

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УКРАЇНСЬКА МІЖБАНКІВСЬКА ВАЛЮТНА БІРЖА

***Міжнародна науково-практична
конференція***

**«ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА:
ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

25 жовтня 2018 року
м. Тернопіль

Редакційна колегія: Пуцентейло П.Р., д.е.н., професор (відп. за випуск)
Язлюк Б.О., д.е.н., професор
Бруханський Р.Ф., д.е.н., професор
Гевко Р.Б., д.т.н., професор
Дзядикевич Ю.В., д.т.н., професор
Дудар Т.Г., д.е.н., професор
Пархомець М.К., д.е.н., професор
Чорна Н.П., д.е.н., доцент
Белова І.М., к.е.н., доцент
Бутов А.М., к.е.н., доцент
Гуменюк О.О., к.е.н., доцент
Дідоренко Т.В., к.е.н., доцент
Завитій О.П., к.е.н., доцент
Палюх М.С., к.е.н., доцент
Спільник І.В., к.е.н., доцент
Штельма Н.О., к.е.н.
Ярошук О.В., к.е.н., доцент

*Рекомендована до друку
вченою радою Факультету аграрної економіки і менеджменту
Тернопільського національного економічного університету
(протокол № 3 від 23 жовтня 2018 р.)*

Ц 75 **Цифрова економіка: тренди та перспективи** : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.]. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. 340 с.

ISBN 978-617-7516-73-5

Збірник містить наукові доповіді міжнародної науково-практичної конференції “Цифрова економіка: тренди та перспективи” (м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.), з актуальних питань функціонування сучасної економічної науки. Обґрунтовано основні напрями і тенденції розвитку цифрової економіки, котра стає важливою рушійною силою глобального економічного зростання і відіграє вагомий роль в прискоренні темпів економічного розвитку, підвищенні продуктивності новітніх і традиційних галузей економіки і формуванні нових ринків.

Відповідальність за науковий зміст і достовірність результатів, обґрунтованість висновків, правильне цитування джерел та посилання на них несуть автори наукових доповідей. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії збірника.

УДК 330.46

© П.Р. Пуцентейло, 2018
© ТНЕУ, 2018
© ФОП Осадца Ю.В., 2018

ISBN 978-617-7516-73-5

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ МІКРО-, МЕЗО- ТА МАКРОРІВНЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Anetta Zielińska THE DETERMINANTS OF EXCESSIVE AMOUNT OF WASTE	9
Izabela Dziaduch NIEZAWODNOŚĆ JAKO DETERMINANTA OCENY EFEKTYWNOŚCI EKSPLOATACJI OBIEKTÓW TECHNICZNYCH	10
Monika Grabowska ROLNICTWO WSPIERANE SPOŁECZNIE JAKO ELEMENT EKONOMII SPOŁECZNEJ	13
Jerzy Tutaj WSPÓŁPRACA MIĘDZYREGIONALNA NA PRZYKŁADZIE POLSKI ZACHODNIEJ	16
Izabela Joachimiak ISTOTA ADMINISTRACJI W UCZELNI WYŻSZEJ	20
Marzena Karpińska WPŁYW UNII EUROPEJSKIEJ NA INNOWACYJNOŚĆ W POLSCE	22
Barbara Kryk PARTNERSTWO MIEJSKO-WIEJSKIE – NOWY INSTRUMENT POLITYKI SPÓJNOŚCI	23
Cezary Kwiatkowski THE IMPACT OF CORPORATE CULTURE ON SERVICE QUALITY	26
Melania Bąk CUSTOMER RELATIONS AS THE DETERMINANT OF CHANGES IN ENTERPRISE ACCOUNTING	29
Paweł Michalski ZASTOSOWANIE KONCEPCJI ZARZĄDZANIA ŁAŃCUCHEM DOSTAW (SUPPLY CHAIN MANAGEMENT – SCM) W BUDOWNICTWIE	32
Adam Plachciak THE ROLE OF CIVIL SOCIETY WITHIN THE IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	34
Zoriana Petrova, Iryna Lyubezna ÚROVEŇ KONKURENCESCHOPNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY	36
Уляна Андрусів БЕНЧМАРКІНГ В СИСТЕМІ КОНТРОЛІНГУ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	38
Ірина Белова ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ	40
Олег Бойко МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ КРИПТОГРАФІЧНОЇ ВАЛЮТИ	44
Галина Брик, Лілія Михальчук ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	47
Михайло Брик ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	49
Руслан Бруханський БЛОКЧЕЙН vs РОЗПОДІЛЕНИЙ РЕЄСТР	51
Катерина Бурко ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	53
Олександр Галицький, Олексій Дяченко РОЗВИТОК РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ РОЗВИТКУ ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	56
Ігор Гонак МАЙНІНГ КРИПТОВАЛЮТ: ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ	59
Інна Гришова, Тетяна Шестаковська, Янь Хуаньхуань РОЛЬ ФІНТЕХ БІЗНЕСУ У РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	61
Анатолій Гулей РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	64
Олена Гуменюк ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	66
Тетяна Дідоренко СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	68
Олена Дудник, Олена Смігунова ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ЗВО В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ ДО ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	69

Тетяна Желюк, Олександр Бречко, ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА В СИСТЕМІ ПРІОРИЕТНИХ ЦІЛЕЙ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	71
Максим Житар, Ольга Сосновська НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	74
Ольга Завитій ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА – ЕКОНОМІКА ВІРТУАЛЬНОГО СВІТУ	76
Богдан Звір ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: НОВІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	77
Євген Іонін ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ	79
Олена Кліменко РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	83
Олександр Корнієцький СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЗНАЧЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ	85
Vitalii Lavruk, Sergiy Lavruk BITCOIN AND CRYPTOCURRENCIES AS A NEW STAGE IN THE EVOLUTION OF MONEY	87
Валентина Лук'янова РИЗИКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ	90
Володимир Муравський, Василь Муравський МЕРЕЖЕВА СТРУКТУРА АВТОМАТИЗОВАНОЇ БУХГАЛТЕРІЇ ПІДПРИЄМСТВА	92
Вікторія Онищук ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	94
Анна Орел ІННОВАЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ SMART-ФЕРМИ, ЯК НОВОЇ ТЕНДЕНЦІЇ В ЦИФРОВІЗАЦІЇ АПК	96
Володимир Орел ФАКТОРИ ТА ПРОБЛЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	97
Микола Палюх, Ірина Спільник КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПОТЕНЦІЙНИЙ ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ: СУТНІСТЬ, ВЛАСТИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ	99
Олена Панухник ФОРМУВАННЯ МІКРОРЕГІОНАМИ ЕФЕКТИВНОЇ МІСЦЕВОЇ ПОЛІТИКИ НА ЗАСАДАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ КОМУНІКАЦІЙ	102
Микола Пархомець УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ У ЗЕРНОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	105
Оксана Полінкевич УПРАВЛІННЯ СКЛАДОВИМИ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	108
Петро Пуцентейло ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК НОВІТНЯ ПАРАДИГМА РЕКОНСТРУКЦІЇ ТРАДИЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	109
Ірина Соболева, Наталія Новицька ФОРМУВАННЯ ПЕРВІСНОЇ ВАРТОСТІ ВЕБ-САЙТУ ТА УМОВИ ЙОГО ВИЗНАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИМ АКТИВОМ	112
Ірина Спільник, Микола Палюх ЦИФРОВИЙ ФОРМАТ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ: СУТНІСТЬ, ПЕРЕВАГИ, ПЕРСПЕКТИВИ	115
Світлана Стоянова – Коваль, Марія Варгатюк ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	117
Хоу Тецзянь, Інна Гришова КОНКУРЕНТНІ ВІЙНИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ СТРИМКОГО РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРІНГУ	120
Алла Ужва, Лідія Гуцайлюк КОНЦЕПЦІЯ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	122
Людмила Уніят УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ВИРОБНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	125
Любов Федулова ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	128
Максим Фещук СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЄДИНОГО ЦИФРОВОГО РИНКУ	131
Олег Цимбалістий ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ	133

Наталія Штельма ІСТОРІЯ ВИНЕКНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИПТОВАЛЮТ	135
Борис Язлюк ЧОМУ КРИПТОВАЛЮТИ КРАЩЕ ФІАТНИХ ГРОШЕЙ?	136
 Секція 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ ТА ЕКОЛОГІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	
Ростислав Баглей ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	138
Тетяна Бурова, Анастасія Сіра МОНІТОРИНГ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СФЕРІ АУДИТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	140
Андрій Бутов ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ ЛОГІСТИКИ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	142
Андрій Вітровий, Василь Галань ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО-ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	145
Ліліана Гораль, Олексій Голубчак, Світлана Король СИНЕРГІЗМ ПРОЦЕСІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЯК ПРАКТИЧНА ПЛАТФОРМА НОВОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ	147
Марія Горун ТУРИЗМ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ	150
Ольга Довгань ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	153
Тарас Дудар, Володимир Дудар ЦІНОВІ СТРАТЕГІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ОРГАНІЧНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ	156
Тетяна Жовковська ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СИСТЕМНО-РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	157
Віталій Карпенко АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ	159
Любов Коваль СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА	161
Ярослав Костецький АГРОЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ	163
Віталіна Куриляк, Максим Куриляк РЕГІОНАЛЬНА АРХІТЕКТУРА ЄВРОПИ	166
Євгеній Куриляк РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ ЛІДЕРСЬКОГО ТИПУ У РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ ТА КРАЇНАХ З РИНКАМИ, ЩО ФОРМУЮТЬСЯ	172
Ірина Любезна, Віталій Шалаковський ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	177
Петро Матковський, Наталія Полева ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	179
Володимир Мацьків ВПЛИВ ГРОШОВОГО ПОТОКУ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА	181
Марина Мащенко ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	184
Зоряна Мирончук, Руслана Андрушко ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: ОБЛІК ТА КОНТРОЛІНГ	186
Людмила Мікрюкова, Анастасія Чернова ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	188
Віталій Нянько, Олександр Нездоровін МАРКЕТИНГ ЯК УПРАВЛІНСЬКИЙ ОРІЄНТИР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	191
Галина Пиріг, Андрій Крупка РОЗВИТОК «ЗЕЛЕНОГО ВИРОБНИЦТВА» ЯК ФАКТОР ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ	193

Оксана Прокопишин ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	195
Руслан Розум, Сергій Мартинюк ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПІДПРИЄМСТВОМ	198
Лариса Страшинська ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОДОВОЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ	199
Леонід Сук ОБЛІК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	201
Петро Сук ОБЛІК ЗАТРАТ ЗА СТАТТЯМИ	204
Сергій Ткаченко, Олена Потишняк ІНТЕНСИФІКАЦІЯ АМПЛУА КОНЦЕПЦІЇ (СИСТЕМИ) БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПЛАНІРОВАНОГО ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ Й ОЦІНКИ І ПРОЦЕСУ КВЕСТУРИ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	206
Василь Файфура ЕКОСИСТЕМНЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ	207
Михайло Федірко АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЕНЕРГОСЕРВІСУ	209
Василь Царук ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ	211
Ганна Цимбалюк ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ	213
Надія Ціцька, Ольга Малецька ОБЛІК НАЯВНОСТІ І РУХУ ВЛАСНИХ ТА ОРЕНДОВАНИХ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	215
Віталій Шапка ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	218
Микола Шульський ГОСПОДАРСТВА НАСЕЛЕННЯ: СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ВИРОБНИЦТВА АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ	221
Олексій Ярощук МОДЕЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	224

СЕКЦІЯ 3. СОЦІОГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Наталія Безпалова, Василь Яковів ЛІКУВАЛЬНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ СУДИН	227
Роман Гах, Володимир Левчук ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ	229
Валентина Ковпак, Богдан Дуда ДОЗУВАННЯ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПРИ ШЕМІЧНІЙ ХВОРОБІ СЕРЦЯ ЗАСОБАМИ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	231
Неля Маляр, Едуард Маляр ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ (ОЗДОРОВЧИЙ ФІТНЕС) ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ ЗАХВОРЮВАНЬ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ ТА ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМ СТУДЕНТІВ ТНЕУ	233
Роман Міщанчук, Андрій Чорненький ВПЛИВ ОЗДОРОВЧОГО БІГУ НА ФІЗИЧНУ ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ	235
Неля Чорна ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ВИМОГА ЧАСУ ТА ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ	236
Галина Юркевич ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО СВІТУ ОСОБИСТОСТІ-УПРАВЛІНЦЯ	239

СЕКЦІЯ 4. ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Василь Білінкевич ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ	242
Ольга Бовдрич ІНВЕСТИЦІЇ У ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ: ПРИНЦИПИ І ФАКТОРИ ОЦІНКИ	243
Ольга Бойко, Ірина Белова ЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	245
Наталія Бутова ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВА	249
Ольга Війтик, Ірина Белова ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	251
Тетяна Гетьман, Наталія Болквядзе УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	255
Іванна Гоцак, Ірина Белова УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	257
Назар Грод, Андрій Вітровий ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ	260
Станіслав Гулей НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ МАЙНА В УКРАЇНІ	262
Михайло Гуменний УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ СТРАТЕГІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА	264
Тетяна Гундзик ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	267
Олена Гунчик, Тетяна Дідоренко ОСОБЛИВОСТІ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТИ В СВІТІ	269
Іванна Гушул, Ірина Белова ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ КОРПОРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ	270
Ольга Дехтяр, Тетяна Дідоренко ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕРА В УМОВАХ РОЗВИТКУ «ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ»	274
Марта Дручик КРИТЕРІЇ ВИБОРУ ЗАРУБІЖНОГО ПАРТНЕРА	276
Катерина Зданевич, Тетяна Дідоренко РОБОТИЗАЦІЯ ТА МАЙБУТНЄ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	278
Юлія Ільчук ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	279
Оксана Ішук, Ірина Белова ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	281
Олег Козак УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ У ГЛОБАЛЬНИХ КОМПАНІЯХ	287
Олександр Корнаківський, Тетяна Дідоренко ДОСВІД БІЛОРУСІЇ У БЛОКЧЕЙН, ЯК НОВИЙ СТАНДАРТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТОКЕНІВ	288
Роман Костюкович ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТНИМИ ПЕРЕВАГАМИ ПІДПРИЄМСТВА	290
Анастасія Кравець ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА	292
Наталія Кравчук ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	293
Ірина Кулик ОЦІНКА ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА	295
Артур Марцюк ВИХІД КОМПАНІЇ НА МІЖНАРОДНІ РИНКИ З МІНІМАЛЬНИМИ ЗАТРАТАМИ	297
Віктор Матулка УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ СТРАТЕГІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА	299
Владислав Мацюк, Ірина Белова ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	301

Петро Медвіцький, Андрій Вітровий ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ПЕРЕРОБНИХ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	306
Уляна Олійник ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ЗА УМОВИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ	308
Андрій Палямар СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	310
Златослава Папарига УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЄЮ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	312
Олександр Паращук ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ОЦІНКИ МАЙНА В УКРАЇНІ	314
Мар'яна Петльована ВПЛИВ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	316
Галина Радівілова, Ірина Спільник QR-КОДУВАННЯ В ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННІ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ	319
Андрій Рихтик, Тетяна Дідоренко ЕКОНОМОЛОГІЯ В СИСТЕМІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	321
Роман Сало, Андрій Вітровий ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ НА ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	322
Юрій Сенів ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	325
Олександр Сокровищук ЗНАЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЛІ В УМОВАХ РИНКУ	327
Павло Терида ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ РОБОТИ З БІОЛОГІЧНИМИ ПЕРЕТВОРЕННЯМИ В ПТАХІВНИЦТВІ	328
Петро Терида ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ	330
Аліна Черевата, Юлія Мельник СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	332
Віталій Чижовка ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА	334
Анастасія Юськевич УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ГЛОБАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	336
Юлія Яворська, Тетяна Дідоренко ОНЛАЙН-БУХГАЛТЕРІЯ: АКТУАЛЬНІСТЬ, ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ	338

СЕКЦІЯ 1.
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ
МІКРО-, МЕЗО- ТА МАКРОРІВНЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Anetta Zielińska

Professor, Wrocław University of Economics
Faculty of Management, Information Systems and Finance

THE DETERMINANTS OF EXCESSIVE AMOUNT OF WASTE

Waste comprise one of the most difficult ecological problems of the modern world. Its characteristic feature is excessive amount of waste produced by human. It is influenced by many factors we are more or less aware of (Figure 1.).

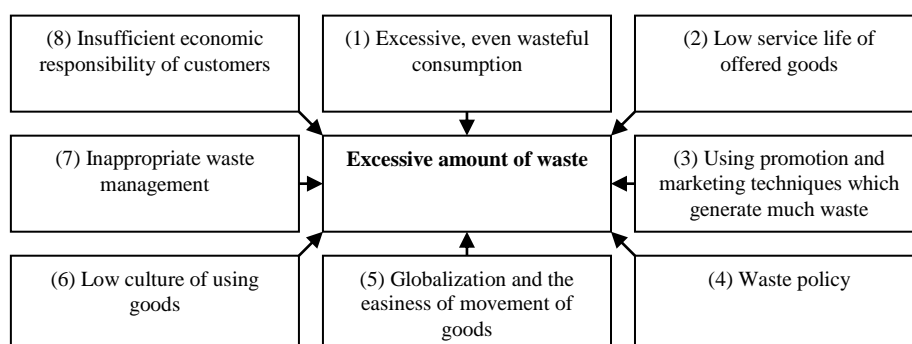

Figure 1. The determinants of excessive amount of waste

Source: A. Becla, S. Czaja, A. Zielińska, *Good practice in waste management - a manual, The Foundation - the Centre of Supporting Entrepreneurship, Zgorzelec 2012, Copied material, p. 5.*

The first factor is excessive, even wasteful consumption. Modern models of life consist of having and consuming more and more products, including tangible goods. Artificially-created needs of humans are strongly stimulated next to natural needs, resulting from human physical construction, their social and mental needs. Artificial needs create those needs, which were created by the market and its mechanisms. Fulfilling those needs means an excessive burden for natural environment and other ecological resources.

The second determinant generating the excessive amount of waste is low service life of offered goods. It results from the adopted sales policy, according to which the consumers should relatively quickly make decisions on the acquisition of new goods. It can be obtained by two methods: (1) by cheap goods which quickly get broken and are expensive to repair or (2) by offering new generations of products, which make the older ones, although still good, obsolete and out-of-date. It results in a quicker turnover of goods or in other words compression (shortening of time) of a lifespan of particular items of goods and their whole generations.

The following factor, is the usage of promotion and marketing techniques which generate much waste. As a result, huge amounts of packaging and used materials occur, in particular paper ones. Very often these materials are made of paper, which cannot be recycled, for example multilayer materials joining paper, plastic foil and metal. Their production comprises a significant branch of modern economy, whose revenues and profits often exceed the size of industries, manufacturing the same products packed with those materials. It means a peculiar production “for packaging”, not packaging for products.

The above phenomena are the outcome of management policy, which is based on the basic assumption, that socio-economic development consist of systematic increase of indexes, that is the sizes of production, revenues, profits, etc. The necessity to obtain increasing income and profits of companies and distribution entities (chains of shops) creates their attitude to the systematic increase

in production and sale. Such issues as: burden for natural environment, high quality and long service-life become secondary. Moreover, the service of quickly increasing amount of post-production and post-consumption waste is treated as the subject of economic benefits, so called ecological business.

The management policy presented above connects directly with globalization processes, which create a situation of easier movement of goods. They are manufactured in mass amounts in particular countries, and then moved to many other countries. The lack of any serious barriers in the movement of goods, the lack of environmental regulations in countries, where the goods are manufactured, easy access to raw materials and cheap labor force, lower quality and health standards are used here.

Easily accessible and cheap products are accompanied by low culture of using goods, which manifests in insufficient care and carefulness. If these are products of low service life, then they quickly turn into waste. It is particularly visible in developed societies (for example in the United States), and even more in countries quickly developing (for example in China). In those societies we meet two types of barriers restricting excessive or quickly increasing consumption. These are being used to increasing, common and very much waste generating consumption in developed countries and rejecting any attempts of restricting the increasing consumption perceived as endangering the improvement of the quality of life and fulfilling the needs (for example in China) at the desired level. This desired level is set by societies treated as consumption models (the imitation effect)

The following factor of excessive amount of waste is inappropriate waste management. It is characterized for example by:

- the disposal of majority of waste;
- low level of waste management;
- insufficient or no recycling systems;
- the lack of impulses for self-perfection of the system of the disposal and use of waste;
- low participation of people in the waste management;
- frequent occurrence of NIMBY¹ syndrome.

The last determinant of the excessive amount of waste is insufficient responsibility, especially the economic one, of the final waste manufacturers, that is the consumer of goods. Many national systems of waste management does not make use of any instruments affecting the entities generating waste or apply solutions which are not effective enough (for example too low fees).

References

1. Becla A., Czaja S., Zielińska A., Good practice in waste management - a manual, The Foundation - the Centre of Supporting Entrepreneurship, Zgorzelec 2012, Copied material

Izabela Dziaduch

Dr. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów, Katedra Logistyki

NIEZAWODNOŚĆ JAKO DETERMINANTA OCENY EFEKTYWNOŚCI EKSPLOATACJI OBIEKTÓW TECHNICZNYCH

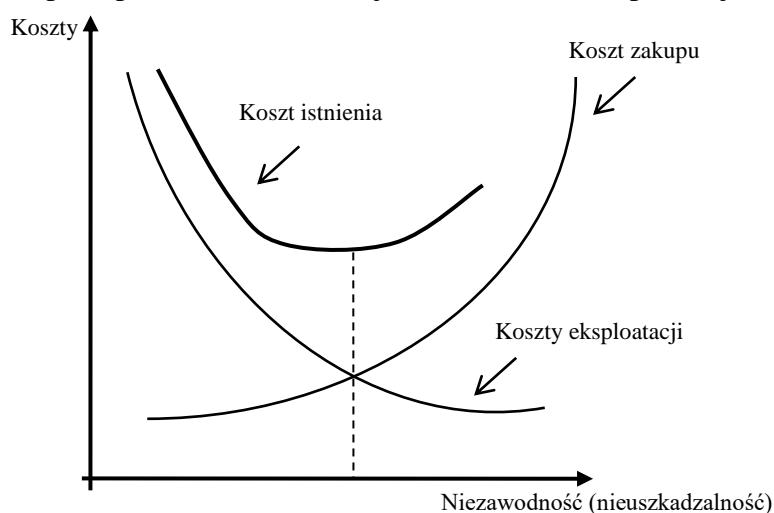
Dobór środków transportu ma wpływ z jednej strony na efektywność świadczonych przez przedsiębiorstwo usług, a z drugiej wpływa na poziom kosztów operacyjnych tych przedsiębiorstw. Stąd też wybór środków transportu musi opierać się na przemyślanych decyzjach, uwzględniających wiele aspektów takich jak nakłady początkowe, koszty związane z eksploatacją

---

¹ NIMBY syndrome or „not in my yard”, describes the attitude of people, who express their objections against some investments in their neighbourhood.

czy parametry techniczne. Dotychczas decydujący wpływ na wybór floty ma cena zakupu pojazdu. Jest to jednak błędny sposób podejmowania decyzji z uwagi na brak uwzględnienia kosztów związanych z eksploatacją taboru, na które składają się: koszty uszkodzeń, obsługiwanie profilaktycznego oraz koszty użytkowania. Ocena kosztów okresu eksploatacji pozwala bowiem na wyeliminowanie nabywania obiektów technicznych tanich cenowo w odniesieniu do kosztów zakupu, drogich natomiast w eksploatacji. Dlatego też istotne jest, aby decyzje o zakupie konkretnego obiektu poprzedzone były rachunkiem ekonomicznym (LCC – Life Cycle Cost), dzięki któremu decydent uzyska informacje, czy dana inwestycja w zakup obiektu jest efektywna czy też nie.

Problem analizy kosztów eksploatacji w ocenie efektywności obiektu technicznego w literaturze jest dość dobrze rozpoznany ([2], [3], [4], [6], [7], [8], [130]), natomiast występują nieliczne przypadki takiej analizy, w której uwzględnia się problem niezawodności (nieuszkodzalności) obiektu technicznego ([9], [10], [14]). Pomija się fakt, że obiekty techniczne ulegają w okresie swego „życia” procesom starzenia, które wpływają zarówno na obniżenie ich niezawodności jak i wzrost kosztów eksploatacji. Należy zdać sobie sprawę również z tego, że koszty zakupu obiektu są ściśle powiązane z późniejszymi kosztami użytkowania i obsługiwanie, czyli kosztami eksploatacji. Analizując rozkład kosztów w zależności od poziomu niezawodności obiektu technicznego zaprezentowany na rys. 1 można dojść do wniosku, że wzrost niezawodności nie prowadzi do wzrostu kosztów, a obniża je. Zwiększenie niezawodności wskutek zmian technologii, zmian materiałów itp., może - po początkowym wzroście kosztów (wyrażonych w cenie zakupu) - prowadzić do zmniejszenia kosztów eksploatacji.

Rys. 1. Rozkład kosztów eksploatacji, kosztów zakupu i kosztów okresu istnienia (stanowiących sumę kosztów zakupu i kosztów eksploatacji) obiektu technicznego w zależności od poziomu jego niezawodności. Źródło: [1], [5], [11], [12], [15].

W istniejących modelach, pomiar kosztów związanych z uszkodzeniami obiektu technicznego dokonywany jest zwykle w oparciu o stałą (wykładniczą) intensywność uszkodzeń. Koszty te nie są jednak wielkością zdeterminowaną, lecz zmienną losową. Z tego powodu, ważne jest aby opracować metodę prognozowania kosztów eksploatacji uwzględniającą zmienność kosztów utrzymania obiektu w czasie, wynikającą ze stopniowo zachodzących zmian w parametrach obiektu spowodowanych procesami zużycia technicznego. Modelowanie tego rodzaju kosztów w oparciu o rezultaty uzyskane z badań niezawodności obiektów technicznych danej (tej samej) klasy niewątpliwie zwiększy dokładność pomiaru ich wielkości. Poszczególne elementy kosztu powinny być zatem formułowane na bazie funkcyjnych (w mniejszym stopniu liczbowych) charakterystyk niezawodności obiektu technicznego.

Przeprowadzony przegląd literatury obejmujący swoim zakresem zagadnienia modelowania LCC z pozycji nabywcy technicznego obiektu eksploatacji, pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

Brak jest prac naukowych prezentujących modele i/lub metody szacujące koszty okresu istnienia, które łączą relacje pomiędzy LCC a niezawodnością, poza nielicznymi wyjątkami;

Istniejące modele LCC, w niedostateczny sposób uwzględniają zmienność kosztów utrzymania obiektu w czasie, powstającą wskutek stopniowo zachodzących zmian w parametrach obiektu poprzez zużycie techniczne. Większość prac opiera się na wykładniczym charakterze rozkładu prawdopodobieństwa opisującego intensywność uszkodzeń obiektu technicznego oraz obliczeniu kosztów eksploatacji dla jednego roku i powielaniu tej wartości z roku na rok dla pełnego okresu trwałości;

W niewielu pracach zaprezentowano model jednocześnie pozwalający na oszacowanie trzech kategorii kosztów wchodzących w skład kosztu eksploatacji, tj. kosztów obsługi korekcyjnych, kosztów obsługi profilaktycznych i kosztów użytkowania. Najczęściej model opisuje jedną kategorię kosztu;

Przy rachunku LCC przyjmuje się wartości średnie parametrów wynikające z analizy lat poprzednich;

Brak weryfikacji modeli i metod LCC pod kątem zgodności kosztów prognozowanych i rzeczywistych;

Wartości przyszłych kosztów eksploatacji nie muszą być zdyskontowane stopą procentową (dyskontową), tj. nie trzeba ich uaktualniać do chwili przeprowadzania analizy tj. $n=0$, czyli chwili zakupu.

Analiza LCC obiektu technicznego oparta na jego niezawodności jest zagadnieniem interesującym i wartym podjęcia w badaniach naukowych. Inwestor, już na etapie planowania inwestycji, dzięki tak przeprowadzonej analizie kosztów, będzie miał pewność, że spośród konkurencyjnych obiektów technicznych oferowanych przez przemysł, spełniających podobne wymagania techniczne, wybrał ten, który jest efektywny ekonomicznie, tj. najtańszy w perspektywie długoterminowej.

Literatura

1. Dhillon B.S.: Quality Control, Reliability and Engineering Design. Industrial Engineering, New York, 1985.
2. Góral R.: Analiza, kontrola oraz ocena eksploatacji aktywnych środków trwałych. Instytut Organizacji Przemysłu Maszynowego. Warszawa, 1987.
3. Hebda M., Janicki D.: Trwałość i niezawodność samochodów w eksploatacji. Wydawnictwa Komunikacji i Łączności, Warszawa 1977.
4. Heinrich M., Jasicka G.: Ocena niezawodności złożonego obiektu technicznego z uwzględnieniem kosztów eksploatacji na przykładzie maszyny dozująco-pakującej. Zagadnienia Eksploatacji Maszyn. Zeszyt 4 (152), 2007, s. 107-116.
5. HM Treasury: Life Cycle Costing. Public Competition and Purchasing Unit, no. 35, 1992.
6. Marciniak J.: Eksploatacja kolejowych pojazdów szynowych. Wydawnictwa Komunikacji i Łączności, Warszawa, 1990.
7. MIL-HDBK 276-1, Military Handbook: Life Cycle Cost Model for Defense Material Systems. Data Collection Workbook, Global Engineering Documents, 1984.
8. Niziński S., Żółtowski B.: Zarządzanie eksploatacją obiektów technicznych za pomocą rachunku kosztów. MARKAR, Olsztyn-Bydgoszcz, 2002
9. PN-EN 60300-3-3: Zarządzanie niezawodnością. Przewodnik zastosowań. Szacowanie kosztu cyklu życia. 2001.
10. Szkoda M.: Metoda oceny trwałości i niezawodności klejowych systemów przestawczych. Rozprawa doktorska – promotor prof. dr hab. inż. Janusz Oprędkiewicz. Politechnika Krakowska, Wydział Mechaniczny, Instytut pojazdów szynowych, Kraków, 2008.
11. Szymonik A., Niezawodność i podatność obsługowa wyrobów obronnych instrumentami regulacji łańcucha logistycznego. Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej, Rok XLIX, nr 1(172), 2008, s. 55-64.

12. Taylor W. B.: The use of life cycle costing in acquiring physical assets. Long Range Planning, no. 14 (1981), s. 32-43.
13. Woropay M. (red): Podstawy racjonalnej eksploatacji maszyn. Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji, Bydgoszcz - Radom, 1996.
14. Żurek J.: Analiza systemu eksploatacji z punktu widzenia kosztów i niezawodności. Zagadnienia Eksploatacji Maszyn. Zeszyt 4 (140), 2004, s. 117-125.
15. Żółtowski J.: Wybrane zagadnienia z podstaw konstrukcji i niezawodności maszyn. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa, 2004.

Monika Grabowska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Katedra Ekonomii i Badań nad Rozwojem

ROLNICTWO WSPIERANE SPOŁECZNIE JAKO ELEMENT EKONOMII SPOŁECZNEJ

W czasach kiedy ze względów ekonomicznych przy produkcji żywności wykorzystuje się coraz więcej nawozów, ulepszaczy, środków ochrony roślin, a zyski wszystkich zaangażowanych i żyjących z rolnictwa mają w krótkim czasie wzrosnąć okazuje się, że jest grupa ludzi, którzy są skłonni zainwestować swoje pieniądze i wspierać tradycyjne rolnictwo nie tylko dla własnych celów, ale również dla społeczeństwa. Podnoszenie świadomości żywieniowej jest dzisiaj jednym z najważniejszych zadań, przed jakimi stoi odpowiedzialna część ludzkości. Zadaniem wielu grup społecznych, tych zrzeszonych w ramach stowarzyszeń, fundacji, czy też organizacji pozarządowych jest uświadamianie większości społeczeństwu, jak ważnym jest odpowiedzialne korzystanie z zasobów naturalnych. Świadome konsumowanie tych zasobów wpływa na klimat, podnosi poziom zdrowotny społeczeństwa i przyczynia się do poprawy wydajności ekonomicznej z prowadzonej działalności rolniczej, a tym samym poprawiają się wskaźniki ekonomiczne. Ciekawym rozwiązaniem tych kwestii jest wprowadzony w latach siedemdziesiątych XX wieku japoński model gospodarstwa, czyli gospodarstwo rolne, często prowadzone w sposób ekologiczny bądź też naturalny, z udziałem partycypacji wybranej grupy społecznej. To system ścisłej współpracy pomiędzy rolnikiem i odbiorcą. Dostawcy i konsumenci współpracują ze sobą bezpośrednio, ponadto mogą się wspierać i poznawać kulisy uprawy warzyw i owoców. Ten system to Rolnictwo Wspierane Społecznie (RWS). W Unii Europejskiej i USA ta ścisła współpraca między producentem żywności ekologicznej czy też naturalnej a jego odbiorcą to system Community Supported Agriculture (CSA). Stwarza on szansę rozwoju bioróżnorodnej, ekologicznej i wysokiej jakości produkcji w małoobszarowych gospodarstwach, zapewniając rolnikom bezpieczeństwo zbytu i godziwe wynagrodzenie. Jak wiadomo produkcja warzyw metodami ekologicznymi i biodynamicznymi wymaga dużych nakładów pracy oraz finansów i jak się okazało tylko dzięki bezpośredniej relacji z konsumentem tego typu działalność staje się opłacalna. Gospodarstwa rolnicze działające w ramach RWS-ów dostarczają raz na tydzień ekologiczne i bioróżnorodne warzywa grupom konsumentów, które wspierają finansowo wybrane gospodarstwa rolne przez cały sezon, ponadto, dzielą plony pomiędzy sobą oraz zobowiązują się do pomocy wolontariackiej na rzecz rozwoju gospodarstwa. Jednocześnie system RWS zapewnia konsumentowi dostęp do warzyw ekologicznych po cenach niższych niż w handlu detalicznym, większe zróżnicowanie, stałe dostawy raz w tygodniu, możliwość współdecydowania na początku sezonu o kierunkach produkcji i rozwoju, pełny dostęp do informacji o gospodarstwie, metodach uprawy i możliwość udziału w jego pracy.

Funkcjonowanie RWS-ów.

Ze względu na to, że coraz więcej mieszkańców miast poszukuje produktów rolnych ze sprawdzonego źródła, których najlepszą gwarancją jest osobista znajomość samych rolników odbiorcom zaczyna zależeć na stałej współpracy z tymi rolnikami, którzy mogą bezpośrednio

zapewnić im dostęp do świeżej żywności po przystępnej cenie. Jak już wcześniej napisano ze względu na to coraz więcej odbiorców i rolników decyduje się na zawiązanie współpracy według modelu Rolnictwo Wspierane przez Społeczność (RWS), który ma zapewnić rolnikom uczciwą zapłatę za swoją pracę, a odbiorcom zdrową, świeżą i tańszą żywność. W dzisiejszych czasach mamy doczynienia z wieloma nowymi formami sprzedaży. Ze względu na swoją atrakcyjną cenę na rynku dominują sklepy internetowe. Ale na uwagę zasługuje fakt, że właśnie RWS-y to nie projekt komercyjny i nie biorą udziału w tego typu transakcjach komercyjnych. RWS-y to przykład działalności, w której ludzie biorą sprawy w swoje ręce i bezpośrednio angażują się we współpracę z zaufanymi rolnikami.

Tabela 1.

Zasady współpracy w ramach RWS

Zasady współpracy w ramach RWS	
1.	Zebranie chętnych uczestników do współpracy w ramach RWS
2.	Wpłata początkowa dla rolników
3.	Cotygodniowa dostawa produktów rolnych dla odbiorców

Źródło: Opracowanie własne.

W ramach RWS można wyróżnić trzy zasadnicze etapy postępowania. Pierwszy polegający na zebraniu uczestników chętnych do współpracy na dany sezon. Odbiorcy umawiają się na współpracę z gospodarstwem rolnym. Obydwie strony ustalają co, ile i w jaki sposób będzie dostarczane. Mogą to być warzywa, owoce, nabiał bądź też mięso i przetwory mięsne. Na tym etapie ustala się czas trwania współpracy. Czy jest to konkretny sezon, czy pół roku, a może cały rok. Wszystko zależy od ustaleń na tym etapie współpracy.

Kolejnym etapem jest tzw. wpłata początkowa. Umowa polega na tym, że na początku sezonu uczestnicy płacą określoną sumę pieniędzy z góry. Dopuszczalna jest wpłata jednorazowa lub rozłożona na raty. Cena za całość ustalana jest przez rolników w porozumieniu z konsumentami na podstawie szacowanych kosztów takich jak koszt nasion, sadzonek, uprawy, płace pracowników, transport do miejsca dostawy.

Ostatni krok to nic innego jak cotygodniowa dostawa tego co wyrosło na polu, oczywiście z wcześniejszą umową do jakiej doszło pomiędzy stronami. Co tydzień w trakcie trwania współpracy rolnicy przywożą w umówione miejsce zestawy sezonowych produktów, w ilości wystarczającej odbiorcom na tydzień.

Partycypacja społeczna w RWS-ach.

Nasuwa się pytanie dlaczego rolnictwo ma być wspierane społecznie? Odpowiedź przynoszą następujące kwestie: w kontrakcie biorą udział dwie strony, jedna, która jest zainteresowana otrzymywaniem co tydzień dostawy świeżych i ekologicznych produktów rolnych, takich jak owoce, warzywa, przetwory mięsne i mleczne. Wskazaniem jest aby te produkty były w korzystnych cenach, a na pewno niższych niż oferują to sklepy ze „zdrową”, ekologiczną żywnością w miastach. Z drugiej strony rolnik, czyli producent tych wyrobów chce mieć zapewniony zbytny na swoje produkty.

Model RWS wychodzi naprzeciw potrzebom obu grupom. Producent ma zapewniony zbytny gdyż produkty są już zarezerwowane i opłacone. Ponadto rolnik może zaproponować cenę niższą niż przy sprzedaży przetwórcom, a do tego wie dokładnie jaką część upraw przeznaczyć na cotygodniowe paczki dla swoich klientów. Zarazem odbiorcy mają pewność, że produkty są ekologiczne z certyfikatem lub naturalne ale za to tańsze niż w drobnych warzywniakach i sklepach ekologicznych.

W tym momencie można zadać pytanie komu się to opłaca?

Okazuje się że obie ze stron są usatysfakcjonowane. Z wywiadu z rolnikami z RWS Dobrzyń nad Wisłą jeden hektar przeznaczony na uprawy „paczkowe” przynosi większe dochody niż trzykrotnie większa część gospodarza, z której zbiory sprzedawane są wytwórciom i przetwórcom. Z tego wynika, że bezapelacyjnie kalkuluje się rolnikom część swojego areału przeznaczyć na produkcję dla klientów zamawiających konkretny towar. Rolnicy nie tracą już swojego czasu na pozyskiwanie dodatkowych rynków zbytu, gdyż klient zgłosił się bezpośrednio po konkretny towar

i dla rolnika to olbrzymia korzyść, że nie będzie musiał już tracić cennego zasobu w postaci swojego czasu na poszukiwanie nowego odbiorcy. A w tym czasie skoncentrują się na produkcji tego artykułu, który został zamówiony i „zapłacony”. Bezpośredni kontakt rolnika z konsumentem to nic innego jak dobrze zaplanowane wydatki rolnika, i jednocześnie dobrze zainwestowane pieniądze klienta – konsumenta. Odpowiednio wyższe zyski osiągają w tym przypadku zarówno dostawcy, jak i odbiorcy.

Jakie korzyści z tego typu partycypacji osiągają klienci? Bezapelacyjnie na pierwszym planie jest realizacja zamówienia, można nawet pokusić się o sformułowanie „elitarnego” zamówienia, gdyż „szytego na miarę”, czyli zgodnego z zamówieniem i wspólnie z rolnikiem zaplanowanym. Kolejna ważna kwestia to dostęp do świeżej i tańszej żywności ze sprawdzonego źródła. Olbrzymia oszczędność czasu, gdyż zamówiony towar trafia „pod drzwi” odbiorcy. Nie traci on czasu na robienie zakupów na mieście w wielu miejscach. Towar zgodnie z zamówieniem trafia bezpośrednio i regularnie, czyli raz na tydzień i tym samym gospodarze wiedzą ile i co otrzymają. Tego typu współpraca z rolnikami to nic innego jak kształtowanie i wspieranie lokalnej gospodarki, opartej na zrównoważonych metodach produkcji. Ma tu miejsce międzysektorowa wymiana wiedzy przekładająca się na poprawę stanu wiedzy rolniczej. Poziom edukacji rolnej naszego społeczeństwa znacznie się podnosi. Odbiorcy z każdym rokiem współpracy w ramach RWS-ów podnoszą stan swojej wiedzy z zakresu metod produkcyjnych, asortymentu produkcji rolnej, sezonowości produktów oraz kosztów produkcji. A to wszystko podnosi świadomość o rolnictwie naturalnym i ekologicznym naszego społeczeństwa oraz wzmacnia relacje społeczne w ramach lokalnej wspólnoty. Zalety współpracy w ramach RWS-ów przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2.

Zalety Rolnictwa Wspieranego Społecznie

Zalety Rolnictwa Wspieranego Społecznie	
Rolnicy	Współpraca w ramach RWS zapewnia dochód, dzięki któremu gospodarze mogą lepiej zaplanować wydatki związane z uprawą, Zamiast poszukiwać nowych rynków zbytu, rolnicy skupiają się na uprawie, Dzięki sprzedaży bezpośredniej uzyskuje się większe zyski, Lepsze dostosowanie oferty dla odbiorców, zgodnie z ich potrzebami i uwagami dzięki bezpośredniemu kontaktowi rolników i odbiorców.
Odbiorcy	Dostawa produktów „do drzwi” konsumenta, dzięki temu oszczędza się czas, Regularny dostęp do świeżej i tańszej żywności ze sprawdzonego źródła, Wywieranie wpływu na kształtowanie i wspieranie lokalnej gospodarki, opartej na zrównoważonych metodach produkcji, Edukacja rolna: metody produkcyjne, asortyment produkcji rolnej, sezonowość produktów, koszty produkcji, Wzmocnienie relacji społecznych w ramach lokalnej wspólnoty.

Źródło: Opracowanie własne.

Literatura

1. “Community Supported Agriculture. Getting your share”.
2. “European Handbook on Community Supported Agriculture sharing experiences”.
3. Rolnictwo Wspierane przez Społeczność partnerstwo między rolnikami a konsumentami, przewodnik praktyczny, redakcja: Julia Olszewska Piotr Trzaskowski, Warszawa 2014.

Jerzy Tutaj

Dr., Wydział Informatyki I Zarządzania
Politechniki Wrocławskiej

WSPÓLPRACA MIĘDZYREGIONALNA NA PRZYKŁADZIE POLSKI ZACHODNIEJ

1. Wstęp:

W pięciu województwach Polski Zachodniej, a więc na Opolszczyźnie, Dolnym Śląsku, Lubuskim, Wielkopolskim i Zachodniopomorskim zamieszkuje obecnie ponad 10 mln osób. Jest to 26,2 % ludności Polski. Obszar Polski Zachodniej obejmuje 30,7 % powierzchni kraju¹. Po II wojnie światowej obszar tychże regionów, za wyjątkiem Wielkopolski, został zamieszkały przez Polaków, którzy przyjeżdżali tam wyrzucani z kresów wschodnich II RP i przemieszczający się z centralnej części kraju. Mieszkańcy województw zachodnich przebyli długą drogę, zanim poczuli się na tych obszarach, jak u siebie. Dopiero od dekady w pamiętnikach, dziennikach, autobiografiach możemy dostrzec takie wpisy, jak: moja ulica, moje miasto, nasze góry². Wcześniej ojczyzna prywatna nie była wiązana z tymi terenami. Przewyciężenie obcości, bycia nie u siebie, to ogromnie ważne procesy w tworzeniu się tożsamości lokalnej i regionalnej. Bez własnej tożsamości trudno nawiązywać autentyczną współpracę, a wcześniej być w pełni gospodarzem. Pojawiające się w ostatnich latach w regionach Zachodniej Polski przykłady wielorakiej współpracy na płaszczyźnie lokalnej, między społecznościami, instytucjami lokalnymi, regionalnej i międzyregionalnej nie byłyby możliwe gdyby nie kształtująca się tożsamość, przywiązanie do tych ziem, a także proces tworzenia się społeczeństwa obywatelskiego.

2. Potencjał makroregionu:

Regiony Polski Zachodniej to pomostowy obszar między Polską a Unią Europejską, Europą Zachodnią, to obszar bezpośrednio graniczący z Niemcami – od zachodu i Republiką Czeską – od południa. Filarem łączącym pięć województw jest oprócz transgranicznego położenia, rzeka Odra oraz wola współpracy ponadregionalnej wyrażana przez zarządy województw, czyli organy wykonawcze samorządów województwa. Podstawą inicjatywy Polska Zachodnia jest porozumienie zawarte w dniu 26 sierpnia 2010 roku w Szczecinie pomiędzy pięcioma województwami, którego treścią było między innymi: podjęcie prac nad Strategią Polski Zachodniej, podjęcie prac nad priorytetowymi obszarami wsparcia: komunikacją, społeczeństwem informacyjnym, nauką i jej współpracą z gospodarką, bezpieczeństwem energetycznym, zasobami wodnymi i ochroną przeciwpowodziową, planowaniem przestrzennym i rozwojem miast³. W lutym 2011 roku przygotowano Raport metodyczny dotyczący identyfikacji i analizy potencjałów rozwojowych Polski Zachodniej⁴ a w listopadzie 2011 roku przekazano województwom Diagnozę strategiczną Polski Zachodniej. W kolejnym roku przygotowano Założenia Strategii Rozwoju Polski Zachodniej. Polska Zachodnia nie jest obszarem jednorodnym. Występują wewnętrzne zróżnicowania i tak na przykład: Dolny Śląsk i Wielkopolska to jedne z najsilniejszych regionów w kraju, oba wyraźnie przekraczają średnią krajową PKB per capita, natomiast województwo lubuskie i opolskie zajmują w rankingu 10 i 11 pozycję na 16 województw (Zachodniopomorskie 7 miejsce) 5. Wszystkie województwa znajdują się w orbicie wpływów silnego bieguna wzrostu jakim jest metropolia berlińska, mniejszy wpływ wywiera Praga i Kopengaha. Z większości stolic regionów Polski Zachodniej bliżej i szybciej jest do stolicy Niemiec i Czech niż do Warszawy. Polska Zachodnia jest regionem o wysokiej atrakcyjności inwestorów. Na jej terenie funkcjonuje 39 %

¹ Małyško O., *Bezpieczeństwo energetyczne Polski Zachodniej*, Szczecin 2011.

² Tutaj A., Tutaj J., *Aus den Kresy nach Schlesien. Die Integraytion der polnischen Vertriebenen*, w: *Soziale Konflikte und nationale Grenzen in Ostmitteleuropa*, Berlin 2006, s. 33.

³ Dziemianowicz W., Szlachta J., *Założenia Strategii Rozwoju Polski Zachodniej*, Geoprofit, 2011.

⁴ Dziemianowicz W., Szlachta J., *Raport metodyczny dotyczący identyfikacji i analizy potencjałów rozwojowych Polski Zachodniej – Polska Zachodnia 2020*, Geoprofit, Warszawa 2011.

⁵ Tamże, s. 23.

spółek z udziałem zagranicznym zarejestrowanych w kraju. Do najważniejszych zasobów tego obszaru należy: miedź, srebro, węgiel brunatny, gaz ziemny i ropa naftowa, kamień – bazalt, granit, a także walory turystyczne: Sudety i Bałtyk. Makroregion jest oparciem dla kraju w takich sektorach gospodarki jak: rolnictwo, przemysł wydobywczy, energetyka i produkcja energii, przemysł przetwórczy oraz rozwinięte usługi. Potencjał badawczo-rozwojowy skoncentrowany jest we Wrocławiu i Poznaniu⁶. Polska Zachodnia jest regionem o wysokiej przedsiębiorczości – ilość zarejestrowanych przedsiębiorstw zdecydowanie wyższa niż w pozostałych częściach kraju – 143%.

3. Dlaczego Polska Zachodnia ?

Przesłanki o podjęciu współpracy Polski Zachodniej w moim przekonaniu można sprowadzić do następujących czynników:

Wypracowanie wspólnej płaszczyzny oddziaływania do wewnątrz – w relacjach z rządem i najbliższymi regionami, a także na zewnątrz – z Unią Europejską, Niemcami i Czechami, a także Brandenburgią z Berlinem;

Najbliższe sąsiedztwo na poziomie krajowym generuje coraz słabsze impulsy rozwojowe, dlatego wspólne projekty wiążące regiony z zachodnim i południowym sąsiadem są niezbędnym działaniem prorozwojowym, co w zarządy regionów zachodniej Polski dostrzegły i wymienili swoje spostrzeżenia;

Tworzenie wspólnych makroregionalnych projektów służących kilku regionom i finansowanych z różnych źródeł;

Wzajemne stymulowanie i aktywizowanie do odważnych, konsekwentnych i efektywnych działań na rzecz społeczeństwa żyjącego w dorzeczu Odry pomiędzy Sudetami i Bałtykiem.

4. Strategia Rozwoju Polski Zachodniej

Przyjęta przez Radę Ministrów w kwietniu 2014 roku Strategia Rozwoju Polski Zachodniej zakłada, że głównym kierunkiem rozwoju makroregionu jest zwiększenie jego konkurencyjności w wymiarze europejskim, dzięki efektywnemu wykorzystaniu swoich potencjałów. Wizją makroregionu jest: Polska Zachodnia – region dorzecza Odry ... współpracujący, kreatywny, atrakcyjny, mobilizujący, otwarty. Celami Strategii są 1. Integracja przestrzenna i funkcjonalna makroregionu, poprzez wzmocnienie wewnętrznych powiązań pomiędzy głównymi miastami Polski Zachodniej, zwiększenie dostępności transportowej makroregionu z Berlinem, Dreznem, Pragą i Wiedniem, a także Katowicami, Warszawą i Gdańskiem, modernizację odrzańskiej drogi wodnej; 2. Budowa oferty gospodarczej, poprzez: wspieranie nowoczesnych rozwiązań w wiodących branżach gospodarczych makroregionu, rozwój i profesjonalizację działalności ośrodków innowacji i przedsiębiorczości, tworzenie zachęt do inwestowania, tworzenie i rozwój ponadregionalnych produktów turystycznych; 3. Wzmacnianie potencjału naukowo-badawczego, poprzez budowanie oferty edukacyjnej na potrzeby gospodarki opartej na wiedzy⁷. Głównym źródłem finansowania będą środki unijne, zaprogramowane przede wszystkim w krajowych i regionalnych programach operacyjnych (PO). W krajowych PO zostaną przewidziane preferencje dla wyboru projektów o charakterze ponadregionalnym. Za pomocą Strategii Polska Zachodnia zakotwiczyła swoje makroregionalne priorytety w centralnym systemie wsparcia. Długi proces prac nad dokumentem, prowadzonych przez województwa i Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, przynosi obecnie owoce, m. in. w postaci ośmiu projektów kluczowych, które zostaną zrealizowane jako w pierwszej kolejności. Należą do nich przedsięwzięcia infrastrukturalne (rozbudowa Odrzańskiej Drogi Wodnej, poszczególnych odcinków linii kolejowych i dróg ekspresowych), rozwój ponadregionalnych specjalistycznych centrów medycznych, inwestycje w sieci energetyczne oraz współpraca ośrodków akademickich i instytutów badawczych z gospodarką. Dokument nawiązuje do współpracy ze wschodnioniemieckim sąsiadem. Bliskość Niemiec, silnego partnera gospodarczego o wysokim stopniu innowacyjności, traktowana jest jako ważny potencjał Polski Zachodniej. Postuluje się pogłębienie międzynarodowej kooperacji gospodarczej oraz naukowo-badawczej makroregionu m.in. poprzez intensyfikację współpracy transgranicznej. Strategia

⁶ Tamże, s.24.

⁷ Strategia Rozwoju Polski Zachodniej, Warszawa 2014.

mogłaby więc stanowić podstawę dla dialogu w ramach Partnerstwa-Odra na temat wspólnych celów, ale także różnych priorytetów. Dokument zawiera praktyczne dane, mapy i analizy SWOT, które oferują bazę porównawczą dla analogicznych zbiorów danych wschodnioniemieckich krajów związkowych. Zapewne wszyscy chętnie poznalibyśmy wyniki zawierające podobieństwa i różnice, zwłaszcza że dopiero takie porównanie potencjałów kooperacyjnych uwidoczni słabe i mocne strony całego obszaru Partnerstwa-Odra. Analiza porównawcza z perspektywy gospodarki, planowania przestrzennego, transportu oraz polityki edukacyjnej pozwoliłaby na sformułowanie wniosków ważnych dla wspólnego budowania przyszłości naszych sąsiednich makroregionów. Kraj związkowy Berlin obserwuje z dużym zainteresowaniem zmiany w Polsce Zachodniej, których celem jest stworzenie innowacyjnego i konkurencyjnego regionu. Z tego powodu Administracja Senacka ds. Gospodarki, Technologii i Badań Naukowych w marcu wzięła udział w konsultacjach społecznych projektu Strategii. Zgłoszona przez Berlin uwaga dot. turystyki została uwzględniona przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Dzięki temu projekt „Współpraca turystyczna w ramach Partnerstwa-Odra” został wymieniony w Strategii jako pozytywny przykład działań ponadregionalnych i transgranicznych w obszarze turystyki. Ważnym elementem w podejmowaniu jakiegokolwiek współpracy i podjętych wspólnie działań jest system ewaluacji, system monitoringu realizacji podjętych zamierzeń. System ewaluacji Strategii Rozwoju Polski Zachodniej oparty jest o przeprowadzenie monitoringu o charakterze horyzontalnym przez ministerstwo, a także o przeprowadzenie ewaluacji punktowych przez zarządy województwa.

5. Wspólne działania i projekty

W 2013 i 2014 roku zarządy województw Polski Zachodniej podjęły próbę stworzenia w ramach programów europejskiej polityki spójności osobnego programu operacyjnego dla Polski Zachodniej wzorem Programu Operacyjnego dla Polski Wschodniej. Niestety polskie Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, jak również Komisja Europejska nie wyraziła zgody ze względu na to, że ten makroregion jest najbogatszą częścią Polski, a polityka spójności skierowana jest na wyrównywanie poziomu życia w Unii Europejskiej oraz dlatego, że makroregion już w połowie obecnego okresu programowania przekroczy 75% PKB średniej unijnej. Innym przykładem było wspólne działanie i tym razem zakończone sukcesem, odnoszące się do jednorodnego stanowisko w sprawie kluczowych projektów makroregionu, które poszczególne regiony prezentowały podczas negocjacji z rządem na temat kontraktów terytorialnych. Od kilku lat ministerstwo uzgadnia razem z samorządami najważniejsze projekty inwestycyjne, a także razem przyporządkowywane są źródła finansowania. Oczywiście w praktyce stanowisko rządu jest nadrzędne. Jednak w celu uzyskania porozumienia z władzami w Warszawie wszystkie województwa uzgodniły projekty międzyregionalne, jako spójne i silne stanowisko, uzyskując w ostatnich dwóch latach sukces w postaci zapisów w kontrakcie dla siebie najważniejszych projektów. W 2014 roku zarządy województw Polski zachodniej uzgodnili listę pierwszych ośmiu projektów kluczowych i podpisali list intencyjny do Minister Infrastruktury i Rozwoju. Były to:

1. Odrzańska Droga Wodna – modernizacja docelowo do IV klasy żeglowności na całej długości rzeki, a w pierwszej kolejności przywrócenie minimum III klasy żeglowności dla potrzeb transportu, ochrony przeciwpowodziowej i turystyki wodnej. Rozwój transportu wodnego towarowego na z wykorzystaniem i rozbudową śródlądowych portów rzecznych.

2. Modernizacja linii kolejowych w ciągu CETC-ROUTE65 - modernizacja linii kolejowej C-E 59 („Odrzanka”) relacji Szczecin - Kostrzyn – Zielona Góra – Wrocław – Międzyzlesie, w tym przywrócenie dopuszczalnej prędkości technicznej minimum 120 km/h; oraz modernizacja linii kolejowej E59 relacji Świnoujście (z odgałęzieniem na Szczecin) – Poznań – Wrocław i E30 Wrocław – Opole - Kędzierzyn Koźle, w tym perspektywiczne wprowadzenie dopuszczalnej prędkości technicznej 160 – 200 km/h;

3. Dokończenie budowy drogi S3 w ciągu CETC- ROUTE65, w tym: budowa drugiej jezdni obwodnic Gorzowa i Międzyrzecza i odcinka Sulechów- Nowa Sól, budowa odcinka Nowa Sól – Legnica, rozpoczęcie budowy odcinka Legnica – Lubawka oraz dokończenie budowy odcinków Świnoujście – Szczecin

4. Dokończenie budowy drogi S5 na odcinku Wrocław – Poznań – Bydgoszcz.

5. Budowa drogi ekspresowej S11 - przebudowa drogi krajowej nr 11 Kołobrzeg – Tarnowskie Góry do parametrów drogi ekspresowej.

6. Ponadregionalne specjalistyczne centra usług medycznych – budowa lub rozbudowa i wyposażenie centrów onkologii w miastach wojewódzkich Polski Zachodniej. W Lubuskim projekt zakłada budowę Ośrodka Radioterapii w Gorzowie Wlkp. (docelowo jako części Gorzowskiego Centrum Onkologii) oraz rozbudowę Lubuskiego Ośrodka Onkologii w Zielonej Górze

7. Sieci energetyczne Polski Zachodniej - budowa m. in. linii przesyłowych 400 kV relacji: Dobrzeń- Pasikowice - Wrocław - Świebodzice - Mikołowa; Eisenhüttenstadt - Gubin - Zielona Góra - Polkowice - Czarna; Baczyna - Krajnik; Piła Krzewina - Żydowo - Dunowo.

8. Współpraca ośrodków akademickich i przedsiębiorców Polski Zachodniej w celu komercjalizacji wiedzy - projekt ma na celu stworzenie efektywnych i trwałych ram współpracy pomiędzy partnerami naukowymi i gospodarczymi Polski Zachodniej, dzięki którym będą realizowane wspólne projekty na rzecz gospodarki⁸.

Podsumowanie

Podjęcie współpracy pomiędzy regionami i utworzenie silnego makroregionu Polska Zachodnia, to z pewnością pozytywny przykład partnerskiego porozumienia, zapewniającego równość wszystkich stron. W systemie wdrażania Strategii Rozwoju Polski Zachodniej uwzględniono zasadę partnerstwa i współpracy, zasadę koordynacji, zasadę wieloszczeblowego zarządzania rozwojem Polski Zachodniej, zasadę podejmowania decyzji o dowody, co zapewnia transparentne i podmiotowe procesy decyzyjne w ramach porozumienia. System koordynacji Polski Zachodniej oparty jest o współpracę rządu, Komitet Koordynacyjny do spraw Polityki Rozwoju, Podkomitet do spraw rozwoju regionalnego i wymiaru terytorialnego przy Komitecie do spraw Umowy Partnerstwa, Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego, Zarządy województw Polski Zachodniej, partnerzy działający na rzecz realizacji projektów i przedsięwzięć Polski Zachodniej. To decyduje o jednej polityce trzech szczebli centralnego, regionalnego i lokalnego w tworzeniu i realizacji przedsięwzięć, co sprzyja efektywności w wydawaniu publicznych środków.

Literatura

1. Dutkowski M., Wykorzystanie potencjału gospodarczego-naukowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Zachodniej, Szczecin 2011.
2. Dziemianowicz W., Szlachta J., Założenia Strategii Rozwoju Polski Zachodniej, Geoprofit, 2011.
3. Dziemianowicz W., Szlachta J., Diagnoza strategiczna Polski Zachodniej, Geoprofit 2011.
4. Komornicki T., Dostępność transportowa Polski Zachodniej, Opole 2011.
5. Kozak M., Turystyka i dziedzictwo kulturowe Polski Zachodniej, Warszawa 2011.
6. Kryńska E., Arendt Ł., Rynek pracy i kierunki wzrostu aktywności zawodowej ludności na obszarze zachodnich województw Polski, Łódź 2011.
7. Kudłacz T., Analiza pięciu strategii regionalnych województw Polski Zachodniej i problemów stykowych pomiędzy województwami Polski Zachodniej, Zielona Góra 2011.
8. Małyшко O., Bezpieczeństwo energetyczne Polski Zachodniej, Szczecin 2011.
9. Paradysz J., Sztudynger., Prognoza podstawowych wskaźników społeczno-ekonomicznych dla Polski Zachodniej do 2020, Poznań 2011.
10. Rynio D., Tworzenie wspólnych strategii rozwoju społeczno-gospodarczego na przykładzie Polski Zachodniej, w: Barometr Regionalny, Tom 12, nr 2, 141-148.
11. Sartorius W., Społeczeństwo informacyjne w Polsce Zachodniej jako ważny element wykorzystania potencjałów rozwojowych, Warszawa 2011.
12. Strategia Rozwoju Polski Zachodniej, Warszawa 2014.
13. Struś M., Obszary wiejskie Polski Zachodniej w warunkach dynamizacji zmian strukturalnych, Wrocław 2011.

⁸ Porozumienie z 2014 roku przekazane przez zarządy województw Polski Zachodniej ministerowi rozwoju regionalnego Elżbiecie Bieńkowskiej.

Izabela Joachimiak

mgr inż., Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów

ISTOTA ADMINISTRACJI W UCZELNI WYŻSZEJ

Pod koniec XX wieku nastąpił szybki wzrost gospodarczy, którego głównymi siłami napędowymi były globalizacja, indywidualizacja konsumpcji, personalizacja produktów i usług, jak również rewolucja teleinformatyczna [5]. Zmiany te wymusiły na współczesnych przedsiębiorstwach bycie bardziej elastycznym, dopasowanym do istniejących warunków oraz konkurencyjnym [4]. Jednakże, aby firmy te mogły osiągnąć sukces, osoby kierujące nimi muszą w sposób racjonalny zarządzać jego zasobami, czyli posiadać najnowszą wiedzę dotyczącą teorii i praktyki zarządzania [9]. Rolą współczesnego kierownika nie jest już wyłącznie szczegółowe planowanie, organizowanie, motywowanie i kontrolowanie, lecz również przewodzenie, którego wartość coraz częściej podkreśla R.W. Griffin [1], J. Niemczyk [8] czy M.Schratz [12]. Taka osoba powinna stwarzać warunki umożliwiające pracownikom wydobycie i wykorzystanie swojego potencjału, kreatywności oraz umiejętnego odczytywania zmian zachodzących w otoczeniu, aby można było osiągnąć wcześniej ustalone w organizacji cele [14]. Zmiany w naukach o zarządzaniu zakładają również odejście od tzw. przestrzeni biurokracyjnej (dzielenie celów głównych na cząstkowe, tworzenie systemu koordynowania nimi i następnie nadawania im cech trwałości poprzez formalizację) do przestrzeni kombinacyjnej, która jest rozumiana jako umiejętność integrowania członków organizacji wokół jej celów [2].

Niewątpliwie specyficznym rodzajem przedsiębiorstw – w ostatnich latach - stały się uczelnie wyższe, które po roku 1990 otrzymały dużą autonomię i to właśnie ten fakt spowodował, że w następnych 15 latach odnotowano dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego – powstało wiele uczelni niepublicznych, które podobnie jak uczelnie publiczne zaczęły zwiększać liczebność swoich studentów [13]. Obecnie fundamentalnymi zmiennymi wpływającymi na uczelnie wyższe są: presja demograficzna i migracyjna (od roku 2005 liczba studentów ciągle maleje) [10] oraz konkurencja. Uczelnie wyższe są to przede wszystkim instytucje funkcjonujące na styku sektora publicznego i prywatnego, które podobnie jak inne organizacje powinny skupić swoje działania na następujących obszarach: efektywne zarządzanie kapitałem ludzkim, zarządzanie wiedzą, rozwój technologiczny, centralna koordynacja zadań. Można zatem powiedzieć, że współczesna uczelnia wyższa, aby stać się liderem zarówno na rynku krajowym, jak i międzynarodowym racjonalnie musi wykorzystywać swoje zasoby, po to, by mogła konkurować z innymi uczelniami pod względem jakości oferowanych usług, jak również pod względem sprawności funkcjonowania [7]. Tym samym oczekuje się od uczelni wyższych, aby zaczęły przejmować wzorce od instytucji prywatnych [16], do których należą: zastosowanie rachunku ekonomicznego przy podejmowaniu decyzji, wdrożenie systemu planowania, programowania, budżetowania, controllingu, a także wykorzystania nowoczesnych systemów i metod zarządzania [3].

Powszechnie uważa się, że istotną rolę w wyborze danej uczelni odgrywa wyłącznie jakość kształcenia. Niemniej jednak należy pamiętać, że jest to proces niezwykle dynamiczny i zależy od wielu czynników [11], tj. baza lokalowo-sprzętowa, programy nauczania, treści programowe, metody nauczania, kwalifikacji i umiejętności wykładowców, jak również od obsługi procesu administracyjnego [17]. Bardzo często rola administracji w budowaniu sprawnego i dobrze funkcjonującego przedsiębiorstwa jest pomijana, a przecież już nawet z samej definicji słowa „administracja” (służenie komuś lub czemuś, niesienie pomocy, sprawowanie zleconych czynności działania, kierowanie powierzonymi sprawami [6]) wynika, że jej głównym zadaniem jest zapewnienie wysokiej jakości obsługi. Bez odpowiednio wyszkolonych pracowników administracyjnych nie byłoby możliwe zbudowanie prężnie działającej firmy. To oni są bowiem odpowiedzialni za prowadzenie przetargów zgodnie z wymogami prawnymi (zaopatrywanie pracowników w materiały biurowe, akcesoria komputerowe, sprzęty laboratoryjne), obsługę i nabór studentów, obsługę audio-wizualną w trakcie prowadzenia zajęć dydaktycznych itp. W związku z

powyższym należałoby się zastanowić w jaki sposób - obecnie „skostniałe” środowisko administracji w uczelniach wyższych – należy odbiurokratyzować oraz sprawić by przepływ informacji między poszczególnymi komórkami uczelni był lepszy. W tym celu sugeruje się wprowadzenie znacznych zmian w kulturze organizacyjnej. Naczelne kierownictwo powinno być inicjatorem w kształtowaniu pro jakościowego klimatu w firmie [15], gdyż tylko takie podejście przyczyni się do zwiększenia satysfakcji klienta z obsługi, jak również usprawni procesy zachodzące wewnątrz firmy.

Literatura

1. Griffin R.W., Podstawy zarządzania, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, 2002.
2. Huczek M., Zarządzanie jako czynnik Rozwoju przedsiębiorczości, [w:] Rola przedsiębiorczości w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego, Ziolo Z., Rachwał T. (red.) Przedsiębiorczość Edukacja, nr 5, Wyd. Nowa Era, Zakład Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej Instytutu Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Warszawa-Kraków, 2009.
3. Izdebski H., Kulesza M., Administracja publiczna zagadnienie ogólne, wyd. 2, LIBER, Warszawa, 1999 r.
4. Knap-Stefaniuk A., Innowacje a konkurencyjność przedsiębiorstw, Zarządzania zmianami Biuletyn POU, kwiecień 2010, nr 4, ISSN 1897-3329.
5. Kowalczewski W. (pod red), Współczesne paradygmaty nauk o zarządzaniu, Wyd. Difin, Warszawa 2008
6. Leksykon prawniczy, pod red. U. Kalins-Prasenic, Wrocław 1997 r.
7. Łęgowik-Świącik S., Kontrola zarządzana uczelniach publicznych – teoria i praktyka, Zeszyty naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 669, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 42, Szczecin 2011.
8. Niemczyk J., Metody organizacji i zarządzania, Wyższa Szkoła Zarządzania i Marketingu we Wrocławiu, Poznań – Wrocław 2000.
9. Piotrkowski K., Organizacja i Zarządzanie, Zakład Wydawniczy DrukTur, Warszawa 2011.
10. RAPORT KOŃCOWY „Analiza zasobów kadrowych w uczelniach na poszczególnych kierunkach i wypracowanie zasad etatyzacji” Znak postępowania MNiSW-BDG-WZP-311-1174-5/BP/09 Warszawa, 12 maja 2010, s. 110-112 http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/215fd69485a3e2e4ffecbe41cf9183d6.pdf (06.10.2016).
11. Saryusz-Wolski T., Figlewicz R., (2001), System zapewniania jakości kształcenia w WSHE w Łodzi. Stan obecny i propozycje rozwoju, Łódź.
12. Schratz M., Tworzenie zmiany od wewnątrz, tłum i oprac. J. Madalińska-Michalak [w:] S.M. Kwiatkowski, J. M. Madalińska-Michalak, Przywództwo edukacyjne – współczesne wyzwania, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
13. Siwińska B., Uniwersytet ponad granicami, Wyd. ELIPSA, Warszawa 2014.
14. Stolarska A., Rola kierownika w zarządzaniu zespołem projektowym, [w:] Acta Universitatis Nicolai Copernici, ZARZĄDZANIE XLIII – NR 2 (2016).
15. Szopik-Depczyńska K., Standardy jakości w bankach, [w:] Wiśniewska J., Janasz K. (pod red.), Innowacje i jakość w zarządzaniu organizacjami, CeDeWu, Warszawa 2013, s.221-224.
16. Wawak T., Wdrażanie systemów zarządzania jakością w urzędach administracji publicznej [w:] <https://tadeusz.wawak.pl/content/wdrazanie-systemow-zarzadzania-jakoscia-w-urzedach-administracji-publicznej> (06.10.2016).
17. Wodnicka D., Raport z Centrum Jakości Kształcenia, Dlaczego TBL? W odpowiedzi na wyzwania stojące przed dydaktyką szkoły wyższej, s. 1.

Marzena Karpińska
 Mgr Uniwersytet Wrocławski
 Wydział Prawa Administracji i Ekonomii

WPLYW UNII EUROPEJSKIEJ NA INNOWACYJNOŚĆ W POLSCE

We współczesnej gospodarce coraz częściej funkcję jednego z kluczowych czynników sukcesu biznesowego pełni współpraca przedsiębiorstw zarówno na arenie międzynarodowej jak również wewnątrz kraju oraz ich otwartość na działalność innowacyjną. Poszukiwanie nowych źródeł przewagi konkurencyjnej w trudnych warunkach wywołanych kryzysem gospodarczym zapoczątkowanym w 2007 roku nie wyklucza ich współdziałania i jednoczesnego konkurowania z sobą.

W Polsce począwszy od „planu Balcerowicza¹²”, czyli od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku, przez lata wzrostu gospodarczego, kryzysu, po przystąpienie Polski do Unii Europejskiej obserwowane są zmiany społeczno-gospodarcze.

Zarówno w sensie stricte ekonomicznym jak również w analizie systemowej polityka innowacji przechodzi obecnie w Polsce zasadnicze zmiany. W związku z procesem europeizacji, jaki miał miejsce w Polsce w 2004 roku, po przystąpieniu Polski do UE, również system innowacji zmierza w kierunku zachodnioeuropejskim. Wynika to zarówno ze zbliżonego modelu podziału na sferę publiczną i prywatną (model europejski plasuje się pomiędzy modelem społeczno-rynkowym (skandynawskim), a modelem rynkowym (USA)), oraz z tego, że innowacyjność naszego kraju budowana jest, jak dotąd w znacznym stopniu dzięki wsparciu UE w ramach priorytetów proponowanych przez Komisję Europejską³.

Zasadniczą rolę dla Polski odgrywa wsparcie finansowe, a podstawą długoterminowej polityki innowacji w UE stanowi „Horyzont 2020”, z flagową inicjatywą „Unia innowacji”. Zyski, jakie osiągnęła gospodarka Unii w związku z poczynionymi inwestycjami w obszarze badań i rozwoju, sprawiła, że w trakcie dyskusji nad finansowaniem B+R obecnie, pytaniem wyjściowym nie jest „czy” tylko „ile” powinno się zwiększać nakłady.

Pomimo iż działania polskiego rządu zdają się zmierzać w dobrym kierunku, to zdecydowanie nie są one wystarczająco satysfakcjonujące, co do tempa, gdyż planowany wzrost nakładów do poziomu 1,45-1,9 proc. w 2020 roku, to o wiele za mało żeby móc konkurować z takimi krajami jak Estonia, Czechy, czy Słowacja. Dodatkowo do tej pory wzrost publicznych wydatków na działalność badawczo-rozwojową napędzany był w Polsce przez fundusze unijne⁴.

Wspominając o mocnych stronach innowacyjności polskich przedsiębiorstw można zauważyć, że nie bez znaczenia pozostały bezpośrednie inwestycje zagraniczne, które przyczyniły się w dużym stopniu do transferu technologii. Bez względu na sytuację na rynkach światowych konieczne jest prowadzenie odpowiednio ukierunkowanej polityki gospodarczej, a szczególnie proinnowacyjnej i przemysłowej. Istotne jest także zestawienie mocnych i słabych stron innowacyjności oraz szans dla poprawy innowacyjności i zagrożeń, na jakie można napotkać.⁵

Do mocnych stron innowacyjności polskiej gospodarki należą:

- wiedza w zakresie nowych technologii, oraz świadomość konieczności jej wykorzystania,
- potencjał innowacyjny przedsiębiorstw,
- zaawansowane badania w niektórych dziedzinach prowadzone przez polskich naukowców,
- liczne działające organizacje (transfer technologii, doradztwo, szkolenia),

¹ Pojęcie odnoszące się do przygotowanego w 1989 roku pakietu reform w dziedzinie gospodarki i finansów, przygotowanego przez zespół ekspertów pod przewodnictwem prof. Leszka Balcerowicza – ówczesnego wicepremiera i ministra finansów.

² http://portalwiedzy.onet.pl/85578,,,balcerowicza_plan,haslo.html dostęp z dn. 18.03.2016.

³ http://www.pi.gov.pl/PARPFFiles/media/_multimedia/ dostęp z dn. 18.03.2016.

⁴ G. W. Kolodko, *Ekonomia kryzysu czy kryzys ekonomii*, „Master of Business Administration” 2/2011, s. 2.

⁵ M. Szuba, *Międzynarodowa konkurencyjność, MSP w Polsce*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2006, nr 2, s. 88-90.

– zmiana i dostosowanie polskich norm prawnych w zakresie ochrony własności intelektualnej do przepisów europejskich.

Słabe punkty innowacyjności polskich przedsiębiorstw to z kolei m.in.:

- słaba współpraca przedsiębiorstw z jednostkami badawczo-rozwojowymi,
- niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw,
- niski udział nakładów na działalność B+R w stosunku do PKB,
- niedostateczny rozwój przemysłu zaawansowanych technologii,
- niedostateczne nasycenie gospodarki nowoczesnymi technologiami,
- mała liczba zgłaszanych patentów,
- niski udział środków podmiotów gospodarczych w nakładach przeznaczonych na badania i rozwój,

– niska motywacja przedsiębiorców do dokonywania zmian.

Szansą dla poprawy innowacyjności polskich przedsiębiorstw byłyby następujące działania:

- koncentracja środków na inwestycjach prorozwojowych,
- wzrost efektywności wydatkowania środków publicznych w wyniku realizacji wspólnych projektów z UE,

- wzrost atrakcyjności inwestycyjnej,
- lepszy dostęp do finansowania, technologii, rynków zbytu,
- zwiększenie kredytów dla przedsiębiorców.

Zagrożenia dla innowacyjności tworzą przede wszystkim takie zjawiska, jak:

- niejasne przepisy prawne,
- zbyt wysokie podatki,
- brak wsparcia od instytucji państwowych,
- spadek zatrudnienia w przemyśle wysokiej techniki,
- duża konkurencja ze strony przedsiębiorstw zagranicznych,
- zbyt szybko rozwijająca się biurokracja, ograniczająca możliwość swobodnego działania małych i średnich przedsiębiorstw na rynku,
- spadek atrakcyjności inwestycyjnej Polski,
- odpływ z Polski pracowników sektora B+R.

Tworzenie warunków, które by sprzyjały wzrostowi innowacyjności staje się dziś koniecznością, a innowacyjna działalność przedsiębiorstw jest zjawiskiem coraz bardziej złożonym i w wielu przypadkach wymagającym pomocy ze strony lub instytucji wewnętrznych i zewnętrznych.

Bibliografia

1. Kołodko G. W., *Ekonomia kryzysu czy kryzys ekonomii*, „Master of Business Administration” 2/2011,
2. Szuba M., *Międzynarodowa konkurencyjność, MSP w Polsce*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2006, nr 2
3. http://portalwiedzy.onet.pl/85578,,balcerowicza_plan,haslo.html dostęp z dn. 18.03.2016.
4. http://www.pi.gov.pl/PARPFfiles/media/_multimedia/ dostęp z dn. 18.03.2016.

Barbara Kryk

prof. US, dr hab.

Uniwersytet Szczeciński, Polska

PARTNERSTWO MIEJSKO-WIEJSKIE – NOWY INSTRUMENT POLITYKI SPÓJNOŚCI

Polska jest krajem silnie zróżnicowanym regionalnie. Gospodarcze zróżnicowanie regionalne w Polsce ma z jednej strony charakter strukturalny, a z drugiej strony jest uwarunkowane upadkiem regionów przemysłowych oraz historią. W wyniku tego polską przestrzeń cechują trzy rodzaje dysproporcji: luka rozwojowa między wielkimi miastami a resztą kraju, między Polską Wschodnią i

Zachodnią oraz rosnące dysproporcje wewnątrzregionalne. Wobec nowych wyzwań, jakie stoją przed Polską, polityka regionalna staje się jednym z najważniejszych elementów polityki rozwoju, zwłaszcza wobec obszarów problemowych. Dotychczasowa polityka regionalna nie w pełni spełniła swoje funkcje, dlatego regiony poszukują nowych możliwości, czynników i instrumentów rozwoju. Stąd celem artykułu jest przedstawienie rekomendacji dla tworzenia partnerstwa miejsko-wiejskiego, nowego instrumentu polityki spójności, w którym upatruje się szansy na pobudzenie rozwoju, zwłaszcza na obszarach problemowych położonych z dala od dużych metropolii, będących z reguły „kołami napędowymi” gospodarki regionalnej.

1. Istota partnerstwa miejsko-wiejskiego

Nowa polityka regionalna na lata 2014-2020, przyjęta przez kraje Unii Europejskiej, kładzie nacisk na inne, niż miało to miejsce dotychczas, funkcje i zadania. Najważniejszym wyzwaniem dla polityki rozwoju staje się budowanie przewag konkurencyjnych opartych na innowacyjności oraz kapitale intelektualnym i społecznym, przy wykorzystaniu wewnętrznych potencjałów regionów¹. Pobudzeniu tego potencjału służy m.in. ustanowienie i doskonalenie partnerstwa miejsko-wiejskiego.

W obecnej koncepcji polityki spójności Unii Europejskiej relacje „miasto-wieś” nie są rozpatrywane w kategorii podporządkowania obszarów wiejskich procesom rozwoju ośrodków zurbanizowanych, lecz na zasadach równorzędnego partnerstwa (rural-urban partnership)². Partnerstwo „miejsko-wiejskie” jest tu rozumiane jako mechanizm redystrybucji zysków i korzyści uzyskiwanych w strefach dynamicznego wzrostu ośrodków miejskich na ich zaplecze wiejskie, ograniczania ujemnych skutków tej polaryzacji rozwoju i wzmacniania inicjatyw lokalnych na obszarach wiejskich. Zakłada się, że:

– perspektywa regionalna obejmuje partnerstwo pomiędzy miastami (niezależnie od ich wielkości) i otaczającymi je obszarami wiejskimi;

– w perspektywie ponadregionalnej, w sytuacji wyraźnych podziałów pomiędzy regionami miejskimi lub metropolitalnymi i regionami wiejskimi, partnerstwo ma prowadzić do uzyskania równowagi pomiędzy różnymi interesami w tej skali, z zachowaniem zasad rozwoju zrównoważonego;

– uwzględniając międzyregionalne i ponadnarodowe aspekty, partnerstwo zapewnić ma możliwość wymiany doświadczeń i wzajemne uczenie się z przykładów współpracy pomiędzy miastami i obszarami wiejskimi, dotyczących konkretnych projektów i inicjatyw.

Według ESDP udane/efektywne partnerstwo miejsko-wiejskie³ powinno się materializować poprzez współpracę i koordynację, co wymaga:

- równości i niezależności partnerów,
- dobrowolnego uczestnictwa w partnerstwie,
- uwzględniania zróżnicowania warunków administracyjnych,
- wspólnej odpowiedzialności i wspólnych korzyści.

Partnerstwo oznacza dzielenie się kosztami i korzyściami, np. związanymi z zapewnieniem kosztownych wysokostandardowych urządzeń infrastruktury lub z ochroną obszarów zaopatrzenia w wodę mieszkańców miasta. Nowe formy partnerstwa oferują możliwość reorientacji wymiany usług pomiędzy miastem i obszarami wiejskimi w duchu zasad zrównoważonego rozwoju, m.in. poprzez utworzenie regionalnego „funduszu obsługi” dla służb samorządowych. Istotne jest również zaangażowanie w partnerstwie miejsko-wiejskim różnego rodzaju „aktorów”; powinno ono - obok partnerstwa pomiędzy lokalnymi administracjami - tworzyć partnerskie sieci m.in. pomiędzy przedsiębiorstwami, mającymi zasadnicze znaczenie dla gospodarki regionu oraz podmiotami ekonomii społecznej, działającymi na rzecz lokalnego społeczeństwa. Takie działania pomogą przewyciężyć tradycyjny podział „miasto-wieś” i zastąpić go koncepcją zintegrowanego systemu

¹ Polityka spójności 2014-2020. Inwestycje w rozwój gospodarczy i wzrost zatrudnienia, <http://ec.europa.eu/info/regiono> (data pobrania 30.05.2016 r.).

² A. Baranowski, *Koncepcja partnerstwa „miasto – wieś”*, <http://www.pg.gda.pl/architektura/eurarc/pdf/polska/partnership.pdf> (5.09.2016).

³ *European Spatial Development Perspective (ESDP)*, Potsdam 1999.

gospodarczego, społecznego i techniczno-przestrzennego, funkcjonującego na zasadach zrównoważonego rozwoju.

Dokument opracowany przez ESDP wskazuje 3 kierunki polityki rozwoju przestrzennego, służące wzmocnieniu partnerstwa miejsko-wiejskiego; są to:

- podtrzymywanie podstawowego zakresu usług i transportu publicznego w małych i średnich miastach na obszarach wiejskich (szczególnie w tzw. Specjalnych Strefach Włączenia);
- promocja współpracy pomiędzy miastami i obszarami wiejskimi mająca na celu wzmocnienie regionów funkcjonalnych;
- integrowanie obszarów wiejskich otaczających wielkie miasta w postaci strategii rozwoju przestrzennego regionów miejskich, zmierzających do poprawy skuteczności planowania przestrzennego z uwzględnieniem poprawy jakości życia na obszarach otaczających miasta.

Dyskusyjny jest ten trzeci kierunek rozwoju w sensie wielkości miast. Obecnie partnerstwo miejsko-wiejskie jest bardziej adresowane do mniejszych ośrodków miejskich z myślą pobudzenia rozwoju na obszarach problemowych.

Rozwój partnerstwa miejsko-wiejskiego wymaga przewyciężenia szeregu problemów i nieprawidłowości; należą do nich: (1) rywalizacja pomiędzy lokalnymi władzami w walce o przyciąganie inwestorów, powodująca często powielanie inwestycji, zwłaszcza w zakresie infrastruktury; (2) rywalizacja pomiędzy organizacjami gospodarczymi, np. pomiędzy deweloperami zainwestowania miejskiego i przedsiębiorcami związanymi z rolnictwem; (3) cząstkowe lub wybiórcze traktowanie problemów połączone z brakiem holistycznego, strategicznego, myślenia i planowania, sprzeczne z założeniami zrównoważonego rozwoju; (4) pojawianie się problemów środowiskowych (przeciążenie systemu transportowego, wyczerpywanie się zasobów naturalnych itp.) - niedostateczny nacisk na właściwe wykorzystanie zasobów miejscowych na obszarach wiejskich. W powyższym kontekście niezbędne jest stworzenie warunków dla powstawania, udoskonalania i upowszechniania partnerstw miejsko-wiejskich. Dlatego też poniżej przedstawiono rekomendacje temu służące.

2. Rekomendacje dla rozwoju partnerstw miejsko-wiejskich

Poniższe rekomendacje są efektem realizacji projektu URMA (2012-2014) w ramach programu unijnego INTERREG IVC, którego celem było wspieranie wymiany doświadczeń w odniesieniu do powstawania i wdrażania partnerstw miejsko-wiejskich w wybranych europejskich obszarach metropolitalnych i ich otoczeniu.

Rekomendacje dla decydentów i interesariuszy⁴:

- partnerstwa miejsko-wiejskie muszą być nastawione na realizację konkretnych potrzeb i wykorzystanie lokalnych potencjałów rozwojowych; ponadto powinny być uznane za podejście strategiczne na wszystkich poziomach polityki spójności terytorialnej i odpowiednio wspierane;
- stosowanie dobrych praktyk w zakresie tworzenia partnerstw miejsko-wiejskich;
- wielowątkowy charakter partnerstw miejsko-wiejskich wymaga podejścia holistycznego i odpowiedniego do lokalizacji oraz zarządzania wielopoziomowego i międzysektorowego modelu organizacji;
- partnerstwa miejsko-wiejskie powinny być traktowane jako funkcjonalne i przestrzenne jednostki, łączące obszary miejskie i wiejskie oraz rozpoznawane w planowaniu strategicznym i przestrzennym na wszystkich poziomach samorządu i gospodarki;
- istniejące instytucje i odpowiednie nowe ciała funkcjonalne na poziomie regionalnym powinny odgrywać strategiczną rolę, ułatwiając i koordynując partnerstwa miejsko-wiejskie;
- miejsko-wiejskie inicjatywy angażujące wielu, różnorodnych interesariuszy, powinny być wspierane przez instytucje publiczne w celu zapewnienia odpowiedniego osadzenia tych projektów na różnych polach.

Wzięcie pod uwagę tych rekomendacji przez decydentów powinno zaowocować m.in. stworzeniem warunków do rozwoju tego typu partnerstw, ograniczeniem barier ich funkcjonowania i dostosowaniem instrumentów finansowych, będących w gestii władz unijnych, krajowych,

⁴ *Rekomendacje dotyczące ustanowienia i doskonalenia współpracy miejsko-wiejskiej jako instrumentu spójności terytorialnej*, URMA, Warszawa 2014.

regionalnych i lokalnych, w sposób umożliwiający korzystanie z nich partnerstwom miejsko-wiejskim.

Cezary Kwiatkowski

Master, Wrocław University of Economics

THE IMPACT OF CORPORATE CULTURE ON SERVICE QUALITY

It has been widely accepted that the impact of services on the global economy has been steadily growing [1, 2006]. This phenomenon gives rise to an increasing interest among academics and practitioners in the evolving needs of contemporary customer [2, 2010]. On the other hand, we observe a lot of attention being devoted to organizational culture, which is believed to provide a new direction in organizational analysis, based on “qualitative, appreciative and processual” approaches [3, 1987, p.40]. As it frequently occurs that culture permeates an organization in terms of its structure and operations, it seems reasonably certain that it should have a multidimensional impact on the firm performance and service quality. This paper presents examples from theoretical, empirical, and practical perspectives of addressing this relationship.

According to Schein, culture can be analyzed at different levels according to the degree of the visibility of its manifestations [4, 2004]. The levels of culture range from its most tangible manifestations to deeply rooted fundamental assumptions. In between these two levels, there are various beliefs, values, norms, and rules used by members of a given cultural community to demonstrate their culture, both for themselves and others. The three basic levels of culture are presented in Figure 1.

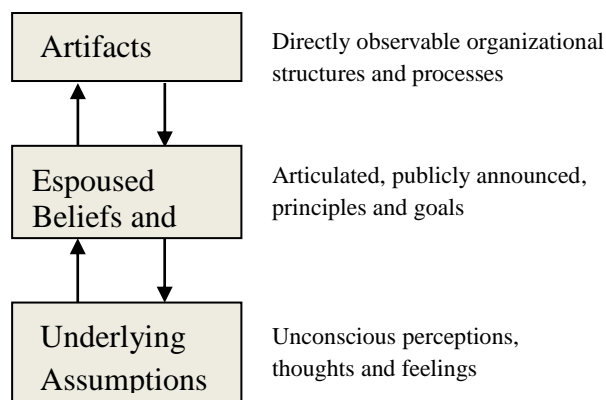

Figure 1. Levels of Culture. Adapted from Schein, 2004 (p. 26).

As Figure 1. demonstrates, there is both upward and downward direction of influence in shaping the culture within a given community

In order to better understand the nature of artifacts, i.e. the most visible layer of culture, Hatch uses an analogy taken from geology explaining that artifacts could be conceived as remnants of core culture, in the form of solidified lava that covers the surface [5, 2002). Geologists examine the lava for the purpose of discovering facts about the core of Earth. By the same token, scientists who study culture analyze tangible artifacts to discover the nature of norms, values, beliefs, and assumptions, being deeply ingrained in culture. Artifacts are divided into three categories in accord with the nature of their manifestations: physical, behavioral, and verbal. The examples of specific artifacts of each category are provided in Table 1.

Table 1.

Artifacts of Organizational Culture

Category	Examples
physical	art/design/logos buildings/décor dress/ appearance material items
behavioral	special arrangement ceremonies/rituals communication patterns traditions/customs
verbal	rewards and punishments anecdotes/jokes jargon/names/nicknames explanations stories/myths/history heroes/villains metaphors

Note: Adapted from Hatch, 2002 (p. 219).

As Zeithalm et al. assert, the extensive use of artifacts, such as sayings, objects, behaviors, and stories that convey messages of high commitment to quality from the part the management, can reinforce the staff understanding of the need for improvements in company structure, operations, service quality evaluation procedures, and reward systems [6, 1990]. A good example of such measures, provided by Zeithalm et al., is the ritual of “story telling” that is held at the beginning of staff meetings at Alliance Fund Service, which allows the participants to share their experiences of excellent service provision in their units. Another example of using an artifact to improve service quality is a cartoon character DIRF (Do It Right First), displayed on employee posters, key rings, memo pads, and other internal media of National Westminster Bank USA, which works as a reminder of the company mission. In order to increase motivation for providing better quality service, Sewell Village Cadillac in Dallas, displays a list of top service technicians, called “leader board”, compiled on the basis of customer feedback. The scores of service quality for each technician are posted in the lunchroom. Best technicians are awarded with gold medallions displayed at their work stations, and they are given badges to be attached to their uniform sleeves in recognition of excellent service. These service symbols work as permanent reminder of the service priority, which motivates the staff to take greater efforts. The above examples illustrate how the use of symbolic layer of company culture may reinforce service ethic by enhancing the meaning of quality work.

The relationship between corporate culture and the firm performance has also been confirmed by the findings of empirical study reported by Wei et al. [7, 2008]. In the study the researchers adhered to a model based on three types of corporate culture: group culture, developmental culture, and hierarchical culture. Group culture is focused on creating a family-like environment, developmental culture is oriented toward entrepreneurial behaviors, innovation and development, and hierarchical culture adheres to procedures, rules and regulations. The research was based on responses obtained from 621 executive managers in China. Figure 1 shows the research model and the research findings.

As Figure 2 shows, the research revealed that both group culture and developmental culture had a positive influence on Strategic Human Resource Management (SHRM) and consequently on the firm performance, while there was no correlation between hierarchical culture and SHRM. There were three types of direct correlation between examined phenomena which proved significant: the impact of developmental culture on SHRM (.35, $p < .01$), the effect of group culture on SHRM (.32, $p < .01$), and the effect of SHRM on firm performance (.32, $p < .01$). In addition, it was indicated that developmental culture had a significant direct impact on firm performance (.25, p

< .01). Thus, the study has revealed long-term effects of the corporate culture characteristics on firm performance.

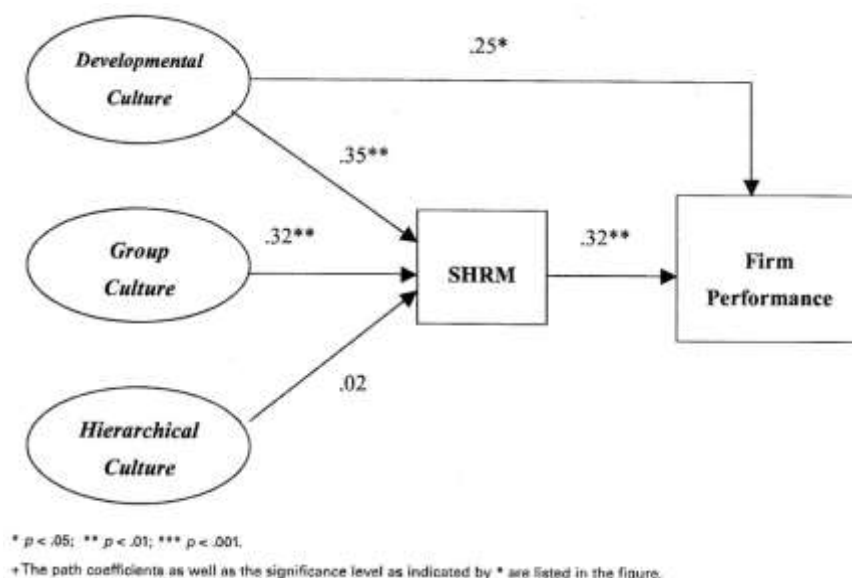

Figure 2. Structural Model of Corporate Culture, SHRM and Firm Performance
 Reprinted from Wei et al., 2008 (p.788).

An example of practical approach to Corporate Culture has been demonstrated by Human Synergistics, Inc. who designed the Organizational Culture Inventory as a quantitative instrument to determine the cultural profile of organization as a form of diagnosis [8, 2000]. The 12 styles of corporate culture and their characteristics are presented in Table 2.

Table 2.

Styles of Corporate Culture

Style:	Members are expected to...	Style:	Members are expected to...
Humanistic and encouraging	be supportive, constructive, and open to influence in their dealings with one another.	Oppositional	be critical, oppose ideas of others, and make safe (but ineffectual) decision.
Affiliative	be friendly, cooperative, and sensitive to the satisfaction of their work group.	Power	take charge, control subordinates, and yield to the demands of superiors.
Approval	agree with, gain the approval of, and be liked by others.	Competitive	operate in "win-lose" framework, outperform others, and work against (rather than with) their peers.
Conventional	conform, follow the rules, and make a good impression.	Perfectionist	conform, follow the rules, and make a good impression.
Dependent	do what they are told, and clear all decisions with superiors.	Achievement	set challenging but realistic goals, establish plans to reach those goals, and pursue them with enthusiasm.
Avoidance	shift responsibilities to others, and avoid any possibility of being blamed for a problem.	Self-Actualizing	appear competent, keep track of everything, and work long hours to attain narrowly-defined objectives.

Note: Adapted from Szumal and Cooke, 2000 (p. 149).

The styles of corporate culture depicted in Table 2 reflect three general types of cultures: constructive cultures, passive/defensive cultures, and aggressive/defensive cultures. Constructive cultures encourage members to interact with others (incl. Achievement, Self-Actualizing, Humanistic-Encouraging, and Affiliative), passive/defensive cultures promote acting in a defensive way (incl. Approval, Conventional, Dependent, and Avoidance), and aggressive/defensive cultures promote approaching tasks in forceful ways (incl. Oppositional, Power, Competitive, and Perfectionist) [9, 1997].

The above examples of addressing the relationship between organizational culture and performance, including service quality, are taken from: a theoretical framework about culture, empirical research findings, and a practical application of science. They clearly indicate that this relationship is an interesting subject of study and deserves more research attention.

References

1. Berry, L., Shankar, V., Parish, J. T., Cadwallader, S. & Dotzel T. (2006), Creating new markets through service innovation, MIT Sloan Management Review, Vol. 47, No. 2.
2. Kaplan, S., Palmer, D. (2010), The future of service business innovation, Tekes Review, 272/2010, Helsinki.
3. Knights, D., Willmott, H. C. (1987), Organizational culture as management strategy: A critique and illustrations form financial service industry, International Studies of Management and Organization. Vol. XVII, No. 3, pp. 40-63.
4. Schein E.H. (2004) Organizational Culture and Leadership, Jossey-Bass, Business & Management Series, San Francisco.
5. Hatch M.J. (2002) Teoria organizacji [Organization Theory: Modern, Symbolic, and Postmodern Perspectives], Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
6. Zeithaml, V. A., Parasuraman, A. and Berry, L. L.(1990). Delivering Quality Service, Free Press, New York.
7. Wei, L., Liu, J., Zhang, Y. and Chiu, R. K. (2008). The role of corporate culture in the process of strategic human resource management: Evidence From Chinese Enterprises. Human Resource Management, Vol. 47, No. 4 pp. 777-794.
8. Szumal, J. L., Cooke R. A. (2000) Using the organizational culture inventory to understand the operating cultures of organizations, [In:] Handbook of Organizational Culture and Climate, Sage Publications.
9. Human Synergistics, Inc. (1999) Organizational culture inventory / Organizational effectiveness theory, Measuring how culture really works in organizations, www.humansynergistics.com

Melania Bąk

PhD, Wrocław University of Economics
Faculty of Economics Management and Tourism
Department of Finance and Accounting

CUSTOMER RELATIONS AS THE DETERMINANT OF CHANGES IN ENTERPRISE ACCOUNTING

Accounting collects, presents and discloses information about enterprise assets and its changes, resulting from the decisions made. Accounting is subject to continuous transformations deriving from stakeholders' demand for diverse information – ranging from retrospective to prospective, from financial to non-financial and also regarding material and non-material resources. In the 21st century the information about enterprise market value and the non-material resources which create it, has become of major significance. Stakeholders are no longer satisfied with the information about e.g. sold products or the settlements made. They expect facts and figures about a particular company internal value, i.e. the developed brand, reputation or enterprise relations with customers. Therefore, modern accounting faces a crucial challenge – harmonizing the existing output (theory) with the actual practical needs and seeking new solutions.

The valuation and presentation of non-material resources is a serious problem of modern accounting, since these resources constitute the significant wealth of each enterprise. Major part of non-material resources remains undisclosed in the accounting system due to the fact that they do not meet the particular characteristics/criteria provided for in the balance law (e.g. their true and fair value cannot be decided, they cannot be controlled). Among them the following can be listed:

brand, reputation and company image, human capital, customer relations, innovations. These items remain undisclosed in the traditional financial reporting (in force), thus there is a difference between balance value and market value of an enterprise, the so-called “value gap”. Accounting attempts to fill this gap in by providing information about the “managerial value” (determined by operative managerial accounting) and the “value for stakeholders” (specified within the framework of strategic managerial accounting) [Walińska 2004].

Currently a customer focused trend can be observed in modern managerial accounting [Łada 2011, p. 29], which is possible due to the modifications in traditional managerial accounting instruments in order to collect information about a client. Such modifications can be more extensive, since accounting also takes advantage of the instruments characteristic for other scientific disciplines (e.g. finance management and marketing) and uses them for its needs. Moreover, within the framework of financial accounting certain changes, in terms of bookkeeping and reporting can be identified, which refer to the information about a client (e.g. preparing additional reports supplementing a financial statement).

Current financial accounting does not present customer costs (directly), among the disclosed enterprise costs, but presents them as costs of basic, other and financial operations. Within the framework of bookkeeping it is possible to present customer costs, however, it depends on the needs, possibilities and the good will of the financial and accounting staff in an enterprise. Managerial accounting (in particular the strategically oriented one) allows for a certain identification and measurement of customer costs, e.g. by means of activity based costing, target costing, product life-cycle costing. The selected examples of financial and managerial accounting instruments, applied for the needs of customer relations, are presented in table 1.

Table 1.

The instruments of financial and managerial accounting which support the valuation and presentation of information about a customer – selected examples

Financial accounting	Managerial accounting
Customer costs classification for the records – customers approached as a separate object in bookkeeping records ¹ Reports about customers as the supplements for financial reporting	Analysis of product profitability CPV analysis (cost-volume-profit) Analysis of the expected costs of a new product manufacturing Analysis of the predicted price of a new product Operational budgeting Income budget in cross-sections: groups of products, particular products, sales markets, groups of customers, particular customers Balanced scorecard Target costing Product life-cycle costing Analysis of customer profitability Activity based costing Customer based costing Customer profitability costing Budgeting in the cross-section of customers Customer margin

Source: author’s compilation based on: [Łada 2011, p. 120; Caputa 2015, p. 137].

The main ideas of the selected managerial accounting instruments for the sake of customer relations can be presented as follows: 1) activity based costing, focused on customer costs calculation, allows assigning customer cooperation costs to the individual customers. Customer costs are divided into customer direct and indirect costs. Within the framework of activity based

¹ Enterprise covers customer costs at each stage of mutual relations with clients. Generally, they can be divided into two basic groups: costs of products sold to a customer, customer service costs. Customer costs management identifies the following customer costs: costs of attracting a customer, costs of delivering products to customers, customer service costs, costs of retaining a client. In turn, the following customer costs can be distinguished in terms of phases for marinating customer relations: pre-sales costs, distribution costs, after-sales costs.

costing the adequate activity cost carriers and the specific demand of individual clients for the identified activities are assigned to the particular operations; 2) target costing focused on achieving the target customer margin rate allows the possibility of influencing customer costs in the planning phase; 3) product life-cycle costing in each phase of product life-cycle allows planning and analysis of the costs related to a manufactured product sold to particular customers; 4) multidimensional budgeting covering the traditional budget, operational budget, product budget and also customer budget and strategy budget. The transformation of product budget into customer budget aims at presenting the planned structure and size of resources usage for individual customers; 5) multidimensional accounting of costs and results allows distinguishing sales regions, distribution channels, (individual and group) customers.

The analysis of enterprise costs within the framework of financial accounting results in a conclusion that customer costs are present among the core activity costs (costs by type and costs by cost centre)², other operating costs and financial costs. The identification and separation of customer costs from those presented in the comparative and calculation-oriented profit and loss account remains one of the tasks assigned to financial accounting, which should allow identifying non-material resources value (from the perspective of costs), i.e. customer relations. The examples of such costs are presented in table 2.

Table 2.

Customer costs of core operating activities in the comparative and calculation profit and loss account – examples

P&L – comparative variant	P&L – calculation variant
Costs by type:	Costs of products sold:
Depreciation of fixed assets used in marketing	Costs of manufacturing products resulting from additional requirements of customers in the production process
Depreciation of distribution	General and administrative expenses:
Consumption of materials for promotion and advertising	Costs of representation
Advertising services	Costs of public relations
Transport services	Costs of sales:
Excise duty on products sold	Costs of product advertisement and promotion
Royalties on products sold	Costs of transport
Remuneration for transport, loading and unloading	Costs of distribution
Commissions paid to sales	Costs of business trips to customers
Surcharges on remuneration for transport, loading and unloading	Costs of participation in trade fairs
Other benefits for workers employed in distribution	Costs of warranty repairs
Costs of business trips to clients	Costs of periodical reviews
Transport insurance	
Costs of representation and advertising	

Source: author's compilation based on [Nowak 2009, p. 333].

Note: comparative and calculation profit and loss account costs should be presented along with the additional analytical records of customer costs by individual clients or groups of clients.

Winning and maintaining competitive advantage on the market is primarily influenced by: customer relations, product brand, reputation and image, organizational culture, innovations, as well as workers' skills and experience. A customer represents a specific non-material resource and, even though, it is not disclosed in accounting, it does ensure achieving sales revenues and financial liquidity by an enterprise, which guarantees the continuity of carried out operations, allows attracting new clients, etc. Therefore, one of the major objectives to be implemented in any business should be the analysis of customer relations, along with all factors having impact on such relations.

The estimation of customer value means the value oriented measurement of future advantages obtained as a result of the relationship between an enterprise and customers purchasing its products [Nita 2008, p. 225]. One of the basic customer value measures is the so-called customer lifetime value, which can be defined as the present value of net cash flows generated as a result of customer relations. In turn, the present value of surplus proceeds from sales over the expenses arising from

² It depends on the option of recording basic operating costs chosen by an enterprise within the framework of accounting policy.

both the existing and potential customer relations can be defined as customer value (customer capital), which is crucial in creating the comprehensive intellectual capital of an enterprise [Nita 2008, p. 231].

Customer relations constitute one of the more important items in enterprise non-material resources, which in the times of market economy allow achieving competitive advantage on the market. The analysis of customer relations should involve the detailed observation of how customers are attracted and retained clients, as well as their satisfaction and profitability.

To sum up, in order to meet the information needs of stakeholders (including the ones referring to customer relations) modern financial accounting not only seeks for new solutions, but also continuously modifies its existing instruments.

References

1. Caputa W. (2015), Kapitał klienta w budowaniu wartości przedsiębiorstwa [Customer capital in constructing enterprise value], CeDeWu Ltd., Warsaw.
2. Łada M. (2011), Pomiar ekonomiczny zorientowany na relacje z klientami we współczesnej rachunkowości [Customer relations oriented economic measurement in modern accounting], Research Papers of Economic University in Katowice, Katowice.
3. Nita B. (2008), Rachunkowość w zarządzaniu strategicznym przedsiębiorstwem [Accounting in enterprise strategic management], Wolters Kluwer Polska Ltd., Cracow.
4. Nowak E. (2009), Identyfikacja kosztów klienta [Customer costs identification], [in:] Rachunkowość a controlling [Accounting vs. controlling], ed. E. Nowak, Research Papers of Wrocław University of Economics No. 56, Wrocław University of Economics Press, Wrocław.
5. Walińska E. (2004), Wartość bilansowa przedsiębiorstwa a alokacja podatku dochodowego [Enterprise balance sheet value vs. income tax allocation], University of Lodz Press, Lodz.

Paweł Michalski

Dr inż., Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów, Katedra Logistyki

ZASTOSOWANIE KONCEPCJI ZARZĄDZANIA ŁAŃCUCHEM DOSTAW (SUPPLY CHAIN MANAGEMENT – SCM) W BUDOWNICTWIE

Korzenie zarządzania łańcuchem dostaw sięgają lat 80-tych ub. wieku. Najczęściej SCM utożsamiane jest z zarządzaniem logistycznym oraz zarządzaniem operacyjnym, stanowiąc ich naturalną ścieżkę rozwoju. Praktyczne zastosowania dotyczą przede wszystkim przepływu informacji, produktów i usług. Wewnętrzne SCM obejmuje zagadnienia związane z zaopatrzeniem, produkcją i dystrybucją. Zewnętrzne SCM integruje przedsiębiorstwo z jego dostawcami i klientami.

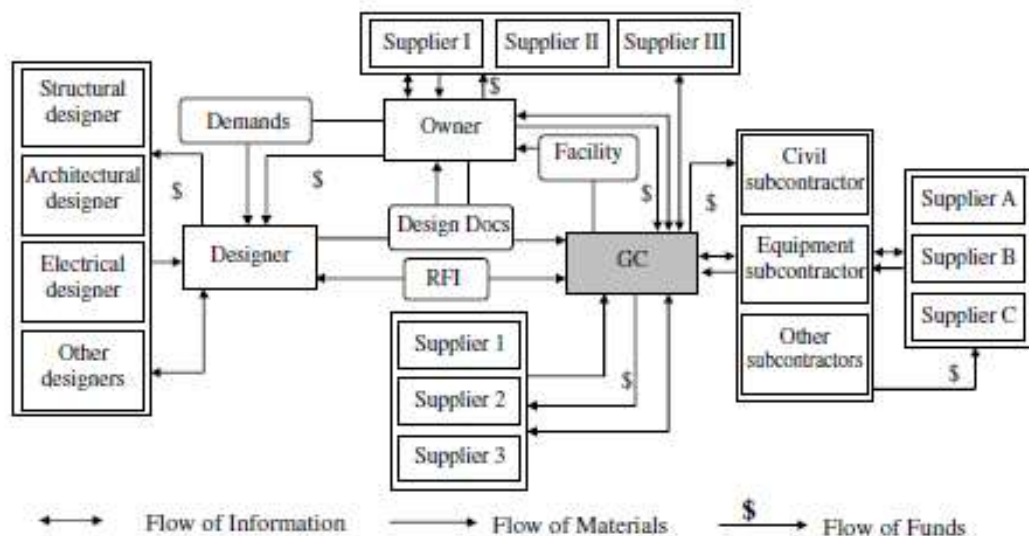
Zarządzanie łańcuchem dostaw opiera się na wielu teoriach i dziedzinach naukowych, przez co ma multidyscyplinarny charakter. Nie istnieje uniwersalna definicja łańcucha dostaw i zarządzania łańcuchem dostaw, co powoduje ciągły rozwój i adaptacje założeń SCM w kolejnych, nowych obszarach.

Innowacyjność oraz praktyczność rozwiązań SCM, stosunkowo niedawno, została wykorzystana w branży budowlanej. Firmy i koncerny budowlane uznały koncepcję zarządzania łańcuchem dostaw za metodę pozwalającą na obniżenie kosztów, podniesienie jakości produkcji, skrócenie czasu wykonywania przedsięwzięć i zwiększenie elastyczności harmonogramowania.

Budowlane łańcuchy dostaw (Construction Supply Chain – CSC) dotyczą całościowo przedsięwzięcia (projektu). Ogniwami w tym łańcuchu są dostawcy i odbiorcy surowców, materiałów, maszyn i urządzeń, ludzi (pracowników), pieniędzy oraz dokumentacji technicznej, a także wielu różnych informacji i zasobów niematerialnych, które są niezbędne do realizacji robót i obiektów budowlanych [Sobotka, P. Jaśkowski, 2009]. CSC nie jest łańcuchem firm budowlanych połączonym relacjami business-to-business, ale siecią wielu organizacji i związków, które obejmuje

przepływ informacji, przepływ materiałów, usług lub produktów, oraz przepływu funduszy pomiędzy klientem, projektantem, wykonawcą i dostawcą (rys. 1).

Rys. 1. Struktura ogólna łańcucha dostaw w budownictwie (CSC)

Źródło: [Xue i inni, 2007].

Rozwiązania wynikające z koncepcji zarządzania łańcuchami dostaw w budownictwie (Construction Supply Chain Management – CSCM) funkcjonują już w USA oraz w mniejszym stopniu w Europie Zachodniej. W polskim sektorze budowlanym, do tej pory, nie wykorzystuje się CSCM.

Dobrze zaplanowane i opracowane koncepcje logistyczne oraz rozwiązania w zakresie zarządzania procesami logistycznymi dają szansę na sprawną realizację projektu i redukcję kosztów związanych z logistyką, jak również całkowitych kosztów przedsięwzięcia. Co wpływa na redukcję kosztów? Największy wpływ ma wybór prawidłowych modeli i metod sterowania przepływami zasobów od dostawcy do odbiorcy. Kolejnym ważnym elementem zwiększenia efektywności projektu jest odpowiednia koordynacja procesów logistycznych wszystkich jego interesariuszy na każdym etapie cyklu inwestycyjnego.

Projekty budowlane trwające często ponad 24 miesiące, o budżetach sięgających miliardów złotych, a dodatkowo realizowane na obszarach miejskich w istniejącej, bardzo gęstej zabudowie wymuszają zaangażowanie zewnętrznego partnera, który stanowi istotny element grupy uczestników przedsięwzięcia. Takim przykładem była realizacja budowy centrum handlowo-rozrywkowo-biurowego – „Złote Tarasy” w Warszawie¹. Firma realizująca przedsięwzięcie zrobiła kolejny krok na drodze integracji procesów logistycznych i outsourcingu obsługi logistycznej, co pomogło w rozwiązaniu wielu problemów technicznych i organizacyjnych oraz zapewniło ochronę środowiska naturalnego, jednocześnie skracając cykl budowy, a w efekcie obniżając koszty ekonomiczne i społeczne projektu. To był równocześnie kolejny etap zbliżający projekt (i generalnego wykonawcę) do zastosowania rozwiązań z zakresu CSCM.

Wysokie ryzyko inwestycji budowlanych, kryzys na rynku kredytów hipotecznych oraz wysokie wymagania klientów – tak wygląda w skrócie rynek nieruchomości w Polsce. Poszukiwane są rozwiązania, z jednej strony minimalizujące koszty wykonawców, z drugiej ważne jest, aby została zachowana wysoka jakość produktu. Czy CSCM może być odpowiedzią na obecny stan rzeczy?

Literatura

1. Sobotka A., Jaśkowski P., Zarządzanie łańcuchem dostaw w realizacji przedsięwzięć budowlanych, GMiL nr 11/2009.
2. X. Xue, Y. Wang, Q. Shen, X. Yu, Coordination mechanisms for construction supply chain management in the Internet environment, „International Journal of Project Management” 25/2007.

¹ Autor bezpośrednio koordynował część prac budowlanych w projekcie Złote Tarasy.

THE ROLE OF CIVIL SOCIETY WITHIN THE IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

One of the main postulates of building a stronger ground for the idea of sustainable development is to make society have bigger engagement in the state participation. It is important to create such conditions in order to make possible for all sectors – social, economical, political, in local as well as in global means – to have direct influence on making an integrated balance. The most crucial principle, which has to be changed depends on passing from the type of thinking we contra them to thinking in categories of wider understood us. Besides, to obtain more optimal conditions of free and polycentric political communication it seems necessary to realize those following two basic conditions: (1) to make possible free ideas expression as well as their free evaluation; (2) to have a free access to alternative sources of information.

The Idea of Sustainable Development

Any discussion concerning the subject of civic society can have a meaningful sense when the theory of democracy is taken into consideration, which means that: (1) there should be satisfied all basic conditions and principles for democratic structure; (2) each model of civic society in some sense is a function of exact democracy; (3) it is impossible to formulate one universal type of civic society, being flexible to all democracies; (4) the concept of participating democracy plays the main role in searching for democratic society.

Taking into consideration all of the determinative elements of civil activity we can not forget about the role of social capital. According to Robert Putnam social capital should be understood as a sort of social ties, norms and trusts which help people to cooperate in achieving mutual goals [Putnam 1995, s. 258]. The social capital played a meaningful role in F. Fukuyama's investigations concerning development in Asian countries.

Social capital should be considered from the perspective of its “small” and “large” scale. In the first case we talk about mutual trust among people – I trust you because I trust him/her, and he/she trusts you. The problem of trust is a very important subject of social capital in the sense of a “large” scale, but it must be considered in a norm of general reciprocation which helps to build horizontal networks of civil engagements. Social trust in society can be achieved either by individual participants and through organizations (associations). More or less formal mutual contacts play fundamental role in cooperating common actions undertaking by people. Playing undoubtedly basic role in social capital, trust can be either cumulated or wasted. We have to remember that social capital has a meaningful place in a process of creating public good (it is not a private property!). It also can have immeasurable impact on economic development and social initiatives concerning protection of natural environment [Broda – Wysocki 2005, 121]. The lack of social capital can cause a negative influence on different practical aspects in the area of: economy, society, education, ecology etc. According to American sociologist J. Alexander building a platform of solidarity among different sectors helps to create a sense of belongingness with others and loyalty in interests

Sustainable Development within Contemporary Public Discourse

Since the last three decades some meaningful attempts have been undertaken to redefine man – nature relationships in a new way. Undoubtedly, present discourse about the necessity of nature protection does not only belong to the environmentalist's rhetoric. Now among subjects applying for sustained development there are individual associations, different government departments and even some business corporations.

It is commonly agreed that U Tant's Report Problems of human environment published in 1969 starts a new era of thinking about development. The document points at such problems as: (1) evident lack of connections between high developed techniques or technologies and demands of natural environment; (2) rapid devastation of cultivable soil; (3) unplanned development of cities;

(4) decreasing of free and opened spaces and territories; (5) disappearing some forms of animal and vegetable lives; (6) intoxicating and polluting natural environment; (7) the necessity of cultivated soil, water and air protection. Actually until Brundtland Report in 1987 the idea of sustainable development was not commonly used in public discourse. At that time global concept of natural environment became the subject of dialog and cooperation among different countries, including western and eastern blocs.

One of the central components, playing fundamental role in Brundtland Report concerning global threats of natural environment, was the idea of “the common boat”. Authors of the concept tried to figure that all people have got this same responsibility towards limited natural resources and if they do not learn how to coexist together they might cause really dangerous catastrophe. Brundtland Commission called up for global environmentally management as a mechanism leading to sustainable development. There were three indispensable conditions: (1) establishing some scientific programs being able to evaluate devastations of natural environment and asses limits of growth; (2) appointing new World leaders who will be agreeable in making strategic decisions concerning the World (for example such possibilities would come from organized Earth Submits); (3) educating and informing all citizens that they are passengers of “the same boat”.

The delegates of The Earth Submit organized by United Nations in 1992 put a very strong emphasize on the role of society in obtaining sustainable development. In the tenth principle of Rio Declaration they stated: Environmental issues are the best handled with participation of all concerned citizens, at the relevant level. At the national level, each individual shall have appropriate access to information concerning the environment that is held by public authorities, including information on hazardous materials and activities in their communities and the opportunity to participate in process making decisions. States shall felicitate and encourage public awareness and participation by making information widely available.

Conclusions

If the civic society is so important to sustainable development implementation, than why it is so difficult do adopt this idea in political and business programs. The problem is complicated, because the barriers with building civic society are not the same. Taking into account all determinations of social engagement there should be mentioned such issues: (1) the context of social surrounding - which means the measure of social activity; (2) geographical barriers – almost all social organizations are located on territories of big cities and agglomerations; (3) lack of believe in efficiency of civil activity; (4) economical barriers – financial uncertainty of non-profit organizations hinders them from involvement into strategic projects; (5) sociological barriers – reluctance towards non-profit organizations, corruption.

Literature

1. Bokajło W., Dziubka K., Społeczeństwo obywatelskie, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2001.

2. Borys T., Partnerstwo jako zasada zrównoważonego rozwoju, Borys T. (red.), Zarządzanie zrównoważonym rozwojem. Agenda 21 w Polsce – 10 lat po Rio, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok 2003.

3. Broda – Wysocki P., Idee i koncepcje społeczeństwa obywatelskiego w myśli społeczno-politycznej, [w:] Witkowska M., Wierzbicki A., Społeczeństwo obywatelskie, Oficyna Wydawnicza „ASPRA-JR”, Warszawa 2005.

4. Druga (II) polityka ekologiczna państwa, Rada Ministrów, Warszawa 2000.

5. Fukuyama F., Zaufanie: kapitał społeczny a droga do dobrobytu, Wydawnictwo PWN, Warszawa – Wrocław 1997.

6. Gray J., O rządzie ograniczonym. Szczegółowe uprawnienia i szczegółowe obowiązki, Centrum Adama Smitha, Warszawa 1995.

7. Gray J., Totalitaryzm, reforma i społeczeństwo obywatelskie, [w:] tenże, Po liberalizmie, Fundacja „Aletheia”, Warszawa 2001.

8. Kozłowski S., Ekorozwój – wyzwanie XXI wieku, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

9. Macnaghten P., Urry J., Alternatywny przyrody – nowe myślenie o przyrodzie i społeczeństwie, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2005.

10. Putnam R. D., Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech, Fundacja im. Stefana Batorego, Kraków – Warszawa 1995.

Zoriana Petrova

Regionální studia a mezinárodní obchod,
Metropolitní univerzita Praha, Česká republika

Iryna Lyubezna

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ÚROVEŇ KONKURENCESCHOPNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY

Ekonomická teorie popisuje konkurenceschopnost jako kategorii komplexní a složité měřitelnou. Pojem konkurenceschopnost můžeme vnímat v užším či širším významu. Je měřitelná kvantitativními i kvalitativními metodami. Z tohoto důvodu se v literatuře setkáváme s různým vnímáním tohoto pojmu jak v rovině významové, tak v jeho definování.

Mezi ekonomy se najdou jednak ti, kteří vnímají konkurenceschopnost jako důležitou charakteristiku ekonomik, ale i tací, kteří tento koncept zhodnotili jako nicneříkající.

Pro dostatečné ujasnění pojmu konkurenceschopnost je důležité zmínit také existenci několika referenčních úrovní, na kterých ji můžeme pozorovat a definovat, a které mají také na svědomí nejednoznačnost definic pojmu. Můžeme rozlišovat konkurenceschopnost na úrovni jedinců, firmy, odvětví, celého regionu i země. Tyto kategorie se dají v ekonomické rovině sloučit do dvou základních důležitých konceptů, mezi kterými vnímáme výraznější rozdíl – konkurenceschopnost firem a státu. Totiž – státy si nekonkurují stejně jako firmy.

Jednotlivé státy mají také výhodu ve faktu, že i pokud budou relativně nekonkurenceschopné, tak nezanknou, jak by se tomu stalo v případě firmy. Komplexní definice OECD (zahrnující všechny úrovně) vnímá konkurenceschopnost jako schopnost korporací, odvětví, regionů, národů a nadnárodních celků vytvářet vysokou úroveň příjmů z výrobních faktorů i poměrně vysokou úroveň jejich využití na udržitelné úrovni při současném vystavení se mezinárodní konkurenci [3]. Jinými slovy – konkurenceschopnost závisí na schopnosti subjektu produkovat zboží a služby, které obstojí v mezinárodní konkurenci a zároveň zvyšovat (nebo alespoň udržet) HDP. Vzhledem k zaměření této práce nás dále bude zajímat pouze makroekonomická konkurenceschopnost, tedy konkurenceschopnost států.

V této práci se budeme zabývat hlavně zkoumáním konkurenceschopnosti na národní úrovni, z toho důvodu se zaměříme přímo na její definování.

Ekonomická encyklopedie vymezuje konkurenceschopnost zemí jako schopnost ekonomiky jedné země soutěžit s ekonomikami jiných zemí podle úrovně efektivního využití národních zdrojů, zvyšování produktivity ekonomiky a zabezpečení na tomto základě vysoké a stálé rostoucí životní úrovně občanů [2].

Evropská unie národní konkurenceschopnost popisuje jako schopnost zajišťovat vysokou a stále rostoucí životní úroveň občanů, současně za podmínky co nejnižší nedobrovolné nezaměstnanosti.

Světové ekonomické fórum definuje konkurenceschopnost jako soubor institucí, politik a faktorů, které určují úroveň produktivity země. S produktivitou následně souvisí i prosperita, které daný stát dosahuje. Tedy, že více konkurenceschopné ekonomiky dosahují vyšší úrovně příjmů svých občanů. Úroveň prosperity také určuje míru návratnosti investic a ta má vliv na růst

ekonomiky. To ve svém důsledku znamená, že více konkurenceschopné země ve středně a dlouhodobém časovém horizontu dosahují vyního růstu [4].

Obecně lze identifikovat dva základní přístupy k vymezení národní konkurenceschopnosti. První z nich představuje tzv. užní pojetí, kdy zemi hodnotíme podle její exportní výkonnosti a schopnosti proniknout na zahraniční trhy a získávat z mezinárodní směny komparativní výhody. V níním pojetí jde o komplexní kategorii, která používá multikriteriální metody, měřící konkurenceschopnost z různých úhlů pohledu v rámci světových žebříčků.

Za poslední desetiletí se určitým způsobem změnil náhled na makroekonomickou konkurenceschopnost. Dříve byla vnímána především jako exportní výkonnost, dnes se dostalo do popředí níní pojetí, které klade důraz také na zvyšování příjmu obyvatel. Dle tohoto novějšího vymezení je konkurenceschopná ekonomika ta, jež vytváří vysokou životní úroveň, na které participuje co nejvíce obyvatel země. Proto jsou dnes hodnotícími kritérii konkurenceschopnosti jak faktory sociální, tak ekologické [1].

Nedá se říci, že by bylo nějaké ideální a univerzální řešení na zvýšení konkurenceschopnosti. Vždy záleží na konkrétních vstupních ekonomických, kulturních a sociálních podmínkách daného státu, od kterých se odvíjejí možnosti zlepšování v určitých oblastech. Otázkou tak je, jakým způsobem bude EU konkurenceschopnost členských států rozvíjet a jaká pro to nastaví pravidla. Ideálem by mělo být, jak zmínil Porter, že stát (v tomto případě i EU) by měla být iniciátorem a vyzyvatelem, který zapojené aktéry především motivuje. EU se doposud snažila působit na země pomocí vytváření strategií, avšak nakonec stejně vše leží na samotných členských státech.

Konkurenceschopnost je jedním z pojmů, který je hlavním tématem v otázce Evropské unie. Členské státy sledují své umístění v různých žebříčcích hodnocení konkurenceschopnosti, které srovnávají jejich vzájemné postavení i pozici vzhledem k celému světu. Toto postavení totiž znamená důležitý ukazatel jejich vyspělosti a efektivity politické a ekonomické situace v dané zemi.

Konkurenceschopnost je komplexní charakteristikou, která spojuje ekonomické, sociální a environmentální ukazatele. Tyto ukazatele jsou vzájemně závislé. Vysoká konkurenceschopnost státu je základem pro růst životního úrovně občanů, zlepšování kvality života.

Evropská unie prošla v poslední době výraznými změnami. Rozrostl se počet jejích členů. Zažila velký rozvoj i úpadek, což bylo důležitým impulsem pro větší zaměření na problematiku konkurenceschopnosti ekonomik států pro jejich zlepšení. V současném globalizovaném světě je totiž především neustálý vývoj předpokladem růstu konkurenceschopnosti.

Hlavní otázka je: Jak si aktuálně stojí EU v celosvětovém hodnocení konkurenceschopnosti?

Evropská unie je jako celek velmi konkurenceschopným subjektem. Jejím ideálním cílem je být co nejlepší ve všech oblastech – stará se o instituce, ekonomiku, své občany. Ve světě v současné době neexistuje žádný podobný ekonomický subjekt, který by sdružoval takové množství nezávislých států (aktuálně k dnešnímu datu celkem 28) a měl tak vysokou úroveň harmonizace politických, institucionálních a ekonomických činností. Od jiných subjektů se EU navíc odlišuje upřednostňováním politických a strategických cílů před ekonomickou efektivností. Péče o kvalitu života a prosperitu států by nebyla uskutečnitelná bez neustálého vývoje, který je hlavním předpokladem konkurenceschopnosti. Silná konkurence na vnitřním trhu EU zvyšuje i vnější konkurenceschopnost EU. Jejím problémem je však pomalý rozhodovací proces a realizace opatření na národních úrovních.

Konkurenceschopnost je často používaný pojem, který je možno definovat na různých úrovních z různých úhlů pohledu. V následující kapitole se věnuji vymezení konkurenceschopnosti jako takové dle několika teorií a vývoje vnímání tohoto pojmu, dále se pak zaměřuji konkrétněji na vymezení pojmu konkurenceschopnost státu, která je podstatou této práce. Poslední část se věnuje hodnocení konkurenceschopnosti na úrovni národních ekonomik z hlediska stanovených kritérií dle hodnotících institucí.

Podle Světová ročenky konkurenceschopnosti. Česká republika zlepšila úroveň své konkurenceschopnosti v porovnání s předchozím rokem.

Podle výsledků z indexu Ekonomické svobody se úroveň této svobody v České republice zlepšuje, což potvrzují obě ročenky – Heritage foundation a Fraser institute. V letošním roce jsou tyto výsledky za Českou republiku nejlepší za celou historii.

Podle indexu ekonomické svobody Fraser institute, se Česká republika zlepšila o celých deset příček. Je potřeba však upozornit, že toto hodnocení je vždy publikováno s dvouletým zpožděním, tedy v tomto případě mluvíme o hodnocení ještě. Výdaje na veřejnou správu se snížily, stejně tak podíl na celkové produkci státních podniků klesl. Naopak svoboda mezinárodního obchodu se zvýšila, a také oblast regulace trhu práce dosahuje lepšího hodnocení.

Literatury

1. Hančlová, Jana. Makroekonometrické modelování české ekonomiky a vybraných ekonomik EU. 1. vyd. Ostrava: VNB-TU Ostrava, 2010, xvii, 287 s. ISBN 978-80-248-2353-9.
2. Моєрньї, Степан Васильєв. Економїкї енциклопедїе. Академіе, 2000, 814 s.
3. OECD. Staying competitive in the global economy: compendium of studies on global value chains. Paris: OECD, June 2008, 248 s. ISBN 978-926-4046-306. Dostupné z : <http://www.oecd.org/industry/ind/stayingcompetitiveintheglobaleconomycompendiumofstudiesonglobalvaluechains.html>
4. Slaný, Antonín. Konkurenceschopnost, růstová výkonnost a stabilita české ekonomiky. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 181 s. ISBN 978-802-1056-565.
5. Yazlyuk B., Guley A., Brukhanskyi R. Basic principles of financial markets regulation and legal aspects of the legislative requirements. Investment Management and Financial Innovations. 2018. 15(1). 337-349.

Уляна Андрусів

к.е.н., доцент кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ

БЕНЧМАРКІНГ В СИСТЕМІ КОНТРОЛІНГУ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Розвиток підприємництва в Україні супроводжується поглибленням економічних перетворень, що визначає підвищений інтерес до нових теорій і напрямків розвитку менеджменту. Раніше керівники підприємств навіть не задумувалися про конкуренцію, про підвищення ефективності, про збільшення прибутку, тому що підприємства не були власністю начальника чи директора. Нині ж політика підприємства цілком змінилася. У числі інших до них відноситься бенчмаркінг, який є новим напрямком розвитку бізнесу. Він пов'язаний з пошуком і вивченням найкращих методів і способів підприємництва, щоб здійснювати власний бізнес ще краще і продуктивніше.

Існує величезна кількість трактувань поняття бенчмаркінга. Одні вважають його продуктом еволюційного розвитку концепції конкурентоздатності, інші – програмою по поліпшенню якості, інші ж зараховують його до екзотичних продуктів японської бізнес-практики. Однак існує загальний знаменник, до якого можна привести різні визначення бенчмаркінга. Бенчмаркінг – це процес перебування і вивчення найкращих з відомих методів ведення бізнесу.

Водночас, чимало питань, пов'язаних з дослідженням бенчмаркінгу в системі контролінгу, залишаються недостатньо розглянутими. Спеціальних досліджень потребує виокреслення стратегічних пріоритетів розвитку галузі.

Метою роботи є дослідження бенчмаркінгу в системі контролінгу як дієвого інструменту розвитку регіону.

Фактично бенчмаркінг – це альтернативний метод стратегічного планування, у якому завдання визначаються не від досягнутого, а на основі аналізу показників конкурентів [1].

Основну увагу бенчмаркінг приділяє проблемам дослідження причини того, як інші підприємства працюють вдаліше. Об'єктами бенчмаркінгу можуть бути: методи, процеси, технології, якісні параметри продукції, показники фінансово-господарської діяльності підприємств (структурних підрозділів).

За допомогою цього інструменту контролінгу можна визначити цільові параметри діяльності підприємства, яких потрібно дотримуватися, щоб забезпечити його стабільну конкурентоспроможність.

Бенчмаркінг (від англ. benchmarking – встановлення контрольної точки) – це перманентний, безперервний процес порівняння товарів (робіт, послуг), виробничих процесів, методів та інших параметрів досліджуваного підприємства (структурного підрозділу) з аналогічними об'єктами інших підприємств чи структурних підрозділів. Бенчмаркінг пов'язаний з постановкою цілей та є одним з компонентів процесу планування. Деякі дослідники поєднують його з циклом Демінга, що включає в себе чотири елементи: плануй, здійсни, перевіряй, дій. Окремі моделі бенчмаркінгу включають в себе до 30 кроків, які необхідно пройти для досягнення кінцевого результату. У центрі уваги бенчмаркінгу – запитання: чому інші працюють успішніше, ніж ми? Основний зміст та мета бенчмаркінгу полягає в ідентифікації відмінностей з порівнюваним аналогом (еталоном), визначення причин цих відмінностей та виявлення можливостей щодо вдосконалення об'єктів бенчмаркінгу.

Зарубіжний дослідник Р.К. Донован вважає, що бенчмаркінг є чітко структурованим, динамічним, стратегічним/тактичним процесом прийняття рішення, метою якого є поліпшення роботи підприємства з урахуванням результатів конкурентів і наявних результатів [1].

У найбільш загальному сенсі benchmark – це щось, що володіє певною кількістю, якістю і здатністю бути використаним як еталон при порівнянні з іншими предметами. Бенчмаркінг є систематичною діяльністю, направленою на пошук, оцінку і навчання на кращих прикладах ведення бізнесу [2].

Бенчмаркінг (Benchmarking) давно завоював до себе симпатію й успішно використовується в практиці японських, американських, західноєвропейських і скандинавських бізнесменів і вчених.

Існує декілька видів бенчмаркінгової діяльності. Вони відрізняються за складністю завдань, що ставляться (прості і складні), за спрямованістю (внутрішня і зовнішня), за рівнем, на якому передбачається проводити бенчмаркінг (стратегічний і операційний). Яким чином компанія використовує бенчмаркінг, залежить від поставлених перед нею цілей, стадії її розвитку і стану галузі, тобто її основних конкурентів. Бенчмаркінг може здаватися схожим на конкурентний аналіз, але насправді він більш пристосований до ринкових відносин, допомагаючи більш детально розглядати важливі для споживача характеристики товару, ніж підхід конкурентного аналізу, а також він є більш впорядкованим).

Сутність сучасного розуміння бенчмаркінгу зводиться до безперервного систематичного аналізу пошуку і запровадження найперспективніших практик, що ведуть підприємство до більш довшеної форми [3]. Якщо підприємство використовуватиме бенчмаркінговий підхід, тоді воно точно знатиме, що робить і наскільки добре це в нього виходить. Також підприємство зможе контролювати своїх конкурентів а, також лідерів галузі, орієнтуючись на кращому зовнішньому досвіді, здобутому внаслідок бенчмаркінгових заходів. Бенчмаркінг є чудовий багатобічний засіб для удосконалювання бізнесу в регіоні. Технологія бенчмаркінгу може бути віртуально застосована до будь-якої функції фірми. Для цього розробляються моделі опису конкурентів, структуруються знання, що накопичуються, про конкурентів. Технологія бенчмаркінгу дозволяє перевести окремі розрізнені факти про поведінку конкурентів у знання, що дозволяють приймати рішення і діяти краще, ніж конкуренти [4].

Вивчення своїх конкурентів по бізнесу за допомогою бенчмаркінгу дозволяє знайти ризики і можливості, які варто враховувати при побудові систем просування продуктів на ринок. Розуміючи поведження конкурента, можна оцінити своє місце на ринку і краще довідатися про своїх покупців. Загальна мета вивчення конкурентів складається в досягненні конкурентних переваг для захоплення нових ніш на ринку й одержання більшого доходу [5].

Бенчмаркінговий підхід надасть підприємству змогу перейняти найкращий досвід інших компаній, уникаючи «винаходу колеса». Культура підприємницької діяльності на підприємстві буде спрямована на такі цінності, як здатність робітників до навчання, підвищення власного потенціалу, що, своєю чергою, слугує основою для розвитку підприємства. Орієнтація на надійний і випробуваний практикою досвід сприяє зменшенню ризику, дає змогу підприємцям уникнути безлічі помилок, зменшити тимчасові і фінансові витрати, пов'язані зі здобуттям власного досвіду.

Особливо варто виділити, що застосування бенчмаркінгу дає можливість підприємству створити свою команду внутрішніх консультантів, які дадуть змогу оперативно реагувати на всі тенденції у галузі на певній території.

Отже, використання українськими підприємствами «передової практики», з погляду бенчмаркінгу виявляється надзвичайно корисним, оскільки, воно дає змогу визначити які способи, прийоми і методи працюють краще, якими можуть бути результати використання, і головне, чи буде це працювати у них так само ефективно.

Список використаних джерел

1. Bruckhardt W. Lemen durch Benchmarking : In Führung gehen durch Neugestalten / W. Bruckhardt // Office-Management. - 1994. - Heft 10. - P. 70.
2. Venetucci R. Benchmarking : A Reality Check for Strategy and Performance Objectives / R.Venetucci // Production and Inventory Management Journal. - 1992. - Vol. 33, № 4. - PP. 32-36.
3. Watson G. H. II Benchmarking / edizione italiana A / cura di Piercarlo Ceccarelli / G. H. Watson. - Milano : Franco Angeli, 2007. - 246 p.
4. Clausen H. Zeitschrift fur öffentliche und gemeinwirtschaftliche Unternehmen. Beiheft. 29. Benchmarking in der Wasserwirtschaft: Intern. Erfahrungen mit vergl. Wettbewerb in der Wasserwirtschaft Hartmut Clausen u. Ulrich Scheele / H. Clausen, U. Scheele. - Baden-Baden : Nomos, 2012. - 91 p.
5. Андрусів У. Я. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств / У. Я. Андрусів // Ринкова природа інституційних трансформацій сучасних економічних систем: матеріали II міжнародної наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (IC YESS 2013), 18 – 20 квітня 2013 р., Ч.2. - Чернівці: ЧНУ, 2013.- С. 17-19.

Ірина Белова

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Криптовалюти знаходяться у полі досліджень економістів усього світу лише останні сім-вісім років. Вивченням сутності та корисності технологій блокчейну та криптовалют активно займаються П. Вінья, М. Кейсі [4], А.М. Антонопулос [11], А. Нараян [13], Н. Бікалова [2] та ін.

Криптовалюта – це підмножина цифрової валюти. Приклади численних цифрових валют: повітряні милі, випущені авіакомпаніями, ігрові жетони для комп'ютерних ігор та онлайн-казино, Brixton Pound, які можуть бути витрачені тільки в місцевій громаді Брікстон (районі Великого Лондона) та багато інших форм, які можна обміняти на віртуальні та

фізичні об'єкти в закритій системі й у випадку відкритої системи обмінюються на фіатну (паперову) валюту [14].

Блокчейн – технологія зберігання та моментальної передачі гігантських обсягів даних у зашифрованому вигляді. Завдяки її впровадженню Центральний банк будь-якої країни може, зокрема, відкривати рахунок кожному громадянину з народження. Блокчейн дозволяє легко керувати своїм рахунком та переказами без допомоги банку. Система має багаторівневий захист, а головне – відповідний код бачать усі учасники транзакцій, отже, потенційно викрадені кошти можна спостерігати в мережі, тому скористатися ними злочинним шляхом неможливо.

Великі світові банки вже почали активно вивчати блокчейн і частково впроваджувати його за принципом «Не можеш перемогти – очолюй». З технічної точки зору блокчейн – технологія розподілених реєстрів (від англійського терміна «blockchain» – ланцюжок блоків), що дозволяє створити децентралізовану систему відносин, у якій кожна наступна транзакція залежить від попередньої. Таким чином, дані про транзакцію неможливо змінити чи видалити.

Уперше цей термін з'явився для позначення розподіленої бази даних, реалізованої в біткойні – найбільш популярній у світі крипто валюті. При цьому користувач може або купити біткойни чи альткойни (всі інші види криптовалют), або сгенерувати їх самостійно у процесі майнінгу (викори стання обчислювальних ресурсів для виконання математичного завдання з перевірки та здійснення транзакцій криптовалюти за допомогою спеціального устаткування – майнерів). Вартість найбільш популярного майнера виробництва китайської компанії «Bitmain», що на сьогодні займає до 75% світового ринку, складає близько 2,5 тис. дол. США, а термін його окупності – близько 12 міс. За годину в усьому світі «видобувається» 75 біткойнів, за добу – 1,8 тис., за місяць – 54 тис. [6]. У зв'язку з постійним зростанням рівня складності розрахунків ефективність майнінгу на окремому комп'ютері знижується, що обумовлює створення майнінгових ферм [7].

Тобто віртуальні гроші існували і до виникнення Біткоіну, проте вони носили локальний характер, не базувалися ні на якій унікальній технології, майже завжди мали формальну функцію обміну у рамках лише своєї бази і були дуже обмежені у конвертації.

З часу виникнення першої справжньої криптовалюти минуло вісім років, з'явилися сотні інших, проте світову увагу вони отримали лише наприкінці 2015 р. Саме у цей період справжній інвестиційний вибух призводить до збільшення капіталізації ринку крипто-валют у десятки разів, подорожчання топових криптовалют у три, п'ять, десять, п'ятнадцять разів, появи нового класу криптомільйонерів та величезної фінансової інфраструктури світового рівня. І хоча скептичні думки багатьох економістів досить довго точилися довкола ринку криптовалют, у нових умовах ігнорування впливу цього ринку на розвиток світової фінансової системи стає неможливим.

Опис та аналіз криптовалют варто почати з її першопрохідця – Біткоіна, що досі залишається топовою та найдорожчою криптовалютою у світі з найбільшим обсягом капіталізації. Біткоін виникає у 2009 р. Його розробником вважається людина або група людей під псевдонімом Сатосі Накамото. Він досі зберігає анонімність, із ним ніхто ніколи не контактував. Сатосі створив дану криптовалюту за допомогою системи рівноправних вузлів (peer-to-peer) [14].

У 2009 р. вперше за всю історію грошового обміну світ отримав валюту, яка абсолютно децентралізована, не підкріплена ВВП жодної країни і не підпорядковується жодному уряду.

Bitcoin (BTC) – найперша зі створених криптовалют, упевнено утримує пальму першості у світі й на українському ринку. Ціна монети наближається до 1300 дол. США.

Основні особливості саме валюти Біткоін наведені нижче:

- відсутність централізованого управління та емітентів;
- обмежений ресурс. Емісія буду зменшуватися у чітко заданому алгоритмі й у кінці 2040 р. припиниться;
- емісія та трансакції керуються мережею рівноправних вузлів (peer-to-peer);

– дані про абсолютно всі трансакції зберігаються назавжди у розподіленій базі даних (Blockchain);

– використання криптографічних методів запобігання втрати коштів.

Після появи Біткоіну виникають інші криптовалюти. Сьогодні їх офіційно нараховується близько трьохсот. Більша кількість із них є так звані «хайпом» (hipe), тобто штучно створеними під нереалістичні проекти, щоб використати ажіотажну ситуацію довкола ринку криптовалют, швидко заробити гроші та лопнути як бульбашка. Проте топова двадцятка криптовалют є цікавою для аналізу. Кожна має свої унікальну технологію та призначення. Наприклад, Ейфіріум (Ethereum) – платформа для створення децентралізованих онлайн-осервісів на базі блокчейна, що працюють на базі розумних контрактів. Ейфіріум значно спрощує впровадження технології блокчейн, що пояснює інтерес із боку не тільки нових стартапів, а й найбільших розробників ПЗ, таких як Microsoft, IBM і Acronis. Помітний інтерес до платформи проявляють і фінансові компанії, у тому числі банки.

Вейвс (Waves) – блокчейн-платформа для випуску криптографічних токенів і проведення краудфандінгових кампаній, Нем (NEM) – це нотаріальний сервіс на базі блокчейну 2.0., який значно підвищує рівень безпеки і швидкості банківських трансакцій, та ін.

Ethereum (ETH) – криптовалюта, що була випущена лише в 2015 р. на базі технології Ethereum, яка належить до блокчейн-систем, заснованих на використанні розподілених баз даних. Ethereum може застосовуватися в різних сферах, при цьому також є валютою, альтернативною традиційним інструментам валютного ринку. Ціна – близько 32 дол. США.

Рекордно швидке зростання криптовалюти Dash аналітики пов'язують із виходом оновлення Dash v12.1 – «Sentinel», покликаною підвищити швидкість роботи, поліпшити рівні забезпечення секретності і координації в мережі. Ціна Dash сьогодні наблизилася до 100 дол. США.

Monero (XMR) – криптовалюта з відкритим вихідним кодом, що відрізняється безпекою й анонімністю. Стабільно входить до п'ятірки монет із високою ринковою капіталізацією. Ціна – 18 дол. США.

Основні переваги криптовалюти порівняно з паперовими грошми:

– рухи криптовалюти можливо простежити. Інформація щодо всіх трансакцій зберігається у мережі блокчейн;

– криптовалюта більш портативна, ніж паперові гроші. Відсутність будь-яких кордонів. Усі трансакції здійснюються надзвичайно швидко у лічені секунди або хвилини між будь-якими точками світу;

– крипто-валюту складніше вкрати. Кожна трансакція підтверджується незалежними посередниками;

– відсутність фінансових посередників. Вартість трансакцій надзвичайно низька;

– анонімність власника криптовалюти. Для реєстрації криптогаманця не потрібні ідентифікаційні дані особистості.

У 2014 р. про криптовалюту офіційно заявив Банк Англії, уряд Великобританії створив одні з найсприятливіших умов ведення крипто-бізнесу у світі та запровадив програму підтримки стартапів, пов'язаних із ринком криптовалют. Уряд Китаю досі досить обережно ставиться до криптовалют, зокрема час від часу вводить, а потім скасовує нові обмеження на криптооперації. Тим не менш, саме на Китай припадає 70% виробництва всіх монет Біткоін у світі. Японію ж можна назвати однією з найпрогресивніших країн у сфері правового та фінансового регулювання криптовалют. На початку 2016 р. уряд Японії схвалив законопроект, який визначає Біткоін як цінність подібно до активів і як законний засіб обміну.

В Україні до криптовалют спочатку також поставилися вороже. У кінці 2014 р. НБУ назвав Біткоін грошовим сурогатом. А от на початку 2015 р. змінив свою позицію і заявив про плани щодо співпраці з Bitcoin Foundation Ukraine. З лютого 2016 р. починається активна співпраця уряду України з Біткоін-спільнотою. Зокрема, був підписаний меморандум щодо

створення E-Vox – електронного голосування на базі блокчейну Ейфіріум, також була запущена блокчейн-платформа e-Auction 3.0 – система децентралізованих онлайн-аукціонів у державних установах на муніципальному та обласному рівнях. А наприкінці 2016 р. українська біржа стала першою у світі площадкою, де торгують деривативами Біткоїн. Сьогодні Україна входить в ТОП-10 країн світу за кількістю користувачів Біткоїн. В Україні здійснює свою діяльність найбільше в СНД Біткоїн-агентство Kupa, одним із проєктів якого є криптовалютна біржа. Тут функціонують також і великі девелоперські та дослідницькі компанії, наприклад Distributed Lab [5, с. 85]. Разом із цим ані визначення правового статусу криптовалют на законодавчому рівні, ані питання оподаткування досі не на порядку денному в уряді України.

Криптовалюту в Україні можна заробити, купити або подарувати. Раніше заробляти її було легше, у 2017 р. ситуація змінилася [1]. В Україні «проблематично розплатитися криптовалютою за товари чи послуги, лише одиниці онлайн-магазинів і підприємств зазначають на своїх сайтах, що приймають криптовалюту як оплату товарів чи послуг» [8]. Власнику бізнесу можна використовувати оплату в новому виді валют, як це роблять багато західних магазинів [12].

Україна, безумовно, не є визнаним лідером на міжнародному ринку крипто валют ані за обсягами «видобутку», ані за ступенем розвитку відповідної інфраструктури. Проте також не можна стверджувати, що Україна є аутсайдером у цій специфічній сфері. Ще на початку 2017 р. в одному з торговельних центрів Одеси з'явився перший у країні банкомат з обміну криптовалют на гривню [3].

Для вироблення спільної позиції щодо правового статусу біткойна та його регулювання станом на серпень 2017 р. Національний банк започаткував діалог із Міністерством фінансів, Державною фіскальною службою, Державною службою фінансового моніторингу, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, а також Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. За участю вказаних державних установ це питання буде розглядатися на окремому засіданні Ради з фінансової стабільності [9].

Сьогодні криптовалюта дає змогу приватним підприємцям і цілим державам відкривати нові ринки. Але для цього навколо криптопростору потрібно сформувати ефективну нормативну базу. У G30 опублікували чотири основні чинники стимулювання розвитку глобальної економіки [16, с. 59], і кожен із них повністю підходить під цифрові грошові одиниці. Незважаючи на високу волатильність і прибутковість альтернативних грошей, багато фінансових установ і регуляторів усе частіше виявляють до них інтерес.

Отже, можна зробити висновок, що криптовалюти, кожна зі своєю унікальною технологією та призначенням, можуть виступати не лише фінансовим та інвестиційним об'єктами, а й платформою для нових інфраструктурних зрушень фінансової системи. Уряди провідних країн світу, а також України активно взаємодіють у питаннях регламентування та стимулювання розвитку ринку криптовалют та визнали, що технології блокчейну здатні вирішити деякі нагальні проблеми сучасної фінансової системи.

Цифрова трансформація бізнесу не черговий економічний термін, це нова реальність, яка потребує від бізнесу радикального перегляду бізнес-процесів і підходів до роботи з клієнтами. Здатність швидко адаптуватися до змін і оптимізувати свою роботу в найкоротші терміни, підлаштовуючись під очікування клієнта – головні виклики, котрі несе з собою цифрова трансформація бізнесу від традиційного до новітнього [10, с. 141].

Незважаючи на інституціональну невизначеність, у 2017 р. Україна впевнено увійшла до числа країн-лідерів із використання криптовалют. Ігнорування державними структурами того факту, що такі передові електронні технології, до яких належить електронна готівка, стають в Україні одним із способів для взаєморозрахунків громадян та юридичних осіб, є явно непродуктивним способом оптимізації ринку. Найбільш популярними в Україні в 2017 р. криптовалютами є Bitcoin, Ethereum, Dash, Monero.

Список використаних джерел

1. Біткоїн Україна : Майданчик для спілкування та інформаційний центр щодо використання технологій блокчейн (біткоїн) та інших відкритих розподільчих протоколів в Україні. [Офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://www.bitcoinua.org/theboard/>
2. Бикалова Н.А. The phenomena of cryptocurrency and its implication on the monetary system/ Наука и образование: новое время. 2017. № 3. С. 177–182.
3. В Украине появился первый банкомат по обмену криптовалюты биткойна на национальную валюту гривню. URL: <http://fakty.ua/235257-v-ukraine-poyavilsya-pervyj-bankomat-poobmenu-kriptovalyuty-bitkojna-na-nacionalnuyu-valyutugrivnyu-foto>
4. Винья П. Эпоха криптовалют: Как биткоин и блокчейн меняют мировой экономический порядок. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2017. 415 с.
5. Лихута В. Правовое регулирование криптовалютного бизнеса. Киев : Forklog Research&Axon Partners, 2017. 101 с.
6. Омай майнинг: кто заразил Россию и Путина блокчейном. URL: http://www.rbc.ru/technology_and_media/10/08/2017/5989a5ec9a79474d57d0d897?from=center_1
7. Омбудсмен Мариничев организует добычу биткоинов на заводе «Москвич». URL: http://www.rbc.ru/technology_and_media/10/08/2017/5989afb59a79476c1befecff
8. Скромное обаяние биткойна: украинские реалии использования криптовалют. – [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/opinions/1428255-skromnoe-obayanie-bitkojna-ukrainskie-realii-ispolzovaniya-kriptovalyut>
9. У НБУ обіцяють подумати про статус Bitcoin до кінця серпня. URL: http://zib.com.ua/ua/129875u_nbu_obicyayut_podumati_pro_status_bitcoin_do_kincy_a_serpnyu.html
10. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.
11. Antonopoulos A. Mastering Bitcoin: Unlocking Digital Cryptocurrencies / Andreas M. Antonopoulos. – Sebastopol: O'Reilly Media Inc., 2015. – 266 p.
12. Barrdear J. The macroeconomics of central bank issued digital currencies [Electronic resource] J. Barrdear, M. Kumhof. Bank of England. 2016. Available at: http://www.bankofengland.co.uk/research/Documents/workin_gpapers/2016/swp605.pdf
13. Bitcoin and Cryptocurrency Technologies: A Comprehensive Introduction / A. Narayanan, J. Bonneau, E. Felten [та ін.]. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2016. – 292 с.
14. David L.C. Handbook of Digital Currency: Bitcoin, Innovation, Financial Instruments, and Bid Data / Lee Kuo Chuen David. – San Diego: Elsevier Inc., 2015. – 588 p.
15. Nakamoto S. Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bitcoin.org/bitcoin.pdf>.
16. Working Group on Long-term Finance. Long-term Finance and Economic Growth / Working Group on Long-term Finance. Washington D.C.: Group of Thirty, 2013. 75 p.
17. Brukhanskyi R., Yazlyuk B., Bincharovska T. Effective land management in Ukraine using accounting and analytical support Problems and Perspectives in Management. 2018. 16(2), 241-251.

Олег Бойко

аспірант кафедри міжнародних фінансів
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

**МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ
ПРИ ВИКОРИСТАННІ КРИПТОГРАФІЧНОЇ ВАЛЮТИ**

Технологія розподіленого реєстру складається з набору алгоритмів і технік, які дозволяють певному сервісу функціонувати децентралізовано. Блокчейн є різновидом такої технології, згідно якої інформація заноситься в блоки, які послідовно з'єднуються між

собою, створюючи ніби блоковий ланцюг з даними. Завдячуючи застосуванню технології розподіленого реєстру у віртуальних валютах, з'являється класифікація віртуальних валют, основою поділу якої є джерело надання валюти: централізоване, розподілене та децентралізоване. Криптографічні валюти представляють собою блоковий ланцюг, наповненням якого є транзакції, а блоки зберігаються, наповнюються та додаються до блокового ланцюга або привілейованою (розподілені віртуальні валюти) або довільною групою провайдерів. Управління по фінансовому нагляду і регулюванню, яке є головним наглядовим органом за ринком фінансових послуг Великобританії, визначає віртуальну валюту як будь-який публічно доступний електронний засіб обміну, який використовує розподілений реєстр та децентралізовану систему обміну вартістю [4, с. 10–11]. Тобто централізовані цифрові валюти не підпадатимуть під визначення віртуальної валюти, що також вказує на значущість Блокчейн.

Дослідники розглядають біткоїн і сучасні інновації у віртуальних валютах як крок до надання користувачу цифрового простору з низьким рівнем обізнаності доступу до децентралізованих, життєздатних цифрових послуг. Вони приходять до висновку, що переходячи до все більш децентралізованих цифрових операцій відносно необізнані суб'єкти в технологічному відношенні мають кращі можливості доступу до постійно ускладнюючихся цифрових послуг [1, с. 63–64]. На нашу думку, саме можливість будь-кому долучитися до розробки та використання технологічної інновації викликає інтерес і до криптографічних валют, стимулюючи бізнесменів змінювати профіль діяльності та долучитися до захопливого процесу розробки програмного забезпечення. Однак, залучення великої кількості суб'єктів з невисоким рівнем технологічної обізнаності до моделювання і надання систем міжнародних розрахунків відкриває не лише можливості, але і створює ризики, оскільки під загрозою опиняється фундаментальна складова економіки – сфера обміну.

Можливості для користувачів. Нами було виокремлено наступні суб'єкти та можливості, які відкриваються від використання криптографічних валют в системі міжнародних розрахунків.

Перелік користувачів складають:

Інвестори-спекулянти, для яких визначальною є висока волатильність та потенціал росту віртуальної валюти як активу.

Суб'єкти господарювання, для яких визначальною є висока ліквідність в системі розрахунків.

Користувачі цифрових продуктів, для яких визначальним є глобальність платежів і безпосередня можливість віртуально здійснювати угоди в будь-який час.

Суб'єкти, які прагнуть анонімності та глобальності платежів для обслуговування тіньових операцій.

Прихильники та дослідники технології, на ній побудована віртуальна валюта, які прагнуть дослідити її з метою освоєння та потенційного просування до свого бізнесу [6, 36].

Машини, як-то «розумний будинок» чи «розумний холодильник», для яких мова Блокчейн є зрозумілою.

Можливостями від використання криптовалюти є наступне:

Крім звичайних платежів децентралізовані платіжні системи надають можливість здійснювати умовні транзакції, передумовою яких є виконання певної умови. Умовні транзакції є децентралізованими аналогом деяких фінансових послуг – рентних платежів, платежів з виконанням в майбутньому, розрахунків із залученням арбітра, аналогічних акредитиву чи інкасо [2, с. 60–64], аукціону [3].

Підвищення кібер-захисту виникає внаслідок того, що база даних є розподіленою між багатьма учасниками та запис нових даних здійснюється згідно певного консенсусу.

Цифрова форма віртуальних валют часто дозволяє ефективніше обслуговувати економіку цифрового продукту і скоротити довжину оборотного циклу цифрової продукції.

Глобальний покупець може не зважати на національні валютні обмеження офіційного платіжного засобу і також не нести зайвих ризиків та витрат, пов'язаних з конвертацією своєї валюти у валюту функціонування контрагента.

Автоматизація платежів внаслідок залучення до системи міжнародних розрахунків принципово нових типів суб'єктів.

Ризики та виклики.

Ризики, пов'язані з криптовалютами, виникають в першу чергу на рівні провайдерів (майнерів). Провайдери криптогрошей здійснюють валідацію і облік транзакцій, однак в них існує можливість прибуткового відхилення від очікуваної поведінки і здійснення так званих майнерських атак. Суть останніх зводиться або до подвійного витрачання криптогрошей, або до дискримінації деяких користувачів платіжної системи. У першому випадку відправник криптовалюти є одночасно і її майнером, який здійснює подвійну витрату криптогрошей, виконуючи для цього дві однакові транзакції зі свого рахунку – як на адресу жертви, так і на підконтрольну йому адресу. У другому випадку відбувається включення певних адрес в чорний список, тобто відмова майнера приймати ті почуті блоки, які містять транзакції з адрес з чорного списку. Успішність атак залежить від частки провайдера в платіжній системі і зростає зі збільшенням монополізації в майнінгу. Згідно консенсус-алгоритмом proof-of-work (використовується в біткоїні), частка провайдера визначається його обчислювальною потужністю.

Крім цього, слід зважати на те, що у розподіленій мережі може не бути жодної центральної контрольної точки для здійснення регулювання. Тому особлива увага приділяється тим суб'єктам інфраструктури криптографічної платіжної системи, які встановлюють відповідність між реальними особами і їх цифровими активами. Наразі такими суб'єктами є криптовалютні біржі, які дозволяють обмінювати фіатні та криптографічні гроші [5].

Однією з основних цілей звіту щодо впливу віртуальної валюти на національну безпеку стало вивчення основних проблем, які стають на заваді недержавним суб'єктам при розробці віртуальних валют з метою їх використання для досягнення політичної, економічної та операційної вигоди. Роблячи наголос на проблемах, пов'язаних з запуском віртуальної валюти, виокремлюють чотири наступні виклики:

Досягнення технологічної компетенції в інформаційних мережах, обчисленнях та криптографічних методах, необхідних для розробки, поширення та підтримки віртуальної валюти як кібер-сервісу.

Забезпечення того, що користувачі валюти мають постійний та гарантований доступ до своєї валюти, володіючи при цьому достатньо низьким рівнем технологічної обізнаності для повсякденних операцій.

Забезпечення анонімності транзакцій, забезпечуючи при цьому цілісність транзакцій, щоб покупці та продавці віртуальної валюти були впевнені в належному її обміні.

Захист від атак як з боку недержавних суб'єктів, так і тих національних держав, які виступатимуть проти розгортання віртуальної валюти [1, с. 33–34].

Список використаних джерел

1. Baron J. National Security Implications of Virtual Currency: Examining the Potential for Non-state Actor Deployment. Santa Monica CA: RAND Corporation, 2015. xvii, 83 pages.
2. Bonneau J., Miller A., Clark J., Narayanan A., Kroll J. A., Felten Edward W. Research Perspectives and Challenges for Bitcoin and Cryptocurrencies. 2015.
3. Hisham S. Galal, Amr M. Youssef. Verifiable Sealed-Bid Auction on the Ethereum Blockchain, 2018. URL: <https://eprint.iacr.org/2018/704> (дата звернення: 27.09.2018).
4. Matthias Bauer. Discussion Paper on distributed ledger technology / Financial Conduct Authority. London, April / 2017.

5. Tom Keatinge. Virtual currencies and terrorist financing: assessing the risks and evaluating responses / Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Brussels, May 2018. URL: <http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses>.

6. Бойко О. Експансія криптографічної валюти в систему міжнародних розрахунків під впливом технології Блокчейн: свідчення та причини. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 22. С. 31–38.

Галина Брик

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування

Львівський національний аграрний університет

Лілія Михальчук

слухач магістерської програми

Львівський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Глобалізація електронної економіки спричинила помітне зростання обсягів бізнес-продукції та змінила уявлення про межі використання та технології ведення бізнесу. За останні роки питома вага обсягу продажів в Інтернет-мережі поступово зростає і досягає рекордних показників, що впливає на прибутки підприємств при зниженні витрат на обслуговування і укладання угод. Для багатьох виробників створення власного віртуального збутового каналу стає необхідною умовою успішного функціонування на ринку та досягнення максимальної ефективності у задоволенні потреб свого споживача [4]. Практика продажу в Інтернет мережі не оминула і таку сферу діяльності, як страхування.

Використовуючи Інтернет, страховики проникають на ринок, оминаючи довгий та дорогий процес створення традиційних каналів продажу. Це, в свою чергу, дозволяє знижувати ціну на страхову послугу, що дозволяє залучити більшу кількість клієнтів та підвищувати конкурентоспроможність.

Основним стимулюючим фактором впровадження онлайн-обслуговування страховими компаніями є необхідність зменшення витрат, розширення географії діяльності, забезпечення диверсифікації ризиків. Використання Інтернету при реалізації страхових послуг може відбуватися різними суб'єктами страхового ринку: страховиками, прямими страховими посередниками (страховими брокерами та страховими агентами), а також альтернативними посередниками, такими як автосалони, банки, поштові відділення, туристичні фірми тощо. Для страхових компаній інтернет-страхування належить до прямого каналу реалізації страхових послуг.

Прямий продаж передбачає офісний продаж або продаж "face-to-face" (коли клієнт самостійно звертається до офісу страховика) та дистанційний продаж (коли спілкування з клієнтом здійснюється з використанням новітніх технологій). Дистанційний продаж, як правило, передбачає продаж через телефон та Інтернет. Вперше технології дистанційного продажу були застосовані за допомогою телефонного зв'язку компанією Direct Line Insurance в 1985 році, а перші продажі полісів через Інтернет були в 1997 році. Слід зазначити, що дієвість дистанційного каналу продажу доведено світовою практикою [3].

Загалом, можна виокремити два види інтернет-страхування: «off-line» та «on-line».

Щодо системи «Off-line страхування», то в даному випадку клієнт може отримати на сайті страхової компанії чи її представника інформацію про страхові продукти, що пропонуються, про умови укладання договору, а також поставити питання в онлайн режимі шляхом надсилання електронного листа або прямого інтернет-спілкування. Однак при цьому, оформити документи, здійснити оплату та отримати поліс потрібно в реальному офісі страхової компанії.

«On-line страхування» полягає в тому, що продаж страхових послуг відбувається повністю в режимі онлайн, починаючи від запиту на котирування або розрахунку вартості на Web-калькуляторі, продовжуючи заповненням заяви на страхування в захищеному режимі, оплатою по кредитній карті і закінчуючи кур'єрською доставкою документів або роздрукуванням страхового сертифіката з сайту компанії, тобто система «On-line страхування» може виконувати практично повний цикл продажу у віртуальному режимі. У цьому випадку страхувальник може наочно і не побачитися зі своїм страховиком або його представником. У вітчизняній практиці, як правило, клієнт все-таки отримує документ на паперовому носії (страховий поліс) через кур'єра. [2].

Таким чином, онлайн-страхування – це укладання страхового поліса безпосередньо через Інтернет-сайт страхової компанії або страхового посередника, який включає в себе вибір страхового продукту, розрахунок тарифу і страхової суми, підписання поліса, оплату, організацію огляду об'єкта страхування та доставки паперової версії поліса (якщо цього вимагають умови страхування) [1]. Щоб Інтернет-представництво компанії функціонувало як віртуальний офіс цієї страхової компанії, воно повинно містити в собі наступні можливості:

- надання клієнтові повної інформації про загальний і фінансовий стан компанії;
- надання клієнтові інформації про послуги компанії й можливості детального ознайомлення з ними;
- розрахунок величини страхової премії й визначення умов її виплати для кожного виду страхування й залежно від конкретних параметрів;
- заповнення форми заяви на страхування;
- замовлення й оплата (у вигляді одноразової виплати або періодичних виплат) поліса страхування безпосередньо через Інтернет;
- передача поліса, завіреного електронно – цифровим підписом страховика, клієнтові безпосередньо по мережі Інтернет;
- можливість інформаційного обміну між страхувальником і страховиком під час дії договору (для одержання клієнтом різних звітів від страхової компанії);
- інформаційний обмін між сторонами при настанні страхового випадку;
- оплата страхової премії страхувальникові за допомогою мережі Інтернет при настанні страхового випадку;
- надання страховиком клієнтові інших послуг і інформації: консалтинг, словник страхових термінів і ін. [2].

На жаль, в Україні не врегульоване законодавство стосовно використання електронного підпису, тому за допомогою Інтернет можливі всі етапи укладання за виключенням підпису онлайн. На сьогодні найпоширенішими послугами в режимі онлайн стали страхування автомобільного транспорту, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, страхування вантажів, обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті тощо [3].

Використання технології Інтернет у страхуванні має низку переваг для основних суб'єктів страхового ринку: як для страховика, так і для страхувальника (або для суб'єктів страхового бізнесу). Для споживача страхової послуги придбання полісу через Інтернет дає можливість значно зекономити час, придбати поліс в будь-який, зручний для нього, момент, а також, за допомогою страхового калькулятора, миттєво провести розрахунок вартості послуги та дистанційно, без оформлення великої кількості документів, здійснювати різні операції. Таким чином, можливість використовувати Інтернет для обслуговування клієнтів сприятиме появі нових страхових продуктів, застосуванню прогресивних бізнес-моделей обслуговування, забезпеченню виходу страхових компаній на нові сегменти фінансового ринку, прискоренню процесів глобалізації страхового бізнесу.

Список використаних джерел

1. Пікус Р. Інноваційний розвиток страхової діяльності як основа підвищення її ефективності. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015. № С. 72–80.

2. Приказюк Н. Нові можливості для розвитку страхової системи України. Український журнал прикладної економіки. 2016. Том 1. № 4. С. 177–192.
3. Приказюк Н. Роль інтернету в реалізації страхових послуг. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2014. №3(156). С. 45–51.
4. Свешнікова К. Перспективи розвитку Інтернет-страхування в Україні. Інноваційна економіка. 2013. 5(43). с. 264–267.

Михайло Брик

аспірант

Тернопільський національний економічний університет

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА) в сільському господарстві має величезний потенціал і з кожним роком інтерес до їх застосування зростає. Використання безпілотних літальних апаратів в сільському господарстві є інновацією для України, оскільки БПЛА в першу чергу використовувалися для військових потреб і тільки після цього набуло практичного застосування в сільському господарстві.

На сьогодні БПЛА активно застосовується для визначення меж земельних ділянок та кадастрового обліку. Забезпечується візуальна ідентифікація географічних меж сільськогосподарських угідь з прив'язкою координат до системи глобального позиціонування. В послугах аеровізуального спостереження зацікавлені не лише фахівці із землеустрою, носії прав проведення кадастрової перевірки, але й суб'єкти господарювання, які є власниками або користувачами земельних наділів.

Можливості БПЛА значно виходять за межі геолокації. Інформацію про візуалізацію електронних карт доцільно доповнювати первинною обліковою інформацією для цілей автоматизованої інвентаризації та обліку земельних ділянок підприємства. Проте, організація бухгалтерського обліку з використанням БПЛА залишається поза увагою науковців. Одночасно, залишається застарілою методика аналітичного та синтетичного обліку окремих земельних ділянок. Має місце неадекватна сучасній економічній парадигмі ідентифікації землі як об'єкта обліку. Ситуація ускладнюється позабалансовим характером орендованих сільськогосподарських угідь. Суб'єкти господарювання не зацікавлені в повному та адекватному обліку активів, які не потрібно відображати у звітності. Також складно здійснити достовірну оцінку землі з врахуванням якісних характеристик.

БПЛА в сільському господарстві здатні вирішувати наступні завдання:

- оцінку хімічного складу ґрунту;
- охорону сільськогосподарських угідь;
- прогнозування врожайності сільськогосподарських культур;
- обприскування хімічними препаратами для боротьби зі шкідниками та хворобами;
- оцінку зростання сільськогосподарських культур;
- оперативний моніторинг стану рослин;
- оцінку обсягу робіт і контроль їх виконання для оптимальної побудови іригації і меліорації;
- відстеження Normalized Difference Vegetation Index – нормалізованого вегетаційного індексу для послідовного внесення добрива;
- інвентаризації сільгоспугідь;
- побудови 3D моделей фермерського господарства [9].

Історичний розвиток українських геоінформаційних систем для цілей автоматизації економічних систем досліджував А.Я. Сохнич. На думку фахівця, вдалими комп'ютерними системами для виконання грошової оцінки земель населених пунктів є розробки Науково-виробничого центру «Земельні Інформаційні Системи» (НВЦЗІС) під назвою LPS 1.1 і LPS

1.2. та програмно-методичний комплекс «ТЕРЕН» Державного науково-дослідного інституту автоматизованих систем будівництва [1, с.292].

Ніколашин А.О. узагальнив дані про ринок програмного забезпечення автоматизації обліку в агропромислових підприємствах з поділом на групи залежно від розміру підприємства, виду діяльності, кількості працюючих, організаційно-правової форми ведення бізнесу [2]. В сфері розробки національного програмного забезпечення для цілей обліку на основі «1С: Бухгалтерія для України 8.3» активно працюють три фірми «Мікст» [3], «Ін-агро» [4] та «Кварц» [5].

І.В. Годнюк та О.М. Чижевська розробили ґрунтовні моделі інформаційного обміну спеціально обладнаної сільськогосподарської техніки, обладнання GPS-навігації (GPS-модулів, карт, каналів у мережі Інтернет), систем точного землеробства (агронавігаторів з підтримкою польових карт) з системою обліку та управління підприємства [6, с.977].

За даними Форбс Україна, серед 20 компаній, які найактивніше застосовують інновації, 6 позицій займають агропромислові компанії [7]. Для підвищення ефективності діяльності все більше сільськогосподарських підприємств орієнтуються на застосування сучасних сільськогосподарських та інформаційних технологій. Революційними технологіями у сфері інформаційного обслуговування агропромислових підприємств володіє підприємство Drone.ua, яке займається активним аеровізуальним спостереженням за сільськогосподарськими процесами.

DroneUA – українська компанія, яка є найбільш інноваційним підприємством в сільськогосподарському секторі та дозволяє вирішувати найважчі проблеми аграрного ринку України. Супутниковий моніторинг, лабораторні дослідження ґрунту, контроль рослин з повітря, аерофотозйомка фермерських угідь. UkrSpec_Systems - український флагман у вирішенні і застосуванні БПЛА планерного типу PD-1 з новітнім обладнанням і телевізійними камерами.

БПЛА – можуть бути оснащені мультиспектральними камерами, які застосовують для моніторингу показників рослин із застосуванням інфрачервоного спектра.

Показники, отримані за допомогою ближнього інфрачервоного спектра дозволяють визначити зміни рослинності задовго до того, як відповідні зміни проявлять себе у видимому спектрі.

Система аналітики допомагає будувати точні моделі прогнозування на основі даних сканування землі. З осені 2015 року інженери української компанії працюють над створенням веб-платформи для роботи з геопросторовими даними [8].

Історично склалося, що досягнення науково-технічного прогресу першочергово впроваджувалося у військовій сфері. З часом відбувається демілітаризація технологій з метою активного господарського застосування. Популярності набуває цивільне використання безпілотних літальних апаратів, в тому числі в агропромисловості.

Дані, надані системою аеровізуального спостереження, рекомендовано використовувати для цілей автоматизації обліку на сільськогосподарських підприємствах. БПЛА можуть збирати та аналізувати інформацію про площу землі, рельєф, тип ґрунтів, ураження шкідниками, наявність бур'янів, вміст вологи в ґрунті, рівень сходження посівів, втрати посівів та урожаю, антропогенний вплив на врожайність, потреба в садивному матеріалі, необхідність в добривах, необхідність в засобах захисту рослин, витрати паливо-мастильних матеріалів на роботу техніки, основну заробітну плату та додаткові виплати працівникам.

Ефективність застосування БПЛА в сільському господарстві – величезна. За допомогою "хмарних" засобів обробки даних з дронів і малої безпілотної авіації фермери відстежують не тільки всходження рослин, але і можуть спостерігати за відхиленням техніки від заданого курсу польових робіт, не виходячи з офісу. Безпілотні літальні апарати – нова транспортна парадигма, яка активно розвивається і має бути регульована Законодавчими актами в правовому полі України.

Список використаних джерел

1. Сохнич А.Я. Геоінформаційні системи в управлінні земельними ресурсами. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.5 С.291-295.
2. Ніколашин А.О. Особливості ринку програмних засобів з комп'ютеризації бухгалтерського обліку в сільському господарстві. Облік і фінанси АПК (бухгалтерський портал). 2010. № 1 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/895/35>.
3. Офіційний сайт «МИКСТ»: Сельскохозяйственное предприятие [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mikst.com.ua/qar-ticle=34>.
4. Офіційний сайт «Ин-Агро». Конфигурация для предприятий агропромышленного комплекса Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.1c.ua/>
5. Офіційний сайт «Кварц». Автоматизация сельскохозяйственных предприятий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uartz.com.ua/estore/catalog.phpqBID=71>.
6. Годнюк І.В. Перспективи бухгалтерського обліку земельних ресурсів в умовах застосування інформаційних технологій. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 4. 2015. С.975-980.
7. Врятувати майбутнє: перший рейтинг інноваційних компаній України – Як інновації та наука здатні відродити українську економіку // Forbes. Україна. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1416757-vryatuvati-majbutnepershiy-rejting-innovacijnih-kompanij-ukrayini>
8. Drone.UA – ведучий інтегратор беспилотных технологий на рынке Украины. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://drone.ua/>
9. Ачасова А. Дрони для аграріїв – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.50northspatial.org/ua/drones-in-agriculture/>
10. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. Економічний дискурс. 2017. № 2. С. 37–47.
11. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.
12. Язлюк Б.О. Волошина В. В. Організація обліку витрат операційної діяльності в умовах комплексної автоматизації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 15. С. 118-121.

Руслан Бруханський

д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку та економіко-правового забезпечення АПБ

Тернопільський національний економічний університет

БЛОКЧЕЙН vs РОЗПОДІЛЕНИЙ РЕЄСТР

Принциповою дилемою і оманною більшості науковців є ототожнення дефініцій «технологія блокчейн» і «технологія розподілених реєстрів». Для концептуального розмежування вказаних категорій доцільно ідентифікувати сутність кожної з них і виділити відмінності.

Розподілений реєстр – це база даних, розподілена між декількома мережевими вузлами або обчислювальними пристроями, кожен з яких отримує інформацію з інших вузлів і зберігає повну копію реєстру. Оновлення вузлів відбувається незалежно один від одного. Принциповою особливістю розподіленого реєстру є відсутність єдиного центру управління, тобто кожен вузол генерує і записує оновлення реєстру незалежно від інших вузлів. Надійність системи гарантують криптографічні алгоритми, завдяки яким інтегровані до реєстру записи неможливо видалити або підробити. Законність і правомірність додавання нових записів до розподіленого реєстру забезпечується методами узгодження або консенсусу (комп'ютерними алгоритмами, в основі яких домінуюча функція – недопущення технічної

можливості спотворення даних). Досягнення згоди стосовно однієї з копій реєстру формується «голосуванням» всіх вузлів «за оновлення» (слід упевнитися, що більшість вузлів згідна з остаточним варіантом оновлення). В результаті досягнення консенсусу – розподілений реєстр оновлюється, а остання узгоджена версія реєстру зберігається в кожному вузлі.

Таким чином, розподіленим реєстром доцільно вважати технологію формування і зберігання інформації, визначальними особливостями якої є: 1) відсутність центрального адміністратора; 2) синхронізація та спільне використання цифрових даних згідно алгоритму узгодження (консенсусу); 3) просторовий розподіл ідентичних копій.

А от блокчейн є лише одним із видів розподіленого реєстру, оскільки не всі розподілені реєстри використовують послідовність блоків для досягнення консенсусу в розподіленій системі. Блокчейн є платформою віртуальної платіжної системи Bitcoin. Логічний зміст терміну генерується двома елементами: «block – блок, брила, колода» і «chain – ланцюг, зв'язок, мережа». Тобто блокчейн – це з'єднані в мережі блоки, генеровані у певній послідовності. З концептуальної позиції кожен блок мережі містить інформацію про виконану операцію. Однак, особливість блокчейну полягає в тому, що створити новий блок не можливо, поки не буде зчитана інформація попередніх ланок. У результаті генерується база даних, в якій нічого не можна завуалювати, підмінити, знищити тощо. Унікальність блокчейну полягає в тому, що всі транзакції відбуваються безпосередньо між користувачами, жодного сервера, який можна зламати, немає.

Основними рисами блокчейну є: 1) децентралізація, тобто відсутність головного сервера; 2) безмежність – блокчейн не володіє циклічним змістом, тому доповнювати його новими блоками інформації можна безмежно; 3) прозорість – всі проведені операції вписуються в єдиний ланцюг, при цьому ідентифікувати їх може кожен, а от змінити – ніхто; 4) надійність, яка полягає в неможливості змін показників або ж утилізації їх частини із загальної послідовної мережі.

На специфіці технології блокчейн наголошують визнані фахівці світового рівня з цифрової економіки Д. Тапскотт (Dan Tapscott) і А. Тапскотт (Alex Tapscott) на сторінках книги «Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin Is Changing Money, Business, and the World» (2016): як окремий вид розподіленого реєстру, блокчейн може існувати без централізованої влади або сервера, якість інформації при цьому забезпечуватиметься реплікацією бази даних і довірою, заснованими на обчисленнях. Однак структура блокчейна відрізняється від структури інших видів розподілених реєстрів. Дані в блокчейні згруповані в блоки. Кожен блок потім «зв'язується» з наступним блоком з використанням криптографічного підпису. Кожен блок дійсний тільки тоді, коли поєднаний з попереднім. Ця структура ставить перманентний відбиток часу на кожен обмін цінностями і зберігає інформацію про нього, що не дозволяє нікому внести зміни в реєстр [1].

Ідентифікація параметрів і можливостей технології блокчейн пояснюється спектром її базових принципів, сформульованих автором протоколу криптовалюти біткойн, С. Накамото (Satoshi Nakamoto) [3]:

- 1) нові транзакції транслуються на всі вузли;
- 2) кожен вузол збирає нові транзакції в блок;
- 3) кожен вузол працює над тим, щоб знайти свій доказ спрацювання блоку;
- 4) коли вузол знаходить доказ проведення операції, він передає блок всім вузлам;
- 5) вузли приймають блок лише тоді, коли всі транзакції в ньому є дійсними;
- 6) вузли підтверджують своє прийняття блоку, працюючи над створенням наступного блоку в ланцюжку, використовуючи хеш прийнятого блоку, як і попередній хеш.

М. Свон (Melanie Swan) – засновник Інституту блокчейн-досліджень (Institute for Blockchain Studies) та автор книги «Blockchain: Blueprint for a New Economy» (2015) стверджує, що блокчейн – це багатофункціональна і багаторівнева інформаційна технологія, призначена для надійного обліку різних активів. Потенційно ця технологія охоплює всі без винятку сфери економічної діяльності і має безліч сфер застосування. Серед них: фінанси і

економіка; операції з матеріальними і нематеріальними активами, облік в державних і приватних організаціях. Також М. Свон обґрунтовує, що технологію блокчейн можна розглядати як стек технологій: блокчейн, протокол, валюта. Один з базових прикладів явища, яке об'єднує ці сторони, – біткоїн [2].

Вказаний набір концептів і технологій, спільно утворюють основу для системи цифрових грошей: 1) нижній рівень – це базова блокчейн-технологія: блокчейн як ланцюжок блоків транзакцій є розподіленим, загальнодоступним і спільно використовуваним усіма вузлами мережі реєстру або журналу записів, що містить дані про транзакції; 2) середній рівень – це протокол – пакет програм, який переказує кошти шляхом внесення транзакцій в блокчейн (журнал записів), він реалізується у вигляді програмного забезпечення з відкритими вихідними даними і може бути запущений на різних пристроях, включаючи ноутбуки і смартфони, що робить технологію легко доступною; 3) верхній рівень – цифрова віртуальна валюта, користувачі якої володіють кодами, які дозволяють довести права володіння в транзакціях мережі.

Доцільним вважаємо наголосити, що у блокчейн-технологій є можливість імплементації спектру правил транзакцій (бізнес-логіки). Вказана можливість реалізується за допомогою смарт-контрактів – комп'ютеризованого протоколу транзакцій, який гарантує виконання умов угоди.

Незважаючи на ризики і недоліки, що виникають при використанні технології розподілених реєстрів, багато фінансових компаній та урядових структур уже експериментують з блокчейном.

Технологія розподілених реєстрів в цілому, як і блокчейн зокрема, безумовно, відкривають фантастичні можливості для застосування в багатьох сферах бізнесу, урядових і суспільних проектах. Дана технологія покликана децентралізувати і автоматизувати будь-які процеси, крім того забезпечити більш комфортні умови взаємодії між контрагентами. Однак, важливо розуміти, що всі переваги технології розподілених реєстрів будуть ефективними лише за умови врахування низки проблем, пов'язаних з її застосуванням, зокрема ризику «атаки 51 %», відсутністю належного правового забезпечення використання даної технології і т.д.

Список використаних джерел

1. Dan Tapscott and Alex Tapscott. Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin is Changing Money, Business, and the World. New York: Penguin Random House. 2016. 348 p.
2. Melanie Swan. Blockchain: Blueprint for a New Economy. O'Reilly Media, Inc. – 152 p.
3. Satoshi Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

Катерина Бурко

асистент кафедри бухгалтерського обліку
Вінницький національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Початок XXI століття є значною віхою у розвитку людства, тому, що саме цей період пов'язують з процесами інноваційного розвитку суспільства, враховуючи новий інформаційний поступ розвитку. Процес світової інтеграції дедалі помітніше впливає на всі сфери життя держави, не оминув він і професійної підготовки майбутніх фахівців у економічній галузі. У цьому аспекті одним із найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації системи вищої освіти є забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців на рівні міжнародних стандартів [1].

Сьогодні розвиток комп'ютерних технологій вступив у стадію, коли більш успішно реалізуються різноманітні функції, що виконують фахівці з бухгалтерського обліку. Впровадження комп'ютерних технологій в обліково-економічну роботу, пов'язане з використанням програмних продуктів: текстових редакторів, електронних таблиць тощо.

Зміна традиційної економіки в напрямку цифрової надає значні переваги бізнесу. В межах цифрової економіки стрімко з'являються нові можливості для підприємницької діяльності та приватної зайнятості.

Цифрова (електронна) економіка – це економіка, яка існує в умовах гібридного світу. Гібридний світ - це результат злиття реального та віртуального світів, що відрізняється можливістю здійснення всіх «життєво необхідних» дій в реальному світі через віртуальний. Необхідними умовами для цього процесу є висока ефективність і низька вартість інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і доступність цифровий інфраструктури [2].

Цифрова економіка - це одна із нових для України парадигма розвитку. Першим комплексним кроком у напрямку розбудови цифрової економіки в Україні стало Розпорядження Кабінету Міністрів України № 67 Р від 17 січня 2018 року «Про концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки» [3]. Ця концепція передбачає здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій.

Технічний прогрес є стрімким і змінює способи нашого спілкування, роботи, навчання та життя. Найбільш чітко зміни проявляються в галузях торгівлі, засобів масової інформації, розваг і туризму. Молоді підприємства із сучасними технологіями у банківському та страховому секторі, кидають виклик своїми інноваційними рішеннями традиційним підприємствам. Рушійною силою прогресу у промисловості визнана галузь інформаційно-комунікаційних технологій. Зміни торкнулися також політики та управління.

На сучасному етапі розвитку економіки, брак кваліфікованих кадрів дещо уповільнює темпи діджиталізації (проникненню цифрових технологій). Протидіяти цьому дефіциту має поглиблене використання цифрових засобів навчання в школах та університетах.

У наукових дослідженнях останніх років з'явилося чимало нових та оновлених понять і термінів, пов'язаних з упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій в освіту. Серед них виділяють:

– «цифрове навчання» (digital learning) як система навчання за допомогою інформаційних, електронних технологій (синонім електронного навчання, e-learning), що дозволяє забезпечувати викладання навчальних курсів, отримувати інформацію та спілкуватися викладачам і студентам між собою незалежно від часу та місця знаходження;

– «онлайн педагогіка» (online pedagogy), яка передбачає онлайн-навчання з викладачем (тьютором, фасилітатором);

– «гібридна педагогіка» (hybrid pedagogy) як синонім змішаного навчання (blended learning) – комбінування педагогічних теорій і технологій, що дозволяє поєднувати традиційне навчання в аудиторії з онлайн-навчанням;

– «критична цифрова педагогіка» (critical digital pedagogy), що передбачає відкритість шляхів спілкування і співпраці, у тому числі міжнародне співробітництво через ультурні та політичні ордони; вихід за межі традиційних інститутів освіти [4].

Сучасний стан ринку інформаційних послуг (опрацювання, передавання та зберігання великих обсягів даних) зумовлює суттєві структурні зміни в організації роботи компаній, появу нових вимог до працівників, нових моделей управління, інтенсифікує інтеграційні процеси в ділових зв'язках. Праця в умовах інформаційного суспільства набула ознак глобального ресурсу, тому для залучення кращих трудових ресурсів фірма може обрати своє місцезнаходження у будь-якій країні, запросити звідусіль висококваліфікованих працівників, які за власної ініціативи можуть вийти на будь-який ринок праці з будь-якого місця [5].

Перехід до інформаційного суспільства вимагає від системи освіти рішення принципово нової проблеми підготовки людей, пристосованих до швидко плинних реалій навколишньої дійсності, здатних не тільки сприймати, зберігати і відтворювати інформацію, а й продукувати нову, керувати інформаційними потоками і ефективно їх обробляти [6].

Компетентність – інтегративна характеристика особи, що відображає готовність і здатність людини мобілізувати набуті знання, уміння, досвід і способи діяльності та поведінки для ефективного розв'язання завдань, які виникають перед нею в процесі діяльності [7].

На сучасному ринку праці затребуваними є фахівці з високим рівнем інформаційної компетентності.

Інформаційна компетентність - володіння знаннями, вміннями, навичками і досвідом їх використання при вирішенні певного кола соціально-професійних задач засобами нових інформаційних технологій, а також уміння удосконалювати свої знання і досвід в професійній області [8].

Зростаючі темпи комп'ютерного та інформаційного розвитку виробничих і соціальних процесів змінили вимоги роботодавців до молодих фахівців. Розвинутому суспільству потрібні сучасно освічені, моральні, заповзятливі люди, котрі можуть самостійно приймати рішення вибору, здатні до співробітництва, відрізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, готові до міжкультурного взаємодії, що володіють почуттям відповідальності за долю країни, за її соціально-економічне процвітання. Тому підготовка фахівців з обліку, їх професійне становлення і професійна компетентність є важливим аспектом педагогічної науки й освітньої практики.

Підготовка висококваліфікованих фахівців з обліку та оподаткування в умовах цифровізації економіки України має бути спрямована на:

- розуміння методів побудови електронного бізнесу;
- застосування принципів використання цифрових технологій в обліку, аудиті та аналізі;
- оволодіння навичками організації та методики надання бухгалтерських послуг в режимі реального часу з використанням сучасних інформаційних технологій;
- практичне використання інструментарію інноваційних технологій;
- розуміння кібер-загроз та системи захисту інформації тощо.

Для успішного розвитку цифрової економіки в Україні, окрім необхідної нормативно-правової бази та стратегії розвитку економіки, що базується на цифрових технологіях важливим є формування професійних навичок. Підготовці кваліфікованого фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентоздатного на ринку праці, готового до постійного професійного росту та вдосконалення, соціальної та професійної мобільності має сприяти реалізація компетентного підходу в професійній освіті.

Список використаних джерел

1. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. Збірник статей: Випуск 12. Ч.І. Ялта РВВРВНЗ КГУ, 2006. 300 с
2. Введение в «Цифровую» экономику/ А.В. Кешелава, В.Г. Буданов, В.Ю. Румянцев и др.; под общ. ред. А.В. Кешелава; гл. «цифр.» конс. И.А. Зимненко. ВНИИГеосистем, 2017. 28 с. (На пороге«цифрового будущего». Книга первая).
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації [Електронний ресурс]: Урядовий портал. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/nps/pro-shvalen-nya-konceptsiyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-tasuspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennyaplanu-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi>
4. Гаврілова Л. Г. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 61, вип. 5. С. 1-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2017_61_5_3

5. Кастельс М. Информационная эпоха : экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. М. : ГУВШЭ, 2000. 608 с
6. Завьялов А.Н. Педагогические проблемы эффективного формирования информационной компетенции. XIII Ершовские чтения: Межвузовский сборник научно-методических статей. Материалы международной научно-методической конференции (18 – 19 февраля, 2003 г.) / Под ред. В.Н. Евсеева. 2003. С. 166-168.
7. Головань М.С. Інформатична компетентність: сутність, структура і становлення// Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах: науково-методичний журнал. К.: Освіта України, 2007. №4. С. 62-69.
8. Зеер Э.Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход. Образование и наука. 2004. Вып. 3.

Олександр Галицький

д.е.н., доцент, завідувач кафедри
економічної теорії та економіки підприємства,
Одеський державний аграрний університет

Олексій Дяченко

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Одеський державний аграрний університет

РОЗВИТОК РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ РОЗВИТКУ ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

На сучасному етапі тінізації економіки складаються сприятливі умови переміщення електронних грошей. Обмежити чи встановити контроль за коштами на електронних картках доволі проблематично. Проте останнім часом з'являються нові небезпеки. Зокрема такий вид електронної валюти як криптовалюти, зокрема, найбільш поширеною з них є Bitcoin. Тому економічній системі України необхідно працювати на випередження.

Загальновідомо, що криптовалюти виникли як певний протест проти фіскального домінування держави і залежності від центральних банків. Невизначений статус криптовалют і блокчейну тільки погіршує те, що відбувається. Центробанки впевнені, що існуюча система – це надійно і назавжди.

На сьогодні у нашої держави є 2 шляхи розвитку подій: толерування криптобізнесу та криптотехнологій або ж конфлікт і заборона всього, що пов'язано з криптовалютами.

Перше — формату британської влади, коли є публічна дискусія про регулювання. Другий сценарій — це Китай, де відбулася заборона криптовалют. В нашій країні заборона автоматично означає появу «чорного ринку».

Вірогідним варіантом розвитку подій є такий, що в нас буде перший варіант, або його якийсь різновид. Практика нашої країни вказує на те, що без відсутності регулювання на ринку завжди з'являються якісь неприємні явища (наприклад, фінансові піраміди). Тому тривалий час без регуляції (може саморегулювання) просто призведе до загострення уваги силовиків на цьому сегменті ринку.

Вважаємо, що регулювання потрібне. Але якщо цим займаються правоохоронні органи, то їх основна ціль - заборонити або обмежити криптовалюти. Необхідно, спираючись на досвід Білорусі та Естонії, робити вирішальні кроки в цьому напрямку.

У серпні 2017 року НБУ випустив прес-реліз, де було сказано, що криптовалюти не підпадають під жодне визначення, яке описано в законодавстві. Відповідно, його не можна назвати нелегальним, — так само, як майнінг, ICO, токени тощо. НБУ не збирається нічого гальмувати, ні в правовому полі, ні в технічному. Ми дивимося на Євросоюз, на те як там приймають закони з приводу криптовалют.

Підхід НБУ в тому, що гривня залишається єдиним платіжним засобом — незмінний. Розвиток криптотехнологій не повинен заохочувати корупцію, відмивання грошей,

фінансування протиправних дій. Весь світ бореться за прозорість транзакцій і ідентифікацію учасників операцій. Важливо, щоби перекази здійснювалися прозоро. Тут питання стоїть і про володіння активами, і про декларування, і про сплату податків.

За рік витрачається близько \$1 млрд в якості комісії за перекази грошей всередині України. Інша проблема, що в нашій країні ще дуже багато процесів зав'язані на готівці – і є попит на ці платежі. Напевно, не дуже хочеться віддавати цю систему під відкритий і доступний реєстр. Банк Англії проводив дослідження, в якому з'ясувалося, що перехід готівки в цифрові гроші додасть 3% до ВВП просто за рахунок прискорення процесів роботи з грошима.

Токенізація економіки скоротить витрати на «утримання» всієї цієї грошової маси і її контроль. Блокчейн також може бути застосовний для вирішення логістики грошової маси.

Bitcoin – електронна валюта, яка була створена у 2009 р. та базується на самоопублікованому документі С. Накамото. Повна капіталізація ринку біткоїнів на сьогодні становить 209 349 000 000,00 USD. Якщо ціна одного біткоїна 14 березня 2014 року складала 632 доларів, то в кінці 2017 року – 17 грудня його ціна досягла свого максимуму – 20 тис. доларів, а його капіталізація досягла 326 мільярдів доларів [1]. Урядами багатьох країн останнім часом біткоїн офіційно приймається за розрахункову одиницю, а інколи на інтернет-аукціонах цінується як дорогоцінні метали., а капіталізація ринку становила більше 500 млрд. доларів.

З огляду на те, що ціна цієї одиниці постійно зростає, а сама вона офіційно визнана як форма розрахунку, незабаром необхідно очікувати на масове використання її вітчизняними користувачами, що ми спостерігаємо вже сьогодні. Особливістю біткоїну є те, що при його використанні майже не залишається інформації про користувача, тобто він забезпечує високий рівень анонімності, що робить його привабливим для відмивання коштів та в якості додаткового інструменту корупції. Таким чином, для уникнення нових корупційних схем уряду необхідно долучитись до міжнародних програм, що здійснюють протидію тіншовим схемам шляхом використання електронних ресурсів та розробити власне, адаптоване до реалій України законодавство, що регулюватиме діяльність та обіг електронних платіжних систем та валюти [2].

В якості останнього кроку цього напрямку слід модернізувати та оптимізувати діяльність органів фінансового моніторингу. Також доцільно залучити в якості незалежних експертів до складу державних органів фінансового моніторингу фахівців FATF, що сприятиме кращій координації діяльності вітчизняних систем моніторингу та протидії легалізації тіншового капіталу. Покращення зв'язку між структурними підрозділами та взаємного обміну інформації дасть можливість оперативніше та ефективніше протидіяти та виявляти нові та існуючі тінзаційні схеми [3].

У Інтерполу вже є інструменти для відстеження гаманців замішаних в незаконних діях. До тебе спокійно можуть прийти із заявою: «У тебе є гроші від торговця наркотиками, якщо ти не покажеш власника цього гаманця, то вина за тобою».

Також для великих компаній існує проблема оподаткування у зв'язку з невизначеністю правового статусу біткоїна та криптовалют загалом. Тому, поки біткоїн використовуватиметься лише на рівні малого та середнього бізнесу, пов'язаного з інноваційними технологіями.

За оцінками аналітиків Сіті груп, розмір ринку Bitcoin в Україні становить близько 2,5 млрд доларів на рік - звіт банку Citigroup. В цілому, країни із вищим рівнем тіншової економіки більш схильні до транзакцій в криптовалюті, що не є дивним [4].

Поки в Україні активно розвивається блокчейн, компанії українського походження за 2017-2018 роки створили 25 різних криптовалют, за рахунок розміщення яких було залучено понад 100 млн. доларів. Про це пише FinClub, посилаючись на данні експертів BRDO [5].

Всього з 2009 року, тобто з моменту створення Bitcoin, до 2018 року в світі було створено 1800 видів криптовалют. При цьому Україна входить в ТОП-10 країн за кількістю користувачів криптовалют, а серед власників мінімум 42 державних службовців.

Криптовалюти на гривню обмінюють три біржі, а щоденні обсяги торгів на них з використанням гривні досягають еквівалента 1,9 млн. доларів. Також обміняти Bitcoin і інші крипто валюти на гривню можна в 18 онлайн-обмінниках і у понад 4 тисячі фізосіб. При цьому в Україні відсутні зареєстровані компанії, які проводять цей вид діяльності, що пов'язано з ризиками і обмеженнями через відсутність юридичного статусу криптовалюти.

За результатами дослідження BRDO, відповідно до чинного цивільного та господарського законодавства, криптовалюти є майном, до податкового – товаром (нематеріальним активом). При цьому на криптовалюти виникає право власності, і вони можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої [5].

Разом з цим, у 2014 р. НБУ відніс Bitcoin та інші криптовалюти за аналогією до грошового сурогату. Така позиція була викладена у роз'ясненні щодо правомірності використання в Україні віртуальної валюти та Листі НБУ від 08.12.2014 №29-208, що фактично заборонило використання криптовалют в Україні для розрахунків. Проте наприкінці 2017 р. НБУ переглянув свій підхід до визначення криптовалют, а відповідний Лист втратив актуальність у березні 2018 року. Тим не менш, усталена практика сприйняття ринку стримує його розвиток.

За оцінкою BRDO, вирішити більшість проблемних питань ринку криптовалют на першому етапі можна завдяки роз'ясненню регуляторів:

– офіційному роз'ясненню від Міністерства фінансів та Державної фіскальної служби щодо класифікації криптовалют як нематеріального активу та підтвердження цієї позиції НБУ;

– офіційному підтвердженню від Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, що майнінг не є ліцензованим видом діяльності.

На другому етапі, потрібне буде внесення змін до Закону про запобігання відмиванню доходів (№ 1702-VII) та інтеграція у нього поняття “віртуальні валюти” і визначення провайдерів, залучених до послуг з обміну віртуальними та фіатними валютами, суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Особливо зважаючи на затвердження 14 травня 2018 р. відповідних змін до Директиви 2015/849/ЄС, які Україна буде зобов'язана імплементувати відповідно до плану заходів з виконання Угоди про Асоціацію з ЄС.

Такий підхід дозволить максимально оперативно мінімізувати більшість існуючих ризиків і розробити необхідну законодавчу базу для подальшого розвитку ринку.

Основними пропозиціями з врегулювання ринку криптовалют в Україні є:

Дати визначення основним поняттям, пов'язаним з криптотехнологіями.

Створити реєстр криптоактивів, в якому описати: «Ось Bitcoin, а це його протокол». Це дасть державним органам розуміння з чим працювати.

Необхідно на законодавчому рівні прийняти мораторій на регулювання і додаткове обмеження прав займатися цим бізнесом.

Також Уряд України доручив низці національних відомств розробити пакет документів для легалізації майнінгу на території України. В першу чергу цей вид діяльності хочуть внести до національного класифікатора. Міністерство економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ) повідомляє, що новий код КВЕД можна буде додати до видів діяльності ФОП або ТОВ. Однак стосуватися він буде не тільки майнінгу, але і використання технології блокчейн, обробки даних і смарт-контрактів в розподілених реєстрах, кажуть у відомстві. Звичайно, як будь-який підприємець, ці люди будуть платити податки за ставкою, в залежності від форми організації і обороту. Також очікується, що цей крок знизить тиск на криптоспівтовариство з боку силових структур, оскільки ця діяльність буде вважатися офіційною.

Отже, розвиток блокчейн технологій в Україні вимагає законодавчого врегулювання, адже без нього даний сегмент фінансових операцій може перетворитися на технологію відмивання «брудних» коштів, враховуючи високий рівень тіньової економіки в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Міністерство фінансів України URL: <https://minfin.com.ua/currency/crypto/> (дата звернення: 15.10.2018)
2. Дяченко О.П. механізми державного регулювання процесів протидії розвитку тіньової економіки України: теорія, методологія, практика: Монографія. Мена: ТОВ «Домінант», 2018. 296 с.
3. Галицький О.М. Імперативи діагностування інноваційного потенціалу у напрямі захисту економічних інтересів переробних підприємств аграрної сфери. Агросвіт, 2017. №4. С. 35-39
4. Американська транснаціональна банківська і фінансова корпорація Citigroup. URL: <https://www.citigroup.com/citi> (дата звернення: 16.10.2018)
Офіс ефективного регулювання. URL: <http://brdo.com.ua> (дата звернення: 18.10.2018).

Ігор Гонак
аспірант

Тернопільський національний економічний університет

МАЙНІНГ КРИПТОВАЛЮТ: ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

У всі часи йшла жорстка конкуренція між економічними суб'єктами за ресурси, за допомогою яких створювалося індивідуальне і суспільне багатство. Основними ресурсами були капітал, земля і трудові ресурси або просто люди. Через обмеженість цих ресурсів створене ними багатство також було обмеженим. У сучасних умовах появився, на наш погляд, четвертий ресурс, який є безмежним – інформаційний. Саме з цим пов'язано те, що найдорожчими за капіталізацією є компанії, які працюють в інформаційній сфері – Гугл, Майкрософт, Фейсбук та інші. Ці компанії за капіталізацією випереджають багато нафтовидобувних, газовидобувних компаній та інших колишніх економічних лідерів.

Із розвитком високих інформаційних технологій своє місце значне місце в економічному житті як окремих громадян, так і багатьох країн зайняв майнінг криптовалют. Хоча криптовалюти через свою велику цінову волатильність є на сучасному етапі економічного розвитку більше інвестиційним, а не традиційним грошовим, інструментом, майнінг криптовалют є доброю альтернативою традиційній зайнятості.

Інвестувавши фінансові ресурси в об'ємі, необхідному для розвитку інших альтернативних видів бізнесу (як малого – при купівлі однієї-п'яти майнінг-ферм на чотири-вісім відео карт чи середнього або великого бізнесу з придбанням значного обсягу майнінг-ферм з великою кількістю відео карт), інвестор стає, фактично, фінансово-незалежною особою – за наявності безперебійного електричного живлення та безлімітного інтернету безперервно утворюються фінансові ресурси у режимі 24/7 і не вимагають постійного управлінського втручання..

Слід відмітити, що майнінг (або, точніше, майнінг-ферма) є, фактично, станком по майнінгу грошей (якщо скажу «друкування» або «виробництво» грошей, то це вже стаття ККУ).

Ми маємо можливість майнити ту «монету» (криптовалюту), яку забажаємо чи переходити вільно на інші «монети», і майнити їх. Отже, ринок і ми самі контролюємо цінність і вартість ресурсів, які ми майнимо.

Проблемою не є навіть можлива заборона деяких урядів щодо обігу криптовалют на території країни – майнер може вільно реалізувати наявні у нього «монети» на біржах багатьох країн, конвертувати «монети» у необхідні йому гроші (долари, єни, євро чи гривні) і отримати їх через банківську картку.

Уряди багатьох країн вже легалізували обіг криптовалют (наприклад, Японія) і навіть в Україні, де законодавства щодо майнінгу чи обігу криптовалют немає, вже є криптомати (у

Києві та Одесі), через які криптовалюти можна вільно обміняти на готівку. Тому забороняти їх обіг не має сенсу – навіть у ЄС при наявності кримінальної відповідальності за готівковий обіг вільноконвертованих валют цього обігу побороти не змогли. Отже, уряди можуть легалізувати обіг криптовалют на своїх умовах, проте, не зможуть його реально заборонити чи зупинити. Україна вже розробляє відповідний законопроект.

14 вересня 2018 р. у Верховній Раді було зареєстровано законопроект №9083 про запровадження податку на операції з криптовалютами. Законопроект вводить в обіг такі поняття, як віртуальні активи, токен, токен-актив, криптовалюта, емітент віртуального активу, майнінг, операції з віртуальними активами, прибуток від операцій із віртуальними активами.

Запропонований закон має вивести з тіньового ринку великий обсяг операцій, а також забезпечити поповнення бюджету за рахунок залучення до оподаткування кардинально нового виду доходів фізичних і юридичних осіб — доходів від операцій з віртуальними активами.

За розрахунками авторів законопроекту, легалізація криптоактивів і їхнє оподаткування принесуть надходжень до бюджету не менш як 1,27 млрд грн на рік. Цю цифру розраховано, виходячи з даних про ринок віртуальних валют, який в Україні оцінюється сьогодні в 98,7 млрд грн, або 3,5 млрд дол.

Для аналізу ми використаємо майнінг-ферму із наступними параметрами.

На таку ферму дається гарантія приблизно три роки, тобто можна легко розділити амортизаційні відрахування по місяцях по прямолінійному методу:

$$AB = 2700 / 36 = 75 \text{ дол на місяць}$$

Поточні (змінні) витрати, а саме – витрати на електроенергію (приблизно 0,85-0,95 кіловат електроенергії на годину), на майнінг-ферму складають приблизно 40-65 доларів США на місяць.

Якщо встановити майнінг-ферму у місці проживання фізичної особи, то витрати на електроенергію будуть оплачуватись по тарифу 1,68 грн за кіловат-годину, що за місяць складе приблизно:

$$ZB = 0,9 * 1,68 * 24 * 30 = 1088,64 \text{ грн або біля } 38-40 \text{ доларів}$$

При цьому, також можна до постійних витрат віднести витрати на оплату Інтернету, які складають від 4 до 6 доларів на місяць, але якщо ви і без майнінгу оплачували і використовували інтернет, то цими витратами можна знехтувати.

«Стантартна» майнінг-ферма на шість відео карт має можливість «заробляти» на місяць приблизно 0,4 ЕТН (ефіра) (друга за значенням криптовалюта після біткойна).

Отже, точка безбитковості без врахування амортизаційних відрахувань складає:

$$TB = 40 / 0,4 = 100 \text{ доларів США за один ЕТН.}$$

або із врахуванням ціни оплати за інтернет від:

$$TB = (40+4) / 0,4 = 110 \text{ доларів США за один ЕТН.}$$

Якщо ціна ефіра більша, то інвестор вже покриває поточні витрати і має можливість амортизувати інвестовані ресурси.

Точка безбитковості з врахуванням амортизаційних відрахувань складає:

$$TB = (75+40) / 0,4 = 290 \text{ доларів США за один ЕТН.}$$

або із врахуванням ціни оплати за інтернет від:

$$TB = (75+40+4) / 0,4 = 300 \text{ доларів США за один ЕТН.}$$

При цьому, варто звернути увагу на теплову енергію, яка виділяється при роботі майнінг-ферми.

Наприклад, при витратах на опалення приміщення 250-300 кубічних метрів газу аналогічну площу може «опалювати» дві майнінг ферми. Отже, економія на опаленні складає за сезон:

$$E = 300 * 6,958 * 5 = 10437 \text{ грн. або приблизно } 400 \text{ доларів.}$$

За три роки, поки розповсюджується гарантія, економія з однієї ферми складе:

$$E = 400 / 2 * 3 = 600 \text{ дол.}$$

Це є прямим економічним ефектом і у такому випадку вартість ферми можна вважати:
 $V = 2700 - 600 = 2100$ доларів.

У різних випадках калькуляція економічного ефекту різна, проте, головним у майнінгу є те, що економічний ефект незаперечний.

Список використаних джерел

1. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. Економічний дискурс. 2017. № 2. С. 37–47.
2. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. Інноваційна економіка. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.
3. Язлюк Б.О. Волошина В. В. Організація обліку витрат операційної діяльності в умовах комплексної автоматизації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 15. С. 118-121.

Інна Гришова

д.е.н., старший науковий співробітник

Інститут законодавства Верховної Ради України

Тетяна Шестаковська

к.е.н., провідний науковий співробітник

Чернігівський національний технологічний університет

Янь Хуаньхуань

асистент

Цзянсуський педагогічний університет

**РОЛЬ ФІНТЕХ БІЗНЕСУ У РОЗВИТКУ
ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

В Україні розвиток національної економіки безпосередньо залежить від швидкості переходу до цифрової економіки, яка визначається як господарська діяльність, де ключовим фактором виробництва є дані в цифровому вигляді, обробка великих обсягів і використання результатів аналізу яких порівняно з традиційними формами господарювання дозволяють значно підвищити ефективність функціонування різних секторів (бізнесу, держави, соціальних організацій та установ, громадськості тощо). Без цифрової економіки неможливо забезпечити конкурентоспроможність країни на світовому ринку, в зв'язку з цим вона стає найбільш пріоритетним напрямком соціально-економічного розвитку України.

Поглиблення фінансiалiзацiї економiчних систем та перехiд до фiнансомiки обумовили необхідність розробки нової стратегії економічного поступу світової спільноти з метою забезпечення креативного добробуту останньої в цифровій економіці. Визначальними рисами нової економіки є: продуктивність, яка все більшою мірою залежить від використання досягнень науки і техніки, якості інформації та менеджменту; перехід виробників і споживачів від матеріального виробництва в інформаційну діяльність (у розвинених капіталістичних країнах); глибока трансформація організації виробничого процесу, яка полягає у заміні стандартизованого масового виробництва гнучким і вертикально інтегрованою організацією горизонтальними мережними взаєминами між підрозділами; глобалізація, у відповідності з якою усе організовується незалежно від кордонів; революційний характер технологічних змін, центральне місце в якому посідають інформаційні технології, здатні змінювати матеріальну основу сучасного світу [1].

Зважаючи на те, що перехід до неоекономіки (фінансоміки) визначається процесами трансформації фінансової сфери в окрему специфічну форму діяльності зі своїми ресурсами, інструментами, технологією та законами розвитку, то здійснення фінансових операцій передбачає використання інноваційних фінансових технологій та цифрових платформ, новелізації фінансових інструментів. Вони дозволяють зберегти конкурентні позиції на ринку, або ж навпаки, можуть стимулювати інтенсивний розвиток окремих екосистем з

метою досягнення лідерства. Зрозуміло, що необдумане впровадження інноваційних фінансових технологій чи продуктів може послужити виникненню економічних викликів і загроз, порушенню цілісності фінансової системи, втрати нею рівноважного стану.

Після світової фінансової кризи 2008 року банки усіх країн були змушені адаптуватися до нового світу. Регулятори посилили вимоги до капіталу банків, запровадили нові стандарти управління ризиками та більш суворі вимоги до виконання процедур KYC (Know Your Customer - процедура ідентифікації клієнтів, яка відома як «Знай Свого Клієнта») та AML (Anti Money Laundering - процедура протидії відмиванню грошей). Понад 80 українських компаній розробляють технології і запроваджують інновації, щоб конкурувати з банками і посередниками на фінансовому ринку. Водночас, набули швидкого розвитку технології та інновації: технологічні компанії «Великої П'ятірки» (Amazon, Facebook, Google, Apple, Microsoft) розробили інноваційні продукти та послуги, які формують нові стандарти якості, швидкості та зручності для споживачів; збільшилась трудова міграція та, відповідно, зросли обсяги грошових переказів рідним; малий та середній бізнес почав шукати альтернативні шляхи для фінансування своєї діяльності; приватні інвестори, які раніше займались об'єктами нерухомості, почали шукати нові напрямки для заробітку.

Саме як наслідок банківської кризи та розвитку інноваційних технологій почав активно формуватись так званий ФінТех бізнес. Фінансові технології або ФінТех (англ. FinTech) – сектор, в якому працюють компанії, які використовують технології та інновації, щоб конкурувати з традиційними фінансовими організаціями – банками та посередниками на ринку фінансових послуг. До ФінТех себе відносять як численні технологічні стартапи, так і великі фінансові організації, які намагаються поліпшити і оптимізувати послуги [2]. ФінТех представляє собою значну цінність для поширення фінансових послуг та продуктів у нові сфери та серед різних сегментів населення. Зважаючи на великий відсоток людей, які знаходяться поза банківською системою або одержують недостатній обсяг послуг, а також труднощами для банків з обслуговуванням мікро- та малих підприємств і людей, що мешкають у віддалених районах, на ринку є незаповнена фінансова ніша. Це створює для ФінТех-сектору значні інвестиційні можливості. Крім того, інвестиції потрібні і завдяки виникненню електронної комерції та потреби у здійсненні дешевих платежів, послуг з переказу грошей (особливо при дорогих послугах переказу невеликих сум).

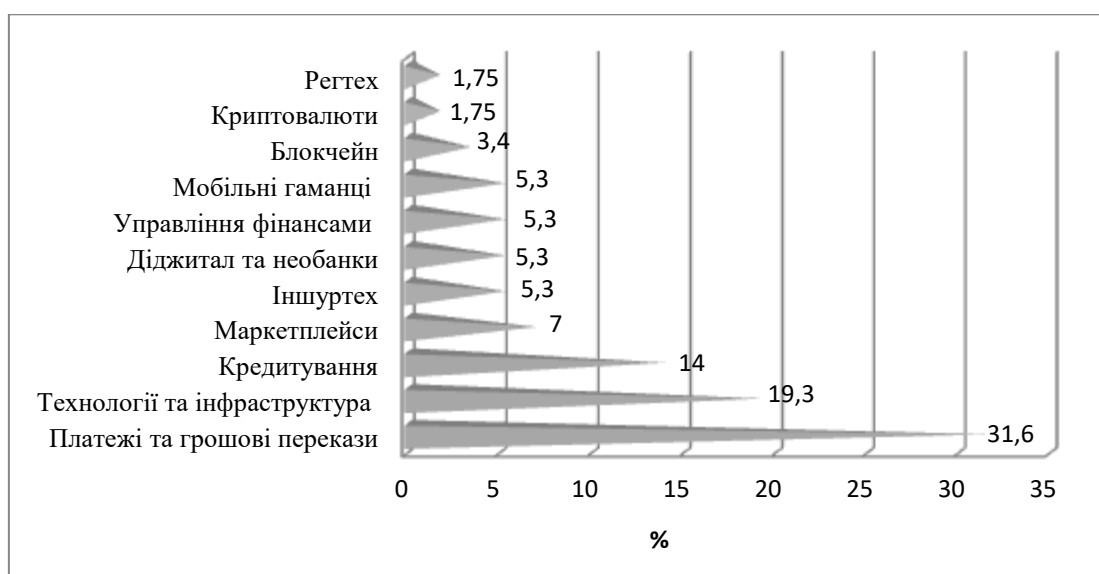

Рис. 1. Напрями функціонування ФінТех бізнесу в економічній системі України*

*Джерело: [3]

Багато зі створених в Україні ФінТех-компаній націлені на загальний європейський ринок. Відбувається експорт інтелектуального ресурсу до інших країн. Але, в позитивному плані, формується інфраструктура, необхідна для розвитку стартап-середовища, у вигляді

акселераторів та інкубаторів. Проте задля стимулювання зростання нових проектів необхідно ще пройти серйозний шлях створення правильних умов для ведення бізнесу в країні - це стосується як регуляторного середовища та змін у законодавстві, так і політики оподаткування для інноваційних компаній, а також простоти та прозорості у створенні стартапів. У результаті проведеного дослідження визначені напрями функціонування вітчизняного бізнесу у сфері ФінТех (рис.1).

Понад 37% ФінТех-провайдерів займаються ринковим сегментом платежів між юридичними особами (B2B) і націлені на обслуговування підприємств малого та середнього бізнесу (рис.2).

З точки зору бізнес моделей, ФінТех -провайдери функціонують за рахунок отримання різноманітних комісійних платежів. Незначна кількість таких провайдерів базується на моделі «freemium» або моделі ліцензування. Хоча більшість ФінТех компаній використовують власні кошти для фінансування операційної діяльності, значна частина (49%) здійснює пошук зовнішніх інвесторів. Варто зауважити, що 72% ФінТех бізнесменів готові залучати інвестиції для розвитку, що сприятиме росту ФінТех індустрії в Україні. Також позитивним є те, що вітчизняний ФінТех бізнес розвивається паралельно зі світовими технологічними трендам. Біометрична ідентифікація, машинне навчання, штучний інтелект є стратегічними орієнтирами сучасного вітчизняного ФінТех бізнесу [4]. Нами систематизовані напрями діяльності ФінТех бізнесу в Україні, які вже мають позитивні результати (електронні гаманці, мобільні додатки, операції з готівкою, мобільні технології, платіжні карти та інтернет-еквайринг) та поточні й перспективні напрями (електронний банкінг, автоматизація, біометрична ідентифікація, машинне навчання та штучний інтелект, прогнозування та моделювання, смарт-контракти, чат-боти, блокчейн, Біг Дата, цифровізація всіх реєстрів, ІСО, ІТ безпека, кібербезпека; безпека платежів, відкриті API).

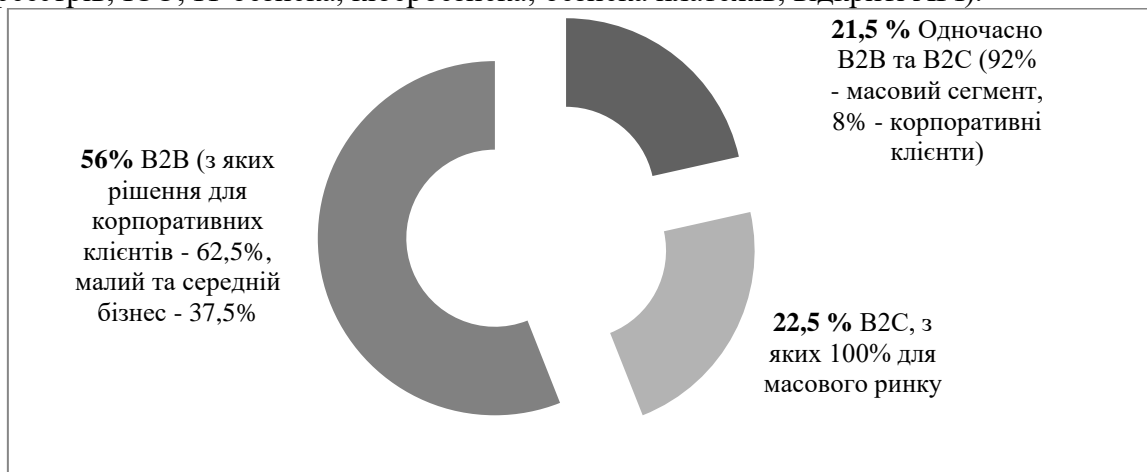

Рис.2. Ринкові сегменти ФінТех бізнесу в Україні*

*Джерело: [3]

Водночас розвиток фінансових технологій в Україні супроводжується низкою проблем. Фінансова сфера залишається досить консервативною перш за все через високу ризикованість операцій, що проводяться всередині неї (втрата грошових коштів значитиме для клієнта фінансової компанії значно більше, ніж, наприклад, втрата акаунту в якомусь іншому сервісі). Як наслідок, фінансова індустрія залишається однією з найбільш зарегульованих в нормативному плані. Часто ініціативи у сфері фінансових технологій стикаються з необхідністю отримання ліцензій та спеціальних дозволів, нерідко інноваційні підходи порушують інструкції за тими чи іншими транзакціями, принципи верифікації та ідентифікації. Дуже важливо для державного регулювання фінансової діяльності передбачати й оцінювати тенденції в розвитку технологій, реагуючи на їх виникнення адекватною зміною нормативно-правових актів. Причому відповідні законопроекти не повинні мати ситуативний чи репресивний характер.

Список використаних джерел

1. Chishti S., Barberis J. The FINTECH Book: The Financial Technology Handbook for Investors, Entrepreneurs and Visionaries, John Wiley & Sons. 2016. 312 p
2. FinTech в Україні: чому потрібно розвивати ринок фінансових технологій? URL: <http://evris.law/uk/stattja-fintech-vukraini-chomu-potribno-rozvivati-rinok-finansovih-tehnologij>.
3. Frame W. S. Technological change, financial innovation and diffusion in banking [Електронний ресурс]. Federal Reserve Bank of Atlanta. Working Paper 2009-10. Режим доступу: <http://www.frbatlanta.org/filelegacydocs/wp0910.pdf>.
4. Buckle M. The UK financial system: Theory and Practice. Manchester: Manchester University Press, 1998. 411 p.
5. Miller M. H. Financial Innovations. The Last Twenty Years and the Next. Journal of Financial and Quantitative Analysis. 1986. Vol. 21. P. 459-471.
6. Tufano P. Financial Innovation. The Handbook of the Economics of Finance. 2003. Vol. 1. Part A. P.307–335.
7. Llewellyn D. Financial Innovation: a Basic Analysis. Financial Innovation, by Cavanna H. London : Routledge, 1992. 203 p.
8. Perez C. Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of Bubbles and Golden Ages. London : Edward Elgar Pub, 2002. 198 p.
9. Финансовые технологии. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
10. Schueffel P. Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech. Journal of Innovation Management. 2017. Vol. 4. Iss. 4. P. 32–54.
11. Морозко Н.И., Диденко В.Ю. Основные тренды развития индустрии финансовых технологий: монография. Москва: РУСАЙНС, 2017. 176 с.
12. Некрасов В. День, коли родився український ФинТех: на чому заробляють ФинТех компанії. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2018/02/26/634424/>
13. ФинТех в Україні: тенденції, огляд ринку та каталог: URL: http://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_ua.pdf

Анатолій Гулей

д.е.н., доцент

голова Правління

ПрАТ “Українська міжбанківська валютна біржа”

**РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Нині гостро постає: кому краще довіряти громадянам – банкам чи технологіям? Технології змушують рухатись наше життя, але сучасний світ економіки створено завдяки монетарній системі, що базується на фіатних грошах, що контролюється центральними банками.

Довіра банків базується на довірі до фіатних грошей та посередниках, які працюють в інтересах держави. Довіра до технологій базується на математичних алгоритмах, правилах консенсусу, що записують ланцюг блоків, без права змінити жодного елементу. Уряди та центральні банки почали впроваджувати блокчейн технологій і можливості застосування в економіці та банківській сфері.

Кредитна система держави це складний механізм багатьох інституцій і різних видів політик для балансування і регулювання економіки.

Цифрові гроші не в змозі замінити фіатні гроші. Криптовалюти сьогодні не існують без фіатних грошей. Основою цифрової економіки стануть цифрові гроші.

Під цифровими грошима розуміється будь яка валюта в цифровому або електронному вигляді, включаючи гроші в банках на рахунках і фактично це звичайні фіатні гроші, випущені центральними банками, які не мають фізичної (матеріальної форми).

Говорячи про « цифрову валюту» ми не говоримо про спеціальний вид грошей, що випускаються третіми особами. Ця валюта яка зберігається у цифровій або електронній формі і може бути передана з одного пристрою на інший різними засобами передачі.

Закон « Про електронні гроші в Україні» дозволяє випускати електронні гроші тільки банками. Тому в Україні не існує успішної платіжної системи котра б надавала покупцям і продавцям « цифрову валюту», що могло б бути корисним для економіки держави. В Україні не існує місцевої «цифрової валюти». НБУ не дає чіткої концепції щодо створення власної криптовалюти за допомогою блокчейн, чи електронної гривні. Це б зумовило зменшення кількості монет («cash less») і банків.

Переваги для центрального банку від впровадження цифрових грошей:

- зменшення витратна емісію;
- безпека та зручність при переказах;
- дешеві операції у розрахунках;
- прискорення обігу та зростання ВВП.

Тіньова економіка обслуговується готівкою, тому для зменшення масштабів тіньової економіки слід переходити до «цифрових грошей».

Нині цифрова економіка складає частку до 3% ВВП, очікується щорічний ріст цифрових грошей 30-40%, в товарообігу це дасть 1% ВВП. Ось деякі факти:

- майже усе населення Землі (7 млрд. осіб) має доступ до Інтернету, зокрема: 52% - є власниками смартфонів і 44% - комп'ютерів;
- смартфони перемагають телевізор;
- очікується, що у 2019 р. у цифровому економіку буде вкладено 200 млрд дол.. США, у 2020 – 350 млрд дол. США;
- український медіа простір несе збитки, через те, що глядач не дивиться ТБ, а використовує Інтернет. Це призводить до зростання рекламних бюджетів телеканалів;
- український глядач в Інтернеті проводить більше часу, ніж біля телевізора;
- кіберсмарт має в Україні 5 млн. гравців;
- електронна комерція демонструє ріст у 2 рази за 4 роки.

Так, якщо раніше лідером продажів через Інтернет була електротехніка, то сьогодні – одяг.

Отже, цифрові гроші не є загрозою банківської системи, якщо центральні банки навчаться захищати себе за рахунок ефективної монетарної політики.

Функції Центральних банків, які доступні фіатним грошам але недоступні цифровим монетам:

- захист від структурної деформації;
- роль Центрального банку як кредитора останньої інстанції;
- адміністративні обмеження в період потрясінь економіки.

Центральним банкам належить регулювати цифрові валюти так, щоб фіатні валюти були більш ефективними і стабільними при розрахунках. Центральному банку належить узаконити електронні гроші, надавши їм цифрову характеристику.

Розвиток цифрової економіки є важливим у підвищенні конкурентоспроможності економіки нашої держави на глобальних ринках. При цьому варто дотримуватися ринкового принципу регулювання – принципу мінімального регулювання.

Список використаних джерел

1. Yazlyuk B., Guley A., Brukhanskyi R., Shovkoplias H., Shvydka T. Basic principles of financial markets regulation and legal aspects of the legislative requirements. Investment Management and Financial Innovations. 2018. 15(1). 337-349.

Олена Гуменюк

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Розвиток цифрової економіки відбувався під потужним впливом глобалізації та інноваційних технологій. Головний вектор розвитку цифрової економіки – взаємодія між споживачами і виробниками не тільки в межах однієї країни, але й у цілому світі, що забезпечує зростання показників ВВП, продуктивності праці, працевлаштування, поглиблює інноваційні процеси в усіх галузях економіки для покращення якості життя завдяки освіті, охороні здоров'я.

Президент Всесвітнього економічного форуму в Давосі Клаус Шваб в книзі «Четверта промислова революція» запропонував поетапний перехід до нової парадигми розвитку інформаційного суспільства на основі гібридних інновацій. Йдеться не про володіння певними базовими активами, а про розробку та впровадження інноваційних платформ типу хмарних технологій, а також про розвиток методів збору і аналізу великих масивів даних. Ці платформи, нарівні зі штучним інтелектом, робототехнікою, інтернетом речей, біо- і нано-технологіями, повинні стати ключовими драйверами реалізації цієї парадигми. Компанії, організації і люди, які не розуміють, що відбувається в світі, стають аутсайдерами у своїй діяльності [1].

Датою появи терміну «цифрова економіка» вважається 1994 рік – публікація відомої книги канадського економіста і консультанта з бізнесу Д. Тапскотта «Digital Economy».

Враховуючи сучасні виклики і реагуючи на швидкі зміни, ЄС приступив до створення нового спільного ринку – цифрового, який повинен зміцнити діючі економічні свободи і засади на теренах усієї спільноти та розвивати цифрові технології – використовувати усі їх переваги, мінімізувати ризики, швидко відповідати на виклики, в тому числі й безпекові. У торговельній політиці ЄС також відчутно посилює роль цифрових технологій, що обов'язково треба враховувати Україні, інакше вибудовувати спільний простір з Євросоюзом, у тому числі й щодо Зони вільної торгівлі, буде надто складно [2]. На думку В. Михайлова, технічного директора IT-Enterprise: “Сьогодні цифрова економіка – це штучний інтелект, роботизація, електронні гроші, промислова біологія, обробка великих масивів даних, безпілотний транспорт... Для широкого загалу “цифрова економіка” означатиме новий рівень цифрових сервісів, коли в онлайн переходять оплати комунальних платежів, через смартфон ми реєструємося в черзі, оплачуємо покупки тощо. Особливість українського цифрового розвитку в тому, що користувачі і бізнес значно випереджають державу і промисловість. Наш малий і середній бізнес вже так чи інакше працює в інтернеті і здебільшого використовує цифрові методи просування своїх послуг. Але держава і велика промисловість в Україні кардинально відстали. Безумовно, держава проводить технологічні зміни, але поки цього недостатньо. Ще складніша ситуація у великому промисловому секторі. Ідея оновлення старого промислового парку не нова, але реалізується вкрай повільно. Тому завдання, яке ставить перед нами цифрова економіка сьогодні – впровадити цифрові технології у виробництво, освіту, медицину” [3].

О.А. Джусов і С.С. Апальков вважають, що глобальний цифровий простір динамічно розвивається під впливом активної інвестиційної діяльності провідних країн світу та агресивної політики найбільших IT-компаній світу. Спостерігаються структурні зрушення на ринку капіталу, по-перше тенденція зростання інвестицій у глобальні проекти на основі формування консорціумів та інтеграційних угруповань за участю країн-лідерів та країн, що інтенсивно розвиваються. По-друге, глобальні інвестиційні потоки спрямовуються як в технології «масового попиту» (інтернет-ігри, електронну комерцію), так і в технології зберігання масивів баз даних, що веде до монополізації глобальних компаній на інтелектуальний капітал та інформаційний цифровий простір. По-третє, розвиток

глобального та локальних цифрових ринків створює сприятливі передумови для країн з високим рівнем освіти населення та рівня інформатизації національних економік [4].

На сьогоднішній день термін «цифрова економіка» закріплений на законодавчому рівні в Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [5]. Згідно Концепції розвиток цифрової економіки України полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед вітчизняних секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства для забезпечення їх ефективності, конкурентоздатності та національного розвитку, зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення.

Розширення цифрових технологій і їх впровадження в повсякденне життя людини трансформує його внутрішній і зовнішній світ, який стане купувати більш індивідуальні речі. Цьому сприяють:

- індивідуалізація виробництва – вироблена продукція буде відповідати потребам кожного конкретного споживача;
- комунікативна взаємодія речей (різноманітних технічних пристроїв, верстатів, устаткування, датчиків) в рамках Інтернету речей стає системним і, отже, більш налаштованим для конкретного споживача;
- масове виробництво стає індивідуалізованим;
- віртуально доповнена реальність створює вибірковий індивідуальний світ для кожної людини, відриваючи його від реальності;
- життя людини, як і його поведінка, стає все більш «оцифрованою», аналізованою, контрольованою, що спрямовується і регулюється, а отже, людина втрачає свою індивідуальність, ідентичність;
- поступове відчуження внутрішнього світу від людини;
- розширення можливостей влади проводити сегрегацію людей, визначати і формувати їх життєві шляхи, а також потрібних працівників;
- посилення поляризації людських спільнот.

Цифрова економіка – це не тільки цифровізація виробництва, розподілу, обміну та споживання блага, а система більш загальних процесів, по відношенню до яких економіка є одним з додатків. Цифрова економіка, як глобальна концепція розвитку новітньої економіки, висуває нові стандарти якості життя, роботи і комунікації між людьми. Так, напрям “Розумний будинок” є структурним елементом такої економіки, яка виконує власну унікальну роль. Наприклад, експерти компанії Accenture визнають, що розумні будинки є ключовою складовою для розвитку конкуренції в цифрову економіку [6]. Особливо важливим є наявність розумних пристроїв в будинках, що робить розвиток великих масивів даних, інтернету речей (Internet of Things (IoT)) і розумних будинків, оскільки додана вартість цифрових продуктів і послуг може бути залучена тільки за допомогою застосування новітніх розумних технологій. Це призводить до трансформації бізнес-моделей, що спрямована на індивідуалізацію наданих товарів і послуг, а також виникнення принципу «все як послуга». Наприклад, сервіс «car-sharing», Uber тощо.

Основою цифрової економіки виступають Інтернет речей, «блокчейн», кіберфізичні системи, 3D-принтери, тобто симбіоз технічних (фізичних) пристроїв (верстати, обладнання, цех, завод, фабрика) та обчислювально-програмного забезпечення штучного інтелекту. Цифрова економіка – це економіка, заснована на даних, мобільності, хмарних сервісах і новітніх інформаційних технологіях, цифровій освіті з завданням підготовки фахівців якісно нового рівня і цифрова медицина, покликана зменшити витрати на надання послуг і підвищити їх якість.

Список використаних джерел

1. Шваб К. Четвертая промышленная революция. М. : «Эксмо». 2016.

2. Черніков Д. Європа формує Єдиний цифровий ринок. Чому Україна поза ним? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2364078-misia-ocifruvati-ekonomiku-strategia-edinogo-cifrovogo-rinku.html>.

3. Україна переходить на “цифрову економіку”. Що це означає? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2385945-ukraina-perehodit-na-cifrovu-ekonomiku-so-ce-oznacaє.html>.

4. Джусов О.А., Апальков С.С. Цифрова економіка: структурні зрушення на міжнародному ринку капіталу. http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ес_n/article/view/3058/2746

5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2018/01/17/31946820/>.

6. Competing in the digital economy means owning the smart home – Accenture. URL: <http://telecoms.com/480251/competing-in-the-digital-economy-meansowning-the-smart-home-accenture/>.

7. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.

8. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 4. С. 86-91.

Тетяна Дідоренко

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Основними компонентами цифрової економіки для України сьогодні є споживання / електронна торгівля, інвестиції на розвиток, державне управління, експортно-імпортна діяльність. Найбільшу частку в сукупному обсязі цифрової економіки становить споживання як форма віртуальної комерції.

За останні роки частка електронної торгівлі виросла на 35-40%, в загальному обсязі роздрібних продаж: це близько 5%, але все ще дуже мало, в порівнянні з країнами G20. Найбільшого поширення віртуальна комерція отримала в сегментах побутової техніки та електроніки, одягу і взуття, меблів і товарів для будинку. На цій категорії припадає 80% ринку електронної комерції в Україні. Ринок віртуальних продовольчих товарів в країні також активно розвивається, особливо у великих містах. У технологічному аспекті при формуванні цифрової економіки можна виділити чотири тренди:

– розвиток і практичне застосування мобільних технологій, бізнес-аналітику, використання хмарних обчислень, соціальні медіа;

– в глобальному плані – соціальні мережі, такі як Facebook, YouTube, Twitter, LinkedIn, Instagram та ін.

З позиції інституційного підходу поняття «система національної цифрової економічної безпеки» - складна політико-правова, організаційно-технічна, соціально-культурна система, яка складається із сукупності об'єктів і суб'єктів забезпечення національної цифрової економічної безпеки, сукупності інструментів влади, які можуть бути використані для підтримки належного рівня захищеності національних інтересів господарюючих суб'єктів цифрової економіки, чинного національного законодавства, яке визначає пріоритети державної політики національної цифрової економічної безпеки, системи прийнятих у суспільстві неформальних норм і правил суспільної поведінки, офіційної політики щодо підходів, принципів і механізмів захисту інтересів господарюючих суб'єктів цифрової

економіки. Цифрова економічна безпека визначається саме здатністю держави управляти внутрішніми і зовнішніми загрозами, а не кількістю загроз цифрової економічної безпеки. Тому при коригуванні інституційних деформацій і їх управлінні необхідно багато виділити і уточнити.

Серед значної кількості проблем цифрової економіки виділимо основні:

- відсутність законодавчої та нормативно-правової бази;
- відсутність інституційної інфраструктури;
- значний розрив у рівні розвитку технологій в різних галузях економіки (цифрова нерівність);
- недостатню інформаційну безпеку / держави / бізнесу / громадян;
- наслідки структурних змін внутрішнього і зовнішнього ринків праці;
- недоліки системи підготовки кваліфікованих кадрів (вищої школи, середньої школи).

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації [Електронний ресурс].
2. Введение в «Цифровую» экономику / А.В. Кешелава, В.Г. Буданов, В.Ю. Румянцев и др.; под общ. ред. А.В. Кешелава; гл. «цифр.» конс. И.А. Зимненко. ВНИИГеосистем, 2017. – 28 с. (На пороге «цифрового будущего». Книга первая).
3. Ковтуненко К.В. Електронний бізнес як складова інформаційної економіки. Проблеми і перспективи інновац. розвитку економіки в контексті інтеграції України в Європ. науково-інновац. простір: матеріали конф., 15- 16 верес. 2016 р. 2016. С. 60-64.
4. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.
5. Язлюк Б., Питель С., Шумський А. Шляхи підвищення рівня інноваційного розвитку виробництва з врахуванням регіональної стратегії. Сталый розвиток економіки. 2013. Вип. 1. С. 224-230.
6. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.

Олена Дудник

к.е.н., доцент,

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Олена Смігунова

к.е.н., доцент,

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ЗВО В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ ДО ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Вирішення проблеми працевлаштування випускників закладів вищої освіти та підвищення їх конкурентоздатності на ринку праці є важливою задачею, як окремих закладів так і держави в цілому, що особливо загострюється в умовах переходу до цифрової економіки.

За останнє десятиліття відбувся цифровий прорив у сфері інформаційних технологій, що вплинуло на всі сфери людського життя. Штучний інтелект, крипто валюта, швидка обробка великих масивів інформації, безпілотний транспорт – це лише частина того, що в змозі запропонувати цифрова економіка.

В нашій країні підтримується курс на впровадження зазначених можливостей, проте, варто зазначити, що окремі бізнесові структури та фізичні особи краще освоюють цифровий розвиток на відміну від держави та великих промислових підприємств. Це відображається в

цифровому методі поширення своїх послуг (онлайн-магазини), пошуку працівників, дистанційному працевлаштуванні, функціонуванні е-підпису, е-банкінгу та можливості бути в постійному зв'язку з будь-якою точкою світу, в тому числі і за допомогою месенджерів.

У майбутні десятиліття ці цифрові технології внесуть свої зміни майже кожному галузь людської діяльності: від агровиробництва та промисловості до фінансів та державного управління, що в свою чергу призведе до зміни характеру праці та вимог до працівників.

У 2013-му дослідники з Оксфордського університету здійснили оцінку рівня автоматизації для 702-х різних професій. Їх висновки невітніші: 47% усіх професій в Сполучених Штатах у наступні десятиліття можуть бути комп'ютеризовані й автоматизовані. Найвразливішими визнані професії у сфері транспорту, виробництва й офісного адміністрування [3].

При цифровій економіці здійснюється автоматизація стандартних процесів, мінімізуються витрати праці працівників, зменшується їх кількість. Працівники за таких умов працюють переважно з використанням Інтернет, що не обмежує їх місцевим ринком паці. Використання цифрових платформ наразі дозволяє працевлаштувати більшу кількість людей, яким раніше було це складно зробити – наприклад, люди з обмеженими можливостями, переселенці, жінки з маленькими дітьми тощо.

Проте останніми роками вчені не одноразово висловлювали занепокоєння щодо достатності у випускників закладів вищої освіти навичок роботи з комп'ютерами та інформацією. На їх думку, кількість кваліфікованих працівників значно менша, ніж потреба. Це спричинює появу різноманітних програм, що дають можливість самостійно навчитися цифрової грамотності та здобути необхідні навички. Загалом цифрові технології посилюватимуть свій вплив з часом на характер праці та створюватимуть додаткові можливості та ризики для потенційних працівників, що є окремою темою досліджень.

Вже зараз при наданні вищої освіти викладач використовує електронні підручники, мультимедійне забезпечення та інше. Звичайно студент й сам може мати до них доступ та використовувати можливості цифрових технологій самостійно, проте це не значить, що вони можуть навчатися без викладача. Оскільки можливість читати та писати не дає гарантію здобути вищу освіту читаючи книги в бібліотеці. Окрім отримання теоретичних знань, на формування необхідних компетентностей впливає і отримання практичного досвіду в процесі навчання.

На сьогодні в Україні сформувалися тенденція придбання переважним числом студентів досвіду практичної роботи в період навчання. Цьому сприяли такі чинники:

- збільшення масштабів підприємницьких структур на тлі поліпшення економічної ситуації в країні, які вимагали більшої кількості персоналу, особливо молодшого і середнього, що не потребує високої професійної підготовки;

- відрив вищої школи від економіки, що стало причиною знецінення глибокої спеціальної підготовки. Працевлаштування за фахом стали малореальним або малоперспективним;

- втрата рівня елітарності вищої освіти поряд з формуванням завищених вимог до претендентів на посаду, що реально не вимагає настільки високої кваліфікації [2].

Безумовно, використання цифрові ресурсів, зокрема цифрових бібліотек, значно розширюють можливості як студентів, так і викладачів.

Однак роль викладача, педагога, залишається значною, педагогічне керівництво необхідне. Для реалізації професійних амбіцій необхідна освіта, а значить гарні педагоги, які будуть направляти в безмежному цифровому просторі різноманітної інформації.

Працевлаштування є процесом, через який реалізуються отримані знання і сформовані навички випускників. При цьому варто враховувати, що особистість гарного, «якісного», працівника формується конкретними характеристиками, наприклад, умінням ефективно застосовувати отримані знання, а також діловими моральними і особистісними індивідуальними якостями: ініціативність, дисциплінованість, організаторські здібності та ін.

Випускники вищів розраховують на працевлаштування після закінчення навчання і отримання диплома як на логічний результат процесу навчання. Однак, до цього часу вони залишаються соціально незахищеними і вразливими в контексті безробіття.

На думку Т.О. Разумової [1, с. 17] випускників ЗВО необхідно віднести в окремий сегмент ринку праці через його специфічних характеристик:

- наявність вищої освіти при недостатності або відсутності досвіду роботи, нерозвиненість навички пошуку роботи, часто неадекватна самооцінка;
- своєрідність попиту на випускників вищих навчальних закладів, рівень їх вимог до знань і особистісних характеристик;
- присутність відповідних інституцій, що регулюють даний сегмент ринку праці, контролюють працевлаштування молодих фахівців.

Таким чином, щоб стати конкурентоспроможними на ринку праці, сьогоденні студенти повинні розвивати свою здатність до працевлаштування, тобто сформувати сукупність предметно-спеціалізованих, методичних, соціальних та індивідуальних компетентностей. Наявність останніх дає можливість випускникові вишу приймати вигідні пропозиції працевлаштування та отримати повноцінну зайнятість, а також сприяють подальшому професійному навчанню та кар'єрному просуванню.

Список використаних джерел

1. Разумова Т. О. Випускники высших учебных заведений на рынке труда : автореф. дисс. д-ра экон. наук. М., 2009. 48 с.
2. Шаров О.І. Тенденції працевлаштування випускників ВНЗ у кризовий та посткризовий період [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/239-tendenciji-pracevlashtuvanna-vipusknikiv-vnz-u-krizovij-ta-postkrizovij-period.html>.
3. Anthes E. The Shape of Work to Come. [Електронний ресурс] / Emily Anthes. – Режим доступу : Nature, 18/10/2017 <https://zbruc.eu/node/72113>.

Тетяна Желюк

д.е.н., професор

Тернопільський національний економічний університет

Олександр Бречко

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА В СИСТЕМІ ПРІОРИЕТНИХ ЦІЛЕЙ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Визначення цілей та цілереалізуючих систем публічної політики впливає із потреби гармонізації національних та наднаціональних інтересів, забезпечення гарантії економічної безпеки, збалансованого розвитку національної економіки, модернізації національної економіки під впливом четвертої промислової революції, яка свідчить про безпрецедентне зростання інновацій у всіх сферах господарювання, цифровізацію, розвиток штучного інтелекту, креативної економіки, потенціал яких з 2018 року враховується у розрахунках індексів конкурентоспроможності національних економік в глобальному просторі.

З огляду на це, національні уряди ставлять за мету стимулювати прискорений розвиток і структурну перебудову економічної системи на базі нових інформаційних технологій 4 промислової революції. Ці технології вишли за рамки промисловості і пов'язані не лише з новими бізнес-моделями господарювання, але й з розвитком міської інфраструктури (Smart City), освіти, охорони здоров'я, нано-, біо-, енергоефективних технологій, нових форм

фінансових розрахунків, ринку криптовалют, блокчейну, електронного бізнесу, електронного врядування. Іманентними ознаками четвертої промислової революції є розвиток економіки знань, розвиток індустрії 4.0, яка ліквідує межі між фізичною, біологічною і цифровою сферою. Індустрія 4.0 передбачає розвиток таких технологій як «Big Data», що працюють з великим масивом даних, використання андронних колайдерів; «Internet of Things», що передбачає поєднання цифрового і аналогового світів; «Virtual reality» – віртуальна реальність, яка додає фізичним об'єктам віртуальні властивості; 3D друк твердих об'єктів (біопрінтери).

Інституційним базисом для розвитку цифрової економіки стала Концепція розвитку цифрової економіки на 2018-2020 [1], яка стала дорожньою картою цифрової трансформації економіки України. Дана Концепція передбачає: розвиток цифрової інфраструктури – широкосмуговий Інтернет по усій території України; цифровізацію освітніх процесів та стимулювання цифрових трансформацій у системі освіти, медицині, екології, безготівкової економіки, інфраструктурі, транспорті, громадській безпеці. Досвід Швеції, Кореї, Естонії, Ірландії, та Ізраїлю свідчить, що безпосередній ефект від комплексного розвитку цифрової економіки становить 20% ВВП протягом п'яти років. Уряд України прогнозує зростання ВВП на 5% до 2021 року. Однак за даними ресурсу Speedtest.net позиції України в світі за показниками якості Інтернет-з'єднання неймовірно низькі: 114-е місце за якістю мобільного Інтернету та 45-е за якістю широкосмугового Інтернету. Це істотно погіршує конкурентні позиції України на ринку ІТ.

Не дивлячись на таку ситуацію, освітній сектор України впродовж останніх років активно впроваджує технологізацію процесу навчання: масові онлайн-курси, вебінари, онлайн-конференції та інтернет-тестування. Медична реформа передбачає створення електронних кабінетів та надання телемедичних послуг. Локальні цифрові технології торкнулися і публічної служби, оскільки передбачають створення електронних кабінетів публічними службовцями, що в перспективі має зменшити рівень бюрократизації та посадових зловживань. Триває процес створення онлайн сервіси для всіх послуг, які надає держава. В Україні вже є позитивний досвід розвитку центрів адміністративних послуг (ЦНАП) в різних областях, його треба мультиплікувати і максимально впроваджувати в усі сфери.

Нині в Україні запущено в сфері електронного врядування унікальний проект «Smart City» («Розумне місто¹»), що став універсальною платформою розвитку місцевого врядування та демократії, ефективним інструментом прояву громадської активності, доступу до державних і місцевих електронних сервісів як для мешканців, так і для бізнесу, ідентифікації як проблем, так і корисних для міста чи громади проектів, інструментом візуалізації та адміністрування об'єктів для залучення інвестицій до громади, автоматизованою системою управління процесами у сфері ЖКГ(реєстрації, адміністрування та виконання електронних заявок на усунення локальних проблем міста), візуалізованою інформацією про доходи та видатки бюджету громади в доступному форматі. Дана платформа дозволяє реалізовувати різноманітні проекти в сфері безпечне місто, E-Government та E-Democracy, транспортних рішень, комунальних послуг, урбаністичних рішень, креативної економіки, міської культури Cleantech, альтернативної енергетики, екології і енергоефективності. Платформа включає інструменти розвитку єдиної цифрової карти містечка, його позиціонування на зовнішнє середовище та управління інвестиційним іміджем. Окрім того це перш за все інструмент економічного розвитку, що базується на

¹ "Розумне місто" (Smart City) - це ефективна інтеграція фізичних, цифрових і людських систем в штучному середовищі заради талого, благополучного і всебічного майбутнього для громадян.

Британський інститут стандартів (BSI): розумне місто – це процес, який передбачає вдосконалення різних сторін життя міста на базі інформаційних технологій.

Розумне місто – це концепція, в основі якої лежить місто, що використовує різноманітні інформаційні технології задля більш ефективного функціонування та відповідності потребам його жителів.

До 2020 року у світі буде близько 600 «розумних» міст, вважає консалтингова компанія McKinsey. Ці міста будуть генерувати до 60% світового ВВП [3].

стимулюванні соціального підприємництва, залученні краудсорсингових інструментів, генерації та впровадженні ефективних для міста рішень.

Експерт у сфері урбаністики Білл Хатчінсон запропонував класифікацію розумних міст за версіями 1.0, 2.0 і 3.0. В "розумному місті" 1.0 немає загальної стратегії, автоматизація торкнулася окремих, не пов'язаних між собою компонентів. У версії 2.0 ведеться об'єднання і взаємозв'язок раніше незалежних ініціатив та максимально великого числа різних джерел інформації. Версія 3.0 передбачає, що об'єднання всіх компонентів завершено, а вся інфраструктура буквально просякнута інтелектуальними технологіями. Одним з небагатьох мегаполісів, що піднялися на такий рівень, став Сінгапур: навесні цього року він очолив двадцятку кращих "розумних міст", рейтинг яких склали спільними зусиллями дослідницька компанія Juniper Research і Intel. Оцінювалося 4 критерії: мобільність, якість охорони здоров'я, безпека життя і продуктивність. У всіх номінаціях Сінгапур став першим. Найбільш розвинутими і «розумними», на сьогодні вважаються Барселона, Амстердам, Лондон, Нью-Йорк. В Україні населені пункти знаходяться на початку шляху до "розумного місту" версії 1.0.

Інтелектуальне місто характеризують [2]:

1. Інтелектуальні системи управління дорожнім рухом, які передбачають підвищення безпеки та ефективності транспортного процесу, комфортності для водіїв і користувачів транспорту.

2. Розумний підхід до вуличного освітлення. Використання датчиків руху, які вмикають світло лише коли фіксують певні рухи чи присутність людини.

3. Залучення жителів міста до управління. У всьому світі громадяни спілкуються з керівництвом муніципалітетів за допомогою електронних звернень. В Україні цей напрям представлений електронними петиціями на сайті президента, системою держзакупівель «ProZorro» тощо.

4. Розумний будинок. Ця технологія передбачає використання системи високотехнологічних пристроїв в оселі для найбільш комфортного проживання людей.

6. Розумний громадський транспорт. Він передбачає контроль за усім, що відбувається в салоні та зовні протягом руху і здатен передавати інформацію про порушення в органи влади і є можливість використовувати геолокацію.

7. Сповіщення про надзвичайні ситуації (НС). Персональна мережа оповіщення, що відправляє звичайні SMS-повідомлення на телефони абонентів, які знаходяться в зоні НС, надзвичайно ефективно працює у багатьох країнах.

8. Кнопки екстреного реагування. Такі засоби допомагають правоохоронним органам швидше зреагувати на певні і події і прибути на місце оперативніше.

9. Використання сонячних батарей. На дахах будівель встановлюються сонячні батареї, які можуть забезпечити автономне електропостачання для окремих квартир чи будинків загалом, в залежності від їх площі.

10. Безготівкові платежі. Повсякчасне використання мобільних платежів.

Для того, щоб конкурентно позиціонуватися в світовій економіці Україна зобов'язана проводити масштабну цифровізацію всіх секторів національної економіки, базових сфер життєдіяльності, передусім освіти й медицини, максимально інвестуючи в розвиток цифрових інфраструктур, інновації та сучасні технології. Європейський союз оцифровує свою економіку, передбачаючи збільшення глобального впливу новітніх технологій та зростання прибутків від електронної комерції, обміну даних та послуг. Реалії глобального світу диктують саме такі умови модернізації економік та створення чітких правил нової інноваційної епохи. Згідно з дослідженнями McKinseyGlobalInstitute, протягом минулого десятиліття транскордонні потоки даних зросли в 45 разів, а до 2020 року вони зростуть ще в 9 разів [4]. Враховуючи виклик на швидкі зміни, ЄС приступив до створення нового спільного ринку – цифрового, який повинен зміцнити діючі економічні свободи і засади на теренах усієї спільноти та розвивати цифрові технології - використовувати усі їх переваги, мінімізувати ризики, швидко відповідати на виклики, в тому числі й у сфері національної

безпеки. У торговельній політиці ЄС також відчутно посилює роль цифрових технологій, що обов'язково треба враховувати Україні, інакше вибудовувати спільний простір з Євросоюзом, у тому числі й щодо Зони вільної торгівлі, буде надто складно.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку цифрової економіки на 2018-2020. Постанова Кабінет Міністрів України від 7 січня 2018 року.
2. The Future News : thefuture.news/smart-city.
3. Костюк Д. Як народжуються «розумні» міста у світі та Україні. Слідами Smart Building Forum: <https://techtoday.in.ua/news/yak-narodzhuysya-rozumni-mista-v-sviti-ta-ukrayini-slidami-smart-building-forum-92776.html/>
4. Стратегія Єдиного цифрового ринку - Digital Single Market Strategy. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2364078-misia-ocifruvati-ekonomiku-strategia-edinogo-cifrovogo-rinku.html>

Максим Житар

к.е.н., доцент кафедри фінансів та економіки,
заступник директора
навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи
Національний університет
державної фіскальної служби України, м. Ірпінь

Ольга Сосновська

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та економіки
Київський університет імені Бориса Грінченка

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTI ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Узагальнення основних напрямків фінансової діяльності та механізмів її забезпечення дозволяють виділити напрями підвищення збалансованості фінансової діяльності підприємства в умовах цифровізації. У період циклічного розвитку національної економіки і фінансового ринку, важливим є вплив сукупності внутрішніх і зовнішніх факторів діяльності підприємства і узгодження в часі його елементів. Так, в період кризи зростає вага впливу зовнішніх факторів, в період стійкого розвитку – вага внутрішніх. У той же час, в період кризи внутрішні мають позитивний вплив, зовнішні, як правило, негативний. В таких умовах можна спостерігати зменшення наявних методів і важелів управління фінансовими відносинами в зв'язку з тим, що більшість з них стають або недоступними (довгостроковий кредит, емісія цінних паперів, лізинг тощо), або неефективними (наприклад, планування, прогнозування в умовах високої інфляції). Також в цей період можна спостерігати трансформацію структури фінансових відносин, що не може не вплинути на структуру механізму збалансування фінансової діяльності підприємств. Так, в результаті зовнішніх обмежень відносини з фінансовим ринком скорочуються і стають більш вимогливими, при цьому відносини з державою розширюються, в першу чергу, за рахунок того, що останнім для виконання своїх функцій, завдань повинні взяти на себе деякі функції фінансового ринку. Важливим в таких умовах є ефективне нормативне, законодавче, інформаційне забезпечення фінансового механізму як з боку самих суб'єктів господарювання, так і держави.

Дослідження фінансової діяльності підприємства в умовах цифровізації дозволило виявити дві концепції щодо розробки, реалізації фінансових рішень: американську і французьку. На основі цих підходів в західній економічній науці сформувалися дві моделі організації фінансової діяльності підприємства: англосаксонська та європейська. Англосаксонська характеризується тим, що капітал підприємств в основному зосереджений в руках персоналу (найманих робітників-акціонерів) безпосередньо або через пенсійні фонди.

У європейській моделі персонал компанії вкладає свої заощадження через банківські депозити, ощадні рахунки, страхування життя, облігації. Компанія забезпечує фінансування через фінансових посередників (банки, страхові компанії), які накопичують заощадження працівників у відносно безризикові фінансові активи. Основною відмінністю цих моделей є те, що підвищення прибутковості або прибутковості біржової вартості компанії в англосаксонській моделі приносить вигоду безпосередньо працівникам-акціонерам, а в європейській моделі немає, так як винагороду за збереження заздалегідь профінансоване посередниками.

Вибір моделі фінансування призводить до різних варіантів функціонування економіки, з більшою реакцією попиту приватного сектора на економічні цикли в англосаксонській моделі, і більшою циклічною чутливістю фінансових посередників в європейській. Англосаксонська модель безпосередньо впливає на дохід споживачів-акціонерів, в європейській моделі цей дохід безризиковий, і ризик приймає форму ризику «слабкості» позичальників, то є ризик перекладається на фінансових посередників [1]. Таким чином, при виборі моделі, підприємство прагне отримати максимум вигод при мінімальному ризику. Однак прагнення зниження ризику в європейській моделі за допомогою фінансових посередників в разі банкрутства останніх веде до втрат. Але фінансування за допомогою фінансових посередників приносить вигоду в результаті диверсифікації ризику. Англосаксонська модель має одну значну перевагу - забезпечення приросту інвестицій. Важливий недолік європейської моделі - винагорода від депозитів не залежить від результативності використання фінансових ресурсів, в той час як доходи ощадної каси непостійні. Відмінності моделей можна пояснити підходами до дослідження фінансів підприємства і моделями національних фінансових систем. Якщо розглянути методологію дослідження, то перша концепція базується на категоріях «запасів», тобто статичних підходах дослідження фінансових процесів. Факт фінансової життя визначається в даному випадку згідно зовнішньому дослідженню, які пояснюються важливістю оцінки підприємства фінансовим ринком, тобто зовнішнім оточенням. Друга концепція - французька, вивчає підприємство як сукупність «потоків», тобто в динаміці, і аналізує збалансованість ліквідних грошових потоків на вході і виході підприємства в кожен даний момент часу. Факт фінансової життя сприймається як динамічна система операційної, фінансової, інвестиційної діяльності. І саме це, на нашу думку, зумовлює ті особливості, які притаманні системі фінансової оцінки, діагностики відповідно американської та французької школам фінансового менеджменту.

Слід зазначити, що приведені підходи не виключають один одного, а повинні доповнювати при аналізі і розробці стратегії управління фінансами всі етапи дослідження загальної системи. Так, наприклад відсутню категорію фінансової рівноваги в американській концепції фінансового менеджменту можна змістовно знайти в контексті управління грошовими коштами - Cash flow (синхронізації грошових потоків). Відзначимо, що статична рівновагу системи, властива американській школі, визначає його структуру, властивості, але не включає перехідні процеси. Вона, таким чином, визначає стан системи на конкретний момент часу. Крім того, однією з основних посилок є те, що початковий стан характеризується рівновагою, а також, будь-які зовнішні впливи призводять, як правило, до встановлення нової рівноваги. Цей підхід відображає американський напрям сучасної теорії фірми, що оперує, перш за все, категоріями запасів, і визначає кількісні характеристики на початок і кінець певного періоду. Така методологія дозволяє виявити особливості внутрішньої структури системи, встановити напрямок руху, але, на жаль, не дає можливості оцінити процес релаксації, описати перехідні процеси і зміни характеристик, встановити фундаментальні проблеми досягнення рівноважного стану.

Список використаних джерел

1. Мамонтова Н. А. Умови забезпечення фінансової стійкості підприємств. Фінанси України. № 8. 2000. С. 103-106.

2. Сосновська О.О. Економічна безпека підприємства: сутність та ознаки забезпечення. Облік і фінанси, № 3 (81). 2018. С. 124-132.

3. Житар М.О. Концептуальні засади ефективності фінансового забезпечення інноваційного розвитку України. Збірник наукових праць учених та аспірантів «Економічний вісник університету», Переяслав-Хмельницький, 2015. С.14-18.

Ольга Завитій

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА – ЕКОНОМІКА ВІРТУАЛЬНОГО СВІТУ

Цифрова економіка – це не окрема галузь, а віртуальне середовище, яке доповнює нашу реальність. Все частіше цифрова економіка переплітається з традиційною економікою, роблячи чітко розмежування все складнішим. Основними продуктами цифрової економіки є ті ж самі товари і послуги традиційної економіки, що надаються за допомогою комп'ютерного обладнання і цифрових систем та глобальної мережі Інтернет.

С. Коляденко розглядає цифрову економіку як таку, що базується на виробництві електронних товарів і сервісів високотехнологічними бізнес-структурами і дистрибуції цієї продукції за допомогою електронної комерції. Тобто, під цифровою економікою автор розуміє виробництво, продажі і постачання продуктів через комп'ютерні мережі [1, с.106-107].

Карчева Г. розглядає цифрову економіку з врахуванням її потенційних можливостей – як ще нереалізовану трансформацію всіх сфер економіки завдяки перенесенню всіх інформаційних ресурсів та знань на комп'ютерну платформу [2, с.115].

Характерною особливістю цифрової економіки – це її зв'язок з економікою на вимогу, яка передбачає продаж товарів і послуг, а отримання доступу до них саме в той момент, коли це потрібно. Отримання замовлень відбувається онлайн, а їх виконання – офлайн. Переваги економіки на вимогу це: висока швидкість отримання необхідної послуги або товару.

Для успішного формування цифрової економіки потрібні ефективно функціонуючі три компоненти:

- нормативно правова база;
- навички, необхідні працівникам, бізнесменам, державним службовцям, для використання можливостей цифрових технологій;
- ефективні і підзвітні інститути, що використовують Інтернет для розширення прав і можливостей громадян.

Безперечно, цифрова економіка відкриває нові можливості продукту, так і в репрезентації його можливому покупцеві. Причому, конкурентні переваги у цій сфері отримують нові форми кооперації – так звані «технологічні платформи».

Яскравими прикладами таких платформ є міжнародні Alibaba, Amazon, eBay або вітчизняні Olx, rabota.ua. Для того, щоб працювати (продавати товар чи послугу) необхідно лише пройти кількахвилинну реєстрацію. А інтегровані в платформі інструменти допоможуть не тільки представити товар кращим, а й забезпечать охоплення максимально-широкого кола потенційних споживачів. Завдяки інтерактивним сервісам продавець завжди знає де попит на його товар і може керувати продажами. Це, у свою чергу, означає додатковий прибуток.

Шлях цифрової трансформації та успіхів цифрової економіки залежить від спільних узгоджених зусиль і держави і бізнесу. І це не просто автоматизація виробництва та виробничих процесів. В першу чергу, це зміни в бізнес-моделі, стратегії розвитку, перегляд бізнес-середовища та правил в яких працює бізнес.

Цифрова економіка передбачає широке використання технологій великих масивів даних (Big data), індустріального Інтернету речей та Інтернету речей (ПоТ/ІоТ), хмарних обчислень, квантових технологій, NBIC-конвергенції (конвергенції нано- біо- інфо-та когнітивних технологій), адитивного виробництва, роботизації та інших так званих наскрізних інформаційних технологій і технологій інформаційної безпеки [4, с.134].

Держава повинна стимулювати розвиток цифрової економіки. По-перше, необхідна адаптована до нових реалій законодавча база. Нові способи ведення справ вимагають нових коректних способів обліку коштів виробництва. По-друге, держава повинна створювати сприятливі умови для компаній, які йдуть по шляху цифровізації виробництва. Окремим аспектом цифрової економіки стає забезпечення безпеки інформаційних та інноваційних технологій. Саме ступінь захищеності та гарантії персональних даних забезпечує довіру суспільства до цифрової економіки.

Отже, основна проблема розвитку цифрової економіки в Україні – це відсутність системної державної політики у цій сфері. Україна – єдина в Європі країна без власного «цифрового» бачення. Практично всі країни ЄС вже затвердили і впроваджують «цифрові стратегії», Україна має тільки проект «Цифрової стратегії України -2020», де передбачено стратегічне завдання – усунути технологічний розрив між Україною та розвинутими країнами. Цифрова інфраструктура буде розвиватись в будь-якому разі, з підтримки держави або за сукупністю локальних бізнес – ініціатив. Поступовий перехід на електронний облік й електронне управління, доручення до міжнародного онлайн – бізнесу - це не вибір, а необхідність.

Список використаних джерел

1. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі/С.В.Коляденко. Економіка.Фінанси.Менеджмент. 2016. №6. с.106-107
2. Карчева Г. Використання технологій блокчейн як фактор підвищення ефективності фінансової сфери. Банківська справа. №2. 2017. с.110-119.
3. Фіщук В. Цифрова економіка – це реально.Наукові записки українського науково – дослідного інституту зв'язку. 2016. №2. с.51-58
4. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.
5. Язлюк Б., Питель С., Шумський А. Шляхи підвищення рівня інноваційного розвитку виробництва з врахуванням регіональної стратегії. Сталий розвиток економіки. 2013. Вип. 1. С. 224-230.
6. Язлюк Б.О. Волошина В. В. Організація обліку витрат операційної діяльності в умовах комплексної автоматизації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 15. С. 118-121.

Богдан Звір

директор Дрогобицького
механіко-технологічного коледжу

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: НОВІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Упродовж останніх років відбуваються процеси технологічних трансформацій, котрі зумовлюють перехід на якісно новий рівень технологій ведення бізнесу в умовах цифровізації економіки. Розвиток цифрової економіки відбувався під потужним впливом глобалізації та інноваційних технологій. Таким чином, якщо нова економіка – це закономірна форма прояву постіндустріальної економіки, то цифрова економіка – це одна з еволюційних форм прояву нової економіки. Отже, цифрова економіка містить не тільки ознаки нової економіки, але й низку відмінних ознак, що характеризують якісну складову цифрової економіки.

На думку К. Шваба, четверта промислова революція відрізняється насамперед охопленням всіх сторін життя людини цифровими технологіями, котрі стирають межі між

матеріальним, цифровим і біологічним світом, а також впровадженням в промислове виробництво кіберфізичних систем і персоналізованого виробництва [1].

Т. Месенбург визначив три основних компоненти цифрової економіки:

- інфраструктура електронного бізнесу;
- електронний бізнес (процеси, які здійснюються через комп'ютерні мережі);
- електронна комерція (онлайн продажі) [2].

Г. Т. Карчева переконана, що для успішного розвитку цифрової економіки в Україні потрібна ефективна державна політика щодо подолання «цифрового розриву» та стимулювання розвитку цифрової економіки. Ключовою стратегією щодо «цифровізації» України має стати робота з внутрішнім ринком, а ключовими ініціативами – формування у споживачів (бізнес, держава, громадяни) мотивацій та потреб у «цифрових технологіях» [3, с. 20]. Н. К. Норец і А. А. Станкевич конкретизують поняття «цифрової економіки», визначаючи її як «систему економічних і політичних, соціальних і культурних відносин, заснованих на використанні цифрових (комп'ютерних) інформаційно-комунікаційних технологій» [4, с. 174].

Спілкування між об'єктами віртуального і реального світів здійснюється через численні датчики за допомогою обміну, аналізу і обробки даних, що дозволяють приймати відповідні рішення як з участю, так і без участі людини. Інтернет речей нерідко розглядається як новий (другий) етап розвитку Інтернету:

- значно розширює можливості збору, аналізу, розподілу і обміну даними з використанням хмарних технологій, які можна трансформувати в бізнес-вигідну інформацію, знання і компетенції;

- дозволяє дистанційно (віддалено) управляти різними включеними в мережу автономними пристроями;

- дає людині можливість проводити організаційно-ділові заходи на всіх рівнях;

- дозволяє створювати розумні виробничі і соціальні системи.

На відміну від класичного Інтернету, що забезпечує комунікативні зв'язки між людьми, Інтернет речей забезпечує між машинну комунікацію в форматі M2M між неживими речами, а також між неживим і живим світами, між речами і людиною, інформуючи останнього про те, що відбувається, наприклад, в приміщенні, квартирі, будинку, на заводі, складі, відкритій території і приймаючи від людини відповідні рішення у формі сигналів для коригування ситуації. Інтернет речей кардинально змінює матеріальне виробництво, сферу послуг, взаємовідносини підприємницької спільноти, держави і населення, створює можливість роботизації соціально-економічних процесів на базі формування і розвитку кіберфізичних і розумних безлюдних систем.

Інтернет речей сприяє створенню реальних об'єктів (товарів) за допомогою роботизації виробництва. Віртуальні роботи започаткували новий напрям – робототехнічний Інтернет речей, тобто обчислювальна мережа фізичних об'єктів з вбудованими технологіями для взаємодії один з одним у форматі передачі і прийому конкретної інформації за допомогою сенсорів, штрих-кодів, QR-кодів.

Подібний обмін інформацією дав поштовх для розвитку міжмашинної комунікації – M2M і різних похідних. В кінцевому рахунку відбувається автоматизація речей: «розумні» теплоцентралі регулюють температуру, подають в батареї воду з урахуванням температури навколишнього повітря, «розумні» штори регулюють прозорість з урахуванням рівня зовнішнього світу і потрібного освітлення в приміщенні. Інтернет речей – одна зі складових інфраструктури «розумних» виробництв, «розумного» будинку, «розумного» міста.

У світі отримує все більш широке поширення концепція «Розумного міста», «Безпечного міста» або «Електронного міста» (Smart City, Safe City, E-City). Її основна мета – підвищити ефективність всіх міських служб шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій, тим самим розширюючи «вузькі місця» і усуваючи надмірність в генерації і використанні інформації. На даний момент вже більше 2500 великих і малих

міст світу взяли на озброєння концепцію «Розумного міста» і реалізують проекти Smart City в тому чи іншому обсязі, архітектурі або функціоналі інформаційних систем міських служб. Smart City – це глибоко інтегрована система, що складається з багатьох підсистем, в які входять різні функціональні компоненти, кожен з яких може одночасно використовуватися в багатьох підсистемах [5]. Основні підсистеми Smart City:

- інтелектуальна транспортна система (ІТС);
- геоінформаційна система (ГІС);
- електронна поліція (ePolice);
- підсистема безпеки (Safe City);
- електронна освіта (eEducation);
- електронна охорона здоров'я (eHealth).

Одночасне використання «проривних» технологій, інновацій в техніці і економіці для забезпечення модернізації вітчизняної промисловості – одне з актуальних завдань стратегічного розвитку України [6, с. 140].

Слід розрізняти два формати цифрової економіки: як інфраструктуру розвитку всього суспільства, держави, країни, економіки (сьогодні ця інфраструктура стає домінуючою), її розвиток пов'язаний з іншою формою цифрової економіки – галузями національної економіки, що складається з відповідних секторів послуг і електронної промисловості (розробка програмного забезпечення, виробництво комп'ютерного обладнання та комплектуючих, підготовка кадрів тощо).

Список використаних джерел

1. Шваб К. Четвертая промышленная революция. М. : «Эксмо». 2016.
2. Mesenbourg T.L. Measuring the Digital Economy. U.S. Bureau of the Census. URL: <http://www.census.gov/content/dam/Census/library/working-papers/2001/econ/digitalecon.pdf>.
3. Карчева Г. Т., Огородня Д. В., Опенько В. А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. Фінансовий простір. 2017. № 3 (27). С. 13-21.
4. Норец Н. К., Станкевич А. А. Цифровая экономика: состояние и перспективы развития. Инновационные кластеры в цифровой экономике: теория и практика: труды научно-практической конференции с международным участием 17-22 мая 2017 года / под ред. д-ра экон. наук, проф. А.В. Бабкина. СПб.: Изд-во Политехи. ун-та. 2017. С. 173-179.
5. Шалагинов А. Концепция Smart City от «А» до «Я». URL: <http://infocom.uz/2017/02/18/koncepciya-smart-city-ot-a-do-ya/>.
6. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.
7. Язлюк Б., Питель С., Шумський А. Шляхи підвищення рівня інноваційного розвитку виробництва з врахуванням регіональної стратегії. *Сталий розвиток економіки*. 2013. Вип. 1. С. 224-230.

Євген Іонін

д.е.н., професор

завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Реалізація довгострокових цілей неможливо без визначення джерел фінансових ресурсів і напрямів їх використання, формування доходів і витрат, розподілу прибутку, що є обов'язковою складовою фінансового планування. Фінансова політика підприємства

ґрунтується на основі стратегічного фінансового планування при балансуванні доцільності джерел фінансування з урахуванням їх вартості та рівня ризику.

Актуальність теми дослідження посилюється відсутністю в Україні методології короткострокового та довгострокового фінансового планування з урахуванням галузевої специфіки. Відмінності в нормативно-правовій базі не дають можливості автоматичного переносу практики фінансового планування зарубіжних компаній. На інформаційному рівні ця проблема вирішується краще, що пов'язано з впровадженням в Україні міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), міжнародних стандартів аудиту, міжнародних стандартів розкриття інформації, встановлених Міжнародною комісією з цінних паперів (IOSCO).

Виходячи із значущості бухгалтерського обліку як основного джерела інформації про суб'єкт господарювання, критерія визнання юридичної особи, актуальним є дослідження і впровадження в практику довгострокового фінансового планування обліково-аналітичних засад, підґрунтям яких є концептуальні засади МСФЗ.

Бухгалтерський облік як потужна система, формує до 70% інформації про суб'єкт господарювання, є обов'язковим критерієм визнання статусу юридичної особи. Говорячи про облікові засади в забезпечення довгострокового фінансового планування, необхідно виділити два контури: базисний та інформаційний.

Базисний контур включає концепції та принципи, які покладено в основу бухгалтерського обліку. Базовою концепцією (допущення) є концепція безперервної діяльності яка передбачає, що підприємство буде діяти і далі, управлінський персонал не має намірів його ліквідувати чи припинити діяльність. Це в свою чергу передбачає облік за історичною (фактичною) вартістю, якісна характеристика якої пов'язана з сумою грошей та їх еквівалентів, або справедливою вартістю компенсації, що надана на момент придбання активу [1,2,3].

Аналітичним індикатором реалізації концепції збереження капіталу є:

- 1) відносно фізичного капіталу – коефіцієнт зносу, коефіцієнт придатності.
- 2) відносно фінансового капіталу – коефіцієнт фінансової незалежності (автономії), рекомендоване значення якого складає $\geq 0,5$.

Концептуальний рівень має велике інформаційне навантаження, яке обов'язково потрібно враховувати у стратегічному фінансовому плануванні при формуванні низки показників: доходи, витрати, фінансовий результат, активи, власний капітал, зобов'язання, грошові потоки, які представляють рівень елементів фінансової звітності.

Рівень деталізації елементів фінансової звітності передбачає класифікацію активів, в залежності від терміну їх використання та ліквідності, на необоротні та оборотні. Горизонт фінансового планування впливає на значення кожного з них. При короткостроковому фінансовому плануванні увага більше приділяється поточним активам, як потенційно можливого надходження грошових коштів. При стратегічному фінансовому плануванні, при значимості оборотних активів для реалізації тактичних цілей, більше уваги приділяється довгостроковим активам.

Відносно до джерел фінансування рівень деталізації елементів фінансової звітності дає можливість виокремити власний капітал, короткострокові та довгострокові зобов'язання. Функціональне можливості кожного з цих враховуються у фінансовому плануванні. Короткострокові зобов'язання розглядаються як потенційне вибуття грошових коштів протягом одного року і враховуються при розрахунку робочого капіталу. Збереження власного капіталу є необхідною умовою фінансової незалежності і перспективної платоспроможності. Власний капітал разом із довгостроковими кредитами формує капітал тривалого використання.

При визначенні джерел фінансових ресурсів, їх формуванні та розподілі обов'язково дотримуватися наступного правила: довгострокові кредити мають цільове призначення – покриття необоротних активів. Власний капітал покриває решту необоротних активів. Оборотні активи покриваються за рахунок решти власного капіталу і усієї величини

поточних зобов'язань. Це відповідає агресивної та компромісної моделі управління оборотними активами підприємства.

При таких фінансових розрахунках слід враховувати рекомендоване значення розподілу джерел фінансування, яке знайшло відображення у коефіцієнті забезпеченості власними оборотними коштами (Кза).

$$K_{за} = \frac{НВОК}{СА} > 0,1 ; (1)$$

де, НВОК – наявність власних оборотних коштів;

СА – оборотні активи

Інтерпретація цього коефіцієнта наступна: більше 10% оборотних активів повинно бути покрито за рахунок власних коштів, що відповідає нормальному типу фінансової стійкості. При збільшенні цього коефіцієнту має місце перехід від агресивної до компромісної моделі управління оборотними активами.

По відношенню до власного капіталу ця мобільна частина є також значимою. Аналітичним індикатором цієї вимоги є коефіцієнт маневреності (Км).

$$K_{м} = \frac{НВОК}{Е} > 0,2-0,25 ; (2)$$

де, Е – власний капітал.

Інтерпретація цього коефіцієнта наступна: 20-25% власного капіталу повинно знаходитися у мобільній формі. Саме для визначення цієї мобільної форми і для наступного покриття оборотних активів в обліково-аналітичній практиці широко використовується показник наявності власних оборотних коштів, як різниця між капіталом тривалого використання (власний капітал + довгострокові кредити та позики) і необоротними активами.

Позитивне значення показника наявності власних оборотних коштів (НВОК) є нормальною вимогою для бізнесу, свідчить про розмір власних коштів які будуть використано для фінансування оборотних активів. Негативне значення свідчить про розмір поточних зобов'язань, який буде використано для фінансування необоротних активів.

Інтерпретація позитивного та від'ємного значення повинна бути використано при довгостроковому плануванні розподілу джерел фінансування. Цілком очевидно, приємним є варіант, коли НВОК має позитивне значення.

На завершальній стадії результати довгострокового фінансового планування звичайно представляються у вигляді прогнозної фінансової звітності, інформація якої дає можливість дати відповідь на цілу низку питань пов'язаних з доцільністю прийняття рішень стратегічного характеру. Обов'язковою вимогою цього процесу є дотримання наступних вимог:

- 1) збалансованість економічних ресурсів та джерел їх формування;
- 2) ефективність діяльності на основі методу нарахувань і касового методу;
- 3) платоспроможність і фінансова стійкість підприємства у перспективі.

Для аналітичної оцінки процесу тезаврування прибутку доцільно використовувати коефіцієнт стійкого економічного росту.

$$K_{с.е.р.} = \frac{NP-D}{Е} (3)$$

де, NP – чистий прибуток;

D – дивіденди;

Е – власний капітал.

Збільшення даного коефіцієнту за рахунок чисельника формули відповідає цільовий стратегії бізнесу і ґрунтується на базових концепціях міжнародних стандартів фінансової звітності. Збільшення коефіцієнту за рахунок зменшення чисельника формули вступає в протиріччя з базовою концепцією збереження фінансового капіталу.

Коефіцієнт стійкого економічного росту свідчить про темпи росту власного капіталу за рахунок реінвестування прибутку в перспективі без зміни між джерелами фінансування, ресурсовіддачею, рентабельністю продажу та політикою використання прибутку.

Для дослідження цієї залежності у первинну формулу коефіцієнту стійкого економічного росту, використовуючи прийом розширення факторних систем, необхідно ввести 2 показника: чиста виручка від реалізації та сукупні активи. Крім того, доцільно чисельних базової формули представити у вигляді реінвестованого прибутку.

$$\frac{NP-D}{E} = \frac{RP}{NP} * \frac{NP}{S} * \frac{S}{A} * \frac{A}{E} \quad (4)$$

де, RP – реінвестований прибуток;

S – продаж;

A - середня вартість сукупних активів.

Факторне моделювання дає можливість представити функціональну залежність коефіцієнта стійкого економічного росту від чотирьох факторів: політики використання чистого прибутку (дивідендної політики), рентабельності продажу, оборотністю активів, коефіцієнтом фінансової залежності.

Побудова жорстко детермінованої факторної моделі дає можливість:

1. Ідентифікувати кожний з чотирьох показників, що впливають на значення результативного показника.
2. Визначити ступінь впливу кожного з них на ріст економічної стійкості.
3. Використовувати цю залежність для стратегічного планування відповідного показника.

Таким чином, можливість реінвестування прибутку передбачає ефективність діяльності, тобто отримання чистого прибутку, що є метою підприємницької діяльності і необхідним підґрунтям максимізації ринкової вартості.

Враховуючи значущість чистого прибутку як власного джерела фінансування та чистого грошового потоку як слідство платоспроможності, у довгостроковому фінансовому плануванні доцільно використовувати коефіцієнт монетизації який акцентує увагу на збалансованість цих показників [4, с. 140].

$$K_m = \frac{NP}{+NCF}; \quad (5)$$

де, NP – чистий прибуток;

+NPV – позитивний чистий грошовий потік.

Дієвість довгострокового фінансового планування посилюється якщо встановлюється мінімальна необхідна величина коефіцієнту монетизації.

Список використаних джерел

1. Концептуальна основа фінансової звітності. – Електронний ресурс – Режим доступу: <https://zakon.help/article/konceptualna-osnova-finansovoi-zvitnosti/>
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. – Електронний ресурс – Режим доступу: [https:// www.apu.com.ua/msa/](https://www.apu.com.ua/msa/)
3. Міжнародні стандарти оцінки 2011 /Пер. з англ. УТО.-К.: «Аванпост-Прим», 2012. 144 с.
4. Іонін Є. Є. Фінансова аналітика сучасного бізнесу: [монографія] [Текст]. Донецьк: ДонНУ, 2012. 304 с.

Олена Кліменко

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економічної теорії, статистики та прогнозування
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Сучасний розвиток економіки, її ефективність потребує існування кіберфізичного простору – цифровізації [1]. Тому термін «цифрова економіка» вже щільно використовується у всьому науковому, прикладному та інших просторах суспільства. Цифрова економіка є основою зростання конкурентоспроможності всіх сфер діяльності на внутрішньому і світовому ринках [2]. Цифровізація стимулює розвиток як саме економіки, так і соціальну сферу, які на сьогодні неможливо розглядати окремо. Найбільш перспективним в цьому плані є розвиток соціальних інвестицій.

У світовій економіці розвитку соціальних інвестицій приділяють усе більше уваги. Так, ще у 2013 року незалежна статистична група компанії Global Impact Investment Network провела опитування серед великої групи інвесторів, що відносять себе до категорії impact investors (соціально спрямованих інвесторів). Відповідно до отриманих результатів, сумарні інвестиції цих інвесторів досягли обсягу \$8 млрд. в 2013 році й планувалися на рівні \$9 млрд. в 2014 році. Більше половини респондентів підкреслили, що орієнтуються на середнеринкові ставки прибутковості у своїх вкладеннях, тобто не орієнтуються тільки на про-соціальні цілі. Є, однак, і ті, хто свідомо йде на інвестування із прибутковістю істотно нижче ринкової [3].

Безумовно, у розвинених країнах сфера соціально спрямованого інвестування існує вже багато років, тому має власну історію й традиції. Приміром, організації фінансування соціального розвитку працюють на міжнародному рівні. Так, в минулому році Британський департамент міжнародного розвитку позначив свої активи на рівні \$75 млн., а приватна інвестиційна компанія US Overseas Private Investment Company для вкладення в закордонні країни управляє шістьма фондами загальним обсягом \$187 млн. Крім того, існують так звані частки філантропії (Shell Foundation, Bill & Melinda Gates Foundation і ін.), що здійснюють довгострокові венчурні вкладення [3].

По підрахунках організації Monitor Group, до 2020 року світові обсяги impact investing можуть досягти якісно іншого порога - \$500 млрд. Інвестори надають кошти в різних формах - покупки частки в капіталі, надання позики, кредитних ліній або гарантій по позиці. Останнім часом impact investments протиставляють традиційним «філантропічним проектам» і міждержавним програмам фінансування розвитку, які виглядають менш прогнозованими й більше піддані зміні суб'єктивних міркувань своїх основних донорів.

Сучасна вітчизняна практика свідчить про ряд проблем, що перешкоджають перетворенню в життя соціально відповідальних програм, і, як слідство, загальному рівню розвитку соціальної відповідальності в країні. До їх числа ставляться: нерозуміння власниками бізнесу тої ролі, що грає корпоративна соціальна відповідальність у процесі стратегічного розвитку компаній, невдоволення окремих верств суспільства проведеними компаніями заходами щодо реалізації корпоративної соціальної відповідальності. Наприклад, велика кількість споживачів вважають, що саме вони оплачують частину соціальних заходів, що відображаються у високій кінцевій ціні на продукцію, нецільове використання коштів, виділених на соціальні програми.

Таким чином, за рахунок соціальних інвестицій вирішуються досить важливі завдання, але, на жаль, соціальні інвестиції бізнесменів ще не перетворилися в системну діяльність.

Варто сказати, що в цей час в Україні відсутній законодавчо закріплене трактування терміна «соціальні інвестиції». Інструментами регулювання інвестиційним процесом у соціальній сфері виступають нормативні правові акти, бюджетний і фінансово – кредитний механізми, інститути цивільного суспільства, соціальні стандарти, норми й нормативи. На їх

основі можуть бути вироблені цільові показники соціального розвитку, обрані пріоритетні напрямки соціальної політики, розраховані обсяги соціальних інвестицій і оцінена ефективність зроблених витрат. Соціальні нормативи можуть бути використані також для формулювання цілей соціального розвитку й розрахунку необхідних обсягів фінансових, матеріальних і трудових ресурсів. Проблема розрахунку показників і критеріїв, по яких може бути оцінена ефективність соціальних інвестицій, є однією із самих складних у розглянутому нами напрямку досліджень.

Дії будь-якого суб'єкта соціальних інвестицій – держави, муніципалітетів, корпорацій – спрямовані на реалізацію цілком певних цілей. Тому для більш повного розуміння категорії «соціальні інвестиції» варто піддати докладному аналізу також і цілі, заради яких суб'єкти соціальних інвестицій здійснюють те або інше вкладення коштів. У законодавчому полі й у наукових публікаціях спеціальний аналіз виявляє велике число позицій, що розрізняються між собою, по даному питанню.

Так, вітчизняний вчений А.С. Нешитий підкреслює, що метою витрат у невиробничій сфері є досягнення економічних і соціальних результатів, або ефектів. До цих ефектів ставляться: поліпшення умов праці й життя населення; зниження захворюваності; ріст освітнього рівня; збільшення вільного часу й раціональне його використання й т.п.

Мети соціальних інвестицій залежно від їхнього характеру можуть бути віднесені до однієї із двох груп.

У першій групі як головна мета соціальних інвестицій фігурують очікувані доходи інвестора. Соціальні інвестиції в подібного роду випадках принципово нічим не відрізняються від інвестицій у виробництво будь-яких інших товарів і послуг, відповідно, в інвестиційному проекті можуть бути розраховані типові показники економічної ефективності: ЧДД, строк окупності, внутрішня норма прибутковості (віддачі) і т.п. Відповідно, джерелом соціальних інвестицій при реалізації розглянутого типу цілей можуть і повинні бути приватні інвестори.

До другої групи ставляться не комерційна вигода, а суспільна, коли економічні показники соціальних інвестицій (прибуток, дохід і т.д.) або не мають практичного значення, або зовсім відсутні. При цьому як мета розглядається приріст обсягу відповідних соціальних послуг. Відмінність соціальних інвестицій полягає в тому, що загальна мета останніх – підвищення якості життя населення. Головним джерелом соціальних інвестицій у цьому випадку, природно, повинні виступати регіональні й місцеві бюджети. Частка бюджетних коштів у джерелах фінансування охорони здоров'я становить 75,9%, освіти – 80,6% і т.д. Відповідно, у даній групі немає можливості розраховувати такі показники, як ЧДД, строк окупності, внутрішня норма прибутковості й т.п. Більше того, у цьому випадку неможливий і розрахунок бюджетної ефективності в тім розумінні, що зафіксовано в діючих «Методичних рекомендаціях з оцінки ефективності інвестиційних проектів» і яке опирається на підрахунок ЧДД бюджету. У реалізації цілей другої групи не ставляться питання про розрахунок показників економічної ефективності. Однак, для соціальних проектів існує додаткова прибутковість. Це, наприклад, екологічна вигода – наскільки можна зменшити викиди парникових газів, або соціальна – створення додаткових робочих місць.

Закордонний досвід показує, що кілька років назад вигоду від соціального інвестування спробували продемонструвати фахівці швейцарського банку Pictet (цей банк управляє самим великим у світі фондом води обсягом \$4 млрд., інвестуючи в технології очищення й системи доставки води). Шляхом статистичного моделювання вони прийшли до висновку, що, наприклад, глобальний інвестор, що вкладає гроші у світовий ринок акцій, з кожним вкладеним \$1 млн. по суті фінансує викиди в атмосферу понад 1,5 тис. т вуглекислого газу. Через інвестування в соціально відповідальний портфель він фактично буде відповідальним не за 1,5 тис. т, а всього за 980 т.

Отже, в умовах цифровізації, облік соціальних і екологічних вигід дозволяє одержати більш повне подання про ризики й можливості, закладені в інвестиціях, що прямо впливає на майбутні доходи.

Слід сказати, що цифрові трансформації є перспективними не тільки для економічної та соціальної сторін. Наприклад, цифровізація може вплинути і на екологічні фактори, такі як доступ до природних ресурсів, ефективність їх використання та стан навколишнього середовища. Тому подальші дослідження інтеграції цифровізації у стратегії та програми розвитку всіх сфер діяльності є необхідними.

Список використаних джерел

1. Розпорядження Кабінету міністрів України "Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17 січня 2018 р. № 67-р. Київ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
2. Карчева Г. Т. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. Фінансовий простір, № 3 (27), 2017. С. 13–21.
3. Сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nkrzi.gov.ua/>

Олександр Корнієцький

д.е.н., доцент,
професор кафедри організації виробництва,
бізнесу та менеджменту
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЗНАЧЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ

Бурхливий розвиток криптовалюти, поява сотень нових монет і проектів на базі протоколів і технологій блокчейну, останнім часом виглядає як стрімкий розвиток нової валюти та інформаційної лавина, яка все з більшою швидкістю і напором підходить і заповнює інформаційний простір. Проте, все більша кількість людей по всьому світу вникають в принципи роботи блокчейн технологій, знайомляться з існуючими сервісами по покупці і продажу криптовалюти, реєструються на біржах, відкривають криптовалютні гаманці, інвестують в ICO проекти, таким чином незважаючи на інноваційну складову, криптовалюта і нові технології все глибше проникають в повсякденне життя [1].

Корпоративний сектор намагається не відставати від звичайних людей, до криптовалюти і блокчейн-технологій придивляються підприємці, інтернет-магазини, ресторани, тестують як засіб платежу або зручного інструменту залучення інвестицій корпорації і державні органи. З нововведеної інновації сьогодні ряд технологій і недавніх стартапів трансформувалися в корисні, зручні і дійсно потрібні інструменти, які вирішують повсякденні потреби людей, які хочуть існувати і буди постійно в мережі.

Швидкий, зручний і недорогий переказ грошових коштів, міжнародні корпоративні взаєморозрахунки, інструменти для інвестицій і ризику, страхові послуги, кредитування приватних осіб і організацій без використання посередників і банків, обмін звичайних грошей на валюту все це можливе із використанням крипто валюти. Але на сьогоднішній день відповідно до Листа національного банку України від 08.12.2014 №29-208 / 72889 відносно операцій з віртуальною валютою, а саме Bitcoin, віднесення їх до операцій з торгівлі іноземною валютою, право на зарахування іноземної валюти, отриманої від продажу біткоїнів за кордоном, мають тільки спеціально уповноважені на це банківські установи.

За основними характеристиками цифрові гроші в значній мірі відрізняються від звичайних. Це як позитивне так і негативне явище. Позитивним є те, що добути такі гроші за допомогою спеціально організованої діяльності може будь-хто, оскільки єдиного

спеціалізованого центру і ніяких контролюючих органів він не має, і ніхто не може заборонити добувати криптогроші в мережі простим громадянам.

Всі операції з криптовалютою відбуваються абсолютно анонімно[2]. Єдина відкрита інформація в цьому випадку - номер електронного гаманця. Всі відомості про його власника закриті. Децентралізований випуск, крім можливості видобутку грошей кожним бажаним, обумовлює і відсутність контролю за цим процесом. Для кожного різновиду криптовалюта передбачений межа випуску. Таким чином, неможлива надлишкова емісія і, як наслідок, відносно цих грошей не буває інфляції. Криптовалюта захищена унікальним кодом, а саме електронним підписом, тому вона захищена від копіювання, а, отже, її не можна підробити. При транзакції проведення операцій за допомогою криптовалюти виключена за непотрібністю роль третьої сторони відносин – банків. Отже, такі платежі порівняно дешевші, ніж при використанні звичайних грошових коштів.

При всьому різноманітті позитивних характеристик, в криптовалюта є і недоліки.

Якщо користувач втратив пароль від свого електронного гаманця, це означає для нього втрату всього, що знаходиться в ньому коштів. Оскільки немає ніякого контролю за проведенням транзакцій за допомогою цифрових грошей, немає і гарантій їх збереження.

Відносно криптовалюти можуть робитися спроби різних негативних впливів з боку національних регуляторів грошового обігу. Оскільки з часом процес добування криптогрошей все більш і більш ускладнюється, то за допомогою обладнання окремих користувачів стає все менш рентабельним. Вартість цифрових грошей варіюється в залежності від попиту і пропозиції. Закон цей потрібен тільки криптобізнесу, а саме бізнесу, який займається обміном. Ті, хто використовує крипту в особистих цілях, цей закон не буде стосуватися. У нашій же країні криптовалюта не заборонена. У Конституції написано, що громадяни вільні, тому і використовуємо свою свободу.

Єдине, що буде стосуватися фізичних і юридичних осіб в цьому законі, це те, як правильно платити з цього податки.

В Україні централізована криптовалюта, така як біткоіни, не користуватиметься популярністю як засіб платежу для щоденних витрат. Для цих цілей є більш простий інструмент, зокрема гривня. Він зрозумілий і стабільний. Тому що, біткоін може скакати до плюс 10% в день, а тому бізнес ніколи не буде використовувати такі інструменти, особливо бізнес, у яких маржинальність може бути один відсоток. Розвиток системи біткоінів в нашій країні це питання часу і ефективної побудови системи контролю над виконанням цифрових операцій.

Список використаних джерел

1. Агеев А. И. Криптовалюта, рынки и институты. Экономические стратегии. 2018. № 1. С. 94-107.
2. Вахранев А. В. Роль біткоіни в економіці і їх виробництво. Бізнес в законі. 2016. № 6. С. 224-226.
3. Кузнецов І. В. Роль Bitcoin і інших криптовалюта в світовій економіці. Страхове право. 2017. № 3. С. 56-60.

Vitalii Lavruk

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Geodesy and Land Management,
State Agrarian and Engineering University in Podillya,
Kamianets-Podilskiy, Ukraine

Sergiy Lavruk

Student of 2st year, educational degree of «Master»
specialty “Public management and administration”
State Agrarian and Engineering University in Podillya,
Kamianets-Podilskiy, Ukraine

BITCOIN AND CRYPTOCURRENCIES AS A NEW STAGE IN THE EVOLUTION OF MONEY

When the wave is coming, it is better to be on the board for surfing than swimming against the tide. The surfer can not tell the wave where to go: the best thing it can do is to stay afloat and use the wave impulse. Those who are able to feel the wave and foresee its direction will be ahead of all. The wave always reaches the shore, but it can not be said about the surfer.

Bitcoin is not just a wave. This is a tsunami.

Bitcoin is the world's first decentralized digital currency. This currency is fundamentally different from all previously created electronic currencies and payment systems. It is not tied to any physical assets or "official" currencies, and the price of a digital coin - bitcoin - is regulated solely by market demand and supply.

Bitcoin is also a worldwide payment system through which it is possible to conduct transactions with this currency. Its main difference from traditional payment systems is that the Bitcoin system does not have any managing and processing center - all operations occur exclusively in the network of equal customers.

Bitcoin is historically important and will be in our life for a long time. Any new kind of money solves important problems of the previous kind of money. Money has two purposes - storage of wealth (savings) and the implementation of transactions.

For the first time money as an economic tool appeared in ancient times.

A) Barter - the exchange of goods or services with another person without the participation of money. The barter system was used for several million years, and long before the money was invented. In ancient times, this system often could include people of only one locality, but today, using the Internet, barter is global. Barter has a lot of problems. Suppose I have a sack of wheat, and I need gloves, and you produce gloves, but you only need half a sack of wheat. And what next? I will get only one glove? In the above example, it is difficult to determine the exchange rate of wheat and gloves. And besides, what if you need to move, for example, if your kingdom is attacked? How are you going to transport all this wheat or gloves?

B) Precious metals. Gold and silver are rare metals. Yes, it is difficult to extract them. But they are difficult to forge, because they can be weighed. Thus, a rarity in combination with the impossibility of a fake makes them a good choice as money. I can convert my wheat into gold coins, you can convert your gloves into gold coins, and now we can make an exchange and buy everything we want. But this is not an ideal means of saving money. If my kingdom is attacked and I have to move, then I can not easily take all the gold with me and leave, because of the weight of the cargo will have to leave it to the conquerors. Secondly, if you want to buy a house: will you carry a cart of gold bars with you to make a deal? Or worse, you need to move to another country and carry the savings of your entire life: will you transfer all your gold bars into a new house? Yes, gold has a practical application in the form of a jewelry industry or as a conductor of electricity. It can be said that gold as a means of calculation is backed by real application and practical value. But this kind of money still not a perfect choice.

B) Paper money. With the advent of paper money, it was much easier to pay for goods and services. But a number of problems emerged, such as instability and inflationary depreciation. Also

it is necessary to take into account the excessive release into circulation, the influence of political attitudes in the world, the loss of trust of the population, etc. Paper money has a high level of protection against counterfeiting, but scammers do not slumber and periodically create fakes.

So let's go back to Bitcoin. On 3th January, 2009, the first 50 Bitcoins were generated. A new, absolutely unique currency, which will have a great future. The advantages of Bitcoin compared to other currencies are obvious and take the concept of money to a new level.

1. Zero or very low commission.

The commissions are not related to the size of the transaction and are not tied to your location. Often transactions in crypto-world are free. The commission requires only in the formation of technical transactions to ensure network operation. Recently, using the cryptocurrency, \$ 99 million was sent for 2.5 minutes and the commission was only 40 cents. The transaction with using of other traditional payment systems in the same conditions will spent much more time and money. Also, there is no monthly fee, limits and other restrictions in crypto-world.

2. 24/7/365

You can think about your business, not about when the bank is a weekend or lunch time. If you wanted to send a transfer at 2 a.m. on Sunday - then it will be sended at 2 a.m. on Sunday.

3. Instant transfers

At banks, transfers between accounts take 3-5 business days on average, and maybe even more if it's the foreign transfers. Cryptocurrency transactions are instant. However, when working with large amounts, it is recommended to wait for several confirmations by the transaction network, usually it takes less than an hour. Small sums are transferred in a matter of minutes.

4. Safety, reliability, security

In cryptocurrency proven cryptography method is used to store access keys that divided into public and private keys. Similar algorithms are used by banks and other financial organizations to protect their data. And the total processing power of the Bitcoin network, which is used to protect the history of transactions exceeded the computing power of any supercomputer in the world in 2012. The only way to damage a Bitcoin network is to collect 51% of the computing power in the world, which in principle is unrealistic.

5. Technological advantage

Excellent divisibility (each Bitcoin (1 BTC) is divided up to 8 decimal places, so 1 Bitcoin can be divided into 100,000,000 parts (0.00000001 BTC) by analogy with metal coins), simple transfer and verification of the authenticity of virtual coins, while preserving many advantages of cash.

6. New opportunities

Smart contracts, multi-signatures and other progress made for the convenience of business and users. You can create transactions with the guarantor when, for example, two of three signatures are required to complete a transaction. Smart contracts allow you to set much more complicated conditions for performing operations.

7. Easy start

Absence of difficult registration, age and any restrictions. To get started, you do not need anything other than access to the Internet. You download the Bitcoin client to your computer or smartphone, it generates the address of your wallet. From now on, you can accept and send cryptocurrency.

8. Easy reception and sending of donations

To receive donations, it's enough to publish your Bitcoin address. At the same time, the sender of donations can send them to the addressee, which guarantees that there are no abuses by the authorities. As, for example, it happened with bank transfers to the victims of the earthquake in Nepal, which were forcibly transferred to the personal account of the prime minister. Also, you can make donations without revealing your identity, and without fear of persecution by the state.

9. Supranational system

Cryptocurrency is the same supranational technology as the Internet. Around the world in recent years the number of points that working with cryptocurrency only increases. Even a large

business like Microsoft or Dell are already taking Bitcoin for their products. With further distribution, you will not need to think about converting between local currencies, losing on commissions and recalculating the value of a commodity into a familiar currency to understand how much it costs.

10. Open technology

Bitcoin source codes are open and available to anyone who wants to learn to make sure that the program performs only the declared functions and nothing more. The software is distributed under a free MIT license. The system is much less dependent on the human factor, credibility of the issuer or controlling bodies is replaced by algorithms, mathematics and cryptography. Decentralization and open development guarantee that Bitcoin will not close one day, taken under control or other harmful actions.

11. Market pricing

The cost of cryptocurrency is not dictated by the authorities. You are not forced to accept crypto currency forcibly and only in it to make certain payments, as it happens with government money. The cost of cryptocurrency is determined only by the ratio of demand and supply in the market. Free market economy.

12. Ability to bypass any sanctions

Despite the high volatility due to the free market, fluctuations in the rate of the cryptocurrency may be much less than the fall in the exchange rates of national currencies in the event of political instability in the state, or even a declaration of default. There is no dependence on central banks, local and not only laws, religion, politicians and other attempts to intervene and limit your operations. Including, with the help of sanctions.

13. Getting rid of intermediaries, such as correspondent banks

This reduces transaction time, transaction cost, and reduces the risk of errors. Decentralization, P2P interaction.

14. Full control over your funds

It is often impossible to manage your property without your consent, it is punishable by law. But, as soon as you sold your property, that is, exchanged it for money, new rules come into play. Your money can be managed. Including, it is quite lawful. Its possible to block your bank account, return back the transaction. Without any notice, invest your money, or give it to someone at interest. Information about the money on the account is nothing more than a record that the bank owes you, you no longer have control over them. It is more difficult to carry out such manipulations with cash, but even without touching them in your pocket, banks can reduce their purchasing power by issuing new money. In fact - diluting your share of ownership. For example, 3 months ago you could buy a laptop for a certain amount, and today only a calculator. All have become accustomed and do not pay attention to this, the term inflation is known even to people far from economics. Although, if someone takes a laptop from you, and in return leaves a calculator - this will cause a minimum of indignation. In the same way, by sending emissions to certain groups of individuals or organizations, it is possible to redistribute wealth without even going into the pocket of specific citizens. With Bitcoin, such manipulations are impossible, in view of the limited emissions (21 million coins, and on 26th April, 2018, 17 millionth Bitcoin was created) and the lack of control over other people's means. Transactions can not be turned back, your account can not be frozen.

15. Privacy

Absence of financial censorship. Nobody can forbid someone to transfer funds or someone to receive them. Only you are the master of your money. Also, no one can limit you in the number of wallets and addresses, you can open them as much as you need. Even the new address for each transaction.

16. Eliminating opacity

Now when checking balances on bank accounts, you can often find small inconsistencies in a smaller party for the client. When applying for support, it often turns out that it was some kind of technical overdraft when withdrawing funds. Even if the client has turned off the overdraft. Often, with international transfers, banks or payment systems automatically convert money in their own

way, far from the most profitable rate. Sometimes even double conversions take place, when the funds are converted into local currency, and then again into the currency in which the transfer was nominated. In cryptocurrencies such is not present. The commission, if any, is indicated before the transaction is committed, you know it in advance and know exactly how much the host will receive.

17. Control where necessary

If desired, you can link specific addresses to specific people or organizations to monitor financial transactions. For example, this can be done with the state institutions to monitor the target expenditure of funds.

18. Features of the blockchain (constructed according to certain rules, a continuous series of blocks that containing information)

Cryptocurrency technologies can be combined with others, extracting additional advantages. For example, the blockchain can be used for decentralized rights management, transaction registration, creation of alternative independent accounting systems. You can significantly reduce the cost of notary services, simplify, automate or even eliminate some outdated organizations such as passport desks. Some banks are now experimenting with the replacement of SWIFT for blockchain. Decentralized services are being developed to store information, secure communications and other services. In particular, these are also new opportunities for business.

In conclusion, I can say that at the end of March 2018 in Buenos Aires, Argentina, the G20 summit was held, a group of 20 major economies of the world. Regulation of the cryptocurrency has become one of the main topics discussed among the representatives of states. Participants of the G20 recognized that, given the current economic situation, citizens have the right to use cryptocurrencies. In addition, regulators are aware that the adoption of digital money will help governments improve the welfare of the population. Ministers also agreed that the traditional economy is going through a transition process and it is already impossible to separate digital technologies from it. The future has already come.

References

1. Nathaniel Popper, Digital gold. 2015.
2. Alan T. Norman, Cryptocurrency Investing Bible: The Ultimate Guide About Blockchain, Mining, Trading, ICO, Ethereum Platform, Exchanges, Top Cryptocurrencies for Investing and Perfect Strategies to Make Money. 2018.
3. Chris Burniske,. Cryptoassets : The Innovative Investor's Guide to Bitcoin and Beyond by Chris Burniske and Jack Tatar. 2017.

Валентина Лук'янова

д.е.н., професор
завідувач кафедри економіки підприємства і підприємництва
Хмельницький національний університет

РИЗИКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ

Економічна система все більше стає відкритою і відповідно уразливою до зовнішніх ризиків і загроз. Будь-яке підприємство стає все більш залежним від змін умов зовнішнього середовища не лише країни відповідної локації, але й світової економіки.

Метою розгляду у нашій статті є детальний аналіз із виявленням груп факторів ризику бізнес-середовища функціонування і загроз економічній безпеці підприємств з акцентом на інформаційну складову.

В основу нашого дослідження покладено аналітичні спостереження німецької фінансової транснаціональної корпорації Allianz SE (щорічно опубліковані у Allianz Global Corporate & Specialty (AGCS)). Основним напрямком діяльності компанії є страхування. Станом на 2013 рік, це найбільша у світі страхова компанія, 11 за величиною фінансова

група та 25 найбільша компанія за оцінкою журналу Forbes. Також це найбільша фінансова компанія за обсягом доходу, станом на 2012 рік. Група Allianz присутня у більш ніж 70 країнах на 5 континентах (в т.ч. і в Україні). Майже 140 тис. співробітників обслуговують близько 88 мільйони клієнтів [1].

Спостереження базуються на ґрунтовному аналізі близько 2000 експертами із 80 країн ризиків і загроз, що виділяють ризик-менеджери для успішного функціонування бізнесу у різних країнах світу. Найперше експерти оцінюють ризики і загрози безпеці підприємств з точки зору їх імовірності та величині збитків (прямих і непрямих втрат) [2].

За даними експертів [2] збої у виробництві ось уже шостий рік займають верхній рядок серед найважливіших ризиків в Європі, Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, на Близькому і Середньому Сході (таблиця 1). Цей ризик, на жаль, властивий будь-якому підприємству незалежно від обсягів бізнесу. За даними опитування експертів, кібер-інциденти вперше названі в числі найбільш шокуючих факторів, що сприяють збоям у виробництві, в той час як самі збої у виробництві стали, на їхню думку, найбільш вагомою причиною втрат після кібер-інцидентів. Згідно з даними Cyence Risk Analytics, в разі недоступності хмарного сервісу у постачальника хмарних послуг, що триває більше 12 годин, збитки можуть скласти 850 млн. дол. в Північній Америці і 700 млн. дол. в Європі, виходячи з того, що від недоступності до інформації постраждає 50 тис. компаній трьох різних сфер (фінанси, охорона здоров'я і роздрібна торгівля) в кожному регіоні [2].

Таблиця 1

Найбільші ризики і загрози бізнесу

Вид ризику (загроза)	Рейтинг, %				
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Збої у виробництві	43	46	38	37	42
Кіберзагрози	12	17	28	30	40
Техногенні аварії	24	27	16	16	20
Репутаційні ризики	15	16	18	13	13
Технологічні зміни	10			12	15

Кіберзагрози продовжують підніматись в рейтингу і у 2018 р. є другим за важливістю ризиком для підприємств (таблиця 1). П'ять років тому, за оцінками експертів [2], вони знаходилися лише на 15-му місці. Такі загрози, як порушення даних, хакерські атаки або ж збої у виробництві внаслідок кібер-інциденту підтверджують, що це головний ризик для бізнесу в 11 досліджуваних країнах, а також на Американському континенті, і другий за значимістю ризик в Європі та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Він також є самим недооціненим ризиком в довгостроковій перспективі.

Нещодавні інциденти, пов'язані з появою програм-вимагачів WannaCry і Petya, призвели до значних збитків великого числа компаній. Інша програма-вимагач Mirai і масштабна розподілена атака типу «відмова в обслуговуванні» (DDoS) на ключові інтернет-платформи і сервіси в Європі і Північній Америці наприкінці 2016 року вписуються у зростаючу тенденцію – появу “кібер-ураганів”. Хакери можуть вплинути на функціонування великої кількості підприємств, вибравши в якості мети, наприклад, загальні елементи інтернет-інфраструктури, від яких вони залежать. Ця тенденція, швидше за все, збережеться і в подальшому. Заходи щодо захисту даних знову повернулися в центр уваги після масштабних порушень в США. Вступ в силу Загального регламенту щодо захисту даних (GDPR) по всій Європі в травні 2018 року зробить перевірки ще більш ретельними.

Дані Барометра ризиків Allianz показують, що стурбованість кібер-загрозами серед компаній сегмента малого та середнього бізнесу зростає. Зокрема, для невеликих компаній цей ризик перемістився з шостого на друге місце, а для середніх компаній – з третього на перше місце рейтингу [2]. Найбільш високі місця в рейтингу загроз кібер-інциденти займають серед компаній сегмента Розваги і Медіа, компаній, що надають фінансові послуги, а також компаній, що відносяться до сегменту технологій і телекомунікації.

Нові технології як фактор ризику теж зростають за рейтингом. Вони є другим найбільшим довгостроковим ризиком, поступаючи лише кібер-інцидентам, з якими тісно взаємопов'язані. Уразливість автоматизованих, автономних і самонавчальних машин до відмови або до дій кібер-зловмисників буде в майбутньому зростати, що може призвести до значних порушень критичної інфраструктури. Незважаючи на те, що в майбутньому число незначних збитків, пов'язаних з автоматизацією і послабленням моніторингу, може скоротитися, на зміну їм можуть прийти більш значні втрати. Підприємствам потрібно бути готовим до нових сценаріїв несення відповідальності, поява яких викликано описаним вище переходом відповідальності від людини до машини або до виробника програмного забезпечення. Це зробить покладання відповідальності і надання страхового покриття для такої відповідальності більш складною справою.

Інший недооцінений різновид технологічних ризиків для таких країн як Україна – це зростання технологічного розриву у економічному розвитку, технологічне відставання і відповідні наслідки не лише в економічній сфері, але й технічній грамотності населення, соціальному розвитку, екологічним загрозам тощо.

Репутаційні втрати (13% у 2018 р.) – основна причина економічних втрат для підприємств які поряд з кіберризиками є загрозами інформаційної безпеки бізнесу. На жаль, ці два види ризиків тісно переплелися і часто їх важко відокремити.

Отже, можна зробити висновок, що з одного боку важко виділити дію окремих чистих видів ризиків і загроз на підприємницьку діяльність, а з іншого – значну потребу до збільшення інформаційної безпеки діяльності підприємства, що відображена не лише в кіберзагрозах, але й ризиках збоїв у виробництві, репутаційних та технологічних ризиках та ін.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.allianz.com/en/about_us/who_we_are/at-a-glance/
2. «Барометр ризиків». Allianz назвал глобальные риски компаний в 2018 году. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sb-malakut.com.ua/barometr-riskov-allianz-nazval-globalnye-riski-kompanij-v-2018-godu>

Володимир Муравський

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет,

Василь Муравський

викладач

Тернопільський національний економічний університет

МЕРЕЖЕВА СТРУКТУРА АВТОМАТИЗОВАНОЇ БУХГАЛТЕРІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток новітніх комп'ютерно-комунікаційних технологій та глобалізація економічних процесів призвела до виникнення нових типів облікових структур. Значної популярності в умовах розвитку комунікаційних технологій набула мережева організаційна структура. Мережеву організацію діяльності пов'язують із синергетичною інтеграцією групи підприємств, які паралельно здійснюють реалізацію продукції (робіт, послуг) через традиційні ринкові канали і механізми електронної комерції, можуть розташовуватися в різних територіально-віддалених місцях, але обов'язково об'єднані для досягнення спільної мети. Мережеві компанії охоплюють функціонування декількох фірм або їх структурних підрозділів з формуванням ефективних комунікацій на основі договірних відносин. Значна кількість структурних елементів в організації діяльності мережевих компаній визначає певну специфіку обліку, що пов'язана з активним інформаційним обміном між етапами

автоматизованої обробки даних. Іншими словами, первинна або частково оброблена інформація може тривалий час мігрувати між обліковими фахівцями різних фірм, які входять в мережу. Завершальним етапом мережевих комунікацій є консолідація звітності з відправкою її зацікавленим особам та інституціям.

Оскільки мережева структура організації діяльності передбачає об'єднання декількох підприємств, її екстраполяція на малі суб'єкти господарювання видається недоцільною. Тобто, складні моделі управління неефективно застосовувати в діяльності невеликих підприємств з незначною кількістю працівників. Проте завдяки перевазі комп'ютерно-комунікаційної форми щодо вільної масштабованості й адаптованості до умов діяльності, мережева структура організації актуальна і для малих підприємств, які паралельно випускають декілька видів продукції, реалізують товари через мережу Інтернет, відкривають філії, задіюють різні маркетингові канали просування товарів тощо. Багатоаспектність діяльності є визначальним чинником вибору організаційної структури мережевого типу, що потребує врахування динамічних змін умов внутрішнього та зовнішнього середовища. Як доводить М. М. Шигун, мережеві структури поділяються на стабільні та динамічні [1, с. 408]. У стабільній мережі функціональні обов'язки достатньо регламентовані і закріплені за конкретними посадовими особами. Облікові та управлінські фахівці з аналогічними обов'язками можуть бути присутніми в декількох фірмах, які входять в організаційну мережу. Можлива ситуація інформаційного та функціонального дублювання в умовах одночасної підготовки облікової інформації в кожному структурному підрозділі з наступною її консолідацією. В стабільній мережі бухгалтерія побудована за лінійною чи лінійно-функціональною структурою. Організація автоматизованого обліку за стабільною структурованою формою є недостатньо ефективною.

В умовах розвитку комп'ютерно-комунікаційної форми обліку перспективною є динамічна структура бухгалтерії. Динамічність організації обліку пояснюється відсутністю чіткої ієрархічної будови, що дає змогу оперативно адаптуватися до змін внутрішнього і зовнішнього середовища. Завдяки застосуванню комп'ютерно-комунікаційних технологій структура бухгалтерії вільно конвертується та доповнюється без зниження загального рівня керованості підприємства. Інтернет-технології забезпечують комунікаційну взаємодію облікових й управлінських фахівців з метою спільної та, водночас, розподіленої діяльності. Глобальна мережа створює інформаційне середовище, яке об'єднує усіх учасників інформаційних процесів в динамічній мережі. Структура бухгалтерії є досить гнучкою, оскільки змінюється відповідно до нових завдань, які ставляться перед обліком та управлінням групи підприємств. В динамічній мережевій структурі облікові та управлінські працівники перманентно розподіляють між собою функції відповідно до змін умов діяльності. Функціональний розподіл відбувається разом з колективізацією роботи у межах усіх структурних елементів динамічної організації. Оскільки облікові фахівці можуть спільно здійснювати функціональні обов'язки, то унеможливується викривлення інформації, що характерне для стабільних структур. Наприклад, якщо в процесі створення спільного продукту учасники мережевої структури розкривають інформацію про витрати, що були включені до його собівартості, то з одного боку, з'являється можливість уникнення дублювання таких витрат, а з іншого боку, учасники мережевої структури можуть переконатись, що жоден з інших учасників не здійснює надмірне завищення собівартості (опортуністичної поведінки) з метою досягнення власних цілей [2, с. 186].

Зовнішні інформаційні зв'язки, які поєднують групи підприємств у мережу, доповнюються внутрішніми проектно-матричними комунікаціями. В сучасних підприємствах активно формуються проблемні групи фахівців різних спеціальностей і професій. Проектний керівник несе відповідальність за успіх діяльності разом з керівництвом підприємства. Проектні групи функціонують на принципах конкуренції та взаємодоповнення при роботі над підготовкою, виготовленням, реалізацією певного виду продукції (робіт, послуг). У таких структурах керівник проекту наділяється всіма необхідними повноваженнями для постановки завдань за пріоритетними напрямками проекту,

прийняття рішень щодо використання ресурсів, управління діяльністю учасників проекту. В кожному проекті обов'язково беруть участь облікові й управлінські фахівці. Один працівник бухгалтерії вузької спеціалізації може брати участь одночасно в декількох проектах.

Спільна обробка облікової інформації є добрим способом самоконтролю за достовірністю обліку. Розподіл облікових повноважень між працівниками необхідно здійснювати на основі принципу накладання частини функцій. Тобто перед початком розподіленої роботи фахівець з обліку й управління змушений перевірити коректність облікових операцій, виконаних іншим працівником, на основі аналізу контрольних сум, дебетових та кредитових оборотів за рахунками тощо. Інший бухгалтер може підтвердити достовірність обробки облікових даних, пославшись на них чи використавши у власних розрахунках. Після підтвердження запис вступає в силу і впливає на зміну облікових показників. Відхилення облікова операція передається для додаткового контролю головному бухгалтеру-контролеру. Проведення двоетапної перевірки спонукає більш відповідально ставитися бухгалтерам до виконання функціональних повноважень. Унеможливорюються несумлінні дії облікових фахівців з метою маніпулювання інформацією.

Отже, впровадження комп'ютерно-комунікаційної форми обліку забезпечує можливість переходу від лінійно-функціональних до більш ефективних форм організації структури бухгалтерії та менеджменту підприємства. Поєднання традиційних засобів бізнесу з електронними сприяє формуванню мережових організаційних структур. Завдяки здатності комп'ютерно-комунікаційної форми до масштабованості і вільної адаптованості до умов діяльності, мережева структура організації стане актуальною для усіх суб'єктів господарювання незалежно від їх розміру. Для ефективного управління сучасними формами об'єднання суб'єктів господарювання доцільним є застосування комбінації динамічно-мережевого та проектно-матричного підходу до організації діяльності.

Список використаних джерел

1. Шигун М. М. Нові типи організаційних структур бухгалтерської служби та їх розвиток. Міжнародний збірник наукових праць. 2011. Випуск 1 (19). С. 401-410.
2. Юхименко-Назарук І. А. Мережева концепція організації бухгалтерського обліку. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Випуск 25. Ч. 2. С. 183-186.

Вікторія Онищук

аспірантка кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Події останніх років свідчать про стрімкий розвиток інформаційних технологій та зміщення акцентів під час роботи з глобальною комп'ютерною мережею Інтернет, адже вона спершу виконувала виключно комунікаційну та інформаційно-пошукову функції, а зараз стала ефективним інструментом ведення сучасного бізнесу. Комунікаційні технології змінюють саму сутність бізнес-моделей, базових процесів створення продуктів і послуг виробниками та надання їх кінцевим споживачам. Поняття електронного бізнесу та електронної комерції охоплюють різну ділову активність, що використовує можливості глобальної інформаційної мережі для модифікації і трансформації внутрішніх і зовнішніх зв'язків фірми, спричинене потребами пошуку нових ефективних механізмів збуту та просування своїх товарів та послуг з метою підвищення прибутку суб'єктів господарювання.

У сучасних умовах проблемами нормативно-правового регулювання, адаптації та ведення електронного бізнесу в Україні займалися такі науковці як Я. Антонюк, В. Баранов, О. Вінник, А. Дзюбіна, О.Пушкар, А. Ракітов, І.Ситник, І. Трубін та ін.

Сучасний ринок товарів і послуг особливий – ситуація на ньому може швидко змінюватися в короткий час, а це потребує швидкої реакції і створення нових підходів до бізнесу. Для того, щоб зберігати в таких умовах першість, потрібно постійно змінювати та адаптувати управлінську структуру організації, а також вивчати й удосконалювати всі перспективні методики ведення бізнесу. Використання електронних засобів комунікацій стає однією з ключових умов розвитку компаній в умовах жорсткої конкуренції [1, с.10].

Під електронним бізнесом розуміють будь-яку ділову активність, засновану на можливостях глобальних інформаційних мереж в контексті перетворення внутрішніх і зовнішніх зв'язків суб'єктів господарювання, що мають на меті створення прибутку [2, с. 39].

Принагідно зауважимо, що в науковій літературі часто зустрічається поняття «електронна комерція», під якою розуміють одну із форм ведення електронного бізнесу, яка полягає у продажі товарів (послуг) із використання сучасних інформаційних мереж.

Традиційно термін «комерція» визначається як підприємницька діяльність, тобто діяльність щодо виробництва зазначених благ з метою їх реалізації за прибуткову плату, що має забезпечити самофінансування суб'єкта підприємництва. Тому в країнах з дуалістичною системою приватного права кодекси, що регулюють відносини у сфері підприємництва, іменуються комерційними (Франція), або торговими (Німеччина, Японія). Відтак, електронну комерцію можна розглядати і в додатковому ракурсі, як функціонування суб'єктів підприємництва та використання ними в процесі вищезгаданої діяльності електронних засобів зв'язку. З огляду на ці обставини обґрунтованим видається використання поняття електронного бізнесу (E-business) як ведення будь-якої бізнес-діяльності у глобальних телекомунікаційних мережах, зокрема в мережі Інтернет [3].

Електронна комерція має певні специфічні особливості: по-перше, не передбачає безпосереднього контакту між виробником, посередником та кінцевим споживачем; по-друге, не має можливості фіксації актів купівлі-продажу у документованій формі (чеками, видавковими накладними, рахунками тощо) у паперовому вигляді з підписами та мокрими печатками сторін тощо; по-третє, дає можливість компаніям забезпечити конкурентні переваги завдяки зменшенню витрат на взаємодію, розширити ринки і сфери діяльності та виявити нові канали збуту, залучити нових та покращити обслуговування уже наявних клієнтів, стимулювати мобільність та оперативність прийняття управлінських рішень.

В основі взаємодії основних учасників електронного ринку (продавців та покупців) переважає депозитна модель поведінки, тоді як при взаємовідносинах з органами державної влади, що здійснюють контроль над діяльністю суб'єктів електронного бізнесу – імперативна. Відзначимо, що електронна комерція в Україні регулюється такими нормативно-правовими актами як Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Законами України «Про електронну комерцію», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про телекомунікації», «Про захист прав споживачів», «Про електронний цифровий підпис», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про державне регулювання ринків фінансових послуг», а також міжнародними договорами, що ратифіковані Верховною Радою України у встановленому законом порядку [4, с.46].

В сучасних умовах економічного розвитку України електронний бізнес є важливим засобом виходу вітчизняного виробника на світовий ринок у різних галузях. Окрім цього, він сприяє впровадженню нових інформаційних технологій, розвитку малого і середнього бізнесу, покращенню інноваційного та інвестиційного клімату інтеграції України у світову економіку.

Список використаних джерел

1. Зайцева О.О., Болотинюк І.М. Електронний бізнес: навч. посібник. Івано-Франківськ: «Лілея – НВ», 2015. 263 с.

2. Трубін І.О. Правові засади функціонування електронних грошей у сфері електронної комерції: монографія. Київ: Алерта, 2013. 136 с.

3. Вінник О.М. Правові засади електронного бізнесу. ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні. URL: <http://aphd.ua/publication-169/>

4. Тополевський Р.Б., Дзюбіна А.В., Дзюбіна К.О. Правові засади ведення електронного бізнесу в Україні у контексті юридичної футурології. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. №2. URL: http://lsej.org.ua/2_2017/14.pdf

Анна Орел

к.е.н., старший викладач
кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

ІННОВАЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ SMART-ФЕРМИ, ЯК НОВОЇ ТЕНДЕНЦІЇ В ЦИФРОВІЗАЦІЇ АПК

На сьогоднішній день досить популярним явищем стає цифровізація, яка починає домінувати майже в усіх промисловостях та послугах. А так як Україна є країною, яка переважно займається сільським господарством, тому впровадження цифрових технологій в сільському господарстві є необхідним та важливим, задля побудови високопродуктивної галузі. Цифровізація агропромислового комплексу необхідна для підвищення продуктивності праці в сільському господарстві та залучення інвесторів. Задля конкурентного розвитку АПК планується впроваджувати технології інтернету, розвивати інформаційні системи і сервіси, а також відкривати дані, які будуть корисні фермерам [2]. Саме цифровізація стане ключовим інструментом для розвитку чотирьох напрямків державного регулювання АПК:

- відкритість фінансування для суб'єктів АПК;
- відкритість ринків збуту у мережі;
- розвиток експорту;
- контроль державного нагляду;
- дистанційне управління водними та біоресурсами.

Впровадження цифрових елементів точного землеробства дозволить фермерам суттєво підвищити ефективність виробництва та мати постійний контроль. До таких елементів відносяться: електронні карти полів, інформаційні дані про погоду, сенсори і датчики, космомоніторинг і інші рішення, що в комплексі дозволить знизити втрати сільгоспвиробника, як мінімум, на 25%.

Цифровізація дає змогу створювати такі технології з використанням ІТ-технологій, в тому числі, технологій точного землеробства, які поєднуються в новому відкритті агропромислового комплексу, як Smart-ферма. Впровадження Smart-технологій дозволить здійснювати моніторинг поголів'я і управління стадом тварин, забезпечити автономне управління теплицею, вести облік і аналіз витрат у онлайн режимі. Але не всі фермери можуть дозволити собі використання таких технологій, адже це дуже затратно та вимагає дотримання постійного контролю та постійних мережевих зв'язків, які на сьогоднішній день не має інтернет-покриттів на великих відкритих площах.

Але ті, які уже працюють можна віднести до трьох груп:

– Фермери, які мають необхідну інфраструктуру і готові вже зараз впроваджувати цифровізацію свого виробництва.

– Фермери, які мають високий рівень технічної оснащеності і впроваджують високотехнологічне обладнання. Для рішучого кроку до цифровізації їм необхідна підтримка і стимулювання.

– Фермери, які мають поки низьким рівнем технічної оснащеності і не готові до дотримання технологічної дисципліни.

Але наукові технології не стоять на місці і на прикладі передових господарств будуть створені еталонні моделі. Також створюються умови для широкого залучення ІТ-бізнесу в розвиток агротехнологій на основі технологій відкритих кодів і доступу до баз даних. На основі відкритих даних бізнес в конкурентному середовищі зможе впроваджувати власні ІТ-платформи і розробки, включаючи різні мобільні додатки.

Сільське господарство дуже трудомісткий бізнес. Воно витрачає дуже багато ресурсів як, фізичних, так і фінансових. В Україні як правило це поля, велика кількість людей, що обробляють ці поля і сади і величезні площі землі. Рівень сільського господарства в країні в даний час дуже привертає увагу. Ця сфера дає ще велике поле для діяльності як державного бюджету, так і інвестицій. Особливо популярним напрямком стає точне землеробство. Smart-ферми припускають точне землеробство і включає в себе управління за допомогою нових іт-технологій. Зараз дуже популярно використовувати гаджети в робочому процесі щодо обслуговування земель[3].

Позитивні тенденції звичайно радують, але залишаються деякі складності. Компанії, що випускають гаджети для сільського господарства бояться конкуренції. І в першу чергу між своїми конкурентами. А також присутній страх виходу на ринок реалізації.

В Україні напрямок точного землеробства не на останньому рівні. Цей напрямок займає 15% українських земель. Але вартість цього напрямку в Україні, враховуючи всі інноваційні технології становить близько 70 мільйонів доларів. Власники аграрних господарств по впровадженню технологій майже не відстають[3]. Але інновації їх все таки лякають, тому вони намагаються використовувати тільки вже перевірені види цифровізації та ті, які вже застосовуються.

Список використаних джерел

1. Іванишин В. В. Інноваційне забезпечення оновлення техніко-технологічної бази підприємств АПК. Економіка АПК. 2010. № 1.
2. Романенко Г. «Передові наукові розробки - агропромислового виробництва». АПК економіка та управління. 2007. № 3.
3. Financoff. [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Smart-ферми уже в Україні. – Режим доступу: <https://financoff.com/news/technologies/smart-fermy-uzhe-v-ukraine>

Володимир Орел

д.е.н., доцент, професор кафедри
організації виробництва, бізнесу та менеджменту
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

ФАКТОРИ ТА ПРОБЛЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

На сьогоднішній день правління нашої країни прийняли Концепцію розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018-2020 роки та затвердив план заходів щодо подальшої її реалізації. Завдяки розвитку цифрової економіки до 2021 року можна забезпечити додаткові 5% до ВВП України [2]. Сьогодні цифрова економіка - це штучний інтелект, роботизація, електронні гроші, промислова біологія, обробка великих масивів даних та інших інтернет-ресурсів. Для широкого загалу "цифрова економіка" буде означати новий рівень цифрових сервісів, коли в онлайні проходять оплати комунальних платежів, через смартфони, оплачуються покупки та інші послуги. А для промислових підприємств перехід в цифрову економіку отримує визначення в світі як індустріальна революція [5].

Особливість же українського цифрового розвитку в тому, що користувачі і бізнес значно випереджають державу і промисловість. Малий і середній бізнес вже так чи інакше працює в інтернеті і в основному використовує цифрові методи просування своїх послуг.

Але держава і велика промисловість в Україні кардинально відстали. Безумовно, держава проводить технологічні зміни, але поки цього недостатньо. Ще складніша ситуація у великому промисловому секторі. Ідея оновлення старого промислового парку не нова, але реалізується вкрай повільно. Завдання, яке ставить перед собою цифрова економіка сьогодні – це в першу чергу запровадити цифрові технології у виробництво, освіту, медицину, сільське господарство та інші визначні галузі країни [4].

Сьогодні Україна знаходиться на унікальному етапі розвитку, коли є шанс зробити так званий «цифровий стрибок» в ключових сферах економіки. Тобто, швидко перейти на новий щабель розвитку сфери промисловості, минаючи проміжні стадії, і почати використання відразу сучасних систем, минаючи кілька поколінь технологій. Україна або відстане на все життя від світу, або почне інтегруватися в загальний тренд. Є можливість відразу взяти кращі технології і почати їх використовувати для розвитку країни, та спрощувати певні послуги. З введенням цифрової економіки підприємства, вони стануть більш конкурентоспроможними на зовнішньому ринку. Поки це вдається невеликій кількості підприємств в історично великих галузях.

Очевидно, що майбутнє сектора електронних продажів в країні, як і в усьому світі, багато в чому залежить не тільки від того, як швидко буде рости аудиторія, а й від того, як швидко вдасться вирішити проблему з проведенням платежів в режимі реального часу або хоча б привчити користувачів регулярно здійснювати покупки через мережу.

Більшість аналітиків сходяться на думці, що зараз в країні ледве набереться двісті тисяч чоловік, які купували товари або послуги, не відриваючись від монітора комп'ютера.

До числа основних проблем, з якими стикаються організації малого бізнесу, можна віднести проблеми нестачі фінансових ресурсів, кадрового забезпечення, проблеми збуту.

В цілому інформаційні запити підприємств малого бізнесу багато в чому пов'язані з основними економічними проблемами, які вони відчують. В якості найбільш необхідних для ведення бізнесу видів інформації були вказані наступні:

- інформація про внутрішні ринки збуту;
- інформація про господарське законодавство;
- інформація про постачальників.

Якщо потреба в інформації у господарському законодавстві приблизно однаково важлива для всіх підприємств, незалежно від поточного стану їхніх справ, то значення інформації про ринки збуту, умов кредитування, постачальників посилюється в міру погіршення оцінки стану бізнесу. Основними джерелами отримання необхідної інформації, до яких представники малого бізнесу вдаються регулярно, є:

- електронні засоби інформації;
- спеціальна література;
- засоби масової інформації;
- виставки, ярмарки;
- міські органи управління.

За даними опитування малі підприємницькі організації для отримання необхідної інформації про ринки збуту, постачальників і партнерів все частіше звертаються до мережі Інтернет. У той же час великий відсоток організацій переважно користуються традиційними джерелами – спеціальною літературою, підручниками, довідниками, рекламою в засобах масової інформації, відвідуванням виставок і ярмарків. Найбільш просунутими в області використання Інтернету є організації торгівлі і сфери послуг зі стійким фінансовим становищем, розвиваючи кілька видів діяльності, які мають значну для малого бізнесу чисельність зайнятих і практичний досвід роботи. Серед малих організацій переважають ті, хто став користувачами мережі Інтернет досить давно, більше 5 років тому. Успіх електронної торгівлі багато в чому залежить від впровадження інноваційних методів та проектів, заснованих на застосуванні інструментарію електронної комерції, який сьогодні розглядається не тільки як самостійний напрям в маркетингу, але і в якості потужного каталізатора, здатного зробити революцію в інформаційній економіці.

Список використаних джерел

1. Айзексон В. Інноватори: як група хакерів, геніїв та гиків здійснила цифрову революцію. Київ. Видавництво "Нашформат". 2017. 488 с.
2. Гройсман В. Цифрова економіка здатна стрімко підвищити ВВП [Електронний ресурс] Новини економіки. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2385945-ukraina-perehodit-na-cifrovu-ekonomiku-so-ce-oznacae.html>
3. Коляденко С. В. Цифрова економіка : передумови та етапи становлення в Україні та світі / Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 6, С.105-110.
4. Покровська Л.Л. Проблеми і перспективи розвитку електронної комерції. Сучасні проблеми науки та освіти. 2012. № 3.
5. Укрінформ. [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Мультимедійна платформа іномовлення України. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2385945-ukraina-perehodit-na-cifrovu-ekonomiku-so-ce-oznacae.html>
6. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.

Микола Палюх

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Ірина Спільник

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

**КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПОТЕНЦІЙНИЙ ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ:
СУТНІСТЬ, ВЛАСТИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ**

*«Віртуальні валюти, і насамперед, - Bitcoin,
заполонили уяву багатьох людей, вселили страх
серед інших і збили з пантелику всіх нас».*

Томас Карпер, американський сенатор

Невід'ємною складовою і важливим атрибутом цифровізації нової економіки є використання криптових валют (або криптовалют), які впевнено і невідворотно завойовують право на існування, подекуди кидають виклик усталеним економічним законам, руйнують традиційні уявлення та вимагають докорінної зміни бізнес-процесів.

Попри деяку химерність, нерозуміння, неприйняття та недовіру більшості, уряди держав, центральні банки країн, багато компаній, передові консалтингові фірми, ІТ-розробники та науковці усвідомлюють важливість віртуальної індустрії, досліджують криптовалюту, публікують документи про неї або здійснюють blockchain-проекти.

У найближчі роки чимало національних урядів вживатимуть значних кроків щодо створення безготівкового суспільства, де широкого поширення набудуть транзакції з використанням централізованої цифрової валюти (e-money). Одночасно децентралізована криптовалюта, яку деякі навіть розглядають як жорсткіші гроші, буде мати більш широке використання у всіх секторах економіки.

Маловідомий факт, що криптовалюти виникли як побічний продукт іншого винаходу. Сатоши Накамото, винахідник Bitcoin, першої і поки що найважливішої криптовалюти, ніколи не мав наміру вигадувати валюту. Найважливіша частина винаходу Сатоші полягала в побудові Bitcoin – нової децентралізованої електронної касової системи, яка використовує однорангову мережу для запобігання подвійного використання коштів.

Для порівняння розглянемо традиційну схему обліку грошей банківському рахунку: це ніщо інше, як записи у базі даних, які можна змінити лише за певних умов. Безготівкові гроші – це верифікований запис у деякій базі даних рахунків, залишків і транзакцій. Зазвичай це робиться центральним сервером, який реєструє залишки.

Для здійснення обігу цифрових грошових коштів потрібна мережа платежів з рахунками, балансами та транзакціями. Однією з основних проблем, яку має вирішити кожна платіжна мережа, є запобігання так званим подвійним витратам: запобігти тому, щоб один суб'єкт господарювання повторно витрачав ту ж суму.

Криптова валюта є свого роду альтернативною валютою та цифровою валютою (з якої віртуальна валюта є підмножиною). Криптовалюти використовують децентралізований контроль на відміну від централізованої цифрової валюти та центральних банківських систем [2].

У загальному випадку, криптовалюта – це цифрові гроші, створені за кодом, випуск і облік яких у формі цифрових записів про перекази (транзакції) відбувається із застосуванням криптографії (шифрування) в мережі рівноправних комп'ютерів. Або криптовалюта – це токен записи в реєстрі, розподіленому у блокчейн-ланцюгу в децентралізованих консенсусних базах даних. Вони називаються CRYPTO курсами, оскільки процес консенсусу (підтвердження) забезпечується не третіми особами (посередниками, довірителями), а надійною криптографією, математикою.

Описуючи властивості криптовалют, потрібно розділити транзакційні та грошові властивості. Хоча більшість криптовалют мають загальний набір властивостей, вони потребують з'ясування

Транзакційні властивості:

Незворотний характер: після підтвердження транзакцію не можна жодним чином скасувати. Операція не може бити відкликаною ні її ініціатором, ні банком, ні урядом, навіть якщо кошти відправлено шахраям або викрадено хакером у результаті зламу ключа або несанкціонованого доступу до комп'ютера.

2. Неперсоніфікованість: ні транзакції, ні рахунки не пов'язані з реальними ідентичностями. Одержання криптовалюти відбувається за так званими адресами, які є згенерованими ланцюжками, що мають близько 30 символів. Незважаючи на те, що зазвичай можна аналізувати транзакційний потік, не завжди можливо пов'язати реальну ідентичність користувачів з цими адресами.

3. Оперативність: транзакції в мережі розповсюджуються майже миттєво і отримують підтвердження протягом кількох хвилин. Оскільки вони відбуваються в глобальній мережі, то фізичне розташування контрагентів на тривалість процесів не впливає.

4. Безпека: Криптовалютні кошти захищені системою криптографії ключа. Лише власник приватного ключа може відправити криптовалюту. Сильна криптографія і математика великих чисел не дозволяють зламати цю схему.

5. Легітимність: отримання та надсилання криптографічної валюти не потребує якогось спеціального дозволу і не може бути заборонене. Для цього потрібні комп'ютер, інтернет і відповідне програмне забезпечення.

Грошові властивості:

1. Контрольований запас: більшість криптовалют обмежують поставку токенів. В Bitcoin, пропозиція скорочується в часі і досягає свого кінцевого числа приблизно в 2140 році. Всі криптовалюти контролюють поставку токена за графіком, написаним в коді. Це означає, що грошова пропозиція криптовалюти у кожному конкретному моменті майбутнього може бути приблизно підрахована сьогодні.

2. Немає боргу, але є носій: Fiat-гроші на банківському рахунку створюються заборгованістю, тому що цифри на рахунку, - це не що інше, як борги. Криптовалюта не є боргами, це такі ж гроші, як золоті монети.

3. Оскільки криптовалюта емітується нецентралізовано, жодна держава чи організація не бере за неї відповідальності. Ніхто не гарантує обмін Bitcoin, на будь-які товари чи Fiat-гроші.

4. Криптовалюту зберігають у «цифрових гаманцях», які можуть бути розміщені у хмарному сервісі, або на окремому комп'ютері. Гаманець,

що схожий на віртуальний банківський акаунт, дозволяє надсилати, чи отримувати криптовалюту, сплачувати за товари або послуги.

Для кращого розуміння особливості криптовалюти, потрібно враховувати всі ці властивості. Криптовалюта як непотребуючий дозволу, незворотний і неперсоніфікований засіб платежу і нагромадження - це виклик контролю банків, фіскальних органів і урядів за грошовими операціями громадян, новий фактор монетарної та грошово-кредитної політики.

І хоча криптовалюти в основному використовуються як засіб платежу, вони породили надзвичайно динамічний, швидко зростаючий інвестиційний та спекулятивний ринок. Біржі, такі як «Okcoin», «Poloniex» або «Shapeshift», дозволяють торгувати сотнями криптовалют. Усі разом вони вже коштують понад 50 млрд дол. [3] Їхній щоденний обсяг торгівлі перевищує рівень основних європейських фондових бірж.

У порівнянні з традиційними активами волатильність криптової валюти досить висока.

Середньоденна волатильність Fiat-грошей, як правило, не перевищує 3-4%. Для криптовалют прийнятні коливання курсу в межах 20%, іноді вони сягають до 50%, у той час, як середньоденна волатильність багатьох криптовалют перевищує 100% [4].

З позицій бухгалтерської науки криптовалюта – потенційний об'єкт для обліку. У діяльності підприємства можуть мати місце факти господарського життя, внаслідок яких воно стане власником або розпорядником нефіатних (електронних, криптовалютних) грошей.

Ці активи, гіпотетично, можуть бути одержані внаслідок інвестування в діяльність акціонерами товариства (учасниками), сторонніми інвесторами; одержані як засіб платежу за продукцію, товари, послуги; набуті внаслідок інвестицій на ринку криптовалют, і врешті-решт одержані самостійно внаслідок криптовалютного майнінгу.

Підприємство може також здійснювати витрачання криптовалютних коштів, до прикладу, на погашення заборгованості за придбану продукцію, товари, послуги; здійснювати розрахунки у криптовалюті з робітниками і службовцями, з учасниками; інвестувати криптовалюту та збувати її на відповідному ринку.

Оскільки в законодавчому плані ці питання не є врегульованим, а нормативні та інструктивні матеріали з цих питань також відсутні, то слід керуватися логічними міркуваннями такого роду:

За своєю природою віртуальні гроші – це фінансовий актив.

Підставою для відображення в обліку криптовалюти має бути відповідний документ, наприклад витяг про залишки електронного гаманця.

Облік криптовалюти, як і готівки в національній та іноземній валюті, в традиційній системі необхідно здійснювати на рахунках відповідного 3 класу.

За дебетом відображаються операції щодо надходження криптовалюти на підприємство, а за кредитом – її вибуття; сальдо може бути тільки дебетовим, що відображає залишок криптової валюти в електронному гаманці.

Відображення криптовалюти на рахунках обліку необхідно здійснювати в розрізі окремих її видів.

Для відображення в балансі, залишки за рахунком Криптовалюта повинні бути перераховані у національній валюті за чинним на дату складання балансу курсом.

Однак, реалізація більшості з вищевикладених моментів є, якщо не неможливою, то вкрай проблематичною в умовах юридичної неврегульованості функціонування криптових валют та їх відображення в системі фінансового обліку, повної відсутності нормативного та інструктивно-методичного забезпечення здійснення обліку подібних господарських операцій. Ні у Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», ні у стандартах бухгалтерського обліку, як вітчизняних, так і міжнародних, жодним чином не йдеться про криптовалюту та її відображення в обліку і звітності.

Можна стверджувати, що чинна система обліку абсолютно неготова до адекватного відображення фактів, які невдовзі стануть звичайною практикою, не говорячи вже про повний перехід обліку на майбутні block chain-технології.

Список використаних джерел

1. What is Cryptocurrency: Everything You Need To Know [Ultimate Guide] [Електронний ресурс] URL: <https://blockgeeks.com/guides/what-is-cryptocurrency/>
2. Біткоїни — цифрові гроші майбутнього. [Електронний ресурс] URL: <http://thefuture.news/bitcoin/>
3. Готуємося до цифрової гривні: Як працюють електронні гроші та криптовалюта [Електронний ресурс] URL: <https://www.depo.ua/ukr/money/gotuyemosya-do-cifrovoyi-grivni-yak-pracyuyut-elektronni-groshi-ta-kriptovalyuta-20170726612724>
4. Волатильність криптовалют: почему скачет курс и изменится ли ситуация [Електронний ресурс] URL: <https://cryptonet.biz/ru/volatilnost-kriptoalyut-pochemu-skachet-kurs-i-izmenitsya-li-situatsiya>

Олена Панухник

д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана Пулюя,
керівник експертно-дослідницької лабораторії
з фінансово-економічних проблем
Корпорація «Науковий парк
«Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля»

**ФОРМУВАННЯ МІКРОРЕГІОНАМИ ЕФЕКТИВНОЇ МІСЦЕВОЇ ПОЛІТИКИ
НА ЗАСАДАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

«Бізнес, міста та навіть цілі країни стають «цифровими». Через впровадження інтелектуальних та цифрових функцій змінюється цінність продуктів та послуг, а фізичні процеси та дані, котрі стали «цифровими» та «хмарними», перетворюються на сервіси та стають частиною «цифрової» економіки. Big Data та «Інтернет речей» ведуть виробничий світ до «Індустрії 4.0», до кіберсистем та кібервиробництва», – зазначено у «Цифровій адженді України – 2020» [1].

Розвиток цифрової економіки України полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства для їх ефективності, конкурентоздатності та національного розвитку, зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення.

Цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, стрімкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну (фізично-аналогову) економіку, трансформуючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що створює ресурси. Саме дані є ключовим ресурсом цифрової економіки, вони генеруються та забезпечують електронно-комунікаційну взаємодію завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем.

Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності.

Для багатьох сфер життєдіяльності та економіки України використання «цифрових» трендів є вкрай актуальним питанням: вони є фактично готовими стратегіями відповідних рішень, ініціатив та дій; їх використання може бути критичним для подолання великої кількості економічних та соціальних викликів країни. Також вони здатні трансформувати систему, сферу, галузь і т. ін. у нову якість, зробити це швидше та дешевше, ніж традиційні «аналогові» підходи. Кінцевим результатом є ефективність, конкурентоздатність та створення нових цінностей [2].

Соціальна згуртованість в своїй основі передбачає життя мешканців соціополісу єдиною спільнотою за відсутності маргінальних груп. Зазвичай, соціальну згуртованість оцінюють як взаємодію наступних факторів: соціальна залученість всіх громадян, здатність спільноти разом отримувати і розпоряджатися соціальним капіталом, соціальна мобільність, відсутність серйозної класової сегрегації. Ця характеристика дуже важлива з точки зору єдності територіальної громади [3].

Низові територіальні одиниці, не маючи достатньо великого власного потенціалу до розвитку, тяжіють до більш потужного центру, формуючи мікрорегіон. Мікрорегіон як функціональне об'єднання дає більші можливості кожному з його учасників через досягнення кумулятивного або й синергічного ефекту від спільної акумуляції усіх видів ресурсів.

У сучасному середовищі мікрорегіонів реалізація економічних та технічних інновацій на основі цифрових інтелектуальних технологій допомагають заощадити енергетичні та природні ресурси, знизити рівень забруднення навколишнього середовища, підвищити рівень соціальної згуртованості громадян, покращити економічну компоненту індустрії населених пунктів, що призведе до будівництва стійкого та здорового суспільства.

Економіка спільного споживання, заснована на використанні сучасних інноваційних технологій, у першу чергу цифрових, є одним із основних інструментів, за допомогою яких територія стає «розумною» [4, 5].

У сучасних умовах життєдіяльності мікрорегіонів зростає роль новітніх інформаційних і комунікаційних технологій на засадах цифровізації, розвиток яких, зокрема у сфері державного управління на місцях, спрямований на:

- появу потужних персональних комп'ютерів і можливість їх об'єднання в мережі (локальні і глобальні);
- створення спільних мереж органів державної влади;
- використання інформаційних цифрових технологій як засобу забезпечення комунікацій (відео конференції, електронна пошта та ін.);
- створення інтегрованих баз даних, що використовуються на різних рівнях управління органами державної влади;
- технологічну підтримку процесів надання послуг (наприклад, системи автоматизації процесів виробництва послуг).

Два класи інформаційних технологій (традиційні інформаційні технології та комп'ютеризовані інформаційні технології), які використовуються органами державної влади, характеризуються наступним. До традиційних систем відносяться найпростіші інформаційні системи (ІС). Для органу місцевої влади це уможливило проведення спостережень за процесами, що відбуваються як всередині нього, так і в його зовнішньому середовищі, та використовувати цю інформацію для виконання функцій, покладених на нього державою. Наприклад, традиційною інформаційною технологією, використовуваною в роботі органів державної влади, є збір керівниками інформації про роботу працівників через спостереження за їх працею.

До традиційних також відносяться інформаційні системи на паперових носіях. Вони дозволяють: зберігати інформацію, забезпечувати легкий доступ до неї, відстежувати рух важливої інформації (наприклад, через інструктивні матеріали, протоколи засідань, службові записи тощо).

Комп'ютеризовані інформаційні цифрові технології як елемент інформаційного середовища визначають стан формування та використання інформації як важливого ресурсу та забезпечують його надійний захист [6].

Важливим є виокремлення переваг від використання комунікативних технологій для громадськості. З метою забезпечення надання населенню персоналізованого обслуговування, місцевий орган державної влади повинен уможливити доступ до інформації та послуг через єдине інтегроване джерело. Це дозволить місцевій громаді продемонструвати власне ставлення до органів місцевої влади, вказати на власні потреби і очікування. Завдяки цьому

місцева громада зможе більш активно брати участь у демократичних процесах, оскільки матиме доступ до публічної інформації цих органів.

Причинами, які зумовлюють значимість і потребу активізації використання цифрових інформаційно-комунікативних технологій як передумови успішної реалізації мікрорегіоном місцевої політики в умовах динамічного зовнішнього середовища, є:

1) необхідність здійснення внутрішнього електронного документообігу і автоматизації процесу формування баз даних, електронної системи як внутрішнього контролю діяльності (самого органу місцевої влади, його структурних підрозділів, посадових осіб), так і зовнішнього (з боку громадськості). Приміром, основним змістом і результатом роботи органів державної влади є прийняття управлінських рішень, що досягається через роботу з документами. В основу чинної системи діловодства покладено централізований контроль документів на всіх етапах їх виконання, що має важливі переваги. Однак, у процесі опрацювання великих обсягів документної інформації з'являються такі проблеми: громіздкі і довготривалі процедури передачі документів всередині органів державної влади; відсутність ефективного контролю за діяльністю органів державної влади з боку громадськості; низька якість управлінських рішень через недостатність часового ресурсу на їх підготовку. Часто ці проблеми зумовлюють великі терміни розгляду та вирішення проблемних питань, недостатню результативність роботи органів державної влади.

У контексті цього, доцільно використовувати наступні підходи до застосування інформаційних технологій для розв'язання означеної проблеми та покращення адміністрування роботи:

значимість використання комунікативного потенціалу як ресурсу для здійснення покладених функцій. Наприклад, основним завданням інформаційної служби органу державної влади має стати використання комунікативного потенціалу як ресурсу для проведення місцевої політики та підготовки і прийняття управлінських рішень.

У ході проведення консультацій з громадськістю та залучення громадськості до процесу розроблення місцевої політики можуть бути використані такі форми сучасних комунікацій: on-line громадські слухання, круглі столи, відеоконференції, соціологічні опитування.

Застосування сучасних інформаційних технологій при проведенні місцевим органом державної влади публічних обговорень має передбачати підтримку діалогу з громадськістю за допомогою комп'ютерної мережі Інтернет, застосування мультимедійних програм, використання спеціальних інструктивно-методичних матеріалів.

необхідність організації контролю за внутрішньою роботою органу державної влади, моніторингу процесів в ній;

потреба здійснення службового та громадського контролю за діяльністю місцевого органу державної влади.

Таким чином, виходячи з вищезазначеного, збільшення обсягу цифрової інформації, якою оперує орган державної влади, важливість її адекватної оцінки і використання в інтересах мікрорегіону та його територіальної громади, вимагають активізації використання інформаційно-комунікативних технологій на засадах цифровізації як передумови формування мікрорегіоном ефективної місцевої політики та успішної реалізації публічних проектів.

Список використаних джерел

1. «Цифровій адженда України – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>
2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [Електронний ресурс] : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>
3. Waitt G., Gibson C. Creative small cities: Rethinking the creative economy in place / G. Waitt, C. Gibson // Urban Studies. 2009. № 46. P. 1223-1246

4. Smart regions // Conference 1-2 June 2016. – Square, Brussels [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/conferences/smart-regions/agenda.pdf
5. Сучасна концепція «Розумного міста» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infocom.uz/2017/02/18/konceptsiya-smart-city-ot-a-do-ya/>
6. Гордієнко Л.Ю. Адміністративний менеджмент/ Конспект лекцій. – Харків, ХНЕУ, 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://globalteka.ru/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=304&Itemid=56

Микола Пархоμεць

д.е.н., професор

Тернопільський національний економічний університет

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ У ЗЕРНОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Діяльність зернового господарства у підприємствах кожного регіону України здійснюється за останні роки при суттєвому зростанні виробничої і повної собівартості 1 ц зерна усіх зернових і зернобобових культур. Витрати у зерновому господарстві аграрних підприємств суттєво обумовлені природно-кліматичними умовами, що здійснюють потужний вплив на результати господарювання, економічну ефективність виробництва зерна.

Аналіз економічної ефективності виробництва і продажу зерна зернових і зернобобових культур у підприємствах Тернопільської області наведено у (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка економічної ефективності виробництва і продажу зерна зернових і зернобобових культур у підприємствах Тернопільської області.

Показники	Роки		2014-2016 рр. в % до 2011-2013 рр.
	2011-2013	2014-2016	
Зібрана площа зернових і зернобобових культур, тис. га	348,1	330,6	95,0
Частка зібраної площі зернових і зернобобових до ріллі, %	75,1	70,3	- 4,8
Повні витрати на 1 га зібраної площі зернових, грн	3739	6462	172,8
Урожайність зернових і зернобобових, ц/га	47,0	58,1	123,6
Реалізовано зерна на 1 га зібраної площі, ц	30,5	36,7	120,3
Повна собівартість 1ц реалізованого зерна, грн	122,10	181,50	148,6
Ціна 1ц реалізованого зерна, грн	139,21	253,88	182,4
Прибуток від реалізованого зерна:			
-на 1 ц реалізованого зерна, грн	17,11	72,38	423,0
-на 1 га зібраної площі, грн	522	2656	508,8
Коефіцієнт дохідності (відношення виручки до повних витрат), пункт.	1,14	1,40	1,23

Як видно з таблиці, зібрана площа зернових і зернобобових культур в середньому за 2011-2013 і 2014-2016 рр. становила відповідно 348,1 і 330,6 тис. га. Вказана зібрана площа зернових і зернобобових культур займала у структурі ріллі сільськогосподарських підприємств регіону відповідно 75,1 – 70,3 %, що свідчить про надто високу їх частку, яка на 20-25 % перевищує допустиму частку рекомендованої структури. Особливо збільшено частку посівів пшениці, кукурудзи на зерно, ячменю. Однак у підприємствах недостатні площі посівів гречки, гороху, проса, жита.

Необхідно вказати, що надмірні посіви зернових (пшениця, ячмінь, кукурудза на зерно) обумовлюють порушення агротехнічних вимог щодо принципів організації структури посівних площ сільськогосподарських культур. У підприємствах зернові культури розміщують після зернових, що призводить до збільшення шкідників і хвороб, в результаті зменшується їх урожайність, гальмується розвиток зернового господарства.

Повні витрати з розрахунку на 1 га зібраної площі зернових культур за аналізований період збільшились відповідно із 3739 до 6462 грн або в 1,7 разу. За цей період урожайність зернових і зернобобових культур збільшилась з 47 ц (2011- 2013 рр.) до 58,1 ц (2014-2016 рр.) або на 23 %.

Повна собівартість 1 ц реалізованого зерна зернових і зернобобових культур у підприємствах області, як видно з таблиці, збільшилась із 122,10 грн до 181, 50 грн або на 48,6 %.

Ціна реалізації 1 ц зерна за аналізований період збільшилась відповідно з 139,21 грн до 253,88 грн або у 1,8 разу, що забезпечує прибуткове виробництво і збут продукції зернового господарства у підприємствах.

Підвищення ефективності виробництва зерна у підприємствах як кожного регіону зокрема, так і України загалом є важливим завданням, зокрема: для держави необхідно створити сприятливі умови для ефективного зернового бізнесу; для суб'єктів підприємництва проводити аналіз бізнесової діяльності, розробляти конкретні заходи задля підвищення економічної ефективності функціонування зернового господарства та інших видів діяльності підприємств. Результат ефективності аграрного бізнесу досягається при систематичному аналізі виробництва і збуту продукції, розробці конкретних заходів, спрямованих на раціональне використання матеріальних ресурсів і на цій основі зниження собівартості продукції, що може досягатись при цілеспрямованому управлінні витратами у підприємстві.

Моніторинг витрат і ефективності виробництва зерна передбачає аналіз структури собівартості з розрахунку на 1 ц зерна і 1 га зібраної площі. Витрати, пов'язані безпосередньо з виробництвом зерна зернових і зернобобових культур аналізують за елементами у вартісному і відсотковому вимірі по регіону. Такий методичний підхід дає змогу зіставити виробничо-господарські ефекти по конкретних підприємствах, адміністративних районах, регіонах ведення аграрного бізнесу. Оцінка собівартості в динаміці дозволяє визначити наскільки змінюється рівень ефективності, дохідності виробництва і збуту зерна та які структурні елементи, якою мірою (зниження, підвищення) на неї впливають. За таким порядком управління витратами визначають, що потрібно зробити на рівні підприємств і з боку державного регулювання економіки, щоб сприяти стабілізації собівартості, особливо відносно темпів її змін порівняно зі змінами цін на дану продукцію.

Результативність діяльності зернового господарства та виробництва іншої продукції у підприємствах регіону суттєво поліпшується і прискорюється при використанні автоматизованих інформаційних технологій – цифрової економіки.

На думку директора Асоціації «Інвестиційний розвиток України» - Ю. Пивоварова: «Цифрова економіка – це будь яка діяльність, пов'язана з інформаційними технологіями» [4, с. 132]. При цьому важливо вказати, що завдання цифрової економіки і ІТ – сфери полягає у наданні якісних послуг чи товарів для споживачів, які вони надають онлайн – торгівля, електронне врядування тощо – з використанням цифрових інформаційних технологій.

Розвитку цифрової економіки приділяється значна увага владних структур, на державному рівні розроблено і прийнято «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 роки». Згідно Концепції розвиток цифрової економіки України полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг у галузях національної економіки.

На даний час у бізнесі, господарській діяльності аграрних підприємств для потреб управлінського обліку найкраще зарекомендувала себе програма «1 С: Бухгалтерія» версія 8. За її допомогою можна отримати більш розширену та детальнішу аналітичну базу даних по виробництву і собівартості продукції в розрізі статей і номенклатури витрат, реалізації в розрізі контрагентів та номенклатури продукції, що дає значно ширші можливості для аналізу і прийняття управлінських рішень.

Практика засвідчила, що інформаційні технології цифрової економіки вже використовують агрохолдинги, спільні українсько-німецькі та інші крупні підприємства. Там за допомогою безпілотників (дронів) проводять моніторинг за процесами: передпосівного обробітку ґрунту; посіву зернових та інших культур; росту і розвитку рослин на протязі вегетаційного періоду (підживлення певними мікро й макроелементами); збору врожаю; логістики тощо. Такий моніторинг дає змогу оперативно здійснювати управлінські рішення щодо процесів вирощування і збирання врожаю, раціонально використовувати матеріально-технічні активи, зменшувати виробничу і повну собівартість зерна, домагатися кращих фінансових результатів.

Дослідження літературних джерел [1; 2; 3; 4; 5] показало, що використання інформаційно-комунікаційних технологій цифрової економіки у веденні агропромислового бізнесу за допомогою таких сервісів: бухгалтерія (Solutions), логістика (Logist), маркетинг (AliExpress), аналітика (Qlik Sense і Qlik View) є гарантією швидкої організації підвищення ефективності бізнесу, суттєвого зменшення витрат на виробництво продукції, надання послуг тощо.

Сучасні інноваційні технології за допомогою методів комп'ютерної цифрової обробки інформації використовуються у сільськогосподарському виробництві, зокрема: для розвитку точного землеробства; супутникового моніторингу посівів; картографування полів та врожайності, управління технікою; моніторингу кліматичних показників на метеостанціях; контролю технологій теплиць; інформаційних технологій у тваринництві, управління системою планування ресурсів та використання земельних ресурсів тощо [1].

Таким чином, використання у зерновому господарстві підприємства цифрової економіки дасть змогу здійснювати: якісний моніторинг за використанням поточних витрат, оперативно вирішувати необхідні виробничі коригування, прискорене управління та прогнозування собівартості, що сприятиме підвищенню прибутковості та конкурентоспроможності продукції.

Список використаних джерел

1. Белінська Т. Дослідження: високі технології в аграрній галузі України / Агроеліта. 2017. 31.07. URL: <http://agroprod.biz/2017/07/31/doslidzhennya-vysoki-tehnolohiji-v-ahranij-haluzi-ukrajiny/>(дата звернення: 12.10.2018).
2. Остапенко В. Технології майбутнього: дрони в сільському господарстві. 2017.29.05. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/tehnologii-majbutnogo-droni-v-silskomu-gospodarstvi/>(дата звернення: 12.10.2018).
3. Підсумки Ag Tech Forum 2017. URL: <https://agtech.com.ua/1282-2/>(дата звернення: 12.10.2018).
4. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. Інноваційна економіка. 2018. № 5-6 [75]. С.131-143.
5. Риженко О., Фіщук В. Як цифрова економіка змінить Україну/ Економічна правда. 2018.16.01. URL:<https://www.epravda.com.ua/columns/2018/01/16/633057/>(дата звернення: 12.10.2018).

Оксана Полінкевич
д.е.н., професор, завідувач кафедри
економіки, безпеки та інноваційної діяльності підприємства
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

УПРАВЛІННЯ СКЛАДОВИМИ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Ринкова позиція підприємства залежить від результатів його виробничо-господарської діяльності, уміння протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам. Це є основою економічної безпеки бізнесу. Підтвердженням тому є безліч праць вчених та дослідників, які присвячені цим проблемам. Проте немає єдиної думки щодо питань, які визначають складові безпеки та сфери їхнього оцінювання. Основними складовими безпеки підприємницьких систем в умовах цифровізації є: фінансова, виробничо-технологічна, маркетингова, інтелектуально-інноваційна, політико-правова, інтерфейсно-силова, екологічна, інформаційна [2].

Таблиця 1

Характеристика складових безпеки підприємств*

Складова	Характеристика	Сфери оцінки
Фінансова	Характеризує захищеність фінансового потенціалу підприємства від негативних дестабілізуючих чинників	Фінансова незалежність, стійкість, ліквідність, платоспроможність, рентабельність, ділова активність підприємства
Виробничо-технологічна	Передбачає створення умов для ритмічного безперебійного процесу на довиробничій, виробничій та післявиробничій стадіях	Фізичний та моральний знос обладнання, брак та відходи, якість продукції, витрати, травматизм
Маркетингова	Характеризує рівень позиціонування товару підприємства, силу брендів, маркетингової історії, захищеність від недобросовісної конкуренції та «чорної реклами» в легальних межах	Збутові канали, складські площі для готової продукції, транспортуванні, рівень задоволення клієнтів, вартість клієнтів
Інтелектуально-інноваційна	Націлено на збереження й розвиток інтелектуального потенціалу, тобто сукупність прав на інтелектуальну власність або на її використання	Нематеріальні активи навчання та підготовка персоналу, інновації
Політико-правова	Спрямована на захист інтересів підприємства у сфері правових відносин з елементами інституційного середовища	Взаємодія з органами політичної, юридичної, правової та іншої влади
Інтерфейсно-силова	Характеризує задоволення інтересів репрезентативної сфери діяльності підприємства та захист від негативного фізичного впливу	Фізичний захист активів, пожежна безпека, охорона підприємства, вантажу під час транспортування, захист від стихійних лих, заходи цивільної оборони
Екологічна	Характеризує безпечність виробництва та продукції	Допустимий вміст шкідливих речовин, які потрапляють у навколишнє середовище, екологічні параметри продукції, що виготовляється
Інформаційна	Характеризує збір та обробку інформації, ступінь їхнього захисту	Інформація клієнтів, підприємства, програмне забезпечення, маркетингові дослідження

* складено автором за [1; 2;3]

Управління складовими безпеки підприємницьких систем здійснюється за такими чотирма етапами:

- забезпечуючий – містить цілі управління, предмет та об'єкт, суб'єкт управління, принципи, доміанти та загрози безпеки;
- організаційний – передбачає процедури, інструменти та методи забезпечення безпеки підприємницьких систем;
- фінансово-правовий – охоплює нормативно-правове та інформаційне забезпечення;

– контролінговий – передбачає розробку системи показників оцінювання основних сфер безпеки за її складовими.

У підсумку відзначимо, що управління складовими безпеки підприємницьких систем в умовах цифровізації є системним поєднанням окремих сегментів та компонент, що функціонують на основі встановлених принципів, виконують специфічні функції та існують у формі закономірностей відносин між усіма частинками цифрового суспільства, а також є залежним від рішень суб'єктів управління з метою досягнення стратегічних, тактичних та оперативних цілей безпеки підприємницьких систем.

Список використаних джерел

1. Белова Т.Г. Маркетингове забезпечення економічної безпеки промислового підприємства / Т. Г. Белова, О. Ф. Крайнюченко // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки. У 2 т. : кол. моногр. – Дніпропетровськ: «ФОП Дробязко С. І.», 2014. Т. 2. С. 21–27.

2. Складові та суб'єкти соціально-економічної безпеки підприємства <https://helpiks.org/4-99300.html>

3. Управління інноваційною складовою економічної безпеки : монографія у 4-х томах / за ред. д.е.н., професора Прокопенко О.В. (гол. ред.), к.е.н., доцента Школи В.Ю., к.е.н. Щербаченко В.О. – Суми : ТОВ «Триторія», 2017. Т. І. Теорія та методологія управління інноваційною складовою економічної безпеки. 464 с. –Т. ІІ. Управління інноваційним базисом фінансової та інвестиційної складової економічної безпеки. 290 с.

Петро Пуцентейло

д.е.н., професор

Тернопільський національний економічний університет

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК НОВІТНЯ ПАРАДИГМА РЕКОНСТРУКЦІЇ ТРАДИЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова економіка – це одна з еволюційних форм прояву нової економіки.

Т. Месенбург визначив три основних компоненти цифрової економіки:

- інфраструктура електронного бізнесу;
- електронний бізнес (процеси, які здійснюються через комп'ютерні мережі);
- електронна комерція (онлайн продажі) [1].

Цифрова економіка (англ. Digital economy) – економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях. Цифрову економіку також іноді називають інтернет-економікою, новою економікою, або веб-економікою. Все частіше «цифрова економіка» переплітається з традиційною економікою, роблячи чітке розмежування більш складнішим. Під цифровою економікою розуміють виробництво, продаж і постачання товарів через комп'ютерні мережі. Цифрова економіка – це «... глобальна мережа економічної і соціальної діяльності, котра є доступною через такі платформи як Інтернет, мобільні і сенсорні мережі» [2].

17 січня 2018 року Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, яка є складовою частиною дієвої розбудови цифрової економіки Європи [3].

У Концепції визначено, що основними цілями цифрового розвитку є [3]:

- прискорення економічного зростання та залучення інвестицій;
- трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні;
- технологічна та цифрова модернізація промисловості та створення високотехнологічних виробництв;
- доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу;
- реалізація людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва.

Цифрова економіка – це економіка віртуальних світів, тобто її головний простір – це мережа Інтернет. Але варто розуміти, що не лише Інтернет визначає її напрямки розвитку – йдеться про технологізацію в цілому: квартири, роботи, догляду за здоров'ям і навіть виховання дітей. Якраз це і вирізняє цифрову економіку від традиційної – вона орієнтується на споживача. Тому часто можна почути замість “цифрова економіка” – економіка на вимогу (on-demand economy). Ринок миттєвих замовлень та необмеженого вибору – навряд би вам вистачило сили просидіти весь день в магазині, вибираючи собі мобільний телефон. А от перед комп'ютером це можна робити тижнями. Результати такого роду рішень ми всі відчуваємо на собі кожного дня: онлайн-магазини (Amazon, Aliexpress), інтернет-банкінг (Приват 24), месенджери (Facebook, Telegram) тощо. Водночас, в Україні спостерігається нерозвинена інфраструктура, низька технологічна освіченість та загальний синдром “застарілих технологій”. Тому реальне впровадження рішень, на кшталт, e-governance (e-урядування) чи повноцінного 4G поки залишається на папері” [4].

Цифрову економіку слід розуміти як результат трансформаційних ефектів нових технологій загального призначення в сфері інформації та комунікації, що впливають на всі сектори економіки і соціальної діяльності. Інтерес до цифрової економіки обумовлений тим, що інформаційні технології набувають все більшої важливості в економічному розвитку всіх країн світу без винятку.

Але, разом з тим, значна кількість проблем щодо бачення концепції цифрового розвитку, видів продуктів даної економіки та послуг, які цифрова економіка продукує і надає, залишаються недостатньо розкритими.

Інформаційне суспільство світу досягло чергового етапу розвитку – стало цифровим. Цей термін прямо вказує на спосіб діяльності всіх громадських інститутів: діяльність реалізується через цифрову візуалізацію об'єктів. Сьогодні найбільш часто використовувані терміни: в Європі – цифрова економіка (Digital Economy), в США – API-технологія (Application Programming Interface technology). В основі виникнення термінів «цифровізація економіки», «цифрова економіка» слід розглядати цифрове представлення інформації. Цифровізація інформації – це двійкове її уявлення, котре у декілька разів збільшує щільність запису і швидкість передачі інформації. Цифровізація забезпечила точність передачі інформації і можливість для створення багатьох сучасних технологій, які отримали назву «цифрові технології» через використання в них цифрового подання інформації.

Шлях до цифрової економіки пролягає через внутрішній ринок виробництва, використання та споживання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

Цифрова економіка – це автоматизоване управління господарством на основі передових інформаційних технологій; нові економічні відносини, що засновані на ефективному інформаційному управлінні системою виробництва в межах міста, регіону, країни, економічного союзу кількох держав. Сьогодні наука в змозі забезпечити створення платформ не тільки для зберігання інформації, але і для управління процесами. Тобто цифрова економіка – це комунікаційне середовище економічної діяльності в мережі Інтернет, результат трансформаційних ефектів нових технологій загального призначення у сфері інформації, комунікації і нанотехнологій, новітній економічний уклад, в якому дані є окремою економічною сутністю, вони збираються, обробляються, беруть участь в аналітичному процесі і впливають безпосередньо на процес прийняття управлінських і стратегічних рішень, що характеризується переходом на якісно новий рівень використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у всіх сферах соціально-економічної діяльності, що дозволяє інтегрувати технології і надає можливості для усунення кордонів між фізичними, цифровими і біологічними системами, сприяє поширенню товарів і розвитку сфери послуг за допомогою цифрового обміну інформацією та онлайн-торгівлі. Цифрова економіка заснована на широкому і масовому використанні автоматичних систем, приладів і обладнання з використанням обчислювально-керуючих блоків і пристроїв, здатних функціонувати без участі людини. При оснащенні їх виконавчими органами-механізмами

вони перетворюються в роботи, здатні безпосередньо замінити працю людини або низку його функцій і дій.

Цифрова економіка передбачає широке використання технологій великих масивів даних (Big data), індустріального Інтернету речей та Інтернету речей (ПоТ/ІоТ), хмарних обчислень, квантових технологій, NBIC-конвергенції (конвергенції нано- біо- інфо-та когнітивних технологій), адитивного виробництва, роботизації та інших так званих наскрізних інформаційних технологій і технологій інформаційної безпеки. Саме тому перед Україною стоїть завдання зробити цифрову трансформацію економіки, а саме:

- зміна економічного укладу, зміна традиційних ринків, соціальних відносин, державного управління, що пов'язане з проникненням в них цифрових технологій;

- принципова зміна основного джерела доданої вартості і структури економіки за рахунок формування більш ефективних економічних процесів, забезпечених цифровою інфраструктурою;

- перехід функції механізму розвитку економіки до інститутів, заснованих на цифрових моделях і процесах на всіх рівнях (ринки, галузь, сфери діяльності);

- технологічний рівень, на якому представлені прогресивні технології і платформи;

- рівень єдиного середовища, представлений нормативним регулюванням, інформаційною інфраструктурою, кадровим забезпеченням і інформаційною безпекою. Єдине середовище покликане оптимізувати умови для розвитку рівнів економіки і технологій, а також підвищити ефективність їх взаємодії.

З іншого боку цифрова трансформація економіки України повинна базуватися на новітніх можливостях:

- базис на цифрові інформаційні технології;

- мережева архітектура і цифрова комунікація;

- цифрова форма представлення об'єктів;

- віртуалізація цифрових технологій роботи з об'єктами;

- орієнтація на знання, представлені в цифровому вигляді;

- інноваційна рушійна сила розвитку;

- інтеграція і глобалізація за рахунок стандартизованої форми цифрових об'єктів;

- конвергенція і висока динаміка змін;

- трансформація всіх видів діяльності.

Від впровадження цифрових технологій економіка країни отримує:

- нове джерело ВВП. Створюються і реалізуються нові програмні продукти і сервіси;

- більш ефективне використання існуючих ресурсів. За рахунок масової цифровізації економіки починає розвиватися економіка спільного споживання. Нова хвиля цифрової революції призведе до того, що наявні ресурси дуже швидко знайдуть своїх покупців;

- створення вітчизняних когнітивних апаратно-програмних систем, в тому числі, для стратегічного та операційного прогнозування, проведення розрахунків, торгівлі цінними паперами та ін.;

- розробка і впровадження технології «блокчейн» (відкритих розподілених реєстрів).

Відставання і відсутність регулювання в цій сфері в Україні призведе не тільки до ізоляції і неможливості надання конкурентоспроможних послуг в банківському секторі, а й втрати контролю над частиною фінансових операцій;

- надання легітимності використання «криптовалюта» як форми розрахунків в окремих сферах економіки держави;

- позитивний чистий ефект на кількість робочих місць. Розвиток хмарних технологій веде до спільного користування інфраструктурою. Відбувається різке скорочення витрат на виробництво одиниці продукції.

Таким чином, основними сферами суспільних відносин, які вимагають правового регулювання, в рамках цифрової економіки є:

- сфера виробництва: lean production, або «ощадливе виробництво» за рахунок автоматизованого збору, аналізу і обробки показників в децентралізованих системах будь-

якого рівня (сільське господарство, будівництво, виробництво товарів і послуг); інноваційні методи управління проектами (Agile, Scrum, Kanban, PRINCE2 і ін.); управління ланцюгами постачання й автоматизація документообігу на основі технологій «блокчейн» (blockchain);

– сфера фінансового обігу: здійснення електронних розрахунків; використання криптовалют; ICO (Initial Coin Offering) або первинне розміщення токенів;

– сфера електронної торгівлі: рекламування товарів і послуг із застосуванням технологій аналізу «великих масивів даних» (big data), застосування галузевих агрегаторів в сфері реалізації товарів і послуг (AliExpress, Amazon, Uber, Airbnb) та ін.

Цифрова трансформація бізнесу не черговий економічний термін, це нова реальність, яка потребує від бізнесу радикального перегляду бізнес-процесів і підходів до роботи з клієнтами. Здатність швидко адаптуватися до змін і оптимізувати свою роботу в найкоротші терміни, підлаштовуючись під очікування клієнта – головні виклики, котрі несе з собою цифрова трансформація бізнесу від традиційного до новітнього.

Список використаних джерел

1. Mesenbourg T.L. Measuring the Digital Economy. U.S. Bureau of the Census. URL: <http://www.census.gov/content/dam/Census/library/working-papers/2001/econ/digitalecon.pdf>.

2. Australian Government. Department of Broadband, Communications and the Digital Economy / Digital Economy: Future Directions, 2009 – URL: http://www.dbcde.gov.au/digital_economy/what_is_the_digital_economy.

3. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2018/01/17/31946820/>.

4. Україна переходить на “цифрову економіку”. Що це означає? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2385945-ukraina-perehodit-na-cifrovu-ekonomiku-so-ce-oznachaє.html>.

5. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.

6. Yazlyuk B., Guley A., Brukhanskyi R., Shovkoplias H., Shvydka T. Basic principles of financial markets regulation and legal aspects of the legislative requirements. Investment Management and Financial Innovations. 2018. 15(1). 337-349.

Ірина Соболева

викладач

Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

Наталія Новицька

слухач магістерської програми

Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

ФОРМУВАННЯ ПЕРВІСНОЇ ВАРТОСТІ ВЕБ-САЙТУ ТА УМОВИ ЙОГО ВИЗНАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИМ АКТИВОМ

Сучасні досягнення розвитку глобальних інформаційних і комунікаційних технологій (Інтернет-технології) сприяли формуванню глобального електронного середовища, що є сприятливим для більш ефективної економічної діяльності суб'єктів господарювання. Сьогодні Інтернет усе активніше використовується у бізнесі, шляхом застосування веб-сайтів на підприємствах різних секторів економіки України.

Процес створення сайту та його зв'язок з бухгалтерським та податковим обліками розглядали такі вчені-економісти як М.А. Радченко, В.В. Белікова, С.Ф. Легенчук, О.В. Чумак, О.В. Шипунова та інші. Національні стандарти не висвітлюють питання відображення у бухгалтерському обліку витрат, пов'язаних зі створенням веб-сайту. Саме

тому дана тема щодо калькулювання витрат пов'язаних з розробкою та обслуговуванням веб-сайту потребує подальших досліджень.

Витрати на веб-сайт для підприємства складаються не лише з витрат на створення чи придбання цього сайту, але і витрат на його розвиток та рекламу, оскільки кожен веб-сайт обов'язково потребує активної технічної та інформаційної підтримки, просування у пошукових системах та соціальних мережах, реклами в онлайн і оффлайн засобах масової інформації, що призводить до збільшення витрат на утримання веб-сайту підприємства [6].

У сучасних умовах господарювання у зв'язку з жорсткою конкуренцією між сучасними веб-сайтами актуальним для підприємств є стабільна активна розкрутка їх ресурсів в пошукових системах, а також в соціальних медіа. Це означає, що витрати на розкрутку також повинні бути враховані при складанні планових витрат на утримання веб-сайту [5]. Для правильного відображення в обліку витрат на створення веб-сайта необхідно знати мету та цілі його створення. Залежно від такої мети в обліку витрати на його створення можна відобразити двома способами: відразу списати їх на витрати підприємства або капіталізувати, визнавши веб-сайт нематеріальним активом (П(С)БО 8), так як він належить до об'єктів прав інтелектуальної власності [7].

Усі витрати пов'язані зі створенням веб-сайту акумулюють за дебетом субрахунку 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів». Відповідно до П(С)БО 8 придбаний або отриманий в результаті розробки сторонньою організацією нематеріальний актив відображається в балансі, якщо існує імовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням, і його вартість може бути достовірно визначена. Однак, щодо нематеріального активу, отриманого в результаті самостійної розробки, крім умов, описаних щодо придбаного нематеріального активу є додаткова умова: намір, технічна можливість та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, у якому він придатний для реалізації або використання [4].

На баланс придбаний веб-сайт зараховується за первісною вартістю, що складається з вартості придбання, мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, у якому він придатний для використання за призначенням [3]. Первісна вартість нематеріального активу, створеного підприємством, включає прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, безпосередньо пов'язані із створенням цього нематеріального активу та приведенням його до стану придатності для використання за призначенням.

З місяця, наступного за місяцем, у якому сайт був уведений у експлуатацію, починається нарахування амортизація, метод амортизації підприємство обирає самостійно виходячи з умов отримання майбутніх економічних вигод. Якщо веб-сайт має лише рекламний характер і не є нематеріальним активом, то в податковому обліку його відображають за даними бухгалтерського обліку. Якщо ж веб-сайт здатний генерувати доходи й відображений у бухгалтерському обліку як нематеріальний актив, то на нього поширюються коригування, передбачені в ст. 138 ПКУ [2]. Найкраще для цих цілей підходить 5-та група (авторське право та суміжні з ним права). Щодо цієї групи мінімально допустимий строк амортизації нематеріальних активів у вигляді веб-сайту встановлюють відповідно до правовстановлюючого документа, але він має бути не меншим ніж 2 роки (пп. 138.3.4 ПКУ).

Як зазначає Белікова В.В. веб-сторінка, що є результатом розробки, визнається як нематеріальний актив виключно тоді, коли, крім виконання загальних вимог, викладених в п. 21 МСБО 38 стосовно визнання та початкової оцінки, виконуються всі критерії визнання на етапі розробки відповідно до п. 57 МСБО 38. Варто зазначити, що не всі витрати на створення та доведення до стану, в якому веб-сайт придатний для використання, сформулюють його первісну вартість [1]. З чим ми і погоджуємося, оскільки, витрати на просування сайту і його дослідження (тестування) не є нематеріальними активами, а отже, належать до витрат звітного періоду, в якому були понесені (п. 9 П(С)БО 8).

Отже, створення сайту в наш час займає багато ресурсів і проходить наступні етапи:

- 1) визначення цілей (розширення охоплення аудиторії, просування бренду, скорочення навантаження на службу підтримки, підвищення продажів певного продукту тощо);
- 2) вибір домену і хостингу;
- 3) складання технічного завдання (опис мети і призначення сайту, вимоги до оформлення сайту, опис структури сайту);
- 4) підготовка текстів (головна сторінка, сторінка послуги або картка товару, сторінка про компанію);
- 5) дизайн;
- 6) оптимізація;
- 7) верстка сайту;
- 8) наповнення контентом (сторінки портфоліо, сторінка контактів, гарантій або умов доставки і оплати);
- 9) підключення веб-аналітики.

На всі вище зазначенні етапи створення сайту витрачаються чималі кошти, однак підприємства не заощаджують на цьому, так як створення веб-сайту однозначно призведе до збільшення економічних вигід. Отже, найбільш застосовувані нині види Інтернет-технології складаються із засобів оперативного обміну та поширення інформації (в тому числі веб-сайтів), ці базові технічні засоби стрімко розвиваються, а постійне зниження ціни на них підвищує доступність до Інтернет-технологій підприємств України.

Список використаних джерел

1. Белікова В. В. Веб-сайт підприємства як об'єкт бухгалтерського обліку і оподаткування. Наукові праці. Економіка. 2017. №290. С. 73–79.
2. Податковий кодекс України. Кодекс України 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг. Закон України; від 15.12.1993 № 3689-XII. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
5. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу: Наказ, Порядок Держкомінформ України, Держкомзв'язку від 25.11.2002 № 327/225. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1021-02>.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 242 від 18.10.1999 р., зі змінами, внесеними згідно із Наказом Міністерства фінансів № 627 від 27.06.2013р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>

Ірина Спільник

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Микола Палюх

Тернопільський національний економічний університет

ЦИФРОВИЙ ФОРМАТ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ: СУТНІСТЬ, ПЕРЕВАГИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Для інституту обліку наочним проявом технологічної революції 4.0 є використання цифрової, електронної або ІТ-орієнтованої структурованої версії фінансової звітності загального призначення.

Цифрова фінансова звітність загального призначення є вдосконаленням, яке сприяє просуванню обліку і забезпечує його розвиток відповідно до новітніх технологій передачі і надання інформації з одного боку і зростаючих обсягів, складності та важливості фінансової інформації з іншого.

Вже за результатами діяльності у 2019 році підприємства, які становлять суспільний інтерес і фінансова звітність яких підлягає обов'язковому аудиту, повинні складати та подавати фінансову звітність органам державної влади згідно з міжнародними стандартами на підставі таксономії в єдиному електронному (цифровому) форматі.

Цифрова фінансова звітність – це фінансова звітність з використанням структурованої комп'ютерно орієнтованої форми на відміну від традиційного формату фінансової звітності, що складалася у паперовому вигляді, електронних версій паперових звітів, таких як HTML, PDF, або як документ у форматі текстового редактора, який зчитується тільки людиною.

У системи, яка базується на стандарті XBRL (eXtensible Business Reporting Markup Language – розширювана мова розмітки ділового звітування) – поширеному в світі і обраному Україною стандарті подання в електронному вигляді ділової інформації, а зокрема фінансової звітності, – є чимало переваг – це швидкість і автоматичність формування звіту, в тому числі консолідованого; спрощений пошук даних фінансової звітності в Інтернеті, можливість обробки і аналізу даних; більш ефективний регуляторний процес і багато іншого [4]. Формат XBRL однаково зручний як для подання обов'язкової звітності в державні контролюючі органи, так і для представлення звітів на веб-сайтах підприємств [2].

Для побудови нової системи важлива також «таксономія». Це набір статей і показників фінансової звітності та її елементів, що підлягають розкриттю, а також взаємозв'язків між ними та іншими елементами таксономії. На даний час Міністерством фінансів України уже розроблено проект щодо затвердження таксономії фінансової звітності [3].

Цифрова фінансова звітність розпізнається як людьми, так і машинними процесами. Йдеться про доречне використання інтелектуальних технологій і обчислюваної техніки щодо контекстного наповнення фінансової звітності, яке традиційно вважалося найбільш складною, трудомісткою та відповідальною ділянкою роботи професійного бухгалтера. На відміну від текстових редакторів, які нічого не розуміють про фінансовий звіт, програмне забезпечення цифрових фінансових звітів має глибоке розуміння фінансового звіту.

Цифрова фінансова звітність включає створення фінансових звітів загального призначення за стандартами МСФЗ, GAAP, ISFR тощо, державними (національними) стандартами бухгалтерського обліку чи інших схем звітування. Цифрові звіти можуть використовуватися будь-якою схемою звітності, яка може виразити деяку фінансову чи нефінансову інформацію в цифровій формі (це можуть бути статистичні, відомчі, адміністративні звіти, тощо).

Програмне забезпечення цифрової фінансової звітності «розуміє», що таке балансовий звіт, як і звіт про прибутки та збитки, яке розкриття інформації, як ці активи трансформуються у баланс, і що активи дорівнюють зобов'язанням та капіталу за одиницями бухгалтерського обліку. Цифровий фінансова звітність, доступна для її користувачів завдяки

поширенню в електронному форматі сучасними засобами комунікації та глобальній електронній мережі Інтернет у будь-який момент у будь-якому місці. Така інформація не потребує реквізиту, а регулятори, фінансові та державні органи, бізнесові системи отримують однакове розуміння фінансових фактів та зв'язків між зареєстрованими фактами.

Сприйняття машини цифрового фінансового звіту забезпечується структурованим характером інформації, представленої в електронному фінансовому звіті, метаданими, що пояснюють бізнес-правила, пов'язані із створенням комп'ютеризованого фінансового звіту, а також мета-метадані, які допомагають іншим користувачам фінансової звітності, такими як інвестори та аналітики, які використовують звітну фінансову інформацію, взаємодіють із цими машиночитаними артефактами, для ефективного та успішного обміну значень між бізнес-системами та процесами.

Знання про механізм фінансового звіту та про те, як створити фінансовий звіт, ретельно виражаються людьми в придатній для машинного прочитання формі. Це не означає, що всі знання можуть бути виражені; насамперед, лише об'єктивні знання, які роблять комп'ютерну програму здатною відтворити описану людиною формалізацію логічних і математичних операцій. Суб'єктивні знання, такі як судження професійного бухгалтера, ніколи не можуть бути виражені в термінах, які можна зрозуміти машині. По суті, апарат імітує основні механічні завдання, пов'язані зі створенням фінансового звіту.

Електронне звітування реалізовується за допомогою програмних алгоритмів та машиночитаних метаданих та мета-мета даних. Метадані та мета-метадані зберігаються та управляються в рамках формальних та неформальних онтологій, які описують елементи фінансової звітності (окремі форми, розділи, статті) і важливі зв'язки між ними (наприклад міжформову та внутріформову пов'язаність показників) та іншу інформацію, що стосується області знань фінансової звітності. Онтології створюються та управляються розробниками, які допомагають бізнес-професіоналам створювати та керувати цими метаданими. Онтології водночас описують бізнес-домен і служать для перевірки створення цифрових фінансових звітів з цим описом. Автоматизація фінансової звітності може бути досягнута в тій мірі, наскільки це дозволяють дані та метадані а також алгоритмами програмного забезпечення [1].

Перевага цифрової фінансової звітності полягає у передачі обчислювальної техніці виконання рутинних механічних завдань, які пов'язані із складанням фінансових звітів. Мова йде не про всі завдання, а тільки ті, які можуть бути ефективно досягнуті за допомогою машин. В свою чергу це змінює природу професійної діяльності бухгалтера, посилюючи його активну роль, зміцнюючи експертні і консультативні навички, вимагаючи при цьому бути більш активним і добре обізнаним керівником, пов'язаним із створенням та перевіркою фінансового звіту. Цифрова фінансова звітність звільняє як професійних бухгалтерів, які створюють ці звіти, так і фінансових аналітиків та регуляторів, які використовують інформацію з цих звітів, від таких завдань, як оцінка доброякісності інформації за суттю та забезпечення формальних об'єктивних аспектів, таких як логічна та математична узгодженість показників звіту, що дозволить професійним бухгалтерам і користувачам зосередити увагу на судженнях та інших суб'єктивних аспектах, які не можуть бути автоматизованими.

Комп'ютеризація завдань, які виконувалися людьми, призводить до зменшення витрат праці, пов'язаних із створенням фінансових звітів, зменшення людських помилок, підвищення якості і зниження ризику невідповідності, скорочення часу складання фінансових звітів.

Передбачається, що цифрова система звітування виключить дублювання при подачі інформації у різні інстанції за тотожними або подібними формами звітності залежно від вимог регуляторів або контролюючих органів, оскільки передбачається створення єдиного вікна подання електронної звітності, доступ до якого буде у всіх інстанцій, які здійснюють нагляд за цією компанією.

Список використаних джерел

1. Digital Financial Reporting [Електронний ресурс] URL: https://en.wikibooks.org/wiki/Digital_Financial_Reporting.
2. Івахненко С.В. Електронні технології звітування як передумова аналізу та контролю фінансової звітності [Електронний ресурс] URL: <http://magazine.faaf.org.ua/elektronni-tehnologii-zvituvannya-yak-peredumova-analizu-ta-kontrolyu-finansovoi-zvitnosti.html>
3. Мінфін планує затвердити таксономію фінзвітності [Електронний ресурс] URL: <https://news.dtki.ua/accounting/reposts/50602>
4. Рафальська, К. У чому плюс нової електронної фінзвітності [Електронний ресурс] URL: https://biz.nv.ua/ukr/experts/rafalskaya_e/u-chomu-pljus-novoji-elektronnoji-sistemi-finzvitnosti-2410663.html

Світлана Стоянова – Коваль

д.е.н., професор, професор кафедри обліку та оподаткування
Одеський державний аграрний університет

Марія Варгатюк

аспірант кафедри обліку та оподаткування
Одеський державний аграрний університет

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОГО СЕКТОРУ
В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

За умов розвитку цифрової економіки та посилення євроінтеграційних і глобалізаційних процесів постійно зростає потреба в постійному удосконаленні механізму державної підтримки аграрного сектору національної економіки, реалізація якої сьогодні здійснюється, насамперед, за прямим, непрямим та умовно-прямим векторами. Проблеми державної підтримки аграрного сектору в сучасних умовах розроблені в працях вітчизняних вчених : Гришової І.Ю., Маркіної І.А., Галицького О.М., Дяченка О.П., Ніколюк О.В., Наумова О.Б., Гнатєвої Т.М., Кравчук А.О., Шестаковської Т.Л. [1-8]

Державна підтримка за непрямим вектором реалізації передбачає:

- забезпечення державних потреб необхідним обсягом аграрної продукції;
- регулювання виробничого ринкового сегменту на основі запровадження закупівельних і товарних інтервенцій із зерном;
- захист економічних інтересів товаровиробників при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в аграрній сфері;
- надання державної підтримки розвитку соціальної сфери, сільських територій та аграрної науки тощо.

Щодо державної підтримки за прямим вектором реалізації, то ключовою її формою надання є субсидування:

- матеріально-технічних ресурсів і сільськогосподарського виробництва;
- короткострокового та інвестиційного кредитування підприємницького аграрного сектору;
- лізингу та витрат капітального характеру;
- відшкодування частини витрат сільгоспвиробників шляхом страхування врожаю сільськогосподарських культур тощо.

Умовно-прямий вектор реалізації державної підтримки аграрного сектору орієнтований на нарощення виробничої платформи та ринкових позицій галузі через реалізацію посередніх форми підтримки з метою забезпечення клімату для організаційно-економічного розвитку агробізнесу. До головних опосередкованих векторів реалізації державної підтримки відносяться:

- митно-тарифне регулювання;
- створення оптових ринків;
- закупівлі через Аграрний фонд;
- підтримка постачальників енергетичних та матеріально-технічних ресурсів;
- соціальна підтримка сільських територій;
- виконання державних програм і загальнонаціональних проектів, на які можуть бути спрямовані й кошти позабюджетних фондів, тощо [5].

Аграрна сфера виступає підґрунтям для забезпечення як продовольчої безпеки будь-якої держави, так і основою нарощення її харчового потенціалу, тому розвиток аграрного сектору підтримують в усьому світі.

На відміну від розвинених країн світу, таких як, США, Канада, європейські країни, Україна використовує свою природно-ресурсну платформу лише на третину, про що свідчить відставання за показниками ефективності вітчизняного аграрного сектору від аналогів розвинутих країн. Так, Україна на міжнародному аграрному ринку за проведеним дослідженням ФАО поступається практично в два рази світовим конкурентам по врожайності зернових культур - США та розвинутих європейським країнам, а по продуктивності тварин - Канаді. Інакше кажучи, покращення економічного становища країни спроможне забезпечити підвищення продуктивності аграрного сектору, що, безумовно, неможливо без відповідного удосконалення державного механізму підтримки сільського господарства.

Проводячи паралель між розмірами наданої державної підтримки в Україні з іншими країнами, слід підкреслити про високий рівень субсидування аграрної сфери останніми, насамперед, європейськими країнами, що, безумовно, впливає на формування конкурентоспроможності європейської сільськогосподарської продукції: на протязі 2016-2017 років сукупний обсяг державної підтримки сільського господарства становив приблизно 60 млрд. євро щорічно, що по у відносному виразі складає 20% від валової аграрної продукції, чи приблизно 525 євро з розрахунку на 1 гектар. В розрізі країн державна підтримка аграрного сектору дещо коливається. Так, у Бельгії та Нідерландах на один гектар виділено приблизно 500 євро, Польщі - 345 євро, тоді як в Україні зазначений показник коливається від 10-20 євро.

Серед різноманіття існуючих на сьогодні методик оцінки рівня державної підтримки сільського господарства найактуальнішою в практичному напрямку застосування є методологія Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD).

За даною методикою рівень сукупної підтримки сільського господарства (Total support estimate — TSE) виступає ключовим критерієм оцінки рівня державної підтримки сільського господарства, що враховує оцінку рівня підтримки виробників, споживачів і загальних послуг. Цей показник представлений сукупністю трансфертів, отримуваних від платників податків і споживачів в наслідок реалізації заходів державної підтримки аграрного сектору, та вимірює сукупні витрати підтримки сільського господарства, тобто включає сумарно показники PSE, GSSE, і трансфертів від платників податків споживачам в CSE) [2].

Проте, треба зазначити, що даний критерій оцінювання рівня TSE не враховує частки аграрного сектору в національній економіці, що безпосередньо для нашої країни має неабияке значення, оскільки частка вітчизняного аграрного сектору в економіці України є порівняно вищою, ніж в ЄС чи США. Відомим є той факт, що на Україну припадає приблизно 25% чорноземів світу, а площа сільськогосподарських угідь складає 43 млн.га (72% від загальної площі країни), тому аграрний сектор завжди знаходився серед пріоритетів розвитку країни та є одним із ключових секторів національної економіки (формує 24% випуску продукції та 18% ВВП країни).

Необхідність удосконалення механізму державної підтримки аграрного сектору об'єктивно пов'язана з особливостями формування та використання фінансових потоків сільськогосподарського виробництва, нерівномірністю руху оборотних засобів, значними відхиленнями потреби в оборотних засобах від їхньої фактичної наявності, де найсуттєвішою

економічною небезпекою, що генерує економічні ризики в галузі є асиметрія фінансових ресурсів підприємства. В сучасному економічному просторі така асиметрія притаманна майже кожному аграрному підприємству, адже сталість їх фінансового розвитку в умовах сьогодення може бути порушена внаслідок неефективного розміщення та нерезультативного використання фінансових ресурсів, порушення процесу мобілізації оборотних потоків, зростання обсягів поточної та довгострокової заборгованості, що спричинено негативною динамікою розвитку виробничої сфери.

Основними причинами недостатнього обсягу державної фінансової підтримки вітчизняного аграрного сектору, безумовно, можна вважати фінансування за залишковим принципом, корумповану складову та постійний дефіцит державного бюджету. Проте, окрім цього існує безліч проблем у розвитку аграрного сектору, для вирішення яких необхідно розвивати відповідно до ринкових потреб системи аграрної логістики; зміщувати акценти, стимульовані урядом, з боку експорту переважно зернових культур в бік збільшення виробничих циклів з переробки сільськогосподарської сировини на внутрішніх ринках; оновлювати технологічну базу аграрного виробництва; розвивати органічне сільськогосподарського виробництва та покращувати агроєкосистему. [7]

Список використаних джерел

1. Gryshova I. Yu., Shestakovska T. L. (2017) The asymmetry of the resource configuration and its destructive impact on the capitalization of agribusiness. The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine. (2), 128-133.
2. Naumov O., Gryshova I., Rozsa Z. (2018) Leadership in Energy Efficiency of Agro-industrial Production: Regional Aspects. In: Strielkowski W., Chigisheva O. (eds) Leadership for the Future Sustainable Development of Business and Education. Springer Proceedings in Business and Economics. Springer, Cham 579-590
3. Шаульська | Shaulska H. M. G. (2018). Сучасні західні управлінські моделі. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, (3), 111-117. Retrieved із <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1598>
4. Ніколюк О.В. Теоретико-методологічні засади інституційного регулювання соціально-економічної безпеки аграрного виробництва: монографія / О.В. Ніколюк. – Одеса: Друкарський дім, Друк Південь, 2018. – 298 с.
5. Галицький О.М. Теоретико-методологічні концепти розвитку механізму державного регулювання аграрного виробництва в Україні [монографія] / О.М. Галицький. – Мена: Домінант, 2017. – 310 с.
6. Галицький О.М. Удосконалення механізмів державного управління та регулювання розвитку аграрного виробництва України / О.М. Галицький, Ж.В. Дерій, А.І. Лівінський // Український журнал прикладної економіки. – 2017. – Том 2. – № 3. – С.51-62.
7. Гришова, І., Федоркін Д.В. (2017). Концептуальний підхід щодо державного управління екологічною безпекою аграрного виробництва. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, (6), 161-167. Retrieved із <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/53>
8. Гришова, І.Ю., Федоркін Д.В. (2018). Функціонування механізму управління екологічною безпекою аграрного виробництва. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 1(1), 59-69. Retrieved із <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/21>

Хоу Тецзянь

д.е.н., професор

Цзянсуський педагогічний університет, КНР

Інна Гришова

д.е.н., професор, провідний науковий співробітник

Інститут законодавства Верховної Ради України,

професор Празької бізнес-школи, Чеська республіка

КОНКУРЕНТНІ ВІЙНИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ СТІМКОГО РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРІНГУ

Для розуміння ролі, яку може відігравати структуровані інноваційні продукти у сучасному світі цифровій економіці в Україні, необхідно розглянути обрану стратегію компанії та її зміни внаслідок нових ризиків під впливом процесу глобалізації та міжнародної інтеграції національних економік, асиметрії розвитку та законодавчого забезпечення фінтеху та інноваційних інструментів [1-5]. Одною з основних стратегічних цілей може бути намір менеджменту підприємства, яке є лідером своєї галузі, утримувати під власним контролем більшу частину ринку. Зрозуміло, що демонстрація такого наміру або, можливо, тільки підозра на нього, викликають зростаючу активність конкурентів на ринку, оскільки департаменти безпеки підприємств-лідерів займаються моніторингом внутрішнього середовища галузі та не залишають байдужими спроби поліпшити своє конкурентне становище. Активність конкурентів супроводжується аналізом можливостей, факторів успіху лідера, його фінансового стану, динамікою обсягів виробництва та продажів, оцінкою власної конкурентної позиції з точки зору змін кон'юктури ринку. Особливу увагу приділяють технологічному забезпеченню в умовах стрімкого розвитку фінансової інженірії та потенціалу залучення і використання нових технологій, зокрема фінансових інноваційних продуктів, що надає високу конкурентну перевагу в сучасному ринковому середовищі з розвитком цифрової економіки. Саме технічні інновації викликають стрімке нарощення інвестиційних потоків від комерціалізації інноваційних фінансових інструментів.

Якщо проведений аналіз ринку та ресурсного забезпечення фірми свідчить про можливість перерозподілу, як правило, починається конкурентна війна, що в умовах цифрової економіки характеризується стрімким. Зауважимо, що донедавна такі конкурентні війни велись за допомогою перегляду цінової політики, асортименту продукції тощо. В сучасному світі цифрової економіки використовуються суперництво технологій на базі фінансового інжинірингу, що неминуче призводить до перерозподілу ринкових частин, супроводжується використанням нових інноваційних продуктів, які складно копіювати та неможливо використовувати без додаткових інвестиційних ресурсів, кваліфікованого персоналу та розвинутої фінансової інфраструктури, що для вітчизняних підприємств обертається значними фінансовими витратами: як для лідера галузі, так і для його конкурентів.

Конкуренти, які не мають достатньо інвестиційних ресурсів, отримуючи наміри лідера галузі щодо агресивних дій з приводу утримання та розширення його власної долі ринку, скоріш за все, відмовляться від наступальної стратегії. Отже, в той час як наміри лідера-підприємства галузі оцінюються конкурентами як реальні, він отримує стратегічні конкурентні переваги, а для менеджменту підприємства постає завдання обміркованої та виваженої демонстрації наміру.

Демонстрація наміру агресивної конкурентної та фінансової політики ототожнюється з нарощенням обсягів виробництва продукції в перспективному періоді, що потребує формування додаткових обсягів оборотних активів у виробничій сфері та інноваційних конструкцій в фінансовій сфері з метою залучення джерел їх фінансування. В цьому випадку активно застосовуються такі технології як Big Data та «розумні контракти» тощо.

Отже, нарощення в структурі капіталу підприємства боргового навантаження призводить до агресивної виробничої політики. У випадку ігнорування конкурентами такої демонстрації, тобто не прийняття відповідних заходів щодо скорочення випуску обсягів свого виробництва, перенасичення ринку застарілою продукцією, неможливість використання інноваційних продуктів, які допомагають підвищувати лояльність клієнтів, аналізують вподобання та дозволяють швидко обробляти великі обсяги інформації клієнтської бази та їх вподобань, неминуче призводить до обвалу ціни, що скорочує обсяги прибутку всіх учасників ринку.

В той же час, якщо демонстрація наміру захвату ринку, була вдалою та супроводжувалась трансфером інноваційних технологій, розробкою інструментів фінансового інжинірингу тощо, конкуренти можуть прийняти рішення скоротити своє виробництво замість того, що розв'язувати цінову війну. Це приклад реалізації агресивної стратегії в умовах цифрової економіки, що дозволяє підприємству збільшити свої прибутки.

Слід зауважити, що збільшення боргового навантаження супроводжується збільшенням рівня ризику. В ситуації невизначеності збільшення обсягів виробництва підприємств призводить до росту прибутку, якщо попит на її продукцію є високим, і навпаки. Іншою мовою, збільшення обсягів виробництва в ситуації невизначеності призводить до збільшення ризикованості потоків прибутку, що генерує операційна діяльність фірми. Тому, чим вища буде доля боргового навантаження, тим більше у підприємства потенціал до збільшення обсягів виробництва. Отримавши інформацію про залучення підприємством додаткових фінансових ресурсів, що означає нарощення обсягів операційної діяльності, конкуренти змушені відповідати або повною пасивністю та збереженням своїх обсягів виробництва на попередньому рівні, або спробою зберегти поточний рівень цін (в крайньому випадку мінімізувати різке падіння) за допомогою скорочення обсягів виробництва. Тому, можна очікувати на виконання стратегічного сценарію.

Але, відомі проблеми недостатнього та скороченого інвестування при збільшенні боргового навантаження, що в свою чергу призведе до втрати агресивного сценарію підприємства на конкурентному ринку. [1] Так, підприємство, яке має на меті розширення своєї долі ринку, починає знижувати ціни та збільшувати витрати на рекламу, що призведе до зниженню прибутку в короткостроковому періоді і очікуванні росту прибутку в довгостроковій перспективі. Зниження ціни та збільшення витрат на рекламу можна розглядати як традиційні інвестиційні проекти, а мотив підприємства по реалізації цих інвестиційних проектів тобто по розширенню свого сегменту ринку залежатиме від очікуваної ставки доходності інвестиційних потоків. Отже, чим вище ставка доходності інвестиційних потоків, або чим вище обсяги прибутку від розширення сегменту ринку, тим сильніше мотив по їх впровадженню. З точки зору власників бізнесу, очікувана ставка доходності за цими інвестиційними проектами завжди буде вищою для підприємства з високим левериджем через проблему з недостатнім фінансуванням. Саме тому, більшість інноваційних продуктів спочатку фінансується на основі краундфандінгу та краундінвестинг, а згодом використовується великими підприємствами. Таким чином, високий рівень боргового навантаження призводить до зниження ставки доходності і, відповідно, робить підприємство менш агресивним а конкурентній боротьбі щодо розширення сегменту ринку, а боргове навантаження впливає на конкурентну динаміку в галузі.

Список використаних джерел

1. Shabarshin A.A., Fomin F.V. (2017) Razrabotka investitsionnoy strategii dlya innovatsionnyh chastnyh kompaniy rannikh stadiy na primere fi ntekh-startapa [Development of an investment strategy for innovative early stage private companies by the example of a fin-tech startup]. Globalnye rynki i fi nansovyy inzhiniring. 4. (1). – 45-56. doi: 10.18334/grfi .4.1.38027
2. Кузьмін О.Є., Жежуха В.Й.,Городиська Н.А.(2014) Іноземний досвід інжинірингової діяльності. Проблеми економіки. (3), 240-245.
3. Гришова І.Ю., Якайтис І.Б. (2018). Державна політика щодо реалізації механізмів управління інноваційним розвитком освіти та науки в Україні. Наукові записки Інституту

законодавства Верховної Ради України, (2),87-93. Retrieved із <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/770>

4. Gryshova, I. Yu. Naumov O. B., Shabatura T. S. (2016) Brand capitalization as a tool to maximize business value. Науковий вісник Полісся. (3), 168-175.

5. Gryshova I., Mityay O., Stoyanova – Koval S.(2016)The estimation of enterprise trade name competitiveness.Науковий вісник Полісся .(2), С 85-91

Алла Ужва

д.е.н., доцент

доцент кафедри обліку та оподаткування
Миколаївський національний університет
ім. В.О. Сухомлинського

Лідія Гуцайлук

к.е.н., доцент

доцент кафедри обліку та оподаткування
Миколаївський національний університет
ім. В.О. Сухомлинського

КОНЦЕПЦІЯ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Матеріалізація глобальних наукових ідей у галузі створення нових технологій, техніки, конструкційних та інших видів матеріалів зумовлює вкладення коштів в інтелектуальну власність, тобто придбання інтелектуальних товарів і послуг з метою їх подальшого використання у підприємницькій діяльності. Саме це сприяє тому, що результати науково-технічної творчості користуються значним попитом як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Даний товар є ніщо інше, як витвір людського розуму й таланту, тобто результат інтелектуальної діяльності людини.

Нематеріальні активи підприємства є новим об'єктом спостереження, обліку, економічного аналізу, управління в господарській практиці. Питома вага їх в загальній величині активів вітчизняних господарюючих суб'єктів порівняно із зарубіжними надзвичайно низька. Наявність нематеріальних активів у складі майна характеризує обрану господарюючим суб'єктом стратегію як інноваційну.

Питання бухгалтерського обліку нематеріальних активів знайшли своє відображення в наукових працях вчених: Бутинця Ф.Ф., Лишиленко О.В., Олійника О.В., Білухи М.Т., Подольського В.І., Дороша Н.І., Усача Б.Ф. та інших дослідників. Розвиток «нової економіки», трансформація та удосконалення економічних і правових відносин у державі, зміна зовнішніх факторів вносять корективи до даного об'єкта бухгалтерського обліку, що зумовлює необхідність адекватного реагування на ці зміни.

Відповідно до П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», нематеріальний актив – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований. Нематеріальний актив відображається в балансі, якщо існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигод, пов'язаних із його використанням, та його вартість може бути достовірно визначена [3]. Аналогічне визначення нематеріальних активів наводиться в міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи», згідно з яким нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має фізичної субстанції та може бути ідентифікований [2]. Згідно з МСБО 38 «Нематеріальні активи» не визнаються нематеріальними активами витрати на внутрішньо генеровані бренди, які не можна достовірно оцінити та відділити від вартості гудвілу, створеного всередині компанії. Якщо ж індивідуальну справедливу вартість активів можна достовірно оцінити, активи можна визнавати нематеріальними за умови, якщо їх можна ідентифікувати та вони мають

визначені строки корисної експлуатації [2]. Отже, основними взаємообумовленими і взаємопов'язаними компонентами, які характеризують економічний зміст цієї категорії активів є: немонетарність, нематеріальність, ідентифікованість, підконтрольність, достовірна оцінка, можливість отримання економічних вигід у майбутньому, наявність документів на право власності, реальна участь у фінансово-господарській діяльності підприємств.

Бухгалтерський облік як основна система, яка забезпечує прийняття управлінських рішень, повинна мати відповідний методологічний інструментарій для відображення нематеріальних активів з метою задоволення зростаючих потреб заінтересованих користувачів. В умовах сьогодення конкурентоздатність підприємств України залежить від впровадження науково-технічних досягнень у господарську діяльність, що викликає необхідність обліку окремого виду ресурсів – нематеріальних активів.

Виділяють наступні проблеми в веденні бухгалтерського обліку нематеріальних активів в Україні:

- відсутність гармонізації між законодавчими актами, що регулюють використання інтелектуальної власності і нормативним забезпеченням бухгалтерського обліку в Україні;
- відсутність єдиної економічної класифікації нематеріальних активів;
- відсутність інформації про всі нематеріальні активи, наявні на підприємстві, що призводить до заниження вартості під час об'єднання підприємств, їх приватизації та реструктуризації;
- відсутність науково-обґрунтованої методики оцінки різних видів об'єктів інтелектуальної власності;
- відсутність чіткого порядку визначення та різноманітність трактування поняття «нематеріальні активи» в економічній літературі;
- неможливість визначення строку служби окремих видів нематеріальних активів, що унеможливує їх амортизацію;
- першочергове визнання об'єктів права інтелектуальної власності, об'єктів права користування ресурсами та інших виключних прав нематеріальним активом;
- проблема сприйняття нематеріальних активів як невідчутних об'єктів, що зумовлює в багатьох випадках ефективно управляти такими активами, а також необхідність зміни методик контролю за їх використанням;
- швидка зміна справедливої (ринкової) вартості нематеріальних активів, що не завжди може бути вчасно виявлена і врахована для проведення переоцінки бухгалтерами.

Такі нематеріальні активи, як рівень якості управління, надійність покупців, внутрішньогенерований гудвіл, торговельні таємниці, висока кваліфікація працівників, наукові дослідження до сьогодні не відображаються в балансі, хоча багато зарубіжних авторів вважають за доцільне визначати їх у складі активів. Аналіз діючої практики бухгалтерського обліку нематеріальних активів виявив недоліки щодо порядку відображення в обліку створення та придбання нематеріальних активів. Для оптимального вивчення стану обліку операцій нематеріальних активів необхідно витрати на створення торгових марок включати до первісної вартості відповідних об'єктів нематеріальних активів з подальшою капіталізацією.

ПСБО 8 «Нематеріальні активи» визначено, що до критеріїв визнання нематеріальних активів належать: імовірність отримання економічних вигід, пов'язаних з їх використанням; достовірна оцінка їх вартості [3]. Для нематеріальних активів, створених власними силами, спектр критеріїв доповнюється наявністю намірів, технічних можливостей та ресурсів для доведення відповідних об'єктів до стану, в якому вони придатні для використання або реалізації. На нашу думку, застосування цих критеріїв дозволяє провести визнання активів, проте не дозволяє визначити, що вони є нематеріальними. Тобто вітчизняними стандартами закріплений пріоритет первинності визнання ресурсів активами, що дозволяє поіменувати такі критерії як загальні. Оцінка нематеріальних активів з моменту прийняття національного стандарту до сьогодні залишається одним з найбільш дискусійних та проблемних критеріїв. Труднощі оцінки викликані відсутністю вичерпного переліку витрат, які можна зараховувати

до первісної вартості об'єктів нематеріальних активів. Як відомо, залежно від виду витрат їх можна зарахувати до вартості нематеріального активу або на витрати діяльності. До витрат, які створюють такі проблеми, можна зарахувати: витрати на наукові та патентні дослідження, оцінювання об'єктів нематеріальних активів, маркетингові дослідження ринку нематеріальних активів. Зокрема, віднесення витрат на дослідження до складу витрат періоду за умови, що в подальшому на етапі розробки буде отримано нематеріальний актив, бачиться невиправданим, оскільки призводить до штучного заниження первісної вартості об'єктів, створених власними силами.

Поряд з цим чимало об'єктів потребують достовірного встановлення справедливої вартості, що з огляду на умовність існування в Україні активного ринку нематеріальних активів, становить надскладну практичну проблему. Перспективними для застосування в даному випадку є рекомендації міжнародних стандартів оцінки, якими передбачено три базових підходи: витратний, дохідний та ринковий. Вибір конкретного методу має передбачатися в обліковій політиці підприємств та враховувати його можливості щодо емпіричної реалізації.

Потреба вдосконалення класифікації нематеріальних активів диктується дублюванням класифікаційних ознак в межах, передбачених нормативно-правовим полем, доцільним є виокремлення мінімальної кількості типологічних ознак, які дозволяють розмежовувати об'єкти нематеріальних активів. Це є передумовою раціональної організації синтетичного та аналітичного обліку, виходячи з індивідуальних потреб підприємства. Для ведення податкового обліку можливо провести класифікацію об'єктів за групами: нематеріальні активи виробничого або невиробничого призначення.

Незважаючи на колосальні трансформаційні перетворення системи бухгалтерського обліку в Україні, до сьогодні ще не створена єдина методологія документування й аналітичного обліку операцій з нематеріальними активами. Вдосконалення первинного обліку нематеріальних активів повинно відбуватись у напрямках посиленого змістовного навантаження під час розроблення конкретної форми з метою забезпечення відображення всіх особливостей кожного об'єкта права інтелектуальної власності. Специфіка нематеріальних активів висуває певні вимоги до інформаційного змісту первинних документів, якими оформлюються господарські операції: з придбання, створення, введення в експлуатацію, модифікацію і вибуття об'єктів.

Список використаних джерел

1. Куцик П.О., Дрогобицький І.М., Плиса З.П., Скоп Х.І. Облікова концепція управління вартістю нематеріальних активів підприємства : монографія. Львів. Растр-7, 2016. 268 с.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи» від 1 січня 1999 р. (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.com.ua>
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи». Наказ Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 року № 242 (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nibu.factor.ua>
4. Пуцентейло П.Р. Аналітичне забезпечення діяльності підприємства. Сталий розвиток економіки. 2015 № 1 (26). С. 168–174.
5. Пуцентейло П.Р. Інформаційне забезпечення аналітичної діяльності в управлінні підприємством. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. Вип. 11. С. 224-232.
6. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
7. Yazlyuk B., Guley A., Brukhanskyi R., Shovkopliash H., Shvydka T. Basic principles of financial markets regulation and legal aspects of the legislative requirements. Investment Management and Financial Innovations. 2018. 15(1). 337-349.

Людмила Уніят

к.е.н., доцент, докторант

Тернопільський національний економічний університет

УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЮ ВИРОБНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В усьому світі стрімко розвивається цифрова економіка, яка надає суттєві переваги у зростанні ВВП країни та бізнесу. Саме цифрова економіка, як свідчить література [1, 2, 3, 7], сприяє поліпшенню соціально-економічного рівня життя суспільства у сучасному світі, здатна стрімко підвищити ВВП країни.

Проблема формування цифрової економіки у галузях промисловості і АПК активно дискутується у працях вітчизняних науковців, зокрема: Л.Кота, С. Коляденко, І. Маліка, Н. Мешко, А. Філіпенка, О. Джугова та інших.

Запровадження цифрової економіки в Україні фактично здійснюється на основі розвитку комунікаційних та інформаційних мереж. Слід зазначити, що цифрова інфраструктура в Україні перебуває на стадії розвитку і значно поступається провідним країнам світу. Про це свідчать цифри Speedtest net, позиції України в світі за показниками якості інтернет з'єднання неймовірно низькі – 114 місце за якістю мобільного інтернету та 45-те – за якістю широкопозвоного інтернету [1].

З метою прискорення розвитку цифрової економіки в Україні, Кабмін прийняв «Концепцію розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018-2020 роки» та затвердив план заходів щодо її реалізації. Прем'єр – міністр запевняє, що завдяки розвитку цифрової економіки до 2021 року можна забезпечити додаткові 5 % до ВВП України, залучити нові інвестиції, збільшити робочі місця [3].

Процес впровадження інформаційних технологій в будь-яку сферу можна назвати процесом її оцифрування та подальшої автоматизації. Оцифрування аграрної галузі розпочалося у 80-х роках минулого століття – у США, Японії, Китаї, Німеччині, Великій Британії, Голландії, Данії та інших країнах. Саме в цей час розпочалося активне впровадження GPS (супутникових навігаційних систем) у різні галузі, розвиток геоінформаційних систем (ГІС), що кардинально змінило аграрне виробництво у напрямку точного сільського господарства. Системи глобального позиціонування GPS, аерофотознімки і знімки з супутників, а також спеціальні програми для агроменеджменту на базі геоінформаційних систем (ГІС) збирають дані, що використовуються для точнішої оцінки оптимуму густини висіву, розрахунку норм внесення добрив і засобів захисту рослин, точнішого прогнозу урожайності (створюються технологічні карти полів, їх електронні паспорти з врахуванням всіх показників по кожному полю: культура, сівозміна, стан ґрунту, рельєф, виконані та заплановані операції) і фінансового планування. Концепція «точного землеробства» вимагає обов'язково приймати до уваги локальні особливості ґрунту/кліматичні умови. Компанія Massey Ferguson була першою, що стала виготовляти комбайни із пристроєм для створення й використання карт урожаю. Ці комбайни обладнані глобальними позиційними й географічною інформаційною системами, мають зв'язок із супутниками через приймач-антену, а також устаткування для ведення моніторингу врожайності. Невдовзі подібне устаткування почали випускати виробники John Deere, Claas, New Holland, а потім ця технологія почала масово розповсюджуватись [4].

Головні переваги впровадження ІТ у сільському господарстві: висока точність у плануванні та виконанні робіт, автоматизація процесів, що підвищує їх продуктивність, оперативність, чіткий розрахунок матеріальних ресурсів, що дозволяє зменшити витрати й рівень собівартості, в разі підвищити прибутковість, чітке виявлення недоліків у роботі.

На підсумках Ag Tech Forum 2017 (9.06.2017 р.) [5] розглянуто сучасні можливості застосування цифрової економіки в аграрному секторі, зокрема управління технікою,

використання метеостанцій, використання безпілотних літальних апаратів (дронів), інформаційні технології для тваринництва, технології контролю теплиць.

До процесу управління технікою відносять контроль за використанням палива, відстеження переміщень техніки, управління окремим обладнанням, зокрема форсунками та висівним апаратом, чітке визначення часу виконання операцій та їх контроль.

Здійснення контролю та обліку ПММ від нафтобази до фактичного використання в техніці включає:

- контроль видачі палива з паливозаправника та на АЗС;
- облік палива на техніці за допомогою «проточних датчиків» на вхід палива в двигун і «обратки»;
- переобладнання АЗС, контроль температури і густини при видачі палива.

Цифрова економіка дає можливість використання метеостанцій в агровиробництві, зокрема:

- визначення оптимальних погодних умов для проведення технологічних операцій (сівба сільськогосподарських культур, збирання врожаю, косовиця багаторічних і однорічних трав на сіно, боротьба із шкідниками та хворобами тощо);
- прогнозування урожайності усіх сільськогосподарських культур шляхом моніторингу за рівнем забезпечення поживних речовин у певні агротехнічні строки (наявність у ґрунті мікро і макроелементів, вміст гумусу, кислотність тощо);
- визначення оптимальної необхідності включення системи поливу.

Встановлення системи обліку і контролю за збором врожаю зернових культур включає (автоматичну перевірку наявності автомобіля при вивантаженні врожаю з комбайна на авто; вивантаження врожаю з комбайна на авто за визначеними RFID – картками; автоматичний контроль зупинок автотранспорту при перевезенні врожаю з полів на елеватор тощо).

Використання безпілотних апаратів (дронів) у сільському господарстві використовується в рамках системи онлайн моніторингу та з транспортною функцією.

До цього часу основною перешкодою в сільському господарстві була велика площа оброблюваних земель і низька ефективність контролю за посівами. Сьогодні технологія безпілотних літальних апаратів пропонує велику різноманітність можливостей застосування за відносно низькою ціною.

Особливу увагу потрібно приділяти показникам, площі, яку закриває безпілотник за один виліт. Крім того, ці машини мають бути прості у використанні і на високому ступені автоматизовані. Це дозволить агрономам легше засвоювати технології і працювати з ними на полях [6].

Умовно можна виділити кілька способів використання дронів протягом усього сезону. Першим етапом будь-якого сільськогосподарського циклу є аналіз ґрунту. Безпілотні апарати здатні створювати точні 3D-карти, які можна використовувати для планування карт-завдань на посів. Після посіву, аналіз вегетації надає дані для іригації і управління рівнем азоту.

Дрони використовують при внесенні засобів захисту рослин, вони можуть летіти на заданій висоті над рослинами, розпорошувати задану норму хімікатів або вносити біологічні організми, наприклад, трихограму. Тут використовуються сенсори, що дозволяють безпілотнику регулювати висоту в міру зміни топографії і географії і, таким чином, уникати зіткнень з об'єктами. В результаті зменшується кількість хімікатів і сільгоспвиробники економлять бюджет. Сьогоднішні технології дозволяють дронам швидше і більш ефективно здійснювати внесення хімікатів порівняно із традиційним використанням обприскувачів.

Цифрова економіка має надзвичайно важливе значення для розвитку тваринництва (птахівництва, молочно-м'ясного скотарства і свинарства). Особливістю вищевказаних підгалузей є те, що вони можуть функціонувати на великих високомеханізованих фермах і комплексах, що є важливим підґрунтям для прискорення використання цифрової економіки. Високий рівень концентрації та спеціалізації виробництва тваринницької продукції є доброю передумовою для запровадження інноваційних, ресурсощадних технологій, використання

біотехнологій для поліпшення генетичної та селекційно – племінної роботи, створенням вітчизняного ринку племінних ресурсів, який би повністю забезпечив внутрішню потребу та орієнтувався на експорт.

Впровадження ІТ-технологій в тваринництві дозволяє заощадити ресурси (від комбікормів до трудових витрат) і збільшити прибуток за рахунок підвищення продуктивності кожної тварини і ефективного планування операцій. Мініатюрні датчики можуть бути імплантовані або приєднані до кожної тварини. При цьому спеціальне програмне забезпечення може мати великі знання про місцезнаходження тварин в глобальній навігаційній системі, а також про здоров'я і самопочуття окремих видів (корів, овець або кіз). Цифрова економіка дає змогу диференціювати годівлю тварин залежно від фізіологічного стану, рівня продуктивності тварин, виявити якісні показники молока (вміст жиру, білка та ін), розведення високопродуктивного маточного стада, створення надійної кормової бази тощо.

Таким чином використання цифрових технологій дозволяє передовим агрокомпаніям збільшити свою рентабельність виробництва з 30 % до 90 % [7].

Перешкодою у впровадженні цифрових технологій є великі початкові капіталовкладення, тому далеко не всі господарства середнього і малого бізнесу можуть собі їх дозволити. Іншими гальмівними чинниками є загальна економічна нестабільність в державі, відсутність активної підтримки з боку держави.

Таким чином цифрова економіка надає могутні переваги для бізнесу і країни. Її розвиток повинен стати пріоритетом для України. Держава повинна максимально сприяти інвестуванню в розвиток цифрових інфраструктур, інновацій та сучасних технологій, щоб не відстати від провідних економік країн світу назавжди.

Список використаних джерел

1. Щербатенко О. Перспективи та перешкоди цифрової економіки в Україні / Na chasi.- 29.01.2018. URL: [https:// nachasi.com/2018/01/29/what-makes-ukraine-digital/](https://nachasi.com/2018/01/29/what-makes-ukraine-digital/)(дата звернення: 12.10.2018).
2. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки / Інноваційна економіка. 2018. № 5-6 [75]. С.131-143.
3. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2018/01/17/31946820/> (дата звернення: 12.10.2018).
4. Белінська Т. Дослідження: високі технології в аграрній галузі України / Агроеліта. 2017. 31.07. URL: <http://agroprod.biz/2017/07/31/doslidzhennya-vysoki-tehnolohiji-v-ahranij-haluzi-ukrajiny/>(дата звернення: 12.10.2018).
5. Підсумки Ag Tech Forum 2017. URL: <https://agtech.com.ua/1282-2/>(дата звернення: 12.10.2018).
6. Остапенко В. Технології майбутнього: дрони в сільському господарстві. 2017.29.05. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/tehnologii-majbutnogo-droni-v-silskomu-gospodarstvi/> (дата звернення: 12.10.2018).
7. Риженко О., Фіщук В. Як цифрова економіка змінить Україну/ Економічна правда. 2018.16.01. URL:<https://www.epravda.com.ua/columns/2018/01/16/633057/>(дата звернення: 12.10.2018).
8. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. Економічний дискурс. 2017. № 2. С. 37–47.
9. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.

Любов Федулова
д.е.н., професор,
Національна академія
державного управління при Президентові України,
завідувач Центру досліджень економічної політики
Інститут експертних та наукових досліджень

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Глобальні та геополітичні виклики вимагають більшої участі держави в економічному розвитку внаслідок орієнтованості її політики на забезпечення необхідного соціального захисту населення. Для попередження великої кількості ризиків і необхідності адекватно змінювати свою поведінку вже сьогодні органам влади потрібно орієнтуватися на результати цифрової революції, що досить активно про себе заявила, змушуючи країни включити цифровізацію як державну політику в плани свого розвитку. (Під терміном «цифровізація» слід розуміти перенесення способу отримання, передачі, аналізу і зберігання даних з аналогової сфери в цифрову).

Для сектора державного управління і надання державних послуг в Україні ця тема особливо актуальна в контексті реформування державної служби та здійснення децентралізації. В прийнятій Концепції розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018-2020 роки та затвердженому плані заходів щодо її реалізації [1] зазначається, що підсумком їх виконання за розрахунками Кабміну прогнозується зростання ВВП на 5%. Окрім того, очікується, що реалізація Концепції прискорить залучення інвестицій в українську економіку і допоможе модернізувати промисловість шляхом створення високотехнологічних виробництв. Зокрема, один із принципів Концепції звучить так: «Цифровізація здійснюється через механізм економічного зростання шляхом підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоздатності від використання цифрових технологій».

Слід зазначити, що за даними ресурсу Speedtest.net позиції України в світі за показниками якості Інтернет-з'єднання неймовірно низькі: 114-е місце за якістю мобільного Інтернету та 45-е за якістю широкосмугового Інтернету. І це при тому, що ми хочемо конкурувати з іншими країнами на ринку ІТ [2]. Україна має досить розвинутий швидкий широкосмуговий інтернет, але мобільний інтернет у неї повільний. У всіх сусідніх країнах мобільний інтернет кращий, ніж в Україні. Україна займає 39-ю позицію із 133 країн за швидкістю широкосмугового Інтернету (Fixed Broadband). Поряд з нами у рейтингу — Ірландія (37), Польща (38), Росія (40), Естонія (41). У рейтингу мобільного Інтернету Україна лише на 109 місці із 122-х. Україну випередили такі сусідні країни: Молдова на 43 місці, Польща – 49, Білорусь – 69 і Росія – 72.

Для подолання наздоганяючого статусу потрібна наявність революційних, проривних заходів щодо всіх напрямів цифровізації. Ці напрями повинні включати цифрову трансформацію традиційних галузей економіки, розвиток людського капіталу, цифровізацію діяльності державних органів, розвиток цифрової інфраструктури, а також розбудову нової моделі екосистеми підприємництва у сфері цифрових технологій і, як наслідок, зміну моделей створення доданої вартості в реальному секторі економіки, перш за все, за рахунок упровадження концепції Інтернету речей.

Слід зазначити, що в Україні сфері ІКТ та е-урядування постійно приділяється увага. Так, концептуальні засади запровадження механізмів та інструментів е-урядування було закладено в прийнятих законах «Про Національну програму інформатизації» (1998 рік) та «Про Основні засади розбудови інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» (2007 рік). Однак, реальний етап розвитку ІКТ та еурядування розпочався у 2015 році після прийняття Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (2015 рік), де до першочергових

реформ віднесені реформа державного управління із застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та реформа телекомунікаційної інфраструктури.

На практиці ефективність діяльності державних органів залежить від рівня автоматизації процесів, пов'язаних з виконанням щоденних рутинних операцій, таких як кадровий, бухгалтерський облік, бюджетне планування, планування і виконання державних закупівель, листування з іншими державними органами та ін.

Досвід передових економік світу показує, що найбільший ефект для бізнесу і громадян може бути досягнутий за рахунок впровадження цифрових технологій в державне управління. Зокрема, при здійсненні цифровізації, за усіма значимими масовими державними послугами, що запитуються, повинен бути впроваджений електронний реєстр на всіх етапах їх надання. За таких умов відбудеться проактивне надання послуги за фактом настання події, а не за фактом надходження заяви. Крім того, вводиться алгоритмізація цифрових послуг, без участі чиновника. Більш того, держава передбачатиме потреби своїх громадян в отриманні послуг, максимально вивільняючи час для продуктивної праці і стимулювання економічно активної поведінки.

В кінцевому підсумку має бути реалізована модель управління, коли не громадянин звертається в держоргани за послугами, а держава, розуміючи потреби громадян, зв'язується з ними для надання державних послуг без необхідності фізичних відвідин установ. При цьому повинна відбутися інтеграція розрізаних на сьогодні інформаційних систем і каналів комунікацій для реалізації моделі омніканального обслуговування шляхом створення єдиного "фронт-офісу", направленою на забезпечення доступності інформації і послуг у будь-який час, в будь-якому місці і на будь-якому пристрої (контакт-центр, веб-сервер-портал, інтелектуальні месенджери, мобільні пристрої, SMS-повідомлення).

В країні потрібні програми цифровізації діяльності державних органів на усіх рівнях системи управління, для реалізації цілей яких повинна бути створена інфраструктура підтримки у вигляді адаптованого законодавства, заходів підтримки бізнесу, освіти і науки, спрощення процедур ведення бізнесу, скорочення транзакційних витрат при взаємодії з державою. Ключовим заходом повинна бути реалізація принципу "Digital by default", що передбачає планування і подальше надання державних послуг винятково в електронній формі, з розширенням можливості самообслуговування.

Окрім того, формування систем електронного супроводу нормативно-правових актів дозволить забезпечити якісний та максимально прозорий процес законотворчості, що дозволить громадськості і бізнес-співтовариству мати можливість безпосередньої участі в нормотворчому процесі. Що сприятиме підвищенню рівня довіри до органів влади і забезпечення ефективності формування сприятливого клімату для ведення бізнесу за рахунок відкритості законодавчих ініціатив, що приймаються.

Дослідження показують, що вже сьогодні маємо практики ефективної взаємодії державних органів і дотримання принципів "Paper free", що передбачає розвиток системи управління бізнес-процесами, побудованої за принципами хмарного обчислення з подальшим розвитком в цифрове сховище. Здійснюється робота по автоматизації подібних типових завдань переважно за сервісною моделлю інформатизації. Для поліпшення процесів ухвалення рішень на державному рівні здійснюється комплекс робіт щодо розвитку системи інтелектуального аналізу і прогнозування на основі великих даних.

Звичайно, значна кількість завдань державного управління підлягають автоматизації, проте виконання багатьох із них передбачає значну міру здорового глузду. Це означає, що, навіть якщо інтернет може підвищити ефективність надання багатьох державних послуг, вигоди виявляться обмеженими, якщо в посадових осіб і співробітників державних органів не буде стимул-реакцій використовувати технології на користь суспільству. «Цифрові технології дійсно полегшують контроль за явкою вчителів на роботу, проте якість викладання визначається рівнем підготовки вчителя, його ресурсами, здібностями і мотивацією» [3].

Слід також взяти до уваги, що в рамках цифрової економіки інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) виступають не як технологічна інновація (що було характерно для попереднього технологічного устрою), а як всеосяжна технологічна інфраструктура, на базі якої створюються нові форми економічної і суспільної діяльності. Тому розбудова інформаційної інфраструктури широкосмугового доступу до мережі Інтернет та підвищення якості послуг є ключовим завданням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ) на перспективу. Так, за ініціативи НКРЗІ в 2017 році було розроблено та впроваджено значну кількість нормативно-правових змін, спрямованих на лібералізацію ринку, зменшення бар'єрів входження на ринок та регуляторного впливу на діяльність операторів, провайдерів телекомунікацій.

Основними проблемами розвитку телекомунікаційних мереж НКРЗІ було визнано організаційні та технологічні проблеми функціонування телекомунікаційних мереж на тимчасово окупованих територіях і на території проведення антитерористичної операції; низька ефективність управління ТМЗК, відсутність Національного центру оперативно-технічного управління мережами телекомунікацій України; нерівномірність забезпечення споживачів телекомунікаційними послугами, особливо у сільській, гірській місцевості і депресивних регіонах, у тому числі загальнодоступними телекомунікаційними послугами та послугами широкосмугового доступу до Інтернету (ШСД) [4]. Тому саме організаційні і фінансові інновації стають головною рушійною силою розвитку цифрової економіки. Стратегічні орієнтири мають бути набагато ширші, ніж нинішні стратегії розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Для розвитку технологій обов'язково необхідно створити політико-економічні та інституціональні умови, що сприятимуть отриманню максимальної віддачі капіталу від цифрових перетворень, тобто необхідно закласти міцний аналоговий фундамент, який забезпечив би цифрові дивіденди для усіх.

У цьому контексті важливі завдання мають бути вирішені при безпосередній участі і під керівництвом регіональних органів державного управління у напрямі інформаційної безпеки; зокрема, має бути проведений аналіз існуючої системи інформаційної грамотності учасників регіональної інформаційної взаємодії, визначені необхідні ресурси для підвищення її рівня; створені механізми стимулювання розробки вітчизняного програмного забезпечення і збільшення його частки в умовах цифрової економіки. Важливими вбачається створення механізму підготовки та супроводу інвестиційних проектів цифровізації, у т.ч. через моделі державно-приватного партнерства. Для забезпечення універсальної мережевої доступності, у тому числі в депресивних районах, необхідно залучати державну підтримку регіональних інфраструктурних проектів, які є більш привабливими для міжнародних інвесторів.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 - 2020 роки. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
2. Україна переходить на цифрову економіку. Що це означає. - <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2385945-ukraina-perehodit-na-cifrovu-ekonomiku-so-ce-oznachaє.html>
3. Цифровые дивиденды. Обзор. Доклад о мировом развитии 2016. – Группа Всемирного банка. - <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/23347/210671RuSum.pdf>
4. ЗВІТ «Про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2017 рік». - https://nkrzi.gov.ua/images/upload/142/7598/Zvit_2017_new.pdf

СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЄДИНОГО ЦИФРОВОГО РИНКУ

Сучасною тенденцією для Європи є реалізація стратегії Єдиного цифрового ринку – Digital Single Market Strategy. Європейський союз цілеспрямовано «оцифровує» економіку, передбачаючи при цьому збільшення глобального впливу новітніх технологій і зростання доходу від електронного бізнесу, інформаційного консалтингу та електронних послуг. Реалії глобального світу диктують саме такі умови модернізації економік і створення чітких правил нової інноваційної епохи.

Цифрова економіка – закономірний етап еволюційного розвитку технологічної моделі суспільства, що забезпечує конкурентоспроможність, ефективність національних економік, створює унікальні можливості розвитку людського капіталу, стимулює інноваційні і креативні індустрії. Затримка з переходом на цифрові технології – національна небезпека для будь-якої країни. Україна не може залишатися осторонь цих революційних перетворень [1, с. 78].

Приєднавшись у червні 2015 року до Декларації Східного партнерства ЄС з питань цифрової економіки, Україна підтвердила свої наміри та готовність співпрацювати з ЄС та сусідами Євросоюзу у цій сфері.

Українським урядом затверджено Програму «Цифрова економіка» [3] та ухвалено «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки» [2], які спрямовані на створення ринкових стимулів, мотивацій, потреб щодо використання цифрових технологій серед українських секторів промисловості, всіх сфер життєдіяльності людини, бізнесу та суспільства. Безумовно, широке коло фахівців різних наукових галузей беруть участь у дослідженні цього актуального руху суспільства. Своє місце повинна зайняти й економічна теорія, яка спроможна виявити об'єктивні закономірності функціонування цифрової економіки, її внутрішній зміст та сформулювати найважливіші параметри правового регулювання. Актуальність створення цифрової економіки вже не викликає сумнівів. Тепер на перший план вийшли питання методології дослідження цифрової економіки та розробка конкретних кроків щодо її впровадження.

Сценарій цифрового розвитку передбачає: усунення законодавчих, інституційних, фіскальних та інших перешкод, які заважають розвитку цифрової економіки; впровадження стимулів та мотивацій для заохочення бізнесу та індустрій економіки в цілому до цифровізації; створення попиту та формування потреб серед громадян до цифровізації, насамперед через впровадження державою масштабних проектів цифрових трансформацій; розвиток цифрових інфраструктур як основи використання переваг цифрового світу у повсякденному житті та платформи для досягнення ефективності економіки взагалі; розвиток і поглиблення цифрових компетенцій для забезпечення їх готовності до використання цифрових можливостей, а також подолання супутніх ризиків; розвиток цифрового підприємництва, створення відповідних інфраструктур для підтримки та розвитку інноваційної діяльності, впровадження механізмів фінансування, стимулювання та підтримки [2].

Дослідження, проведені McKinsey Global Institute, доводять, що протягом минулого десятиліття транскордонні потоки даних зросли в 45 разів, а до 2020 року вони зростуть ще в 9 разів. Враховуючи виклик на швидкі зміни, ЄС приступив до створення нового спільного ринку – цифрового, який повинен зміцнити діючі економічні свободи і засади на теренах усієї спільноти та розвивати цифрові технології, використовувати усі їх переваги, мінімізувати ризики, швидко відповідати на виклики, в тому числі й безпекові. У торговельній політиці ЄС також відчутно посилює роль цифрових технологій, що

обов'язково треба враховувати Україні, інакше вибудувувати спільний простір з ЄС буде неможливо.

Стратегія єдиного цифрового ринку (DSM), реалізована Європою, на думку провідних експертів, може принести Євросоюзу додатково 415 мільярдів євро щорічно і забезпечити створення сотень тисяч робочих місць. Стратегія єдиного цифрового ринку розглядається як основний актив Європи, спрямований на адаптацію європейського суспільства, бізнес-середовища до нових умов ведення діяльності на міжнародній арені. Європейці прагнуть забезпечити ефективний розвиток різних секторів економіки, які використовують цифрові технології для інновацій, щоб вони залишались конкурентоспроможними на глобальному рівні. Великий цифровий потенціал закладено в міжнародні угоди про торгівлю та асоціацію, що діють між ЄС та іншими країнами. Вони дозволяють заохочувати і полегшувати торгівлю даними, товарами та послугами, наприклад, розвиток телекомунікацій і електронної торгівлі, і зрештою – потоками даних. Подібні угоди розглядаються європейцями як ключові елементи забезпечення співробітництва в цифровій політиці, зокрема, у питаннях розробки єдиних стандартів, сертифікації та маркування, що важливо для посилення безпеки пов'язаних між собою об'єктів у всьому світі. Ці стандарти необхідно вже впроваджувати і в Україні, тим більше, що вони окреслені в Угоді про асоціацію з ЄС [4].

Однак, цифрове співробітництво пов'язане не тільки з інфраструктурою. ЄС налагоджує науково-дослідну співпрацю, включає країни-партнери до широкого кола суміжних питань, як безпосередньо, так і через численні міжнародні організації. Йдеться про управління в мережі Інтернет, функціональну сумісність і впровадження загальних технічних стандартів, необхідних для поширення технологій 5G, IoT (інтернету речей) і хмарних технологій. Про те, наскільки це важливо, свідчить факт, що Стратегія Єдиного цифрового ринку є одним з десяти політичних пріоритетів Єврокомісії. Документ спрямовано на розкриття нових можливостей, усунення бар'єрів транскордонної активності. Серед ключових ініціатив – спрощення правил транскордонної електронної комерції і посилення захисту споживачів при здійсненні покупок в інтернеті, підвищення довіри до онлайн-магазинів і продажу через кордони. Передбачається зменшення адміністративного тягаря, з яким стикаються підприємства з різними режимами ПДВ: продавці товарів в інших країнах зможуть також користуватися єдиною електронною реєстрацією, оплатою і загальним тарифом ПДВ. Вже з нового року в ЄС будуть введені граничні величини (10 тисяч євро і 100 тисяч євро) для транскордонних поставок електронних послуг, реалізовано систему MiniOneStopShop (MOSS), яка призначена для спрощення ПДВ-звітування малого та середнього бізнесу [4].

Можна припустити, що в найближчі роки, залежно від успіху MiniOneStopShop (MOSS), ця концепція буде поширена на всі інтернет-продажі товарів і транскордонні послуги кінцевим споживачам, також ймовірно скасування режиму дистанційних продажів в межах Євросоюзу і обмеження на імпорт малих партій відповідно до зобов'язання з реалізації єдиної системи податку на додану вартість. А от роботу нової служби «єдиного вікна» - OneStopShop (OSS) треба поширювати і на імпорتنі товари, в такому випадку продавці та торгові майданчики, на відміну від реалій сьогодення, зможуть сплачувати податок на додану вартість безпосередньо у момент, коли споживач з країни Євросоюзу здійснює покупку. Таким чином, продавці та торгові агенти, розташовані за межами Євросоюзу, зможуть декларувати податок на додану вартість за допомогою OSS (OneStopShop).

Список використаних джерел

1. Гриценко О. А. Цифрова економіка: сучасні виклики для економістів та правознавців. Економічна теорія та право. № 2 (33). 2018. С. 77-90.
2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/Koncepciya-razvitiya-cifrovojeconomiki-i-obshhestva-Ukrainy-na-2018-2020-gody>.

3. Цифрова економіка підніме ВВП України: Гройсман показав амбітний план. URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews>.
4. Черніков Д. Інформація Парламентської експертної групи з євроінтеграції. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2364078>.
5. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.
6. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. *Економічний дискурс*. 2017. № 2. С. 37–47.
7. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. *Наука молода*. 2010. № 14. С. 198-202.

Олег Цимбалістий
аспірант

Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ

Незважаючи на тривалу дискусію про недоліки незабезпечених валют, домінуючим видом грошей вважаються ті, номінальна вартість яких встановлюється і гарантується державою. Однак, нестабільність курсів багатьох національних валют, вектори глобалізації та зростаюча частота виникнення криз створюють необхідність певної реорганізації грошового обігу.

Великий інтерес зараз викликає як у теоретиків, так і у практиків криптовалюта, яка за своєю сутністю не є фідучіарними грошима, а абсолютно новим їх видом. Криптовалютою називають розподілені і децентралізовані системи безпечного обміну і передачі цифрових грошових знаків, засновані на засобах криптографії. Грошові знаки такої системи можуть обмінюватися на реальні гроші за ринковим курсом. Першою криптовалютою була Біткоїн (Bitcoin), 2009. Пізніше із застосуванням тих же інновацій був створений ряд інших криптовалют, проте конкретні параметри алгоритмів, закладених в їх роботу, відрізнялися від Біткоїн.

Прийнято виділяти два типи віртуальних валют: конвертована (відкрита) і неконвертована (закрита) віртуальна валюта. Суть даної класифікації віртуальних валют полягає в можливості їхньої конвертації у фіатні гроші, і навпаки. Термін «конвертована валюта» вказує на її фактичну конвертованість, тобто віртуальна валюта є «конвертованою» лише до того часу, поки фізичні та юридичні особи проводять із нею операції, а інші приймають її, оскільки «конвертованість» віртуальної валюти жодним чином не гарантована законодавством. Неконвертована (закрита) віртуальна валюта призначена для використання в конкретних віртуальних сферах, таких як глобальні онлайн-ігри або магазин Amazon.com, і яка за правилами, що регулюють її використання, не може бути обмінена на фіатні гроші [3, с. 562].

Для функціонування криптовалют не потрібно центральних банків, які керують грошовою пропозицією чи здійснюють нагляд за фінансовими інститутами в системі контролю за рухом грошових коштів і недопущенням несанкціонованої емісії грошей. Криптовалютою є проект з відкритим програмним кодом, який не має власника. Важливу роль в управлінні системою Bitcoin відіграють майнери, оскільки вони забезпечують криптографічний захист від несанкціонованої емісії. Відсутність у Біткоїн центрального (національного) банку і заданість динаміки грошової маси стали причиною критики на його адресу з боку економістів, які констатували, що стандартні заходи для стабілізації макроекономічної ситуації в криптовалютних системах неможливі.

Ця критика, на нашу думку, є некоректною, оскільки у більшості економічних теорій, які заперечують «нейтральність» грошей, макроекономічні властивості останніх пов'язуються з їх використанням в економіці у якості розрахункової одиниці. Криптовалюта

ж, переважно, використовується як засіб обміну, а не розрахункова одиниця, тобто самі транзакції виробляються в доларах або іншій валюті, але платежі здійснюються, наприклад, в біткоінах. Якщо в біткоіни не трансформувати ціни, оплату праці і т.д., робота такої системи навряд чи може принципово вплинути на циклічність розвитку національних і світової економік.

Говорячи про вплив віртуальних валют на фінансову стабільність, слід зазначити, що користувачі віртуальних валют стикаються із типовими ризиками, пов'язаними з віртуальними платіжними системами, такими як: 1) кредитний ризик; 2) ризик ліквідності; 3) операційний ризик; 4) правовий ризик [2, с. 763].

Міжнародна практика використання криптовалюти свідчить про те, що держави по-різному ставляться до її впровадження в обіг. Пояснюється це передусім новизною даного інструменту та відсутністю єдиного визначення категорії «криптовалюта», яка б розкривала її економічну сутність [1, с. 22].

Перша інформація про Біткоін акцентувала основну увагу на використанні цієї системи для чорного ринку. Фейкові дані поширювали помилкове припущення про анонімність транзакцій в системі Біткоін. Насправді ж Біткоін (ланцюжок блоків) – це абсолютно публічна модель, у якій існує загальнодоступний реєстр всіх транзакцій, здійснених за всю історію її існування. Транзакції відбуваються між адресами Біткоін, які представляють собою набори випадкових чисел і букв – криптографічний хеш-код відкритого ключа. Хоча до транзакцій в ланцюжку блоків не додаються певні імена учасників, адреси Біткоін є псевдонімами користувачів. Якщо Біткоін-адресу будь-яким чином ототожнити з конкретною людиною, то й всі транзакції в ланцюжку блоків з використанням цієї адреси легко ідентифікувати. Користувачі ж можуть застосувати ряд заходів для збереження анонімності й забезпечення приватності своїх фінансових оборотів. Наприклад, вони можуть створити і використовувати необмежену кількість адрес.

Незважаючи на наявність спектру методів захисту, мережа Біткоін залишається відкритою для високотехнологічного аналізу угод і виявлення конкретних контрагентів. І хоча транзакції в Біткоін не є абсолютно анонімними, сама наявність криптовалюти істотно змінює правоохоронну діяльність з припинення незаконних транзакцій.

Оскільки криптовалюта не забезпечена ніякими активами, вартість цієї валюти залежить лише від її корисності як засобу обміну. В деяких ситуаціях криптовалюта краще готівки (нею, зокрема, можна розплатитися онлайн) і кредитних карт (операції обходяться дешевше). Крім технічних характеристик, корисність криптовалюти пов'язана з мережевими ефектами, які вона здатна створювати. Масштаб таких впливів залишається невизначеним, і в цьому, мабуть, полягає головна причина волатильності курсу криптовалют. Можливо ця невизначеність з часом зникне.

Альтернативна точка зору щодо криптовалют полягає у їх сприйнятті як фінансових пірамід, сформованих на популярності анонімних розрахункових операцій. Не виключено, що ці фактори призведуть до зниження курсу і в перспективі до втрати цінності. Обмеженість емісії біткоінів створює видимість «гри за правилами», але все одно вони залишаються технічними записами на рахунку, і ніяких зобов'язань не створюють.

Не дивлячись на перспективи розвитку криптовалют і їх надійності як платіжного засобу, можливість самостійно «виробляти» грошові кошти викликала значний інтерес у населення. В Україні спостерігається справжній бум майнінгу криптовалют, багаторазово зріс попит на відеокарти й інші компоненти для високопродуктивних майнінг-ферм. В даний час є можливість займатися майнінгом криптовалют як на спеціально розроблених для цього системах, так і на персональних комп'ютерах. Однак, наприклад, майнінг біткоінів в зв'язку зі зменшенням розміру винагороди за вирахований блок є зараз доцільним виключно з використанням екстрапотужних інтегральних схем спеціального призначення.

Список використаних джерел

1. Васильчак С. В., Куницька-Іляш М. В., Дубина М. П. Використання криптовалют в сучасних економічних системах України: перспективи та ризики. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. 2017. т 19. № 76. С. 19-25.
2. Григоревська О. О., Салазкін С. Л. Особливості функціонування віртуальних криптовалют: економічний аспект / Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Випуск 14. 2016. С. 760-765.
3. Дудина О. И. Биткоин – валюта будущего. Фундаментальные исследования. 2016. № 3. С. 561-565.
4. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.
5. Пуцентейло П.Р. Інформаційне забезпечення аналітичної діяльності в управлінні підприємством. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. Вип. 11. С. 224-232.
6. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. Економічний дискурс. 2017. № 2. С. 37–47.
7. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
8. Yazlyuk B., Guley A., Brukhanskyi R., Shovkopliias H., Shvydka T. Basic principles of financial markets regulation and legal aspects of the legislative requirements. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. 15(1). 337-349.

Наталія Штельма

к.е.н., старший викладач

Тернопільський національний економічний університет

ІСТОРІЯ ВИНЕКНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИПТОВАЛЮТ

Протягом своєї історії, гроші пройшли кілька етапів свого розвитку, а саме від появи, коли їх функції виконували товари, до поступового витіснення готівки з обігу. Наступним етапом розвитку грошей стала поява криптовалют. У час найбільшого прориву в сфері новітніх технологій (кінець 90-х років минулого століття) почали виникати перші ідеї створення криптовалют. Таким ідеям передувало масове поширення Інтернету. В цей час і з'явилися перші, ще розмиті і недопрацьовані, концепції віртуальних грошей, функціонування яких ґрунтувалося на криптографії – науки про методи шифрування інформації. Ідеологи криптовалют в першу чергу мали на меті те, щоб забезпечити повну незалежність нової грошової одиниці від держави, що гарантувало б учасникам транзакцій з криптовалютою бажану анонімність і невразливість. Незважаючи на те що з тих пір дана ідея розвивалася вкрай повільно, не минуло й десяти років, як світ побачив першу повноцінну криптовалюту, що отримала назву біткойн (англ. Bit - біт, coin - монета). Сталося це в 2008 році, коли японець Сатоші Накамото (існує також версія, що це не одна людина, а група вчених під псевдонімом) придумав власний концепт криптовалютної системи на чолі з біткойном (BTC). Однією з головних відмінностей біткойну від традиційних валют є те, що жодна країна, жоден фінансовий інститут не забезпечує його вартість навіть в такій мірі, як сучасні національні валюти. Досі не існує єдиної думки про те, з чого складається вартість криптовалют. На 2017 рік вже існувало більше дев'яти сотень криптовалют, і з кожним роком створюється все більше.

На сьогоднішній день, відношення до криптовалют у світі є неоднозначним. В залежності від країни, віртуальні монети включають в економіку або продовжують ігноруватися. Офіційно біткойни були визнані валютою тільки в Японії і Німеччині, а ось в США ці накопичення тільки оподатковуються, але офіційного статусу валюти не набули.

Взагалі, у світі вже існують автомати, що приймають біткойни в якості оплати того чи іншого товару. Отже, існують цілком реальні підстави вважати, що в подальшому криптовалюту можна буде використовувати без спеціального обладнання, складних рахунків і незручних способів зберігання. Наприклад, передавати її через мобільний телефон (через спеціальні додатки). Для цього потрібен час і легалізація. Якщо це станеться, то віртуальні гроші стануть повсякденними розрахунковими засобами для всіх.

Підводячи підсумок, точні прогнози розвитку криптовалют зробити складно. Все залежить від валюти. Наприклад, у біткойна стабільне і впевнене зростання, а в інших криптовалют бувають вдалі і невдалі періоди. Але важливо розуміти – криптовалюта існує, поки до неї є інтерес. Тобто, користувачі самі своїми діями або бездіяльністю вирішують долю цифрових грошей.

Список використаних джерел

1. Мечникова І.І., Масленіков Є.І., Данилов Р.І. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти. Біткойн як інноваційний засіб інвестиційної діяльності суб'єктів національної економіки [Текст]: монографія/ за ред. Масленікова Є.І. Херсон: 2016 Розд. 22, С. 392-404

2. История биткойна: краткий экскурс в прошлое и будущее криптовалют. URL: <https://geektimes.ru/post/294881/>

3. Декрет №8 «О развитии цифровой экономики» URL: http://president.gov.by/ru/official_documents_ru/view/dekret-8-ot-21dekabrja-2017-g-17716/

4. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. Економічний дискурс. 2017. № 2. С. 37–47.

5. Язлюк Б.О., Шандрук С.К., Гугул О.Я. Соціальна відповідальність суб'єктів господарювання : економічна природа та зміст. Науковий вісник Полісся. 2017. № 1 (9). Ч. 1. С. 119–127.

6. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.

7. Язлюк Б. Теоретичні основи сутності та змісту соціально-економічної безпеки. Економічний аналіз. 2014. Т. 16, № 1. С. 149-154.

Борис Язлюк

д.е.н., професор,

декан факультету аграрної економіки і менеджменту
Тернопільський національний економічний університет

ЧОМУ КРИПТОВАЛЮТИ КРАЩЕ ФІАТНИХ ГРОШЕЙ?

Багато людей задають запитання: чому криптовалюти кращі за паперові гроші?

1. Постійний контроль:

– звичайні кредитно-фінансові системи створені таким чином, що ніхто не знає де Ваші гроші в банку;

– уряд уважно слідкує за кожним рахунком.

Цифрові монети – система має повний контроль:

– в яких гаманцях і скільки монет знаходяться;

– усі гаманці анонімні, але система їх контролює.

2. Безпека – кошти належать їх власникам:

– цифрова монета належить Вам і ніхто її не може забрати;

– з фіатними валютами зовсім по іншому. Так, банк може заморозити рахунок, рішення суду конфіскація, банк може впливати на Вас в прийнятті рішень.

3. Основою криптовалют є блокчейн. Кожен може перевірити чесні та нечесні дії учасників блокчейну, тому корупція в середині системи є неможливою.

4. Ніяких емісій Центральних банків:

– кількість монет і швидкість створення встановлено алгоритмом і не може змінюватися урядом, НБУ чи третьою особою.

5. Децентралізація: немає власного емітента, а її існування економіці забезпечують власники монет.

Особливість: Рішення про достовірність трансакції приймає не банк, а крипто громада через консенсус.

6. Капіталізм та вільний ринок – правило фондового ринку:

– ціна залежить від попиту та пропозиції. Чим більше людей вірить в криптовалюту, тим більше вона вартує.

Ціноутворення криптовалюти – ідеальний капіталізм.

7. Зручніше ніж Visa чи Master Card:

– пластикові картки потребують розвиненої інфраструктури, торговельної мережі та контакт з банком і обов'язкова комісія за операції;

– для операцій з криптовалютами потрібні лише телефон або комп'ютер;

– банк чи платіжна система не може зупинити чи відмінити платіж.

8. Проблема економіки:

– економічні кризи через наявність боргів;

– цифрові монети, як амортизатор щодо гіперінфляції, банкрутство банків.

Обмін цифрових монет на фіатні валюти є тимчасовим явищем!

Конвертація криптовалют в долар США чи євро мають витрати і комісії 5-10%.

Через 5-10 років через розгалужену торговельну мережу, з метою забезпечення для цифрової економіки та криптоіндустрії, кожен товар можна буде провести оплату.

Чому криптовалюти не замінять фіатних грошей?

Криптовалюта не може бути визнана як платіжний засіб. Перша функція грошей – засіб обміну та оплати товарів і послуг. ТОП – 500 е – компаній 1% оплати крипто валютами.

Не визнана на рівні держави як засіб платежу для сплати податків та зборів.

Із 1800 криптовалют тільки 100 основних і 65 наповнені забезпеченням.

Друга функція грошей – збереження. Вона не виконується. Долар США втрачає 3% споживчої вартості. Криптовалюта сильно волатильна; акції мають цінність і забезпечення.

Третя функція грошей – одиниця розрахунку для товарів і послуг.

Майнінг – енергозатратний, за сучасної волатильності є економічно нерентабельним. Так, КНР втрачає 62% власного видобутого вугілля на майнінг.

Немає гарантування вкладів та збережень: в США – 250 тис. дол. США, Європа – 100 тис. євро; Україна – 200 тис.грн.

Рахунок на криптобіржі – це не рахунок в банку. Операційні ризики при переході в фіат і назад через біржу і в готівкові гроші є проблемним.

Крадіжки та крахи.

У грудні 2017 р. – 1 млн. BTC було вкрадено – 8 млрд. дол.США.

Список використаних джерел

1. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.

2. Язлюк Б. О. Гевко Р. Б., Дзядикевич Ю. В. Теоретичні та прикладні аспекти економічної безпеки України. Інноваційна економіка 2015. № 4 (59). С. 301-210.

3. Yazlyuk B., Guley A., Brukhanskyi R., Shovkopliias H., Shvydka T. Basic principles of financial markets regulation and legal aspects of the legislative requirements. Investment Management and Financial Innovations. 2018. 15(1). 337-349.

Секція 2.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ ТА ЕКОЛОГІЇ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Ростислав Баглей

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Всі бізнес-процеси підприємства поділяють на основні, супутні, допоміжні, забезпечувальні, процеси управління і процеси розвитку.

Бізнес-процес – це, по суті, графічний опис господарської діяльності підприємства, котрий допомагає раціонально аналізувати і відслідковувати логістичний ланцюжок взаємопов'язаних дій, націлених на перетворення входів і виходів процесів, котру простіше моделювати.

Під бізнес-процесом тлумачать цілісний опис основних видів діяльності підприємства та їх проекцію на організаційні структури з урахуванням розвитку взаємодії учасників у часі.

Отже, у множині трактувань поняття «бізнес-процес» можна виділити дві характерні складові: бізнес-процес – це діяльність або сукупність діяльностей; результатом бізнес-процесу є продукт або послуга.

Бізнес-процес розпочинається від побажань споживача і закінчується повним задоволенням його потреби. Сам бізнес-процес створення цінності розподіляється на складові, котрі можуть також складатися з декількох компонентів. Для поліпшення і підвищення ефективності бізнес-процесу необхідно приділяти прискіпливу увагу кожному його етапу, впроваджувати інновації в принцип роботи.

Слід враховувати проблеми, що виникають при оцінці економічної ефективності бізнес-процесу підприємства.

По-перше, всі бізнес-процеси підприємства повинні бути ієрархічно впорядковані і структуровані до певного рівня, що дозволяє враховувати витрати на процеси.

По-друге, всі бізнес-процеси слід правильно розділити на групи. Це можуть бути процеси, що додають вартість і формують прибуток і ті, котрі не додають вартість.

По-третє, слід враховувати, що ефективність бізнес-процесів, що сприяють створенню доданої вартості, розраховуються з урахуванням фінансових показників, а ефективність бізнес-процесів, що не додають вартість, розрахувати практично неможливо.

По-четверте, незалежно від виду бізнес-процесу завжди можна визначити економічну ефективність інноваційних заходів щодо його вдосконалення, раціоналізації й оптимізації.

Створення систем ефективного управління підприємствами – це одне з найскладніших завдань, що постає перед сучасним менеджментом. Універсальної методики створення таких систем управління не існує, однак можлива розробка загальних принципів побудови систем управління бізнесом.

Саме тому доцільно здійснити вдосконалення бізнес-процесів підприємства, тобто забезпечити безперервну циклічну діяльність, що передбачає аналіз поточного стану суб'єкта, розробку нових, а також доопрацювання і адаптацію існуючих процесів і подальшого їх впровадження, виходячи з зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на діяльність суб'єктів господарювання за певний проміжок часу.

У сучасному процесному управлінні доцільно виділити два концептуальних підходи вдосконалення бізнес-процесів:

– поступовий, поетапний (У. Демінг) в рамках існуючої організаційної структури управління, що вимагає незначних капіталовкладень або не вимагає їх взагалі;

– кардинальний (М. Хаммер і Дж. Чампі), що веде до суттєвих змін процесу і організаційної структури управління.

Обидва підходи базуються на теорії процесного підходу і методології управління процесами (опис самого процесу, його меж, встановлення контрольних точок в процесах, вимірювання показників, аналіз отриманої інформації і пропозицій щодо вдосконалення). Вони єдині і в тому, що спрямовані на виявлення дублювання функцій, вузьких місць, якості окремих операцій, дефіциту інформації, можливості автоматизації і управління якістю. До вдосконалення бізнес-процесів підприємства необхідно підходити відповідально. Це зумовлює розробку і формування інноваційної бізнес-моделі з метою підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Модель бізнес-процесів підприємства – це структурована схема процесу перетворення за допомогою певних технологій фінансових, матеріальних, інформаційних та інших ресурсів в потоки продуктів та послуг, які сприймаються ринком як цінність, що конвертована в прибуток підприємства.

Існує два підходи до визначення сутності поняття «бізнес-модель»:

- 1) орієнтований на бізнес-процеси;
- 2) орієнтований на цінність і клієнта. Перший підхід пов'язаний з розглядом діяльності підприємства з точки зору бізнес-процесів і технологій.

Другий підхід передбачає орієнтацію на цінність, котру підприємство створює для зовнішніх клієнтів, а також на результати діяльності.

Бізнес-модель дає змогу сформувати цілісну картину діяльності по досягненню бажаного результату. Ключовими елементами бізнес-моделі підприємства, що визначають її зміст, є:

- цінність для зовнішніх клієнтів, яку пропонує підприємство на основі своїх продуктів і послуг;
- система створення цієї цінності, що включає постачальників і цільових клієнтів, а також ланцюжки створення цінності;
- активи, які підприємство використовує для створення цінності;
- фінансова модель підприємства, яка визначає як структуру його витрат, так і способи отримання прибутку. У даній концепції бізнес-модель тісно пов'язана з стратегією.

Управління бізнес-процесами – це складова частина «традиційного» менеджменту. Керівництву та фахівцям слід розуміти, що немає фінішної межі в удосконаленні бізнес-процесів, тому що це програма, котра повинна працювати постійно. Використання процесного підходу є актуальним на всіх стадіях розвитку підприємства. При цьому, як побудова нових бізнес-процесів, так і оптимізація наявних вимагає низки спеціалізованих підходів і якісного розгляду поточної ситуації в сукупності з урахуванням стратегічних і тактичних цілей та завдань підприємства.

Список використаних джерел

1. Davenport T. H. The New Industrial Engineering: Information Technology and Business Process Redesign. Sloan Management Review, 1990, (Summer), P.11–27.
2. Porter M., Millar V. How Information Gives You Competitive Advantage. Harvard Business Review, 1985, 85 (July – August), p. 149–160.
3. Teece D.J. Business Models, Business Strategy and Innovation. Long Range Planning. 2010. 43. P. 191.
4. Chesbrough H. Business Model Innovation: Opportunities and Barriers. Long Range Planning. 2010. 43. P. 354–363.
5. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. Економічний дискурс. 2017. № 2. С. 37–47.
6. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Стратегічний аналіз як важливий елемент управління підприємством. Інноваційна економіка. 2016. № 3-4 (62). С. 196–205.

Тетяна Бурова

д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Анастасія Сіра

слухач магістерської програми
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

МОНІТОРИНГ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СФЕРІ АУДИТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Перехід промислових підприємств до ринкових форм господарювання супроводжується активним використанням природних ресурсів, значної кількості відходів, забруднення навколишнього середовища.

Згідно з Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічно небезпечні діючі підприємства, комплекси повинні підлягати екологічній експертизі [1]. Екологічну експертизу, згідно з діючими нормативними документами про охорону навколишнього середовища, проходять тільки проекти на будівництво і реконструкцію об'єктів.

Однак при здійсненні господарської діяльності, наприклад, підприємств харчової промисловості в Україні (м'ясокомбінати, молокозаводи, спиртозаводи, птахофабрики, цукрозаводи та інші), які становлять підвищену екологічну небезпеку, можуть виникати непередбачені ситуації, що значним чином впливають на екологічну ситуацію в регіоні. Тому доцільно законодавчо закріпити проведення обов'язкового екологічного аудиту для підприємств, які не тільки проходять екологічну експертизу, а й ті, що здійснюють забруднення навколишнього середовища.

На жаль, в новому Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», який вводиться в дію з 01.10.2018 року, не враховано дані питання [2]. Вважаємо, що екологічний аудит як вид аудиту в сучасних ринкових умовах розвитку суб'єктів підприємницької діяльності є дуже актуальним.

Екологічний аудит – це незалежний процес оцінювання об'єкта, що включає документальне оформлення заходів про охорону навколишнього природного середовища в процесі господарської та іншої діяльності з метою забезпечення дотримання діючого законодавства України.

Аналіз різноманітних визначень екологічного аудиту здійснювався вітчизняними та закордонними вченими-економістами, такими як І.А. Бланк, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, П.Н. Майданевич, О.А. Петрик, В.В. Савченко, М.Ф. Огійчук, М.М. Коцупатрий та інші. В наукових розробках вказаних вчених описані теоретичний та методологічний базис формування моніторингових систем у механізмі управління підприємством. Водночас низка важливих питань, пов'язаних з методичними підходами, механізмами, процедурами та організаційно-економічними відносинами у процесі моніторингу діяльності підприємств в сфері аудиту навколишнього середовища потребує поглиблених досліджень.

Метою наукової статті є загальна характеристика принципів, підвидів екологічного аудиту, коло його користувачів та послідовність проведення.

Проаналізувавши поняття екоаудит та його завдання, принципи проведення аудиту фінансової звітності, на нашу думку, контролер впродовж екологічного аудиту повинен дотримуватися основних принципів: незалежність, законність, наукова обґрунтованість, об'єктивність, документованість, достовірність, конфіденційність, відповідальність.

Як і аудит фінансової, податкової звітності екологічний аудит може бути:

а) добровільним – на замовлення підприємств чи обов'язковим – на замовлення державних органів влади щодо конкретних об'єктів, які становлять підвищену екологічну небезпеку;

б) внутрішнім (проводиться робітниками підприємства для власних потреб) і зовнішній (аудиторськими фірмами на замовлення інших зацікавлених суб'єктів – органи виконавчої влади, державної податкової служби, банки, інвестори та інші).

Таким чином, коло користувачів екологічного аудиту може бути: органи місцевого самоврядування управління екології та природних ресурсів, власники та керівництво підприємства, кредитори та інвестори, населення регіону та інші.

До основних методичних прийомів при проведенні аудиту активів підприємства можна віднести інвентаризацію, нагляд, дослідження документів, арифметичну, нормативну, взаємну перевірку, опитування, оцінку, лабораторний аналіз, моделювання, економічні розрахунки та аналіз, експертизу, камеральну перевірку фінансової і статистичної звітності.

Основними аудиторськими процедурами при проведенні екологічного аудиту є інспектування інформації про екологічні аспекти виробничої діяльності об'єкта дослідження, аналіз даних бухгалтерських документів, сертифікатів, нагляд за ходом інвентаризації активів, а також самостійне її проведення та інших контрольних процедур, аналіз зберігання і використання біологічних та інших активів, запит до робітників підприємства, контролюючим органам.

Аналіз діяльності окремих підприємств промисловості показує, що можна рекомендувати наступні етапи проведення екологічного аудиту.

Збір повної інформації про екологічні аспекти об'єкта дослідження на основі процесу ознайомлення з його діяльністю.

Встановлення відповідності об'єктів аудиту вимогам діючого законодавства про охорону навколишнього середовища.

Розробка загального плану та програми аудиту згідно Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту огляду, іншого надання впевненості та аудиторських послуг (МСА 300).

Встановлення відповідності нарахування і сплати зборів на забруднення навколишнього середовища, дотримання лімітів використання природних ресурсів, наявність дозвільних документів (ліцензій, сертифікатів тощо).

Так згідно Інструкції «Про порядок розрахунку та сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища» та інших нормативних документів України встановлені нормативи зборів та методики розрахунків ставок за забруднення навколишнього середовища [3]. Наприклад, сума збору, який справляється за відходи у водні об'єкти (Пс), обчислюється на підставі затверджених лімітів, виходячи з фактичних обсягів скидів, нормативів збору та коригувального коефіцієнта і визначається за формулою:

$$i_{\pi} = \sum (i_{\pi}^{\text{в}} \times i_{\text{а}}^{\text{в}} + E_{\text{і}} \times i_{\pi}^{\text{в}} \times i_{\text{а}}^{\text{в}}) \times E_{\text{д}} \quad (1)$$

де $M_{\text{і}}$ – обсяг скиду i -тої забруднюючої речовини в межах ліміту в тоннах (т);

$M_{\text{іп}}$ – обсяг понадлімітного скиду (різниця між обсягом фактичного скиду і ліміту) i -тої забруднюючої речовини, у тоннах (т);

$N_{\text{бі}}$ – норматив збору за тонну i -тої забруднюючої речовини (грн/т);

$K_{\text{рб}}$ – регіональний (басейновий) коригувальний коефіцієнт, який враховує територіальні екологічні особливості, а також еколого-економічні умови функціонування водного господарства;

$K_{\text{п}}$ – коефіцієнт кратності збору за понадлімітні скиди забруднюючих речовин.

Оцінка організації бухгалтерського обліку витрат на природоохоронні цілі.

Практика ведення фінансового обліку на підприємствах показує, що окремо не ведеться облік природоохоронних витрат, що значно ускладнює проведення перевірки їх розміру та економічного аналізу впливу на фінансовий стан підприємства. Для удосконалення обліку витрат на забруднення навколишнього середовища нами пропонується виділити окремі субрахунки класу 8 та 9 Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу і зобов'язань [4].

Розрахунок загальної ефективності витрат природоохоронних заходів (приріст розміру прибутку або зниження собівартості продукції) на рівні окремих галузей виробничої та

невиробничої сфери, виявлення резервів, скорочення витрат на очистку забрудненості води, атмосферного повітря, скорочення рівня шуму, споживання електричної енергії та природного газу до нормативних вимог.

Перевірка ефективності системи внутрішнього контролю на предмет виявлення порушень законодавства про охорону навколишнього середовища.

Проведене дослідження дає підстави до наступних висновків:

– підприємства промисловості в Україні відносяться до складу підприємств з підвищеною екологічною безпекою. Тому доцільно запровадити здійснення обов'язкового екологічного аудиту разом із аудитом фінансової звітності на підприємствах особливо харчової промисловості;

– проведений аналіз поняття екологічного аудиту та його завдань показав про необхідність використання принципів: незалежність, законність, наукова обґрунтованість, об'єктивність, документованість, достовірність, конфіденційність, відповідальність;

– для виявлення можливих порушень аудитор повинен знати велику кількість інструкцій, методик розрахунку відшкодування збитків, правильність розрахунку зборів та терміни сплати, особливості розподілу коштів між рівнями господарювання;

– запропоновано виділити для обліку поточних витрат на природоохоронні заходи окремі рахунки (або субрахунки) класу 8 та 9 Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу і зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.91 №1264-ХІІ зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.

2. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 № 2258-VIII [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.

3. Інструкція «Про порядок розрахунку та сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища», затверджена наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища № 383/587 від 07.10.2004р. сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua>.

4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений МФУ від 30.11.1999 р. № 291 зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]: сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Андрій Бутов

к. е. н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ ЛОГІСТИКИ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Управління доходами і витратами у виробничій, торговельній та інших сферах господарської діяльності здійснювалося людиною, починаючи з самих ранніх періодів розвитку суспільних економічних систем. Разом з розвитком виробництва товарів, продуктів, формувалися і механізми їх просування від виробника до споживача, які сьогодні називаються логістичними шляхами просування товару на ринок. Новизна сучасної логістичної концепції полягає у зміні пріоритетів серед різних видів виробничо-господарської діяльності на користь підвищення ролі та значущості логістичного супроводу механізму управління матеріально-фінансовими потоками з метою забезпечення ефективності реалізації всієї логістичної тріади: логістики забезпечення виробничими ресурсами процесу виробництва; логістики виробництва товарів; логістики просування

товарів на ринок. Таким чином, вдосконалення виробничо-господарської діяльності на основі раціоналізації матеріально-фінансових потоків є основою логістичної концепції.

Провідним конструктивним принципом, на якому будується управління у рамках логістичної концепції, є принцип системності, суть якого полягає в організації та здійсненні закупівель, зберіганні, виробництві, збуті та транспортуванні як єдиного процесу.

Системний підхід до логістики розуміється як сукупність принципів логістики. Під принципами логістики розуміються узагальнені дані, закони явища, знайдені шляхом емпіричних спостережень в логістиці.

Ми вважаємо правомірним твердження А.А. Кизима, що знання принципів логістики дозволяє нівелювати невизначеність факторів зовнішнього середовища. Крім того, в ході формування логістичних систем управління фінансово-господарською діяльністю підприємства іноді виникають помилки, тому що не були враховані специфічні особливості впливу на неї принципів логістики [2, с. 29].

Дамо характеристику основним принципам системного підходу в управлінні фінансовою діяльністю підприємства в рамках логістичної концепції.

1. Принцип раціональності. Відмінною рисою розвитку логістики підприємства є визначення не тільки найбільш підходящого її варіанту, але і вибір кращих управлінських рішень, що є оптимальними за комплексом показників для заданих умов.

2. Принцип оптимізації, що означає, що рішення приймаються так, щоб вибране співвідношення витрат та очікуваного результату забезпечувалося на основі оптимального досягнення поставлених цілей логістичної системи підприємства.

3. Принцип цілісності. Цілісність розуміється як властивість логістичної системи виконувати цільову функцію в рамках цілісної системи, а не в рамках окремих її елементів.

4. Принцип системності, що передбачає підхід до логістики підприємства як до системи, що представляє собою сукупність взаємопов'язаних приватних підсистем (функцій), реалізація яких дозволяє забезпечити досягнення ефекту в задані терміни і при оптимальних трудових, фінансових, матеріальних витратах.

5. Принцип ієрархії. У ряді логістичних систем складаються такі ієрархічні відносини, для яких характерна як структурна, так і функціональна диференціація, що означає гнучкість в реалізації певних логістичних функцій. Причому, на більш високому рівні реалізуються такі функції як інтеграція та узгодження (координація).

6. Принцип інтеграції. Суть даного принципу полягає у можливості об'єднання в єдине ціле будь-яких окремих частин або властивостей. Таким чином, логістична система, що представляє собою упорядковану сукупність окремих елементів з певними зв'язками, набуває нових системних властивостей, не притаманних окремим її елементам, що дозволяє отримати синергетичний ефект.

7. Принцип синергії. Синергетичний зв'язок – це зв'язок, що забезпечує при взаємодії окремих незалежних елементів логістичної системи сукупний ефект, який перевищує загальну суму ефектів окремих її елементів, що діють незалежно, і підсилює цей зв'язок, створюючи ефект синергії.

8. Принцип формалізації, що має на увазі формалізацію якісних і кількісних характеристик функціонування логістичної системи підприємства [1, с. 291].

В цілому ж, принципи системного підходу, застосовані до логістики, постійно розвиваються, причому в різних напрямках.

У даний час для українських підприємств, що здійснюють свою діяльність в умовах нестабільності, особливого значення набуває пошук ефективних інструментів, нових методів і механізмів управління активами підприємства, науково обґрунтований вибір способів регулювання грошових потоків. Відповіді на дані запити сучасності може забезпечити фінансова логістика.

Процес управління в фінансовій логістиці забезпечується з урахуванням специфічних особливостей принципів управління фінансовими потоками, наведеними в табл. 1.

Принципи управління фінансовими потоками в логістичній системі підприємства

Принципи	Характеристика
Достатність фінансових ресурсів	Наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів, необхідного для задоволення потреб підприємства та покриття існуючого дефіциту
Контроль і ліквідація проблем	Забезпечення руху фінансових потоків на основі планових моделей і схем
Оптимізація виробничих витрат	Оптимізація вибору джерел фінансування, розподіл і моніторинг всіх видів ресурсів
Узгодженість	Гармонізація руху фінансових потоків з усіма видами логістичних потоків
Адаптивність	Адаптація структури і параметрів фінансових потоків до особливостей фінансового управління в логістичній системі
Тимчасова відповідність	Забезпечення надходження фінансових ресурсів в точній відповідності з моментом виникнення потреби в них
Надійність	Формування надійних джерел фінансових ресурсів, мінімізація ризиків їх залучення та підвищення економічності використання
Обмеженість	Забезпечення якості продукції, конкурентостійкості підприємства, оптимізація відносин з контрагентами на основі оптимальної обмеженості витрат
Оперативність	Оперативна зміна схем і напрямків фінансових потоків на основі формування умов для позитивного впливу на фінансову логістичну систему підприємства факторів внутрішнього і зовнішнього середовища
Взаємопов'язаність	Забезпечення взаємозв'язку фінансових і інформаційних потоків в механізмі управління фінансовою логістикою підприємства

З огляду на сутнісну характеристику принципів механізму управління фінансовими потоками в логістичній системі, їх роль і вплив на процес управління, ми вважаємо правомірним запропонувати уточнення існуючого трактування поняття управління фінансовими потоками з урахуванням здійснення їх в логістичній системі, що розуміється як оптимізація механізму фінансового управління за рахунок контролю фінансових операцій підприємства, забезпечення їх впорядкованості та збалансованості, максимізації зростання ринкової вартості капіталу, мінімізації і хеджування фінансових ризиків, формування сприятливих умов розвитку в рамках логістичної системи підприємства.

Відповідно, для оптимізації управління доходами і витратами та збільшення ефективності діяльності підприємств також необхідно враховувати специфіку принципів управління фінансовими потоками в логістиці, що може дозволити хеджування ризиків невизначеності зовнішнього середовища.

Ми вважаємо, що впровадження запропонованих принципів фінансової логістики дозволить забезпечити ефективність бізнес-процесів, підвищити якість господарської діяльності функціональних підрозділів, збільшити оборотний капітал, забезпечити узгодженість грошових і матеріальних потоків, скоротити собівартість і витрати виробництва.

Впровадження запропонованих принципів фінансової логістики в практичну діяльність українських підприємств може бути забезпечене тільки на основі планомірного здійснення комплексу економічних, технічних, інформаційних та інших заходів щодо створення, функціонування та контролю напрямків фінансових потоків, що, в свою чергу, є доцільним також для формування високоефективного гудвілу підприємств.

Список використаних джерел

1. Егоров М.В., Райцин П.С., Егоров Е.М. Управление активами предприятия на основе принципов логистики. Экономика устойчивого развития. 2016. № 4(28). С. 290-296.
2. Кизим А.А., Крайнов Р.А. Финансовые потоки как объект изучения финансовой логистики. Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление. 2014. № 8 (51). С. 28-37.
3. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
4. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.

Андрій Вітровий

к. т. н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Василь Галань

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО-ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Специфіка лісгосподарської промисловості, а саме тривалий виробничий цикл і сезонність проведення деяких лісгосподарських операцій, ставлять перед підприємствами даної галузі особливі умови по забезпеченню достатнього рівня ліквідності виробничого потенціалу, платоспроможності та фінансової стійкості. Втрата лісгосподарськими підприємства фінансової стабільності та ліквідності має не лише фінансово-економічні наслідки, а й екологічні, соціальні, та ін. Неefективне використання виробничих потужностей лісгосподарських підприємств та їх капіталу приводить до їх збитковості, що впливає на недоотримання доходів бюджету та відсутність власних джерел фінансування інвестицій. Ефективне управління виробничо-фінансовим потенціалом лісгосподарських підприємств, дозволить своєчасно виявляти прогалини в їх діяльності, швидко реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища і приймати ефективні рішення його покращення. Забезпечення достатнього рівня платоспроможності дозволить своєчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями та підтримувати активи в ліквідному стані і сприяти росту прибутку та рентабельності підприємств лісового господарства.

Проблема ефективного управління виробничо-фінансовим потенціалом лісгосподарських підприємств досліджується багатьма вітчизняними вченими: : Л. Білик, О. Барановський, О. Василик, І. Жежкун, Є. Зуєв, К. Ізмайлова, О. Майор, Т. Ковальчук, А. Поддєрьогін, О. Терещенко, А. Торосов та ін. Однак постійна зміна економічної ситуації в державі потребує від менеджерів постійного контролю за виробничою і фінансовою діяльністю лісгосподарського підприємства з метою виявлення поточних проблем, які перешкоджають його ефективній роботі та впливають на його фінансову стабільність. Це спонукає менеджерів до розробки сучасних ефективних підходів до управління виробничо-фінансовим станом підприємств лісового господарства з врахуванням тих негативних чинників, що є наявними в їх роботі.

Оцінка виробничого та фінансового стану підприємства є вагомим напрямом роботи операційних менеджерів на підприємстві. Оскільки її результати дозволяють виявити наявність, напрямки розміщення та ефективність використання виробничих потужностей та фінансових ресурсів. Це дозволяє виявляти поточні фінансові та виробничі проблеми та визначати альтернативні напрямки їх нейтралізації.

На виробничо-фінансовий потенціал лісгосподарського підприємства як негативно так і позитивно впливає низка внутрішніх та зовнішніх чинників. Виявлення чинників, які негативно впливають на діяльність підприємств є найбільш вагомим завданням аналізу його фінансового стану. Своєчасне виявлення таких дестабілізуючих чинників мінімізує ризики погіршення фінансового стану та зменшення прибутку.

Сьогодні, коли економічний стан в державі бажає кращого, лісова промисловість та лісовий комплекс в цілому також переживає важкі часи. Нестабільність української економіки та національної валюти, брак обігових коштів, недостатнє фінансування та відсутність інвестицій призводять до постійного зменшення обсягів випущеної продукції, її якості та конкурентоспроможності на ринку.

Враховуючи вище сказане можна зробити висновок, що перспективним напрямком розвитку лісгосподарських підприємств є експорт. Основними замовниками деревообробної

продукції є підприємства Європейського Союзу. За останні роки відбулися вагомі зрушення між Україною та Євросоюзом у зовнішній торгівлі товарами деревообробної і целюлозно-паперової промисловості. Але потрібно відмітити, що левову частку такої торгівлі займають переважно необроблені лісоматеріали, фанера, меблі, папір тощо, як правило це дешева продукція у вигляді сировини (зокрема необробленого круглого лісу і пиломатеріалів більше 40% експорту). Відомо, що значення експорту для економіки будь-якої країни є дуже важливим чинником, адже він є однією із основних складових доходу Державного бюджету країни. Кожен рік Україна експортує близько 50% деревини, що знаходиться на її складах.

У процесі дослідження нами було також визначено, що для покращення виробничої діяльності лісогосподарських підприємств необхідними заходами повинні бути забезпечення ефективності використання ними основних засобів. Основними методами підвищення ефективності використання основних виробничих засобів лісогосподарських підприємств на нашу думку є: поліпшення їх складу, структури і стану; удосконалення управління та організації праці зниження фондомісткості та підвищення фондівіддачі основних виробничих фондів; скоротити тривалість виробничого циклу; поліпшити організацію матеріально-технічного забезпечення; матеріальне та моральне стимулювання праці.

Також визначено, що для покращення фінансового стану, підприємств лісопромислової галузі потрібно: прискорити оборотність їх оборотних активів; підвищити рентабельності оборотних активів; мінімізувати витрати оборотних активів у процесі їх використання; оптимізувати запаси сировини; прискорити реалізацію товарної продукції; зменшити надлишок оборотних активів; реструктуризувати дебіторську заборгованість; зменшити грошові кошти в касі та на рахунках в банку, з метою зменшення ризику їх знецінення; створити обсяги запасів сировини у відповідності до встановлених нормативів.

Підвищити ефективність використання матеріальних ресурсів на підприємствах лісової галузі можна за рахунок: підвищення оборотності оборотних активів; зменшення матеріальних затрат на одиницю продукції; закупівлі дешевої сировини; активізації маркетингових заходів та прискорення товарообороту; закупівлі сировини та матеріалів оптимальними партіями; формування обсягу запасів, що відповідало б потребам і нормативам; активізації автоматизованих виробничих процесів.

Щоб підвищити ефективність використання трудових ресурсів потрібно: сформувати раціональну структуру та склад працівників, зменшити затрати на оплату праці невиробничих працівників, зменшити затрати на оплату праці в собівартості одиниці продукції, звільнити працівників, які дублюють функції один одного, розробити мотивуючі схеми оплати праці.

Управлінськими рішеннями в напрямку підвищення ефективності використання фінансів лісогосподарських підприємств ресурсів є: зменшення позикового капіталу; інвестиції у високоприбуткові проекти; реалізація продукції; збільшення частки чистого прибутку; зменшення затрат на сплату відсотків за позиковими коштами; зниження собівартості реалізованої продукції; зменшення адміністративних затрат; зменшення витрат на сплату податків.

Отже, для ефективного управління виробничо-фінансовим потенціалом підприємства лісової промисловості менеджери повинні за результатами аналізу його фінансового стану виявляти прогалини в діяльності лісогосподарських підприємств та здійснювати пошук резервів їх усунення, і згідно до цього визначати альтернативні управлінські рішення і напрями їх реалізації. Від правильності вибору та ходу реалізації управлінських рішень залежатиме поточний виробничо-фінансовий стан підприємства та напрями його покращення в перспективі.

Список використаних джерел

1. Дзядикович Ю. В. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія. Тернопіль: Астон, 2016. 392 с.

2. Брошак І. С., Гевко Р. Б., Никеруй С. С., Вітровий А. О. Моніторинг ґрунтів, шляхи покращення родючості та екологічної безпеки земель Тернопільської області: монографія. Тернопіль: «Економічна думка», 2013. 160 с.

3. Жежкун І.М. Тенденції зміни фінансово-економічному стані лісгосподарських підприємств. Х.: УкрНДЛГА імені Г.М. Висоцького. 2017. Вип. 116. С. 282-289.

4. Язлюк Б. О., Гевко Р. Б., Дзяди́кевич Ю. В. Теоретичні та прикладні аспекти економічної безпеки України. Інноваційна економіка 2015. № 4 (59). С. 301-210.

Ліліана Гораль

д.е.н., професор,

проректор з науково-педагогічної роботи

Івано-Франківський національний

технічний університет нафти і газу

Олексій Голубчак

к. с.-г.н., директор,

Український науково-дослідний інститут

гірського лісництва імені П. С. Пастернака.

Світлана Король

к.е.н., доцент кафедри фінансів

Івано-Франківський національний

технічний університет нафти і газу

СИНЕРГІЗМ ПРОЦЕСІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЯК ПРАКТИЧНА ПЛАТФОРМА НОВОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

В умовах сьогодення Україна перебуває у скрутному економічному і політичному становищі, що зумовлено неефективністю теперішньої адміністративної системи державного управління, а також адміністративно-територіального устрою. За такого функціонування дії українських політиків спрямовуються непередбачувано і різносторонньо, проте чи не найважливішою дотичною такого розосередження представників влади виступає розвиток місцевого самоврядування. Саме він стрімко набирає пришвидшених обертів вже із початком 2018 року, хоча і триває він уже декілька років (з 2014 року). Відтак децентралізація стала головною реформою, що виступає новою системою управління забезпечуючи політичну стабільність та поступовий економічний розвиток регіонів і держави загалом [1, с. 159]. Така ситуація зумовлена тим, що реформування країни потребує суттєвих змін, які повинні бути спрямовані на створення відкритої політичної системи, а також розвиток громадянського суспільства і зростання рівня благополуччя кожного окремого громадянина.

Необхідність впровадження активного процесу децентралізації на теренах вітчизняного простору доведена в працях багатьох вчених, зокрема Бориславської О., Гамбург Л., Гладкої Т. І., Гораль Л., Заверухи І., Капустіної Н., Король С., Мацедонської Н., Скрипнюк О., Спасів Н., Школик А. та ін.

З часу незалежності України питання впровадження децентралізації влади постійно піднімалось, але політичної волі на це не вистачало фактично аж до 2014 року. Слід зазначити, що дефініція «децентралізація» не є для України нововведеним терміном, хоча його і практичне застосування знайшло відображення нещодавно. В Україні вперше децентралізація згадується ще в Конституції Української Народної Республіки від 29 квітня 1918 року, у якій зазначалося, що: «не порушуючи єдиної своєї влади, УНР надає своїм землям, волостям і громадам права широкого самоврядування, дотримуючись принципу децентралізації» [2].

За тлумаченням Великого тлумачного словника сучасної української мови, який значною мірою базується на матеріалах одинадцятитомного тлумачного «Словника української мови» (1970 – 1980) – це система управління, за якої частина функцій

центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління; скасування або послаблення централізації [3].

Децентралізація (від латинського *de* – «заперечення», *centralize* – «середній, центральний») означає «знищення, скасування або ослаблення централізації і розширення прав низових органів управління» [4, с. 164].

Децентралізацію також розглядають як предметне управління, конкуренція урядової і місцевої координації [5, с. 135].

Децентралізація означає такий спосіб визначення та розмежування завдань і функцій, за якого більшість з них передається з рівня центральних органів на рівень нижчий і стає власними завданнями та повноваженнями органів нижчого рівня [6, с. 9]. Децентралізація ставить за мету «підвищення ефективності роботи державного механізму й активізації розвитку регіонів і муніципій на засадах демократії, а показниками такої ефективності й активізації є повноцінне забезпечення прав, законних інтересів та обов'язків місцевого населення, структурованого в комунально-муніципальні та регіональні колективи, а також органи територіальної самоорганізації» [7, с. 140].

Погоджуємось із тим, що беззаперечно децентралізація є однією з форм розвитку демократії, що дає змогу за збереження єдності держави та її інститутів, розширити місцеве самоврядування, активізувати населення для забезпечення власних потреб та інтересів, звузити сферу впливу держави на суспільство, замінюючи цей вплив механізмами саморегуляції, виробленими самим суспільством, зменшити витрати держави й платників податків на утримання держапарату [8, с. 23].

Найдокладніше питання децентралізації досліджені Ж. Веделем. Децентралізація, на його думку, полягає у передаванні владних повноважень не державним службовцям і органам, що представляють центральну владу, а іншим органам, що не знаходяться в ієрархічному підпорядкуванні останній, переважно, які обрані населенням [9, с. 392].

Децентралізація у розумінні розширення владних повноважень на місцевому рівні призводить до вищої ефективності публічного управління на нижчому рівні, а також підвищенню ефективності й якості надання суспільних послуг. Але перенесення значних владних повноважень і функцій з державного на місцеві рівні без відповідного фінансового забезпечення може призвести до негативних фінансових результатів. Тому важливим є пошук оптимального варіанту між обсягом наданих повноважень та їх підтримкою відповідними фінансовими ресурсами [10]. Децентралізацію також розглядають як «право незалежного прийняття рішень децентралізованими одиницями» [11, с. 115].

Згідно із загальним визначенням, децентралізація – це процес розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій при одночасному звуженні прав і повноважень відповідного центру з метою оптимізації та підвищення ефективності управління суспільно важливими справами, найповнішої реалізації регіональних і місцевих інтересів [12, с. 7].

На офіційному урядовому сайті, присвяченому реформі децентралізації влади, децентралізація визначена як передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізувати найбільш успішно [13].

Вище зазначене свідчить про те, що трактування вчених на цю дефініцію різні, а тому не зводяться до єдиної загально визнаної точки зору, що зумовлено використанням авторами різних підходів до дослідження її природи та форм. Бориславська О., Заверуха І., Школик А. та інші також стверджують, що єдиного визначення даного поняття не існує, так як воно може розкриватися через адміністративно-територіальний устрій держави, систему органів публічної адміністрації, розподіл між ними функцій, повноважень та фінансових ресурсів [14, с. 12].

Зважаючи на різноманітні підходи щодо визначення дефініції «децентралізація» [2-14] вважаємо за доцільне дати авторське визначення, зокрема «Децентралізація – диспергування функціональних повноважень від державних органів до органів місцевого самоврядування».

Вище зазначене вказує на те, що децентралізація відкриває значні перспективи для забезпечення спроможності місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого життя з метою забезпечення умов соціального та економічного розвитку суспільства. Вона передбачає не розділення країни, а створення можливостей для розвитку всього державного простору на основі пріоритету повноважень територіальних громад. Децентралізація надає органам місцевого самоврядування певні можливості для пошуку ресурсів, необхідних для виконання покладених на них завдань, а також являє собою процес скорочення втручання уряду в процеси місцевого розвитку та відповідне розширення повноважень органів місцевого самоврядування.

При цьому реалізація реформи місцевого самоврядування в Україні має вимагати збільшення децентралізації, з метою диспергування повноважень від центру на місця, для швидкого виявлення та реагування на регіональні проблеми, що має на меті впровадження в життя демократичних принципів суспільно-економічного розвитку держави, підвищення рівня життя громадян, сприяння впровадженню всіх європейських цінностей, скорочення бідності, створення робочих місць, гендерної рівності та захисту навколишнього середовища. Проте для успішної реалізації мети в Україні потрібна політична воля вищого керівництва держави, взаємодія влади і громадян та активність самих громадян безпосередньо.

Список використаних джерел

1. Король С. В. Децентралізація як нова система управління / С. В. Король // Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи», (Ужгород, 16-17 лютого 2018 р.). Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 159-162.
2. Конституція Української Народної Республіки (Статут про Державний устрій, права і вільності УНР) // Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. – К., 1992.
3. Децентралізація // Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – 5-те вид. К.; Ірпінь: Перун, 2005.
4. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарлупа. К.: Наукова думка, 2000. 680 с.
5. Managing Decentralisation: A New Role for Labour Market Policy, Organisation for Economic Co-operation and Development, Local Economic and Employment Development (Program), OECD Publishing, 2003.
6. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. К.: ТОВ «Софія». 2012. 128 с. – Режим доступу: [http://despro.org.ua/media/upload/decentral_zac_ya_publ_chno_vladi_dosv_d_evropeyskih_derzha_v_ta_perspektivi_ukra_ni\(2\).pdf](http://despro.org.ua/media/upload/decentral_zac_ya_publ_chno_vladi_dosv_d_evropeyskih_derzha_v_ta_perspektivi_ukra_ni(2).pdf).
7. Гамбург Л.С. Теоретичні питання децентралізації державної влади в системі публічної влади унітарної держави [Електронний ресурс]. Вісник Запорізького національного університету. 2014. – № 4 (I). С. 134-145. – Режим доступу: <http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-4-2014-1/20.pdf>
8. Скрипнюк О. Децентралізація влади як чинник забезпечення стабільності конституційного ладу: теорія й практика [Електронний ресурс]. Віче: громадсько-політичний і теоретичний журнал. 2015. № 12. С. 22-24. – Режим доступу: www.viche.info
9. Ведель Ж. Административное право Франции / Ведель Ж.; [пер. С франц. Л. М. Энтина]. М.: Прогресс, 1973. 512с.
10. Долженко І. І. Розвиток бюджетної децентралізації місцевого самоврядування в Україні / І.І. Долженко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2014/797-1409307253.pdf>.
11. Оутс В. Фіскальний федералізм / В. Оутс. Нью-Йорк, 1972.

12. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: [навч. посіб. для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування]. – К.: ПРООН/ МПВСР. 2007. 269 с.

13. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/>.

14. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик та ін.]; Центр політико-правових реформ. К., Москаленко О. М., 2012. 212 с.

Марія Горун

к.г.н., старший викладач

Тернопільський національний економічний університет

ТУРИЗМ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сьогодні одним із найдинамічніших секторів світового туристичного господарства є сільський зелений туризм, розвиток якого розпочався в середині

XIX ст. у Європі. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в аграрному секторі економіки України, зменшення ролі сільських населених пунктів в економічному потенціалі обумовлює пошук нових джерел фінансування сільських територій та особливих організаційно-правових форм підприємництва, спрямованих на забезпечення економічного зростання, екологічної безпеки та підвищення рівня життя сільського населення.

У таких умовах набуває особливого значення розвиток сільського зеленого туризму, який не потребує наявності у громади виняткових туристсько-рекреаційних ресурсів, що робить його привабливим напрямом розвитку для більшості сіл та селищ України. Його становлення сприяє системному вирішенню організаційно-економічних проблем, пов'язаних із відтворенням трудового потенціалу в аграрній сфері, формуванням нових напрямів виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції, підвищенням зайнятості сільського населення, зростанням доходів та підвищенням його життєвого рівня, сприянням охороні природи і місцевому соціокультурному середовищу [1].

Метою дослідження є аналіз сучасного стану та визначення перспектив розвитку сільського зеленого туризму в Тернопільській області.

Сільський зелений туризм, також розглядають як вид туризму, що передбачає відпочинок у сільській, курортній чи природоохоронній місцевостях з використанням належно облаштованих приватних садиб чи інших закладів розміщення, або як проведення вільного часу в сільському середовищі, якому притаманна відповідна забудова, сільський побут, мальовничий ландшафт, туристичні заняття у вигляді пішохідних і кінних прогулянок, спортивних та оздоровчих подорожей (навіть полювання і рибальство) відбуваються у сільській місцевості серед живої зеленої природи [1].

Згідно розділу 1, статті 1 Проекту Закону України «Про сільський зелений туризм», сільський зелений туризм - відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) та отримання ними послуг сільського зеленого туризму [3].

Сільський зелений туризм є популярним видом відпочинку в розвинених країнах Європи, де особливу увагу приділено факторам екологічної сумісності, раціональності, культурній та історичній складовій, які є основою відпочинку на природі. Успішний закордонний досвід ведення бізнесу в сільській місцевості, зеленому туризмі, має цінне пізнавальне і науково-практичне значення для широкого кола науковців та господарів садиб.

У контексті євроінтеграції українським суб'єктам сільського зеленого туризму варто запозичити досвід країн Європейського Союзу у цій галузі. Зокрема, цікавим можуть бути здобутки європейської федерації зеленого туризму.

European Federation of Farmand Village Tourism - європейська федерація (об'єднання) закладів сільського зеленого туризму, що функціонують у сільській місцевості, в тому числі на базі фермерських господарств. Учасниками EuroGites є 35 професійних організацій з 28 європейських країн, що пропонують близько 100 000 закладів для відпочинку у сільській місцевості. Сільський туризм в Європі базується на «трьох китах»: агротуризм – діяльність на базі діючих агротуристичних ферм в сільських територіях; сільський туризм – відпочинок в гостинних (зелених) садибах; туризм в сільських територіях – сільських готелях. Основні туристичні послуги сільського (зеленого) туризму: гастрономія, розміщення (послуги ночівлі), активний туризм, мальовничі краєвиди, пейзажі, історична спадщина, культура, події, тощо [6].

В більшості європейських країн функціонує система категоризації - визначення рівня матеріально-технічного оснащення, якості обслуговування закладів сільського (зеленого) туризму. При міністерствах туризму функціонують спеціальні інспекторські комісії, що мають ліцензію на здійснення перевірки, регулярного моніторингу сільських помешкань та присвоєння їм відповідної категорії (рівня сервісу)[5].

Головним принципом класифікації сільських помешкань в Європі є туристичні заклади де надають послуги розміщення, харчування (Bed&Breakfast) та помешкання з системою самообслуговування (self-catering). Система вибору закладу сільського (зеленого) туризму функціонує за пошуковим принципом. На офіційній web-сторінці сільського туризму певної країни, користувач може самостійно виставити вимоги для пошуку: регіон (місцевість); вид розміщення Bed&Breakfast або self-catering (самообслуговування); кількість ліжко-місць; рівень категоризації (якості); час та тривалість відпочинку; прийнятний рівень цін [6]. Нажаль, цей досвід мало, або ж і зовсім не запозичується суб'єктами сільського зеленого туризму Тернопільщини.

В Україні діє програма добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» (далі – «Програма»), категоризаційні вимоги якої здійснено на підставі закону України "Про туризм", міждержавних стандартів на туристично-екскурсійне обслуговування та аналогічних стандартів країн-членів Європейської федерації сільського та фермерського туризму EUROGITES (Австрії, Ірландії, Німеччини, Польщі, Угорщини, Швеції, Швейцарії, Чехії).

Вимоги добровільної категоризації розроблені відповідно до вимог ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги», нормативних документів та основних стандартів щодо індивідуальних та колективних не готельних засобів розміщення європейських країн та України.

Програма поширюється на індивідуальні та колективні не готельні засоби розміщення, власники яких є членами ГО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні», а також на тих власників засобів розміщення хто не є членами даної організації та добровільно об'єднуються у мережу «Українська гостинна садиба».

Добровільна категоризація у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» має чотири категорії, які позначаються відповідним знаком. Знак «Українська гостинна садиба» включає композицію із словосполучення українською – «українська гостинна садиба», англійською – «ukrainian guest house» та графічного символу, на якому зображена українська хатинка. Під хатинкою розміщені одна, дві або три квітки мальви.

Чотири категорії засобів розміщення позначаються:

- базова – позначається без квітки;
- перша – однієї квіткою;
- друга – двома квітками;
- третя – трьома квітками.

Знак дає право сільському господарю повідомляти про відповідну якість житлових умов та рівень послуг у засобах реклами та інформації, встановлювати плату, співставлену з його категорією тощо. Цей знак надається ГО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» і може використовуватися як маркетинговий інструмент у зростанні популярності садиби.

Нажаль, жодна із сільських зелених садиб Тернопільської області не пройшла добровільну категоризацію та не отримала знак від ГО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» [4], що свідчить про малу активність та неготовність місцевих підприємців до конкурентної боротьби та приведення якості надаваних послуг до відповідного рівня.

За даними Державної служби статистики України у 2017 році в межах Тернопільської області функціонувало 6 агросадиб, які прийняли 4088 відпочиваючих (це один із найвищих показників по Україні) [2]. Проте, у більшості публікацій, що стосуються розвитку сільського зеленого туризму на Тернопіллі зазначається від 10 до 40 агроосель.

Пріоритетними територіями розвитку сільського зеленого туризму в Тернопільській області можна вважати всі адміністративні райони, але, насамперед, регіон Дністровського каньйону (Борщівський, Бучацький, Заліщицький, Монастирський райони), Кременецькі гори (Кременеччина і Шумщина), Медобори (Гусятинщина), Опілля (Бережанський та Підгаєцький райони).

Найактивніше цей напрямок діяльності розвивається у таких районах як Бережанський, Гусятинський, Заліщицький, Збаразький, Монастирський. В області зареєстрована Бережанська громадська організація – кластер сільського туризму “Мальовнича Бережанщина”.

Отже, необхідно розробити ефективну стратегію розвитку ринку сільського зеленого туризму на рівні області та місцевих громад. При розробці стратегії необхідно враховувати, що найкращі умови для розвитку туристичних послуг вже сформувалися в інших більш розвинених країнах, що створює жорстку конкуренцію на цьому ринку, і тому доцільно побудувати таку стратегію в Україні за рахунок розвитку інших секторів економіки та оптимізації цінової політики вітчизняних підприємств індустрії туризму.

Аналогічну італійській класифікації доцільно офіційно затвердити і в Україні, де поряд з агрооселями у курортно-рекреаційних місцевостях (Карпати) існують затишні агрокотеджі та пансіони, а також налічується понад півтисячі законсервованих у напівзруйнованому стані замків і поміщицьких палаців. Також доречно було б залучати відвідувачів до фермерських господарств, так як це робить Австрія. Та пропонувати окрім зеленого туризму як додаток винний та гастрономічний туризм, як це впроваджують в Італії.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В. Сільський зелений туризм Вінниччини: проблеми та перспективи розвитку. В. Бондаренко Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2015. Вип. 40(1). С. 12-19. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2015_40%281%29_4
2. Колективні засоби розміщування в Україні у 2017 році: Статистичний бюлетень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_kzr_2017.pdf
3. Проект Закону України “Про сільський зелений туризм” № 4299 від 23.10.2003 р.; Сесія реєстрації: 4 сесія IV скликання ВРУ
4. Спілка сільського зеленого туризму України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.greentour.com.ua/region/ternopilska>
5. Шпенік Т.К. Європейська практика функціонування закладів сільського зеленого туризму. Аналіз web-сайтів. [Електронний ресурс]. Стратегія розвитку України. 2014. № 1. С. 246-251. Режим доступу: ecobio.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/7157/0

EuroGites. Європейська федерація сільського зеленого туризму. [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://www.eurogites.org>

Ольга Довгань
молодший науковий співробітник
науково-технологічний відділ аграрної економіки,
інформаційно-аналітичної роботи, маркетингу і трансферу інновацій
Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту кормів та сільського господарства Поділля

ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Одним із найважливіших чинників забезпечення переходу суспільства до моделі сталого розвитку є підвищення економіко-екологічної ефективності господарської діяльності. Йдеться про необхідність зменшення обсягів природних ресурсів, що витрачаються на кожну одиницю виробленої продукції (а в підсумку — одиницю грошового еквівалента ВВП), зниження кількості забруднювальних речовин, відходів, утворення яких пов'язане з виробництвом одиниці продукції кожного із секторів (галузей) господарства та економіки загалом.

Нераціональні підходи до природокористування в Україні протягом ХХ ст. призвели до того, що на межі другого і третього тисячоліть економіка країни мала одні з найнижчих у світі показники екологічної ефективності, тобто була однією з найбільш природоємних [1].

За рівнем ресурсного потенціалу країна займає дев'яте місце у світі, що характеризується сукупністю природних і створених можливостей у розвитку національної економіки. Але актуальним залишається питання щодо використання ресурсного потенціалу. Загальний індекс природоємності вітчизняного валового внутрішнього продукту становить понад 10 одиниць, індекс шкідливості – понад 15, що порівняно із іншими країнами перевищує середнє значення у 4 рази, а середньосвітовий рівень – у 10 разів [2].

Україна посідає одне з перших місць у світі за рівнем споживання природних благ – енергії, води, корисних копалин – на одиницю ВВП. Так, ресурсомісткість вихідного національного продукту в 3 рази перевищує світовий рівень, а на одиницю ВВП витрачається майже тонна природних ресурсів, тоді як у США – 3 кг. Загальне енергоспоживання на одиницю ВВП в Україні в 1,8 раза більше, ніж в Росії, в 3,5 раза більше, ніж в Польщі, у в 8,3 раза вище, ніж у розвинутих країнах Європи, причому за останні 20 років енергомісткість одиниці ВВП України збільшилась майже вдвічі [3].

«Великі народи, - писав Адам Сміт, - ніколи не бідніють від марнотратства приватних осіб, але вони бідніють від марнотратства своїх урядів». Цей класичний висновок наочно підтверджується, на жаль, вітчизняними еколого-економічними реаліями. Так, середньорічні втрати ВВП внаслідок погіршення стану довкілля сягають 10-15%, а за оцінками Міжнародного інституту менеджменту навколишнього середовища (Швейцарія), рівень екологічного збитку в Україні складає не менше ніж 15-20% ВВП, і є одним з найвищих у світі [3].

Якщо за узагальнюючий показник антропогенного тиску на навколишнє середовище взяти здоров'я населення, то об'єктивні медичні дані свідчать про дедалі більший вплив екологічних чинників на фізичний потенціал нашого суспільства [1].

Україна входить в п'ятірку країн світу з найвищою смертністю. Але, незважаючи на сумну статистику, ситуація в країні покращується. У 2014 і в 2015 році Україна посідала друге місце з 226 країн за кількістю смертей на рік. За смертністю Україну переганяла лише Південна Африка. З 2016 р. Україна поліпшила ситуацію, і перейшла на третє місце.

На 2017 рік, за даними Центрального розвідувального управління США (ЦРУ) Україна і зовсім спустилася на п'яте місце, правда зберігши торішній рівень смертності [4].

Особливе занепокоєння викликає зростання захворюваності населення на онкологічні утворення (табл. 1).

Таблиця 1

Темпи зростання захворюваності населення на злоякісні новоутворення в Україні

	Рік						
	1995	2000	2005	2010	2014	2015	2016
Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом							
осіб	158595	156567	157500	156199	134483	134104	134330
- темпи росту, %	-	98,72	100,60	99,17	86,10	99,72	100,17
на 100 000 населення	309,3	317,9	335,6	341,9	314,0	314,2	316,0
- темпи росту,%	-	102,78	105,57	101,88	91,84	100,08	100,57
Кількість хворих, які перебували на обліку в медичних закладах, на кінець року							
осіб	732587	768306	864273	988647	954126	961825	985448
- темпи росту, %	-	104,88	112,49	114,39	96,51	100,81	102,46
на 100 000 населення	1434,2	1567,1	1848,7	2168,2	2231,4	2258,3	2323,4
- темпи росту, %	-	109,27	117,97	117,28	102,91	101,21	102,88

Джерело: [5]

Кількість хворих з вперше в житті встановленим діагнозом в абсолютному значенні за 1995–2016 рр. зменшилась на 24265 осіб, хоча протягом 2015–2016 рр. спостерігаємо зростання на 0,17%. Якщо ж аналізувати показник у розрахунку на 100000 населення, то протягом 2014–2016 рр. маємо незначний щорічний приріст – на 0,08% і 0,57% відповідно, але це ж мається на увазі зростання кількості хворих з вперше діагностованою хворобою; на жаль, тих, хто вже хворіє онкологічною хворобою, в цю цифру не включено, тому масштаби захворювань на онкологічні новоутворення є величезними. Як наслідок, кількість хворих, які перебували на обліку в медичних закладах, зростає в динаміці: за 1995–2000 рр. – на 4,88%, за 2000–2005 рр. – ще на 12,49%, за 2005–2010 рр. – ще на 14,39%, а за 2014–2016 рр. приріст склав 3,27% в цілому. Значно вищими темпами зростає цей показник у розрахунку на 100000 населення [5].

Світова спільнота приділяє особливу увагу питанням збереження довкілля за принципами сталого економічного розвитку. Про це, зокрема, свідчать не тільки Міжнародна конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992), Міжнародна Декларація Більш Чистого Виробництва (Комісія ООН зі сталого розвитку, 1999) та Всесвітній саміт зі сталого розвитку «Ріо+10» (Йоганнесбург, 2002), які віддзеркалили підходи до розв'язання цих проблем у світовому вимірі, а й ті міжнародні акції глобального та регіональних масштабів, що активно проводяться, починаючи від 70-х років ХХ ст. Ці загальносвітові завдання щодо забезпечення умов сталого розвитку є особливо актуальними для України [1].

Стратегічні інтереси держави полягають у забезпеченні стабільного соціально-економічного зростання, яке базується на раціональному використанні, охороні та відновленні природного ресурсного потенціалу. Це зумовлює необхідність узгодження національної політики у сфері реструктуризації, модернізації і розвитку індустріально-промислового та аграрного секторів економіки, а також надання послуг — з політикою охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів, формування і впровадження механізмів розв'язання цих проблем на ринкових засадах економіки (табл. 2) [1].

Національні пріоритети розвитку екологічно чистого виробництва

Пріоритети	Шляхи реалізації
Забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку на основі раціонального використання, охорони та відновлення природно-ресурсного потенціалу	Поширення інформації про засади екологічно чистого виробництва Розробка та реалізація сукупності економічних та екологічних чинників розвитку виробництва
Досягнення показників ресурсо- та енергоємності, які б забезпечили необхідний рівень незалежності держави	Удосконалення механізму інтеграції екологічних чинників у стратегію господарської діяльності
Перехід на замітники традиційної сировини	Перегляд екологічних нормативів забруднення та спеціального використання природних ресурсів, а також нормативів їх економічного регулювання з метою поступового наближення до стандартів ЄС
Упровадження відновлюваних енергоресурсів та нових видів палива	Створення системи збалансованого управління розвитком виробництва, що стимулює охорону природних ресурсів
Реалізація переходу до господарювання на основі принципу максимальної продуктивності ресурсів	

Джерело: [1].

У непростих економіко-екологічних умовах, що склалися нині в Україні, одним із найефективніших шляхів розв'язання зазначених проблем є перехід до екологічно безпечних чистих виробництв.

Екологічно чисте виробництво передбачає можливість продукування товарів та послуг з мінімальним впливом на довкілля. Воно є не лише екологічною стратегією, а й не заперечує і не перешкоджає розвитку будь-якої сфери людської діяльності. Головна мета — впровадження концептуальних засад стратегії у сфері раціонального природокористування та захисту навколишнього середовища, а також їх практична реалізація з метою сталого економічного та соціального розвитку держави.

У контексті проблеми впровадження стратегічних принципів переходу до екологічно чистого виробництва надзвичайна роль належить національному екологічному та природоохоронному законодавству.

Перехід на екологічно чисте виробництво як невід'ємний атрибут соціального розвитку потребує докорінної зміни принципів політики сучасного виробництва і має ґрунтуватися на результатах міждисциплінарних наукових досліджень відносин природи і суспільства та можливості комплексного розв'язання проблем збереження і захисту природного середовища.

Список використаних джерел

1. Буркинський Б. Екологічно чисте виробництво: наукові засади впровадження та розвитку. Вісник Національної академії наук України. 2006. № 5. С. 11-17.
2. Тропіна В.Б. Фінансова політика держави у сфері ресурсозбереження в Україні: теоретико-прикладні аспекти дослідження. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/1223>
3. Самойленко Ю.І. Екологічна безпека як пріоритет національної безпеки України. URL: <http://www.zelenysvit.org.ua/?page=articles>
4. Пашинська А. Від чого помирають українці. URL: https://espresso.tv/article/2017/11/15/vid_chogo_pomyrayut_ukrayinci
5. Федоришина Л.М. Дослідження сучасного стану здоров'я дитячого населення України. Інноваційна економіка. 2018. № 1-2 [73]. С. 138-148.

Тарас Дудар
д.е.н., професор, член-кореспондент НААН України

Володимир Дудар

к.е.н., доцент
Тернопільський національний економічний університет

ЦІНОВІ СТРАТЕГІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ОРГАНІЧНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

Головним економічним інститутом і сполучною ланкою між товаровиробником та споживачем на агропродовольчому ринку є ціна. Ціна на ринку виступає важливим інструментом перерозподілу вартості і слугує базисом економічного благополуччя ринкових аспектів формуючи економічний інтерес виробляти конкурентоспроможні види продукції та опосередковує продовольчу безпеку держави.

Тому стратегічно важливим завданням і основою конкурентних переваг товаровиробників та збутових організацій органічного сектора України, які постачають органічну агропродовольчу продукцію на ринках є постановка в центрі уваги господарської діяльності не тільки інтересів потреб споживачів, але інформування виваженої цінової політики, в якій перехрещується більшість економічних, соціальних та екологічних проблем нації.

Найбільш фундаментально ціну в економічній ринковій системі розглянув представник класичної політичної економії Адам Сміт, порушивши питання співвідношення цін, який зазначив, що "...у будь-якій момент часу ринкова ціна визначається попитом і пропозицією" [1, с. 116].

В маркетинговому розумінні ціна – це ринкова вартість угоди відповідно до очікувань продавця і покупця, передбачена переважно в грошовому виразі [2, с. 16]. Це означає, що перш, ніж встановити ціну, підприємство має обрати стратегію збуту свого товару.

В «Економічній енциклопедії» зазначено, що цікава стратегія маркетингу – одна з форм реалізації загальної стратегії маркетингу, що передбачає управління ціною продукції з метою забезпечення збуту. При цьому враховують вплив на ціну таких факторів, як витрати виробництва, реакція конкурентів на зміну ціни для споживачів, мета зміни та ін. [3, с. 92].

Слід зауважити, що формування стратегії ціноутворення може здійснюватися в підприємствах органічного сектора на підставі одного критерію – рівня цін, або ж на основі сукупності певних критеріїв. Тому в залежності від рівня цін виділяють стратегії високих, середніх і низьких цін.

Крім названих чинників, на рівень цін впливають і такі ціноутворювальні чинники, які діють лише на окремих етапах дії товарно-грошових відносин. Наприклад, умови поставок органічної продукції, транспортні витрати, надбавки і знижки до ціни, експортні (імпортні) мита та інші державні збори, взаємовідносини між продавцем і покупцем, спосіб руху продукції від виробника до споживача (нульовий рівень, коли продукція реалізується через власну торговельну мережу, однорівневий – через посередника роздрібного торговця, дворівневий – через оптового і роздрібного торговця і трирівневий – коли органічна продукція реалізується трьома посередниками – оптовим, дрібнооптовим і роздрібним), а також франкування ціни, тобто включення до її складу на певних умовах витрат на страхування і доставку товару.

Встановлено, що цінова стратегія є однією з важливих стратегій (разом зі стратегією продукту, дистрибуції, просування та стратегією персоналу). Обрана цінова стратегія має відповідати іншим стратегіям суб'єкта господарювання. У процесі аналізу чинників формування цін на органічну агропродовольчу продукцію і виборі методів ціноутворення на харчові продукти беруться до уваги всі види органічної продукції, ставлення споживачів в якості заміни звичайних продуктів, вироблених за традиційними технологіями.

В Україні попит на органічну агропродовольчу продукцію порівняно з іншими європейськими країнами, є невеликим, що головним чином пов'язано з низьким рівнем доходів суспільства та екологічною свідомістю українців, тому органічна агропродовольча продукція не є широко вживаним продуктом, а скоріше нішовим, головним чином орієнтованим на вузьку аудиторію споживачів, яка готова платити більш високу ціну за особливі якісні властивості цієї продукції. Споживачі, які купують органічні продукти, є менш чутливими до цін, ніж покупці продукції, яка вироблена за звичайними технологіями. Це пов'язано переважно з їх порівняно високими доходами, в яких частка витрат на продукти харчування у загальних витратах є порівняно малою. Витрати на виробництво і продаж – це нижня межа цінового діапазону для органічних продуктів. Встановлення ціни нижче цього рівня означає збиток для виробника або продавця. Виробники органічної агропродовольчої продукції зазначають, що ціни на їх продукцію в основному ґрунтуються на витратах.

Високі витрати на органічні продукти ведуть до вищих цін, ніж звичайні, вироблені за традиційними технологіями. Тому неврахування чинника попиту може привести до цінового парадоксу, який полягає в тому, що високі ціни призводять до зниження попиту на органічні продукти. Низький попит означає, що виробництво і реалізація органічної агропродовольчої продукції стає маловигідним з погляду через неможливість використання ефекту масштабу. Це призводить до низької рентабельності як виробництва, так і продажу цієї продукції, викликаючи зростання цін.

Конкурентоспроможні стратегії ціноутворення у системі управління цінами виділяють на основі двох критеріїв: конкурентних переваг, що базуються на ціновому чиннику або ж неціновому, та величині цільового ринку.

Висновок. Таким чином, з проведеного дослідження випливає, що стратегія ціноутворення на ринку органічної агропродовольчої продукції формується під впливом високого рівня витрат на її виробництво, де висока якість і специфічні оздоровчі властивості продуктів відіграють найважливішу роль для споживачів.

Список використаних джерел

1. Блауг Марк. Економічна теорія в ретроспективі / Блауг Марк; пер. з англ. І. Дзюба. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 670 с.
2. Економічна енциклопедія: у трьох т. Т. 3 / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К; Вид. Центр “Академія”, 2002. 952с.
3. Саблук П.Т. Ціноутворення в період ринкового реформування АПК: монографія / П.Т. Саблук. К.: ННЦ ІАЕ, 2006. 440 с.

Тетяна Жовковська

к.е.н., директор

Чортківський коледж економіки та підприємництва
Тернопільський національний економічний університет

ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СИСТЕМНО-РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У практиці діяльності провідних західних компаній, власники бізнесу поступово відходять від ведення діяльності на основах класичної школи управління, все більше орієнтуючись на відносно молоді управлінські тенденції, а саме на використання рефлексивних впливів для досягнення заданої мети управління.

Рефлексивний підхід, що базується на постулатах системного управління, є досить бюджетним варіантом, що не потребує значних фінансових вкладень для переконання основних суб'єктів управління (інвестори, персонал, споживачі) в необхідності впровадження обраних заходів розвитку. Проте, господарська практика діяльності

промислових підприємств налічує чимало успішних прикладів використання одного чи декількох з класичних підходів управління (управління розвитком в тому числі), тому, на нашу думку, обґрунтування доцільності розробки концепції системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства необхідно проводити наступним чином. В залежності від результатів визначення доцільності розробки концептуальних положень управління розвитком промислового підприємства на основі використання основ системно-рефлексивного підходу, керівники промислового підприємства або особи, що приймають рішення (ОПР) мають більш інформативний опис ситуації, що склалася на підприємстві, за допомогою якого мають можливість прийняти більш обґрунтовані рішення щодо подальшого розвитку організації з точки зору управління.

Вихідними умовами розробки запропонованої процедури визначення доцільності розробки та впровадження концепції системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства стали наступні:

Доступність до внутрішньої та зовнішньої інформації, що стосується діяльності досліджуваного підприємства та підприємств-конкурентів (за необхідністю).

Доступність до суб'єктів рефлексивних впливів (споживачі, персонал, інвестори), що не чинять свідомих перешкод при проведенні процедури обґрунтування.

Часовий інтервал перед проведенням процедури обґрунтування та впровадження методів системно-рефлексивного управління розвитком промислового підприємства (в разі отримання позитивних результатів доцільності розробки та впровадження концепції) становить не менше одного року.

Пошуки резервів підвищення потенціалу розвитку промислового підприємства слід починати з усунення існуючих проблем на підприємстві, які можна вирішити за рахунок рефлексивного управління відповідальних осіб. У сфері виробництва такими проблемами можуть бути:

- нераціональне простоювання обладнання;
- затримки в міжопераційних сесіях;
- порушення циклічності виробництва тощо.

Предметом рефлексивних впливів на відповідальних за проблеми сфері виробництва будуть причини прояву виявлених дисбалансів, а саме:

- налагодження необхідного рівня організації виробництва;
- чітке координування зв'язків між підрозділами на кожному технологічному переділі;
- проведення більш детального розрахунку програми планового завантаження виробничих потужностей.

– відсутність коштів на впровадження та реалізацію проектів розвитку промислового підприємства;

- низький рівень ліквідності, платоспроможності підприємства;

– збиткова діяльність, відсутність чистого прибутку тривалий період, боргові зобов'язання перед кредиторами.

Предметом рефлексивних впливів на відповідальних за проблеми в сфері фінансового забезпечення будуть причини прояву виявлених дисбалансів, а саме:

- досконалість фінансового планування відповідно до потреб виробництва та узгоджених планів розвитку;

- підвищення рентабельності продукції, діяльності промислового підприємства;

- проведення диверсифікації виробництва, випуск затребуваної ринком продукції.

У сфері управління та організації виробництва:

- велика кількість диспропорцій у виробничому ланцюжку;

- відсутність гнучкості в управлінні виробництвом;

– невідповідність техніко-технологічної підготовки виробництва до випуску продукції з заданими конструкторськими параметрами;

- перервність виробничого циклу.

Предметом рефлексивних впливів на відповідальних за проблеми в сфері управління та організації виробництва будуть причини прояву виявлених дисбалансів, а саме:

- удосконалення контролю системи диспетчерування виробництва, планових програм;
- усунення помилок в проектуванні діяльності організації, техніко-технологічної підготовки виробництва;

– підвищення гнучкості виробництва до ринкових потреб.

У сфері управління персоналом:

- висока плинність кадрів;
- низька кваліфікація та практичні навички працівників;
- низький рівень якості виконання управлінських функцій (для керівників);
- низький рівень якості виконання робочих завдань (для працівників).

Предметом рефлексивних впливів на відповідальних за проблеми в сфері управління персоналом будуть причини прояву виявлених дисбалансів, а саме:

- удосконалення процесу підбору персоналу;
- проведення систематичного навчання;
- підвищення корпоративної культури та етики на підприємстві.

За результатами оцінки потенціалу розвитку промислового підприємства та виявлення резервів його підвищення на основі використання рефлексивних впливів на об'єкти та суб'єкти управління стає можливим визначити доцільність розробки та впровадження концепції системно-рефлексивного управління розвитком, що відображається в формуванні відповідних висновків.

Доцільність вибору саме системно-рефлексивного управління розвитком обґрунтовано з позиції ефективного використання даного методу управління в процесі виявлення резервів підвищення потенціалу розвитку, усунення причин та проявів дисбалансів у виробничій, кадровій та фінансовій сферах діяльності підприємства.

Віталій Карпенко

к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу і товарознавства
Хмельницький національний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ

В умовах високої насиченості товарних ринків, перевищення на них пропозиції над попитом, кожен товар (товаровиробник і продавець) змушений вести боротьбу за споживача. Безліч товарів одночасно пропонують однакові або різні способи задоволення однієї і тієї ж потреби покупців на рівних або дещо відмінних цінових умовах. У цій ситуації переваги споживача надаються товару, котрий визначається як конкурентоспроможний. Специфічність руху товару зумовлює те, що більшість підприємств докладають значних зусиль для збуту продукції, тобто інтенсивно працюють в напрямку пошуку платоспроможного покупця. Саме тому нині є необхідність в переорієнтації з збутової діяльності на маркетингову (створення маркетингових служб з подальшою розробкою ефективної товарної політики, планування і створення дієвої системи розподілу і доведення продукту до споживача, просування продукту).

Тому є необхідним повне підпорядкування ринкової концепції підприємства маркетинговій стратегії розвитку, тому що маркетинг підприємства тісно взаємопов'язаний з його виробничою і збутовою діяльністю. Лише повне використання маркетингових досліджень дасть змогу отримати повну інформацію для виробництва певної продукції з максимальною ефективністю для підприємства. тобто, маркетинг є одним з трьох важливих складових діяльності будь-якого підприємства, поряд з виробництвом і фінансами.

В середині ХХ століття виникла і почала швидко поширюватися інноваційна складова економіки. Процеси глобалізації призвели до загострення технологічного суперництва,

прийшло усвідомлення того, що запорукою успішного економічного розвитку держави є постійне оновлення. Тому формування інновацій у майбутньому – це комплексний процес, котрий включає в себе перш за все сукупність новітніх тенденцій науково-технічного розвитку, фінансове забезпечення, розробку і освоєння принципово нових технологій на підприємствах і наукових установах. За останні роки внаслідок структурних перетворень на ринку товарів і послуг сфера застосування маркетингу істотно змінилася. Основою роботи всієї маркетингової служби, вихідною позицією в дослідженні ринку і пошуку конкурентної стратегії підприємства стає концепція інноваційного маркетингу. Це пов'язано з тим, що одним з основних умов впровадження продуктивних інновацій сьогодні виступає наявність ефективної системи маркетингу і збуту, що здійснює зв'язок підприємства з кінцевими споживачами з метою постійного виявлення нових вимог покупців, що висувуються до якості вироблених товарів. Розробка і реалізація комплексу маркетингу нової продукції дає змогу здійснити виведення інноваційних продуктів на ринки, забезпечити їх привабливість для цільової аудиторії і прибутковість для виробника, що робить цей напрямок маркетингової діяльності підприємства одним з найбільш актуальних.

Під інноваційним маркетингом розуміють концепцію ведення бізнесу, яка передбачає створення вдосконаленої або принципово нової продукції (технології, послуги) – інновації – і використання в процесі її створення і поширення вдосконалених або принципово нових – інноваційних – інструментів, форм і методів маркетингу з метою більш ефективного задоволення потреб як споживачів, так і виробників [1, с. 35].

Маркетинг повинен керуватися принципом, що задоволення і утримання споживача – це ключові чинники успіху підприємств, а споживча задоволеність є основою лояльності споживачів. Ф. Котлер визначає два способи утримання споживачів: створення умов, що перешкоджають зверненню до інших продавців, і повне задоволення споживача, який не спокусується на пропонувані конкурентами низькі ціни або інші стимули [2]. Ще одним способом отримання прихильності споживача є його залучення у процес створення нового товару на всіх етапах розробки, тобто пошук ідей нових товарів, їх селекція і діагностика, а також розвиток концепції продукту, створення дизайну і сучасної торговельної марки, оцінка якості товару, його конкурентоспроможність і розробка способів реалізації. Таким чином, у споживача з'являється думка, що він формує те, що буде споживати і як. Виникає кілька типів прихильності до даного товару:

– заради самоствердження, тому що споживач здійснює це через вплив на життя даного товару і тим самим підвищує самооцінку;

- диференційована, ґрунтується на усвідомленні споживачем переваги товару;
- внаслідок обізнаності, що є результатом знань споживача про товар.

Основними загальносистемними принципами інноваційного маркетингу при комерціалізації процесів створення та освоєння нової техніки є:

- дотримання чинного законодавства в частині інноваційних процесів;
- висока культура обслуговування споживачів високотехнологічних товарів;
- оптимальність комерційних рішень при виході на ринок високих технологій;
- прибутковість і рентабельність інноваційної продукції;
- конкурентоспроможність товарів і послуг, створених з дотриманням наукових розробок і досягнень.

в наукомістких галузях;

– виконання якісно і в строк договірних зобов'язань контрагентів на ринку високотехнологічних галузей.

У зв'язку з необхідністю подальшого інноваційного розвитку, потрібні нові підходи, способи і методи, що дадуть змогу забезпечувати відповідний розвиток інноваційного маркетингу. Ефективним методом інноваційного маркетингу в умовах конкуренції є створення малих інноваційних фірм всередині компаній, основу яких складає розробка ризикового наукомісткого проекту, що передбачає необхідність систематичного оновлення номенклатури продукції, що випускається при загостренні конкуренції з боку інших фірм.

Окрім цього вагомого значення на ринках збуту набувають чинники нецінової конкуренції (якість, дизайн, надійність), а реалізація нововведень здійснюється за рахунок швидкої заміни продукції, що випускається, що і зумовлює необхідність застосування інноваційного маркетингу в трансформаційний період. Тому система інноваційного маркетингу покликана забезпечити надходження інформації про поточний попит на ринку, розробку стратегії визначення очікуваного попиту на нововведення у майбутньому.

Таким чином, на всіх етапах маркетингового управління однією з основних чинників є інноваційна складова. Це означає, що інноваційний підхід в управлінні системою маркетингу на підприємстві перетворюється у провідний елемент стратегічного управління. Отже, будь-яка реалізація стратегічного рішення має інноваційний характер. Разом з тим, в практиці більшості підприємств застосовується лише незначна частка сучасного маркетингового інструментарію, що може бути пояснено як невикористання окремих інструментів в сучасних умовах, так і низькою кваліфікацією керівників маркетингу на підприємстві. Тому необхідність інноваційного оновлення маркетингової складової зумовлена нагальною потребою ринку, так і окремих підприємств. Це сприятиме виділенню функціональних зон маркетингового комплексу окремого цільового ринку, що дасть змогу виявити приховані резерви в діяльності кожного підприємства на ринку з метою підвищення ефективності його діяльності, а, отже, збільшити віддачу від більш обґрунтованого застосування сучасного маркетингового інструментарію.

Список використаних джерел

1. Божкова В. В. Инновационный маркетинг – новая концепция ведения бизнеса. Вопросы структуризации экономики. Ежеквартальный журнал / X Всероссийская конференция по маркетингу. Махачкала. 2009. № 3. С. 58–62.
2. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент : пер. с англ. СПб. : Питер, 2006. 464 с.
3. Нянько В. М. Інноваційний маркетинг на підприємствах України. Інноваційна економіка. 2014. № 6. С. 228-231.
4. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Стратегічний аналіз як важливий елемент управління підприємством. Інноваційна економіка. 2016. № 3-4 (62). С. 196–205.

Любов Коваль

к.е.н., доцент

Вінницький національний аграрний університет

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА

Фундаментальне місце в системі інформаційного забезпечення належить бухгалтерській фінансовій звітності, показники якої характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства. Інформацію бухгалтерської фінансової звітності використовують користувачі в процесах фінансового аналізу, планування та розробки фінансової стратегії та тактики за основними напрямками господарської діяльності. Найбільш універсальною формою фінансової бухгалтерської звітності є баланс, який займає одне з центральних місць у науковій концепції обліку. З погляду облікової практики поняття «баланс» зводиться до звітної форми, тобто таблиці, що має певну будову. Наука ж під балансом розглядає певну модель, яка об'єднує характеристики вміщених у нього елементів[4].

Виникнення і розвиток бухгалтерського балансу є складовою історії обліку, вивчення якої дає змогу зрозуміти економічне життя минулих століть, осмислити досвід попередників. Узагальнення історичних аспектів розвитку бухгалтерського балансу та його побудови надає можливість усвідомити його сучасне значення та передбачити напрями подальшої еволюції [1].

Наукові надбання попередників дозволили усвідомити еволюційний процес становлення балансу як окремої форми фінансової звітності, його сучасний стан, проблеми та перспективи подальшого розвитку. Проте, процес удосконалення змісту, форми та

структури балансу триває, відбувається процес наближення його змісту та структури до вимог МСФЗ, що викликає необхідність продовження дослідження визначеної проблеми [2].

Історія виникнення бухгалтерського балансу є й історією виникнення подвійного запису. Поява бухгалтерського балансу одночасно з подвійним записом у початковий період диктувалася насамперед вузьким практицизмом, намаганням звести облік до форми. Характерними ознаками цього періоду в історії бухгалтерського обліку були брак теоретичних узагальнень, розроблених практикою, економічним життям, невміння авторів розібратися в сутності явищ, що відбуваються, в ув'язці з процесами в тій чи іншій державі. З часом під складанням балансу почали розуміти не просто вузько формальний процес перенесення сальдо рахунків за статтями балансу, а засіб відображення справжнього матеріального та фінансового стану підприємства і результатів його діяльності [4, с. 127].

Вивчення літературних джерел і публікацій показує, що, зважаючи на повне розуміння практичного значення вхідного, вихідного, місячного, пробного, чистого чи іншого балансів, бухгалтерський баланс – це звітна таблиця, одна з форм фінансової звітності, що містить відомості про стан і розміщення господарських засобів підприємства та їх джерел у грошовій оцінці на певну дату. Сьогодні, як і у ті часи, основою балансу є постулат німецького вченого І.Ф. Шера, що баланс – це рівність активу і пасиву, крім того, це документ, який побудований у формі рахунків у заключний день операційного періоду. Як бачимо, ідею німецької школи поступово запозичили російські та українські вчені [1].

Слід зазначити, що структурні елементи балансу постійно зазнавали змін. За результатами проведеного дослідження щодо структури балансу та її зміни на протязі 30–90-х років ХХ ст. можна узагальнити, що баланс розглядався як загальний рахунок, в якому статті розкривали зміст синтетичних та аналітичних рахунків. Таким чином форма балансу наближено відповідала формі Головної книги, що слугувало виокремленню балансу як елементу методу бухгалтерського обліку та звітності.

З 1 січня 1992 року встановлені нові форми бухгалтерського балансу та фінансової звітності.

Актив балансу був побудований за такими розділами:

- 1) основні засоби та вкладення;
- 2) запаси та витрати;
- 3) грошові кошти, розрахунки та інші активи.

Пасив балансу:

- 1) джерела власних коштів;
- 2) кредити та інші позичені кошти;
- 3) розрахунки та інші пасиви [1].

Починаючи з 2000 р., зміст і форма балансу та загальні вимоги до розкриття його статей стали визначатись Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» [3]. Зміни, які відбулися в структурі балансу за 2000 р., наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Структура балансу підприємства

Розділ	Структура балансу до 2000 р.		Структура балансу після 2000 р.	
	Актив	Пасив	Актив	Пасив
I.	Основні засоби та інші поза оборотні активи	Капітал, фонди і резерви	Необоротні активи	Власний капітал
II.	Запаси і затрати	Довгострокові зобов'язання	Оборотні активи	Забезпечення майбутніх витрат та платежів
III.	Грошові кошти, розрахунки та інші оборотні активи	Розрахунки та інші короткострокові зобов'язання	Витрати майбутніх періодів	Довгострокові зобов'язання
IV.			Необоротні активи та групи вибуття	Поточні зобов'язання
V.				Доходи майбутніх періодів

На сьогодні питання формування балансу підприємства, зокрема форма та склад його статей регулюється НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Так, з 2013 року структура балансу має наступний вигляд.

Актив складається з розділів:

1. Необоротні активи
2. Оборотні активи
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття

Пасив розкривається через наступні розділи:

1. Власний капітал
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення
3. Поточні зобов'язання і забезпечення

4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття

Особливістю заповнення статей балансу є те, що підприємства можуть не наводити статті, за якими немає інформації до розкриття, а також додатково вписувати статті із додатку 3 до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Таким чином, вивчення історичних аспектів розвитку бухгалтерського балансу дає змогу зрозуміти економічну сутність поняття, усвідомити його сучасне значення, осмислити досвід попередників та передбачити напрями подальшої еволюції [1].

Список використаних джерел

1. Довбуш В.І. Баланс підприємства: історія виникнення, розвитку та становлення. Науково-практичне видання «Незалежний аудитор». 2013. № 6 (IV). С.52-59.
2. Зюкова М.М. Становлення та сучасний стан бухгалтерського балансу. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. 2015. Вип.27. С.225-234.
3. Кухта К.О. Баланс підприємства: становлення, історія виникнення та розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. – 2017. – Випуск 22 (Частина 1). – С.130-132.
4. Звітність підприємств : [навч. посібник]. К. : Знання, 2010. 623 с.

Ярослав Костецький

к.е.н., доцент, докторант

Тернопільський національний економічний університет

АГРОЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

На особливому статусі земельних ресурсів наголошується в Конституції України, Земельному Кодексі, інших нормативно-правових актах. Так, стаття 14 Конституції України регламентує: «Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави» [1]. Аналогічне трактування дає стаття 1 Земельного Кодексу України [2]. Враховуючи те, що земля виступає одночасно як територіальний базис, природний ресурс й основний засіб виробництва у сільському господарстві, то серед основних принципів земельного законодавства справедливо проголошується принцип забезпечення раціонального використання та охорони земель й пріоритету вимог екологічної безпеки.

За наявністю та потенціалом продуктивних земель Україна належить до найбагатших країн світу, оскільки володіє значними запасами високопродуктивних земель придатних для використання у сільському господарстві. Площа українських чорноземів оцінюється від 15,6 млн. га до 17,4 млн. га, що складає 8 % світових запасів. Земельний фонд України становить 6% території Європи або 19 % сільськогосподарських угідь. За площею ріллі на 1 особу наша країна посідає 8 місце у світі після Австралії, Казахстану, Канади, Аргентини, Нігеру, Російської Федерації і Литви [3].

Земельні площі України характеризуються надзвичайно високим показником сільськогосподарської освоєності, що значно перевищує аналогічний показник більшості країн та екологічно обґрунтовані межі. Так рівень розораності українських земель є одним із найвищих у світі й становить 54 % території країни та більше 76 % сільськогосподарських угідь. Лісистість становить лише 16 %, що значно нижче ніж у країнах ЄС (25-30 %). Високий відсоток залучення земель у господарську діяльність пояснюється історичними передумовами з однієї сторони, а з іншої - сприятливими ґрунтово-кліматичними умовами для ведення сільського господарства практично на всій території сучасної країни. На 1 жителя країни припадає 1,0 га сільськогосподарських угідь та 0,76 га ріллі [4].

Особливо високим є рівень розораності у сільськогосподарських підприємствах (84 %), який у залежності від регіону перевищує оптимальний показник на 10-30 %, причому за останні десять років спостерігається тенденція до його зростання. За висновками вітчизняних учених та з метою збереження справедливого балансу, розораність ґрунтового покриву не повинна перевищувати 40 %, у тому числі земель сільськогосподарського призначення 50 % [5]. Надмірне використання земельних ресурсів у сільськогосподарському виробництві спричинило посилення негативних процесів: ерозії та дефляції ґрунтів, виснаження родючого шару, фізичну деградацію та хімічне забруднення, заболочення і перезволоження, зміну реакції ґрунтового розчину.

Сучасні трансформаційні процеси, що супроводжуються зміною форм власності та господарювання на селі, відсутність відповідного законодавчого забезпечення, а також дієвого державного контролю за використанням земельних ресурсів створило передумови для споживацького ставлення до землі, орієнтацію на економічні вигоди. У процесі переходу до багатоукладної економіки відбувся перерозподіл земельних ресурсів, подрібнення, що зруйнувало установлену систему їх використання на основі науково обґрунтованих систем сівозміни. Новостворені агроформування проводять свою діяльність в основному на орендованих землях, тому використання земельних ресурсів проводиться на власний розсуд без особливих вкладень на заходи з охорони і поліпшення якості ґрунтів, орієнтуючись лише на отримання максимального прибутку. Аналіз даних про посівні площі України дає підстави стверджувати про недотримання раціональної структури посівних площ вітчизняними аграріями.

Таблиця 1

Внесення мінеральних, органічних добрив та пестицидів

Рік	Мінеральні добрива				Органічні добрива				Внесено пестицидів* тис. га
	Внесено в поживних речовинах			Частка удобреної площі	Внесено			Частка удобреної площі	
	Всього, тис. ц	на 1 га удобреної площі, кг	на 1 га посівної площі, кг		Всього, тис. тонн	на 1 га удобреної площі, тонн	на 1 га посівної площі, тонн		
1990	42416,3	169	141	83	257130,8	47,8	8,6	17,9	
2000	2787,1	60	13	22	28410,1	39,8	1,3	3,3	
2005	5579,2	72	32	45	13245,8	28,5	0,8	2,7	
2010	10606,4	84	58	70	9874,1	24,4	0,5	2,2	
2011	12633,1	89	68	76	9845,7	26,5	0,5	2,0	11958,4
2012	13430,0	92	72	78	9636,9	24,2	0,5	2,1	12393,2
2013	14894,9	97	79	81	9602,6	23,0	0,5	2,1	13598,7
2014	14690,1	100	82	81,8	9860,9	24,4	0,5	2,2	12660,1
2015	14150,1	98	79	80,8	9662,7	21,8	0,5	2,5	12469,1
2016	17288,5	110	96	87,0	9162,9	19,2	0,5	2,6	13798,0

*Публікація статистичних даних доступна із 2011 року
Джерело: [4].

Загальновідомо, що найбільший негативний вплив на водно-фізичні й хімічні властивості ґрунту завдають такі культури як цукровий і кормовий буряк, соняшник, кукурудза на зерно. Так, при вирощуванні цукрових буряків, надмірна механізація

технологічних процесів призводить до погіршення структурно-агрегатного складу ґрунту, його ущільнення. Оскільки посіви соняшнику в окремих регіонах країни становлять понад 30 відсотків орних земель, то культура повертається на попереднє поле уже через три-чотири роки, попри рекомендовані 7-9 років залежно від кліматичної зони. Аналіз структури посівних площ України засвідчує, що українськими аграріями в цілому не дотримано раціональної структури посівних площ, порушуються науково обґрунтовані системи сівозмін. У сівозмінах переважають зернові та інші високорентабельні культури, що призводить окрім підвищення рівня забур'яненості та розвитку захворювань культур, до ґрунтовтоми.

У 2015 р. з метою спрощення умов ведення бізнесу, у чинне земельне законодавство було внесено зміни, зокрема виключено із Земельного кодексу України норму про те, що використання земель сільськогосподарського призначення повинно провадитися відповідно до проектів землеустрою, що забезпечує еколого-економічне обґрунтування сівозмін та впорядкування угідь, а із Закону України «Про охорону земель» вилучено положення щодо необхідності затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах у різних природно-сільськогосподарських регіонах. Цим було створено умови для порушень у землекористуванні, що спровокувало ігнорування екологічних правил і норм.

Вкрай незадовільною залишається ситуація щодо внесення мінеральних та органічних добрив, засобів захисту рослин, пестицидів. Дані про динаміку обсягів їх застосування, удобреної площі та внесення пестицидів великими і середніми підприємствами України (із площею у власності або користуванні 100 га і більше сільськогосподарських угідь та займаються виробництвом продукції рослинництва) відображено у таблиці 1.

Враховуючи екологодеструктивний характер землекористування в Україні, що призводить до погіршення якісного стану ґрунтів, важливого значення набуває проблема проведення заходів із вапнування та гіпсування. Загальні обсяги внесення вапнякового борошна та інших вапнякових матеріалів, гіпсу та гіпсовмісних порід порівняно із 1990 р. зменшилось відповідно у 18,5 та 29,4 разів. Відповідно меліоративна площа зменшилась відповідно у 13,1 та 25,7 разів. Таке інтенсивне скорочення обсягів та масштабів вапнування і гіпсування пояснюється тим, що в часи командно-адміністративної системи колгоспи та радгоспи були основними (постійними) землекористувачами, тоді як сучасні агровиробники у своїй більшості ведуть господарську діяльність на орендованих землях. Відсутність спеціальних сівозмін, агролісомеліоративних, полезахисних заходів призводить до виснаження родючого шару ґрунту, зменшення вмісту гумусу, посилення ерозійних процесів, підвищення кислотності, погіршення інших якісних характеристик ґрунтів.

Сучасний критичний стан земель та ґрунтів України зумовлюють наступні чинники:

- необґрунтовано високий економічний та екологічний рівень господарювання, особливо у сільському господарстві;
- нерівномірна територіальна розораність сільськогосподарських земель, в більшості регіонів досягла критичної межі;
- швидкий та неконтрольований розвиток деградаційних процесів, збільшення деградованих площ;
- відсутність у більшості сільськогосподарських виробників науково обґрунтованих ґрунтозахисних та ґрунтозновлюваних технологій вирощування сільськогосподарських культур, неконтрольоване використання органічних та мінеральних добрив, хімічних засобів;
- висока землеємкість основних галузей економіки;
- значний рівень техногенного забруднення навколишнього середовища, відсутність належного контролю за станом екологічної безпеки як з боку держави, так і власників землі;
- порушення системи науково обґрунтованих сівозмін.

Виходячи із вищевказаного, можна стверджувати, що використання земельних ресурсів в цілому не відповідає вимогам раціонального природокористування, є наслідком суперечності між загальнодержавними інтересами збереження ґрунтів та отриманням швидкого прибутку від сільськогосподарської діяльності. Проблема також ускладнюється

продовженням мораторію на вільний обіг земель сільськогосподарського призначення, через що основною формою використання землі на сьогодні залишаються орендні відносини. Ефективному сільськогосподарському використанню земель перешкоджає відсутність достовірної інформації про ґрунтовий покрив, розпорошеність моніторингових спостережень, відсутність актуалізованої проектної землевпорядної документації та належного державного контролю за землекористуванням.

Тому вважаємо, що назріла нагальна потреба розроблення та прийняття на державному рівні програми використання та охорони земель, яка б передбачала організацію ґрунтового моніторингу з урахуванням європейського досвіду, проведення великомасштабного ґрунтового обстеження, створення спеціального державного органу, а також відповідне наукове, організаційне, фінансове та кадрове забезпечення реалізації ґрунтозахисних та землеохоронних програм.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 14.
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. зі змінами і доповненнями. // Відомості Верховної Ради. 2002. № 34. Ст. 27.
3. FAO statistical pocketbook 2016. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat>
4. Сільське господарство України. Статистичний збірник. 2017. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Вилучення з інтенсивного обробітку малопродуктивних земель та їх раціональне використання: Методичні рекомендації за ред. В.Ф. Сайка. - Київ: "Аграрна наука", 2000. - 37 с.
6. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічне забезпечення ефективного розвитку тваринництва в умовах кризи. Економічний дискурс. 2016. № 2. С. 37–46.
7. Пуцентейло П.Р. Особливості сучасного розвитку м'ясо-продуктового підкомплексу України. Сталий розвиток економіки. 2012. № 5 (15). С. 13–18.
8. Пуцентейло П.Р. Стратегічні напрями розвитку тваринництва України. Інноваційна економіка. 2013. № 8 (46). С. 12–16.
9. Brukhanskyi R., Yazlyuk B., Bincharovska T. Effective land management in Ukraine using accounting and analytical support Problems and Perspectives in Management. 2018. 16(2), 241-251.

Віталіна Куриляк

д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки
Тернопільський національний економічний університет

Максим Куриляк

Тернопільський національний економічний університет

РЕГІОНАЛЬНА АРХІТЕКТУРА ЄВРОПИ

Регіональна архітектура Європи – це система, що перебуває у іманентному розвитку. Історія Європи у цілому та в розрізі окремих країн сформували різні історичні лінії, що впливають на вирішення питань регіонального розвитку. В історичній пам'яті народів Європи найяскравішими є періоди успішного співіснування. Вони мають тенденцію до відродження і повернення в оновлених формах при виникненні умов і потреб у створення нових од єднань громадян чи союзів. Йдеться про певні імперії, політичні поділи та культурні феномени.

У сучасній глобальній регіональній політиці важливою є історична пам'ять щодо перебування народів у складі Римської імперії. Територіально вона не мала єдиного показника, тому що за час свого існування постійно змінювала свої володіння. Хронологічно

Римська імперія як державне і військово-політичне утворення проіснувала від 27 року до н. е., зародившись на основі Римської республіки, до поділу на Західну і Східну у 395 р., а якщо за точку відліку взяти падіння Західної Римської імперії, то до 476 р., тобто більше 500 років. Проте Східна Римська імперія або Візантія проіснувала до 1453 р., тобто майже 1500 років або до тисячі років після відокремлення від Західної Римської імперії.

Значення Римської імперії для людства, особливо для Європи, настільки вагоме, що багато середньовічних імперій проголошували себе її спадкоємцями. Територіальна і регіональна політика Європейського Союзу значною мірою віддзеркалює спадок, який привнесений у сьогодення Римською імперією. Територіальна структура ЄС значною мірою в кордонах і за назвами така, якою вони були в ті часи. Це Італія, Іспанія, Германія, Бельгія, Британія, Македонія, Сирія. Водночас, не завжди колишні провінції залишаються за народами, які можна було б нині вважати корінними. Так, найзахідніша провінція Реція (лат. Raetia), до складу якої входили південні території теперішніх Бадена, Вюртембергу, Баварії, північно-східних і східних частин Швейцарії, Тиролі і частково Ломбардії, була заселена спорідненими з італійцями гірськими племенами. Проте, у 15 р. до н. е. римський уряд вирішив забезпечити свої кордони. Вважаючи ретійців ненадійними, в один з походів багатьох мешканців, які проживали на цій території, перебили і продали в рабство або виселили і на їхню територію поселили надійніших колоністів.

Важливим критерієм поділу світу в умовах розробки регіональної політики може бути релігія. Для Європи фундаментальне значення мають християнські вірування, адже вони є найбільш поширеними на континенті. (рис. 1). Разом з цим, треба враховувати, що Європа з часів Великої французької революції стала світовим центром вільнодумства і атеїзму. Найбільшою мірою тенденції щодо відходу від церкви характерні для Франції, Нідерландів і Великої Британії. Значна кількість осіб віддалилася від релігії у колишніх соціалістичних країнах.

Рис. 1. Поширення християнства в Європі

Значення релігійного фактору у формуванні процесів регіоналізації, попри поширення атеїзму, зростає і матиме тенденцію до посилення. Це твердження витікає з того, що серед факторів регіоналізації релігія є найбільш сталою і консервативною. Звичайно, навіть релігія не може відкидати сучасні наукові досягнення, проте, вона багато-які з них широко

використовує. Не можна не погодитися з О. В. Булатовою, що «саме культурні відмінності (які є менш змінними ніж економічні і політичні) і стануть основною причиною конфліктів, оскільки цивілізації різняться одна від одної за історією, мовою, культурою, традиціями і, найголовніше, релігією» [1, с. 17].

Релігійний фактор, зокрема курдська проблема, є чи не важливішою причиною, через яку вже кілька десятиліть не вирішується питання про членство Туреччини в Європейському Союзі попри те, що ще у грудні 1999 р на саміті Європейського союзу в Гельсінкі Туреччина була офіційно включена в список претендентів у члени Євросоюзу. Релігійне питання, не виключено, може стати каменем спотикання у євроінтеграційних прагненнях України, особливо через роз'єднаність православної церкви на Київській і Московській патріархати, і, насамперед, через самопроголошення Російською православною церквою, що під її винятковою юрисдикцією перебувають усі країни колишнього Радянського Союзу.

Таблиця 1

Регіональні інтеграційні угоди / Regional integration agreements

Andean Community (CAN)	(АГ/АСН) Андське співтовариство
ASEAN (Association of South East Asian Nations) / AFTA (ASEAN Free Trade Area)	(АСЕАН) Асоціація держав Південно-Східної Азії / (АФТА) Зона вільної торгівлі
CACM (Central American Common market)	(ЦАСР) Центральньо-Американський спільний ринок
CARICOM (Caribbean Community and Common Market)	(КАРИКОМ) Карибське співтовариство і спільний ринок
CEMAC (Economic and Monetary Community of Central Africa)	(ЦАВЕС) Центральньо-Африканське валютно-економічне співтовариство
COMESA (Common Market for Eastern and Southern Africa)	(КОМЕСА) Спільний ринок Східної та Південної Африки
ECCAS (Economic Community of Central African States)	(ЕКОЦАС) Економічне співтовариство країн Центральної Африки
ECOWAS (Economic Community of West African States)	(ЕКОВАС) Економічне співтовариство країн Західної Африки
EFTA (European Free Trade Association)	(САВТ) Європейська асоціація вільної торгівлі
European Union (28)	Європейський Союз (ЄС)
GCC (Gulf Cooperation Council)	(РСАДПЗ) Рада співтовариства арабських держав Персидської Затоки
MERCOSUR (Southern Common Market)	(МЕРКОСУР) Південноамериканський спільний ринок (МЕРКОСУР)
NAFTA (North American Free Trade Agreement)	Північно-Американська асоціація вільної торгівлі (Нафта)
SADC (Southern African Development Community)	(САДК) Співтовариство розвитку Півдня Африки
SAFTA (South Asia Free Trade Agreement)	(САФТА).Південно-азійська угода про вільну торгівлю
SAPTA (South Asian Preferential Trade Area)	(САПТА) Південно-азійська зона вільної торгівлі
WAEMU (West African Economic and Monetary Union)	(ВАЕМУ) (Західно-африканська економічний і валютний союз)

Джерело: Складено за статистикою СОР

Регіоналізація – це процес, який розвивається як на локальному рівні, так і у глобальному просторі. Глобальні інтеграційні тенденції призвели до появи нових форм регіоналізації, які для нижчих рівнів формують процеси регіональної інтеграції (табл. 1). Йдеться про союзи країн з різними ступенями соціально-економічної зрілості [3, с. 20]. Водночас, регіональні міждержавні інтеграційні процеси становлять складову глобальних тенденцій регіоналізації у формі економічних і політичних союзів держав [5, с. 20]. Розвиток регіоналізації міждержавного характеру як складової глобалізації є предметом дослідження багатьох українських та іноземних дослідників [2, с. 4-15; 4, с. 261-264; 6; 8; 166].

Класичною схемою міжнародної регіональної інтеграції вважається модель, яка розроблена Б. Балласою [9]. Вона побудована на ідеї поступового переходу від простіших до складніших форм. Ця ієрархія має таку сходинку: зона вільної торгівлі; митний союз; спільний ринок; економічний і валютний союз; політичний союз. Нині нараховуються більше як 30 регіональних інтеграційних угруповань. Більшість з них перебувають на початкових стадіях розвитку. Вони створені у формі торговельних угод або зон вільної торгівлі. Водночас серед них є й такі, які швидко прогресують. Світова організація торгівлі виділяє 17 міжнародних регіональних об'єднань, у розрізі яких ведеться статистичний облік (табл. 1).

Розвиток регіоналізації як продукту глобалізації у формі міждержавних союзів набув широкого поширення, особливо після успішного поступу Європейського Союзу від Європейського співтовариства вугілля і сталі шести країн у 1950 р. (Бельгії, Франції, Німеччини, Італії, Люксембургу та Нідерландів) та першого розширення у 1970-1979 рр. завдяки приєднанню до нього Данії Ірландії і Великої Британії.

Важливою формою регіоналізації у глобальному економічному просторі, роль і масштаби якої надзвичайно швидко зростає, є інтеграційні об'єднання держав. Вони стали певним ступенем глобалізаційного розвитку і водночас способом протидії його негативному впливу. Формування інтеграційних об'єднань держав можна визначити як міжнародна регіоналізація. Як явища світової економіки регіональні інтеграційні об'єднання є глобалізацією в обмежених масштабах. Проте, в їх рамках є можливість збільшувати процеси економічної лібералізації порівняно глобальними рішеннями. Як правило, це сприяє прискоренню руху факторів виробництва і зближенню національних економік країн-членів об'єднання у різних сферах розвитку.

Найбільш успішною формою міжнародної регіоналізації через інтеграційне об'єднання держав стало створення і розвиток Європейського Союзу. Певною підвалиною для його організаторів був історичний приклад існування Римської імперії як великої і впродовж багатьох віків успішної держави, яка створила основи сучасної європейської цивілізації. У зв'язку з цим варто зазначити, що ідея територіальної єдності була притаманною європейцям протягом всієї історії. У XIV столітті теоретично обґрунтував створення Єдиної Європи юрист епохи Філіппа Вродливого П. Дюбуа, якого вважають провісником ідеї «Сполучених Штатів Людства». Йому належить трактат «*De recuperatione terrae sanctae*» (Щодо звільнення землі обітваної), у якому він запропонував політичне об'єднання Європи, включно з Візантією, задля завоювання Палестини для християнства [7, с. 10]. Розвиток цієї ідеї отримав у працях автора створення Сполучених Штатів Європи В. Гюго, ініціатора проекту «Пан-Європи» (1922) графа Р. Н. Куденхове-Калергі та іншими [10].

слугує вищим цілям економічного і політичного порядку. Отже, кожен учасник співтовариства, приймаючи рішення щодо вступу до нього, розраховує на додаткові вигоди для себе. Однак, чи просто їх «угледіти» і чи вигравши в одному, не програєш більше в іншому? Чи не вподобаємося шаховій ситуації, коли один гравець приносить в жертву ферзя, розраховуючи на проведення серії матових ходів. При цьому супротивник приймає жертву, знаходячи між тим непередбачений партнером виграшний для себе варіант?

Пошукуючи відповідь на ці риторичні питання, треба врахувати, насамперед, на які вигоди розраховує кожен учасник угруповання і які втрати при цьому недооціненні або взагалі неоцінені. У найширшому розумінні кожен член союзу розраховує на вигоди від вільного руху капіталу, робочої сили, товарів і послуг. Водночас кожен з них не має інтересу поступатися правами у внутрішній політиці. Зокрема, польський уряд не сприймає критики щодо тисків засобів масової інформації. Велика Британія завжди була в опозиції до інших членів ЄС в питаннях часткової передачі свого суверенітету на наднаціональний рівень, не увійшла в зону євро, а після майже 45-тирічного перебування у складі Європейського Союзу прийняла рішення про вихід з нього.

Отже, відповідь на питання, за яких умов можна забезпечити балансування інтересів у союзному об'єднанні держав, можна отримати, якщо прийняти умову, що «найбільший

рівень взаємного доповнення різних економік досягається в результаті співробітництва країн, які мають приблизно однаковий рівень добробуту» [1, с. 17]. Проте, інтеграційні об'єднання, створюючись за територіальним принципом, включають до свого складу країни з різним рівнем розвитку і відповідно добробуту. Вони не можуть бути на спільному ринку в однакових умовах, хоча можуть мати вигоди від нової стандартизованої системи законів. Зокрема, від митного союзу виграють всі, але по-різному: більше ті, які мають більший обсяг торгівлі з країнами-членами. Від вільного пересування людей виграють також розвинуті країни через можливість залучення кваліфікованої робочої сили та інтелектуального потенціалу країн, які знаходяться на нижчому рівні розвитку і добробуту населення.

У цілому міжнародні регіональні об'єднання інтеграційного типу мають великі переваги щодо розвитку всіх країн-членів. Проте, їх недостатньо для вирівнювання економічних і соціальних стандартів розвитку. Цим обумовлена необхідність у знаходженні механізмів «підтягування» аутсайдерів до показників лідерів, що потребує консенсусу серед учасників союзу. Останнє неможливо забезпечити лише в умовах економічного і валютного союзу та дотриманням задекларованих статтями 6 і 49 Договору про Європейський Союз критеріями щодо дотримання демократичних принципів, принципів свободи і пошани прав людини, а також принципу правової держави.

Попри наявні переваги Європейського Союзу, його привабливість для багатьох держав, які виборюють перспективу вступу до об'єднання, у середині ЄС посилюються тенденції, які нині позначаються терміном «евроскептицизм». Вона проявляється у негативному ставленні до євроінтеграційних процесів, втрати віри у майбутнє європейської моделі співдружності держав. Корені цього явища вбачаються у розмиванні європейської моделі. На щорічних зборах Академії економічних наук України була висунута теза, «що підґрунтя сучасного євроскептицизму полягає у розмиванні головної конкурентної переваги європейської моделі – її інклюзивності. Загравшись у віртуально-бюрократичні побудови, європейські чиновники банально втратили курс динамічних змін, що в останні десятиліття відбулися у глобалізованій економіці, яка дедалі міцніше ґрунтується на мережевих засадах, і не помітили, як єврорегуляції перетворилися на гальмо розвитку спільноти, бо розвиток економіки пішов шляхом, який потребує іншої політики» [11, с. 187].

Проте, все ж таки лишається відкритим питання визначення реальних причин поширення євроскептицизму, націоналізму, націонал-популізму та відцентрових процесів. Частково вони стають зрозумілими на фоні прискорення розвитку нових членів ЄС не без сприяння розвинутих країн у фінансовому і реформаторському напрямках. З позиції Академії економічних наук України, «відновити європейську ідентичність національних спільнот можливо лише через відновлення інклюзивності європейської моделі. Економічним підґрунтям для цього є становлення нової мережевої економіки, в якій головну роль відіграє людина і яка, відтак, є органічно інклюзивною» [11, с. 184]. Саме з таких позицій треба конструювати модернізаційну структуру євроінтеграційної моделі. Формула вирішення проблеми може формулюватися як до інклюзивності через різноманіття.

Вирішення завдань, пов'язаних з дотриманням європейських цінностей, не може бути досягнуто водночас всім співтовариством. Воно потребує певного часу, у деяких аспектах достатньо довгого. На прикладі України можна бачити, що лише 5% населення Донецької області підтримували у березні 2013 року зміну влади, яка відбулася у лютому 2013 року. В областях Півдня, крім Криму, таких було 30%, в Дніпропетровській і Запорізькій областях – близько 40%. На Заході ж зміну влади підтримали більше 80%, на Півночі, в Центрі та Києві – більше 70%. Хоча загалом по материковій Україні підтримка зміни влади перевищує 50% при 30% опонентів. Такі відмінності не можуть ігноруватися. І вони повинні враховуватися механізмами функціонування союзу держав. Отже, модель членства в ЄС повинна містити елементи, орієнтовані на вирішення специфічних проблем досягнення інклюзивності окремими країнами. Такі елементи можуть мати прив'язку до інтересів кожної з країн-членів співтовариства: як країн-лідерів, так і країн, що наздоганяють їх.

Нинішні суперечності, які загострилися в ЄС в останні роки, свідчать про потребу в переході від «урізаної» форми політичного союзу до більш широкої. Очевидно, країни-члени мають більшою мірою відмовитися від свого суверенітету на користь наддержавних органів. Це потребує прийняття конституції ЄС, яка була схвалена 17-18 червня 2004 року на Саміті Європейського Союзу, а 29 жовтня 2004 року підписана у Римі главами 25 держав та урядів як Угода про Конституцію Європейського Союзу. У цьому документі були зафіксовані головні цілі, завдання та функції ЄС, організаційна структура та процедура прийняття рішень, права і обов'язки всіх європейських органів управління, а також напрямки діяльності організації. Однак, європейський конституційний процес був призупинений через негативні результати референдуму населення Франції і Нідерландів відповідно 29 травня і 1 червня 2005 року.

Невдалий референдум в ЄС щодо прийняття спільної конституції має не зупинити конституційний процес, а продовжити його з метою пошуку прийнятних для всіх норм співжиття. При цьому не можна виключати й розробку законодавства ЄС, за яким країни, які мають низький рівень розвитку, повинні тимчасово більшою мірою поступитися своїм суверенітетом. При цьому не можна виключати для окремих держав прийняття особливої форми протекторату Європейського Союзу або однієї з держав-членів. На разі можна використати на час досягнення стандартів певних європейських цінностей елементи вільної асоційованої держави як різновиду протекторату.

Проведене дослідження дає підстави для ряду висновків. По-перше, процеси регіоналізації на європейському континенті розвиваються з урахуванням цивілізаційних цінностей, які нагромадилися за багатовікову історію формування національних держав. По-друге, у контексті При цьому повинні бути дослідження форми уніфікації адміністративно-територіального устрою. Натомість, до комплексу подальших регіональних досліджень доцільно включити аспекти історичного, етнічного і демографічного характеру. По-третє, регіональна політика багатьох країн Європейського Союзу особливу увагу приділяє історичним і культурним аспектам. Зокрема, Франція поряд з адміністративно-територіальними одиницями виділяє в окремий регіональний блок 37 історичних провінцій. Такий досвід доцільно адаптувати до українських умов.

Список використаних джерел

1. Булатова О. В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів : монографія. Донецьк: ДонДУ, 2012. 386 с.
2. Возняк Г. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа URL: http://ird.gov.ua/pe/re201503/re201503_034_VoznyakHV.pdf (дата звернення 10 серпня 2016).
3. Эльянов А. Экономическая модернизация развивающихся стран в региональном разрезе. Мировая экономика и международные отношения. 2008. № 6. С. 19-29.
4. Мазаракі А. А., Юхименко В. В., Мельник Т. М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобальних викликів : монографія у 2 ч. [за ред. В. М. Гейця, А. А. Мазаракі]. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2008. Ч. I. 389 с.
5. Шифф М., Уинтерс А. Л. Региональная интеграция и развитие [пер. с англ.] М.: Издательство «Весь мир», 2005. 378 с.
6. Шнирков О. І. Європейський Союз у глобальному інноваційному просторі. К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 144 с.
7. Юмашев Ю. М. Европейская идея и её развитие от «Христианской Республики до Европейского Союза. Труды Института государства и права Российской академии наук. 2015. № 3. 42 с.
8. Baldwin R. Twenty-First Century Regionalism, Doha, and the Future of the WTO. Electronic Policy Program, April 7, 2011 (Last accessed: 5.11.2017)
9. Ballassa B. The Theory of Economic Integration. Homewood. Illinois: Richard D. Irvin, 1961. 304 P.

10. Регіональні аспекти міжнародних відносин. URL: [http://stud.com.ua/36573/politologiya/regionalni aspekti mizhnarodnih vidnosin](http://stud.com.ua/36573/politologiya/regionalni_aspekti_mizhnarodnih_vidnosin) (дата звернення: 12.02.2018)

11. Звіт Президії АЕН України на щорічних загальних зборах 12-13 травня 2017 р. проект. Вісник економічної науки України. 2017. № 1. С. 181-189

Євгеній Куриляк

к.е.н., викладач

Тернопільський національний економічний університет

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ ЛІДЕРСЬКОГО ТИПУ У РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ ТА КРАЇНАХ З РИНКАМИ, ЩО ФОРМУЮТЬСЯ

Домінуючою тенденцією розвитку економіки у перші десятиліття XXI століття є перехід від п'ятого до шостого технологічного укладу. Вона призводить до зростання дистанціювання окремих країн і компаній, в економіці яких домінують наукоємна і високотехнологічна складові, від тих, де ці фактори мають не вирішальний, а, скоріше, допоміжний характер. Орієнтуючись на нові умови, більшість країн світу формує стратегії свого розвитку, ключовими факторами яких є, насамперед, знання і інновації. Відповідно розробляються механізми, метою яких є використання цих факторів для сталого економічного розвитку, забезпечення вищої зайнятості і вирішення соціальних завдань.

Значна робота по забезпеченню інноваційного розвитку проводиться у Європейському Союзі. Для нього характерним є розробка єдиної політики кластеризації як для розвинутих країн-членів, так і для країн з ринками, що розвиваються. Її цілі і шляхи здійснення визначені у новій європейській стратегії економічного розвитку на друге десятиліття XXI століття, яка була прийнята Європейською Радою у 2010 році і отримала назву «Європа 2020». Серед її ініціатив центральне місце посіли заходи загальноєвропейського і національних рівнів, визначені як створення «Інноваційного союзу»¹. Ця ініціатива є об'єднанням зусиль з метою створення і впровадження інноваційної стратегії ЄС, що знаходить втілення у Європейському інноваційному плані². Вона забезпечує стимулювання цілісного інноваційного ланцюжка від ідеї до ринка готової продукції і на цій основі розвиток інноваційної економіки та побудову єдиного європейського ринку інновацій з метою досягнення вищої конкурентоспроможності з лідерами світового ринку.

У реалізації ініціативи «Інноваційного союзу» з 2010 року важливу роль відіграє «Табло Інноваційного союзу – Innovation Union Scoreboard». Воно змінило інший документ – «Європейське інноваційне табло – European Innovation Scoreboard», розрахунки для якого здійснювалися з 2000 року. Табло Інноваційного союзу є системою оцінювання рівня розвитку інноваційної економіки 27 країн-членів ЄС та Хорватії, Сербії, Туреччини, Ісландії, Македонії, Норвегії і Швейцарії. Вона здійснюється шляхом агрегування 25 показників, які організовані у три підсистеми і інтегруються в на вершині у показник Summary Innovation Index (SII). Цей показник використовується також для цілей формування інноваційних рейтингів регіонів.

Розвиток економіки країн Європейського Союзу, попри зростаючі темпи у довгостроковому вимірі, ще не забезпечив повного використання переваг єдиного

¹ Всього «Стратегією 2020» передбачено сім ініціатив: «Інноваційний союз», «Молодь у русі», «Електронна стратегія», «Європа ефективних ресурсів», «Промислова політика епохи глобалізації», «Стратегія нових спеціальностей і робочих місць», «Європейська платформа проти бідності».

² Зміст цього документу обнародовано у жовтні 2010 року. Див.: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee of Regions. Europe 2020 Flagship Initiative Innovation Union. SEC(2010) 1161. Brussels, 6.10.2010 http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/innovation-union-communication_en.pdf#view=fit&pagemode=none.

європейського ринку. З огляду на це, стратегія «Європа – 2020», що схвалена Європейською Комісією, спрямовує держави-члени на збільшення потужності Євросоюзу і зростання життєвого рівня громадян. Цілі європейського розвитку сфокусовуються на підвищення конкурентоспроможності ЄС, продуктивності, потенціалу для зростання та економічного зближення. Нова стратегія концентрується на ключових сферах: знаннях та інноваціях, вищій зайнятості та соціальному залученні³. Ефективним напрямком досягнення цілей економічного розвитку у всіх країнах ЄС вважається розвиток кластерних форм підприємництва, завдяки яким формуються зв'язки між корпоративним сектором, інвестиційними, посередницькими, науковими, навчальними та суспільними організаціями регіонів різних типів. Європейська практика засвідчила, що нині технічний прогрес забезпечують не роз'єднанні підприємства, а їх мережеві об'єднання кластерного характеру. Одночасно вона показала, що чимало кластерів обмежують свої зусилля на використанні поверхових резервів. Проте, нарощування позицій світового лідерства потребує переходу за точку перетину, біля якої опинилися європейські кластери у посткризовому бізнес середовищі. Для цього формуються нові підходи до створення і функціонування кластерів, які заслуговують на вивчення і творче використання.

Тенденції розвитку кластерів і оцінка нових ідей є в полі зору європейських дослідників постійно. Переважна більшість досліджень мають вибіркового характеру і концентруються на вивченні досвіду окремих кластерів. Серед системних аналітичних матеріалів заслуговує на увагу дослідження, підготовлене Генеральним директором Європейської Комісії з підприємництва і промисловості (Enterprise and Industry Directorate-General) у співпраці з генеральними директоратами з наукових досліджень (Research Directorate-General) і регіональної політики (Regional Policy Directorate-General)⁴. Спробу систематизувати зарубіжний досвід здійснено Радою з розвитку підприємництва Республіки Білорусь за Програмою розвитку ООН «Формування сприятливих адміністративних, правових і економічних умов для розвитку підприємництва на основі активізації діалогу держави і приватного сектору»⁵. Серед публікацій українських авторів системний характер мають роботи В. Гейця⁶, С. Соколенка⁷ і Л. Федулової⁸. Певна інформація акумульована на порталі «Українські кластери», що об'єднав учасників регіональних кластерів – підприємців, науковців і місцеві органи влади. Проте останні ініціативи ще не знайшли інформаційного й аналітичного узагальнення. Це стосується і Європейського референдуму щодо кластерів.

За кластерною політикою і кількістю програм, що забезпечують її реалізацію, безперечним світовим лідером є Європа. Щонайменше, вона перебуває серед найбільш активних регіонів у світовій економіці. Вже багато років відомі кластерні ініціативи Каталонії і країни Басків в Іспанії, Венето в Італії, Софія-Антиполіс у Франції, деякі виробничі об'єднання Шотландії, Данії та Нідерландів. В останні роки активізували використання кластерів ряд регіонів Австрії, Чехії та Великої Британії. У рамках національних ініціатив набувають інноваційного розвитку кластери Німеччини, Франції, Швеції та Фінляндія.

³ Лісабонську стратегію» має змінити нова програма розвитку «Європа 2020 / Євробюлетень. – 18.01.2010. – С. 16 // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/news/238694.html>

⁴ Innovation Clusters in Europe: a statistical analysis and overview of current policy support / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.central2013.eu/fileadmin/user_upload/Downloads/Tools_Resources/Cluster.pdf.

⁵ Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт. – Минск: «ТЕСЕЙ», 2008. – 72 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cluster.by/files/Klastery1.pdf>.

⁶ Геєць В. Кластери і мережеві структури в економіці – тема досить цікава, але на сьогодні ще не до кінця вивчена // Економіст. - № 10. – 2008. – С. 10-11.

⁷ Соколенко С. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнёрства. Кластеры / С. Соколенко // К.: Логос, 202. 654 с.

⁸ Федулова Л.І. Кластерна політика в системі забезпечення технологічного розвитку регіонів [Електронний ресурс] / Л.І Федулова // Економічні науки. Серія «Регіональна економіка». – 2010. – № 7(27). – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_5/20.pdf.

Розвитку мережі кластерів сприяла широкомасштабна робота, що проводилася Європейською Комісією. По-перше, опосередкований (проте, значний) вплив на ці процеси справила програма єдиного ринку (Single Market Program - SMP) через формування такого середовища бізнесу, яке стимулювало пошук нових організаційних форм економічного розвитку⁹. По-друге, безпосередній вплив на розвиток кластерів справила Європейська Комісія через загальноєвропейські програми підтримки зусиль з розвитку кластерів на національних та регіональних рівнях. Зокрема, Інноваційна програма конкурентоспроможності, Структурні фонди, і 7-а Рамкова програма включають в себе широкий спектр підтримки заходів з розвитку кластерів, інноваційності та конкурентоспроможності.

Попри успіхи у розвитку регіональних і національних економік Європи, що уможливлено значною мірою завдяки кластерній політиці, нині стає очевидним і те, що потенціал існуючих кластерів у своїй сукупності ще не є вирішальним фактором досягнення світового лідерства. Завдання, які визначені у програмі економічного і соціального розвитку «Європа 2020», потребують конструювання такого механізму, який «перевів» би економіку на рейки нової якості. Йдеться про забезпечення стабільності європейської економічної моделі, насамперед, в аспектах конкурентоздатності, інноваційності та економіки знань¹⁰. Більшість кластерів на початок 20-х років ХХІ століття цим завданням вже або ще не відповідали. Тому автори «Європейського меморандуму щодо кластерів» зробили висновок про те, що європейська кластерна політика знаходиться у критичній точці перетину. Перехід на вищий щабель потребує кардинальних змін у політиці кластеризації на основі скоординованих дій на трьох рівнях. Насамперед, якісно нові підходи мають набути виконавчі агентства, які реалізують кластерну політику на національному, регіональному і місцевому рівнях. По-друге, з урахуванням глобальної конкуренції має розроблятися політика підтримки кластерів з боку міністерств і місцевих органів влади. Зрештою, з орієнтацію на завдання «Європи 2020» повинні перебудуватися європейські інституції, що відповідають чи спеціалізуються на кластерній проблематиці, і започаткувати торування по шляху з напрямком до кластерів світового рівня.

У другому десятилітті ХХІ століття Європейський Союз зробив ставку на динамічні кластери, які спроможні розвивати унікальні якості, що мають місце у кожній з країн, кожному національному і європейському регіоні потенціал посилення позицій співтовариства у світовій економіці. Як правило, регіони, які мають у своєму складі великий портфель інноваційних лідерів, процвітають і, навпаки, регіони, в яких не сформовані кластерні утворення, відстають у соціально-економічному розвитку. Глобалізація призвела до зростання переваги регіонів із сильними кластерами порівняно з тими, які не спроможні визначити і розвинути профіль своєї виключної спеціалізації або неподібності¹¹.

У «Європейському меморандумі щодо кластерів» визначаються п'ять критеріїв, яким мають відповідати динамічні кластери. По-перше, вони являють собою основну рушійну силу інновацій і процвітання, допомагаючи регіонам у розвитку своєї виробничої унікальності. По-друге, кластери мають розвиватися природним шляхом на конкурентних ринках без затримки з боку владних структур і набути необхідного рівня конкурентоспроможності з використанням економічного потенціалу регіону. По-третє, успішні кластери є в регіонах, в яких повною мірою використовуються стимули конкуренції і які самі є конкурентоспроможними з іншими регіонами. Для цього розвиток європейської

⁹ Див.: Sauner-Leroy J.-B. The impact of the implementation of the Single Market Programme on productive efficiency and on mark-ups in the European Union manufacturing industry / Jacques-Bernard Sauner-Leroy // Economic Papers. – N° 192 September 2003

¹⁰ Лісабонську стратегію» має змінити нова програма розвитку «Європа 2020 / Євробюлетень. – 18.01.2010 // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/news/238694.html>

¹¹ Див.: Sölvell Ö. EU Cluster Mapping and Strengthening Clusters in Europe / Örjan Sölvell, Christian Ketels, Göran Lindqvist // The European Cluster Observatory, Center for Strategy and Competitiveness, CSC. – Europe INNOVA Paper № 12: European Communities, 2009. – P. 12

політики буде здійснюватися у напрямку подальшого усунення бар'єрів для торгівлі та посиленні вимог до покращення навколишнього середовища з тим, щоб безперешкодно розвивалися конкурентоспроможні кластери і усувалися з ринку слабкі і неперспективні кластерні угруповання. В четвертих, Європа потребує такої співпраці між компаніями, державними установами, науковими і освітніми закладами та іншого роду організаціями, які орієнтуються на високі результати, не зважаючи на рамки адміністративних меж. У п'ятих, для сильних кластерів притаманно те, що вони стають і помітнішими, і привабливішими, якщо вони мають стійкі зв'язки з іншими кластерами за межами своїх регіонів і країн. Європа має більшою мірою плекати транснаціональне міжкластерне співробітництво та зв'язки між організаціями, які розвивають політику і практику кластеризації, що орієнтовані на обмін кращим досвідом.

Європейська кластерна політика – динамічний процес, який безперервно розвивається на основі ґрунтовних і всебічних досліджень. У цілому в ЄС кластери розглядаються в якості інструменту політики. Більше того, вважається певне втручання доцільним, якщо є загрози зменшення здатності кластеру забезпечити таке протікання спільної діяльності, яке сприяє зростанню ефективності. Потреба в координації виникає, зокрема, у випадках, коли окремі члени кластеру пошукують інвестиції переважно для розвитку своєї фірми без огляду на реалізацію спільних цілей консорціуму. Інші випадки регулювання функціонування кластеру відповідно з політичною спрямованістю всіх рівнів управління пов'язані із існуванням інформаційної асиметрії. Вона виражається в тому, що навіть за умов наявності у всіх кооперованих членів стимулу до отримання запланованого результату, знання для прийняття вірних рішень «розсіяні» між багатьма зацікавленими сторонами. Ще один сценарій, пов'язаний із інформаційною асиметрією, характеризується складністю для менеджменту врахування їх впливу як на сьогоднішній, так і на майбутнє.

Кластерна політика, розробляється на різних рівнях управління, але фундаментальне значення для них має загальноєвропейська. В авангарді її реалізації знаходяться динамічні кластери, котрі у своїй діяльності орієнтуються на неї. Кожний етап розвитку потребує формулювання системи принципів кластерної політики, які відповідають особливостям майбутнього періоду. У Європейському Союзі визначені п'ять підходів до сучасної кластерної політики, які враховують глобальні тенденції розвитку світової економіки та сучасний стан соціально-економічного розвитку Європи.

Насамперед, європейська кластерна політика орієнтуватиметься на підтримку створення і зростання динамічних інноваційних кластерів та регіональну концентрацію знань, обумовлених синтезом кооперації і конкуренції водночас як у міжнародному просторі, так і в середині європейських країн на ринках, відкритість яких зростатиме. Ця позиція виражається новим терміном "coopetition", який є поєднанням двох слів: кооперація і конкуренція.

При розробці європейської кластерної політики мають застосовуватися науково обґрунтовані стратегії і методи оцінок наслідків рішень, що приймаються. Для цього рекомендується використовувати якомога ширший комплекс джерел, в тому числі науково-методичні розробки Європейської кластерної обсерваторії.

Програми і стратегії, що складаються на європейському, національному і регіональному рівнях, повинні бути основою, на які спираються розробники концепції і бізнес-плану діяльності певного кластеру. При цьому мають враховуватися унікальні потреби кластеру у використанні інструментів, що створені для реалізації кластерної політики.

Підтримка кластерних ініціатив не повинна нівелювати роль конкуренції між суб'єктами ринкової економіки за найкращі умови виробництва, вигідну позицію на ринку і обмежувати її можливості у регулюванні попиту і пропозиції, які урівноважують ринкові ціни. З огляду на це великі кластерні програми мають розвиватися лише за умови суттєвої необхідності на основі відкритих конкурсів при концентрації системи політичних

інструментів на їх забезпечені з тим, щоб отримати високі результати, збільшити зайнятість та сприяти міграції капіталу з депресивних кластерів до інших сфер економіки.

Дотримання законів конкуренції у європейській кластерній політиці виражається також у вимогах надання підтримки державним органам національного і регіонального рівнів, задіяних у процесах створення нових кластерів. Вона вважається доцільною за умови розробки портфельних підходів з використанням існуючих ресурсів і сприяння структурним змінам у кластерах, які втратили свої конкурентні переваги. Це є фактором, який забезпечив в Європі зростання кількості нових кластерів. Як свідчить досвід Польщі, у цій одній з найбільших економік Європи до березня 2012 року було реалізовано 212 кластерних ініціатив¹². Їх засновниками стали переважно підприємства, що свідчить про високу ступінь самоорганізації і співробітництва у діловому середовищі.

У системі підтримки кластерних ініціатив важлива увага приділяється інтеграції кластерним зусиллям з кросс-кластерною (горизонтальною) політикою, пов'язуючи їх на основі дотримання принципів прямого і зворотного зв'язку. Ефективність подібного роду заходів можуть забезпечити посилення співпраці підприємств і організацій із спільними бізнес-інтересами у сфері виробничої спеціалізації на випуску однотипної продукції на базі подібності технології і впровадження спільної стратегії збуту.

Розробка кросс-кластерної політики організації виробництва і збуту має сприяти розвитку ключових бізнес-процесів від розвитку бренду, особливо в аспектах створення нового продукту до управління споживачем та ланцюжками постачань. Об'єднання підприємств у кластери горизонтального типу дозволяє концентрувати зусилля на «вихованні» лояльності споживача, створенні системи взаємодії із посередниками насамперед методами розробки кросс-кластерних програм та розміщувати заявки на продукцію.

Консультативна група з питань кластероутворення при формулюванні принципів підтримки цих процесів не могла не враховувати наявність конкурентних переваг, які мають місце в Європі завдяки створенню союзу 27-ми держав. Ці аспекти знайшли своє вираження в останньому, п'ятому принципі блоку підтримки зусиль державних органів на національному і регіональному рівнях. У Європейському кластерному меморандумі зазначається, що їх підтримка має орієнтуватися на оновлення загальноєвропейського інноваційного середовища шляхом розвитку провідних ринків, збільшення обсягу і доступності ризикового капіталу, проведення досліджень глобального значення та інвестиції в інноваційний потенціал.

Консультативна група з питань кластероутворення у «Європейському меморандумі щодо кластерів» визначила нову роль європейських інституцій у розвитку кластерів в сучасних умовах. При цьому особливе значення надано Європейській Комісії, Комітету по справах регіонів і Європейському інвестиційному банку. Вони забезпечують фінансування основної частини заходів, орієнтованих на підтримку кластерних ініціатив. Тому в якості найпершого завдання цих європейських інституцій визначено оптимізація різноманітних програм задля ефективного використання наявних інструментів.

Для європейської політики притаманна орієнтація на зниження диспропорцій у розвитку окремих регіонів при прискореному розвитку периферійних і депресивних економік. Фінансове забезпечення цих процесів на загальноєвропейському рівні здійснюється з централізованого Європейського фонду регіонального розвитку з 1975 року. Ідеї кластерної політики розвиваються таким чином, щоб надати цим процесам нових імпульсів. З огляду на це визначається завдання перегляду впливу існуючої політики на кластери і структурні зміни в напрямку більш ефективного географічного розподілу економічної діяльності у всій Європі.

Зростання кількості кластерів – це процес посилення регіоналізації. Проте, він несе в собі загрози автаркії, що треба передбачати і створювати інструменти широкої відкритості

¹² Кластеры в Польше. – Варшава: Польское агентство развития предпринимательства, 2012. – С. 8

кластерів для співробітництва як у національному, так і у глобальному просторі. Для формування кластерів світового рівня умовою вирішення такого завдання є спрямування підтримки цілеспрямованої транснаціональної кооперації між кластерами, наприклад, у таких сферах як фінансування і розвиток компетенцій за допомогою нових політичних інструментів і з огляду на відносини між сусідніми державами, а також особливі потреби окремих кластерів.

З метою створення зворотного зв'язку між європейськими структурами і процесами кластероутворення кластерна політика має дотримуватися ще двох принципів. Йдеться про продовження розповсюдження нейтральної інформації про кластери, потенціал регіонів у розвитку інновацій, їх кластерну політику та вплив кластерної політики на економічне процвітання регіонів шляхом безперервного накопичення таких даних Європейською кластерною обсерваторією. Крім того, мають надаватися ефективні відкриті платформи задля подальшого полегшення транснаціональної кооперації, а також повинна бути створена консультативна і спостережна наглядова група, на яку покладатимуться консультативні і дорадчі функції, пов'язані із реалізацією ідей «Європейського меморандуму щодо кластерів».

Аналіз «Європейського меморандуму щодо кластерів» показує, що в ньому вироблена методологія, що може успішно застосовуватися як для розвинутих країн, так і для країн, що розвиваються. Значною мірою це пояснюється тим, що меморандум ініційований представниками регіональних і національних виконавчих агентств. Для розвитку процесів кластеризації можна вичленити чотири елементи «Європейського меморандуму щодо кластерів», що мають враховуватися розробниками нових проектів: а). модель динамічного кластеру; визначення функцій агентів щодо реалізації національної і наднаціональної кластерної політики; спрямування економічної політики на підтримку зусиль державних органів національного і регіонального рівнів на органічне включення кластерів в систему адміністративно-територіального розвитку; визначення завдань адміністративних органів та фінансово-банківських інституцій у сфері кластеризації.

Європейський досвід кластеризації свідчить про те, що політика минулих років в цілому дала позитивний ефект. Разом з тим, зміна завдань соціально-економічного розвитку відповідно до нинішнього етапу глобалізації і регіоналізації, нові умови конкуренції на міжнародному ринку спричиняють потребу в її удосконаленні. Принципи Європейської кластерної політики «4x5» є основою для розробки концепцій рамкового характеру, які забезпечать визначення основних позицій стратегії, орієнтованої на підтримку освіти та розвиток кластерів світового класу. Вони повинні бути адаптовані до умов розвитку і реформування економіки України.

Ірина Любезна

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Віталій Шалаковський

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Ефективне і раціональне використання земельних ресурсів має важливе значення для національної економіки України. Земля є обмеженим природним ресурсом, тому суспільство повинно розумно та ощадливо розпоряджатися своїм національним багатством. Еколого-економічна оцінка сучасного стану земельно-ресурсного потенціалу, рівня використання земельних ресурсів, екологічної ситуації в цілому свідчить про дуже небезпечні тенденції.

Перехід національного аграрного сектору до ринкової економіки сприяє послабленню дії окремих еколого-економічних факторів, наприклад, скорочуються заходи із застосування хімізації рослин, проте зменшення фінансування природоохоронних заходів призводять до ще більшого загострення екологічних проблем землекористування.

На сьогоднішній день необхідно враховувати і поєднувати економічні інтереси сільськогосподарського виробництва з екологічними вимогами землекористування.

Еколого-економічний збалансований розвиток землекористування необхідно пов'язувати з правильною організацією використання земельно-ресурсного потенціалу. Оцінкою ефективності якої виступатимуть і показники соціально-економічного розвитку, і забезпеченість умов для збереження та відтворення природних компонентів навколишнього природного середовища.

За умов економічної оптимізації землекористування, а саме використання земель саме в тих угіддях, де вони будуть приносити найбільший дохід можна досягти найповнішого використання природної родючості ґрунтів тощо.

Сучасні еколого-економічні проблеми землекористування зумовлені ще й тим, що частина земельних ресурсів, на яких здійснюється агрогосподарювання, втратили здатність до природної саморегуляції. Внаслідок інтенсивного характеру землекористування і високих показників антропогенного навантаження на сільсько-господарські угіддя ґрунти активно деградували. Сьогодні необхідно переосмислити роль економічних та екологічних пріоритетів і перевагу надати насамперед екології. Тобто захист земель, їх відтворення повинні передувати виробництву.

Таким чином, механізм еколого-економічної оптимізації землекористування повинен обґрунтовуватись на якнайбільш повній характеристиці земель за площами й видами угідь, якісними відмінностями територій (особливо тих, де ведеться сільськогосподарське виробництво), характеристиці ґрунтового покриву, екологічного стану загалом, а також даних щодо економічних наслідків використання угідь.

Основні еколого-економічні проблеми землекористування полягають у поступовому зниженні родючості ґрунту; порушенні режиму ґрунтового живлення; водній й вітровій ерозії ґрунтів; підкисленні ґрунтів; засоленні та вилугованні ґрунтів; заболоченні ґрунтів; забрудненні ґрунтів пестицидами, мінеральними добривами, а також важкими металами; забрудненні ґрунтів радіоактивними відходами; ущільненні ґрунтів; підтопленні земель; впливі енергетичних випромінювань на земельні ресурси тощо

Важливим завданням при розробці системи заходів щодо оптимізації землекористування є різносторонній аналіз існуючого використання земель. Необхідно при цьому перш за все виділити найважливіші економіко-екологічні проблеми та визначити склад та зміст термінових заходів для їх уникнення.

Незважаючи на потужний потенціал земельних ресурсів, щорічно погіршується його екологічний стан. Водна та вітрова ерозія призводять до втрати частки ґрунту та його активної частини - гумусу. Відбувається каолінізація і дегуміфікація верхнього еродованого шару ґрунту, у результаті ґрунтові агрегати розпилюються, значно зменшується водопроникність ґрунту.

Незадовільний стан захисту ґрунтів від ерозії та погіршення екологічної ситуації спричинений надмірною розораністю сільськогосподарських угідь, розміщенням просапних культур на схилах понад 30°, слабкою захищеністю полів лісонасадженнями та ін. На жаль, проведення протиерозійних заходів не зупиняє цього негативного явища. Нагальним є використання як організаційних заходів, так і фінансових ресурсів з метою уникнення даної ситуації.

Розвиток ерозійних процесів певною мірою пов'язаний із тим, що в останнє десятиріччя держава зменшила фінансування заходів, спрямованих на охорону та раціональне використання земельних ресурсів. Сільськогосподарські підприємства через кризовий фінансовий стан також практично неспроможні здійснювати інвестування землеохоронних заходів за рахунок власних коштів.

Економічні заходи щодо екологобезпечного використання земельних ресурсів повинні включати комплексність використання земельних угідь і природоохоронних систем; обов'язкову компенсацію нанесеного екологічного і виробничого збитку; стимулювання поліпшення та збереження земель, забезпечення екологічної рівноваги в агроландшафтах і агросистемах тощо.

Проблеми підвищення ефективності використання земельних угідь сільськогосподарського землекористування є складовою частиною єдиної державної еколого-економічної політики, що забезпечує раціональне використання, охорону та управління земельними ресурсами. У зв'язку з цим організація раціонального й ефективного використання земель передбачає створення найкращих умов для відтворення та охорони ґрунтової родючості, підвищення її ролі в сільськогосподарському виробництві, науково обґрунтованої взаємодії землі з іншими природними факторами, забезпечення розробки найбільш повних і правильних критеріїв, способів і методів використання земельних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Економіка довкілля і природних ресурсів [Текст]: монографія / Ю.В. Дзядикувич, Б.О. Язлюк, Р.Б. Гевко, Ю.І. Гайда [та ін.]. Тернопіль, 2016. 392 с.
2. Еколого-економічні системи: основні аспекти /М.В. Буряк, І.В. Любезна, Р.І. Розум //Науковий огляд. Науковий журнал. Київ, 2015. № 6 (16). С. 33-49.
3. Смочук О. Екологічні та економічні проблеми використання земельних ресурсів [Електронний ресурс]: Режим доступу: [file:///C:/Users/Ira/Downloads/Vlnau_econ_2015_22\(2\)_13.pdf](file:///C:/Users/Ira/Downloads/Vlnau_econ_2015_22(2)_13.pdf)

Петро Матковський

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ

Наталія Полева

слухач магістерської програми
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Поняття “капітал” досить поширене як в економічній теорії, так і в економічній практиці. Тому від правильного його розуміння значним чином залежить оцінка напрямків розвитку підприємства. Термін «капітал» походить від латинського «capitalis» – головний. В міру розвитку економічної думки поняття «капітал» наповнювалось конкретним змістом, який відповідав пануючій парадигмі економічного розвитку суспільства.

Але ж зрозуміло, що сама по собі вартість не може створити додаткову вартість. Для того, щоб вартість зросла, принесла додаткову вартість, вона повинна бути використана як знаряддя експлуатації чужої робочої сили, тобто її власник повинен вступити в економічні відносини з власником робочої сили. Отже, капітал – це не просто сума вартостей, а певні виробничі відносини, при яких знаряддя праці, гроші, товари служать знаряддям привласнення частини чужої неоплаченої праці. Саме тому капітал – це не річ, а певні суспільні, належні певній історичній формації суспільства виробничі відносини, які представлені в речі й надають цій речі специфічного суспільного характеру.

Фінансові ресурси, залучені підприємством до обігу і спрямовані на розвиток фінансово-господарської діяльності, являють собою капітал. Обов'язкова умова початку господарської діяльності підприємства – наявність початкового капіталу, тобто власного капіталу.

Капітал – це категорія, що виражає не стільки технічні чи організаційні, скільки соціально-економічні відносини, тобто капітал як такий не може існувати лише за певних соціально-економічних умов. Такими умовами є:

- 1) високорозвинуті товарне виробництво, обіг і ринок;
- 2) наявність такої мотивації діяльності виробника як особисте збагачення за рахунок одержання прибутку;
- 3) зосередження у частини господарюючих суб'єктів значної частки засобів виробництва і грошових ресурсів, тобто певний ступінь концентрації виробництва і капіталу;
- 4) наявність людей праці, юридично вільних, але які позбавлені засобів виробництва і життєвих благ, що змушує їх найматися.

Капітал – це авансовані підприємцями у виробництво товарів засоби виробництва, грошові ресурси і засоби на оплату найманої праці, які в процесі своєї продуктивної взаємодії забезпечують зростання вартості та збагачення підприємців

Капітал як об'єкт управління – це частина економічних благ підприємства з певними характеристиками у вигляді системи, функціонування та розвиток якої підлягає цілеспрямованим змінам для досягнення певних цілей. Під процесом управління будемо розуміти сукупність послідовних дій керуючої підсистеми, спрямованих на керувану підсистему для досягнення цілей підприємства.

Розглядаючи капітал підприємства як систему, важливо визначити її з точки зору класифікації систем. Капітал підприємства за найважливішими класифікаційними ознаками є матеріально-абстрактною, динамічною, відкритою, складною, імовірнісною і нелінійною системою. Капітал являє собою матеріально-абстрактну систему, оскільки містить як матеріальні об'єкти (фізичний, фінансовий капітал та інтелектуальний капітал в частині технічного та програмного забезпечення, патентів, товарних знаків), так і абстрактні (інтелектуальний капітал в частині знань, творчих здібностей, культури, інформації, досвіду тощо).

Капітал підприємства навіть з суто економічної точки зору є динамічним об'єктом, тому що існує лише в русі, а з точки зору системного підходу з часом стан системи „капітал підприємства” змінюється, отже система є динамічною. Відкритість системи „капітал підприємства” пояснюється постійною взаємодією із зовнішнім середовищем, з капіталами інших підприємств, що дозволяє їй розвиватись та ускладнюватись. Система „капітал підприємства” та її складові функціонують не заздалегідь передбаченим чином, неможна дати детального прогнозу щодо взаємодії всіх підсистем та елементів, тому що суттєвим є вплив невизначеності, що дозволяє назвати систему „капітал підприємства” імовірнісною.

Капітал підприємства є системою із розвинутою структурою, складається з підсистем (передусім фізичної, фінансової та інтелектуальної), які в свою чергу складаються з підсистем, а останні з елементів, що дозволяє назвати капітал підприємства складною системою. Нелінійність капіталу як системи пояснюється наявністю нелінійних зв'язків та нелінійних залежностей між його елементами, а також нелінійністю розвитку всієї системи.

За походженням, описом елементів та способу управління система „капітал підприємства” є змішаною, оскільки, по-перше, містить живі та неживі елементи різного походження: біологічного, технічного, соціального, інформаційного і т.д., по-друге, містить якісні та кількісні, дискретні та безперервні змінні, по-третє, має зовнішнє управління та самоуправління.

Окрім описаних класифікаційних ознак капітал підприємства має низку специфічних, серед яких:

– перманентність: капітал існує як система, яку непросто знищити: він може змінити власника, юридично-організаційну форму, природну форму тощо, але не зникне з економічного простору зовсім;

– адаптивність: капітал підприємства є системою, що підтримує певний баланс зовнішніх та внутрішніх можливостей існування та розвитку (внутрішніх спонукальних

мотивів діяльності та зовнішніх, що створюються ринковим середовищем), а також може пристосовуватись до швидкоплинних змін як зовнішнього, так і внутрішнього середовища;

– капітал є системою, що самоорганізується, самостійно забезпечує підтримку умов функціонування, тобто довільну зміну природних форм, обмін ресурсами всередині системи та із зовнішнім середовищем;

– капітал є системою, що саморегулюється: самостійно забезпечує приведення системи управління його складовими у відповідність змінам умов функціонування;

– капітал є системою, що саморозвивається: самостійно забезпечує умови довготривалого існування та розвитку у відповідності зі своєю сутністю та призначенням у суспільстві взагалі та на підприємстві зокрема.

З метою дієвого контролю за станом та використанням коштів на фінансування капітальних вкладень для аналітичного обліку на рахунку 441 «Прибуток нерозподілений» пропонується відкрити субрахунок «Прибуток нерозподілений минулих років, спрямований на придбання необоротних активів».

У міру використання прибутку на придбання необоротних активів і здійснення інших капітальних вкладень одночасно з кореспонденцією рахунків за дебетом рахунку 10 «Основні засоби» і кредиту рахунку 15 «Капітальні інвестиції» застосовується внутрішня кореспонденція по субрахунку рахунку 441 «Прибуток нерозподілений».

Коли після бухгалтерського запису за субрахунком 441 «Прибуток нерозподілений» сальдо субрахунку стане дебетовим, можна говорити про те, що підприємство використовує в якості джерела фінансування капітальних вкладень, що спрямовуються на забезпечення виробничого розвитку підприємства, оборотні кошти.

Таким чином, власний капітал підприємства як об'єктивно існуюча економічна категорія забезпечує процес фінансування господарської діяльності сільськогосподарських підприємств і є важливим фактором їх розвитку і національної економіки України в цілому.

Список використаних джерел

1. Заруба, І. Зменшення статутного капіталу: облік у ТОВ та інвестора-юрособи. Все про бухгалтерський облік. 2018. № 33 (6 квіт.). С. 9-15.

2. Камінська, Т. Г. Бухгалтерський облік виробництва як основного етапу кругообороту капіталу. Економіка розвитку. 2013. № 2. С. 86-90.

3. Козир, О. Операції зі статутним капіталом ТОВ: особливості обліку та оподаткування. Аудитор України. 2018. № 6. С. 24-30.

4. Кушина, О. Виправлення помилок в обліку власного капіталу. Збірник систематизованого законодавства. 2016. № 6. С. 151-161.

Володимир Мацьків

аспірант,

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника,

м. Івано-Франківськ

ВПЛИВ ГРОШОВОГО ПОТОКУ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

Процес підприємницької діяльності суб'єкта господарювання вимагає відповідного фінансового забезпечення. Тому основою стабільності підприємницької діяльності суб'єкта господарювання є позитивний грошовий потік і його здатність своєчасно виконувати зобов'язання перед контрагентами за товарними операціями, перед бюджетом, а також перед кредитними організаціями і працівниками підприємства. Визначення фінансової стійкості є важливим завданням, тому що від неї залежить здатність підприємства генерувати грошові потоки. Наявність грошей у підприємства визначає можливість його функціонування і подальшого розвитку. Саме тому управління фінансами є важливою складовою в системі менеджменту підприємства.

Поняття «грошовий потік» трактується в основному з позиції руху грошових коштів. Однак не акцентується при цьому їх зміна за певний період часу в розрізі окремих груп діяльності економічного суб'єкта.

Грошові потоки поділяють по відношенню до різних видів діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної). Тому доцільним є їх трактування як сукупності розподілених у часі обсягів надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів в процесі здійснення операційної, фінансової, інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання. При цьому надходження грошових коштів характеризують позитивний грошовий потік, а вибуття грошових коштів – негативний грошовий потік.

Існують різні підходи до групування грошових потоків за видами діяльності:

- грошові потоки від операційної діяльності організації, переважно від основної, що приносить дохід діяльності. Тому вони є результатом операцій та інших подій, що враховуються при визначенні прибутку або збитку;

- грошові потоки – це сума фактично здійснених витрат, пов'язаних з придбанням ресурсів, необхідних для отримання майбутніх доходів і грошових потоків;

- грошові потоки підприємства від операцій, пов'язаних із залученням фінансування на борговій основі, що призводять до зміни величини і структури капіталу та позикових коштів підприємства;

- грошові потоки підприємства, що виникають в результаті придбання, створення або вибуття необоротних активів підприємства.

Класифікація грошових потоків, призначена для визначення вартості підприємства, дає змогу оцінити:

- вільний грошовий потік, як фактичний грошовий потік підприємства від основної діяльності, без зобов'язань;

- валовий грошовий потік, доступний для підтримки і розвитку бізнесу;

- інвестиційний і фінансовий потоки, а також позитивний і негативний потоки грошових коштів.

Грошові потоки відіграють величезну роль, а саме:

- обслуговують всю фінансову діяльність підприємства і формують його систему «фінансового кровообігу»;

- забезпечують фінансову рівновагу підприємства в процесі його стратегічного розвитку. Темпи цього розвитку, фінансова стійкість підприємства значною мірою залежить від того, наскільки різні види потоків грошових коштів синхронізовані між собою за обсягами і в часі;

- сприяють підвищенню ритмічності здійснення операційного процесу підприємства. Будь-який збій у здійсненні платежів негативно позначається на формуванні виробничих запасів сировини і матеріалів, рівні продуктивності праці, реалізації готової продукції тощо;

- дають змогу скоротити потребу підприємства в позиковому капіталі. Активно керуючи грошовими потоками, можна забезпечити більш раціональне і економне використання власних фінансових ресурсів, сформованих із внутрішніх джерел, знизити залежність темпів розвитку підприємства від залучених кредитів;

- є важливим фінансовим важелем забезпечення прискорення обороту капіталу підприємства, який сприяє скороченню тривалості виробничого і фінансового циклів, що досягається в процесі результативності управління грошовими потоками, а також знижує потреби в капіталі, що обслуговує господарську діяльність підприємства. Це забезпечує підприємству зростання суми прибутку;

- забезпечують зниження ризику неплатоспроможності підприємства, що досягаються при синхронізації надходження і виплат грошових коштів;

- дозволяють підприємству отримувати додатковий прибуток, що генерується безпосередньо його грошовими активами (наприклад, ефективне використання тимчасово вільних залишків грошових коштів у складі оборотних активів, а також накопичення інвестиційних ресурсів у здійсненні фінансових інвестицій).

Найважливішою передумовою здійснення оптимізації грошових потоків є вивчення факторів, що впливають на їх обсяги і характер формування в часі. Ці фактори можна поділити на зовнішні і внутрішні. До зовнішніх факторів належать:

1. Кон'юнктура товарного ринку. Підвищення кон'юнктури товарного ринку, в сегменті якого підприємство здійснює свою операційну діяльність, призводить до зростання обсягу позитивного грошового потоку за цим видом господарської діяльності.

2. Кон'юнктура фондового ринку. Характер цієї кон'юнктури впливає, перш за все, на можливість формування грошових потоків за рахунок емісії акцій і облігацій підприємства. Крім того, кон'юнктура фондового ринку визначає можливість ефективного використання тимчасово вільного залишку грошових коштів, викликаний не відповідністю обсягів позитивного і негативного грошових потоків підприємства в часі. Нарешті, кон'юнктура фондового ринку впливає на формування обсягів грошових потоків, що генеруються портфелем цінних паперів підприємства, у формі відсотків і дивідендів.

3. Система оподаткування підприємства. Податкові платежі становлять значну частину обсягу негативного грошового потоку підприємства, а встановлений графік їх здійснення визначає характер цього потоку в часі. Тому будь-які зміни в податковій системі – поява нових видів податків, зміна ставок оподаткування, скасування або надання податкових пільг, зміна графіка внесення податкових платежів – визначають відповідні зміни в обсязі і характері негативного грошового потоку підприємства.

4. Сформована практика кредитування постачальників і покупців продукції. Ця практика визначає сформований порядок придбання продукції – на умовах її оплати; на умовах готівкового платежу; на умовах відстрочення платежу (надання кредиту). Вплив цього фактора проявляється в формуванні як позитивного (при реалізації продукції), так і негативного (при закупівлі сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих) грошового потоку підприємства в часі.

5. Доступність фінансового кредиту. Ця доступність багато в чому визначається сформованою кон'юнктурою кредитного ринку (тому цей фактор розглядається як зовнішній, що не враховує рівень кредитоспроможності конкретних підприємств). Залежно від кон'юнктури цього ринку зростає або знижується обсяг пропозиції «коротких» або «довгих», «дорогих» або «дешевих» грошей, а відповідно і можливість формування грошових потоків підприємства за рахунок цього джерела (як позитивного – при отриманні фінансового кредиту, так і негативного – при його обслуговуванні та амортизації суми основного боргу).

Таким чином, управління грошовими потоками – це найважливіший елемент фінансової політики підприємства, що пронизує всю систему управління. Важливість і значення управління грошовими потоками підприємства важко переоцінити, оскільки від його якості та ефективності залежить не тільки його стійкість в конкретний період часу, але і здатність до подальшого розвитку, досягнення фінансового успіху на довгу перспективу.

Список використаних джерел

1. Марченко, І.С. Економічний механізм формування та використання грошових потоків. Формування ринкових відносин в Україні. 2017. № 12. С. 154-157.

2. Наконечна, А.С. Модель корегування структури капіталу суб'єктів господарювання в умовах адаптації до циклічних змін економіки. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 5. С. 182-190.

3. Островська, О.А. Оптимізація Cash-Flow у забезпеченні платоспроможності компанії. Формування ринкових відносин в Україні. 2018. № 3. С. 81-89.

Марина Машенко
к.е.н., доцент, доцент кафедри
економічної теорії, статистики та прогнозування
Харківський національний економічний університет
ім. С. Кузнеця

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Важливим є своєчасне визначення найбільших загроз і ризиків для безпечного життя людства. Необхідний всебічний аналіз і оцінка всіх процесів, пов'язаних з національною безпекою України. Несприятливі умови навколишнього середовища і здійснення запобіжних заходів в області екологічної безпеки вимагають належних юридичних, інституційних та інших заходів. Відомо, що комплексна дія соціальних, економічних, екологічних та інших чинників погіршує здоров'я людини та негативно впливає на демографічну ситуацію в країні в цілому. На сучасному етапі необхідним є запобігання глобальній екологічній катастрофі, причинами якої є збільшення матеріальних потреб людей, розширення економічної активності і, таким чином, підвищення впливу людської діяльності на навколишнє середовище. В результаті глобальне забруднення навколишнього середовища, зміна клімату, збільшення кількості техногенних катастроф.

У контексті глобалізації екологічний та економічний розвиток суспільного життя людства вимагає визнання існування проблем збереження та раціонального використання природних ресурсів, і водночас вимагає постійного забезпечення гармонії динаміки їх існування.

Реалізація механізму стійкого розвитку з'єднує воедино людину (населення), виробництво (економіку) і природу. Тому в сучасному господарюванні поряд із соціальними, технічними й економічними розглядаються екологічні завдання, які повинні задовольняти умовам збереження екологічної рівноваги.

Екологічна рівновага в природі – це такий стан природного середовища, що передбачає її саморегуляцію, відтворення атмосферного повітря, води, ґрунтів, рослин і тварин.

Природна рівновага може порушуватися при антропогенному впливі й переходити в природно-антропогенну рівновагу. Це вторинна екологічна рівновага, що утворюється на основі балансу змінених людською діяльністю компонентів і природних процесів.

Екологічна рівновага визначає наявність наступних факторів:

- відтворення основних компонентів природи;
- висока біологічна й геохімічна активність літосфери, що дозволяє здійснити нейтралізацію й самоочищення антропогенних забруднень;
- стійкість ландшафту до впливу урбанізованих навантажень;
- збалансоване існування недоторканих природних ділянок екосистеми районів розселення.

Досягнення екологічної рівноваги залежить від щільності населення, природних зон тощо.

Абсолютної екологічної рівноваги досягти неможливо за причиною впливу людини на природу. Але умовна екологічна рівновага може бути досягнута у випадку відсутності відтворення основних природних компонентів.

Всі фактори, що впливають на досягнення екологічної рівноваги, можуть існувати на урбанізованих територіях при здійсненні заходів, які стабілізують антропогенні навантаження та компенсують шкідливий вплив на навколишнє середовище.

Всі елементи суспільного буття регулюються системою екологічних норм і нормативів якості довкілля, які реалізуються за допомогою економічних механізмів. В економічному аспекті ці механізми можна реалізувати через систему принципів економіки природокористування.

У господарській практиці існують наступні принципи природокористування:

- максимізація суспільної корисності природних ресурсів;
- відтворення природних ресурсів;
- екологізація виробництва.

Максимізація суспільної корисності природних ресурсів базується на діалектичній єдності природи й матеріального виробництва. Використовуючи природні ресурси, суспільство оптимально їх використовує для задоволення своїх потреб і здійснює відтворення природного капіталу.

Відтворення природних ресурсів залежить від розходжень зонального розташування виробництва, існування можливостей використання енергії та водопостачання, перспектив господарського освоєння території, її екологічної ємності, соціально-демографічних факторів.

Екологізація виробництва означає, що подальший розвиток виробничих сил може здійснюватися за умови обов'язкового застосування методів екологічного регулювання та контролювання господарської діяльності, принципів екологічного аудита, а також застосовування еколого-економічних методів господарювання.

Ці принципи реалізуються за допомогою часткових принципів:

- науковості,
- оптимальності,
- комплексності,
- платності,
- справедливості.

Принцип науковості припускає, що природокористування повинне ґрунтуватися на глибокому пізнанні об'єктивних законів розвитку природи й суспільства, на новітніх досягненнях науки й техніки. Отже, мається на увазі науково обґрунтоване сполучення екологічних і економічних інтересів суспільства.

Принцип оптимальності передбачає альтернативне забезпечення найбільш ефективного природокористування, вибір найкращого (оптимального) варіанта рішення господарських завдань із урахуванням екологічних факторів.

Принцип комплексності вимагає раціонального використання, глибокої переробки вихідної природної сировини, залучення в господарський оборот вторинної сировини, відходів виробництва й споживання, впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій у виробництво.

Принцип платності передбачає відшкодування використання природних ресурсів, посилення економічної відповідальності користувачів природи за забруднення навколишнього середовища. Для цього слід дотримуватися вимог гігієнічного нормування, тобто обмежити зміст шкідливих речовин у літосфері, гідросфері, атмосфері, а також жорстко ввести в екологічну сферу правило «забруднювач платить».

Принцип справедливості визначається як рівність громадян у розподілі обмеженого ресурсу. Звісно, що ринковий розподіл припускає наявність природної нерівності, тому за допомогою держави необхідно звести нерівність до пропорційної справедливості.

Список використаних джерел

1. Кліменко О. М., Мащенко М.А. Інвайронментальна економіка : навчальний посібник. Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 176 с.
2. Мащенко М.А. Теоретичне обґрунтування сутності економічної категорії «інвайронментальна безпека». Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017 №60. С.49-55.
3. Мащенко М.А., Литвиненко А.В. Визначення пріоритетів інвайронментальної безпеки України. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. № 61 С. 47–53.

Зоряна Мирончук

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний аграрний університет

Руслана Андрушко

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний аграрний університет

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: ОБЛІК ТА КОНТРОЛІНГ

Як відомо, інновація, від англійського “innovation”, – це нове науково-технічне досягнення, нововведення як результат впровадження нового продукту.

Контролінг – це один з найновіших напрямів інформаційно-економічного розвитку підприємства направлений на отримання інформації про інноваційну діяльність в сучасних умовах господарювання який стає необхідним інформативним джерелом для господарюючих суб'єктів, що зумовлено появою значної кількості перекладених видань з питань обліку, фінансів, ціноутворення тощо.

За допомогою контролінгу проводиться застосування обліково-аналітичних та планово-інформативних важелів, які забезпечують в свою чергу оперативне і стратегічне управління процесом досягнення цілей і результатів діяльності підприємства.

Взагалі в цілому облік і контролінг інноваційної діяльності тісно пов'язані між собою в плані запровадження прогресивних інновацій які б охоплювали весь комплекс управлінських заходів, направлених на створення конкурентоспроможної продукції для підприємств-виробників з метою отримання ними доходу.

Основною невирішеною проблемою на сьогоднішній день залишається та, що відсутній єдиний концептуальний підхід щодо визначення складових системи контролінгу інноваційної діяльності підприємства, процесів його впровадження та функціонування.

Законом України "Про інноваційну діяльність" [1] визначено, що інноваційна діяльність - діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Об'єктами інноваційної діяльності є:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції (стаття 4 Закону) [1].

На нашу думку не останню роль в організації і веденні обліку та контролінгу витрат інноваційної діяльності відіграє також, те на скільки в наказі про облікову політику підприємства закладено і визначено об'єкти інноваційної діяльності, статті витрат і рахунки на яких ведеться облік цих витрат

Можна погодитись з авторами монографії під редакцією Ф. Ф. Бутинця, які стверджують: «Для доказу створення об'єктів, як результатів інноваційної діяльності, потрібні правила їх ідентифікації та методи вартісного виміру. Враховуючи те, що вартість ресурсів, витрачених підприємствами на створення інноваційних конкурентоспроможних продуктів і послуг, є вирішальними чинниками для отримання високих фінансових результатів, тому вдосконалення положень облікової політики щодо об'єктів інноваційного

походження, залишається серед головних в підвищенні якості обліково-аналітичної інформації» [2, с.137].

Встановлення чітких правил облікового супроводу інноваційних процесів дозволить усунути комплекс дискусійних питань: - час визнання результатів інноваційної діяльності, як об'єктів обліку для правильного визначення їх балансової вартості на дату складання звітності підприємства; – складність визначення справедливої вартості об'єктів інновацій, чистої вартості реалізації та відновлюваної вартості в момент їх надходження на підприємство; – прискорення документообігу та оптимізації інформаційного забезпечення в управлінні інноваційними процесами на підприємствах та ідентифікації активів і витрат інноваційного походження та ін.

Але, сьогодні жодне П(С)БО не містить прямих рекомендацій щодо відображення в обліку та фінансовій звітності активів інноваційного походження. П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" [3, с 81] лише частково забезпечує методичні регламенти цього питання, коли вказує, що "первісна вартість нематеріального активу, створеного підприємством, включає прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, безпосередньо пов'язані із створенням цього нематеріального активу та приведенням його до стану придатності для використання за призначенням" [3, с. 83]. Насправді, в даному випадку П(С) БО 8 посилається на П(С) БО 16 "Витрати" [3, с.179], бо саме цей документ визначає вказані витрати, як складові «виробничої собівартості».

Що стосується обліку, то до найважливіших завдань контролінгу слід віднести:

- створення системи збору та обробки інформації;
- розробка методів обліку;
- розробка критеріїв оцінки діяльності підприємства.

Вирішення цих завдань пов'язане з:

- представленням інформації для складання планів;
- встановленням допустимих меж відхилень;
- аналізом причин і розробкою пропозицій для зменшення відхилень;
- обліком і контролем витрат і результатів;
- розробкою інструментарію для планування, контролю та прийняття управлінських рішень;

В результаті того, необхідно здійснювати модернізацію даних інформаційних систем. Пропонується проведення комплексної автоматизації системи управління фінансовими потоками господарюючого суб'єкта. Результатом впровадження інформаційної системи повинна стати система управлінського обліку та підтримки прийняття рішень, завданням якої є надання ефективної допомоги керівництву для виконання ним функції управління підприємством. При цьому слід враховувати, що жодна комп'ютерна програма не може передбачити всіх можливих ситуацій, що впливають на прийняття керівником рішення, тому головною дійовою ланкою будь-якої системи залишається людина; завдання ж інформаційної системи повинна зводиться до забезпечення керівника всієї необхідною інформацією для планування діяльності підприємства, шляхом врахування наявних ресурсів, контролю за їх використанням у відповідності з правилами встановленими керівництвом підприємства, забезпечення координації діяльності співробітників шляхом ведення єдиних довідників об'єктів і журналів документів, контролю за виконанням встановленої послідовності проведення операцій, забезпечення комунікації між ними шляхом надання даного інформаційного простору, розмежовуючи при цьому доступ і можливість роботи з об'єктами системи у відповідності з виконуваними функціями [4, ст. 14].

Отже, для покращення ведення обліку витрат і проведення контролінгу інноваційних процесів першочергове місце займає створення умов для якісного збору, обробки, проведення належного аналізу, документальної фіксації результатів важливе місце займає впровадження автоматизованих систем управління на підприємствах.

При цьому необхідно враховувати, що інформаційна система повинна забезпечувати наступне:

1. Збір, обробку, зберігання та подання даних про діяльність організації в зручному форматі для аналізу і використання при прийнятті управлінських рішень.

2. Автоматизацію виконання бізнес операцій (технологічних операцій), складових цільову діяльність організації.

3. Автоматизацію процесів, що забезпечують виконання основної діяльності.

4. Можливість поетапного нарощування і розвитку системи.

Для забезпечення реалізації поставлених цілей, інформаційна система повинна охоплювати всі наявні на підприємстві об'єкти і види менеджменту.

Виходячи з поставлених цілей, можна сформулювати завдання, які має вирішувати інформаційна система, основні з них:

– автоматизація бухгалтерії;

– автоматизація управлінського обліку;

– отримання даних щодо виконання планів організації (планів заходів та бюджету);

Реалізація завдань підготовки та обробки документації. Виконання завдань пов'язаних з організацією документообігу та ведення архівів документації - програми для автоматизації документообігу.

Отже, контролінг є невід'ємною частиною створення конкурентоспроможної продукції в ринковому середовищі; стратегічним інструментом в інноваційних процесах створення нової продукції, який дозволяє скоротити інноваційний цикл, витрати розробки і виробництва, найважливіший стратегічний інструмент антикризового управління.

Впровадження контролінгу потребуватиме певних зусиль, змін у системах обліку, контролю, аналізу та управління, але все це виправдовує той ефект, який можна реально отримати від впровадження контролінгу, зокрема проведення автоматизації ведення контролінгу інноваційних процесів виконує завдання, які полягають в забезпеченні правовою інформацією.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про інноваційну діяльність" із змінами та доповненнями від 16.10.2012 р.- [Електронний ресурс]:Режим доступу: <https://законодавство.com/>.

2. Розвиток науки про бухгалтерський облік і господарський контроль: забезпечення стійкого розвитку економіки України [Текст]: монографія / Т.А. Бутинець, Т.В. Давидюк, І.В. Жиглей, І.В. Замула ; за заг. ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. Житомир: ЖДТУ, 2012. 308 с.

3. Національні стандарти бухгалтерського обліку [Текст] / Уклад. А. Тузова. Х. : Фактор, 2013. 432 с.

4. Вандорен В. Вибір правильної стратегії реалізації проекту / В. Вандорен, П. Новічки // Мир компьютерной автоматизации [Текст]. 2000. № 1. С. 14-16.

Людмила Мікрюкова

старший викладач кафедри обліку та оподаткування

Миколаївський національний університет

імені В.О. Сухомлинського

Анастасія Чернова

студентка кафедри обліку та оподаткування

Миколаївський національний університет

імені В.О. Сухомлинського

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В умовах нестабільної економічної ситуації в Україні, недостатнього фінансування з боку держави, гостро постає питання забезпечення вищих навчальних закладів всіма необхідними ресурсами для належної організації навчального процесу. Сучасне управління

вищими навчальними закладами в умовах ринкових відносин, жорсткої конкуренції під час вступної компанії та на ринку працевлаштування випускників вимагає нових, адаптованих до сучасних умов, форм і методів управління.

Для підвищення ефективності використання бюджетних коштів особливо актуальним є удосконалення процесу планування, методики та організації обліку і контролю доходів та видатків бюджетних установ. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є впровадження бюджетування в систему управління вищими навчальними закладами, що зумовить позитивну тенденцію їхньої фінансової стабільності та конкурентоспроможності. Система бюджетування - відносно новий засіб управління фінансами в системі вищої освіти України. Цим пояснюється той факт, що не існує єдиного визначення змісту та завдань його впровадження.

Як зазначає І.М. Кульчицький, бюджетування – це специфічна форма бюджетного менеджменту, його важлива складова, пов'язана з розробкою та аналізом бюджетів, окремих кошторисів і державних програм на основі альтернативних варіантів [1].

Підгорний А.З. розглядає бюджетування, як інструмент управління, який дозволяє не тільки раціонально розподіляти кошти та ефективно їх використовувати, але й виступає як фінансовий механізм управління діяльністю вищого навчального закладу в усіх напрямках – навчальному, науковому, виховному та інших. Система бюджетування – відносно новий засіб управління фінансами в системі вищої освіти України. Основними принципами бюджетування є: відповідність основним задачам діяльності ВНЗ, цілісність, доступність, коректність, порівнянність, узгодженість, оперативність, функціональність і декомпозиційність.

Метою бюджетування є:

- пошук невикористаних джерел надходження коштів;
- визначення напрямів витрат, які б найбільшою мірою відповідали завданням розвитку вищого навчального закладу в цілому, окремих підрозділів, колективу викладачів і співробітників вищого навчального закладу [3].

Бюджетування повинне базуватися перш за все на загально визначених засадах діяльності вищого навчального закладу і враховувати його особливості. При формуванні системи бюджетування у вищому навчальному закладі доцільно розробити концепцію бюджетування, створити відділ бюджетування, впровадити систему бюджетування з використанням програмного забезпечення «Парус – Бюджет 8», підвищити роль і значущість структурних підрозділів, виділити в структурі вищого навчального закладу центри відповідальності, чітко розподілити фінансові потоки за основними напрямками діяльності. Можливі тапи бюджетування:

- розробка стратегічного плану;
- розробка бюджетів;
- порівняння фактичних результатів з запланованими.

Для підготовки консолідованого бюджету доходів і видатків вищого навчального закладу доцільно розробити наступні бюджети:

- бюджет доходів за джерелами надходження грошових коштів;
- бюджет витрат на оплату праці;
- бюджет сплати податків та зборів;
- бюджет придбання матеріальних цінностей;
- бюджет експлуатаційних витрат;
- бюджет видатків на проведення запланованих заходів у вищому навчальному закладі;
- бюджет доходів і видатків центрів відповідальності;
- бюджет руху грошових коштів вищого навчального закладу.

Підготовлені бюджети забезпечать необхідну оперативність та аналітичність обліку і контролю їх виконання в розрізі джерел доходів, видів видатків, центрів фінансової відповідальності та ефективності бюджетного контролю.

Система бюджетування базується на концепції центрів відповідальності та обліку відповідальності. У вищому навчальному закладі можуть бути виділені наступні центри відповідальності:

- ректорат (центр доходів, витрат та інвестицій);
- факультети (центри витрат в процесі реалізації та забезпечення основної діяльності);
- кафедри (центри витрат в процесі реалізації основної діяльності);
- підрозділи, що надають платні послуги (центри доходів і витрат в процесі надання платних послуг);
- адміністративні та забезпечуючі господарські підрозділи (центри витрат в процесі забезпечення основної діяльності).

Лондаренко О. О. відзначає, що створення і функціонування системи обліку за центрами відповідальності передбачає: визначення центрів відповідальності; складання бюджету для кожного центру відповідальності; регулярне складання звітності про виконання; аналіз причин відхилень і оцінка діяльності центру [2].

Основою для складання бюджетів являються цільові показники, встановлені керівництвом установи відповідно до норм чинного законодавства, які необхідно визначити у кількісному і вартісному виразі. До основних цільових показників вищого навчального закладу можна віднести: план надання платних послуг, виконання робіт, які забезпечують надходження до спеціального фонду установи; обсяг надходжень за видами діяльності; середня чисельність персоналу за списком і категоріями в розрізі видів діяльності; створення та модернізація матеріальної бази установи тощо.

Заключним кроком впровадження системи бюджетування може бути розробка системи мотивації працівників в залежності від виконання показників бюджету. Стимулювання доцільно здійснювати на основі певної системи оцінки результатів роботи, критеріями якої можна вважати мінімізацію витрат у порівнянні з бюджетною їх величиною та якість роботи, що проявляється, наприклад, у якісно підготовлених та своєчасно наданих звітах керівників центрів відповідальності, бухгалтерії вищого навчального закладу.

Оскільки вищі навчальні заклади є відкритими системами зі змінним внутрішнім середовищем, доцільно під час розробки прогнозних бюджетів застосовувати метод гнучкого бюджетування, який дозволяє вибрати більш ефективний варіант, виходячи з оптимістичних й песимістичних даних.

Використання методу неперервного бюджетного прогнозування забезпечує розробку ринково адекватних прогнозних бюджетів, оскільки дає можливість корегувати прогнози через встановлені періоди в два, три, чотири, п'ять років. Бюджетне прогнозування з так званої "нульової бази" доцільно використовувати вищим навчальним закладам, які тільки починають впроваджувати бюджетування.

Таким чином, впровадження системи бюджетування у вищих навчальних закладах дозволить планувати фінансові показники, управляти не тільки витратами, а й доходами, точніше враховувати при плануванні залежність між різними економічними параметрами, зіставляти бюджетні і фактичні дані, приймати обґрунтовані управлінські рішення на основі цієї інформації. При цьому впровадження бюджетування у вищих навчальних закладах потребує серйозного та комплексного підходу, ефективного взаємозв'язку стратегічних цілей і результатів діяльності центрів відповідальності, застосування програмного забезпечення «Парус – Бюджет 8» з метою комплексної автоматизації вирішення задач бюджетування.

Список використаних джерел

1. Кульчицький М. І. Проблеми та перспективи бюджетування в Україні. Ефективна економіка. 2012. №6 [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_6_29
2. Лондаренко О. О. Бюджетування як компонент управлінського обліку бюджетних установ / О. О. Лондаренко [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/9344/1/103-104.pdf>

3. Підгорний А.З., Корольова Т.С., Лапіна А.С. Бюджетування – ефективний засіб управління фінансами ВНЗ. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 2(1). С. 155-162. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Vsed_2013_2\(1\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_2(1)_25)

Віталій Нянько

к.е.н., доцент

проректор з навчальної роботи

Приватний вищий навчальний заклад

«Університет економіки і підприємництва», м. Хмельницький

Олександр Нездоровін

аспірант

Хмельницький національний університет

МАРКЕТИНГ ЯК УПРАВЛІНСЬКИЙ ОРІЄНТИР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Проблеми підвищення ефективності та конкурентоспроможності вітчизняних компаній на тлі нестабільної економічної і політичної ситуації на світових ринках вимагають негайного перегляду існуючих парадигм управління суб'єктами господарювання на макро- і мікроекономічних рівнях. Сучасні методи менеджменту повинні забезпечувати результативність виробництва з урахуванням інноваційної діяльності, впровадження нових концепцій і технологій маркетингу.

Маркетинг – це творча діяльність, спрямована на планування, організацію та управління попитом споживачів на товари, послуги, ідеї виробництва за допомогою обміну. Основне завдання маркетингу – активний вплив на ринок і задоволення попиту на продукцію підприємств.

Постійно мінливе середовище, в якому функціонує підприємство, вимагає приділяти особливу увагу створенню і функціонуванню маркетингу. Маркетинг необхідний для вирішення наступних завдань:

- координація процесів формування ідеї, концепції і розробки нового продукту, ціноутворення, розподіл і просування його на ринок;
- сегментування потенційних споживачів (з урахуванням потреб, очікувань, сприйняття, мотивів) і формування цільових ринків;
- позиціонування інноваційного продукту;
- забезпечення конкурентоспроможності інноваційного продукту і самої компанії на цільових ринках;
- підвищення задоволеності споживачів та лояльності до інноваційного продукту;
- встановлення і підтримання тривалих і стійких взаємовідносин з клієнтами та іншими діловими партнерами [1, с. 32-33].

В. Л. Карпенко переконаний, що від прийняття саме маркетингових рішень і їх ефективності багато в чому залежить успіх підприємства на сучасному ринку [2, с. 133]. Маркетинг дає змогу оптимізувати канали “виробник – ринок – споживач” та здійснювати управління потоками послуг, товарів і технологій. Саме тому необхідною умовою ефективної діяльності підприємств є використання маркетингу. Розвиток маркетингу – це складний діалектичний процес взаємодії чинників зовнішнього середовища і цілеспрямованого впливу чинників, пов’язаних з виробництвом конкурентоспроможної продукції, що задовольняє певні ринкові потреби.

Головними інструментами маркетингу, що становлять основу розробки комплексу маркетингу є [3, с. 22]:

- продукт (розроблення відповідних заходів стосовно зміцнення та покращення конкурентних властивостей товарів);

– ціна (визначення та відповідно встановлення такої ціни на продукцію, яка б повністю покривала витрати на її виробництво та забезпечувала підприємство прибутком);

– місце (створення відповідних каналів збуту продукції з метою доведення її до кінцевого споживача);

– просування (формування відповідної системи стимулювання збуту).

Процес формування маркетингових технологій передбачає: вибір конкретних маркетингових технологій, що дозволяють виконати поставлені завдання; дослідження умов та обмежень застосування конкретних технологій; оцінювання ресурсних можливостей впровадження конкретних технологій; адаптацію технологій до потреб і можливостей підприємства [4, с. 97].

Враховуючи завдання, які має вирішити маркетинг в діяльності підприємств, доцільним є формування таких підрозділів служби маркетингу:

1. Відділ (менеджер) з маркетингових (ринкових) досліджень.

2. Відділ (менеджер) з управління товарним асортиментом. Відомо, що ринковий успіх підприємств легкої промисловості значною мірою залежить від того, як вони ставляться до оновлення та розширення власного товарного асортименту.

3. Відділ (менеджер) з розподілу (дистрибуції), який безпосередньо працює з кінцевими споживачами або посередниками і може бути дуже корисним для встановлення зворотнього зв'язку.

4. Відділ (менеджер) з рекламної діяльності, PR та стимулювання збуту.

5. Відділ (менеджер) з ціноутворення.

6. Відділ (менеджер) з сервісного обслуговування (можливо, фахівець з PR або конфлікт-менеджер).

Особливості маркетингу підприємств дають підстави для розуміння того, що це комплекс заходів, спрямованих на: вивчення ринку та його цільових сегментів (маркетингові дослідження); формування товарного асортименту та забезпечення відповідного рівня якості продукції (товарна політика); управління витратами і прибутком підприємства за рахунок формування та корегування цін (цінова політика); організацію своєчасної і повної поставки виробленої продукції споживачу (дистрибутивна політика); створення відповідного комунікаційного простору щодо інформування споживачів про наявну та нову продукцію підприємства (комунікативна політика); забезпечення належного сервісного обслуговування на всіх етапах просування продукції від виробника до кінцевого споживача (сервісна політика); а також зворотнього зв'язку на кожному етапі [5].

Сьогодні варто зосереджувати увагу на повній інтеграції маркетингу на підприємстві. Служба маркетингу має створювати координати для дії всіх підрозділів, тобто об'єднувати: виробництво, кадри, фінанси, облік, продаж, сервіс тощо. Маркетинг має посісти одне із перших місць в ієрархії управлінських орієнтирів, щоб орієнтація на споживача, його запити, вигода стали основою діяльності усіх підрозділів підприємства. Необхідно зосереджувати зусилля на виборі цільового ринку, нарощувати кількість споживачів і створювати у покупців переконання, що вони є найвищою цінністю для підприємства. Процес маркетингового забезпечення повинен пронизувати всі сфери функціонування підприємства, формувати базу управлінської діяльності, що визначає напрями розвитку, філософію, політику, ідеологію та культуру бізнесу, його конкурентну спроможність та довговічність.

Список використаних джерел

1. Неретина Е. А. Маркетинг: современные реалии и вызовы времени. Инициативы XXI века. 2009. № 3. С. 31-33.

2. Карпенко В. Л. Развитие стратегического маркетинга в деятельности предприятия. Инновационная экономика. 2016. № 11-12. С. 129-135.

3. Скриньковський Р. М. PS-маркетинг: соціальні основи та система управління. Економіка. Фінанси. Право: інформаційно-аналітичний журнал. 2013. № 8/1. С. 12 – 26.

4. Шимко А. В. Організаційне забезпечення застосування маркетингових технологій на торговельних підприємствах. Економіка розвитку. 2014. № 4 (72). С. 94-99.

5. Петрицька О. С. Організаційні аспекти маркетингового забезпечення діяльності підприємств легкої промисловості. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/18642/1/34-162-165.pdf>.

Галина Пиріг

к.е.н., доцент,

Тернопільський національний економічний університет

Андрій Крупка

к.е.н.

Тернопільський національний технічний університет

імені Івана Пулюя

РОЗВИТОК «ЗЕЛЕНОГО ВИРОБНИЦТВА» ЯК ФАКТОР ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ

Забруднення навколишнього середовища є важливою проблемою сьогодення. Неконтрольовані викиди в навколишнє середовище відходів виробництва значно погіршують екологічну ситуацію. Дієвої системи контролю і протидії подібним явищам на державному рівні не розроблено. На практиці відбувається лише констатування фактів забруднення, а величина наявних штрафних санкцій не сприяє зміні ситуації.

Проблема забруднення навколишнього середовища підприємствами є доволі актуальною та викликає жвавий інтерес в суспільстві. Однак, проблема використання пестицидів в сільському господарстві не набула широкого розголосу. Надмірне і неконтрольоване використання хімічних засобів шкідливо впливає як на стан природнього середовища, так і на якість готової сільськогосподарської продукції.

Узагальненої інформації щодо завданої шкоди внаслідок використання хімічних речовин в сільському господарстві не має, проте в засобах масової інформації періодично з'являються новини про постраждалих людей внаслідок хімічного отруєння.

Статтею 167 Земельного кодексу України забороняється господарська та інша діяльність, яка зумовлює забруднення земель понад встановлені гранично допустимі норми концентрації небезпечних речовин. Нормативи ГДК речовин у ґрунтах, а також їх перелік затверджуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Ще одним важливим аспектом є правильне застосування пестицидів з урахуванням впливу на життя і здоров'я людей.

Серед основних вимог при обробітку посівів пестицидами є:

– за дві доби до початку робіт з хімічної обробки полів фермер має сповістити населення та власників суміжних полів;

– у повідомленні потрібно вказати місце обробки, строк і метод застосування пестициду;

– під час проведення робіт на відстані 20 метрів від поля мають бути встановлені попереджувальні таблички з написами;

– санітарний розрив від поля, що обробляють пестицидами, до меж населених пунктів, тваринницьких комплексів, водойм та місць відпочинку має бути при вентиляторному обприскуванні - 500 метрів, при штанговому і гербігації дощуванням - 300 метрів;

– обприскування вентиляторними і штанговими обприскувачами допускається при швидкості вітру до 3 м/с (дрібнокрапельне) і 4 м/с (крупнокрапельне). Застосування

гербіцидів із поливною водою шляхом дощування (гербігація) допускається при швидкості вітру до 4 м/с;

– напрямок вітру має бути протилежним від населеного пункту.

Отже, в законодавстві чітко передбачені норми та умови використання хімічних речовин в сільському господарстві. Проблемою залишається дієвий механізм впливу контролюючих органів, відповідальність сільгоспвиробників та активна участь громадськості у попередженні забруднення навколишнього середовища внаслідок використання пестицидів.

Зокрема, можна виділити наступні шляхи покращення ситуації, що склалася:

– збільшення розміру штрафних санкцій для підприємств, а в разі системного порушення санітарних норм притягнення посадових осіб до кримінальної відповідальності;

– розширення повноважень фітосанітарної служби в плані контролю;

– розроблення дієвого механізму оповіщення населення про терміни та обсяги оброблення хімікатами;

– активізація громадськості в боротьбі з недобросовісними сільгоспвиробниками;

– стимулювання сільгоспвиробників переходити на «зелене виробництво».

Запропоновані пропозиції щодо унеможливлення забруднення земельних угідь шкідливими речовинами можна реалізувати в короткий період часу за умови чіткої і послідовної позиції державних органів влади, адже усі передумови для цього надані чинними законодавчими актами. Проблеми мінімізації використання хімічних речовин, на нашу думку, можна вирішити шляхом розширення виробництва «екологічно чистих продуктів», які мають ряд економічних та морально-етичних переваг.

Ринок екологічно безпечних продуктів бурхливо розвивається і стає популярною альтернативою споживання шкідливих продуктів харчування. Світовий обсяг становить десятки мільярди доларів, щорічні темпи зростання в розвинених країнах складають 20-30%. Основні причини цього явища пов'язують з кризами товарного виробництва сільськогосподарських продуктів (епідемія коров'ячого сказу, епідемія ящура, пташиний грип тощо) та неоднозначні висновки вчених з приводу шкоди генетично модифікованих організмів, що містяться в продуктах харчування.

Уряди розвинених країн активно підтримують виробництво «чистих продуктів», так як воно сприяє зміцненню внутрішнього ринку, збільшенню експорту і допомагає вирішити економічні та екологічні проблеми. Сьогодні 32 країни світу мають повністю затверджені стандарти на екологічно безпечну продукцію, 9 країн займаються впровадженням стандартизації, 15 країн - розробкою таких стандартів. Але світовий досвід показує, що держава підтримує той чи інший проект тільки тоді, коли він починає приносити гроші і стає частиною економіки [1].

Ідея екологічно безпечних продуктів в США народилася в 60-х роках. Суспільний протест проти забруднення навколишнього середовища та вживання «шкідливої їжі», за підтримки держави та активних членів громадськості, привернув великий потік покупців, і як наслідок в країні сформувалася велика мережа спеціалізованих супермаркетів. Близько 25% жителів США вживають саме екологічно безпечні продукти [2].

Закордонний досвід свідчить, розвиток ринку «екологічно чистих продуктів» вирішує одразу кілька нагальних проблем. Зокрема, можна досягти покращення екологічної ситуації в зв'язку із зменшенням використання хімічних речовин в процесі сільськогосподарського виробництва, що особливо актуально для угідь, які знаходяться в безпосередній близькості від населених пунктів. На нашу думку, саме такі ділянки мають бути пріоритетними на початковому етапі впровадження нових екологічних стандартів до виробництва екологічно чистої продукції поряд з сприянням розвитку малих фермерських господарств.

Окрім цього, позитивний вплив можливий в сфері охорони здоров'я. Вживання натуральної продукції, за оцінкою спеціалістів, відіграє чи не найважливіше місце в питанні збереження людського здоров'я.

Реалізація поставленої мети можлива лише за активної участі держави, яка зі свого боку може здійснити наступні заходи:

– законодавче визначення поняття «екологічно чистий продукт» і одночасне визначення сільгоспугідь, які знаходяться на відстані до 400 м від населених пунктів, як найбільш перспективних для вирощування таких продуктів;

– розроблення середньострокової державної програми розвитку «зеленого виробництва»;

– надання податкових преференцій та розширення практики субсидіювання екологічно орієнтованих підприємств;

– організація просвітницьких культурно-масових заходів з приводу доцільності вирощування та споживання «еко-продуктів».

Отже, впровадження практики вирощування «екологічно чистих продуктів» несе за собою ряд позитивних факторів екологічного і економічного характеру та сприятиме покращенню генофонду України. Актуальність подальших досліджень лежить у площині вироблення дієвого фінансового інструментарію підтримки «зеленого виробництва».

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України 25.10.2001 №2768-III-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

2. Белова И.М. Рынок органических продуктов. Мировые тенденции и перспективы развития "RUDN Journal of Economics": 2014. №11. С. 40-48.

3. Кудадька Ю. Сучасний стан ринку екологічно чистої продукції в Україні / Науковий блог Національного університету Острозька академія. - Режим доступу <https://naub.oa.edu.ua/2016/%D1>

Оксана Прокопишин

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний аграрний університет

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Нинішню екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу України. Відбувалися структурні деформації народного господарства, за яких перевагу надавали розвитку в Україні сировинно-видобувних, найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості.

Сьогодні життя людей, їх трудова діяльність, побут та відпочинок минають у складній системі взаємопов'язаних соціальних, природних і штучно створюваних чинників та явищ, які характеризують стан природи, етап розвитку суспільства і його взаємодію з природою [6]. Така система отримала назву навколишнього середовища або довкілля. Проте люди тисячоліттями не відчували відповідальності за збереження природи, ставлячись до неї як до невичерпного джерела, вмістилища ресурсів і місця для скидання відходів. Сучасний же стан довкілля характерний глобальною екологічною кризою, тож першочергове завдання – формування екологічної свідомості людини, її культури і цілісного екологічного світогляду [6].

В екологічному законодавстві України останніми роками поряд з природоресурсними і природоохоронними законодавчими актами приймають правові акти з нормами стосовно гарантування екологічної безпеки населення та довкілля [1].

У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» проголошено, що це «такий стан навколишнього природного середовища, при якому

забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей» [3].

Екологічну безпеку можна розглядати у глобальних, регіональних, локальних і умовно точкових межах, зокрема в межах держав і будь-яких їхніх підрозділів. Фактично вона характеризує геосистеми (екосистеми) різного ієрархічного рангу – від біогеоценозів (агро-, урбоценозів) до біосфери загалом [2].

Отже, екологічна безпека пов'язана як із безпекою людини, так і з безпекою країни. Інакше кажучи, екологічна безпека – складова загальної національної безпеки, яка у свою чергу тісно пов'язана із всеосяжною системою міжнародної безпеки. Екологічна безпека безпосередньо є одним із найважливіших напрямів і видів безпеки взагалі, безпеки населення, національної і міжнародної безпеки зокрема. Без перебільшення можна сказати, що від вирішення проблем екологічної безпеки значною мірою залежать сучасний рівень забезпечення загальної безпеки й існування людства на планеті загалом [1].

Концепція (основи державної політики) національної безпеки України, схвалена Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 року, визначає екологічну сферу як складову національної безпеки України та виділяє такі її основні напрями:

- впровадження і контроль за дотриманням науково обґрунтованих нормативів природокористування та охорони довкілля;
- контроль за станом довкілля, виявлення й усунення загроз для здоров'я населення, своєчасне попередження громадян України у разі небезпеки;
- зниження антропогенних навантажень, ліквідація наслідків шкідливого впливу людської діяльності на природне середовище;
- впровадження у виробництво екологічно безпечних технологій;
- реалізація заходів зі зменшення впливу наслідків Чорнобильської катастрофи;
- недопущення неконтрольованого ввезення до України екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів [5].

До системи законодавства в галузі екологічної безпеки належать також законодавчі акти у сфері санітарно-епідемічного добробуту населення (санітарної безпеки), радіаційної та ядерної безпеки, а також законодавство в галузі ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та інших природних і техногенних надзвичайних екологічних ситуацій.

Безпека як цінність національної держави тісно пов'язана з такими базовими цінностями як розвиток. Вона одночасно є засобом і збереження, і захисту таких цінностей. Тому здебільшого екологічну, як і національну безпеку, можна визначити як частину екологічної державної політики, метою якої є створення внутрішніх і зовнішніх умов, що сприяють збереженню та зміцненню життєво важливих національних цінностей (природних ресурсів, здоров'я народу й окремих людей) перед обличчям наявних і потенційних загроз.

Виходячи із складного і багатокомпонентного характеру цього поняття, слід розрізняти об'єктивні і суб'єктивні чинники екологічної безпеки.

Екологічну безпеку можна визначити в рамках наявних або потенційних загроз і пов'язувати як із наявністю таких загроз у сучасний період, так і з прогнозами й аналізом тенденцій змін загрозливих факторів внутрішнього і зовнішнього характеру в майбутньому. Визначаючи національну екологічну безпеку, політику в галузі екологічної безпеки (екологічну політику) і екологічну стратегію, слід враховувати такі базові цінності суспільства як територіальна цілісність і політичний суверенітет, виживання, добробут, рівноправність, свобода, розвиток, справедливість тощо.

Екологічну безпеку, як і національну, здебільшого пов'язують із державою. Але поняття «національна екологічна безпека» ширше, ніж поняття «державна екологічна безпека», під яким розуміють сукупність механізмів, що забезпечують стабільність і самозбереження наявних державних структур.

Об'єктами екологічної безпеки є все, що має життєво важливе значення для суб'єктів безпеки: духовні потреби, цінності та інтереси особи, суспільства і держави, природні ресурси та довкілля як матеріальної основи державного та суспільного розвитку.

Суб'єктами екологічної безпеки є індивідуум, суспільство, біосфера, держава [2].

Екологічна безпека є складним соціальним явищем. Залежно від територіальних факторів вона може мати локальний, регіональний, національний та глобальний характер, а також є складовою частиною міжнародної, національної чи іншої за рівнем загальної безпеки. Як самостійне явище екологічна безпека у свою чергу охоплює як складові частини такі різновиди: санітарно-екологічну, радіаційно-екологічну, екологічну безпеку, безпеку окремих природних ресурсів і їх компонентів, територій тощо [1].

Безпеку загалом визначають як відсутність небезпеки чи загроз. Залежно від суб'єктів вона характерна як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, населення, держави та суспільства, а також сприятливого для них середовища, від внутрішніх і зовнішніх несприятливих чинників [1].

Основними загрозами для екологічної безпеки України, на думку А. Качинського, є: глобальне потепління, парниковий ефект, озонові діри, кислотні дощі, транскордонне забруднення річок та морів, закінчення світових запасів вичерпних ресурсів, вимирання окремих видів флори та фауни, зростання рівня міграційних процесів, регіональні збройні конфлікти. До внутрішніх загроз стану екологічної безпеки України належать: надзвичайні ситуації техногенного характеру, землетруси, карст, зсувні процеси, підтоплення земель, великі повені та паводки, селеві потоки, лісові пожежі та пожежі на сільськогосподарських угіддях [4].

Прояви екологічного ризику для навколишнього природного середовища та здоров'я людей у різних регіонах України внаслідок природних стихійних явищ і небезпечних техногенних впливів зумовлюють доцільність активних дій, вироблення підходів та механізмів щодо його відвернення, а також вживання ліквідаційних та реабілітаційних заходів у разі настання негативних наслідків надзвичайних екологічних ситуацій.

Важливу роль у системі протидій загрозовій екологічній небезпеці відіграє державно-правовий механізм гарантування екологічної безпеки, зокрема різноманітні засоби сучасного законодавства в цій галузі [1].

Список використаних джерел

1. http://energovpu7.ucoz.ua/load/tema_3/ekologichna_bezpeka_v_ukrajini/13-1-0-35.
2. https://pidruchniki.com/10290228/politologiya/ekologichna_bezpeka_ukrayini.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України [прийнято Верхов. Радою 25 червня 1991 р. № 1264-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page>.
4. Качинський А. Б., Єгоров Ю. В. Екологічна безпека України: системні принципи та методи її формалізації. Національна безпека: український вимір: щоквартальний наук. зб. 04/2009. № 4. С. 71-79.
5. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України, схвалена Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
6. Зеркалов Д. В. Екологічна безпека та охорона довкілля: монографія. Київ: Основа, 2011.

Руслан Розум

к. т. н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Сергій Мартинюк

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

У зв'язку із усе більшою глобалізацією та євроінтеграцією національної економіки, відбувається зміна методологічних підходів у процесах корпоративного управління, що все більше починають відповідати міжнародним стандартам. Корпоративне управління на деяких виробничих підприємствах формується на принципі справедливості, який направлений на захист прав, в першу чергу малих акціонерів з «не контролюючими» пакетами акцій.

Проведений аналіз корпоративного управління різних виробничих підприємств показує, що на практиці корпоративне управління все більше перебуває в залежності від зовнішнього середовища підприємства. У зв'язку з цим сучасний етап розвитку систем корпоративного управління характеризується чисельними суперечностями, які вимагають збалансованого розв'язання.

З часом, корпоративне управління виробничими підприємствами повинно стати на еволюційний шлях розвитку, це повинно відбутися за рахунок взаємодії основних складових як інсайдерської так і аутсайдерської систем. Що, в свою чергу, буде сприяти, перш за все, розвитку акціонерних товариств та ринку капіталу. Кожна із систем корпоративного управління є унікальною та володіє своїми перевагами та недоліками.

Європейська модель корпоративного управління виробничим підприємством містить механізми, що ґрунтуються на моральних і етичних засадах. Разом з тим в нашій державі потрібно створювати умови для розвитку інституційних передумов формування ефективного механізму корпоративного управління, становлення соціальної відповідальності та корпоративної культури, а також впровадження міжнародних стандартів системи сталого розвитку підприємств.

Дрібні акціонери за рахунок розвитку систем корпоративного управління виробничих підприємств мають стати не «формальними», а реальними власниками, що призведе до позитивного впливу на формування соціально-орієнтованої політики нашої держави.

Отже, як висновок, можна сказати наступне: в процесі усесторонньої взаємодії інсайдерської й аутсайдерської систем корпоративного управління виробничим підприємством, вилучення окремих складових є неможливе без подальшого негативного впливу на корпоративне управління в цілому. У зв'язку з цим взаємодія систем корпоративного управління має проходити за рахунок становлення економічних інститутів на засадах соціальної відповідальності. Одночасно, ефективне функціонування системи корпоративного управління виробничого підприємства передбачає наступне: дотримання зовнішніх і внутрішніх принципів, збалансованість системи корпоративного контролю та управління корпоративними ризиками, а також додержання вимог соціальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Корпоративне управління: курс лекцій для студентів ОС «Магістр» спеціальності 073 «Менеджмент» / Укладач Феєр О.В. Мукачево : МДУ, 2017. 85 с
2. Корпоративний менеджмент : учеб. пособ. для вузов / И.И. Мазур, В. Д. Шапиро, Н.Г. Ольдерогге, В.И. Шеин. Омега-Л, 2010. 784 с.
3. OECD Corporate Governance Principles [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceprinciples/31557724.pdf>.

Лариса Страшинська

д.е.н., професор, професор кафедри маркетингу
Національний університет харчових технологій

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

Одним з найактуальніших завдань розвитку вітчизняного споживчого ринку, а також посилення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку є вирішення проблеми забезпечення населення якісними та безпечними продуктами харчування.

Відповідно до концепції вільної торгівлі конкурентоспроможними на світовому ринку є товари або галузі, які характеризуються порівняльними перевагами. Агропромисловий комплекс України завдяки сприятливим ґрунтово-кліматичним умовам та віковим традиціям вирощування значної кількості сільськогосподарських культур апіорі визнається конкурентоспроможною експортною галуззю, проте якість вироблюваних харчових продуктів часто не відповідає світовому рівню.

Основними вимогами до якості продуктів харчування мають бути: гарантування, що вони є безпечними для здоров'я людини, збереження поживних якостей; дотримання правил гігієни у процесі їх виробництва та транспортування; високі смакові якості; низький рівень вмісту хімічних та інших шкідливих речовин.

У значній мірі якість кінцевої продукції залежить від якості сільськогосподарської сировини, що надходить на вітчизняні переробні підприємства. На жаль, протягом останніх років через складну економічну, політичну та екологічну ситуацію, якість сільськогосподарської сировини та харчових продуктів за різними параметрами залишається недостатньою. Так, низький вміст білка і клейковини у зерні озимої та ярої пшениці негативно позначається на якості борошна і, відповідно, хлібобулочних виробів. Основними причинами зниження якості є недотримання термінів виконання агротехнологічних прийомів, що призводить до погіршення фітосанітарного стану посівів. Низька якість насінневого матеріалу, а також недостатнє внесення органічних і мінеральних добрив у правильному співвідношенні NPK та широке застосування агрохімікатів є причиною невеликого виходу цукру з цукрових буряків та зниження їх цукристості. Крім того, сировина, що надходить на підприємства переробних галузей промисловості за санітарно-мікробіологічними та санітарно-хімічними показниками не відповідає стандартам: худоба в основному не вгодована та з певними захворюваннями, молоко низькоякісне з недопустимою кількістю мікроорганізмів, а також із постійним зниженим вмістом у ньому білка і жиру. З такої сировини неможливе виробництво якісної продукції, що негативно впливає на її ціну, а також попит з боку споживачів.

Поряд із зниженням технологічних якостей і харчової цінності спостерігається погіршення екологічної безпечності харчової сировини. Порушення технології використання пестицидів навіть у невеликих дозах, а також застосування застарілих технологій призвело до того, що у великій кількості вітчизняних господарств у сільськогосподарській продукції виявлено високий вміст пестицидів і важких металів.

Прискорення останнім часом темпів деградації навколишнього середовища, а саме збільшення забруднення земельних площ, водоймищ та ґрунтових вод, при збільшенні нагромаджень відходів виробництва і побуту призвели до того, що в цілому лише 1 з кожних 10 га сільськогосподарських угідь має нормальний екологічний стан, а щорічне збільшення використання гербіцидів та пестицидів у сільськогосподарському виробництві ще більш ускладнює ситуацію.

Найбільшого загострення проблема екологічної безпечності харчових продуктів набула після аварії на Чорнобильській АЕС через радіоактивне забруднення значних територій і, як наслідок цього, переходу радіонуклідів у сільськогосподарську сировину і продукти харчування. Зокрема, за оцінками спеціалістів, в атмосферу потрапила значна кількість

радіонуклідів (цезій-134, 137, плутоній-239, стронцій-90 та ін.), що випала на поверхню земель України.

Зважаючи на все вищезазначене, на теперішній час основними шляхами забруднення продовольчої сировини і продуктів харчування є наступні:

– порушення гігієнічних правил використання добрив (у рослинництві), зрошувальних вод, твердих та рідких відходів промисловості та тваринництва, комунальних та інших стічних вод, осадів очисних споруд та ін.;

– забруднення сільськогосподарських культур і продуктів тваринництва пестицидами, що використовуються для боротьби зі шкідниками рослин;

– використання в тваринництві і птахівництві недозволених кормових добавок, консервантів, стимуляторів росту, профілактичних і лікувальних медикаментів або застосування дозволених добавок у підвищених дозах;

– застосування нових нетрадиційних технологій виробництва продуктів харчування або окремих харчових речовин, у тому числі отриманих шляхом хімічного або мікробіологічного синтезу;

– використання недозволених фарбників, консервантів, антиокислювачів або їх застосування у збільшених дозах;

– міграція в продукти харчування токсичних речовин з харчового обладнання, посуду, інвентарю, тари, упаковок внаслідок використання недозволених полімерних, гумових і металевих матеріалів;

– утворення в харчових продуктах ендогенних токсичних сполук у процесі теплового впливу (кип'ятіння, жаріння, опромінення) та інших способів технологічної обробки;

– недотримання санітарних вимог в технології, виробництві і зберіганні харчових продуктів, що призводить до створення бактеріальних токсинів (мікотоксини, ботулотоксини та ін.);

- надходження в продукти харчування токсичних речовин, у тому числі радіонуклідів із навколишнього середовища – атмосферного повітря, ґрунту, водою.

Найбільшу небезпеку з точки зору розповсюдження і токсичності мають наступні контамінанти: токсини мікроорганізмів; токсичні (важкі) метали; антибіотики; пестициди; нітрати; нітрити; діоксини і діоксиноподібні сполуки; поліциклічні ароматичні вуглеводні; радіонукліди.

За розрахунками фахівців, понад 60% токсичних речовин надходить до організму людини з продуктами харчування. Це свідчить про недостатній рівень контролю відповідними державними службами за якістю продуктів харчування.

Велику загрозу якості харчової продукції становлять дрібні переробні підприємства, які часто виробляють її в антисанітарних умовах, порушуючи вимоги державних стандартів, використовуючи неякісну сировину й пакувальні матеріали. Особливо це стосується молочної і м'ясної продукції. Такі підприємства створюють серйозну конкуренцію для великих вітчизняних товаровиробників з огляду на ціни. Тому державний контроль має забезпечувати захист споживачів від неякісної продукції на основі моніторингу ринку.

Не завжди відповідають якісним параметрам й імпортовані продукти харчування, що надходять у великих обсягах на внутрішній ринок. Через відсутність достатнього контролю за такою продукцією спостерігаються непоодинокі випадки харчових отруєнь, особливо дітей та людей похилого віку. Крім того, ця продукція створює нездорову конкуренцію для вітчизняних виробників. Низька купівельна спроможність пересічного українського споживача сприяє зростанню пропозиції дешевого товару, де за низькою ціною часто насправді криється не низька собівартість виробництва цього товару, а низька якість і сумнівне походження, про що свідчать скарги споживачів та результати перевірок державних органів у справах захисту прав споживачів.

Вступ України до Світової організації торгівлі сприяв виходу української промисловості у відкритий світовий торговельно-економічний простір, де поряд із завоюванням зовнішнього ринку, доводиться утримувати й внутрішній. При цьому слід

враховувати, що при відкритому русі товарів та послуг, недоброякісна продукція пересуватиметься туди, де нижчий рівень культури якості.

Захистити вітчизняного споживача від небезпечних харчових продуктів покликано впровадження на вітчизняних підприємствах міжнародного стандарту ISO 22000 – 2005 «Система управління безпекою харчових продуктів – Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга». Цей стандарт містить певні вимоги до безпеки продуктів харчування – вміст важких металів, відсутність токсинів, мікробіологічні показники, де розмежовуються поняття «якість» та «безпека», а зсув акцентів передбачається вже не за ланцюгом «ціна - якість», а «ціна - безпека». Проте, як показує багаторічна практика, впроваджувати цей стандарт зацікавлені великі підприємства, які в тому числі займаються експортом власної продукції і вихід на зовнішні ринки неможливий без відповідності продукції міжнародним стандартам. Малі ж вітчизняні підприємства, які реалізують свою продукцію на внутрішньому ринку, як правило ігнорують вимоги цього стандарту, вважаючи низьку ціну достатнім аргументом конкурентоспроможності власної продукції.

Серед усього комплексу проблем, пов'язаних із безпекою продукції, однією з найбільш суперечливих є проблема виробництва та споживання генетично модифікованого продовольства. Технологічні зрушення, що відкрили необмежені можливості зростання виробництва продовольства, були викликані розвитком біотехнології, а саме одним з трьох основних її напрямків – генної інженерії (зміна генотипу рослин і тварин на основі рекомбінації ДНК), стрімкий розвиток якої і призвів до виникнення генетично модифікованих організмів, чи генетично модифікованого продовольства. Зважаючи на останні світові тенденції щодо невизначеності корисності вживання такої продукції в їжу з точки зору подальшого її впливу на здоров'я споживачів, вважаємо за необхідне прийняття державних заходів щодо обмеження її надходження на внутрішній ринок країни та недопущення вирощування власними товаровиробниками такої продукції, що призначена для споживання.

Противагою цим тенденціям може стати розвиток органічного землеробства та збільшення на його основі обсягів виробництва вітчизняної конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції. Основними чинниками, що зумовлюють розвиток органічного землеробства і визначають його переваги порівняно з інтенсивними технологіями є наступні: органічний продукт знижує ризик захворювань, викликаних застосуванням пестицидів, і ризик забруднення води шляхом ґрунтового самоочищення; сприяє збереженню поверхневого шару ґрунту; зберігає необхідний баланс для здорової екосистеми; сприяє інноваційним дослідженням з метою зниження сільськогосподарського вторгнення в навколишнє природне середовище, сприяє збиранню і збереженню насіння унікальних сортів і видів. Крім того, органічні продукти харчування мають значно вищі смакові властивості. Отже, розвиток органічного землеробства в Україні сприятиме екологізації галузі, посиленню її експортного потенціалу та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної харчової продукції.

Леонід Сук

д.е.н., професор,

завідувач кафедри фінансів та обліку

Відкритий міжнародний університет

розвитку людини “Україна”

ОБЛІК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

В сільському господарстві значна частина готової продукції знову використовується у процесі виробництва: насіння на посів, корми для годівлі тварин, переробка сільськогосподарської продукції.

Як правило, завжди є такі ситуації:

а) оприбуткована із виробництва готова продукція рослинництва підлягає реалізації, частина її витрачається для продовження виробництва у цій же галузі і навіть у одному і тому ж підрозділі. Наприклад, зерно, одержане від урожаю, може бути продане, використане на посів у будь-якій бригаді, включаючи і ту, де воно вирощене;

б) готова продукція рослинництва використовується для годівлі тварин. При цьому може бути така продукція, яка одночасно продається, згодовується тваринам, чи висівається для одержання нового урожаю, наприклад, зерно, картопля тощо. Разом з цим є продукція, яка має лише одне призначення – згодовування тваринам – зелена маса, сіно, силос тощо;

в) готова продукція тваринництва реалізується, а частина її призначена для виробничих потреб одних і тих же або різних груп тварин – молоко для випоювання телят і поросят, яйця для одержання пташок, мед для годівлі бджіл тощо;

г) продукція тваринництва потрібна для рослинництва – гній для удобрення сільськогосподарських культур;

д) продукція може мати наступну переробку – зерно мелють на борошно, овочі і фрукти консервують або переробляють на соки, із молока виробляють масло, сметану, сир тощо.

За таких умов постає проблема оцінки готової продукції, яка використана для виробничих потреб. Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [1] містить принцип “історична (фактична) собівартість”, яким визначено, що пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання. Інструктивні матеріали та практика ведення бухгалтерського обліку свідчать про те, що рух готової продукції на підприємстві переважно відображається за її собівартістю.

Якщо продукція, яку можна було б продати, використана для внутрішньогосподарських виробничих потреб, то логічно її оцінювати за цінами реалізації, а не на рівні собівартості. Аргументи можна навести наступні:

1) готова продукція може бути продана і за неї одержана виручка, яка відшкодовує собівартість і принесе чистий прибуток (збиток);

2) якби не було власної готової продукції, то для здійснення виробництва потрібно було б купувати відповідну продукцію (сировину) і платити за неї справедливую ціну;

3) фактична собівартість продукції рослинництва визначається лише в кінці року. Використання її може бути відразу після збирання врожаю, а тому собівартість продуктів переробки (борошно, м’ясо та інша) також можна було б вирахувати не лише в кінці року, а відразу після здійснення переробки, що дає можливість мати інформацію для своєчасного прийняття управлінських рішень.

Оцінка продукції за справедливою ціною допомагає визначити втрачену вигоду, за умови, коли продукція власного виробництва споживається за фактичною собівартістю, а не за цінами можливої її реалізації.

Застосування оцінки продукції за справедливою ціною надасть можливість оперативніше приймати рішення в умовах вибору альтернативи, яка постає перед кожним виробником:

1) виробляти чи купувати;

2) продавати чи обробляти далі.

Продукція, яка виготовляється для власного внутрішньогосподарського споживання, як правило, становить продовження виробничого процесу і має оцінюватися на основі витрат. Ринкова ціна тут не потрібна, бо продукція вироблена не для продажу: сіно, солома, кормові буряки, зелена маса, силос – все це має конкретний напрямок використання – корми для годівлі тварин. Така продукція практично не має вільного ринку, а тому встановити ринкову ціну часто неможливо. За цих умов собівартість виробництва і буде становити її справедливую вартість для даного підприємства.

Отже, готову продукцію, придатну для реалізації, яка використовується для внутрішньогосподарських виробничих потреб, логічно оцінювати за ринковою вартістю, а решту – за виробничою собівартістю.

Такий підхід відповідає нормам Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 “Біологічні активи”, яким визначено, що сільськогосподарська продукція при її первісному визнанні оцінюється за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу або за виробничою собівартістю [2, пункт 12].

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 “Сільське господарство” передбачає, що сільськогосподарську продукцію, зібрану як урожай з біологічних активів суб’єкта господарювання, слід оцінювати за її справедливою вартістю мінус витрати на продаж на час збирання урожаю [3, пункт 13, с. 645].

Сільськогосподарську продукцію оприбутковують так: дебет рахунку 27 “Продукція сільськогосподарського виробництва” і кредит рахунку 23 “Виробництво” за справедливою вартістю. На суму доходу від первісного визнання продукції (різниця між оцінкою продукції за справедливою вартістю і витратами) показують дохід: дебет рахунку 23 “Виробництво” і кредит субрахунку 710 “Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю”. Якщо справедлива вартість отриманої продукції нижча від витрат на її виробництво, то різницю відносять на витрати: дебет субрахунку 940 “Витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю” і кредит рахунку 23 “Виробництво” [4].

Вважаю, що не логічно суму можливого майбутнього доходу відносити в дебет рахунка 23. Рахунок 23 призначений для обліку витрат. Інформація з нього використовується для калькулювання собівартості продукції, яка не повинна включати доходи. При одержанні сільськогосподарської продукції з виробництва пропоную робити такі записи: дебет рахунка 27 – на вартість продукції за справедливою вартістю, кредит рахунка 23 – на суму наявних витрат, кредит субрахунка 710 – на суму доходу від первісного визнання продукції.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. – Електронний ресурс. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 “Біологічні активи”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 18 листопада 2005 р. № 790, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 5 грудня 2005 р. за № 1456/11736. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності та бухгалтерського обліку. – К.: Видавничий дім “Сварог”, 2012. – 734 с.
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291. – Електронний ресурс. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Петро Сук
д.е.н., професор,
професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України
“Ніжинський агротехнічний інститут”

ОБЛІК ЗАТРАТ ЗА СТАТТЯМИ

Бухгалтерський облік повинен забезпечити одержання інформації про використання матеріальних, фінансових і трудових ресурсів у процесі діяльності підприємства. В економічній літературі поряд з терміном “Витрати” зустрічаються “Затрати”, “Виплати”, “Видатки” тощо. Переважна більшість вчених термін “Затрати” пов’язують з виробництвом продукції і калькулюванням її собівартості, а термін “Витрати” – з визначенням фінансового результату діяльності підприємства.

Глибоко досліджуючи бухгалтерське розуміння витрат і собівартості в постіндустріальній економіці, М.І. Скрипник робить висновок: “Таким чином, встановлено, що термін “Затрати” стосується будь-якого використання ресурсів, в тому числі на придбання активів, в той час, як термін “Витрати” – використання тільки тих ресурсів, які при визначенні прибутку суб’єкта господарювання за даний період часу ставляться у відповідність доходам” [1, с. 75].

Для того, щоб уявити значення термінів “Затрати” і “Витрати”, прослідкуємо, на якій стадії кругообороту капіталу вони появляються і яку відіграють роль. Кругооборот капіталу включає три стадії: придбання, виробництво, реалізація.

На стадії придбання (перша фаза) грошові кошти перетворюються в предмети і засоби праці. Предмети праці виступають у формі виробничих запасів, які використовуються у процесі виробництва, а засоби праці – у формі знарядь праці. Вони включаються у витрати в сумі амортизації за звітний період. Одночасно залучаються трудові ресурси. На цій стадії відбуваються покупки засобів і предметів праці та трудових ресурсів. Сума активів не змінюється. Вони просто приймають іншу форму.

У процесі виробництва (друга фаза) відбувається поєднання робочої сили із засобами виробництва, в результаті чого створюється готова продукція, тобто появляється новий товар. Понесені затрати накопичуються на калькуляційних рахунках, групуються за статтями і формують собівартість продукції. Одночасно відображаються витрати періоду, які не включаються у виробничу собівартість продукту. Це адміністративні витрати та витрати на збут. Стадію процесу виробництва характеризує поняття “Затрати”, тобто ресурси перетворюються в нові цінності. Сума активів залишається незмінною.

На стадії реалізації (третья фаза) здійснюються продажі створеного продукту і одержується виручка. Різниця між доходами (виручкою від реалізації) і витратами становить фінансовий результат діяльності підприємства. На цій стадії собівартість реалізації і витрати періоду визнаються як витрати. У разі коли на підприємстві немає незавершеного виробництва та перехідних запасів і вся готова продукція продана, то затрати, понесені на стадії виробництва, дорівнюють витратам, відображеним на стадії реалізації.

Таким чином, термін “Затрати” вживається у процесі виробництва, під час якого здійснюється перетворення запасів у інший продукт, а термін “Витрати” використовується в процесі реалізації з метою визначення фінансового результату шляхом порівняння доходів і витрат. Під час аналізу діяльності підприємства терміни “Затрати” і “Витрати” застосовуються як синоніми, тобто показують одне і те ж явище.

З метою поглиблення аналізу процесу виробництва витрати групують за статтями. Стаття витрат (калькуляції) – певний вид витрат, що включається у собівартість. П(С)БО 16 “Витрати” зазначено, що перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) встановлює підприємство [2].

Методологічні та методичні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства визначає П(С)БО 16 “Витрати” та “Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій”, яка затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291 [3].

Для окремих галузей економіки облік витрат регулюється Методичними рекомендаціями, яких налічується біля 20.

Галузеві методичні рекомендації дають перелік статей витрат. Їх назва і кількість не однакові. Так, в промисловості передбачено виділяти 12 статей, в сільському господарстві – 13, в торгівлі – 15, в будівництві – 4 статті.

Рекомендований перелік статей витрат сільськогосподарських і промислових підприємств за назвою має лише одну однакову статтю – “Загальновиробничі витрати”.

Запропоновані методичними рекомендаціями статті витрат не дають можливості згрупувати їх з необхідною для аналізу деталізацією. Саме тому в економічній літературі є багато пропозицій щодо удосконалення складу статей витрат в різних галузях економічної діяльності. До цього часу однозначного обґрунтованого переліку статей витрат немає. Часто просто наголошується на тому, що потрібно деякі статті витрат об’єднати, а інші роздрібнити або додати нові статті.

Витрати обліковують по дебету рахунків 23 “Виробництво”, 91 “Загальновиробничі витрати”, 92 “Адміністративні витрати” та інших. Запис роблять із кредиту кореспондуючих рахунків активів і зобов’язань. Кожний з них призначений для обліку конкретних видів груп засобів або джерел. Тому під час обліку процесу виробництва витрати доцільно відображати з кредиту відповідних рахунків, а не обґрунтовувати перелік статей витрат. Групування витрат має визначатися самою системою бухгалтерського обліку, яка включає систематизований перелік (план) бухгалтерських рахунків.

Список використаних джерел

1. Скрипник М.І. Розвиток бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю витрат на калькулювання собівартості продукції : монографія / М.І. Скрипник. – Житомир, 2011. – 732 с.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 січня 2000 р. за № 27/4248. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291. – Електронний ресурс. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Сергій Ткаченко

д.е.н., доцент,
виконуючий обов'язки ректора
Вищого навчального закладу
«Міжнародний технологічний університет
«Миколаївська політехніка»

Олена Потишняк

д.е.н., доцент, професор кафедри
організації виробництва, бізнесу та менеджменту
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ АМПЛУА КОНЦЕПЦІЇ (СИСТЕМИ) БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПЛАНІМІРНОГО ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ Й ОЦІНКИ І ПРОЦЕСУ КВЕСТУРИ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Посилення ролі системи бухгалтерського обліку як інструменту єдиного(комплексного) економічного аналізу та оцінки і управління виробничо-господарським процесом можливо на основі модельного опису теорії із подальшою імітацією облікового-економічного процесу на сучасних машинах електронних цифрових. При цьому передбачається, що одночасно на ймовірнісно-статистичній основі відбувається імітація та виробничо-господарського процесу. На введенні імітованого обліково-економічного процесу задається реальна або ймовірна послідовність виробничо-господарських операцій. У результаті багаторазових експериментальних циклів (прогонів) моделі на машинах електронних цифрових можуть бути досліджені, наприклад, наступні питання: які були б результати діяльності виробничо-господарської одиниці, якщо починаючи із якогось моменту часу, не чекаючи кінця звітної періоду, були зроблені такі або інші виробничо-господарські операції; які причинно-наслідкові зв'язки між операціями і результатами виробничо-господарського процесу й інше.

З'являється також можливість зіставити різні системи бухгалтерського обліку, оцінити та відібрати із них найбільш економічно ефективну (рентабельну) доктрину. Для цієї мети можливо застосувати наступний підхід. Модельні описи різних систем бухгалтерського обліку реалізуються на машинах електронних цифрових; на фундаменті (основі) одних і тих же послідовностей виробничо-господарських операцій здійснюється прогін на машинах електронних цифрових моделей різних конструкцій бухгалтерського обліку. Отримані результати зіставляються із точки зору економічної ефективності (якості) систем для тих або інших цілей, наприклад, для мети планування та комплексного економічного аналізу, оцінки.

Реалізація форми (моделі) на машинах електронних цифрових може посилити пізнавальні можливості методи(системи) бухгалтерського обліку, певною мірою забезпечити ув'язку її проблематики (задачі) із завданнями планування і систематичного (комплексного) економічного аналізу та оцінки у результаті імітації виробничо-господарського процесу на основі реалізації і дослідження моделі на машинах електронних цифрових у вирішенні наступних стандартизованих (типових) альтернатив: визначити послідовність виробничо-господарських операцій, які відповідають певним обмеженням, на основі інформаційних даних бажаного кінцевого становища виробничо-господарських засобів; передбачити стан виробничо-господарських засобів до моменту часу, виходячи із їхнього стану на момент часу та припускаючи послідовність виробничо-господарських операцій, які відповідають певним обмеженням; те ж саме, що і у попередньому пункті, але для набору послідовностей виробничо-господарських операцій; вибрати із асортименту послідовностей виробничо-господарських операцій ту, яка задовольняє завданням умовам виходячи зі стану виробничо-господарських засобів на момент часу та знаючи бажаний їх стан на момент часу; визначити послідовність виробничо-господарських операцій, яка призведе до бажаного кінцевого стану виробничо-господарських засобів, виходячи із їхнього стану на момент часу; визначити,

чи цілковито досяжним виступає певний стан виробничо-господарських засобів до моменту часу, виходячи із їхнього стану на момент часу; визначити, до якого саме становища може призвести виробничо-господарські засоби певна послідовність виробничо-господарських операцій до моменту часу, виходячи із їхнього стану на реальний відрізок часу(момент) часу.

Вирішення подібного комплекту цілеспрямованих дилем (завдань) при наявності моделі зводиться до машинного електронного цифрового пошуку формальної виводимості одних формулювань(теорем) із інших при дотриманні кола певних чітко окреслених умов, ін.

Закономірності, виявлені на базисі (основі) ефективного (продуктивного) економічного модельного експерименту і планомірного (комплектного) економічного аналізу та оцінки, можуть бути надалі використані у регулюванні виробничо-господарським процесом. Зауважимо, що виступаємо ініціаторами організації перших економічних експериментів, які повинні дослідити економічні процеси за допомогою активного втручання і спостереження за результатами (на противагу пасивному спостереженню). Форми та методи діючої системи планування і економічного стимулювання були також перевірені в умовах експериментів. У розглянутому нами випадку мова йде про активний модельний експеримент. Дозволяючи аналізувати, оцінювати різні виробничо-господарські ситуації, виявляти можливі результати господарювання у майбутньому, модельний експеримент виступає економічно ефективним (результативним) засобом для пошуку та знаходження оптимальних рішень із функціонально розвинутої системи управління підприємством промисловості й виробничим об'єднанням, ін.

Василь Файфура

к. е. н., доцент, т. в. о. завідувача кафедри екології та агрономії
Тернопільський національний економічний університет

ЕКОСИСТЕМНЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Таке управління водоресурсною складовою сталого розвитку, поряд з державним управлінням і економічним регулюванням водокористування, формує цілісну систему заходів щодо реалізації водної політики у країні за басейновим принципом. Але у його особливість у тому, що в основу закладена природна складова – якщо державне регулювання провадиться посередництвом спеціально уповноважених басейнових органів управління, а економічне регулювання запровадженням економічного механізму природокористування, то екосистемне управління водою розв'язує завдання раціонального використання, охорони і відтворення водних ресурсів у межах гідроекосистем, котрі формуються у межах водозбірних площ.

Кожен річковий басейн у природному стані становить замкнену систему, в межах якої відбуваються основні цикли руху речовин. Кожен великий басейн є системою водозборів меншого рівня. А тому басейновий принцип, і на його основі інтегрований підхід до управління розвитком територій, сприяє забезпеченню на практиці пріоритетів екологічних факторів на всіх рівнях – від локального (водозбір невеликого струмка чи річки) до міждержавного [4; с. 31]. Басейновий підхід довів свою дієвість як відносно басейнів великих рік так і для басейнів малих річок.

І зумовлено це кількома перевагами [1]: водні об'єкти, особливо ріки, найчастіше слугують шляхами міграції забруднень і їх акумуляції; басейн річки є реальною геосистемою, а відтак реальною управлінською одиницею; існує чітка ієрархічна підпорядкованість річкових систем. Крім того, гідроекосистеми є середовищем для існування об'єктів флори і фауни, підтримання біорозмаїття і природних краєвидів, а водні артерії забезпечують регулювання водних режимів, розчинення і змивання відходів та стоків, транспортування поживних і забруднюючих речовин. Також вони важливі з погляду водопостачання населення і господарства водою і мають важливе транспортне значення. Тому, коли йде мова про управління водними ресурсами, то під ним, зазвичай, розуміють

комплексний розвиток річкового басейну в цілому, який охоплює три пов'язані між собою концепції розвитку: концепцію багатоцільового проекту використання водосховищ; концепцію цілісного розвитку водозбірного басейну в цілому; програми комплексного басейнового розвитку.

Багатоцільове використання водосховищ передбачає будівництво і використання крупних гідротехнічних споруд задля задоволення низки потреб виробничого і невиробничого призначення, а саме промислового, сільськогосподарського, господарсько-побутового водопостачання; виробництва електроенергії; потреб водного транспорту; зрошення; територіального перерозподілу водних ресурсів; регулювання сезонних коливань у забезпеченні території водними ресурсами; забезпечення водно-екологічної безпеки території, в т. ч. регулювання паводків.

В основі другого підходу освоєння водозборів лежить ідея боротьби з паводками. За її положенням будівництво одного гідротехнічного вузла задля регулювання річкового стоку може виявитися недостатнім і неефективним, що й передбачає необхідність регулювання стоку в межах усього річкового басейну. На малих ріках України, особливо у період 60-х років ХХ ст., широко практикували регулювання стоку дрібними ставками і водосховищами з одночасними випрямленням і поглибленням їх русел, будівництвом каналів. З одного боку це прискорило проточність рік, зменшило площі затоплення і висоту рівня підйому води в періоди весняних паводків, скоротило періоди їх протікання, сприяло розвитку малої гідроенергетики, ставкового рибництва, але спричинило непоправні екологічні наслідки і зростання додаткових економічних ресурсів для їх усунення.

У водогосподарській практиці найширше напрацьованими стали ідеї комплексного розвитку річкового басейну. Комплексність його розвитку передбачає: всебічний соціально-економічний розвиток регіону на основі як найповнішого використання його природних, трудових і виробничих ресурсів; забезпечення пропорційності і раціональності розвитку продуктивних сил в межах басейну; оптимізацію галузево-територіальної структури водоспоживання; формування ефективного водогосподарського комплексу басейнового типу як сукупності пов'язаних між собою єдиним джерелом водопостачання водокористувачів.

У кінцевому результаті всі ці підходи були реалізовані в інтегрованому підході управління водними ресурсами. Основними принципами інтегрованого управління водними ресурсами є: принцип комплексності захисту всіх вод (річок, озер, прибережних і підземних вод); басейновий принцип управління водними ресурсами; принцип широкого залучення громадян та громадських організацій; принцип послідовного удосконалення законодавства [Климчик. - 37].

Такий тип управління водними ресурсам об'єднує економічні, організаційно-адміністративні, правові та морально-етичні методи, засоби та впливи задля забезпечення сталого і збалансованого розвитку водних ресурсів на основі врахування усіх можливих соціальних, економічних і природоохоронних інтересів та протиріч і координує розвиток водного сектора, земле- та інших видів природокористування [3]. Його необхідно розуміти, в першу чергу, як цілеспрямований процес екологічно збалансованого природокористування, збереження екосистемних послуг довкілля, підвищення економічної ефективності господарювання, зростання рівня життя й добробуту населення.

Запровадження екосистемних підходів до управління ресурсами стало наслідком розуміння, що екосистеми, процеси та явища, які в них відбуваються, несуть суспільству чимало благ, а екосистемні утворення є інтегральною формою ресурсів природи. Екосистеми виконують, важливі функції споживчого блага як середовища існування, провадження господарської діяльності та формування необхідної зони чи простору комфорту і життєвої безпеки. Вони є джерелами виробничих ресурсів, у них формуються ніші техногенних просторів (коридорів), вони асимілюють значну частину впливів антропогенного походження.

Екосистемне управління водними ресурсами, на основі управління всіма наявними на території водозбору ресурсами, при ефективному використанні потенціалу екосистемних

послуг покликані попередити якісне і кількісне виснаження водоресурсних систем, забезпечити якісною питною водою населення, яке проживає в межах водозбору, запобігти шкідливій дії води, сприяти стабільному розвитку регіону. Урахування екологічних обмежень і вимог при прийнятті рішень щодо соціального і економічного розвитку територій дасть змогу сформувати стійку екологічну безпеку водокористування і водоспоживання, раціонально використовувати водні ресурси, зберегти біологічне розмаїття водних екосистем та вирішити низку інших важливих питань, які входять до сфери водної політики країни.

Список використаних джерел

1. Кирилюк О. В. Історія становлення басейнового підходу у географії та екологічному руслознавстві.
http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nzvdpu_geogr/2007_14/PART1/istoriya%20stanovlennya%20baseunovogo%20pidxody.pdf
2. Климчик О. М., Пінкіна Т. В., Пінкін А. А. Впровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом // Scientific Journal «ScienceRise» №4(45)2018. С. 36-40.
3. Про внесення змін до законодавчих актів України про впровадження інтегрованих підходів в управління водними ресурсами за басейновим принципом : Закон України від 4 жовтня 2016 р. № 1641-VІІІ П Відомості Верховної Ради України. 2016. № 46. Ст. 780.
4. Файфура В., Надвичний С. Екосистемні послуги та платежі у формуванні й оптимізації довкілля. Регіональні аспекти розвитку: розміщення продуктивних сил України. Випуск 19. Тернопіль, Економічна думка, 2014. С. 28-33.

Михайло Федірко

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЕНЕРГОСЕРВІСУ

Важливим фактором формування ринку енергосервісу є аналіз динаміки кількості спожитої енергії. За статистичними даними енергетичних балансів Державної служби статистики України [1], за останні роки в структурі кінцевого споживання енергії житлового сектору саме частка природного газу є найбільшою.

Аналіз факторів, які в останні роки здійснюють найбільший вплив на обсяги споживання природного газу населенням та ОСББ, показує, що основними зовнішніми та внутрішніми факторами є:

тарифи на газ;

сезонний фактор (температура зовнішнього повітря в опалювальний сезон);

доходи населення.

Різке підвищення ціни на газ та встановлення єдиного тарифу для підприємств і населення спонукає останніх до використання енергоефективності технологій та енергозбереження власних помешкань. За даними Держенергоефективності, в 2014-2017 роках домогосподарствам було видано близько 80 тис. “теплих кредитів” на суму 1.25 млрд. грн., із яких близько 14 тис. кредитів – на придбання негазових котлів, 45 тис. – на заміну вікон, 14 тис. – на обладнання та теплоізоляційні матеріали.

Проте, протягом січня - березня 2018 року видача кредитів на енергоефективні заходи в рамках Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, затвердженої постановою КМУ №243 [2], не здійснювалася. Відповідно, Агентством не проводилася виплата відшкодування за зведеними реєстрами позичальників у поточному році.

Аналізуючи період запровадження системи субсидій та пільг, можна зробити висновок, що вона не заохочує субсидіантів належним чином до зменшення обсягів споживання газу. Основною причиною є відсутність у останніх фінансової зацікавленості в такій економії.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, оприлюднює загальноукраїнську інформацію та статистичну інформацію європейських інституцій з метою надання споживачам ключової інформації про споживання ними енергоресурсів, яка має бути використана постачальниками природного газу, що здійснюють постачання природного газу побутовим споживачам.

В таблиці, представленій нижче, наведено поквартальну динаміку обсягу споживання природного газу населенням та підприємствами комунальної теплоенергетики для потреб населення.

Таблиця 1

Зведений аналіз динаміки обсягу споживання природного газу населенням та підприємствами комунальної теплоенергетики для потреб населення

Рік	Квартал	Динаміка обсягу споживання природного газу, млрд. куб. м.
2014	1	11,4
	2	12,8
	3	15,7
	4	18,3
2015	1	21,8
	2	21,5
	3	23,7
	4	24,2
2016	1	24,6
	2	25,7
	3	26,8
	4	26,7
2017	1	25,8
	2	26,3
	3	27,8
	4	28,1

Розроблено на основі [1]

Відповідно, проаналізувавши статистичні дані річного споживання бачимо сезонні коливання обсягів споживання природного газу споживачами, які використовують його комплексно, у тому числі для опалення в індивідуальних будинках.

Сезонні коливання – це більш чи менш сталі внутрішньорічні коливання в ряді динаміки, що обумовлені специфічними умовами споживання, наприклад, опалювальним сезоном. Для дослідження сезонних процесів надзвичайно важливо вивчити тенденцію сезонних коливань, що склалися, і розробити прогноз на найближчу перспективу, головним чином, на наступний рік. В нашому випадку при використанні поквартальної динаміки обсягу споживання буде спостерігатися періодичність сезонних коливань.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України енергетичних балансів. Доступ: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/energ.htm

2. Кабінет Міністрів України: Постанова від 1 березня 2010 р. №243 Київ «Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки». Доступ: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-p>

Василь Царукк.е.н., заступник директора
Рівненський коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОРПОРАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ**

Глобалізація світових аграрних ринків і посилення як внутрішньої, так і зовнішньої конкуренції, спонукають бізнес до оптимізації витрат з метою нарощення тактичних переваг і генерування стратегічних пріоритетів. Сучасні тенденції агропромислового бізнесу як в Україні, так і в світі, доводять ефективність інтегрованих аграрних комплексів, які володіють концептуальними, організаційними та правовими особливостями, відповідно потребують адекватного обліково-аналітичного забезпечення.

Однією з основних вимог побудови системи бухгалтерського обліку як інформаційної основи ефективного менеджменту підприємства є необхідність врахування основних типів стратегій бізнесу. Згідно із загальною теорією стратегічного менеджменту Т. М. Лапорте визначає три основні типи стратегій: 1) макростратегії (здійснюються урядом для вирішення зовнішніх загроз: прикордонного контролю, зміцнення активів, захисту та координації роботи в надзвичайних ситуаціях); 2) мікростратегії (реалізуються конкретними організаціями з метою обмеження вразливості до порушення або запобігання діям конкурентів стосовно використання організації як стартового майданчику для атак); 3) структурні стратегії (реалізуються урядом спільно з основними приватними чи неурядовими організаціями для координації діяльності на загальносекторальній або міжсистемній основі) [3].

Із трьох розглянутих типів стратегій, згідно з ідентифікацією предмета бухгалтерського обліку, обліково-аналітична система підприємства може використовуватися виключно для мікростратегій, зокрема в частині проведення оцінки рівня конкурентного середовища та оцінки внутрішніх можливостей протидії загрозам, що виникають у зовнішньому середовищі.

Обґрунтування теоретико-методологічних основ обліково-аналітичного забезпечення менеджменту доцільно проводити з врахуванням класифікації стратегій підприємств за ієрархічними рівнями та ступенем декомпозиції. Однак, незважаючи на те, що така ієрархія стратегій вважається традиційною для представників зі сфери стратегічного менеджменту, серед учених на сьогодні відсутній єдиний підхід до виділення кількості рівнів підприємства, на основі яких обґрунтовано типи стратегій. Зокрема, І. Ансофф, Г. Мінцберг і Д. Арутюнова виділяють четвертий рівень – лінійний (оперативний) тип стратегій як базовий рівень побудови корпоративної стратегії. Для реалізації кожного із виділених типів стратегій можуть бути застосовані різні моделі. Типовим прикладом аналізу варіантів побудови корпоративної стратегії є застосування матриці Бостонської консалтингової групи, а для бізнес-стратегії – моделі «П'яти сил» М. Портера. Незважаючи на те, що найвищим рівнем стратегій є корпоративна, яка стосується підприємства в цілому, вона розглядається вченими крізь призму бізнес-стратегії, пов'язаної з функціонуванням стратегічних бізнес-одиниць – підрозділів, які випускають однотипну продукцію і можуть розробляти власну конкурентну стратегію.

Кожна стратегічна бізнес-одиниця як базисний елемент окремої бізнес-стратегії має свою унікальну місію, лінійку продуктів та ринки відносно інших стратегічних бізнес-одиниць підприємства. Серед учених існує єдність у поглядах щодо розуміння сутності стратегічної бізнес-одиниці, тому більшість дефініцій є подібними. Зокрема, А. Шерплін стверджує, що стратегічна бізнес-одиниця – це частина підприємства, яка відокремлено розглядається для цілей стратегічного менеджменту [4, с. 6]. Представники компанії «SAP» визначають стратегічні бізнес-одиниці як найменші одиниці підприємства, для яких можна

визначити певні ринки і капітал, що використовується для функціонування цих ринків [5]. Існування загальноприйнятого підходу до розуміння сутності стратегічної бізнес-одиниці дозволяє використовувати її як теоретичний конструкт моделі обліково-аналітичного забезпечення менеджменту підприємства.

У комп'ютерній інформаційній системі R/3 компанії «SAP», яка дозволяє реалізувати окремі елементи концепції стратегічного менеджменту в умовах комп'ютерного середовища, типова звітність для стратегічної бізнес-одиниці або стратегічних підрозділів містить: баланс і звіт про прибутки та збитки, фінансові показники (коефіцієнт віддачі капіталу тощо), маржинальний прибуток на одиницю продажів, доходи нових видів продукції тощо [2].

Корпоративна стратегія є сукупністю бізнес-стратегій, які стосуються управління окремою стратегічною бізнес-одиницею, що взаємодіє із відповідною стратегічною бізнес-зоною. У підсумку К. Уорд доходить висновку, що коли немає значної різниці між корпоративною і конкурентною (бізнес) стратегією, то немає ніякої очевидної причини для різної фінансової інформації, яка буде необхідна для їх реалізації [6].

Таким чином, для ефективного формування і реалізації корпоративної стратегії та бізнес-стратегій підприємства необхідна однакова фінансова інформація в розрізі стратегічних бізнес-одиниць та адекватних їм стратегічних бізнес-зон. Відповідно до цього для розробки системи інформаційної підтримки прийняття стратегічних рішень підприємства необхідною є розробка системи обліково-аналітичного забезпечення управління стратегічною бізнес-одиницею та релевантною стратегічною бізнес-зоною.

Результати проведеного нами дослідження доводять, що основними одиницями аналізу, які дозволяють забезпечити формування і надання інформації для стратегічного управління, є стратегічні бізнес-одиниці, стратегічні бізнес-зони та ланцюжки вартості М. Портера. Перші два елементи використовуються для функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення формування і реалізації бізнес-стратегій, а ланцюжки вартості – для надання інформації стратегічного характеру про функціональні стратегії. Ланцюжки вартості за видами діяльності сільськогосподарського підприємства можуть бути побудовані лише після проведення сегментації всієї діяльності підприємства шляхом виділення у його складі стратегічних бізнес-одиниць. За обраним підходом функціональні стратегії стосуються окремих видів діяльності підприємства (основних і допоміжних), які є об'єктом дослідження на основі використання методу ланцюжка вартості, орієнтованого на формування і забезпечення зростання конкурентних переваг підприємства.

Згідно запропонованій моделі формування та представлення облікової інформації для потреб стратегічного менеджменту можна виділити два основних виміри акумулювання облікової інформації стратегічного спрямування: 1) стратегічні бізнес-одиниці; 2) ланцюжки вартості основних і допоміжних видів діяльності. Кожен із наведених вимірів передбачає необхідність створення окремих систем для обробки і надання облікової інформації в необхідних розрізах для ефективного функціонування системи стратегічного менеджменту.

На думку Ю. Барчі, М. Шентірмей і З. Земана [1, с. 14], на особливу увагу заслуговує підхід управління ланцюжком вартості, який у частині обліково-аналітичного забезпечення цього процесу є новим напрямом стратегічно орієнтованого бухгалтерського обліку. Характерною особливістю підходу є необхідність розрахунку доходів і витрат не лише щодо конкретного підприємства, а й щодо життєвого циклу продукту загалом. Виникнення такого підходу можна вважати одним із елементів нової управлінської стратегічної парадигми.

Список використаних джерел

1. Barczy J., Szentirmai M., Zeman Z. The (information-) connection between the strategic management-accounting and the company valuation – Режим доступу: <http://ssrn.com/abstract>.
2. Definition of Reporting Requirements – Режим доступу : http://help.sap.com/saphelp_46c/helpdata/ru/7e/d42732455911d189400000e8323c4f/content.htm/.
3. LaPorte T. M. Governance and the Specter of Infrastructure Collapse – Режим доступу : <http://www.researchgate.net/publication/239781899>.

4. Sharplin A. Strategic Management. – New York : McGraw-Hill. 1985. 832 p.
5. Strategic Business Units – Режим доступу : http://help.sap.com/saphelp_46c/helpdata/ru/7e/d427f5455911d189400000e8323c4f/frameset.htm.
6. Ward K. Strategic management accounting / Keith Ward. – Routledge. 2012. 307 p.

Ганна Цимбалюк

аспірант

Хмельницький національний університет

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Однією з центральних галузей харчової промисловості України є хлібопекарська, призначення якої проявляється в забезпеченні виробництва хліба, хлібобулочних та інших борошняних виробів у обсягах, які відповідають нормам державної продовольчої безпеки.

На сучасному етапі хлібопекарська галузь характеризується стабільним рівнем попиту на свою продукцію, однак відповідно до офіційної статистики динаміка обсягів виробництва хліба, хлібобулочних і борошняних виробів в Україні має стійку щорічну тенденцію до зниження і за останні п'ять років (2013–2017 рр.) знизився на 661 тис. т, або на 28,2 % – з 2344 тис. т до 1683 тис. т. Це пов'язано насамперед зі скороченням населення країни (за аналізований період на 6,5%), зниженням купівельної спроможності (середня заробітна плата за останні п'ять років збільшилась на 11%, тоді як вартість основних продуктів харчування підвищилися на 210–490 %, вартість продукції хлібопекарської галузі зросла в 2,2 рази), змінами в структурі харчування громадян України (переорієнтація споживача на інші продукти харчування, активна пропаганда здорового харчування, що зводить до мінімуму вживання хлібобулочних виробів), зменшення кількості самих споживачів в зв'язку з втратою ринків збуту в Донецькій і Луганській областях і в Криму, а також втрата виробничих потужностей в даних регіонах [1].

Дослідження зовнішнього і внутрішнього середовища діяльності підприємств хлібопекарської галузі дозволило визначити і таку проблему її функціонування як значний обсяг тіньового ринку хлібобулочної продукції (згідно даних офіційної статистики, якщо обсяг виробництва хліба, хлібобулочних і борошняних виробів в Україні за 2017 рік розділити на чисельність населення (у 2017 році становила майже 42,5 млн.чол.) та кількість днів у році, то вийде, що щодня на одну людину припадає лише близько 109 грам продукту) виробництва якої, як правило, здійснюється з порушеннями технологічних умов, що в першу чергу відображається на її якості та неможливості здійснення належного контролю [1].

Проблемним чинником, що стримує стратегічний розвиток галузі і перешкоджає ефективному управлінню, є слабкий технологічний розвиток виробництва. На жаль, вітчизняні виробники хлібопекарського устаткування пропонують продукцію, що не відповідає світовим тенденціям. Як правило, порівняно з імпортним, аналогічне українське устаткування є менш технологічним, більш енергомістким, менш надійним у процесі експлуатації. Але для покращення функціонування підприємств галузі необхідною складовою є процес оновлення технологічного забезпечення виробництва [2].

Одним із варіантів вирішення таких проблем у хлібопекарській галузі є застосування інноваційних підходів та ідей, адже щоб відповідати сучасним вимогам підприємствам необхідно щоденно моніторити зміни на ринку, удосконалювати існуючу продукцію, технології виробництва, методи їх реалізації, впроваджувати технічні нововведення, маркетингові стратегії, а також розробляти нові товари та виводити їх на ринок [3, с. 60].

Дані статистичних досліджень показують поживлення інноваційної активності промислових підприємств України, про що свідчить зростання кількості впроваджених нових технологічних процесів у 2017 році – 165 (на 49 більше ніж у 2015 році), а кількість

найменувань впроваджених інноваційних видів продукції збільшилась за цей же період на 108 найменувань і станом на 2017 рік складає 563. Але, в загальному процес впровадження інноваційних технологій в хлібопекарській галузі є повільним і потребує поштовху для його активізації і практичної реалізації.

Відтак, управління якістю продукції досліджуваної галузі потребує інноваційних нововведень в наступних напрямках:

– ефективне управління трудовим потенціалом (використання таких сучасних методик як «корпоративний університет», «віртуальна школа», «соціальна карта співробітника», коучинг і т.д.) [4, с.57];

– освоєння нових технологій (створення нових сортів пшениці і розроблення новітніх біопрепаратів, що здатні істотно підвищувати врожайність цієї культури, нові технології заморожування тіста, освоєння нових технологій використовуючи штучний інтелект та IT-рішення з мультимедійною інформаційною підтримкою та ін.);

– комплексна автоматизація (створення технологічної ділянки або навіть підприємства, яке буде функціонувати як один механізм та впровадження нового програмного забезпечення в галузі систем управління підприємствами, систем збору, обробки та збереження даних);

– впровадження нового виробничого обладнання та розвиток виробничої інфраструктури (встановлення технологічної лінії з автоматичним, програмованим, високотехнологічним імпортом устаткуванням);

– впровадження нових матеріалів (використання нетрадиційної сировини, такої як зерно тритикале, плоди глоду для збагачення тіста поживними речовинами);

– реалізація ефективної фінансової політики (шляхом покращення результатів фінансово-господарської діяльності підприємства, раціоналізації використання виробничих ресурсів, залучення іноземних інвестицій, підтримки на рівні держави).

За таких умов надзвичайно важливим є формування ефективної системи управління якістю продукції хлібопекарської галузі, що дасть можливість вчасно реагувати на вплив внутрішніх та зовнішніх чинників, ефективно здійснювати господарську діяльність та використовувати виробничі потужності, підвищити конкурентоспроможність та розширити ринки збуту, забезпечити прозорість та легкість управління діяльністю та якістю продукції, провести комп'ютеризацію та автоматизацію виробничих, технологічних, управлінських та інших процесів, спрямованих на забезпечення контролю та дотриманням встановлених правил ведення їхньої організації.

Список використаних джерел

1. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний сайт державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.10.2018).

2. Дзик О.В. Інноваційні аспекти управління в контексті стратегічного розвитку хлібопекарської галузі України. Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні підходи до управління підприємством». – Режим доступу: <http://conf.management.fmm.kpi.ua/vi-konf/paper/view/1445> (дата звернення 12.10.2018).

3. Кириленко Х.В. Інноваційний розвиток хлібопекарської галузі: проблеми та напрямки їх вирішення. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток: освіта та наука ХХІ століття» від 19 червня 2018 року у м. Київ. - Т.3. С.59-62.

4. Ткаченко А.М., Силенко С.А. Інноваційні підходи до управління трудовим потенціалом суб'єкта господарювання – основа формування антикризового управління. Збірник наукових праць «Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності». 2015. №1. С.53-59.

Надія Ціцькак.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний аграрний університет**Ольга Малецька**к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний аграрний університет**ОБЛІК НАЯВНОСТІ І РУХУ ВЛАСНИХ ТА ОРЕНДОВАНИХ
ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Україна входить до числа найбільших виробників сільськогосподарської продукції завдяки високій забезпеченості родючими землями. Земельний фонд України складається із земель, що мають різноманітне функціональне використання. Станом на 1 січня 2016 р. земельний фонд нашої країни складає 60 354,8 тис. га, або майже 6% території Європи, з яких 42,78 млн. га – це сільськогосподарські землі. Зокрема, сільськогосподарські угіддя становлять близько 19% загальноєвропейських, у т. ч. рілля – майже 27%. Показник площі сільськогосподарських угідь у розрахунку на душу населення в Україні є найвищим серед європейських країн – 0,9 га, в т.ч. 0,7 га рілля. За різними оцінками загальна площа чорноземів в Україні становить, від 15,6 до 17,4 млн. га, або близько 8% світових запасів [5, с. 585].

Із вступом України на шлях незалежного розвитку розпочалися реформи у всіх сферах суспільного життя. Надзвичайно важливі і глобальні зміни пройшли у площині питань, які пов'язані із питаннями власності, ринку, оренди та оцінкою землі, а також земельними відносинами в сільськогосподарських підприємствах. У всіх сучасних галузях земля має важливе значення. Однак, беззаперечно, найактивніше вона використовується в галузях аграрного виробництва, де одночасно виступає і предметом, і засобом праці. Практично всі економісти-науковці та економісти-практики відзначають вагомість та нероздільність від виробничого процесу земельних ресурсів. Роль землі в сільському господарстві в порівнянні з іншими галузями виробництва дуже відрізняється.

Метою бухгалтерського обліку земельних ресурсів є отримання даних про землю, необхідних для зовнішніх (кредиторів, інвесторів) та внутрішніх користувачів для прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення раціонального та ефективного використання земель. До ключових завдань бухгалтерського обліку земельних ресурсів можна віднести:

- створення належної інформаційної бази щодо відображення фізичного стану земельної ділянки, ведення агротехнічних записів стану та змін по окремих земельних ділянках (сівознах) для систематичного контролю за збереженням якісних характеристик та ефективним використанням земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах;
- чітке документальне оформлення та своєчасне відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з надходженням, вибуттям та використанням земельних ресурсів;
- відстеження змін щодо передачі прав на земельні ресурси, спостереження за рухом земель разом із будівлями та спорудами, відображення змін у складі та стані земельних угідь при переході від одного стану в інший;
- відображення та контроль за наявністю та рухом коштів, призначених для цільового фінансування витрат щодо покращення землі;
- контроль за правильністю нарахування та своєчасністю сплати податків на землю та відображенням їх в обліку [4].

У сільськогосподарському виробництві земля є найважливішим господарським засобом, без якого неможливий процес виробництва. Земля в аграрній сфері функціонує одночасно як предмет праці і як засіб праці. Тому до неї, як і до будь-якого засобу виробництва, є неприпустимий підхід безвартісного ресурсу. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» та Закону України «Про оцінку

земель» земля, як об'єкт обліку обов'язково повинна мати грошову (експертну) оцінку і її вартість, та право користування нею, неодмінно повинні знайти відображення в бухгалтерському обліку.

Земельний фонд України складається із земель, що мають різноманітне функціональне використання. Землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей. Таке визначення земель сільськогосподарського призначення міститься у Податковому кодексі та статті 22 Земельного кодексу [2]. За даними Головного управління Держгеокадастру у Львівській області, загальна площа Львівської області на кінець 2015 року становила 2183,1 тис. га, в тому числі площа земель сільськогосподарського призначення – 1290,1 тис. га, що становить 59,1% від загальної земельної площі даного регіону. Зарахування земельних угідь до балансу сільськогосподарських формувань вимагає чіткого та достовірного інформаційно-облікового відображення. Початковим етапом організації обліку земель сільського господарства є визначення статусу землекористувача, умов та режиму землекористування, якісних та кількісних показників землекористування, рівня родючості земель та інших суттєвих аспектів землекористування [4].

Планом рахунків для узагальнення інформації в бухгалтерському обліку про наявність власних та залучених додаткових земельних ресурсів, про права користування земельними ділянками, про витрати на поліпшення земель та їх забезпечення передбачено ряд бухгалтерських рахунків, на яких відображається інформація про перелічені об'єкти бухгалтерського обліку земель і земельних відносин (рис. 1).

Земельні ділянки обліковуються на підставі свідоцтва, яким посвідчується право власності на земельну ділянку або право постійного користування та встановлюються площа та вартість переданих земельних ділянок. Одиницею обліку є окрема земельна ділянка. Основні документи, які слугують джерелом для збору облікової інформації про земельні ділянки, включають: договір, який підтверджує набуття прав власності на земельну ділянку, договір оренди землі, сертифікат на право на земельну частку (пай), свідоцтво на право колективної власності на землю, свідоцтво на право приватної власності на землю, свідоцтво на право постійного користування землею.

Операції із земельними ділянками у сільськогосподарських підприємствах можна оформляти типовими первинними документами для обліку наявності і руху основних засобів, які затверджені Наказом Міністерства аграрної політики «Про затвердження спеціалізованих форм первинних документів з обліку основних засобів та інших необоротних активів сільськогосподарських підприємств». Проте, форми цих документів повністю не розкривають сутності операцій із земельними ділянками сільськогосподарських підприємств.

В Україні сільськогосподарські землі згідно законодавства можуть використовуватися лише на умовах операційної оренди. Нині понад 90 % аграрних формувань використовує орендовані землі. Тому особливої уваги потребує раціональна побудова системи оренди земель сільськогосподарського призначення. Станом на 01.07.2015 в Україні було укладено 4671,5 тисяч договорів оренди земель сільськогосподарського призначення приватної форми власності (паїв) загальною площею 16579 тис. га (50% від земель приватної власності). Середня орендна плата складала 786 грн./га в рік. Крім того, було укладено 56053 договорів оренди земель державної форми власності з середнім рівнем орендної плати 1356,1 грн/га в рік із значною різницею між областями [6].

Облік орендних операцій здійснюється на позабалансовому рахунку 01 «Орендовані необоротні активи» і регламентується П(С)БО 14 «Оренда». Аналітичний облік нарахування і виплати орендної плати кожному орендодавцю слід здійснювати на основі заключених договорів-оренди. Введення 7-річного мінімального терміну для договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення збігається із значним падінням кількості

зареєстрованих договорів оренди. Цей факт свідчить про те, що не всі сільськогосподарські формування належним чином ведуть облік орендованих земельних ділянок (паїв).

Рис. 1. Об'єкти обліку земельних ділянок та земельних відносин

Отже, в умовах сьогодення новим об'єктом бухгалтерського обліку виступає земля із властивими їй особливостями. Операції із земельними ділянками у сільськогосподарських

підприємствах можна оформляти типовими первинними документами для обліку наявності і руху основних засобів.

Список використаних джерел

1. Жук В. М. Обліково-аналітичне забезпечення земельних відносин. Агроінком. 2011. № 7-9. С. 116-121.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 №2768-14 (зі змінами і доповненнями від 11.02.2015) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Земельний фонд України станом на 1 січня 2015 р. / Державне агентство земельних ресурсів України [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://www.dazru.gov.ua/terra/control/uk/publish/article?art_id=134612&.
4. Ільчак О. В. Бухгалтерський облік сільськогосподарських земель: вимоги міжнародних стандартів. Режим доступу : <http://konf.amsfo.com.ua/buhgalterskij-oblik-silskogospodarskix-zemel-vimogi-mizhnarodnix-standartiv>.
5. Колодій П. П. Проблеми сучасного використання та стан земельних ресурсів. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/126.pdf>.
6. Моніторинг земельних відносин в Україні 2014-2015 / Статистичний щорічник // http://land.gov.ua/wp-content/uploads/_1.pdf
7. Суліменко Л.А., Нечипорук О. В. Особливості бухгалтерського обліку земельних ділянок у фермерських господарствах. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. 2012. № 2 (18). С. 264-270.

Віталій Шапка

аспірант

Тернопільський національний економічний університет

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ
У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Сьогодні в Україні галузі економіки, які фінансуються за рахунок державних коштів, а саме: сфера охорони здоров'я, освіти і науки, спорту та інші, переживають складний період, оскільки в Україні спостерігається спад виробництва, нарощення обсягу державного боргу, настання часу виплати коштів по взятим на себе борговим зобов'язанням, існує недостатність бюджетних коштів для фінансування державних програм. Цей період характеризується великою кількістю проблем, які потребують вирішення як на державному рівні, так і на рівні безпосередніх галузей економіки. Особливо це - проблеми оплати праці працівників бюджетної сфери. Дані твердження є основоположними для удосконалення нинішньої системи стимулювання працівників бюджетних установ, а саме - їх заробітної плати.

Основним стимулом для будь-якого працівника ефективно виконувати ним роботу є заробітна плата. Відповідно до Закону України «Про оплату праці», заробітна плата - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [4].

В бюджетних установах фінансування виплат по заробітній платі здійснюється за окремим кодом економічної класифікації видатків, який є захищеним, оскільки Бюджетний кодекс України визначає у ст. 55: «Захищеними видатками бюджету визнаються видатки загального фонду бюджету, обсяг яких не може змінюватися при здійсненні скорочення затверджених бюджетних призначень», до яких включаються, зокрема, і виплати по заробітній платі працівникам бюджетних установ [1].

Це означає, що виплати по заробітній платі здійснюються першочергово разом з перерахуванням до єдиного соціального фонду. Проте в законодавстві нема чіткого визначення критерію «бюджетний працівник». Виходячи з власних міркувань, можна

сказати, що бюджетним працівником є людина, яка працює в бюджетній установі і отримує заробітну плату з відповідного державного чи місцевого бюджету. Але хочеться зазначити, що існує два види бюджетних працівників:

- 1) працівники, що отримують заробітну плату на основі Єдиної тарифної сітки (ЄТС);
- 2) працівники, що отримують заробітну плату без врахування ЄТС [11].

В першому випадку заробітна плата визначається за методологією ЄТС, а в другому – спеціальними нормативно-правовими актами, які відносяться до спеціального законодавства, що регулює оплату праці окремих категорій працівників, до яких відносяться судді, державні службовці, прокурорські працівники тощо.

Згідно зі ст. 2 Закону «Про оплату праці» фонд оплати праці складається з трьох частин:

- фонд основної заробітної плати;
- фонд додаткової заробітної плати;
- фонд інших заохочувальних і компенсаційних виплат.

З метою упорядкування оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери, а також створення механізму підтримання на постійному рівні оптимальних міжгалузевих та міжпосадових співвідношень в оплаті праці Кабінет Міністрів України затвердив Постанову від 30.08.2002 р. № 1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери». Цей документ затвердив схеми посадових окладів (ставок) керівних, наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників, фахівців, службовців, інших працівників установ окремих галузей бюджетної сфери та інші умови оплати праці (розміри доплат, надбавок, порядок надання матеріальної допомоги тощо).

Власні надходження бюджетних установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету. Вони поділяються на такі групи:

1) надходження від плати за послуги (включаючи плату за надання адміністративних послуг), що надаються бюджетними установами згідно із законодавством. До цієї групи відносяться плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю, надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності, плата за оренду майна бюджетних установ, надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна).

2) інші джерела власних надходжень бюджетних установ, до яких відносяться:

- благодійні внески, гранти та дарунки;
- кошти, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів, у тому числі заходів з відчуження для суспільних потреб земельних ділянок та розміщених на них інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у приватній власності фізичних або юридичних осіб;
- кошти, що отримують вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право.

Низький рівень оплати праці в бюджетній сфері може бути пояснений наступними чинниками:

- спад національного виробництва;
- прояви інфляційних коливань;
- недосконала система індексації заробітної плати;
- недосконала система обчислення прожиткового мінімуму громадян;
- недостатність надходження коштів до Державного бюджету.

Працівники бюджетних установ, що сформувалися як клас «нових» бідних, життєвий рівень яких має від'ємну динаміку щодо мінімальних державних соціальних стандартів. І це незважаючи на те, що з моменту проголошення незалежності України система оплати праці

працівників бюджетної сфери практично постійно знаходиться у стані реформування. За цей період було двічі здійснено перехід від оплати праці за встановленими в абсолютних сумах посадовими окладами до оплати праці на базі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів.

Хоча реформування оплати праці в бюджетній сфері триває вже багато років до сьогодні ситуація із зарплатами працівників організацій охорони здоров'я, культури, мистецтва, освіти, науки тощо залишається критичною. Головними недоліками тут є низькі ставки й оклади, незначна міжпосадова диференціація зарплати, невідповідна оцінка праці спеціалістів. У зв'язку з цим чітко простежується тенденція значного відставання рівня заробітної плати працівників бюджетної сфери від позабюджетного сектору економіки, що негативно впливає на престиж професії медика, соціального працівника, педагога, держслужбовця та призводить до відтоку кадрів в інші сфери економічної діяльності й старіння кадрів.

Досвід країн із розвинутою економікою свідчить про активне використання тарифної системи як ефективного інструмента диференціації оплати праці. І хоча в усьому світі державна служба виокремлюється як особливий вид трудової діяльності, регулювання якої здійснюється на підставі спеціальних нормативних актів, для всіх зарубіжних країн не характерна диференціація заробітної плати державних службовців та інших працівників бюджетної сфери, як це на сьогодні існує в Україні.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що на даний час жодна з діючих систем оплати праці працівників бюджетної сфери не є повністю ефективною. Тобто існує об'єктивна необхідність удосконалення системи заробітної плати працівників даної категорії.

По-перше, необхідно законодавчо закріпити поняття працівників бюджетної сфери, у якому визначальним критерієм буде джерело фінансування засобів на виплату заробітної плати даної категорії працівників, адже у питаннях заробітної плати працівники, чия праця оплачується на основі ЄТС, мають багато спільного із працівниками організацій, на яких ЄТС не поширюється, але чия заробітна плата фінансується з бюджетних джерел.

По-друге, особливу увагу необхідно приділити проблемі встановлення оптимального діапазону тарифної сітки, оскільки для побудови системи оплати праці працівників бюджетної сфери залежно від їх кваліфікації діапазон тарифної сітки має виключно важливе значення.

По-третє, потребує подальшого удосконалення система нарахування надтарифних елементів заробітної плати працівників бюджетної сфери (надбавок, доплат та премій стимулюючого характеру) в напрямку розробки прогресивних мотиваційних систем з конкретними і зрозумілими показниками і методикою їх розрахунку та нарахування, які не будуть залежати від мінливого настрою керівництва.

Таким чином, фінансове забезпечення оплати праці в бюджетних установах має низку недоліків, які потребують подальшого вдосконалення, в основі якого має бути встановлено відповідну нормативно-правову базу для поліпшення ситуації в бюджетній сфері, в країні має відбуватися виважена соціально-економічна політика, яка підніме повагу та зацікавленість до професій державного значення, зокрема і до соціально значущих професій.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
3. Про Державний бюджет України на 2013 рік: Закон України від 06.12.2012 № 5515-VI://www.zakon.rada.gov.ua .
4. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР[із змінами та доповненнями]://www.zakon.rada.gov.ua .
5. Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери: Постанова КМУ від 30 серпня 2002 р. № 1298 із змінами та доповненнями]://www.zakon.rada.gov.ua.

6. Про схвалення Концепції удосконалення оплати праці працівників бюджетної сфери: Розпорядження КМУ від 19 січня 2011 р. N 29-р://www.zakon.rada.gov.ua.
7. Морева О. Оплата праці працівників бюджетної сфери у 2012 році//Зароботная плата-2012р.-№3-с. 14-17.
8. Паламарчук М. Дискримінація в оплаті праці бюджетників. Спецвипуск Профспілкові вісті. 2012. № 12. с. 18-19.
9. Пігуль Н. Г., Люта О.В. Особливості реалізації фінансового механізму бюджетних установ//Вісник Академії митної служби України. Серія «Економіка». 2010. № 2 (44). с. 94–101.
10. Тонконог Т.Ю. Особливості системи оплати праці працівників бюджетної сфери та напрямки її удосконалення. Вісник НБУ. №6. 2010р. С. 48-56.
11. Цимбалюк С. Оплата праці працівників бюджетної сфери: проблеми та перспективи поліпшення. Україна: аспекти праці. 2012. №3. с.10-15.
12. Щербина І.Ф., Рудник А.Ю., Зубенко В.В. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень-вересень 2012 року. ІБСЕД. 2012. с.16-44.
13. Брич В. Я. Шушпанов П. Г. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення. Україна: аспекти праці. 2010. № 4. С. 28-30.
14. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
15. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
16. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч.-метод. посібн. / В. Я. Брич, за ред. Є. П. Качана. Тернопіль : Економічна думка, 2006. 373 с.
17. Язлюк Б. Стратегія інноваційної безпеки як подолання асиметрії конкурентоспроможності підприємств у міжрегіональному розвитку. Наука молода. 2012. Вип. 18. С. 178-184.
18. Язлюк Б. Бутов А., Костецький В. Теоретичні основи сутності та змісту інновацій та інноваційної діяльності. Галицький економічний вісник. 2012. № 6 (39). С. 52-65.
19. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.

Микола Шульський

д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького

ГОСПОДАРСТВА НАСЕЛЕННЯ: СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ВИРОБНИЦТВА АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Виробництво аграрної продукції в системі АПК забезпечується діяльністю різних організаційно-господарських структур у сільському господарстві, важливе місце серед яких займають господарства населення. Ці господарства органами статистики трактуються, як «домогосподарства, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення продуктами харчування, так із метою виробництва сільськогосподарської продукції. Ця категорія включає домогосподарства у сільській місцевості, міських населених пунктах (включаючи колективні сади та городи), а також фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які проводять свою діяльність у галузі сільського господарства без створення юридичної особи» [4, с. 184]. Таке просторове тлумачення вказує на широкий спектр їх розповсюдження, з одного боку, та зайняття різнобічною діяльністю в сільському господарстві, з іншого. Ці характерні ознаки приваблюють і спонукають науковців до дослідження результатів їх діяльності.

Враховуючи саме ці аспекти функціонування цих господарств у системі ведення сільськогосподарського виробництва, нами обрана тема для даної публікації. Безумовно, науковцями ця форма господарювання досліджена глибоко і всебічно. Однак слід врахувати

ті обставини, наявність яких обумовлена дією законів діалектичного розвитку, що ніяке явище не є застиглою формою, а воно постійно і динамічно розвивається під впливом чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. Господарства населення у цих аспектах не є включенням, а лише однією із складових цих закономірностей. При цьому звернемо увагу на одну важливу деталь їх діяльності, а саме на те, що кожен господарський рік, проведений цими господарствами (як і будь-якими іншими господарськими формуваннями), вносить певні, інколи кардинальні зміни у наслідки господарювання, які слід аналізувати. Одержані результати досліджень необхідно врахувати в процесах подальшої їх діяльності. Це дає можливість позбавитися елементів негативізму, з одного боку, та розвинути подальше ті ознаки позитивізму, які вдалося досягти в минулому році. Саме врахування цих аспектів і покладено в основу обрання теми досліджень, її актуальності та значення одержаних результатів для подальшого розвитку господарств населення.

Для проведення досліджень обрано Львівську область, яка за своїми природно-економічними умовами найбільш повно відображає характерні ознаки суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки областей Західного регіону України. Враховуючи обмеженості даної публікації в сторінковому обчисленні, нами обрано один із важливих показників діяльності господарств населення, а саме: виробництво аграрної продукції як у загальному вираженні, так і в галузевому розрізі. Для порівняння використано показники виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами області. Вся зібрана і оброблена інформація представлена в таблиці 1.

Порівнюючи показники виробництва аграрної продукції у 2017 р. з даними за 2000 р. як господарств населення, так і сільськогосподарських підприємств та в цілому по області можна констатувати наступне:

– усі категорії господарств домоглися динамічного зростання виробництва продукції, проте господарства населення забезпечували це виробництво у строкатих вимірах. Так, скажімо, ці господарські структури виробили найбільше продукції у 2005 р., а найменше у 2010 р. Дані за 2017 р. займають проміжне значення, однак це виробництво не забезпечило досягнення обсягів 2000 р., а становило лише 95,4% його рівня;

Таблиця 1*

Продукція сільського господарства за категоріями господарств Львівщини,
у постійних цінах 2010 року

Роки	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2017 у % до	
							2000	2016
Аграрна продукція								
Господарства всіх категорій								
Усього	6971,6** 100,0***	7129,7 100,0	7370,6 100,0	9024,9 100,0	9255,4 100,0	9820,0 100,0	140,9 -	106,1 -
у тому числі:								
рослинництва	3504,4 50,3	3489,5 48,9	3802,2 51,6	5471,5 60,6	5768,3 62,3	6210,5 63,2	177,2 +12,9	107,7 +0,9
тваринництва	3467,2 49,7	3640,2 51,1	3568,6 48,4	3553,4 39,4	3487,1 37,7	3609,5 36,8	104,1 -12,9	103,5 -0,9
Сільськогосподарські підприємства								
Усього	679,8 9,8	738,8 10,4	1862,2 25,3	3045,0 33,8	3320,5 35,9	3816,9 38,9	561,5 +29,1	114,9 +3,0
у тому числі:								
рослинництва	522,7 7,5	493,6 6,9	1034,1 14,0	2065,9 23,0	2302,5 24,9	2651,1 27,0	507,5 +19,5	115,1 +2,1
тваринництва	157,1 2,3	245,2 3,5	828,1 11,2	979,1 10,8	1018,0 11,0	1165,8 11,9	742,1 +9,6	114,5 +0,9
Господарства населення								
Усього	6291,8 90,2	6390,9 89,6	5508,6 74,7	5979,9 66,2	5934,9 64,1	6003,1 61,1	95,4 -29,1	101,1 -3,0
у тому числі:								
рослинництва	2981,7 42,7	2995,9 42,0	2768,1 37,5	3405,6 37,7	3465,8 37,4	3559,4 36,2	119,4 -6,5	102,7 -1,2
тваринництва	3310,1 47,5	3395,0 47,6	2740,5 37,2	2574,3 28,5	2469,1 26,7	2443,7 24,9	73,8 -22,6	99,0 -1,8

Примітки: *тут і надалі використано матеріали Статистичного щорічника [4];

** чисельник – валова продукція сільського господарства, млн. грн.;

*** знаменник – питома вага продукції в загальних обсягах, %.

– неабиякий інтерес представляють показники обсягів виробництва продукції в галузевому розрізі. У цілому по всіх категоріях господарств області вартість виробленої рослинницької продукції за досліджуваний період має тверду тенденцію до зростання, а тваринницької – до зменшення;

– господарства населення допустили зменшення виробництва продукції тваринництва і наростили темпи збільшення рослинницької в абсолютних вираженнях. Проте ці господарства забезпечують виробництво аграрної продукції в обсязі 61,1% в загальному по області (2017 р.), що вказує на їх переконливу значимість в цьому регіоні, як стабілізуючого фактору розвитку аграрного виробництва.

Досліджуючи діяльність господарств населення Львівщини щодо виробництва аграрної продукції, цілком закономірно постає питання, а як вони використовують земельні площі для її продукування? Відповідь на поставлене питання відображається у цілому комплексі різноманітних показників, найважливішим серед них, на наше переконання, є продукція сільського господарства з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь. Саме ці показники наведено у таблиці 2. Невдаючись в конкретизацію аналізу наведеної інформації відзначимо, що детальне вивчення їх діяльності у повному обсязі вимагає окремого наукового дослідження, а одержанні результати опублікувати в статтях, брошурах, монографія. Ми же у своїх дослідженнях обмежимося лише окремою констатацією фактів та їх наслідків, що впливають при їх аналізі.

Таблиця 2

Продукція сільського господарства за категоріями господарств Львівщини,
з розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь,
у постійних цінах 2010 року, тис. грн.

Роки Аграрна продукція	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2017 у % до	
							2000	2016
Господарства всіх категорій								
Усього	588,8	658,2	697,1	873,4	896,8	951,6	161,6	106,8
у тому числі:								
рослинництва	296,0	322,1	359,6	529,5	558,9	601,8	203,3	107,7
тваринництва	292,8	336,1	337,5	343,9	337,9	349,8	119,5	103,5
Сільськогосподарські підприємства								
Усього	98,3	225,1	691,7	1106,0	1114,6	1281,2	13,0 раза	114,9
у тому числі:								
рослинництва	75,6	150,4	384,1	750,4	772,9	889,9	11,8 раза	115,1
тваринництва	22,7	74,7	307,6	355,6	341,7	391,3	17,2 раза	114,5
Господарства населення								
Усього	1278,3	846,5	698,9	788,8	808,4	817,8	64,0	101,6
у тому числі:								
рослинництва	605,8	396,8	351,2	449,2	472,1	484,9	80,0	102,7
тваринництва	672,5	449,7	347,7	339,6	336,3	332,9	49,5	99,0

Отже, господарства усіх категорій характеризуються позитивними тенденціями щодо збільшення обсягів виробництва аграрної продукції з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь у 2017 р. у порівнянні з 2000 р. При цьому характерним є те, що сільськогосподарські підприємства динамічно нарощують темпи збільшення виробництва продукції на 100 га земельної площі, а господарства населення, навпаки, зменшення. У галузевому розрізі ці показники характеризуються дещо більш значимою зміною, проте тенденції цих змін відзначаються майже однаковою закономірністю – збільшенням їх аналізуючих показників у сільськогосподарських підприємствах і зменшенням у господарствах населення. Ці зміни обумовлені впливом цілого комплексу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, серед яких важливу роль відіграють передові

технології виробництва, високоврожайні сорти сільськогосподарських культур, високопродуктивні тварини, передові форми організації і оплати праці тощо. Ці всі названі фактори у більшій мірі притаманні крупним господарським формуванням і в меншій мірі дрібним господарствам, до яких і належать господарства населення.

Підсумовуючи вищеназвані результати досліджень можна констатувати наступне:

– у Львівській області є сприятливі природо економічні умови для розвитку аграрного виробництва у різних формах господарювання, особливо у господарствах населення, обсяги виробництва аграрної продукції яких складає понад 60% загальнообласного виробництва;

– показники галузевого дослідження, показують, що тут відбуваються неординарні, однак закономірні процеси їх змін. Так, скажімо, продукція рослинництва має тенденцію до зростання, а тваринництва, навпаки, до зменшення. Тут порушено природне співвідношення між розвитком рослинництва й тваринництва і це слід детально та всебічно досліджувати, а одержані результати використовувати для усунення розвитку негативних тенденцій.

На основі вищевикладених результатів дослідження виробництва аграрної продукції господарствами населення можна зробити висновок проте, що ці формування, хоча і виробляють понад 60% аграрної продукції Львівщини, однак пригальмовують темпи її приросту, а тваринницької, навпаки зменшують виробництво. Натомість сільськогосподарські підприємства інтенсивно нарощують обсяги виробництва продукції. Звідси цілком логічно постає питання: до яких пір це буде продовжуватися? На наше переконання ці процеси будуть продовжуватися до цього часу, коли не встановляться оптимальні співвідношення між дрібними формами господарювання (господарствами населення) і крупними (сільськогосподарськими підприємствами).

Список використаних джерел

1. Березівський П.С. Березівський Я. П. Особисті селянські господарства як організаційна форма господарювання. Аграрна політика в умовах ринкової трансформації економіки агропромислового комплексу: колективна монографія /За заг. ред. П.С.Березівського. Львів: Львів.держ.аграрн.ун-т, 2006. С.143-153.

2. Збарський В.К. Грабовський Д.О. Дрібнотоварний приватний сектор на селі, особливості перспективи розвитку. К: НАУ, 2005. 232 с.

3. Онищенко О. Зрушення в організаційній структурі сільськогосподарських підприємств. Економіка України. 2004. №11. С. 58-68.

4. Статистичний щорічник Львівської області за 2017 рік. Частина 1/ За ред. За ред. С.І. Зимовіної. Львів, 2018. 326 с.

5. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Тенденції та перспективи розвитку особистих селянських господарств. Економіка АПК. № 1. 2018. С. 11-19.

6. Шульський М.Г. Господарства населення: тенденції змін площ земельних угідь і виробництва аграрної продукції. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького. Серія «Економічні науки». Том 18. №2 (69). С. 183-187.

Олексій Ярошук

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

МОДЕЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий стан – найважливіша характеристика економічної діяльності суб'єкта господарювання в зовнішньому середовищі. Він визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал в діловій співпраці, оцінює, в якій мірі гарантовані економічні інтереси самого підприємства і його партнерів у фінансових і інших відносинах. Одночасно

останні ставлять перед собою завдання об'єктивно оцінити стан справ в контрагента та на цій основі вибрати оптимальну стратегію своєї співпраці з ним в найближчій або довготривалій перспективі. Таким чином, в переважній більшості випадків, це будуть висновки по їх діях відносно даного підприємства в майбутньому, а тому для всіх цих осіб щонайбільший інтерес буде представляти майбутній (прогнозний) фінансовий стан підприємства. Це пояснює надзвичайну важливість завдання визначення прогнозного фінансового стану підприємства і актуальність питань, пов'язаних з розробкою нових і поліпшенням існуючих методів такого прогнозування.

Разом з тим, одним із базових завдань аналізу є зниження невизначеності, пов'язаної з ухваленням економічних рішень, орієнтованих в майбутнє через вивчення причин та інерційності в змінах. При такому підході вона може використовуватися як інструмент обґрунтування короткострокових і довгострокових економічних рішень, доцільності інвестицій; як засіб оцінки майстерності та якості управління; як спосіб прогнозування майбутніх фінансових результатів. Фінансове прогнозування дозволяє в значній мірі поліпшити управління підприємством за рахунок забезпечення координації всіх чинників виробництва і реалізації, взаємоув'язки діяльності всіх підрозділів товариств, та розподілу відповідальності між ними.

Метою даного дослідження є розробка методологічних основ формування моделей прогнозування фінансового стану підприємства. Тому для досягнення вищевказаної мети необхідно розв'язати наступні завдання: класифікувати методи прогнозування фінансового стану; виявити їх сферу застосування, переваги та недоліки в практичній діяльності фінансового планування та прогнозування.

В наш час, за оцінками дослідників, нараховується понад 150 різних методів прогнозування. Метод прогнозування – це сукупність способів і прийомів, що дозволяють на основі аналізу ретроспективних екзогенних та ендогенних даних, а також їх змін у розглянутому періоді часу зробити певні судження про ймовірність майбутнього розвитку акціонерного товариства.

В існуючих наукових джерелах використовуються різні класифікаційні принципи при групуванні методів прогнозування. Однак, на нашу думку, однією з найбільш важливих класифікаційних ознак є ступінь формалізації, що досить повно охоплює прогностичні методи. Тому у більшості класифікаційних схем їх можна розділити на три основних типи: методи екстраполяції, методи моделювання, методи експертних оцінок.

При такому поділі методам екстраполяції протиставляються як самостійний клас методи моделювання. Разом з тим, побудова моделей має на меті розкрити закономірності розвитку досліджуваного об'єкту чи процесу на деякій ретроспективній ділянці. І якщо модель збудована правильно й адекватно відображає зв'язки та властивості аналізованого об'єкту, вона може бути використана для екстраполяції, тобто для оцінки можливих змін його у майбутньому.

З іншого боку, чисті методи екстраполяції є не що інше як використання встановлених тенденцій поза ретроспективною ділянкою спостережень, тобто побудову певних емпіричних чи теоретичних моделей, які описували б ці тенденції. Таким чином застосування екстраполяції в прогнозуванні фінансового стану акціонерного товариства завжди базується на використанні певних, як правило формальних, моделей.

Одночасно необхідно зауважити, що в економічно розвинутих країнах все більшого розповсюдження отримує використання формалізованих моделей управління капіталом. Ступінь формалізації знаходиться в прямій залежності від розмірів підприємства: чим більша фірма, тим частіше її керівництво може та повинно використовувати формалізовані підходи у фінансовій політиці. В західній науковій літературі наголошується, що близько 50% великих фірм і близько 18% дрібних і середніх фірм вважає за краще орієнтуватися на формалізовані кількісні методи в управлінні фінансовими ресурсами та в діагностиці стану підприємства.

Розглядаючи проблеми фінансового прогнозування не можна обійти питання точності прогнозу. Основними критеріями при оцінці ефективності моделі, використовуваної в прогнозуванні, служать точність прогнозу та повнота представлення майбутнього фінансового стану підприємства. З погляду повноти, безумовно якнайкращими є методи, що

дозволяють побудувати прогнози форми звітності. В цьому випадку майбутній стан підприємства можна проаналізувати не менше детально, ніж його теперішній стан. Питання точності прогнозу дещо більш складне та вимагає більшої уваги. Точність або помилка прогнозу – це різниця між прогнозним і фактичним значеннями. В кожній конкретній моделі ця величина залежить від ряду чинників.

Надзвичайно важливу роль відіграють історичні дані, використовувані при побудові моделі прогнозування. В ідеалі бажано мати велику кількість даних за значний період часу. Крім того, використовувані дані повинні бути "типовими" з погляду ситуації. Стохастичні методи прогнозування, що використовують апарат математичної статистики, пред'являють до історичних даних цілком конкретні вимоги, у разі невиконання яких не може бути гарантована точність прогнозування. Дані повинні бути достовірні, зіставні, достатньо представницькі для вияву закономірності, однорідні та стійкі.

Точність прогнозу однозначно залежить від правильності вибору методу прогнозування в тому або іншому конкретному випадку. Проте це не означає що в кожному випадку може бути застосовна тільки яка-небудь одна модель. Цілком можливо, що у ряді випадків декілька різних моделей дадуть відносно надійні оцінки. Основним елементом в будь-якій моделі прогнозування є тренд або лінія основної тенденції зміни ряду. В більшості моделей передбачається, що тренд є лінійним, проте таке припущення не завжди закономірне і може негативно вплинути на точність прогнозу. На точність прогнозу також впливає використовуваний метод відокремлення від тренду сезонних коливань – складання або множення.

При використанні методів регресії вкрай важливо правильно виділити причинно-наслідкові зв'язки між різними чинниками і закласти ці співвідношення в модель.

Важливо пам'ятати, що помилки прогнозу показників звітності та помилки визначення по них результативних показників (фінансових коефіцієнтів) в більшості випадків не співпадають. Точність прогнозу фінансових коефіцієнтів з допомогою методів, що ґрунтуються на побудові прогнозу звітності, завжди нижча за точність, з якою визначаються самі прогнозні значення рядків звітності. Тому, якщо аналітик, як це і повинно бути, має певні вимоги до точності визначення фінансових коефіцієнтів, то повинен вибрати метод, що забезпечує ще вищу точність прогнозу показників звітності.

Для того, щоб зменшити очікувані помилки, доведеться вносити зміни у вже існуючу модель. Такі зміни вносяться протягом всього періоду застосування моделі в реальному житті. Безперервне внесення змін можливо в тому, що стосується тренду, сезонних і циклічних коливань, а також будь-якого використовуваного причинно-наслідкового співвідношення. Ці зміни потім перевіряються за допомогою вже описаних методів. Таким чином, процес вибору моделі включає кілька етапів: збір даних, побудову початкової моделі, перевірку, уточнення – і знову все спочатку на основі безперервного збору додаткових даних з метою забезпечення надійності моделі як джерела прогнозу інформації про фінансовий стан акціонерного товариства.

При розробці будь-якої з моделей прогнозування передбачається, що ситуація в майбутньому не буде суттєво відрізнятися від теперішнього часу. Іншими словами, вважається, що всі значущі чинники або враховані в моделі прогнозування, або незмінні протягом всього періоду часу, коли вона використовується. Проте модель – це завжди спрощення реальної ситуації шляхом відбору з нескінченної кількості діючих чинників обмеженого числа тих з них, які вважаються найбільш важливими виходячи з конкретних цілей аналізу. Точність і ефективність побудованої моделі в такому випадку будуть залежати від правильності та обґрунтованості такого відбору. При використанні моделі для прогнозування необхідно пам'ятати про існування чинників свідомо або несвідомо не включених в неї, які проте можуть впливати на стан підприємства в майбутньому.

СЕКЦІЯ 3.
СОЦІОГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ
РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Наталія Безпалова

к. біол. н., доцент кафедри фізичної культури і спорту
Тернопільський національний економічний університет

Василь Яковів старший викладач
Тернопільський національний економічний університет

ЛІКУВАЛЬНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ СУДИН

Серцево-судинні захворювання, незважаючи на прогрес медичної науки у XXI ст., продовжують охоплювати широкі верстви населення різного віку. При цьому спостерігається тенденція до ураження все більш молодого, працездатного населення розвинених країн, що, безсумнівно, стає причиною росту економічних витрат у вигляді тимчасової втрати працездатності, зниження ділової активності й інвалідизації контингенту, який страждає на серцево-судинні захворювання. Але і серед осіб літнього віку, незважаючи на появу сучасних методів лікування, помітного прогресу щодо збільшення тривалості життя не спостерігається. Фізична активність людини, що відіграла головну роль в еволюції, сьогодні знову набуває біологічної та соціальної актуальності. При різних захворюваннях системи кровообігу і розвитку серцево-судинної недостатності до патологічного процесу залучаються різні механізми, що регулюють кровообіг. Тому дані захворювання характеризуються розвитком функціональних відхилень не тільки з боку центрального апарату кровообігу, але й різних систем, що функціонують із ним у тісній взаємодії. У зв'язку з цим майже вся терапія хвороб системи кровообігу є функціональною. Ідеї функціональної терапії особливо яскраво виражені при використанні ЛФК, коли діючий на хворого фактор — фізична вправа — через нервову систему і подальші гуморальні зрушення активно втягує у вправу всі ланки системи кровообігу. Провідне значення в регуляції кровообігу належить нервовим механізмам. Нервова регуляція не тільки підтримує на певному рівні артеріальний тиск, але й здійснює швидкий перерозподіл крові, зокрема при переході організму від спокою до діяльного стану. При захворюваннях ССС необхідно враховувати, що в основі розвитку функціонального пристосування хворого до фізичних навантажень лежить процес дозованого тренування. Під впливом тренування досягають високої злагодженості функції кровообігу, обміну речовин, дихання та ін.; при цьому провідною ланкою, що координує діяльність усіх основних систем організму хворого, є нервова система з її вищим відділом — корою головного мозку. У методиці занять лікувальною гімнастикою з хворими на серцево-судинні захворювання особливо важливого значення набувають правильний добір вправ у комплексах та їх дозування. При цьому протягом усього курсу лікувальної гімнастики важливу роль приділяють дихальним вправам. Більшість кардіологічних хворих, як правило, не має навичок раціонального дихання або воно втрачається внаслідок тривалого обмеження рухової активності. Такі вправи не тільки удосконалюють функцію самого дихального апарату, але і в кінцевому підсумку впливають на весь організм. Вони мають велике значення для встановлення у процедурах лікувальної гімнастики необхідного рівня навантаження, тобто є засобом активного відпочинку. На початку курсу лікувальної гімнастики застосовують неглибоке довільне дихання, без затримки. Вчать правильному видиху, носовому диханню. Важливе значення при профілактиці гіпостазів у нижніх відділах легень має діафрагмальне дихання. Слід врахувати, що поглиблення дихання впливає на кровонаповнення серця та загальний кровотік, тому дозування має бути індивідуальним. Доцільно дихальні вправи застосовувати в оптимальних комбінаціях із загальнозміцнювальними. Спочатку застосовується

співвідношення 1:1, 1:2, у більш пізній термін — 1:3. Загальнорозвиваючі вправи застосовують у такій послідовності: спочатку — дрібні м'язові групи, потім — середні й обмежено — великі. Для поступового наростання навантаження у процедурах застосовують принцип розсіювання. Як уже зазначалося, у методиці лікувальної гімнастики особливу роль відіграють темп і ритм виконання процедур. У першій половині курсу вправи, як правило, виконують у повільному темпі, у другій — цілком адекватним є середній і швидкий темп. Проте швидкий темп навіть у більш віддалений термін — наприклад, після рубцювання інфаркту — порівняно часто викликає несприятливі зрушення кровообігу, низку неприємних суб'єктивних відчуттів. Що ж до застосування процедур лікувальної гімнастики для літніх хворих, то їх взагалі рекомендується здійснювати у повільному, спокійному темпі з обмеженням рухів голови і тулуба. Тривалий постільний режим у хворих із коронарними порушеннями призводить до загальної м'язової слабкості й ослаблення зв'язкового апарату. Тому в процедурах усіх рухових режимів потрібно застосовувати спеціальні вправи для зміцнення склепіння стопи, м'язів нижніх кінцівок і спини. Вільні ритмічні рухи у великих суглобах із залученням значних м'язових груп дозуються індивідуально, тому що необхідно враховувати посилення припливу крові до серця, прискорення кровотоку та можливе значне підвищення ударного і хвилинного обсягів кровообігу. Насамперед це стосується вправ для м'язів тулуба. Відомо, що при задишці можуть збільшуватися внутрішньочеревний тиск і приплив крові до серця. Для зменшення застійних явищ в органах черевної порожнини рекомендують використовувати вправи, що ритмічно підвищують і знижують внутрішньочеревний тиск (типу діафрагмального дихання, динамічних вправ для нижніх кінцівок та ін.). З метою поліпшення кровообігу застосовують також вправи відволікального характеру та вільні рухи у дистальних відділах кінцівок. Заняття ЛФК створюють позитивний емоційний фон у хворого, надають впевненості в успішному результаті захворювання, сприяють нормалізації коркової динаміки, вирівнюють співвідношення процесів збудження і гальмування, зменшують про-яви неврозу. Робота дистальних відділів кінцівок є ефективним засобом профілактики тромбозу дрібних гілок легеневої артерії, тому що в таких умовах поліпшується мікроциркуляція і зростає об'єм циркулюючої крові. Під впливом фізичних вправ збільшується потік імпульсів від пропріорецепторів. Це проявляється поліпшенням діяльності травного тракту, його моторної і секреторної функції (зменшення або зникнення відчуття дискомфорту в надчеревній зоні, схильності до запору чи нестійкого випорожнення). Фізичні вправи також сприяють нормалізації рівня артеріального тиску, зменшенню частоти серцевих скорочень, зникненню екстрасистол вегетативного походження. Збільшується киснева ємність крові внаслідок зміни морфофункціональних властивостей еритроцитів і помірного підвищення їх кількості. Розвиток помірного метаболічного ацидозу під впливом фізичних навантажень призводить до збільшення об'єму еритроцитів, що підвищує їх киснево-транспортні можливості. При цьому зростає спорідненість до гемоглобіну і зменшується тканинна гіпоксія. У хворого на інфаркт міокарда змінені показники білкового й азотистого обміну. Внаслідок порушення цих видів обміну уповільнюються процеси регенерації міокарда. ЛФК є надійним засобом усунення зазначених зрушень, профілактики м'язової гіпотрофії. Поліпшення центральної гемодинаміки, помірна стимуляція кровообігу впливають на коронарний кровоток, що у свою чергу сприяє обмеженню зони некрозу і швидкому рубцюванню. Оптимізацію терапевтичного ефекту тих чи інших лікувальних впливів за рахунок добору часу їх надання називають хронотерапією і широко застосовують у практиці лікування та реабілітації хворих із серцево-судинними захворюваннями. Хронотерапію здійснюють шляхом дослідження біоритмів фізіологічних функцій хворих і визначення, у які години кожна з них найбільше відхиляється від норми. Якщо у клініці хронотерапія дозволяє вибрати час, коли треба здійснити вплив, у курортних умовах цей підхід дозволяє уникнути призначення процедур у невідповідний час і тим самим запобігти ускладненням.

Список використаних джерел

1. Грибан Г.П. Особливості фізичної підготовленості студентів вищих навчальних закладів України. Біомеханічні, педагогічні, медико-біологічні та психологічні аспекти фізичного виховання та спорту. 2014. № 118, Т. 1. С.88-92.
2. Грицай Ю. Проблеми організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах з урахуванням технологій здоров'язбереження. Наук. Вісн. МНУ ім. О. Сухомлинського. Педагогічні науки 2016. № 2 (53). С. 55-58
3. Загурская А. И. Инновационный подход к физкультурному образованию студентов специальной медицинской группы в вузе. Адаптивная физическая культура. 2007. № 1. С. 4-8.
4. Копилевич Л. В. Организация занятий лечебной физической культурой с освобожденными от физического воспитания студентами. Теория и практика физической культуры. 2008. № 7. С. 29-32.
5. Круцевич Т.Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навч. посіб. К.: Олімпійська література, 2011. 224 с.
6. Лікувальна фізкультура в санаторно-курортних закладах. За ред. Л.І.Фісенко. Київ. 2005. 402 с.
7. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина. За ред. проф. В.В. Клапчука. Київ. 1995.
8. Лоза Т. Методологічні основи оздоровчого тренування студентської молоді. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2017. № 3(59). С.72-77.
10. Соколовський В.С. та ін. Лікувальна фізична культура: Підручник. Одеса: Одес. держ. мед. ун-т. 2005. 234 с.

Роман Гах

к.педагог.н., доцент
завідувач кафедри фізичної культури і спорту
Тернопільський національний економічний університет

Володимир Левчук

Старший викладач кафедри фізичної культури і спорту

**ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
У ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ**

Одним зі шляхів модернізації процесу фізичного виховання студентів економічного профілю навчання є використання сучасних інтерактивних технологій, наслідком чого є підвищення рівня інформованості та розширення знань студентів, формування фізично розвиненої особистості. Як показує практика, недостатній рівень знань про вплив фізичних вправ на організм людини різко знижує ефективність фізичного виховання, зменшує інтерес до занять фізичною культурою у студентів.

На думку науковців, для фізичного виховання студентів закладів вищої освіти характерні такі недоліки: неефективна теоретична й методична підготовка, слабка мотивація студентів до своєї фізкультурної освіти й самовдосконалення та відсутність належних умов для ефективних занять фізичними вправами. Тому, впровадження інтерактивних технологій теоретичної підготовки у фізичне виховання студентів-економістів позитивно вплине на фізичне здоров'я, психологічну стійкість і здатність адекватно реагувати на зміни в реальному житті, з якими доведеться зіткнутися надалі.

Однією з проблем фізичного виховання студентів є падіння інтересу до традиційних занять з фізичного виховання. Зокрема, причиною низької мотивації студентів до занять фізичного виховання є відсутність можливості вибору форм занять, невдоволення традиційним змістом програми фізичного виховання.

Сьогодні практичні заняття з фізичного виховання - поза аудиторні, вони проходять поза розкладом 2 години на тиждень у перший рік навчання. Публікації науковців свідчать, що за такої організації фізичного виховання марно сподіватися на збереження наявного рівня фізичного стану студентів. Такий стан речей спонукає до пошуку альтернативних шляхів заохочування студентів до самостійних форм занять, до здорового способу життя й активного дозвілля.

Зазначимо, що використання інтерактивних технологій у фізичному вихованні студентів-економістів робить процес фізичного виховання сучасним та креативним, це дає можливість викладачу досягти максимальних результатів і процесі навчання.

Для підвищення ефективності теоретичної підготовки студентів-економістів впроваджено такі інтерактивні технології в навчальний процес: інформаційні рубрики в соціальних мережах, міні-лекції, аналіз ситуацій, інтерактивні презентації та дебати. Зауважимо, використання вищезгаданих інтерактивних технологій дає позитивний вплив на процес фізичного виховання за умови регулярного використання. Основними формами роботи є: групова робота та індивідуальна робота. Відзначимо переваги застосування наведених форм роботи: формування доброзичливого ставлення до опонентів; кожен студент має можливість пропонувати свою думку; створюється "ситуація успіху"; процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх студентів.

Основні принципи фізичного виховання в контексті впровадження інтерактивних технологій теоретичної підготовки студентів-економістів: принцип безперервного процесу в підвищенні методичного рівня викладача; інноваційність теорії та методики викладання фізичного виховання і спорту; доступність змісту, форм і засобів теоретичних і практичних занять; медико-педагогічний супровід навчальних, оздоровчих тренувальних занять і методик; динамічність та креативність процесу проведення навчальних занять; поєднання навчального, оздоровчого і тренувального процесу та їх спрямованість на забезпечення потреб практики.

Встановлено, що формування знань у галузі фізичної культури і спорту студентів-економістів має велике значення. Інтерактивні технології теоретичної підготовки у процесі фізичного виховання студентів-економістів позитивно впливають на процес навчання та підвищують ефективність занять фізичною культурою.

Досвід переконує, що використання інтерактивних технологій теоретичної підготовки у фізичному вихованні студентів-економістів допомагає викладачу співпрацювати з усією групою, індивідуально з кожним студентом та студентами між собою.

Застарілі форми та методики викладання фізичного виховання сприяють зменшенню інтересу у молоді до занять фізичними вправами. Переконані, що впровадження інтерактивних технологій теоретичної підготовки у фізичне виховання студентів-економістів допомагає їм адекватно оцінювати позитивний вплив фізичних занять на їх організм. Тому, інтеграція сучасних, креативних засобів та методів спортивно-масової діяльності у фізичну культуру студентів є одним із найбільш прийнятних шляхів вирішення проблеми фізичного виховання студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Самокиш І. І. Моніторинг фізичної підготовленості студентів перших-других курсів щодо стану регуляторних механізмів серцевого ритму. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія: Педагогіка. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2016. Випуск 2 (109). С. 74–78.
2. Копылов Ю.А. Концепция структуры и содержания оздоровительных занятий для студентов высших учебных заведений. Физическое воспитание студентов. 2015. № 5. С. 23–30.
3. Кудрявцев М.Д. Влияние обучения в вузе на распространенность и силу компьютерной игромании у студентов. Физическое воспитание студентов. 2016. № 3. С. 13–22.

4. Кузьмин В. А. Обоснование эффективности занятий по оздоровительной методике для студентов со сниженным уровнем двигательной подготовленности. Физическое воспитание студентов. 2015. № 6. С. 43–50.

Валентина Ковпак

старший викладач

Тернопільський національний економічний університет

Богдан Дуда

старший викладач

Тернопільський національний економічний університет

ДОЗУВАННЯ ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПРИ ІШЕМІЧНІЙ ХВОРОБІ СЕРЦЯ ЗАСОБАМИ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Ішемічна хвороба серця (ІХС) проявляє себе через погіршення функції міокарда внаслідок невідповідності кровопостачання його вимогам, спричиненої обструктивними порушеннями коронарного кровообігу. Протипоказаннями до занять ЛФК хворих на ІХС є: стан, що характеризується частими інтенсивними нападами стенокардії, які не купіруються нітратами та коронаролітиками; високий АТ (220/ 120 мм рт. ст.) і поєднання ІХС із гіпертонічною хворобою; низький АТ (90/50 мм рт. ст.) на фоні задовільного стану хворого при поєднанні ІХС із гіпотензією; часті гіпер- або гіпотонічні кризи; наростання серцево-судинної недостатності. Електрокардіографічні (ЕКГ) протипоказання: негативна динаміка ЕКГ, яка свідчить про погіршення коронарного кровообігу; синусова тахікардія більше 100 уд/хв або брадикардія менше 50 уд/хв; часті напади пароксизмальної та миготливої тахікардії; екстрасистоли понад 1:10; наявність атріовентрикулярної блокади II–III ступеня. Показаннями до призначення ЛФК є різні форми ІХС: стенокардія напруження I–IV функціональних класів, інфаркти міокарда, постінфарктний кардіосклероз, серцева недостатність, порушення серцевого ритму, що не супроводжується тахікардією або вираженою брадикардією. Основні критерії початку застосування фізичних вправ такі: позитивна динаміка захворювання за сукупністю клініко-функціональних даних, загальний задовільний стан хворого, зменшення частоти й інтенсивності нападів стенокардії, стабілізація або поліпшення показників ЕКГ. Величина тренувальних навантажень залежить від фізичної працездатності хворого, яку визначають тестуванням на велоергометрі. За результатами дослідження виявляють максимально можливе навантаження і відповідну йому ЧСС. Тренувальне навантаження за ЧСС має становити 55–85 % від максимального. Наприклад, якщо ЧСС у спокої 80 уд/хв і під час навантаження досягла 150 уд./хв, то тренувальна ЧСС (75 % від максимальної) розраховується за формулою:

$$\text{ЧСС}_{75\%} = \text{ЧСС}_{\text{спокою}} + 75\% (\text{ЧСС}_{\text{макс}} - \text{ЧСС}_{\text{спокою}}) = 80 + 75\% (150 - 80) = 132 \text{ уд./хв.}$$

Найбільш доступною формою аеробного навантаження для хворих із ІХС є ходьба, темп якої добирають з урахуванням функціонального класу — ФК. Хворі на ІХС ФК I можуть без побічних явищ довгий час ходити у будь-якому темпі. Багато хто з них займається і повільним бігом. Підтримувальною дозою для хворих на ІХС ФК II є ходьба у середньому темпі, двічі на день протягом 30 – 40 хв; для хворих ФК III — ходьба у повільному темпі протягом 40–60 хв. Хворим ФК IV варто рекомендувати, по можливості, тривалі прогулянки з обов'язковими періодами відпочинку. З метою підвищення аеробних здібностей переходу з більш високого на більш низький ФК необхідно під час адекватно підібраної за темпом ходьби зробити 2–4 дво-трихвилинних прискорення до рівня тренувальної ЧСС або до темпу більш швидкої ходьби. Якщо ЧСС під час прискорень істотно не збільшуватиметься проти досягнутого, тривалість прискорення можна

збільшувати. Так відбувається зростання фізичної працездатності. Ходьбу може замінити робота на велоергометрі або будь-яка інша аеробна діяльність (плавання, робота на тренажерах). Перед виконанням аеробного навантаження необхідно провести 7–10-хвилинну розминку. Вона може складатися із свідомо повільної ходьби або загальнозміцнювальної гімнастики. Розминка усуває спазм коронарних артерій, який часто виникає у хворих паралельно з початком м'язової роботи (так звана стенокардія першого напруження). Судинозвужувальна дія фізичного навантаження більш виражена у ранкові години, а також під час впливу холоду. Усе це необхідно враховувати при проведенні занять. Взаємозв'язок функціонального класу ІХС і максимально можливого темпу ходьби

Темп ходьби:

ФК I Дуже швидкий (120–140 років).

ФК II Швидкий (100–120 кроків).

ФК III Середній (80–100 кроків).

ФК IV Повільний (60–80 кроків).

Збільшення фізичних навантажень під час тренування може мати небажані наслідки. Хворі, відчувши полегшення, нерідко перевищують запропоновані лікарем обмеження, що призводить до погіршення клінічного стану. У таких випадках варто зробити перерву в заняттях на 3 – 5 днів, зменшити тривалість та інтенсивність занять після їх поновлення. Припиняти заняття слід тільки при загостренні захворювання. Лікувальна гімнастика призначається, в середньому, на 4–5-й день перебування у стаціонарі, при більш тяжкому перебігу хвороби — на 7 – 10- й день. Методика лікувальної гімнастики повинна передбачати спокійний темп виконання вправ, помірну кількість повторень кожної вправи, чергування фізичного навантаження з паузами відпочинку (по 30 – 40 с), гімнастичних та дихальних відповідно 1:1, 1:2. У стаціонарі хворим, яким призначено постільний режим, у першій половині курсу лікування варто застосовувати вихідне положення «лежачи», потім — «лежачи-сидячи-лежачи», вправи для рук і ніг, полегшені варіанти вправ для великих м'язових груп у положенні «лежачи». У другій половині курсу варто використовувати різні сполучення вихідних положень «сидячи-стоячи-сидячи», «стоячи-сидячи». Обов'язково треба включати вправи для розслаблення м'язових груп, на координацію рухів, вправи у рівновазі. У хворих на ІХС знижена адаптація не тільки до фізичних навантажень. Вони важче адаптуються до стресових ситуацій, метеорологічних факторів (вітер, спека, холод). У зв'язку з цим цілком виправданими є загальнозміцнювальна терапія, загартовування, використання природних факторів, купання, масажу.

Список використаних джерел

1. Богдановська Н. В. Особливості формування адаптивних можливостей серцево-судинної системи організму в онтогенезі при систематичних заняттях спортом. Фізіологічний журнал. 2006. Т. 52, № 2. 199 с.
2. Грицай Ю. Проблеми організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах з урахуванням технологій здоров'язбереження. Наук. Вісн. МНУ ім. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2016. № 2 (53). С. 55-58.
3. Загравская А. И. Инновационный подход к физкультурному образованию студентов специальной медицинской группы в вузе. Адаптивная физическая культура. 2007. № 1. С. 4-8.
4. Копилевич Л. В. Организация занятий лечебной физической культурой с освобожденными от физического воспитания студентами. Теория и практика физической культуры. 2008. № 7. С. 29-32.
5. Круцевич Т.Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навч. посіб. К.: Олімпійська література, 2011. 224 с.
6. Лікувальна фізкультура в санаторно-курортних закладах. За ред. Л.І.Фісенко. Київ. 2005. 402 с.

7. Лоза Т. О. Рухова активність як невід’ємний компонент здорового способу життя. Формування здоров’я дітей, підлітків та молоді в умовах навчально-виховного закладу : Всеукраїнська науково-практична конференція : матеріали конф. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2006. С. 210–212.
8. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина. За ред. проф. В.В. Клапчука. Київ. 1995.
9. Лоза Т. Методологічні основи оздоровчого тренування студентської молоді. Слобожанський науково-спортивний вісник. № 3(59). 2017. С.72-77.
10. Соколовський В.С. та ін. Лікувальна фізична культура: Підручник. Одеса: Одес. держ. мед. ун-т. 2005. 234 с.

Неля Маляр

канд. наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Тернопільський національний економічний університет

Едуард Маляр

канд. наук з фізичного виховання та спорту, доцент
тренер збірної команди ТНЕУ з регбі-7
Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ (ОЗДОРОВЧИЙ ФІТНЕС) ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ ЗАХВОРЮВАНЬ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ ТА ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМ СТУДЕНТІВ ТНЕУ

Сучасний стан фізичного виховання студентів характеризується недостатньою ефективністю, яка не може забезпечити необхідного рівня їхнього фізичного здоров’я. Застосування традиційних засобів фізичного виховання ще й досі не орієнтовано на профілактику відхилень від норми і не сприяє активному попередженню функціональних порушень, хронічних захворювань серцево-судинної та дихальної систем студентів. Профілактична спрямованість розроблених експериментальних програм з фізичного виховання має фрагментарний характер; створені методики забезпечують профілактику та корекцію окремих захворювань та відхилень у стані здоров’я; експериментальні програми профілактики захворювань студентів спрямовані не на їх попередження, а на зниження ймовірності їх розвитку (вторинну профілактику) [1-4].

Мета дослідження є розкрити особливості комплексного використання засобів оздоровчого фітнесу для профілактики захворювань серцево-судинної та дихальної систем студентів ТНЕУ.

Для профілактики захворювань дихальної та серцево-судинної систем студентів ТНЕУ застосовували наступні засоби оздоровчого фітнесу: вправи танцювальної аеробіки, хіп-хопу, стріт-дансу, модерн-дансу, кардіофанку, сіті-джерму, аеродансу, салси, латини., йога-аеробіки, засоби дихальної гімнастики, вправи та ігри з елементами спорту, рухливі ігри та ігри-естафети, туристичні походи; оздоровчу ходьбу та біг, гартувальні процедури [2, 4].

Застосування засобів, перерахованих вище, спрямовувалося на вирішення наступних завдань профілактики захворювань дихальної систем студентів ТНЕУ: розвиток дихальної мускулатури, збільшення рухомості грудної клітини та діафрагми; поліпшення лімфо- і кровообігу в легенях; збільшення життєвої ємності легень; покращення вентиляції легень.

Особливу увагу звертали на профілактику найбільш розповсюджених захворювань студентів – застудних (ГРЗ, ГРВІ, фарингіт, ангіна). Профілактика застудних захворювань студентів передбачала вирішення наступних завдань: зміцнення органів дихання та нормалізація функції зовнішнього дихання.

Дихальні вправи виконувалися з різних вихідних положень лежачи, сидячи, стоячи. Вони мали статичний та динамічний характер [3].

Для різнобічного впливу на серцево-судинну та дихальну системи студентів застосовувалися такі засоби оздоровчої дихальної гімнастики: черевне дихання; повне дихання (діафрагмальне, реберне, ключичне); глибоке та ритмічне дихання; акцентований видих; вправи з опором видиху зовнішніх чинників.

Черевне (діафрагмальне) дихання полегшувало роботу серця. Черевне дихання виконувалося стоячи, сидячи, лежачи, через ніс, повільно та плавно.

Глибоке дихання здійснювало масаж серця, сприяло кращій роботі серця, тренувало серцевий м'яз, оберігало його від перенапруження.

Основними завданнями профілактики захворювань серцево-судинної системи студентів ТНЕУ було:

- сприяти зміцненню серцевого м'яза; поліпшенню кровообігу у всьому організмі; підвищенню рівня кардіореспіраторної готовності, яка полягає у здатності серця перекачувати насичену киснем кров до м'язів.

Вирішення цих завдань забезпечувалося застосуванням у навчальний процес студентів фізичних вправ аеробного характеру (загальна витривалість). Під час занять з фізичного виховання для профілактики серцево-судинної та дихальної систем студентів широко використовували різноманітні рухливі ігри, ігри-естафети, вправи та ігри з елементами спорту (з баскетболу, футболу, бадмінтону). Профілактичний ефект використання фізичних вправ на серцево-судинну систему студентів забезпечувався виконанням вправ у підтримуючому та розвиваючому режимі при ЧСС 140-160 уд./хв.

Під час навчального процесу для профілактики захворювань серцево-судинної та дихальної систем студентів використовували вправи танцювальної аеробіки, хіп-хопу, стріт-дансу, модерн-дансу, кардіофанку, сіті-джем, аеродансу, салси, латини,, йога-аеробіки. Застосування цих засобів сприяло вдосконаленню роботи органів дихання та кровообігу, забезпеченню профілактичного ефекту шляхом впровадження фізичного навантаження аеробного характеру [2].

Танцювальна аеробіка застосовувалася з використанням музичних і танцювальних стилів, логічно й послідовно поєднаних з елементами сучасної хореографії та естради, а також із вправами спортивного характеру.

Хіп-хоп – комбінований варіант американських танцювальних стилів хіп-хоп і кантрі з чергуванням кроків, стрибків, бігу. Модерн-данс, стріт-данс, кардіо-данс, сіті-джем – напрями, засновані на однойменних музичних або танцювальних стилях, використовуються елементи сучасної хореографії, кроки змінюються залежно від обраного стилю. Йога-аеробіка – поєднання статичних і динамічних асан, дихальних вправ, релаксації й стретчингу [4].

Для профілактики захворювань серцево-судинної та дихальної систем студентів ТНЕУ широко застосовували елементи туризму (аеробне тренування). Виконання різноманітних вправ на свіжому повітрі з метою подолання природних перешкод під час туристичних походів у лісі, парку, біля води мали оздоровче-профілактичне значення та гартувальний вплив на організм студентів.

Одним із дієвих засобів запобігання захворювань дихальної системи студентів були гігієнічні фактори. Створення відповідних умов під час навчального процесу з фізичного виховання (оптимальний температурний режим у спортзалі; раціонально підібраний одяг та взуття студентів; особиста гігієна під час гартувальних процедур та після занять з фізичного виховання; провітрювання спортивного залу) сприяло профілактики захворювань дихальної системи студентів.

Висновок. Ефективність профілактичної роботи щодо захворювань серцево-судинної та дихальної систем студентів ТНЕУ забезпечувалася комплексним використанням засобів оздоровчого фітнесу: вправ танцювальної аеробіки, хіп-хопу, стріт-дансу, модерн-дансу, кардіофанку, сіті-джем, аеродансу, салси, латини,, йога-аеробіки, засобів дихальної гімнастики, вправ та ігор з елементами спорту, рухливих ігор та ігор-естафет, туристичних походів; оздоровчої ходьби та бігу, гартувальних процедур.

Список використаних джерел

1. Василенко М.М. Професійна підготовка майбутніх фітнес-тренерів у закладах вищої освіти: теорія та методика: монографія. Київ; «Центр навчальної літератури», 2018. 495 с.
2. Круцевич Т.Ю. Методика фізичного виховання різних груп населення : навч. посібник. К. : Олімп. л-ра, т. 2, 2008. 366 с.
3. Оздоровча фізична культура з основами професійно-прикладної фізичної підготовки: навч. посібн. За заг. Ред. А.В. Огністого. Тернопіль: СМТ «ТАЙП», 2015. 230 с.
4. Опришко Н.О. сучасні оздоровчі фітнес-програми для студентів : методичні рекомендації для самостійної роботи та самоконтролю знань студентів. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 48 с.

Роман Міщанчук

старший викладач кафедри фізичної культури і спорту
Тернопільський національний економічний університет

Андрій Чорненький

старший викладач кафедри фізичної культури і спорту
Тернопільський національний економічний університет

ВПЛИВ ОЗДОРОВЧОГО БІГУ НА ФІЗИЧНУ ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ

Найпростішим видом фізичної активності, найдешевшим і найефективнішим за оздоровлюючим ефектом нині вважається біг підтюпцем, біг, при якому обмінні енергетичні процеси в організмі здійснюються в основному за рахунок окислювальних реакцій з участю кисню. Практика і наукові дослідження довели, що тільки такий біг має глобальну тренуючу, оздоровлюючу дію на організм. Бігом підтюпцем в усьому світі займаються мільйони людей. І результати вже є – в людей, які займаються бігом, різко скоротились серцево-судинні захворювання, смертність, збільшилась тривалість життя. Тривалий монотонний біг має антистресову дію – тренує і зміцнює всі системи організму, що протидіють стресові та його патологічному впливу. Люди, що займаються бігом, протягом кількох діб відчують легкість, свободу, піднесений настрій, впевненість у собі; відбувається підвищення самооцінки та інші позитивні фізичні та психологічні феномени: людина починає прагнути займатись бігом.

Різні методи тренувань по-різному впливають на біоенергетичні функції організму, оздоровчий ефект від них теж різний. Вважають, що безперервний біг ефективніший від інтервального і повторного. Він має такі переваги, як підвищення рівня максимального споживання кисню, утримання цього рівня впродовж довгого часу, не вимагає максимальних навантажень, небезпечних для життя в осіб середнього і старшого віку. Для стимуляції аеробних процесів безперервний біг повинен продовжуватися не менше 3-7хв., тобто стільки часу, скільки необхідно для встановлення споживання кисню в організмі на оптимальному рівні. Існує залежність, яку під час бігу треба обов'язково враховувати: менша тривалість бігу відповідає більшому рівню споживання кисню: 3-7хв. – 80-85% МСК, понад 90хв. – 50 МСК.

Різновидом безперервного бігу є перемінний біг, із швидкістю, що періодично змінюється (це біг з прискоренням). Такий біг, пред'являючи підвищені вимоги до регуляції аеробних процесів, має вагомий тренувальний ефект. Постійні прискорення примушують організм працювати в перемінному режимі обмінних аеробних процесів. Такі зміни добре тренують вегетативну нервову систему з регуляції аеробних і анаеробних процесів. Зміни частоти ударів пульсу, що виникають під час перемінного бігу, і зміни активності вегетативної нервової системи роблять прийнятною цю методику для осіб молодшого і середнього віку. Безперервний біг з однаковою інтенсивністю на всій дистанції вважається економічним за витратою енергії, тому використовується переважно для початківців.

Для не підготовлених бігунів безперервний біг є все-таки значним навантаженням на системи кровообігу і дихання. Зважаючи на це, таким бігунам рекомендують перемінний біг з інтервалами під час бігу і ходьби.

Ю.Н.Фурман вважає, що методи інтервального і повторного бігу мають великий вплив на аеробні процеси. Інтервальный біг – це біг з інтенсивністю 70-80% МСК тривалістю 3-7хв., що чергується з відпочинком, тривалість якого необмежена. Це біг з швидким прискоренням на початку кожної пробіжки, з майже максимальним споживанням кисню і підтриманням його на цьому рівні аж до закінчення бігу.

У практиці оздоровчого бігу застосовується декілька модифікацій інтервального бігу. Так, одна модель нагадує методику Ю.Ф.Фурмана, описану вище, відмінність полягає лише в тому, що інтервали відпочинку обмежені. Інтервали відпочинку дорівнюють інтервалові бігу. Пробіжки повторюються три-чотири рази. Це значно підвищує аеробну продуктивність організму. Інша методика називається циркулярною, оскільки вона, за висновком її розробника – професора Х.Рейнделя, значно поліпшує кровообіг міокарда. Це біг упродовж 30-90 сек. Зі швидкістю 70-80% МСК з таким ж періодами відпочинку. Всього 5-6 пробіжок.

Оздоровчий ефект бігу полягає в покращенні не тільки аеробного, а й анаеробного обміну, що досягається при використанні методу інтервального спринту. Суть його полягає в зменшенні інтервалів бігу і відпочинку до 10 сек. при максимальній швидкості всього 4-6 пробіжок. Споживання кисню в кінці кожної пробіжки досягає МСК.

Отже, тривалий монотонний біг має антистресову дію – тренує і зміцнює всі системи організму. Знання і використання методики оздоровчого бігу, дозування навантаження, контроль і самоконтроль – це запорука високої ефективності оздоровчого бігу.

Список використаних джерел

1. Ахметов Р.Ф., Максименко Г.М., Кутек Т.Б. Легка атлетика. Підручник для студентів вищих навчальних закладів України.. Житомир : Видавництво ЖДУ ім.Франка. 2013.
2. Платонов В.Н. Двигательные качества и физическая подготовка спортсменов. Киев : Олимпийская література, 2017. 656 с.
3. Гонін О.В. Легка атлетика. Навчальний посібник. Київ : Вид. ОВС, 2010. 395 с.
4. Ясенен П. ЧСС, Лактат и тренировки на выносливость. Пер. с англ. Мурманск : «Тулома», 2006. 160 с.

Неля Чорна

д.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ВИМОГА ЧАСУ ТА ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ

Глобалізаційні процеси в світі, розвиток інформаційного суспільства, входження України в європейський освітній простір мають значний вплив на вищу школу. Усі навчальні заклади повинні відповідати вимогам часу, а саме готувати конкурентоспроможних випускників. Це особливо актуально в умовах реалізації Закону України «Про вищу освіту», європейських освітньо-наукових програм «Європа 2020», «Горизонт 2020».

Вища освіта – це рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації [1].

Варто зазначити, що в новому Законі України «Про вищу освіту» ключовою є інноваційна складова діяльності вищих навчальних закладів. Імплементация даного закону сприятиме інтеграції України до єдиного освітнього простору, без якого неможливо

порушувати питання про визнання у світі українських дипломів, продовження навчання студентів у закордонних університетах.

Інновації в освіті – це процес створення, запровадження та поширення нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно нового стану.

Основним завданням інноваційної діяльності вищих навчальних закладів є отримання знань шляхом проведення наукових-дослідних розробок та їх комерціалізації, підготовки фахівців інноваційного типу та забезпечення високого рівня розвитку країни. Підвищення якості підготовки студентів можуть бути вирішені при активному впровадженні та функціонуванні у вишах сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій. Інноваційні зміни у вищій школі повинні базуватися на традиційній вітчизняній системі освіти з метою збереження її позитивних здобутків.

До важливих завдань забезпечення інноваційної спрямованості розвитку освітньої сфери належать:

- масштабна комп'ютеризація й активізація науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів, створення інноваційних структур в їх системі;
- реформування системи освіти з урахуванням вимог європейських стандартів і збереження культурних та інтелектуальних національних традицій;
- підвищення результативності вузівського сектору наукових досліджень і розробок з метою посилення його ролі у забезпеченні інноваційного розвитку національної економіки;
- забезпечення розширеного відтворення знань на основі інтеграції ВНЗ, академічних та галузевих установ шляхом підвищення рівня фондоозброєності державного сектору наукових досліджень і розробок;
- концентрації ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності;
- стимулювання навчання впродовж усього життя, виховання культури інноваційного мислення [2].

Кожна держава повинна бути зацікавлена в належному розвитку освіти, в тому числі і вищої, адже людський потенціал - це стратегічний інвестиційний ресурс. Розвиток постіндустріального суспільства висуває нові вимоги до системи освіти, змушуючи її модернізувати. Інноваційний вищий навчальний заклад потребує нових підходів як в управлінні, так і в організації навчально-виховного процесу. При цьому ключовою ціллю вищу виступають знання. Модернізація системи вищої освіти передбачає перенесення акценту з процесу навчання на його результати, зміну ролі викладача, особистісний підхід до студента.

Для впровадження інновацій в освітній процес потрібні фінансові, кадрові, матеріальні, організаційні ресурси. Перетворення провідних університетів країни в інноваційно-дослідні комплекси є найважливішою складовою стратегії інноваційного розвитку України. Вищі навчальні заклади повинні займати головне місце в інноваційній інфраструктурі, виконуючи функції навчального центру, інноваційного центру, консалтингу, трансферу технологій.

Найкращі університети світу вже багато років є науково-виробничими комплексами, де викладачі витрачають більше половини свого робочого часу на науково-дослідну роботу. У розвинутих країнах більша частина науково-дослідних розробок виконується саме у вищій школі (55 % у Японії, 60 % у США та Німеччині, понад 90 % у Франції та Великій Британії). Внаслідок цього вища школа як заклад, що насамперед обслуговує потреби виробництва, набуває практичного характеру.

Ключовим моментом у реалізації інноваційного навчання є принципова зміна функцій викладача, який перестає бути транслятором знань, жорстким організатором змісту і спрямованості навчальної діяльності студентів. Для організації інноваційного навчання оптимальним здається спосіб проектування і організації освітнього процесу, при якому: основний акцент робиться на організацію активних видів пізнавальної діяльності того, кого

навчають; викладач виступає в ролі педагога-менеджера і режисера навчання; студент виступає як суб'єкт діяльності разом з викладачем, а його особистий розвиток виступає як одна з головних освітніх цілей [3].

Важливою передумовою інноваційного розвитку вищої школи є суб'єктивний чинник - готовність професорсько-викладацького складу генерувати та впроваджувати нововведення. На нашу думку, кожен викладач повинен, в першу чергу, любити свою роботу, постійно вдосконалювати свій професійний рівень та майстерність. На рисунку 1 показано ефективність засвоєння навчальної інформації. Тому сучасні викладачі повинні використовувати не тільки традиційні методи, а впроваджувати концептуальні зміни в систему освіти (компетентнісний підхід, партнерство в пізнанні та діяльності).

Рис. 1. Ефективність засвоєння навчальної інформації (піраміда пізнання за Дж. Мартіном).

Важливою складовою педагогічної майстерності є інформаційна культура викладача, тобто вміння ефективно опрацьовувати інформаційні ресурси, знаходити необхідну інформацію, осмислювати і передавати її користувачам. Нововведеннями в технологіях проведення навчання стають мультимедійні презентації, вебінари, веб-квести, організаційно-діяльнісні ігри, тренінги, колективні творчі проекти, інтерактивні методи групової роботи. Як результат - студенти набагато краще засвоюють матеріал, стають професіоналами своєї справи.

Вища освіта має бути фактором підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Основним викликом для вищої школи є необхідність забезпечення підготовки кваліфікованих спеціалістів відповідно до вимог ринку праці, перетворення економічної моделі на "економіку, що базується на знаннях".

Для реалізації діалогу ринку освіти і ринку праці важливо розуміти, що успішність працевлаштування випускників вищих навчальних закладів визначається ефективністю організації навчально-виховного процесу, його спрямованістю на практичні технології, які важливі на ринку праці, а також успішністю та якістю знань студентів, їхнім особистісно-професійним потенціалом, здатним до реалізації в умовах жорсткої конкуренції [4].

Однією з основних тенденцій розвитку інноваційних процесів є поширення інновацій у сфері виховання студентів. Радикальні зміни у вітчизняній системі освіти неможливі без виховних інновацій, які торкаються як загальної стратегії навчально-виховного процесу, так і

його організації, стосунків між студентами та викладачами. В першу чергу демонструвати зразки моральної поведінки у своїй професійній та громадській діяльності повинні самі викладачі. Тільки в такий спосіб вищі навчальні заклади стануть взірцевим прикладом для студентів, майбутніх абітурієнтів, суспільства в цілому.

На жаль, в Україні існують певні перешкоди, які стримують впровадження інноваційних процесів у вищій школі:

- недостатнє фінансування вищої освіти;
- незадовільний стан матеріальної бази вищих навчальних закладів;
- низький рівень заробітної плати професорсько-викладацького складу;
- зниження престижу професії викладача;
- високий рівень безробіття та трудова міграція за кордон;
- низький рівень соціально-економічного розвитку країни.

Основними завданнями для нашої країни в системі вищої освіти є запровадження широкомасштабної довгострокової стратегії модернізації всієї освіти; удосконалення якості освіти, яка відповідає міжнародним стандартам та потребам ринкової економіки.

Таким чином, одним із ключових завдань модернізації вищої освіти є забезпечення її якості, побудова ефективної освітньої системи вищих навчальних закладів з дієвою економікою та управлінням, яка відповідає як запитам сучасного життя, потребам розвитку країни, суспільства, а також інтересам особистості. Саме інноваційні процеси здатні усунути ті прояви кризи, які сьогодні загрожують українській системі вищої освіти, і підняти соціальний престиж вищої школи, науково-педагогічної роботи і статусу студента.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>.
2. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 444 с.
3. Козак Л. В. Дослідження інноваційних моделей навчання у вищій школі. Освітологічний дискурс. 2014. №1(5). С. 95 – 107.
4. Нікітіна І. В. Взаємодія ринку освіти і ринку праці як стратегічна складова науково-технологічної сфери національної безпеки України: гендерний аспект. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 9 (99). С. 180 – 189.

Галина Юркевич

канд. псих. наук, доцент

Чортківський навчально-науковий інститут

підприємництва і бізнесу

Тернопільський національний економічний університет

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО СВІТУ ОСОБИСТОСТІ-УПРАВЛІНЦЯ

Руйнування звичних ціннісно-нормативних систем, розчарування в цінностях гуманізму, сумніви в раціональному устрої світу – все це призвело до кризи ідентичності сучасної людини – менеджера. Посилення динамізму суспільного розвитку, прагнення до індивідуальної свободи, активний спосіб життя змінили місце людини в світі, її уявлення про себе і навколишню дійсність. Відчуття «втраченої» людини стає домінуючим в сприйнятті нею сучасного світу. Сучасний спосіб життя формує певну «легковажність буття», спостерігається розрив з існуючими етнічними традиціями, вірніше, їх забуття. І в результаті маємо тенденцію «кризи» моральності. З одного боку, духовна криза – глобальне явище, яке пов'язують з превалюючим характером цивілізаційного розвитку людства. Сучасне постіндустріальне суспільство, орієнтоване в максимальному споживанні матеріальних благ і перетворення навколишнього світу для більш повного їх задоволення, породило особливий

тип технократичної особистості – інтелектуально розвиненої і технічно освіченої, але нездатної до справді людських відносин і духовно відчуженої від світу природи і людської культури. Наслідки цього явища чітко здійснюють свій прояв в духовній обмеженості сучасного менеджера – духовні чинники відіграють тут далеко не другорядну роль. Духовний світ людей зазнав низку сильних і, можливо, незворотних змін, внаслідок чого стабілізуючі заходи економічного і політичного характеру не дають бажаних результатів. Тому саме духовний вимір буття особистості-управлінця має піддатися ретельному вивченню. Без аналізу та вивчення духовного становлення управлінця є неможливим вироблення методологічних і теоретичних позицій відносно його підготовки як фахівця, здатного продуктивно здійснювати свою управлінську практику в динамічно мінливій соціокультурній ситуації.

Структура професіоналізму управлінця визначається зовнішніми для людини вимогами, які витікають із особливостей типу діяльності, і внутрішніми загальними та індивідуальними особливостями суб'єктивного механізму. Відзначимо, що і динаміка, і темпи, і досягнення акме залежать від рівня розвитку і способу виявлення механізму рефлексивної самоорганізації управлінця.

Конкретні вимоги до здібностей управлінця оформлені в типових завданнях. Тому, розміщуючи завдання по рівню складності, можна співвіднести з ними рівень професіоналізму і акмеограма управлінця виникне в часовій осі, яка проектується на матеріалі аналізу професійного шляху управлінця.

Особливе місце варто приділити розвитку особистісно-ділових і професійно-важливих якостей управлінця, перш за все: сили особистості, само ефективності і відповідальності.

Професійна підготовка сучасного менеджера стає неможливою без її гуманістичного підґрунтя. Важливу роль в цьому напрямку відіграє свідоме будівництво освітнього і виховного творчого простору для виховання повноцінної особистості. Духовний розвиток менеджера відбувається під внутрішнім контролем особистого попиту, який іноді відсутній у традиційній організації навчання. В умовах реорганізації освіти повинно змінюватися її якісне наповнення, завдяки реабілітації виховної роботи. Результативність цієї роботи залежить від створення умов для реалізації власного потенціалу особистості і суспільства. Це зумовлено в основному внутрішньою активністю, прагненням саморозвитку і збагачення людської душі. Ціннісною підставою формування професійної культури сучасних менеджерів повинна стати орієнтація на духовність особистості, оволодіння нею світовими і національними надбаннями культури. Моделюючи механізми духовної культури менеджерів, можна визначити основні: 1) цілісний гуманістично спрямований процес, завдяки побудованим суб'єкт – суб'єктивним відносинам на принципах гармонізації соціальних та індивідуальних потреб; 2) умови особистісного самовиховання і самодетермінації; 3) формування професійної культури як складової організаційної поведінки майбутнього менеджера.

Духовне наповнення професійною культурою майбутніх менеджерів має відбуватися як цілеспрямована робота для формування культури мовлення, поваги до національних традицій, виховання художнього смаку, почуття краси, добра і поваги, самоповаги, формування позитивної мотивації соціальної діяльності особистості.

Управлінська діяльність керівника відповідно до його інтелектуального, комунікативного та професійного потенціалу, природних задатків і таланту, здібностей і вмінь може бути ефективною в конкретному морально-психологічному, соціокультурному та етнопсихологічному середовищі. Мова йде про взаємодію управління і соціуму. Моральні, правові, культурні вимоги суспільства, в якому здійснюється управлінська діяльність і функціонують суб'єкти та об'єкти управління, виявляються в традиціях, правилах поведінки, культурних цінностях, які визначають розвиток спрямованості особистості керівника (колективних суб'єктів управління), рис його характеру, зміст знань, його звички й здібності [1].

Культура управління – це здійснення керівником управлінської діяльності через систему взаємозв'язків із колективом, виконання своїх обов'язків, які проявляються в реалізації управлінських функцій, зокрема:

- політичної (проведення інформаційно- політичної роботи);
- правової (функції коригування й регулювання);
- адміністративної (розподіл обов'язків, оцінка діяльності);
- прийняття управлінських рішень, обліку й контролю, у тому числі й функцій моніторингу, діагностування;
- організаційної (функція організації, планування і прогнозування);
- соціально-психологічної (функція координації);
- інформаційної (функція планування та контролю щодо збирання, обробки та передачі інформації);
- комунікативної (організація ефективної взаємодії між учасниками професійної діяльності);
- економічної (функція фінансового розподілу та контролю).

Управлінська культура – це знання та володіння теорією управління як важливої соціальної функції – свідомого і владного, із застосуванням новітніх досягнень культури організації, впливу як на окремих людей, так і на всю людську спільноту, що проводиться заради досягнення чітко визначеної конкретної мети [2, с. 41]. Управлінська культура керівника розглядається як цілісна властивість особистості, яка проявляється у процесі професійної управлінської діяльності; характеризує особливості свідомості, поведінки, спілкування керівника; забезпечує усвідомлення та культуродоцільність професійної діяльності; стимулює творчий розвиток керівника [3]. Традиційне уявлення про професійну культуру пов'язується в основному з виділенням норм, правил діяльності, техніки й майстерності. Психолого-педагогічні дослідження проблем професійної культури останніх років розкривають її у категоріях: цінності, технології, творчість. Освоюючи цінності і технології управління, керівник-менеджер перетворює, інтерпретує їх, що визначається як особистісними особливостями керівника, так і особливостями об'єкта управління.

Особистість, лідер, щоб увійти в ці сфери буття та створити свій духовний світ таким, який буде сприйнятим народом, колективом, суспільством повинен багато працювати, розвивати свої природні таланти та правильно ними користуватися, щоб створювати нові продукти праці для людей. Сучасний стан вивчення духовності вимагає нових методологічних підходів дослідження духовної життєдіяльності людини, яка визначається спрямованістю та рівнем розвитку духовної самосвідомості особистості на шляху до максимального розкриття та реалізації власної індивідуальності. Духовність має розглядатись як психологічне утворення самосвідомості особистості, яке характеризується певними емоційно-вольовими станами, мотиваційними диспозиціями, і, відтак, відображає ціннісне ставлення до буття та розкривається у моральності особистості.

Список використаних джерел

1. Вдовиченко Р.П. Управлінська компетентність керівника школи. Харків: Основа, 2007. 112 с.
2. Жигайло Н.І. Соціально-економічна діагностика: навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 224 с.
3. Дукла Д. Професійні компетенції менеджера сучасної Європи – визначник його професіоналізму. *Соціальна праця як інструмент інтеграції місцевого суспільства*, м. Ченстохова, 2008. С. 34-35.
4. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Стратегічний аналіз як важливий елемент управління підприємством. *Інноваційна економіка*. 2016. № 3-4 (62). С. 196–205.
5. Язлюк Б.О., Шандрук С.К., Гугул О.Я. Соціальна відповідальність суб'єктів господарювання : економічна природа та зміст. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 1 (9). Ч. 1. С. 119–127.

**СЕКЦІЯ 4.
ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Василь Білінкевич
слухач магістерської програми
Тернопільський національний економічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Аналіз сучасного стану агропромислових підприємств в Україні свідчить про відсутність інноваційної складової та достатнього інформаційно-аналітичного забезпечення, нестачу фінансових та трудових ресурсів для розширення виробничих потужностей, нерозвинену інфраструктуру, використання застарілого та зношеного обладнання та велику кількість інших проблем. У зв'язку з цим вітчизняні підприємства не є конкурентоспроможними. Від стану їх конкурентоспроможності залежить поступовий розвиток економіки.

Основним фактором формування ефективного механізму розвитку національного аграрного бізнесу, вироблення в ньому технологічно досконалого, екологічно безпечного та високопродуктивного виробничого потенціалу є радикальне вдосконалення взаємозв'язків між промисловістю, яка забезпечує аграрний сектор необхідними засобами й предметами праці та переробляє сільськогосподарську сировину (продукцію), і безпосередньо сільським господарством як специфічною галуззю економіки.

Оптимальний розвиток агробізнесу можна досягти поєднавши ринковий механізм та державне регулювання. Проте, на сьогодні в нашій країні відсутня довгострокова стратегія для розвитку аграрного бізнесу. Значним гальмуючим фактором у розвитку агробізнесу є недосконала нормативна база. Земельного кодексу України не відповідає вимогам сьогодення. Практично відсутній моніторинг законодавчої бази щодо аграрних перетворень. Від якості правового регулювання залежить ефективність підприємницької діяльності.

Суттєвою проблемою при формуванні ринкового середовища для розвитку аграрного бізнесу є проблема підготовки кадрів, які спроможні думати економічними категоріями, що відповідають вимогам сучасності.

Управління підприємством в системі агробізнесу потребує перш за все здатності і вміння приймати обґрунтовані рішення. Необхідною умовою розвитку аграрних підприємств і нарощування продовольчих ресурсів є наявність попиту на продукцію продовольчого підкомплексу. В умовах конкурентного ринку попит головною рушійною силою виробництва, так як його розмір визначає можливості продажу. Таким чином, у ринковій економіці обсяги споживання зумовлюють виробництво, а не навпаки.

Отже, сучасний етап функціонування агробізнесу передбачає основні завдання організаційно-економічного механізму його розвитку, а саме забезпечити економічно зрівноважене і екологічно збалансоване використання ресурсного потенціалу АПК; налагодити раціональні взаємозв'язки між промисловістю, де забезпечується аграрний сектор необхідними засобами і предметами праці та переробляє сільськогосподарську сировину, і безпосередньо сільським господарством як специфічною галуззю економіки, та широкий розвиток інтеграційних процесів; розвиток мережі інститутів ринкової інфраструктури, підвищити попит на продукцію АПК як головну рушійну силу виробництва, так як саме його розмір визначає можливості продажу. Відповідне виконання наведених завдань організаційно- економічного механізму розвитку національного агробізнесу необхідно в першу чергу пов'язувати з розробкою державної стратегії його розвитку, чітким розмежуванням функцій держави і ринкового саморегулювання, переходом до ринкових методів аграрної та продовольчої політики.

Список використаних джерел

1. Брич В. Я. Шушпанов П. Г. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення. Україна: аспекти праці. 2010. № 4. С. 28-30.
2. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
3. Бутов А.М., Костецький В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
4. Гринь Є. Л. Політика розвитку агробізнесу в Україні в напрямі захисту внутрішнього продовольчого ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-1/doc/2/14.pdf>
5. Пуцентейло П.Р. Концептуальні засади функціонування м'ясопродуктового підкомплексу в системі АПК України. Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. 2010. № 1. С.134-138.
6. Пуцентейло П.Р. Особливості сучасного розвитку м'ясо-продуктового підкомплексу України. Сталий розвиток економіки. 2012. № 5 (15). С. 13–18.
7. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.
8. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
9. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.
10. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.

Ольга Бовдрич

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ІНВЕСТИЦІЇ У ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ: ПРИНЦИПИ І ФАКТОРИ ОЦІНКИ

Однією з необхідних і визначальних передумов побудови суспільних відносин щодо використання, охорони та відтворення земельних ресурсів в контексті забезпечення просторового соціально-економічного розвитку є оцінка земельного капіталу. Нарощування вартості землі як суспільного активу, національного багатства потребує належних методів визначення його величини.

Інвестування у земельний капітал може здійснюватися на основі таких ресурсів (табл.1).

Таблиця 1

Джерела інвестицій у земельний капітал

Джерело	Види ресурсів
Власний капітал	Прибуток, відшкодування збитків землевласникам і землекористувачам при відчуженні земель, грошові нагромадження і заощадження власників землі тощо
Залучений капітал	Банківські та бюджетні кредити
Позичковий капітал	Кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб
Бюджетні кошти	Фінансування з державного чи місцевого бюджетів
Благодійна допомога	Безоплатні, благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян

Кожне джерело інвестицій у земельний капітал має свою вартість. Власний капітал формує свою вартість, виходячи з норми прибутку, яку планує отримати власник капіталу. Вартість залученого капіталу визначається ставкою відсотку на кредитні кошти. Позичковий капітал має вартість у вигляді ставки за дивідендами, облігаціями і т.п. Бюджетні кошти можуть формувати вартість, виходячи зі середньої ставки оподаткування в країні. Благодійна допомога не має вартості фактично, проте при оцінці можуть бути застосовані середні показники прибутковості певного сектору економіки, в якому надається благодійна допомога.

Існування вартості інвестицій обумовлює необхідність оцінки інвестицій у земельний капітал. Актуальність визначення величини інвестицій у земельний капітал аргументується доцільністю оперування категоріями затрати-доходи при використанні землі, розуміння ефективності використання даного виду капіталу.

Для оцінки земельного капіталу як об'єкту інвестицій використовуються стандарти вартості майна:

1) ринкова оцінка – вартість, що визначається, виходячи з бажання продавця реалізувати земельну ділянку, а покупця її придбати. Тобто оцінка «невидимою рукою» ринку;

2) інвестиційна вартість – індивідуальна оцінка земельної ділянки, яка формується під впливом уподобань, нахилів, досвіду інвестора, його схильності до ризику;

3) внутрішня або фундаментальна вартість – визначається аналітично, виходячи з прогнозу формування прибутку від експлуатації земельної ділянки суб'єктом господарювання. Для того щоб розрахувати внутрішню вартість земельного капіталу потрібний доступ до всієї інформації, що характеризує об'єкт.

Усі принципи оцінки вартості земельного капіталу доцільно об'єднати у три групи.

До першої групи належать принципи, що формують потенційну можливість для інвестора сформулювати уявлення про цінність землі як об'єкта інвестування, а саме:

– вигідність купівлі земельної ділянки, тобто корисність об'єкту у майбутній виробничій діяльності, що визначається, насамперед, можливістю генерування прибутку, потоку доходів;

– принцип очікування; дає можливість визначити поточну вартість майбутніх доходів та вигод, одержаних внаслідок використання землі як об'єкта інвестицій.

До другої групи принципів належать фактори, які формують оцінку землі:

– принцип економічної величини, або оптимального об'єму масштабу, тобто вибір розміру землі як об'єкта власності, його площі. Ефективність використання кожного гектару земельного капіталу залежить не лише від ринкової кон'юнктури, але і від виробничих можливостей інвестора (наявності виробничих фондів, трудових ресурсів, розміру вільних грошових ресурсів). Відповідно ефективний розмір земельного капіталу впливає на оцінку землі. Якщо пропозиція більша, ніж потрібний ефективний розмір земельної ділянки, то оцінка зменшується і навпаки;

– принцип оцінки залишкової продуктивності землі. Залишкова продуктивність земельної ділянки формується як чистий дохід, що залишився після вирахування витрат на оплату праці, капіталу, підприємницького хисту. Залишкова продуктивність земельного капіталу формується географічним розташуванням об'єкту оцінки.

До третьої групи принципів належать принципи, що визначають залежність величини вартості земельної ділянки від зовнішніх ринкових факторів. До них належать принципи: залежності, конкуренції, зміни вартості. В основі принципу залежності твердження про залежність ціни землі від розвиненості інфраструктури розміщення об'єкту, наявних на даній території інших факторів виробництва. Конкурентне ринкове середовище суттєво впливає на вартість земельного капіталу, його ціну. Зміна вартості землі відбувається у результаті зміни її родючості, технологічних змін, цінами на продукцію сільського господарства. Отже, достатньо велика кількість факторів впливає на вартість земельного капіталу, а отже на величину інвестицій.

Список використаних джерел

1. Брич В. Я. Шушпанов П. Г. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення. Україна: аспекти праці. 2010. № 4. С. 28-30.
2. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
3. Брич В. Шушпанов П. Соціально-економічна структура населення Тернопільської області як чинник зовнішньої трудової міграції. Україна: аспекти праці. 2009. № 1. С. 33-37.
4. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
5. Бутов А.М., Костецький В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
4. Капіталізація природних ресурсів. – К.: ДУ ІЕПСР НАНУ, 2014. – 268 с.
5. Пуцентейло П.Р. Інформаційне забезпечення аналітичної діяльності в управлінні підприємством. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. Вип. 11. С. 224-232.
6. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічне забезпечення ефективного розвитку тваринництва в умовах кризи. Економічний дискурс. 2016. № 2. С. 37–46.
7. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.
8. Третьак А.М. Земельний капітал: теоретико-методологічні основи формування та функціонування: Моногр. / А.М. Третьак. —Львів: Сполом, 2011. — 520 с.
8. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
9. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.
10. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.

Ольга Бойко

слухач магістерської програми

Ірина Белова

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

**ЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

Реформуванням системи бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності надає господарюючим суб'єктам більше самостійності в організації бухгалтерського обліку та виборі способів і методів ведення бухгалтерського обліку. Така самостійність реалізується шляхом формування облікової політики підприємства. Якщо держава не встановлює спосіб ведення обліку з конкретного питання, то при формуванні облікової політики підприємство самостійно розробляє відповідний спосіб, виходячи з діючих положень чинного законодавства [7].

Питанням облікової політики присвячено велику кількість праць науковців: Белової І.М., Білухи М.Т., Бутинця Ф.Ф., Дідоренко Т.В., Жука В.М., Загороднього А.Г., Леня В.С., Кужельного М.В., Пушкара М.С., Сопка В.В., Сторожука М.Т. та багатьох інших.

Облікова політика є комплексом таких елементів бухгалтерського обліку, які забезпечують правдивість, і зрозумілість інформації про фінансовий стан підприємства і його зміну за певний період.

На державному законодавчому рівні Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» встановлено, що облікова політика – це сукупність принципів,

методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [8].

Необхідно зазначити, що МСФЗ 1 дозволяє зміну облікової політики тільки в разі прийняття нового стандарту або внесення змін до чинних, а також з метою підвищення інформативності фінансової звітності. Дана вимога обґрунтовується тим, що «стабільна» облікова політика дозволяє порівнювати фінансову звітність за різні періоди. При виникненні потреби в зміні облікової політики суб'єкту господарювання доведеться наново перерахувати показники фінансової звітності за три попередніх роки. Такий перерахунок називають ретроспективним, і він є загальним правилом щодо відображення змін в обліковій політиці.

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» трактує облікову політику як конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практику, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності [6].

А.Г. Загородній облікову політику трактує як «...сукупність способів ведення бухгалтерського обліку (первинного нагромадження, вартісного вимірювання, поточного групування і підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності) відповідно до особливостей його господарської діяльності» [3, с. 133].

Л.Г. Ловінська, І.Б. Стефанюк стверджують, що «облікова політика суб'єкта господарювання – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються суб'єктом господарювання для ведення поточного обліку, складання та подання фінансової звітності в межах, визначених Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, іншими нормативними документами, затвердженими Міністерством фінансів та іншими органами виконавчої влади після погодження з Міністерством фінансів» [5, с. 63].

М.С. Пушкар вважає, що «основне призначення облікової політики полягає в:

- 1) упорядкуванні облікового процесу та лібералізації системи обліку на підприємстві;
- 2) формуванні методики обліку майна, капіталу і зобов'язань, фактів господарської діяльності та результатів діяльності підприємства на основі загальноприйнятих принципів та правил;
- 3) забезпеченні повною, достовірною та неупередженою інформацією менеджменту з метою здійснення ефективного управління фінансово-господарською діяльністю підприємства та визначення стратегії подальшого його розвитку в майбутньому;
- 4) забезпеченні формування та своєчасного надання інформації різним користувачам, яка міститься у фінансовій звітності;
- 5) роз'ясненні користувачам внутрішньої і зовнішньої звітності конкретних правил та процедур ведення обліку та складання звітності;
- 6) наданні обліку плановірності та послідовності;
- 7) підвищенні ефективності ведення обліку на підприємстві» [9, с. 30-31].

Т.В. Войтенко визначає облікову політику як обрану підприємством, з урахуванням встановлених норм та особливостей, методологію бухгалтерського обліку, яка спрямована на досягнення його цілей та завдань та використовується з метою забезпечення надійності фінансової звітності та якісної системи управління [2].

Облікова політика сприяє посиленню обліково-аналітичних функцій в управлінні підприємством, дає змогу оперативно реагувати на зміни, що відбуваються у виробничому процесі. Відповідно до законодавчих вимог підприємство самостійно визначає власну облікову політику, при цьому ступінь його свободи регламентується регламентацією обліку на державному рівні.

М. Щирба зазначає, що «саме наказ про облікову політику повинен цілком (повністю) відображати особливості організації та ведення бухгалтерського обліку і складання звітності на підприємстві. При цьому він може бути складений у загальній формі, а може містити розділи і додатки» [10].

Отже, підсумовуючи усі наведені вище визначення ми погоджуємось із думкою В.А. Кулик про те, що на законодавчому рівні необхідно закріпити наступне визначення: облікова політика підприємства – це система способів ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, що використовується підприємством для інформаційного забезпечення прийняття економічних рішень та передбачає найбільш достовірне відображення фактів господарської діяльності [4, с. 54].

Ступінь свободи конкретного підприємства у формуванні облікової політики законодавчо обмежений державною регламентацією бухгалтерського обліку, котра представлена переліком методик та облікових процедур, серед яких є допустимі альтернативні варіанти. Вона визначається можливістю вибору конкретних способів оцінки, калькуляції, складу бухгалтерських рахунків тощо.

Сформована облікова політика при веденні бухгалтерського обліку повинна забезпечити:

- незмінність протягом поточного року прийнятої методології відображення окремих господарських операцій та оцінки майна. Зміна методології обліку на наступний рік повинна передбачатись у Примітках до річної фінансової звітності;

- повноту відображення в обліку за звітний період усіх господарських операцій, що були

  - проведені за цей час, та результатів інвентаризації майна і зобов'язань;

- правильність віднесення доходів та витрат до відповідних звітних періодів, незалежно від часу надходження доходів та оплати витрат, якщо інше не встановлено чинним законодавством;

  - розмежування в обліку поточних витрат на виробництво та капітальних інвестицій;

  - тотожність даних аналітичного обліку оборотам та залишкам синтетичного обліку на перше число кожного місяця.

Отже, зміст облікової політики ґрунтується на національних стандартах ведення бухгалтерського обліку. Якщо ж, ураховуючи специфіку господарської діяльності, способи ведення обліку не встановлені, підприємство самостійно розробляє відповідні процедури, виходячи з вимог законодавства й нормативних актів з бухгалтерського обліку.

Документальне оформлення облікової політики підприємств реалізується у форматі Наказу про облікову політику, який є сутнім внутрішнім регламентом, що регулює організацію облікового процесу підприємства.

Наказ розробляється головним бухгалтером та затверджується керівником підприємства. Від складових елементів облікової політики залежить правдиве ілюстрування господарських операцій та їх узагальнення в бухгалтерській звітності.

Методичними рекомендаціями щодо облікової політики підприємства передбачено наступні елементи облікової політики підприємства:

- стосовно доходів: порядок оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг; порядок визначення ступеня завершеності робіт за будівельним контрактом;

- стосовно витрат: порядок обліку і розподілу транспортно-заготівельних витрат, ведення окремого субрахунку обліку транспортно-заготівельних витрат; застосування класу 8 та/або 9 Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій; перелік і склад змінних і постійних загальноновиробничих витрат, бази їх розподілу; перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг); базу розподілу витрат за операціями з інструментами власного капіталу;

- стосовно фінансових результатів: підходи до періодичності зарахування сум дооцінки необоротних активів до нерозподіленого прибутку;

- порядок виплат, які здійснюються за рахунок прибутку (для державних і комунальних підприємств); дату включення простих акцій, випуск яких зареєстровано, до розрахунку середньорічної кількості простих акцій в обігу.

Документ «Положення про облікову політику» повинен складатися з організаційно-технічної та методичної частин. Варто зазначити, що у цьому документі регламентовано як бухгалтерський (фінансовий і управлінський), так і податковий облік.

Положення про облікову політику містить додатки, наприклад Робочий план рахунків, Перелік форм управлінської звітності; Графік документообороту тощо. Зміни в обліковій політиці можливі лише у випадках зміни законодавства, статутних вимог на підприємстві та у разі, якщо зміни забезпечать більш достовірне відображення подій чи операцій у фінансовій звітності.

До основних недоліків, пов'язаних з формуванням облікової політики, можна віднести:

- формальність при складанні наказу про облікову політику, необґрунтованість елементів і дублювання окремих пунктів нормативних документів;
- ігнорування змін нормативної документації та не відображення їх в наказі про облікову обліку;
- відсутність структуризації наказу про облікову політику, неповне висвітлення питань формування обліку окремих об'єктів; не розробляється облікова політика щодо формування обліку, а саме: не наводиться в ній або додатках до неї робочий план рахунків, графік документообігу, перелік облікових реєстрів тощо;
- відсутність розробки облікової політики щодо управлінського обліку [1].

Отже, облікова політика покликана створити на підприємстві таку систему обліку, яка б дала можливість надати користувачам безумовну інформацію, складену з урахуванням особливостей певного підприємства. Метою облікової політики у процесі ведення бухгалтерського обліку є створення оптимальної, узгодженої та впорядкованої основи для складання достовірної звітності та прийняття ефективних економічних рішень на її основі.

Положення про облікову політику – має стати основним методичним документом, яким підприємство має керуватися в процесі діяльності. Саме в Положенні про облікову політику мають бути зазначені облікові правила, а не в наказі про затвердження облікової політики.

Список використаних джерел

1. Бойчук Т. Формування облікової політики підприємства: мета, побудова та сфера застосування ISSN1993-0259. / Бойчук Т. // Економічний аналіз. - 2010. -Вип. 6. – С. 36-38.
2. Войтенко Т.В. Облікова політика / Т.В. Войтенко// Податки і бухгалтерський облік. – 2010. – № 1. – С. 16-22.
3. Загородній А.Г. Бухгалтерський облік: Основи теорії і практики / А.Г. Загородній, Г.О. Партин; 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Знання, КОО, 2004. – 377 с.
4. Кулик В. Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку: Монографія. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2014. – 373 с.
5. Ловінська Л.Г. Організація бухгалтерського обліку та фінансового контролю в сучасних умовах господарювання в Україні: [монографія] / Л.Г. Ловінська, І.Б. Стефанюк – К., 2006. – 237 с.
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_020.
7. Петрук О.М., Барановська Т.В. Облікова політика підприємства в системі регулювання бухгалтерським обліком//Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. – 2005. - Вип.3. - С.133 - 153.
8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
9. Пушкар М.С. Теорія і практика формування облікової політики : монографія / М.С. Пушкар, М.Т. Щирба. – Тернопіль : Карт-бланш, 2010. – 260 с.

10. Щирба М. Проблеми документального оформлення облікової політики підприємства та шляхи їх вирішення / М. Щирба // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 5. – С. 380-384.

11. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.

12. Пуцентейло П.Р. Аналітичне забезпечення діяльності підприємства. Сталий розвиток економіки. 2015 № 1 (26). С. 168–174.

13. Пуцентейло П.Р. Інформаційне забезпечення аналітичної діяльності в управлінні підприємством. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. Вип. 11. С. 224-232.

14. Пуцентейло П.Р. Обліково-аналітичне забезпечення діяльності підприємства. Інноваційна економіка. 2015. № 3 (58). С. 228–233.

Наталія Бутова

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВА

Характерною ознакою сьогодення є усвідомлення світовою громадськістю небезпеки поглиблення екологічної кризи. Охорона навколишнього природного середовища та забезпечення сталого природокористування стають одними з головних функцій держави.

У той же час для переважної більшості країн світу природні ресурси їх територій є основною, а інколи єдиною базою економічного розвитку. В Україні природокористування є сировинною та матеріальною основою для значної кількості видів діяльності, які забезпечують значну частку надходжень до Державного бюджету – сільське господарство, видобувна промисловість, металургія тощо. Фактично досить важко знайти вид господарської діяльності, який тією чи іншою мірою не був би пов'язаний з природокористуванням. Слід відмітити, що не тільки економіка та господарська система країни завдячують своїм розвитком природокористуванню. Саме існування людини, забезпечення її основних потреб (природних, рекреаційних, культурних, духовних та інших) цілком залежить від можливості здійснення природокористування та його якості.

Усі ці питання в комплексі породжують іншу багатоаспектну проблему – забезпечення співвідношення економічних, соціальних та екологічних потреб в процесі діяльності людини, особливо в контексті сучасних міжнародних та європейських екологічних процесів. Вирішення цієї проблеми значною мірою залежить від правової регламентації діяльності в сфері природокористування, зокрема, належного рівня теоретичного обґрунтування, правового закріплення та реалізації відповідних правових приписів.

Основу правового регулювання будь-якої сфери людської діяльності становлять правові принципи – основні засади побудови самої системи правового регулювання тієї чи іншої сфери. Розроблення, юридичне закріплення та чітке виконання й дотримання принципів права природокористування є запорукою сталості, ефективності та раціональності природокористування. Зважаючи на те, що принципи правового регулювання зазвичай встановлюються задля досягнення певної мети (сталості та раціональності природокористування, забезпечення екологічної безпеки, гарантування прав громадян), запровадження в практику правозастосування і чітке виконання принципів права природокористування має неабияк сприяти досягненню мети всього правового регулювання природокористування – гарантування безпечного для життя і здоров'я людини стану навколишнього природного середовища, забезпечення перманентного економічного розвитку в умовах максимального збереження та відтворення довкілля і його компонентів [2, с. 41].

Принципи права природокористування є частиною права природокористування, у зв'язку з чим їм притаманні всі його ознаки та властивості, а також ті риси, що є специфічними для принципів права природокористування як особливої правової категорії.

У цілому, узагальнюючи всі підходи до визначення природокористування, можна говорити про необхідність виділення кількох основних ознак природокористування як суспільного явища, яке підлягає правовому регулюванню, а саме:

1. Природокористування – це завжди процес, тобто послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається в закономірному порядку. Зміни можуть відбуватися в навколишньому середовищі та/або в стані природокористувача, у тому числі фізичному, матеріальному, духовному тощо.

2. У природокористуванні завжди наявна присутність людини. Остання не завжди виступає безпосереднім суб'єктом (біологічною істотою). У відносинах природокористування може брати участь як власне людина, так і інші похідні від неї суспільні формації: юридичні особи, організовані чи неорганізовані групи людей, територіальні громади, суспільство в цілому, держава тощо – від її імені.

3. Завжди наявна власна мета природокористування як діяльності – задоволення потреб людини, суспільства та держави. Класифікація самих потреб впливає тільки на вид природокористування, але не змінює його соціальної та правової сутності.

4. Природокористування має вольовий характер, тобто його виникнення, здійснення та завершення залежить від волі природокористувача. Саме останній породжує власне необхідність існування природокористування. Виняток можуть становити випадки задоволення окремих життєво необхідних потреб (наприклад дихання), коли існування людини як біологічного організму вже викликає та створює факт здійснення природокористування.

5. Природокористування завжди повинно мати характер правомірної діяльності. Воно має бути врегульовано правом, однак це не є обов'язковим при здійсненні окремих видів загального природокористування, яке ґрунтується на природних правах та потребах людини (дихання, харчування, відпочинок). Правомірність розуміється як здійснення природокористування у межах та спосіб, визначених законом, без його порушення. В іншому випадку протиправна поведінка зазвичай розглядається не як природокористування, а як правопорушення – підстава для юридичної відповідальності. Природокористування не повинно мати наслідком застосування державного примусу у вигляді юридичної відповідальності. У разі наявності підстав для притягнення до відповідальності така діяльність людини, з правової точки зору, втрачає статус природокористування, а сам правопорушник може втратити право здійснювати природокористування (це притаманно переважно спеціальному природокористуванню).

6. Об'єктом користування (і відповідно обов'язковим елементом відносин) є природний ресурс, що використовується людиною [1, с. 7].

Узагальнення розглянутих ознак природокористування дає можливість визначити певні його межі як врегульованої нормами права діяльності. Щодо визначення природокористування, до якого включалася сфера виробничої діяльності, у тому числі технології та знання, необхідно зазначити наступне. З правової точки зору виробнича інфраструктура та технології не можуть включатися до природокористування, адже наявність самої технології використання природного ресурсу ще не означає таке використання, а устаткування може й не застосовуватися. Тому природокористування необхідно вважати процесом впливу на довкілля з метою вилучення корисних для людини матеріалів або властивостей.

Із вказаного вище можна зробити висновки, що в своїй генезі принципи права природокористування, як і всі його норми, повністю відображають історичний тип природокористування та залежать від низки чинників географічного, економічного, національного та політичного характеру. Право природокористування будується та

функціонує на тих принципах, які повністю виконують завдання, що ставляться перед правовою регламентацією природокористування на певному рівні розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Котенов О.Г. Принципи права природокористування : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.06. Харків. 2016. 20 с.
2. Старчук О.В. Щодо поняття принципів права. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 40-43.
3. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
4. Бутов А.М., Костецький В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.

Ольга Війтик

слухач магістерської програми

Ірина Белова

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблемні питання на сьогодні викликає найбільш розповсюджений в українській практиці варіант – спільна діяльність без створення юридичної особи. Адже незважаючи на те, що облік спільної діяльності без створення юридичної особи регулюється ПСБО 12, цей облік не має нічого спільного з фінансовими інвестиціями [5]. Крім того, всі діючі на сьогодні стандарти регулюють діяльність підприємств, тобто юридичних осіб, до яких не відноситься спільна діяльність такого виду. Це призводить до виникнення численних помилок під час ведення обліку такої діяльності та у визначенні бази й порядку оподаткування.

Відповідно до ст. 356 ЦКУ грошові (майнові) внески учасників, а також майно, створене або придбане в результаті їхньої спільної діяльності, є їхньою загальною пайовою власністю [6].

Законодавчою засадою здійснення спільної діяльності в Україні є Цивільний кодекс, прийнятий Законом України від 16.01.2003 № 435-IV, а саме Глава 77 «Спільна діяльність» у якій, правовідносини стосовно провадження спільної діяльності регламентовані досить детально [6].

Зокрема ст. 1130 наводить загальне визначення спільної діяльності без створення юридичної особи: «...за договором про спільну діяльність учасники (сторони) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить закону» [6].

Пунктом 2 статті 1134 ЦКУ передбачено, що ведення бухгалтерського обліку спільного майна учасників може бути доручено ними одному з учасників [6].

Договір на спільну діяльність є ключовою позицією провадження будь-якої спільної діяльності без створення юридичної особи. Він визначає основні засади здійснення спільної діяльності, та забезпечує правову основу її функціонування. Залежно від умов договору організується спільна господарська діяльність, визначається порядок ведення обліку спільних операцій, обумовлюється порядок розподілу майна, зобов'язань а також результатів, які виникли у процесі дії договору.

Відповідно до ст. 44 Цивільного кодексу України договір про спільну діяльність має бути укладений у письмовій формі з обов'язковим зазначенням усіх умов та відносин учасників такої діяльності. А саме [6]:

– мета та предмет договору (конкретний вид діяльності, в якому провадиться спільна діяльність);

– взаємні зобов'язання учасників спільної діяльності (узгоджуються обов'язки які поширюються на всіх учасників договору рівною мірою, встановлюються терміни проведення нарад що стосуються обговорення питань спільної діяльності);

– окремі зобов'язання кожного з учасників договору (обов'язки, які стосуються індивідуально кожного учасника, наприклад дотримання порядку та строків внесення внесків);

– порядок ведення спільних справ;

– розмір і порядок внесення учасниками грошових та майнових внесків у спільну діяльність та частки кожного з учасників;

– порядок обліку спільного майна учасників;

– порядок розподілу результатів спільної діяльності (зазвичай прибуток (збиток) отриманий від спільної діяльності, розподіляється пропорційно часткам внесків кожного з учасників);

– порядок покриття можливих витрат та збитків, отриманих внаслідок спільної діяльності (договір має містити умови, які передбачають або покриття можливих збитків учасниками пропорційно до їх внесків, або за рахунок учасника, уповноваженого вести спільні справи);

– термін дії договору, відповідальність сторін та умови його припинення;

– форсмажорні обставини.

Специфіка бухгалтерського обліку спільної діяльності без створення юридичної особи полягає зокрема в тому, що облік здебільшого залежить від виду спільної діяльності: проведення спільних операцій, спільне використання активів або їх об'єднання з метою проведення таких операцій. Останній – найхарактерніший в українській практиці господарювання. Така особливість здійснення спільної діяльності зумовлена її тлумаченням у податковому законодавстві, оскільки саме особливості оподаткування найбільшою мірою впливають на порядок її реєстрації та організації обліку.

Відповідальність за ведення обліку спільної діяльності визначається умовами договору про спільну діяльність, у якому обов'язково зазначається учасник договору, якому надано повноваження вести спільні справи всіх, хто бере участь у договорі. Відповідно, особа, яка діє на підставі довіреності, уповноважена також вести бухгалтерський облік операцій спільної діяльності. Цей учасник діє від імені інших учасників, має повноваження для представництва перед третіми особами, укладає договори, пов'язані зі спільною діяльністю, від свого імені, набуває цивільних прав та обов'язків за договорами та відповідно зобов'язаний вести податковий і бухгалтерський облік, подавати звітність до відповідних органів.

Відповідно до ПСБО 12 активи, задіяні у спільній діяльності без створення юридичної особи, не відображаються фінансовими інвестиціями учасників такої діяльності, а отже відображення даних операцій на рахунках призначених для обліку фінансових інвестицій неприпустиме [5].

У власному обліку учасники мають відобразити внески в спільну діяльність по рахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами». У відокремленому обліку спільної діяльності внески учасників відображається на субрахунках, відкритих до рахунка 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

Порядок ведення бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних зі спільною діяльністю, цілком відповідає загальним принципам бухгалтерського обліку.

Зокрема у п.19 ПСБО 12 зазначено, що кожний учасник спільної діяльності без створення юридичної особи відображає в своїх облікових регістрах (на окремих рахунках аналітичного обліку) і у фінансовій звітності:

– активи, задіяні у спільній діяльності, які він контролює, або свою частку у спільно контрольованих активах;

- зобов'язання, які він узяв для провадження спільної діяльності;
- свою частку в будь-яких зобов'язаннях, узятих разом з іншими учасниками щодо цієї діяльності;
- дохід або витрати, набуті в процесі спільної діяльності [5].

Оператор спільної діяльності веде бухгалтерський облік спільної діяльності окремо від результатів власної господарської діяльності, використовуючи для цього окремі регістри бухгалтерського обліку. За даними цих регістрів оператор спільної діяльності складає окремий баланс та відповідні форми фінансової звітності спільної діяльності в порядку, встановленому положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Активи, отримані від учасників як вклад у спільну діяльність, відображаються оператором спільної діяльності за дебетом відповідних рахунків з обліку активів та кредитом субрахунку 551 «Довгострокові вклади до спільної діяльності» (якщо договір спільної діяльності укладено на строк більше, ніж один рік або безстроково) або субрахунку 6851 «Вклади до спільної діяльності» (якщо договір спільної діяльності укладено на строк менший, ніж один рік).

Оператором спільної діяльності вклад учасника у спільну діяльність трудовою участю відображається за дебетом відповідних рахунків з обліку витрат та кредитом субрахунку 551 або субрахунку 6851.

Передача учасником активів як вкладу у спільну діяльність відповідно до законодавства відображається за кредитом рахунків з обліку відповідних активів та дебетом субрахунку 1831 «Довгостроковий вклад у спільну діяльність» (якщо договір спільної діяльності укладено на строк більше, ніж один рік або безстроково) або субрахунку 3771 «Вклад у спільну діяльність» (якщо договір спільної діяльності укладено на строк менше, ніж один рік).

Вклад учасника у спільну діяльність трудовою участю відображається за кредитом субрахунків 661 «Розрахунки за заробітною платою» у частині заробітної плати і 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування» у частині єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та дебетом субрахунку 1831 або 3771.

Передача активів (надання послуг, виконання робіт) учасником до спільної діяльності, крім операцій з передачі активів (надання послуг, виконання робіт) як вкладу у спільну діяльність, відображається в порядку, передбаченому для бухгалтерського обліку розрахунків з іншими юридичними особами.

Згідно з п. 2.6 методичних рекомендацій №1873 [2], поточні розрахунки між учасником та спільною діяльністю відображаються на субрахунках 3772 «Розрахунки по спільній діяльності» та 6852 «Розрахунки по спільній діяльності» окремо від обліку розрахунків за вкладками в спільну діяльність.

Витрати, понесені учасником на провадження власної та спільної діяльності, розподіляються між спільною і власною діяльністю пропорційно обраній базі (виготовленій продукції, годинам праці, заробітній платі, обсягу діяльності, прямим витратам, сумі доходів, отриманих від спільної діяльності, тощо).

Зобов'язання, взяті учасником для провадження спільної діяльності (у тому числі на оплату праці, сплату податків, зборів, обов'язкових платежів), визнаються витратами спільної діяльності і компенсуються учаснику за рахунок спільної діяльності.

Щодо розподілу результатів спільної діяльності ст.1139 Цивільного кодексу України передбачено пропорційний розподіл прибутку, отриманого учасниками внаслідок провадження спільної діяльності в залежності від часток їх вкладів у спільне майно [6]. Однак це не є обов'язковою умовою. Порядок розподілу може встановлюватися за згодою учасників і регулюється умовами договору.

Розподілу при цьому підлягає прибуток, визначений за даними бухгалтерського обліку. В окремому обліку учасника отриманий таким чином дохід відображається у складі доходів від участі в капіталі та відноситься на рахунок 722 «Дохід від спільної діяльності». Збитки,

понесені підприємством за договором про спільну діяльність, мають бути включені до витрат від участі у капіталі та віднесені на рахунок 962 «Витрати від участі у капіталі».

Жоден чинний на сьогодні документ не регулює також порядку подання статистичної звітності за результатами спільної діяльності. Якщо говорити про спільну діяльність, яка провадиться з метою виробництва сільськогосподарської продукції, то виникає проблема також із порядком подання форм статистичної звітності, таких, як форма № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільгоспідприємств за 200_ рік», Звіт про хід збирання урожаю, наявність насіння озимих культур та проведення інших польових робіт за формою 7-сг, Звіт про збір урожаю сільськогосподарських культур форма 29-сг та інші. Справді, якщо спільна діяльність пов'язана з вирощуванням сільськогосподарської продукції, постає питання, хто саме, з учасників повинен відображати її вихід і реалізацію.

Згідно зі ст. 4 Закону України «про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» одним із основних принципів бухгалтерського обліку є принцип нарахування та відповідності доходів і витрат. Зокрема він передбачає, що «для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів» [1]. Відповідно до п. 2.6. методичних рекомендацій №1873 «учасники СД відображають господарські операції, пов'язані зі СД, щодо внесків, придбання і продажу активів з урахуванням такого: якщо учасник вносить або продає активи СД і відповідно передає значні ризики та вигоди, пов'язані з їх володінням, то у складі фінансових результатів звітного періоду відображається лише та частина прибутку (збитку), яка припадає на частку інших учасників СД; сума прибутку (збитку) від вкладу або продажу СД активів, що припадає на частку учасника, включається до складу доходів (витрат) майбутніх періодів з визнанням їх прибутком (збитком) учасника лише після продажу СД цього активу іншим особам або в періодах амортизації одержаних чи придбаних необоротних активів [7].

Відповідно до абзацу восьмого пункту 19 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р. № 91, оператор спільної діяльності веде бухгалтерський облік спільної діяльності без створення юридичної особи окремо від результатів власної господарської діяльності і складає окремий баланс та відповідні форми фінансової звітності спільної діяльності без створення юридичної особи [4].

Для відображення операцій зі спільної діяльності у бухгалтерському обліку та розкриття відповідної інформації у фінансовій звітності підприємства, організації та інші юридичні особи усіх форм власності (крім бюджетних установ), які провадять таку діяльність, використовують Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку спільної діяльності без створення юридичної особи, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 30.12.2011 р. N 1873 [2].

Вимоги щодо складу і принципів підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання та розкриття її елементів визначено Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. N 73, згідно з п. 6 розділу IV якого підприємство повинно висвітлювати обрану облікову політику [3].

Тобто оператор спільної діяльності зобов'язаний складати окремий баланс, звіт про фінансові результати, а також форми, які необхідні учасникам спільної діяльності без створення юридичної особи для складання власної фінансової звітності з урахуванням результатів спільної діяльності, своєї частки в активах і зобов'язаннях.

Список використаних джерел

1. Закон України «про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. No 996-XIV, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку спільної діяльності без створення юридичної особи, затверджені наказом міністерства фінансів України від 30.12.2011 р. No 1873 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kodeksy.com.ua/buh/psbo.htm>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2001р. №91. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Цивільний Кодекс України — Цивільний кодекс України. Закон України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
8. Пуцентейло П.Р. Аналітичне забезпечення діяльності підприємства. Сталий розвиток економіки. 2015 № 1 (26). С. 168–174.
9. Пуцентейло П.Р. Інформаційне забезпечення аналітичної діяльності в управлінні підприємством. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. Вип. 11. С. 224-232.
10. Пуцентейло П.Р. Обліково-аналітичне забезпечення діяльності підприємства. Інноваційна економіка. 2015. № 3 (58). С. 228–233.

Тетяна Гетьман

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Наталія Болквядзе

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах глобалізації успіх діяльності вітчизняних компаній на зарубіжних ринках визначається, перш за все, конкурентоспроможністю їхньої продукції. Велике значення має розгляд поняття конкуренції для розвитку української економіки в напрямку створення конкурентного середовища і забезпечення конкурентоспроможності українського бізнесу.

Конкуренція розглядається як суперництво між учасниками ринкового господарства за кращі умови виробництва, купівлі та продажу товарів. Це центр ваги всієї системи ринкового господарства, тип взаємин між виробниками щодо встановлення цін та обсягів пропозиції товарів на ринку.

Конкурентоспроможність - це відносна характеристика, яка відображає відмінності у процесі розвитку певного виробника від виробника конкурента як по ступеню задоволення власними товарами, так і по ефективності виробничої діяльності [1].

Варто зазначити, що конкурентоспроможність підприємства:

- базується на конкурентних перевагах підприємства;
- визначає здатність підприємства витримувати конкуренцію на певному ринку;
- відображає позицію даного підприємства відносно конкурентів.

Якщо конкурентоспроможність компанії характеризує ступінь реалізації потенційних можливостей підприємства по надбанню і утриманню впродовж тривалого періоду часу конкурентної переваги, тоді під конкурентоспроможністю слід розуміти не лише поточну ефективність, але і динаміку пристосування компанії до змінних умов зовнішнього середовища [2].

Тому як результат, зі сторони системного підходу конкурентоспроможність може бути представленою у вигляді властивості виробничо-економічної системи (якою і є компанія) змінювати траєкторію розвитку чи визначений режим функціонування у процесі адаптації до впливів зовнішнього середовища з метою збереження та розвитку вже дійсних, або створення нових конкурентних переваг.

Очевидно, критерії, характеристики конкурентоспроможності на рівні товару, фірми, корпорації, галузі, мають власну специфіку, яку необхідно аналізувати по-різному. Конкурентоспроможність товару показує більш повну здатність відповідати вимогам покупців порівняно до аналогічних товарів на ринку. Беруться до уваги такі конкурентні переваги: якість продукції, витрати на виробництво, ціни, сервіс, технічне забезпечення, реклама, імідж виробника, а також ситуація на ринку. Високий рівень конкурентоспроможності товару говорить про доцільність виробництва і можливості отримання високого прибутку.

Конкурентоспроможність галузі визначається наявністю у ній економічних, технічних і організаційних умов для створення, виробництва та збуту (з витратами не вище, ніж інтернаціональні) продукції високої якості, що задовольняє вимогам конкретних груп споживачів. Конкурентоспроможність галузі розглядається як здатність не лише перемагати в конкурентній боротьбі, але і брати у ній активну участь [3].

Оцінка конкурентоздатності товару побудована шляхом порівняння одиничних параметрів аналізованої продукції до бази порівняння. Базою порівняння можуть бути: товар конкурентів, потреби покупців, певна група аналогів та інше. При цьому використовується диференціальний, комплексний та змішаний методи оцінки [4].

Виникнення й інтенсивність прояву зовнішніх чинників не залежить від діяльності компанії та обумовлюється станом зовнішнього середовища. Чинники зовнішнього середовища є вкрай неоднорідними за джерелами свого походження, оскільки виступають проявом систем різного рівня й поділяються, у свою чергу, на три групи:

1) галузеві - ті, що визначаються функціонуванням галузі як системи (до них відносять механізми внутрішньогалузевого регулювання, методи та рівень внутрішньогалузевої конкуренції, стан попиту і т.д.);

2) макроекономічні чинники, що відображають умови функціонування національних економік (до них відносять механізми державного регулювання економіки, загальногосподарську кон'юнктуру, стан і динаміку платоспроможного попиту, наявність та рівень розвитку ринкової інфраструктури тощо);

3) чинники світової економіки (до них відносять кон'юнктуру світових ринків, динаміку валютних курсів, міжнародний розподіл праці, міжнародні угоди у сфері зовнішньої торгівлі тощо).

Залежно від сфери походження чинники, які впливають на конкурентоспроможність, поділяються на організаційно - економічні, науково-технічні, соціальні, екологічні та політичні.

Чинники формування конкурентоспроможності підприємства діють не окремо, кожен сам по собі, а системно, що підсилює наслідки дії кожного окремо взятого чинника.

Як результат, пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності підприємства варто вести одночасно за кількома спектрами його діяльності, де позиції найбільш сильні чи можуть стати такими при виборі правильного стратегічного курсу. Саме від того, наскільки доцільною і правильною буде обрана стратегія, залежить високоефективна господарська діяльність та конкурентоспроможність компанії.

Список використаних джерел

1. Степанкова А. А. Методи оцінки конкурентоспроможності продукції [Електронний ресурс]. Ефективна економіка. 2012. Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=954>.

2. Яцура В.В., Замроз М.В. Аналіз методів оцінки конкурентоспроможності підприємств [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vviem/2011_2/18.pdf.

3. Коновал В. В. Системно-процесний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства. Економіка. Управління. Інновації. 2011. № 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2011_2_23.

4. Смолін І.В. Стратегічна конкурентоспроможність підприємства: змістовні імперативи та критерії оцінювання. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2015. № 12. С. 229-238. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2015_12_35

Іванна Гоцак

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Ірина Белова

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Сутність надзвичайних ситуацій розкривається в нормативно-правових актах різного галузевого спрямування. Зокрема:

- в Законі України «Про космічну діяльність» [1] надається визначення поняттю надзвичайна подія під якою розуміють: «пов'язана з космічною діяльністю, подія, що призвела до загибелі людей або заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, а також до знищення майна громадян, підприємств, установ та організацій чи заподіяння значної шкоди довкіллю»;

- Кодекс цивільного захисту України [3] передбачає визначення сутності двох понять: «надзвичайна ситуація - обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності» та «небезпечна подія-подія, у тому числі катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків».

Міжнародний рівень управління надзвичайними ситуаціями пов'язаний з функціонуванням міжнародних організацій, метою функціонування яких є забезпечення відповідного рівня безпеки світу, регіонів та країн. Клименко Н.Г. з даного приводу зазначає: «Крім того, слід відзначити, що зі зростанням кількості надзвичайних ситуацій та розмірів збитків, яких вони завдають окремим країнам та світовому співтовариству, спостерігається зростання ролі міжнародних організацій (зокрема Міжнародної організації цивільної оборони, ООН, НАТО) у координації діяльності щодо захисту населення й територій від НС та подолання їх негативних наслідків. Це виявляється у проведенні спільних заходів щодо подолання наслідків надзвичайних ситуацій, тренувань з відпрацювання спільних дій в умовах надзвичайних ситуацій різного характеру (враховуючи акти тероризму). Питанням забезпечення сталого розвитку та боротьби зі стихійними лихами присвячуються всесвітні конференції та зустрічі на вищому рівні під егідою ООН. У структурі міжнародних

організацій (ООН, НАТО) створені спеціальні підрозділи, діяльність яких спрямована на координацію дій світової спільноти у боротьбі з надзвичайними ситуаціями різного характеру та надання різнобічної гуманітарної допомоги потерпілим країнам. Розширення співпраці України з міжнародними організаціями у цій сфері сприятиме вивченню передового досвіду країн світу, його використанню в Україні та удосконаленню на його основі підготовки управлінців загальнодержавного, регіонального та місцевого рівнів з управління ризиками техногенного, природного і соціального характеру та з антикризового управління, а також розвитку систем державного та приватного страхування ризиків і модернізації матеріально - технічної бази оперативно-рятувальних підрозділів на основі новітніх технологій» [2, с. 10]. Таким чином, міжнародний рівень управління надзвичайними ситуаціями визначає основні параметри державного регулювання та управління ними на рівні окремої країни.

Проблеми державного управління наслідками надзвичайних ситуацій є особливо актуальними для України. Погоджуємося з думкою вітчизняного дослідника, який зазначає, що «Наявність в Україні потужних промислових комплексів, більшість з яких потенційно небезпечні, розвинута мережа нафто-і газотранспортних комунікацій, велика кількість енергетичних об'єктів, використання у виробництві в значних кількостях потенційно небезпечних речовин – усе це збільшує вірогідність виникнення техногенних надзвичайних ситуацій, які містять у собі загрозу для населення, економіки і природного середовища. Крім того, надмірні техногенні навантаження також нерідко призводять до виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру з тяжкими соціально-економічними та екологічними наслідками. В умовах трансформації економіки існують додаткові дестабілізуючі фактори, які можуть підвищити аварійність потенційно небезпечних підприємств та знизити ефективність робіт щодо попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій. Ці фактори пов'язані, перш за все, з приватизацією, зупинками виробництв, послабленням механізмів державного регулювання питань безпеки у виробничій сфері, професійно-психологічними факторами, загальним зниженням відповідальності, низьким рівнем життя більшості населення» [4].

Щодо державного управління надзвичайними ситуаціями то роль держави визначається двома напрямками по-перше як суб'єкта управління надзвичайними ситуаціями та по-друге як суб'єкта регулювання системи управління надзвичайними ситуаціями різних рівнів економічних систем та різних видів надзвичайних подій. Клименко Н.Г. зазначає, що «надзвичайні ситуації суттєво ускладнюють діяльність органів державного управління. Насамперед виникає необхідність комплексного врахування значно більшої кількості чинників, які впливають на прийняття державно-управлінських рішень, а потреба в своєчасності й адекватності їх подальшому розвитку НС зростає. Зменшення часу на розроблення, прийняття та реалізацію управлінських рішень, зростання невизначеності та ризику, необхідність залучення з резервів додаткових ресурсів, наявність різних режимів функціонування системи державного управління в умовах НС свідчать про те, що державне управління у цій сфері має певні особливості. Їх урахування в діяльності органів державного управління в умовах НС дасть можливість зменшити вірогідність прийняття неадекватних управлінських рішень, сприятиме економії ресурсів та часу на ліквідацію наслідків НС, зменшенню збитків» [2, с. 1].

Важливою проблемою вдосконалення системи оперативного управління є розробка методів прийняття оптимальних рішень і планів операцій для НС в цілому, а також для окремих стратегічних ситуаційних зон (ССЗ) та їх сукупностей. Управлінські рішення, що приймаються за умов НС, є основою оперативного управління. Відповідно до них здійснюється вся подальша діяльність органів управління з ліквідації НС.

Прийняття оперативних рішень у даному напрямку є творчим та відповідальним завданням. Його сутністю є визначення відповідно до поставленої мети, базових планів і обстановки, що склалася, загального сенсу операції з ліквідації НС, конкретних заходів з її

реалізації в кожній ССЗ, порядку взаємодії сил і засобів для їх виконання і необхідного забезпечення.

Оперативні рішення приймає керівник робіт і саме він несе за них персональну відповідальність. У підготовці даних для прийняття оперативних рішень беруть участь майже всі співробітники органів управління відповідно до функціональних обов'язків (члени штабу та керівники ССЗ). У ході реалізації оперативних рішень вони можуть замінювати один одного.

Завдання оперативного управління за умов НС (мається на увазі оперативність та адекватність їх вирішення) характеризуються випадковими моментами часу надходження замовлень на їх вирішення. У середньому обсяг обчислювальної роботи для рішення завдань оперативного управління невеликий, частота надходження завдань до вузлів обслуговування велика. Час вирішення хоча, як правило, невеликий, але є лімітуючим фактором. Частота змін вихідних даних дуже велика, а достовірність дуже мала. Точність рішення завдань оперативного управління зазвичай визначається не тільки достовірністю даних, але і якістю алгоритмів вирішення завдань даного класу.

Досить важливою та специфічною є проблема оцінки ефективності та адекватності функціонування систем оперативного управління НС. На відміну від управління промисловістю, сільським господарством, побутовим обслуговуванням тощо, ефективність функціонування яких оцінюється продуктивністю, якістю продукції, прибутком, видатками, ефективність функціонування систем оперативного управління за умов НС повинна оцінюватись дієвістю та результативністю. Дієвість є стратегічним показником і слугує для оцінювання ступеня досягнення системою мети, поставленої перед нею, рівня завершеності робіт, що вимагаються. За оцінювання дієвості потрібно враховувати виконання всіх необхідних робіт згідно з характером розвитку НС і стратегією ліквідації її наслідків: чи вони ефективні, чи досягаються результати потрібної якості, чи це відбувається вчасно. Щоб визначити дієвість, необхідно порівняти ступінь виконання планових робіт, тобто порівняти те, що було необхідно зробити з тим, що вже зроблено. Результативність за суттєвої дієвості є оперативно-тактичним показником. Він відображає поточні характеристики рівня виконання робіт у системі в цілому та в окремих ССЗ.

Прийняття та реалізація рішень – найбільш складні процеси управлінської діяльності, в яких від керівника, членів штабу і членів інших органів управління вимагаються компетентність, висока оперативна підготовка, знання та навички використання техніки, вміння ставити мету та досягати її, брати відповідальність на себе. Рішення за умов НС приймаються в різній оперативній обстановці, включаючи кризову, та у вкрай обмежений час. Однак воно повинно бути прийнято своєчасно, має бути максимально обґрунтованим і забезпечувати найбільш повне та ефективне використання наявних можливостей. А для цього потрібне чітке усвідомлення керівництвом цілей та завдань операції, усебічна та об'єктивна оцінка обстановки компетентність.

Отже, говорячи про прийняття рішень, слід мати на увазі такі вихідні позиції цього складного процесу, як: збір і підготовка вихідних даних, побудова моделі розвитку НС, формулювання (прийняття) рішень керівником, конкретизація і деталізація рішення в плані операції, доведення даного рішення до виконавців, а також організація, оперативне управління і контроль за його реалізацією.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про космічну діяльність” № 502/96-ВР від 15.11.1996 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80>

2. Клименко Н.Г. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій: теоретичний та історичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з : спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління”. Київ. 2008. С. 1-16

3. Кодекс цивільного захисту України № 5403-VI від 02.10.2012 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
4. Плосконос Г.М. Механізм управління техногенною безпекою підприємства: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01. Нац. авіац. ун-т. К., 2003. 19 с.
5. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
6. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.
7. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Детермінанти аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю підприємства. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 34. С. 402-414.
8. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Стратегічний аналіз як важливий елемент управління підприємством. Інноваційна економіка. 2016. № 3-4 (62). С. 196–205.

Назар Грод

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Андрій Вітровий

к. т. н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

В Україні з метою збалансованих відносин між суспільством і навколишнім природним середовищем все частіше в механізмах управління підприємством використовується екологічний аудит. Ефективність такого управління підтверджує досвід промислово розвинених зарубіжних країн. Екологічний аудит широко почав розвиватися в середині 80-х років минулого століття як метод внутрішнього адміністративного управління з метою посилення контролю за діяльністю підприємств та їх впливу на навколишнє середовище. Такий спосіб управління був започаткований Міжнародною торговою палатою. Також екологічний аудит проводиться для оцінки відповідності стратегії діяльності підприємства до норм екологічного законодавства. В 1984 році в США Національним Агентством з охорони навколишнього середовища було розроблено концепцію екологічного аудиту для федеральних агентств, також екологічний аудит широко застосовується в таких розвинутих країнах як: Швеція, Великобританія, Нідерланди, Канада. В країнах Євро Союзу основні принципи та положення екологічного аудиту прив'язанні до міжнародних стандартів. [1]

Екологічний аудит - незалежна, комплексна, документована оцінка дотримання суб'єктом господарської та іншої діяльності вимог, у тому числі нормативів і нормативних документів, в області охорони навколишнього середовища, вимог міжнародних стандартів і підготовка рекомендацій щодо поліпшення такої діяльності (ЗУ «Про екологічний аудит»).

Аналіз публікацій у науковій літературі [2; 3; 4], дозволяють нам виділити основні цілі програм екологічного аудиту:

1. Оцінка збитку, нанесеного навколишньому середовищу.
2. Визначення відповідності нормам.
3. Виявлення потенційних проблем.
4. Оцінка вартості відновлювальних робіт.
5. Оцінка потенційної заборгованості.
6. Короткий звіт про управління.
7. Більш поглиблений спеціальний звіт.

8. Аудит фінансово-екологічних проблем.

9. Аудит виробництва, сировини і продукції.

На думку багатьох вчених, основною метою ЕА є оцінка відповідності заздалегідь встановленим критеріям (вимогам) господарської та іншої діяльності що перевіряється в частині впливу на навколишнє середовище і її компоненти. В винесення рекомендацій щодо-якості додаткової цілі ЕА можна назвати поліпшення діяльності, що надає вплив на навколишнє середовище. Зазначена мета названа додатковою, так як не завжди є необхідною, тим більше рекомендації ЕА найчастіше носять загальний характер, для реалізації яких необхідний цілий комплекс додаткових досліджень, що не входять в рамки договору про проведення екологічного аудиту.

Схема аудиту включає оцінку ефективності системи екологічного менеджменту, оцінку ризику, який пов'язаний з використанням сировини, матеріалів, промислових відходів.

Багато країн, такі як США, Бельгія, Франція, Європейський Союз, проводять екологічний аудит з метою надання допомоги аграрним підприємствам в управлінні природними ресурсами, підвищення конкурентоспроможності їх продукції на світових ринках, для перевірки безпеки виробництва продукції.

Екологічний аудит сприяє виявленню наслідків господарської діяльності, служить основою для розробки екологічної політики аграрного підприємства і стратегії її реалізації.

Екологічний аудит є інструментом економічного менеджменту і може здійснюватися за такими напрямками: аудит стану повітряного басейну, аудит стану водного басейну, аудит стану земельних ресурсів, аудит системи використання промислових відходів, аудит використання енергії. Екологічний аудит проводиться на замовлення, коли виникає ринкова або державна потреба в ньому.

В Україні екологічний аудит стає найважливішим інструментом вирішення проблем забруднення навколишнього природного середовища. В даний час на Україні екологічний аудит недостатньо розвинений, і цей факт значно скорочує кількість іноземних інвестицій в економіку країни.

За останні роки з інтенсивним розвитком аграрної промисловості в Україні екологічний аудит набуває популярності, оскільки відбувається формування ринку землі, при покупці якої оцінюватимуться екологічні характеристики об'єкта. У той же час іноземні інвестори піддають жорсткій експертизі інвестиційні аграрні проекти. Міжнародні банки при видачі кредитів проводять екологічну оцінку проектів з метою зниження фінансових ризиків. Екологічний аудит є невід'ємною частиною процесів придбання аграрних підприємств та інвестицій в них іноземного капіталу.

Екологічне аудіювання та екологічна сертифікація, які вже реалізовані в промислово розвинених країнах, в Україні знаходяться на початкових етапах свого розвитку. Нормативно-правова база з екологічного аудиту в Україні стала створюватися, починаючи з 1997 року, коли вперше були затверджені державні стандарти ДСТУ - ISO 97, 14011 - 97 і 14012 - 97, які регламентують методи і процедури проведення екологічного аудиту. Система екологічного аудіювання в Україні активно формувалася в рамках заходів, що проводяться виконавчими органами держави направленими на контроль в області охорони навколишнього середовища. Основоположним документом, що регулює цей напрямок діяльності, є Закон України «Про екологічний аудит», Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища", іншими актами законодавства України, державними стандартами України. В Україні на даний час ЕА набуває все більшого поширення серед державних структур і приватних компаній.

ЕА покликаний сприяти економічному підйому, зокрема:

- збереження та поліпшення екологічно сприятливих територій, ефективності розміщення і розвитку їх економіки;
- поліпшення умов проживання і здоров'я населення;
- ефективної організації виробництва, екологізації виробництва, виробництва натуральної та безпечної продукції, в тому числі продуктів харчування та побуту,

просуванню її на вітчизняному та зарубіжному ринках, використання в рекламі брендів «Екологічно безпечна продукція»;

- розвитку туризму;
- залучення інвестицій в аграрну промисловість.

Екологічний аудит визнаний в Україні одним із пріоритетних напрямків державної політики в галузі охорони навколишнього середовища, використання ресурсів і забезпечення екологічної безпеки населення. Екологічний аудит може проводитися на наступних рівнях: державному, регіональному, обласному, міському і на рівні підприємства.

Таким чином, з огляду на досвід зарубіжних країн, можна зробити висновок про те, що ефективним способом вирішення екологічних проблем стає впровадження та практичне використання екологічного аудиту, він стає обов'язковою передінвестиційною стадією оцінки всіх інвестиційних проектів, одним з етапів визначення конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Дзядикевич Ю. В. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія –Тернопіль: Астон, 2016. -392с.
2. Брошак І. С. Моніторинг ґрунтів, шляхи покращення родючості та екологічної безпеки земель Тернопільської області: монографія/ І. С. Брошак, Р. Б. Гевко, С. С. Никеруй, А. О. Вітровий та ін. – Тернопіль: Видавн.-поліграф. центр «Економічна думка», 2013. -160с.
3. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., В.М.Навроцький. Екологічний аудит. - К.: Вища школа, 2000. – 343 с.
4. Лысенко Ю., Садеков А.//Экономика Украины, №5, 2004 год, стр. 33-40.
5. Брич В., Крамарчук С. Управління ризиками у туристичному бізнесі. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Сер. Географія. 2010. № 2. С. 105-110.

Станіслав Гулей

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ МАЙНА В УКРАЇНІ

В умовах активного реформування відносин власності потреба в послугах з оцінки майна, майнових прав закономірно зростає. Разом із цим, з'являються такі проблеми, як примусове відчуження майна за рішенням суду, проблеми земельної реформи, податкової застави, вирішення майнових суперечок тощо, об'єктивне вирішення яких багато в чому визначається об'єктивністю оцінки вартості.

На ринку власності активну участь у процесах оцінки беруть різні органи державної влади та місцевого самоврядування. Закономірно виникає необхідність створення єдиних основ оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності в Україні. Влітку 2001 року вищий законодавчий орган приймає Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», який набув чинності 7 вересня 2001 року, та Закон України «Про оцінку земель» від 11.12.2003 р. Цими законодавчими актами створено засади та розвинена професійна оціночна діяльність як велика, суспільно важлива ланка інфраструктури ринкової економіки України.

Необхідно зазначити, що питання ціни, вартості та оцінки майна регулюються також більш ніж 180 нормативно-правовими актами України, які постійно удосконалюються та доопрацьовуються [1, с. 193].

Закони регулюють правовідносини, які виникають у процесі проведення оцінки майна та майнових прав, що належать таким суб'єктам [2, с. 12]: юридичним і фізичним особам –

резидентам України, як на території, так і за її межами; юридичним і фізичним особам – нерезидентам України на території України та за її межами, якщо договір щодо такого майна або майнових прав укладається відповідно до законодавства України.

Таким чином, в Україні законодавчо закріплені єдині вимоги до процедури проведення оцінки майна та майнових прав, незалежно від форми власності і місця їх знаходження. Водночас законодавчо не встановлюється обов'язковість оцінки майна і майнових прав (за винятком випадків, викладених у статті 7 Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», насамперед пов'язаних з державним та комунальним майном і необхідністю захисту суспільних інтересів). Фактично Закон гарантує право будь-якої юридичної або фізичної особи на проведення оцінки належного йому майна або майнових прав та отримання її достовірного результату, тобто гарантує надання якісної консалтингової послуги та подальше використання результатів оцінки. Загалом законодавчо встановлені механізми, які регулюють процедуру оцінки та вимоги до професійної оціночної діяльності, спрямовані на захист прав осіб, які використовують результати оцінки.

Створені правові засади нового підходу до врегулювання професійної оціночної діяльності, залучення світового досвіду та вимог щодо гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу, зокрема Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» передбачається:

- запровадити єдиний механізм сертифікації суб'єктів оціночної діяльності та набуття професійної кваліфікації оцінювачів, що унеможливить здійснення некваліфікованої оцінки, забезпечить дотримання міжнародних стандартів оцінки та повне виконання методичних засад її здійснення;

- об'єднати повноваження державного регулювання оціночної діяльності, що виконуються Фондом держмайна та Держкомземом з питань оцінки нерухомості, що дасть змогу ліквідувати міжвідомчі неузгодженості та запровадити єдині методичні підходи та стандарти у питаннях визначення вартості нерухомості на всіх ринках;

- запровадити обов'язковість державного контролю та контролю з боку саморегульованих організацій за достовірністю оцінки, що проводиться оцінювачами та суб'єктами оціночної діяльності, посиливши відповідальність саморегульованих організацій за якість роботи своїх членів аж до позбавлення статусу саморегульованої організації за невиконання вимог закону;

- враховуючи те, що держава знімає з себе частину регуляторних функцій та передає їх саморегульованим організаціям, обов'язковою умовою, визначеною у Законі про оцінку, встановити, що право працювати на ринку оцінки буде надаватися винятково оцінювачу-професіоналу, який є учасником однієї з саморегульованих організацій професійних оцінювачів;

- встановити вимоги щодо визнання статусу саморегульованої організації такі, які не обмежують їх кількість;

- визначити у новій редакції Закону про оцінку об'єктом регулювання - професійного оцінювача;

- передбачити в Законі про оцінку, що професійний оцінювач, який буде здійснювати практичну оціночну діяльність, зобов'язаний бути членом однієї із саморегульованих організацій оцінювачів. Ринок професійної оцінки регулюється державою, яка захищає права споживачів та гарантує належну якість оціночних послуг;

- вважати виключення оцінювача зі складу саморегульованої організації припиненням його доступу до ринку оцінки. Повторний доступ на цей ринок передбачити лише через певний проміжок часу. Суперечки з цього питання вирішувати в судовому порядку;

- посилити контроль за діяльністю саморегульованих організацій шляхом визначення періодичності планових перевірок, проведення регулятором комплексних перевірок саморегульованих організацій;

- розробити спільно механізм позбавлення прав саморегульованих організацій, суперечки з цього питання вирішувати в судовому порядку;

– встановити чіткі вимоги до переліку інформації, яка повинна подаватися саморегульованими організаціями стосовно своєї діяльності та діяльності своїх членів;

– удосконалити систему контролю за якістю звітів про оцінку та актів оцінки шляхом запровадження їх державної експертизи у разі, якщо приймається майнове рішення органами державної влади;

– запровадити повною мірою міжнародний досвід професійної підготовки та підвищення кваліфікації оцінювачів з обов'язковим залученням саморегульованих організацій оцінювачів, навчальних організацій за безпосереднім спрямуванням та контролем з боку Наглядової ради з питань оціночної діяльності.

Законодавство максимально сприяє оціночній діяльності в Україні, свідченням чому є постійне оновлення законодавчих актів.

Список використаних джерел

1. Величко Є. Особливості оцінки ринкової вартості майна підприємства для цілей страхування. Економічний аналіз. 2013. Випуск 12. Частина 2. С. 193-197.

2. Скрынко С. Оценка имущества и имущественных прав. Киев : ООО «УКЦ «Эксперт-Л», СПДЦудзинович, 2007. 746 с.

3. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.

4. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.

5. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.

6. Язлюк, Б. О. До питання методики оцінки економічної ефективності реальних інвестиційних проектів. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2006. № 12 (106). С. 214-219.

7. Yazlyuk B., Guley A., Brukhanskyi R., Shovkopliias H., Shvydka T. Basic principles of financial markets regulation and legal aspects of the legislative requirements. Investment Management and Financial Innovations. 2018. 15(1). 337-349.

Михайло Гуменний

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ СТРАТЕГІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі економічного розвитку все більше підприємств розуміють необхідність перспективного управління інвестиційною діяльністю. Таке управління спрямоване на передбачення напрямів і форм інвестиційної діяльності, її адаптації до загальних цілей розвитку підприємства та до динамічних умов зовнішнього інвестиційного середовища. Ефективним інструментом перспективного управління інвестиційною діяльністю підприємства в умовах суттєвих змін макроекономічних показників, системи ринкових процесів, кон'юнктури інвестиційного ринку виступає інвестиційна стратегія.

Інвестиційна стратегія – це стратегія поведінки фірми в області інвестиційної діяльності, яка знаходить свою подальшу конкретизацію в процесі розробки тактики управління шляхом формування інвестиційного портфелю та спрямована на розвиток підприємства з врахуванням перспективної спрямованості [4, с. 364].

Вибір і реалізація конкурентної стратегії тягне істотні інвестиції, а ефективна інвестиційна діяльність підприємства передбачає адаптацію загальної стратегії підприємства до постійно змінюваних умов зовнішнього середовища, що визначає необхідність підвищення рівня ефективності управління інвестиційною діяльністю.

У сучасних економічних умовах для багатьох підприємств стоїть проблема виживання, і тільки потім – як з найменшими втратами і найбільшими можливостями підійти до майбутнього розвитку, коли з'явиться можливість реалізувати накопичені конкурентні переваги. У центрі проблеми виживання стоїть вибір найбільш оптимальної інвестиційної стратегії, яка буде ефективним інструментом стратегічного управління. Без такої стратегії підприємство приречене на повільне вмирання в умовах жорсткої конкуренції на внутрішньому ринку з боку вітчизняних та іноземних виробників, а також крайньої нестачі інвестиційних коштів.

Як показує вітчизняна практика, позитивних результатів щодо подолання наслідків економічної кризи можна досягти за умови зміни політики збуту готової продукції, нових схем розрахунків з постачальниками сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, вдосконалення фінансової політики. Важливу роль відіграє прийняття нових нетривіальних управлінських рішень щодо залучення інвестиційних коштів, зниження податків і грамотного управління фінансовими потоками.

Ефективна інвестиційна діяльність підприємства передбачає таку інвестиційну стратегію, яка забезпечує механізм реалізації довгострокових загальних та інвестиційних цілей майбутнього економічного розвитку підприємства; дозволяє реально оцінити його інвестиційні можливості, забезпечивши максимальне використання внутрішнього інвестиційного потенціалу і можливість активного маневрування інвестиційними ресурсами; забезпечує можливість швидкої реалізації нових перспективних інвестиційних можливостей, що виникають у процесі динамічних змін факторів зовнішнього інвестиційного середовища; дозволяє враховувати можливі варіації розвитку неконтрольованих підприємством факторів зовнішнього інвестиційного середовища і тим самим звести до мінімуму негативні наслідки та можливі ризики для діяльності підприємства; відображає порівняльні переваги підприємства в інвестиційній діяльності у зіставленні з його конкурентами; забезпечує реалізацію інвестиційної політики та відповідного менталітету інвестиційного поведіння у найбільш важливих стратегічних рішеннях; забезпечує чіткий взаємозв'язок усіх рівнів управління інвестиційною діяльністю підприємства; дозволяє формувати значення основних критеріальних оцінок вибору реальних інвестиційних проєктів та фінансових інструментів інвестування; є однією з базисних передумов стратегічних змін загальної організаційної культури підприємства [3, с. 144].

Початковим пунктом формування інвестиційної стратегії підприємства є загальна стратегія економічного розвитку підприємства. Інвестиційна стратегія повинна узгоджуватися з нею по етапах і цілям реалізації. При цьому інвестиційна стратегія є головним фактором забезпечення ефективного розвитку підприємства відповідно до загальної економічної стратегією, особливо на сучасному етапі розвитку економічних процесів і їх крайньою нестійкістю.

В рамках реалізації інвестиційної стратегії можна виділити три інвестиційні підстратегії: 1) стратегію формування або вибору інвестиційної програми; 2) стратегію залучення інвестиційних ресурсів; 3) стратегію інвестування ресурсів.

Основними етапами процесу формування інвестиційної стратегії підприємства є: визначення періоду формування інвестиційної стратегії; формування стратегічних цілей інвестиційної стратегії; розробка найбільш ефективних шляхів реалізації стратегічних цілей; конкретизація інвестиційної стратегії за періодами її реалізації; оцінка розробленої інвестиційної стратегії.

Період формування інвестиційної стратегії залежить від таких умов, як передбачуваність розвитку економіки та інвестиційного ринку; тривалість періоду, прийнятого для формування базової стратегії підприємства; галузева приналежність підприємства; розмір підприємства. Що стосується стратегічних цілей інвестиційної діяльності, то вони можуть бути сформовані наступним чином: забезпечення приросту капіталу; зростання рівня прибутковості інвестицій і суми доходу від інвестиційної діяльності; зміни пропорцій у формах реального та фінансового інвестування; зміни

технологічної та відтворювальної структури капітальних вкладень; зміни галузевої і регіональної спрямованості інвестиційних програм; диверсифікації виробничої діяльності. Зрозуміло, що всі напрямки і форми інвестиційної діяльності підприємства можливі за рахунок залучених ним інвестиційних ресурсів. Стратегія формування інвестиційних ресурсів є важливим складовим елементом не тільки інвестиційної, але і фінансової стратегії. Основне завдання такої стратегії – це найбільш грамотне та ефективне використання фінансових потоків, а також забезпечення фінансової стійкості підприємства у довгостроковій перспективі. Оцінка обраної інвестиційної стратегії проводиться на основі узгодженості інвестиційної стратегії з базовою стратегією підприємства; внутрішньої збалансованості інвестиційної стратегії; узгодженості інвестиційної стратегії із зовнішнім середовищем; реалізованості інвестиційної стратегії з урахуванням наявного ресурсного потенціалу; прийнятності рівня ризику, пов'язаного із реалізацією інвестиційної стратегії; результативності інвестиційної стратегії.

Процес розробки стратегії інвестування на підприємстві повинен спиратися на аналіз розглянутих підходів і сучасні економічні умови. Має бути визначена така методика інвестиційної стратегії, яка дозволяє максимально ефективно використовувати інвестиційний потенціал для розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Брич В. Я. Шушпанов П. Г. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення. Україна: аспекти праці. 2010. № 4. С. 28-30.
2. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
3. Дармилова Ж.Д. Выбор инвестиционной стратегии функционирования предприятия в конкурентной среде. Вестник Адыгейского государственного университета. Серия : Экономика. 2012. № 1. С. 141-145.
4. Лойко В.В., Бродюк І.В. Інвестиційна стратегія в системі стратегічного набору підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Випуск 6. С.363-365.
5. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
6. Пуцентейло П.Р. Концептуальні засади функціонування м'ясопродуктового підкомплексу в системі АПК України. Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. 2010. № 1. С.134-138.
7. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Детермінанти аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю підприємства. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 34. С. 402-414.
8. Пуцентейло, П.Р. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва як найвищий рівень прояву конкуренції. Інноваційна економіка. 2014. № 3 (52). С. 55–61.
9. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
10. Язлюк Б. Стратегія інноваційної безпеки як подолання асиметрії конкурентоспроможності підприємств у міжрегіональному розвитку. Наука молода. 2012. Вип. 18. С. 178-184.

Тетяна Гундзик
слухач магістерської програми
Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Характерною рисою функціонування сучасного світового господарства є інтенсивний розвиток міжнародних економічних відносин, однією із форм яких є зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) підприємства. Ведення ЗЕД підприємствами передбачає її чітку організацію, одним із основних елементів якої є визначення стратегії ЗЕД, оскільки від правильності її постановки безпосередньо залежить ефективність виходу підприємства на зовнішній ринок.

Зовнішньоекономічна діяльність є одним з головних способів отримання підприємствами конкурентних переваг, оскільки дозволяє їм найбільш раціонально і ефективно використовувати ресурси та розподіляти капіталовкладення за рахунок встановлення нових господарських зв'язків, розвитку потенціалу підприємства, поглиблення спеціалізації, поширення впливу на інші регіони тощо.

З метою здійснення ефективної зовнішньоекономічної діяльності підприємства розробляють стратегію, яка є сукупністю перспективних планів і завдань. Стратегію діяльності окремого суб'єкта господарювання можна відобразити у вигляді ланцюга, основними ланками якої є: аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища; розробка місії та виокремлення цілей підприємства; вибір конкретної стратегії розвитку; реалізація підприємством обраної стратегії.

Стратегія ЗЕД підприємства є однією зі складових загальної стратегії підприємства і являє собою план розвитку підприємства стосовно діяльності пов'язаної з виходом на зовнішній ринок, завоюванням бажаної частки ринку, розширення та підтримання своїх позицій. А також – це комплекс управлінських рішень, які звужують всю множину можливих зовнішньоекономічних дій підприємства до сукупності найбільш ефективних з точки зору довгострокових цілей сформульованих у загальній стратегії. При формуванні такого комплексу рішень мають враховуватися можливі дії та протидії інших учасників ринкових відносин [3, с. 7].

Розробка стратегії ЗЕД підприємства здійснюється на основі його зовнішньоекономічного потенціалу і має передбачати такі етапи:

- дослідження ринків декількох країн і складання прогнозу щодо майбутнього розвитку діяльності підприємства, виявлення можливостей та загроз, сильних і слабких сторін, оцінка конкурентоспроможності та прогнозування її зміни;
- визначення місії, мети та цілей ЗЕД підприємства;
- стратегічний аналіз, який полягає в порівнянні мети і цілей ЗЕД з результатами аналізу середовища ЗЕД, виявлення та усунення розривів між ними, вироблення альтернативних стратегій (варіантів стратегічного розвитку);
- моделювання варіативних сценаріїв розвитку подій (оптимістичного, песимістичного та найбільш вірогідного) і дослідження впливу кожного на сформульовані альтернативні стратегії ЗЕД;
- вибір найбільш прийнятної стратегії ЗЕД;
- підготовка кінцевого варіанту стратегічного плану зовнішньоекономічної діяльності підприємства;
- розробка тактичних середньострокових планів ЗЕД.
- формування оперативних планів та проектів [1, с. 22].

Далі розпочинається процес реалізації стратегічного плану, тобто процес стратегічного управління. Він передбачає не лише організацію реалізації стратегії ЗЕД але і її практичну оцінку, контроль за виконанням і зворотний зв'язок, якщо виявляються помилки, недоробки

у формуванні стратегічного плану на будь-якому із етапів. Інколи такий зворотний зв'язок передбачає часткові зміни місії та цілей ЗЕД, якщо вони виявилися до певної міри нереальними. Зворотний зв'язок можливий на будь-якому з етапів формування стратегії.

Розвиток стратегії ЗЕД підприємства повинен ґрунтуватися на ключових принципах, що спираються на висновки про умови стійкого розвитку підприємства, а саме: принцип розвитку (система формування стратегії повинна бути орієнтована на прийняття рішень, що забезпечують розвиток підприємства, зокрема кількісне та якісне нарощування потенціалу); принцип залежності від зовнішнього середовища (зовнішнє середовище визначає стратегічну модель поведінки підприємства); принцип адекватності (сприяння адекватному реагуванню на зовнішні зміни); принцип зворотного зв'язку із зовнішнім середовищем (для формування й ефективної реалізації стратегії необхідно сформулювати контур зворотного зв'язку із зовнішнім середовищем, що забезпечує генерування й інтерпретацію інформації про зовнішні та внутрішні імпульси) [2, с. 29].

Розробка стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємства найбільшою мірою дозволить реалізовувати такі ознаки міжнародної діяльності як прискорювач економічного зростання і каталізатор ефективного розвитку підприємства. Складові моделі стратегії ЗЕД дозволяють досягти балансу між цілями різних рівнів в системі управління, між бажаними результатами і факторами їх досягнення, тобто в сукупності відображають спільність цілей, оскільки всі їх параметри спрямовані на виконання єдиного завдання – підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Баула О.В., Сачук А.В. Особливості розробки стратегії та організації зовнішньоекономічної діяльності підприємства в сучасних глобалізаційних умовах господарювання. Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. 2013. Випуск 10(2). С. 16-25.
2. Брич В. Я. Шушпанов П. Г. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення. Україна: аспекти праці. 2010. № 4. С. 28-30.
3. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
4. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
5. Джусов О.А., Прокоф'єва А.Д. Стратегічні альтернативи розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Менеджмент інновацій. 2014. Випуск 3. С. 24-31.
6. Кісь О.П. Формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Харків. 2005. 21 с.
7. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.
8. Пуцентейло, П.Р. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва як найвищий рівень прояву конкуренції. Інноваційна економіка. 2014. № 3 (52). С. 55–61.
9. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Стратегічний аналіз як важливий елемент управління підприємством. Інноваційна економіка. 2016. № 3-4 (62). С. 196–205.
10. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.
11. Язлюк Б., Бутов А., Костецький В. Теоретичні основи сутності та змісту інновацій та інноваційної діяльності. Галицький економічний вісник. 2012. № 6 (39). С. 52-65.
12. Язлюк Б. Теоретичні основи сутності та змісту соціально-економічної безпеки. Економічний аналіз. 2014. Т. 16, № 1. С. 149-154.

Олена Гунчик

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Тетяна Дідоренко

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТИ В СВІТІ

Інтерес до криптовалют в світі зростає. Не виняток і Україна, де, щоправда, не всі розуміють, що це таке, але уважно стежать за змінами курсу біткойнів.

Розвиток технології Блокчейна це глобальний процес, який неможливо зупинити ніякими заборонами і законами. І для того, щоб це зрозуміти, необхідно як мінімум зайнятися ліквідацією цифрової безграмотності і починати не тільки зі шкільної лави і вузів, але, перш за все, з організації спеціальних курсів, занять, конференцій, форумів та інших заходів на різних рівнях, починаючи з категорії чиновників і завершуючи широкими «пластами громадськості». Адже освоювали ж ми зовсім недавно інтернет, і листи вчилися посилати по електронній пошті, і відкривати акаунти в соцмережах. Все це вже увійшло в повсякденність, і ми це робимо не замислюючись. Приблизно така ж ситуація з Блокчейном, який багато хто не розуміє зважаючи на складність сприйняття або не хочуть розуміти, але це всього лише справа часу.

Технологія Блокчейн була вперше адаптована в 2009 році і створена для першої світової криптовалюти під назвою біткойн, який багато в наслідку стали називати «цифровим золотом». Хоча слово валюта не зовсім правильно відображає суть питання. По суті, в світовій економіці вперше з'явився цифровий механізм передачі вартості товарів і послуг за допомогою цифрового запису касового обліку. Якщо наводити приклад, то це виглядає так: всі існуючі в економіці гроші за номерами, наприклад долари або євро, можна було поставити на глобальний бухгалтерський облік. Зараз це важко уявити, але саме таку можливість технологічно дає система Блокчейна. Сьогодні світове цифрове співтовариство розділилося на два табори: тих, хто задоволений тим, що криптовалюта стала предметом спекуляції і швидкого збагачення окремих гравців і тих, хто залишився вірним первинної ідеї створення системи нового цифрового еквівалента перенесення вартості товарів і послуг.

На сьогоднішній день питання про те, чи можна довіряти крипто валюті чи не варто. А можна довіряти долару або євро, або гривні?

Сьогодні світ, потребує нової системи обліку та перенесення вартості і саме таким інструментом може стати криптовалюта в системі Блокчейна, яка на сьогоднішній день має безсумнівні переваги, але і недоліки теж. Одним з головних переваг є надійність і захищеність цифрового запису, яка одночасно враховується в тисячах баз даних і робить, по суті, цей запис не вразливим для сучасних хакерів. Друга, не менш важлива перевага: передачу цього цифрового запису можна здійснювати без посередників, тобто без банків, безпосередньо. До недоліків поки можна віднести той факт, що швидкість передачі транзакції за часом значно більше банківської, але це всього лише питання часу.

Криптовалюти та їх обіг мають регулюватися як фінансові активи та інструменти. В Україні на сьогодні має місце правова не унормована прогалина в цьому питанні. Рестрикційні обмеження і застереження мають бути підвідомчими як запобіжний (що і є на сьогодні), а не постійний регуляторний важіль. Питання фінансової безпеки можуть бути врегульовані посиленням функцій нагляду. Операції із використанням криптовалют доцільно розглядати як аспект венчурного інвестування. Досвід Японії, Швейцарії, США та Англії в цьому питанні має бути використаний як фарватерний. Відповідна діяльність і фінансові послуги повинні ліцензуватися державою як вид професійної діяльності. Необхідно визначити правовий статус і процедури використання криптовалют як форми електронних грошей. Основою правовідносин на ринку фінансових послуг України є договір між

сторонами (ст. 6 ЗУ "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг"). Створення державою умов і забезпечення прозорості укладання контрактів стосується і ринку криптовалют. Доцільно розглянути питання створення спеціального криптовалютного венчурного фонду в Україні для підтримки технологічних стартапів вітчизняних учених-дослідників для фінансування власного інтелектуального капіталу.

Список використаних джерел

1. Биткоин // Новости Швейцарии. – Режим доступу: <http://business-swiss.ch/mirovy-e-valyuty/bitkoin/>
2. Бутов А.М., Костецкий В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. *Інноваційна економіка*. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
3. Скрипин В. В Китае запретили ICO, рынок отреагировал падением котировок всех крупных криптовалют // ИТС.ua. 2017. 4 сентября. – Режим доступу: <https://itc.ua/news/v-kitae-zapretili-icoryinok-otreaigiroval-padeniem-kotirovok-vseh-krupnyih-kriptovalyut>.
4. НБУ определил статус Bitcoin в Украине // НВ-бізнес. – 2017. – 25 сентября. – Режим доступу: <http://biz.nv.ua/finance/nbu-opredelilstatus-bitcoin-v-ukraine-1910824.html>.
5. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.
6. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. *Наука молода*. 2010. № 14. С. 198-202.
7. Язлюк Б. Стратегія інноваційної безпеки як подолання асиметрії конкурентоспроможності підприємств у міжрегіональному розвитку. *Наука молода*. 2012. Вип. 18. С. 178-184.

Іванна Гушул

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Ірина Белова

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ КОРПОРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ

Протягом останніх десятиліть спостерігається тенденція глобальної уніфікації фінансової звітності, зумовленої як впровадженням національних стандартів обліку, що не суперечать міжнародним стандартам, так і поширенням застосування міжнародних стандартів звітності, переходом до ринкових умов ведення бізнесу, розвитком конкуренції, визнанням необхідності дотримання комерційної таємниці тощо. Все це разом зумовило значне зменшення інформативності наданої компаніями звітної інформації. Наприклад, у звітності підприємств більшості галузей економіки виключені показники, що характеризують їх галузеві особливості та обсяги виробничої діяльності (види продукції, обсяги виробництва, собівартість продукції тощо), мотивуючи це необхідністю дотримання вимог комерційної таємниці.

У зв'язку з цим окремі економісти-аналітики вважають за необхідне відновити диференційований підхід до змісту та обсягу звітності підприємств різних секторів економіки, передбачивши в ній не лише фінансові, а й виробничо-економічні показники. Ідеологи нових підходів до змісту звітності підприємств припускають, що включення до звітності визначальних не фінансових компонентів, значно поліпшить її якість і відобразить істотний вплив факторів навколишнього середовища, соціального і наглядового факторів. Тут мається на увазі інформація про використання природних ресурсів, захист прав людини і вплив бізнесу на суспільні явища та зміни клімату. Нова модель звітності розглядається як

можливий спосіб отримання більш повної картини діяльності конкретного підприємства, яка відображає його ризики і можливості, досягнутий рівень і перспективи подальшого стійкого розвитку.

Різні аспекти складання корпоративної фінансової звітності підіймаються в роботах Голова С.Ф., Давидюк Т.В., Лаговської О.А., Сорокіної К.В., Ємельянової С., Сметаннікова В., Шуклова Л.В. та інших дослідників. При тому більшість авторів наголошують на необхідності удосконалення змісту корпоративної звітності шляхом розширення складу її показників не лише за рахунок фінансових, а й не фінансових даних. Але, не дивлячись на постійну увагу до питання складання звітності серед вітчизняних і зарубіжних дослідників, безліч аспектів постають не вирішеними і дискусійними.

Міжнародна федерація бухгалтерів (IFA) та Міжнародний комітет з інтегрованої звітності (IIRC) спільно уклали «Меморандум про взаєморозуміння», основною метою діяльності за яким є сприяння, підтримка та координація зусиль у розробці інтегрованої звітності [3, с. 32].

Спробами визначити єдині загальні принципи підготовки інтегрованої звітності можна вважати і пропозиції Комітету з Міжнародних стандартів фінансової звітності за документом «Коментарі менеджменту» (Management Commentary) та Директиву щодо вдосконалення звітів Європейського Союзу (EU Accounts Modernization Directive).

Відповідно до рекомендацій Міжнародного комітету з інтегрованої звітності (IIRC) у новій бізнес-звітності передбачається розкриття низки показників, що стосуються: огляду організації і бізнес-моделі; опису середовища, в якому працює організація, у тому числі ризиків і можливостей; стратегічних цілей і шляхів їх досягнення; корпоративного управління і винагород; виробничих показників, у тому числі фінансових і нефінансових; прогнозу на майбутнє [9].

Потреба у складанні інтегрованої звітності виникала як під впливом внутрішніх факторів (менеджмент підприємства починає глибше розуміти існуючі зв'язки між показниками діяльності підприємства та процесами, що відбуваються за його межами), так і зовнішніх (користувачі звітності за межами підприємства прагнуть мати інформацію не лише про ретроспективні фінансові показники діяльності підприємства, а й про майбутній його вплив на економіку, суспільство та екологію, про перспективи розвитку та можливості створювати нову вартість, задовольняти зростаючі потреби інвесторів та суспільства в цілому).

Важливими передумовами впровадження інтегрованої звітності є:

1) вимоги зовнішніх зацікавлених сторін: населення, регіональних адміністрацій, неурядових організацій, споживачів, постачальників і підрядників, інвесторів, акціонерів, працівників підприємства, громадськості, засобів масової інформації (ЗМІ), наукових працівників тощо;

2) поліпшення операційної діяльності та покращання репутації підприємства: зростання продуктивності праці, скорочення обсягів споживання енергоносіїв, зменшення шкідливих викидів у навколишнє середовище, покращання іміджу підприємства та зниження процентних ставок за кредитами банків, підвищення вартості акцій і т. ін.;

3) дотримання нормативних актів, дія яких поширюється на українські підприємства: принципів Глобального договору ООН відповідно до «Керівництва із звітності у сфері стійкого розвитку» міжнародної організації Global Reporting Initiative (GRI); стандартів серії AA1000 Міжнародного інституту соціальної та етичної звітності; міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та ін.

Корпоративна звітність – гармонізація фінансової та нефінансової звітності, де узагальнено інформацію про фінансовий стан та результати фінансово-господарської, соціальної та екологічної діяльності підприємств, що дає можливість оцінити ефективність прийнятих управлінських рішень та визначити стратегічні аспекти розвитку. Головною метою корпоративної звітності є надання достовірної інформації про всебічну діяльність підприємства відповідно до стратегічних завдань та моделей управління.

Інформація, що подається у корпоративних звітах, повинна бути дохідливою і розрахованою на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони володіють достатнім рівнем знань та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації.

Корпоративна звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні і майбутні події, підтвердити і в разі потреби скоригувати їхні оцінки, зроблені в минулому.

Корпоративна звітність повинна бути достовірною. Інформація, подана в корпоративній звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок і перекозчень, які могли б вплинути на рішення користувачів звітності.

Корпоративна звітність повинна надавати користувачам можливість порівнювати:

- корпоративні звіти підприємств за різні періоди;
- корпоративні звіти різних підприємств.

Головна ідея побудови корпоративної звітності акцентується на стратегії підприємства, наданні своєчасної достовірної та прозорої інформації для прийняття рішень, залучення зацікавлених інвесторів, стійкості бізнес-моделей підприємства.

Практика соціально-відповідальних компаній свідчить, що корпоративний звіт – це інструмент взаємодії всередині компанії, тому що процес підготовки звіту допомагає комунікувати зі співробітниками. Так, підготовка соціального звіту об'єднує різні групи співробітників, які вчаться працювати з новими форматами даних і аналізувати інформацію. Крім того, соціальна звітність – це додатковий PR для компанії, а також можливість отримати зворотній зв'язок як від працівників компанії, так і інших стейкхолдерів.

Як правило, успішна підготовка корпоративного звіту включає перелік таких елементів як:

1. Ентузіазм керівництва. Адже соціальна відповідальність бізнесу – це, насамперед, соціальна відповідальність керівника.
2. Ефективна комунікація. Донесення соціальних цілей до підлеглих працівників, чітке розуміння ними своїх обов'язків.
3. Командний підхід у підготовці звіту.
4. Підготовка збору даних. Підготовка, збір і обробка у повному обсязі необхідної для звіту інформації.
5. Подання збалансованої інформації. Позитивні моменти слід поєднувати із наявними проблемами і недоліками в діяльності, використовувати самоаналіз і критику, що ведуть до успіху.

I. Дерун пропонує таку класифікацію усієї звітності, яка містить нефінансові дані діяльності організації:

– окремі звіти як додатки до фінансової звітності, які не регулюються Національними стандартами бухгалтерського обліку, МСФЗ (IAS/IFRS) чи GAAP US (наприклад, звіти про додану вартість, звіти про інтелектуальний капітал, звіти про зайнятість, звіти про корпоративне управління, екологічні звіти тощо);

– інтегрований звіт (звіт сталого розвитку, соціальний звіт тощо), який охоплює всі фінансові та не фінансові дані суб'єкта господарювання [3, с. 12]

Поряд із цим корпоративна звітність, що подається в режимі реального часу, потребує більшого рівня впевненості в наявності її якісних характеристик достовірності, доречності і т. д., тобто у цьому зв'язку зростає роль проведення більш оперативного аудиту та інших супутніх послуг. На готовність платити більше за інформацію в режимі реального часу, що має зовнішнє підтвердження, зголосилися 75% опитаних інвесторів [5].

Загалом концепція соціальної відповідальності передбачає поетапний процес, який включає планування (ідентифікація зацікавлених сторін, визначення цінностей і завдань компанії); складання звітності (виявлення найбільш актуальних питань, визначення індикаторів оцінки, збір і аналіз інформації, підготовка звіту) і проведення аудиту зовнішньою організацією [5].

Аудит корпоративної звітності – це процес, який потрібен для підтвердження як цифр звіту, так і тверджень, які у ньому викладені, і системи збору даних й процесу, за допомогою яких був сформований звіт.

Завдання аудитора – підтвердити те, що написано у нефінансовому звіті і перевірити, чи викладено у ньому те, що має бути висвітлено. Сьогодні аудит можуть проводити компанії “великої четвірки”, до якої входять Ernst & Young, PricewaterhouseCoopers, Deloitte та KPMG. Також сьогодні активно розвивається на українському ринку аудиторська компанія BDO, тому можна говорити про “велику п’ятірку”. Окрім цих компаній, аудит можуть проводити різні сертифікаційні органи. Також є приклади запуску експертних панелей при державних (некомерційних) організаціях [2].

Серед основних проблем корпоративної звітності виступає проблема щодо узагальнення інформації в даній звітності. Суть зазначеної проблематики полягає в тому, що характеризуючі показники соціальної відповідальності здебільшого виражені в якісній оцінці і не передбачають їх відображення в грошовому вимірі, що в майбутньому потребує додаткового перетворення або переміщення в певний контекст. Як правило, для управлінців потрібна інформація, яка виражена у грошовому вимірнику і відповідає основним вимогам якості інформації: достовірності, зрозумілості, доречності та зіставності. Такого роду інформація, що буде викладена в корпоративній звітності, буде корисною для менеджерів і стане основою для аналізу, планування і прогнозування, що дасть можливість зміст нефінансової звітності подати в такому вигляді, який буде сумісним із фінансовою звітністю.

Процес складання корпоративної звітності повинен виступати як ефективний механізм, за допомогою якого буде проходити інформування громадськості про фінансовий стан та соціальну відповідальність бізнесу. Такий зворотній зв’язок від більшої доступності інформації стане кроком уперед на шляху до ефективного діалогу компаній із суспільством та вибудовування постійного компромісного процесу з усіма групами зацікавлених сторін.

Отже, для збору і опрацювання нефінансової інформації необхідними є створення функціональних ІТ-систем, використання веб-технологій і забезпечення доступу до розкриття показників у режимі on-line, що сприятиме зниженню витрат на підготовку нефінансової звітності та підвищення її прозорості. З метою підготовки та практичного впровадження інтегрованої звітності у фінансово-господарську діяльність підприємств необхідно забезпечити виконання низки вимог, а саме: розробити форму і структуру інтегрованої звітності; визначити ступінь її регламентації та стандартизації (що досить важливо для бухгалтерів України, які за роки командної системи управління звикли до нормативної регламентації усіх форм звітності та методики розрахунку найважливіших показників); налагодити організацію подання та оприлюднення інтегрованої звітності; передбачити, по можливості, її облікове забезпечення та контроль якості.

Нині в Україні мало підприємств, які подають корпоративну звітність. Це зумовлено низьким рівнем корпоративної культури, відсутністю належної класифікації, фінансовими витратами і т. ін., тому основним завданням у сфері впровадження корпоративної звітності на підприємствах України виступає розроблення інструментарію, за допомогою якого буде можливість адаптації до економічних умов нашої держави стандартів із соціальної відповідальності бізнесу.

Список використаних джерел

1. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
2. Глива А. Соціальна звітність: досвід Metinvestу та Ernst & Young [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://innovations.com.ua/ua/articles/>
3. Гриценко О.І. Тенденції та проблеми формування інтегрованої звітності суб’єктами господарювання. Молодий вчений. 2014. № 2 (05). С. 31–34.
4. Дерун І. Корпоративна соціальна звітність як додаток до фінансово звітності. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. 2015. № 10(175). С. 10–17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://visnyk.socionet.ru/files/175_10-17.pdf.

5. Левченко Г.М., Волк О.М. Соціальна відповідальність у контексті тенденцій етичного інвестування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Mre/2011_2/5_6.pdf.

6. Макаренко І.О. Сучасні тенденції складання і подання корпоративної звітності. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір. 2014. № 1(105). С. 410–416 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.libs.ubs.edu.ua/materials/konf/zbirnyk_2014_06_11_13.pdf.

7. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Детермінанти аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю підприємства. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 34. С. 402-414.

8. Пуцентейло П.Р. Інформаційне забезпечення аналітичної діяльності в управлінні підприємством. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. Вип. 11. С. 224-232.

9. Сорокіна В. Нова модель фінансової звітності для бізнесу [Електронний ресурс]. Україна фінансова: Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/sdu/101.htm

10. Язлюк Б.О. Волошина В. В. Організація обліку витрат операційної діяльності в умовах комплексної автоматизації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 15. С. 118-121.

11. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.

Ольга Дехтяр

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Тетяна Дідоренко

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕРА В УМОВАХ РОЗВИТКУ «ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ»

День за днем нові технології проникають у все більшу кількість сфер суспільного життя. Бухгалтерська справа не залишилася без уваги, тепер інформаційні технології безпосередньо пов'язані з професією бухгалтера. У статті піднімається питання трансформації цієї професії в нових, «цифрових», умовах.

Протягом досить довгого часу професія бухгалтера є однією з найбільш затребуваних професій на ринку праці і останні кілька років вона зазнала серйозних змін, так як перехід до ринкової економіки дав поштовх до розвитку нових технологій, які були впроваджені і в бухгалтерську справу. Ні для кого не секрет, що технічний прогрес за останній час проник в усі сфери суспільного життя, без уваги не залишилися і економічні відділи підприємств і організацій, НТП досить сильно вплинув на технічну базу. Абсолютна більшість працівників бухгалтерії використовують дані всесвітньої мережі, щоб більш ефективно вести бухоблік і дізнаватися про те, що було невідомо, в лічені хвилини. Бухгалтеру тепер не потрібно чекати чергового випуску журналу, в якому відображаються нововведення, що стосуються бухобліку, досить увійти в Мережу і відразу побачити поновлення, що спрощує роботу і звільняє час для найбільш важливих справ, ніж перечитування журналів. Таким чином, в даному випадку існує кілька систем, що допомагають практикуючим бухгалтерам не втрачати час на поїздки в інші міста для того, щоб підвищити свої навички ведення обліку та отримати новий досвід і знання, що безпосередньо позначиться на якості ведення

бухгалтерського обліку та роботи підприємства в цілому. Це в свою чергу вплине на ефективність роботи бухгалтерського відділу, прийняття управлінських рішень та, можливо, навіть на прибутку організації. Крім іншого, бухгалтер уже перестав бути звичайним співробітником, який веде бухгалтерський облік, професія за останні кілька років змінилася досить сильно за рахунок введення тих же цифрових технологій. Тобто ті зміни, що ми розглядаємо, стосуються не тільки самого обліку, а й бухгалтерської професії. На сьогоднішній день бухоблік веде кожна організація, і перелік обов'язків бухгалтера найчастіше залежить від кожної конкретної фірми. Бухгалтер має широке коло обов'язків, зокрема на його плечах лежить складання первинної документації, контроль за її достовірністю, підготовка до рахункової обробки, а також участь в розробці і здійсненні заходів, спрямованих на дотримання фінансової дисципліни та раціонального використання ресурсів. Також бухгалтер відповідає за нарахування заробітної плати працівникам, виплати за цивільними договорами і ПДФО, ведення податкового та управлінського обліку, він становить і здає податкову звітність до фондів і податкову інспекцію і мінімізує податкові виплати. Крім іншого, часто бухгалтер виконує обов'язки, не прописані в посадовій інструкції, іноді на нього покладають і роботу інших бухгалтерів, економлячи на робочих місцях. Крім того, бухгалтер зобов'язаний забезпечити необхідною порівнянною і достовірною бухгалтерською інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів бухгалтерської звітності. Вважається, що скоро з'явиться можливість повністю автоматизувати ведення бухгалтерського та податкового обліку, що звільнить бухгалтера від частини вищеописаного виду робіт, однак проводити аналіз фінансового стану підприємства все одно доведеться самостійно, але тоді часу на це буде значно більше, а якість результатів аналізу буде вище. Нещодавно проводилося дослідження, яке показало, що від фінансових директорів (це наступний щабель кар'єрних сходів головного бухгалтера) вимагають більше інформації, це формує завдання перед фінансовим керівником вміти розповісти про компанію зрозумілою і доступною мовою, а також більшою мірою бути партнером по бізнесу, ніж людиною, яка просто аналізує цифри. Тому завдання бухгалтерської звітності полягає в більшій мірі в обробці даних для того, щоб передбачати майбутнє і приймати необхідні рішення, зважувати ризики, а не інтерпретувати минуле. Важливо відзначити, що комп'ютерна грамотність стає базовим навиком, який буде затребуваний завжди. Так вважає британська аудиторсько-консалтингова компанія Ernst & Young.

Останнім часом число бухгалтерів, які бажають підвищити свій професійний рівень, неухильно зростає. Власне, це і є майбутнє професії – перехід бухгалтерів з низьких кваліфікаційних рівнів на вищі, що є позитивною тенденцією розвитку професії. В умовах «цифрової економіки», «економіки знань», можливості бухгалтера і аудитора розширюються, при цьому і зростає коло необхідних цим фахівцям компетенцій. Потреби роботодавців обумовлюють необхідність посилення орієнтації підготовки бухгалтерів на вирішення актуальних завдань обліку, аналізу та аудиту. Для цього необхідна не тільки гармонізація освітніх програм ВНЗ і професійних стандартів, але і використання в навчальному процесі останніх досягнень економічної науки, систематичне підвищення кваліфікації, а також бездоганне дотримання норм професійної етики.

Список використаних джерел

1. Барбаш А. Аутсорсинг в Україні: тенденції і прогнози. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.it4business.ru/business/2149>.
2. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
3. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
4. Герасимчук Ю. Історичний розвиток аутсорсингу, переваги та можливості, ризики аутсорсингу. Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». 2004. № 23–24. С. 284.

5. Дідоренко Т. Значення оперативного обліку в системі управління сільськогосподарським підприємством [Текст]. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. зб. наук. пр. 2017. Вип. 1-2. С. 29-37.
6. Зозульов О. Аутсорсинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації. Економіка України. 2009. № 8(573). С. 16–24.
7. Матвій І. Особливості розвитку ІТ-аутсорсингу в Україні. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», кафедра менеджменту організацій, 2013.
8. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Детермінанти аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю підприємства. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 34. С. 402-414.
9. Пуцентейло П.Р. Інформаційне забезпечення аналітичної діяльності в управлінні підприємством. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. Вип. 11. С. 224-232.
10. Цивенко М. Ю. Трансформації професії бухгалтера в умовах розвитку «цифрової економіки». Молодой ученый. 2017. №48. С. 100-102. URL <https://moluch.ru/archive/182/46766/>.
11. Язлюк Б.О. Волошина В. В. Організація обліку витрат операційної діяльності в умовах комплексної автоматизації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 15. С. 118-121.
12. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.

Марта Дручик

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

КРИТЕРІЇ ВИБОРУ ЗАРУБІЖНОГО ПАРТНЕРА

Міжнародне партнерство є передумовою для розвитку вітчизняних компаній та закріплення їх на світовій арені. Виробникам досить важко привабити покупця на зарубіжних ринках. Тому важливою умовою для успішного просування бізнесу є вибір правильного партнера. Це допоможе підвищити обсяги продукції, привабити покупців, збільшити капітал, успішно розвиватися та виходити на нові ринки.

Вибір майбутнього партнера визначається видом діяльності і включає чотири етапи:

1. Формування списку організацій, які можуть бути партнерами.
2. Оцінювання відповідності інтересів.
3. Оцінка загальної відповідності підприємств.
4. Оцінка готовності майбутніх партнерів до співпраці [1].

Партнерами підприємства можуть стати клієнти, постачальники, навіть конкуренти. Все залежить від цілей, які ставить перед собою компанія.

Загальна відповідність підприємства оцінюється за допомогою репутації, розміру, досвіду, фінансової стабільності підприємства. Також визначаються цілі, які можуть бути досягнуті та вигоди, які отримає партнер.

Оцінка готовності майбутніх партнерів до співпраці передбачає оцінку сумісності стратегічних напрямів. Цей етап важливий для партнерств двох організацій, які різні за своїми розмірами. Це передбачить у майбутньому використання однієї сторони у свої інтересах.

Також важливо визначити чи є сумісна корпоративна культура. Якщо є певні розбіжності, то в подальшому можуть виникнути проблеми з формуванням стратегії, цілей, місії, що в свою чергу призведе до небажаних результатів.

Важливим аспектом у виборі партнера є визначення країни, в якій буде він знаходитись. Адже кожна держава має ризики. До них належать фінансові політичні та економічні.

Вибирати зарубіжного партнера потрібно за такими критеріями:

– маркетингова та виробнича здатність поставляти товар в визначеній якості та кількості;

– платоспроможність;

– надійність та ділова репутація.

Варто виділити п'ять аспектів діяльності зарубіжного підприємства, які варто вивчити, коли мова йде про вибір потенційного партнера.

Юридично-правовий (пошук інформації щодо юридичного статусу фірми, дотримання законодавства контрагентом).

Техніко-технологічний (інформація щодо технічного рівня виробництва, а також технологію, яку використовують на іноземному підприємстві).

Науково-технічний (інформація про витрати, що здійснює фірма стосовно науково - пошукових робіт, кількість працівників у даній сфері; патенти, які одержала фірма та її ліцензійна діяльність).

Організаційний аспект (рівень менеджменту на підприємстві, персональні зв'язки керівників та менеджерів з іншими підприємствами).

Економічний аспект (дає можливість досить об'єктивно оцінити здатність підприємства виконати зобов'язання відносно платежів).

Для пошуку потенційного партнера на зарубіжному ринку є змога звернутися до комерційних відділів посольств іншої держави саме в Україні. Для прикладу, комерційний відділ посольства Сполучених Штатів Америки надає послуги щодо пошуку партнерів, що стосується закупівлі та продажу товарів і вкладення інвестицій для створення спільної підприємницької діяльності. Український суб'єкт надає певному відділу заявку щодо виду спільної діяльності. Протягом 48 годин ця інформація переадресується у США, а там відповідно обробляється [2].

Не варто забувати про вагомий бар'єр у пошуку та переговорах із потенційним партнером - крос-культурні розбіжності, тобто традиції, ментальність, духовні цінності, які є наслідком тривалого розвитку.

Можна зробити висновок, що, зупиняючись на аналізі конкретного потенційного іноземного партнера, необхідно визначитися із країною, резидентом якої він є, а це має бути країна із найменшою групою ризику.

Вибір зарубіжного партнера варто здійснювати за наступними критеріями: платоспроможність, виробнича та маркетингова здатність виконувати свої зобов'язання відносно поставки товару необхідної якості та в строк, який передбачений угодою і, звісно, ділова репутація партнера, тобто надійність щодо обов'язковості дотримання ним взятих на себе зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Щербак В. Г., Лозенко А. П. Проблеми проникнення вітчизняних підприємств на зовнішні ринки. Фінанси України. 2015. № 4. С. 58- 61.
2. Шипілов А. Конкуренція в системах альянсів. Києво-Могилянська Бізнес Студія. 2010. № 9. с. 26-32.

Катерина Зданевич
слухач магістерської програми
Тернопільський національний економічний університет
Тетяна Дідоренко
к.е.н., доцент
Тернопільський національний економічний університет

РОБОТИЗАЦІЯ ТА МАЙБУТНЄ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Роботизація бухгалтерських компаній, що діють в Європі, неминуча. Цей процес уже мимоволі відбувається сам по собі, і компанії повинні адаптуватися і використовувати пропонувані можливості.

Багато компаній впроваджують нову систему, завдяки якій у нас більше не буде жодного паперового бухгалтерського документа. Система об'єднує в собі кілька функцій: управління документами, адміністрування, архівування, розрахунок заробітної плати, адміністрування кадрової документації та зв'язок з іншими системами, які взаємодіють між собою. Все це пов'язано з системою управління відносинами з клієнтами (CRM). Велика частина спілкування з клієнтами відбувається через цю систему – надходять дані, співробітники підприємств подають через систему заявки, бачать надану ними інформацію. Все в одному місці, без дублювання або потроєння функцій.

Роботизація, або автоматизація конкретних процесів, змінить і вже змінює професію бухгалтерського працівника - його повсякденну діяльність і профіль. Якою стане ця професія в майбутньому - ми ще не знаємо, хоча зміни вже є. Зрозумілим є одне: традиційний образ бухгалтера що сидить за заваленим документами столом вже пішов у минуле. Роботизація стала однією з причин того, що сучасні тенденції ведення обліку змушують бухгалтерів все частіше застосовувати однакові стандарти. Мета такої стандартизації - легко, чітко і оперативно отримати бухгалтерську послугу і результати, які завдяки гармонізованим стандартам можна легше зіставити з фінансовою інформацією іншої компанії. Якщо компанія, що надає бухгалтерські послуги, хоче бути конкурентоспроможною на місцевому та зарубіжному ринках, вона повинна слідувати глобальним тенденціям. Сьогодні дуже легко перенести облік в іншу країну, на інший континент. Тому хочеш не хочеш, треба працювати більш ефективно і пропонувати клієнтам нові можливості.

Роботи, або, іншими словами, програми, які обробляють дані, вже сьогодні не тільки спрощують роботу бухгалтера, але і роблять її цікавішою, тому що беруть на себе саму нецікаву частину рутинної роботи - ручне введення даних. Одне з основних завдань цих програм, над удосконаленням якої ведеться інтенсивна робота - обробка цифрових документів. Бухгалтери більше не вводять дані в бухгалтерські програми - цим займаються роботи.

Проблема лише в тому, що поки що ці програми не можуть працювати повністю самостійно - є помилки, виявити які все ще повинна людина. Наприклад, програма може переплутати букву «о» і цифру «нуль», велику літеру «і» і цифру «один» або велику літеру «і» і маленьку букву «l». Але роботи мають здатність вчитися, бази даних стають глобальніше, так що це тільки питання часу, коли для обробки такої первинної інформації люди будуть більше не потрібні.

Навчання роботів поки що ускладнюють зобов'язання щодо забезпечення захисту даних, адже обробляються конфіденційні дані підприємств. Припустимо, що одна програма отримує рахунки з одного джерела, вона вже «знає», де знаходиться дата на документі, не робить помилок розпізнавання. Однак, отримавши рахунок з ще невідомого джерела, вона може зробити помилку при обробці даних. А якби програми могли обмінюватися своїми знаннями між собою, це призвело б до скорочення кількості помилок при автоматичній обробці документів. Для цього часто потрібні більш складні технічні рішення і, безумовно, необхідно забезпечити конфіденційність даних, що обробляються.

Говорячи про роботизацію, слід враховувати не тільки те, що роботи допоможуть компаніям планувати людські ресурси (не будуть потрібні оператори по введенню даних), а й інший аспект - коли роботи почнуть виконувати рутинну роботу, фахівці зможуть ефективніше використовувати свою високу кваліфікацію і здібності при обробці отриманої облікової інформації. Користь від наявних бухгалтерських знань нікуди не пропаде, але потрібно більше технічних знань, розуміння інформаційних технологій, розуміння того, як працює система. Бухгалтер майбутнього повинен вміти структурно мислити.

Поява роботів в бухгалтерії не є несподіваним технологічним стрибком. Це природний процес розвитку інформаційних технологій, поступово, але все швидше проникають в усі сфери життя. Першим кроком було саме створення таких програм і алгоритмів, а другий крок, який вже робиться - це взаємна інтеграція всіх систем, обмін даними, інтерпретація, надання аналізів і прогнозів.

Програми дають можливість для інтеграції таких окремих професій, як обліковець, бухгалтер. Може ще й тому робота бухгалтера стає все цікавіше, але і робота ця вже не звичайного бухгалтера. Ця професія, як ми її сприймаємо традиційно, поступово зникає, але знання людей нікуди не зникнуть, вони будуть як і раніше застосовуватися в сфері фінансів та бухгалтерського обліку, яка якісно зміниться. Можливо, з'явиться нова спеціальність з новою назвою, скажімо, менеджери роботів.

Безсумнівно, бухгалтери, що працюють за старими методами і зі старими технологіями, залишаться протягом деякого часу, тільки послуги їх будуть обходитися дешевше, але з розвитком процесу загальної інтеграції даних їх послуги в майбутньому більше не будуть затребувані.

Список використаних джерел

1. The GlobalInnovation Index 2017 Innovation Feeding theWorld [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf.
2. Reinventing innovation Five findings to guide strategy through execution [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pwc.com/us/en/advisory-services/businessinnovation.pdf>.
3. World Economic Forum. – Impact of the Fourth Industrial Revolution on Supply Chains [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.weforum.org/whitepapers/impact-of-the-fourth-industrial-revolution-on-supply-chains>.
4. Голосовий пошук – новий виклик для SEO у 2017-му [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.eduget.com/news/golosovij_poshuk_-_novij_viklik_dlya_seo_u_2017-mu-2303.
5. ProZorro – пілотний проект електронної системи публічних закупівель, що дозволяє онлайн продавати Державі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://prozorro.gov.ua/>
6. Язлюк Б.О. Волошина В. В. Організація обліку витрат операційної діяльності в умовах комплексної автоматизації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 15. С. 118-121.

Юлія Ільчук

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Управління підприємством в сучасних умовах стає все більш складним процесом. Високий рівень конкуренції обумовлює необхідність впровадження нових, більш досконалих, підходів в управлінні. Успішне ведення бізнесу є не можливим без створення дієвого аналітичного забезпечення управління підприємством, яке є інструментом, що

дозволяє підвищити якість і оперативність прийнятих управлінських рішень, максимізувати очікуваний результат і ефективно контролювати ризики господарської діяльності.

Як відомо, операційна діяльність підприємства передбачає процеси виробництва і доставки до споживача продуктів компанії (закупівля, виробництво, логістику і продаж), а також забезпечує діяльність організації. Ефективність операційної діяльності вимірюється як співвідношення обсягу і якості продукції, з одного боку, і ресурсів, використовуваних для її отримання, - з іншого.

Для того щоб домогтися підвищення ефективності, необхідно виявити і усунути втрати ресурсів, що виникають щодня: неефективне використання робочого часу, обладнання, складських приміщень, транспорту; втрати сировини, матеріалів, енергії, продукції тощо.

Основним завданням підвищення операційної ефективності є принцип - об'єднати всі зусилля з поліпшення, що вживаються підприємством, з використанням системного підходу та направити їх на досягнення однієї мети – ефективності операційної діяльності підприємства. Таким дієвим інструментом може виступити управлінський облік – система, що інтегрує в собі інформаційні потоки і пропонує менеджменту підприємства лише релевантну інформацію.

Управлінський облік знаходиться між процесом управління та обліком, пов'язуючи між собою менеджмент і бухгалтерські служби. Управлінські рішення стосовно господарюючого суб'єкта приймаються за результатами аналізу його звітності, наприклад рішення про надання кредиту, про придбання емітованих ним цінних паперів тощо. В цих умовах визначальними якісними характеристиками стають оперативність обліку і поглиблений аналітичний підхід до обробки і подальшого аналізу інформації. Перш за все, це відноситься до обліку витрат на виробництво, оцінці виконання виробничих програм, обліку фактичного обсягу виробництва, аналізу досягнутих результатів. Отже, облік і аналітика набувають вектора майбутнього.

Аналітичне забезпечення передбачає оцінку, діагностику та аналіз, які покликані забезпечувати процес збору, систематизації, групування та узагальнення інформації, на підставі якого приймаються оптимальні управлінські рішення. При цьому важливим є системна взаємодія всіх його складових елементів, виключення одного з них знижує потенціал і ефективність інформаційної системи. Тільки в сукупності вони формують систему внутрішньої інформації, що забезпечує ефективне управління підприємством. Слід зазначити, що кожне підприємство має свої особливості функціонування, тому усі аналітичні дії повинні бути побудовані у відповідності зі специфічними особливостями діяльності господарюючого суб'єкта, що визначають індивідуальний характер інформаційних потоків в системі управлінського аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства.

Аналітичне забезпечення процесу управління підприємством включає в себе:

- 1) нормативну інформацію;
- 2) облікову інформацію;
- 3) аналітичну інформацію;
- 4) виробничо-господарську інформацію.

Процес аналітичного забезпечення підприємств складається з таких етапів:

- організаційно-планові заходи;
- збір та обробка інформації, отримання цифрової і контекстної інформації;
- підготовка і первинне опрацювання аналітичних матеріалів;
- поширення інформації;
- отримання зворотного зв'язку;
- складання прогнозу.

Отже, обліково-аналітична система забезпечення виробничо-фінансової діяльності підприємства повинна відповідати вимогам формування необхідних облікових та аналітичних даних, використовувати інформацію зовнішньої та внутрішньої звітності, що забезпечить виконання її аналітичної та контрольної функцій. Обліково-аналітична система управління – це система, що включає облікову, аналітичну та контрольні підсистеми, яка

базується на обліковій і позаобліковій інформації, що дає змогу забезпечити необхідною інформацією поточне, оперативне і стратегічне управління підприємством. Базовою основою є облікова підсистема, оскільки саме в ній формується і обробляється інформація, яка використовується для аналізу. Аналітичне забезпечення управлінської діяльності підприємства виконує особливу роль при обробці облікової інформації з метою оцінки її повноти, достовірності, своєчасності із метою подальшого аналізу для виявлення вузьких місць, а також прихованих резервів. Органічну єдність і взаємозв'язок всіх складових підсистем обліково-аналітичної системи підприємства дозволяють, з одного боку, приймати необхідні тактичні рішення в оперативному режимі, а з іншого – розробляти і коректувати стратегії розвитку підприємства на довгострокову перспективу.

Список використаних джерел

1. Пуцентейло, П. Р., Гуменюк, О. О. Стратегічний аналіз як важливий елемент управління підприємством. Інноваційна економіка. 2016. № 3-4 (62). С. 196–205. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/3490/1/InnEko_3-4_2016_196-205.pdf

2. Пуцентейло, П.Р. Обліково-аналітичне забезпечення діяльності підприємства. Інноваційна економіка. 2015. № 3 (58). С. 228–233. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/3461/1/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0_2015_3.pdf

3. Пуцентейло, П.Р. Особливості функціонування аналітичного забезпечення підприємств. Інноваційна економіка. 2015. № 1 (56). С. 194–198. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/3460/1/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0_2015_1.pdf

Оксана Іщук

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Ірина Белова

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. У сільськогосподарському виробництві земля є найважливішим господарським засобом, без якого неможливий процес виробництва.

Проблемами земельних ресурсів та земельних відносин займається ряд видатних українських вчених і спеціалістів. Зокрема, ці питання досліджують П.Т. Саблук, А.М. Третяк, С.М. Рибак, Ю.Я. Лузан, О.М. Шпичак. Питання бухгалтерського обліку землі знайшли відображення в наукових працях І.М. Белової, Р.Ф. Бруханського, М.Я. Дем'яненка, В.М. Жука, Г.Г. Кірейцева, М.С. Палюха, Ю.М. Осадчої, Л.К. Сука, Н.М. Ткаченко та інших вчених-економістів.

Правовий режим використання земель можна визначити як встановлений нормативно-правовий порядок, що визначає поведінку суб'єктів земельних правовідносин щодо земель, земельних ділянок як об'єктів права власності, управління, користування, відтворення, збереження та охорони з метою їх раціонального використання і задоволення різноманітних потреб зацікавлених осіб, захисту їх земельних прав [13, с. 38].

Правовий режим земель перебуває у прямій залежності від цільового призначення земель, функцій земель у суспільно-економічних відносинах як засобів виробництва, бази

для розвитку галузей промисловості, місць проживання людей і розміщення природних об'єктів [13, с. 40]. Зміна цільового призначення земельної ділянки дозволяє власнику обрати інший правовий режим її використання.

Визначення земель сільськогосподарського призначення міститься у пункті 14.1.76 Податкового кодексу [16] та ст. 22 Земельного кодексу [11]. Відповідно до цих законодавчих актів, сільськогосподарські землі це землі, надані:

–для виробництва сільськогосподарської продукції;
–здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності;
розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей.

До земель сільськогосподарського призначення належать:

а) сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги);

б) несільськогосподарські угіддя (господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги

та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісгосподарського призначення, землі під господарськими будівлями і дворами, землі тимчасової консервації тощо).

В аграрній сфері земельні ресурси є основним господарським засобом, тому важливим завданням є розкриття змісту землі як об'єкта бухгалтерського обліку. «Облік земель –це ціла система заходів щодо реєстрації інформації про землю кількісного, якісного та правового характеру» [6, с. 259].

Організація бухгалтерського обліку земель залежить від організаційно-правової форми підприємства, виду його діяльності, розміру, фінансового стану та ін. У бухгалтерському обліку повинно передбачатися відображення складу землекористування та організаційно - правової форми підприємства [15].

Комплексно (системно) окреслити сучасні особливості агропромислового виробництва та їх вплив на побудову бухгалтерського обліку спробував М. С. Палюх: «Вивчення досвіду ведення обліку в сільськогосподарських підприємствах України та діючих інструктивних матеріалів показало всю складність організації, його відмінність від обліку в інших галузях народного господарства». Серед цих відмінностей автор виділяє землю як головний засіб виробництва, живі організми, вплив природних факторів, сезонність та просторовість виробництва, внутрішнє відтворення активів, різноманітність форм господарювання [14, с.111-114].

Для цілей бухгалтерського обліку земля визнається активом та відноситься до складу основних засобів підприємства, де її класифіковано на два відокремлених елементи: земельні ділянки та капітальні витрати на поліпшення земель. Облік цих активів здійснюється відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» [17].

У Плані рахунків бухгалтерського обліку для обліку та узагальнення інформації про наявність та рух власних земель відведено субрахунки 101 «Земельні ділянки» та 102 «Капітальні витрати на поліпшення земель» рахунка 10 «Основні засоби».

Крім цього, відповідно до Земельного кодексу України [11], суб'єкти земельних відносин, до яких належать і юридичні особи, можуть мати право власності на землю, тобто право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками (п. 1 ст. 78 ЗКУ) та право користування землею (глава 15 ЗКУ), що може бути постійним, тобто без обмеження строку та тимчасовим – за договором оренди.

Крім цього, аграрні підприємства мають державний акт на право постійного чи тимчасового користування земельною ділянкою. Відповідно до П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [18], право користування за економічною оцінкою має відображатись в бухгалтерському обліку на субрахунок 122 «Права користування майном» рахунку 12 «Нематеріальні активи».

До ключових завдань бухгалтерського обліку земельних ресурсів можна віднести:

- створення належної інформаційної бази щодо відображення фізичного стану земельної ділянки, ведення агротехнічних записів стану та змін по окремих земельних ділянках (сівозмінах) для систематичного контролю за збереженням якісних характеристик та ефективним використанням земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах;
- визначення об'єктивної вартісної оцінки землі (історичної, фактичної, справедливої);
- чітке документальне оформлення та своєчасне відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з надходженням, вибуттям та використанням земельних ресурсів;
- відстеження змін щодо передачі прав на земельні ресурси, спостереження за рухом земель разом із будівлями та спорудами, відображення змін у складі та стані земельних угідь при переході від одного стану в інший;
- відображення та контроль за наявністю та рухом коштів, призначених для цільового фінансування витрат щодо покращення землі;
- накопичення відповідної інформації про власні та залучені земельні ресурси сільськогосподарських підприємств та правильне відображення її при складанні відповідної бухгалтерської звітності;
- контроль за правильністю нарахування та своєчасністю сплати податків на землю та відображенням їх в обліку.

О.Л. Беседа зазначає, що земельні ділянки як активи проходять три основні цикли свого існування на підприємстві: надходження земельних ділянок, експлуатація, вибуття землі зі складу активів підприємства. Кожна стадія вимагає на підприємстві чіткого документального оформлення господарських операцій і відображення на рахунках бухгалтерського обліку з метою контролю за фактичним станом об'єктів обліку [3, с. 154].

Документування операцій із земельними ділянками у складі основних засобів здійснюється на підставі форм первинних документів. Оформлення зарахування земельних ділянок до складу основних засобів здійснюється за Актом приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів (форма № ОЗ-1). Для оформлення вибуття земельних ділянок зі складу основних засобів державного підприємства застосовується Акт на списання основних засобів (форма № ОЗ-3). Окремим об'єктом обліку визнаються капітальні витрати на поліпшення земель (на субрахунку 102). Дані витрати не можуть бути віднесені на вартість відповідної земельної ділянки, а підлягають амортизації як окремий об'єкт основних засобів (пп. 5.1.2 П(С)БО 7) [17].

Основу сучасної теорії бухгалтерського обліку аграрного сектору заклав Г. Г. Кірейцев, який побачив та виділив у ній «біологічну метафору»: «Біологічний аспект сприйняття об'єктів обліку сільськогосподарського виробництва важливий не тому, що створюються штучні умови обчислення кінцевих фінансових результатів ще на стадії виробництва («ефект чемпіона-легкоатлета, який не прийняв участі у фіналі змагань»). Такий аспект важливий тому, що теоретичною основою формування облікових показників є «біологічна метафора» як підґрунтя прогресивної інституціональної економічної теорії. Облік біологічних активів, за Г. Г. Кірейцевим, це перший крок на шляху створення галузевої системи бухгалтерського обліку. Погоджуємося з думкою Г. Г. Кірейцева, який стверджує: «Земля є продуктом природи, а не результатом діяльності людини, вона як основний засіб виробництва має свою цінність (а не вартість) і може відображатися на бухгалтерських рахунках. Вона незамінна іншими засобами виробництва, не відтворюється штучно і не транспортабельна» [12, с. 206].

Облік поставленої на баланс землі по рахунку 101 організовують в реєстрі на зразок Земельно-шнурової книги за кількісними та якісними параметрами в розрізі видів угідь.

Купівля підприємством земельної ділянки в інших юридичних чи фізичних осіб оформляється відповідним договором, при цьому дебетують рахунок 15 «Капітальні інвестиції» субрахунок 152 «Придбання (створення) основних засобів» та кредитують рахунок 68 «Розрахунки за іншими операціями» субрахунок 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

Постановка земельних угідь на баланси сільськогосподарських формувань вимагає чіткого та достовірного інформаційно-облікового забезпечення. Першою суттєвою проблемою на шляху правильної організації бухгалтерського обліку землі в сільськогосподарських підприємствах є достовірність даних про кількість земельних угідь за їх видами.

Не дивлячись на те що в Україні діє мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення, земля, як і будь-який інший економічний актив, повинна бути достовірно оцінена. Оцінка землі знаходить своє відображення в бухгалтерському обліку не лише при безпосередньому здійсненні цивільно-правових угод, пов'язаних із земельними ділянками в ринковому середовищі (купівлі-продажу, передачі в оренду, успадкуванні, зарахуванні до статутного капіталу, примусовому вилученні), а й під час обрахунку податку на землю, при визначенні загальної вартості об'єкта нерухомості – будівлі з земельною ділянкою, при обчисленні втрат і збитків у разі встановлення сервітутів, у разі формування інвестиційної політики та реорганізації сільськогосподарського підприємства, у випадку економічного обґрунтування ефективного і раціонального використання земельних ділянок, при страхуванні об'єктів нерухомості, додатковій емісії акцій, на випадок проведення процедури банкрутства та ліквідації підприємства. Саме тому грошова оцінка має стати підсумковим етапом комплексу техніко-економічних заходів щодо оцінки засобів підприємства, який дасть змогу з достатнім ступенем вірогідності встановити ціну землі певної якості [2].

На сьогодні є три методики:

- 1) Методика нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів, затверджена постановою КМУ від 23.03.95 р. № 213;
- 2) Методика нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів), затверджена постановою КМУ від 23.11.2011 р. № 1278;
- 3) Методика експертної грошової оцінки земельних ділянок, затверджена постановою КМУ від 11.10.2002 р. № 1531.

Л.А. Суліменко стверджує, що важливе значення потрібно приділяти організації обліку орендованих земельних ділянок, які слід відображати на позабалансовому рахунку 01 «Орендовані необоротні активи», аналітичному рахунку «Орендовані земельні ділянки сільськогосподарського призначення». Підставою для позабалансового відображення земельних ділянок є договори їх оренди. Для належної організації обліку і контролю орендованих земель доцільно розробити реєстр обліку орендованих земельних ділянок в розрізі їх орендодавців за термінами їх дії та розміром орендної плати [19, с. 268].

Передача землі в оренду оформляється відповідним договором. При передачі землі в фінансову оренду (викуп з розстрочкою) необхідно дебетувати рахунок 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду» та кредитувати рахунок 101. В міру отримання орендних платежів в межах погашення вартості земельної ділянки дебетуватимуть субрахунок 972 «Собівартість реалізованих необоротних активів» та кредитуватимуть субрахунок 181. При цьому по кредиту рахунку 742 необхідно враховувати всю суму отриманих за цей же період платежів з фінансової оренди землі.

Передача землі в операційну оренду не передбачає її списання з балансу. Отримані від операційної оренди доходи відображають по кредиту рахунку 713 «Дохід від операційної оренди активів». Дооцінка вартості землі здійснюється за рішенням Уряду і відображається по дебету субрахунку 101 та кредиту рахунку 411 «Дооцінка основних засобів».

У разі ліквідації підприємства земля розподіляється між засновниками відповідно до чинного законодавства та статуту підприємства. Аналітичні дані для цього беруть із субрахунків 401 та 402. Аналітичний облік орендованих земельних ділянок організовується в розрізі орендодавців у спеціальному реєстрі.

Земля, взята в оренду згідно з Державними актами, оцінюється відповідно до витягу з технічної документації про нормативну грошову оцінку земельної ділянки і обліковується на

позабалансовому Взяття на облік оренди земельних ділянок у осіб, що мають на них Державний акт на право власності, здійснюється на підставі укладених в установленому порядку договорів оренди з кожним окремо власником землі. Додатком до договору оренди є завірена копія Акту на передачу землі у власність та Акт обстеження якісних характеристик земельної ділянки на дату її передачі в оренду.

При нарахуванні суми орендної плати за користування земельними ділянками дебетують рахунок 91 «Загальновиробничі витрати» субрахунок 913 «Витрати по оренді земельних ділянок» та кредитують рахунок 67 «Розрахунки з учасниками» субрахунок 672 «Розрахунки за іншими виплатами», аналітичний облік по рахунку 672 відкривають в розрізі власників Актів на право власності на землю та Договорів оренди земельної площі.

У випадку, коли договором оренди землі передбачається, що орендодавець має компенсувати орендару витрати, понесені на поліпшення землі, то ці суми списують на дебет рахунку 672 з кредиту рахунку 152.

Земельні ресурси підлягають як бухгалтерському обліку, так і статистичному. Інформацію про земельні ресурси систематизують у довідковій інформації ф. №50 с.-г. «Землекористування протягом звітного року». Відомості про орендовані земельні ділянки та розміри плати за них також знаходять своє відображення у ф. №4 с.-г. «Заклучний звіт про підсумки сівби під урожай», де зазначають загальний розмір сільськогосподарських угідь у користуванні підприємства, а також вказують площу орендованих підприємством земель, кількість укладених договорів, кількість засновників підприємства та площу земельних часток, що перебувають у користуванні господарства.

Жук В.М. вважає, що предмет та об'єкти аналітичного обліку земельного капіталу доцільно згрупувати у п'ять категорій: облік земель за термінами користування; облік кількості земель за видами угідь; облік якісного стану земельних угідь; облік особливо цінних земель; показники для оцінки земель [9].

Як стверджує С. Остапчук, «сьогодні існує два шляхи формування ефективної методології бухгалтерського обліку, яка б дозволила залучити землі сільськогосподарського призначення до економічного обороту та забезпечила пріоритетне висвітлення цінності земельного капіталу підприємств аграрної галузі:

- а) внесення змін до МСФЗ;
- б) розробка власного галузевого стандарту [7, с. 73].

Отже, у контексті державної земельної політики важливим кроком повинні стати прийняття загальнодержавної програми використання земель сільськогосподарського призначення та розробка відповідно до неї регіональних програм із врахуванням специфіки тієї чи іншої місцевості країни. З метою вдосконалення використання земель господарюючими суб'єктами потрібно доопрацювати Земельний кодекс України, розробити і прийняти Закони України «Про ринок землі», «Про земельні сервітути», «Про державну інвентаризацію земель», «Про порядок вилучення (викупу) земель для суспільних потреб» та інші. Так само необхідно, щоб держава забезпечила вільне розпорядження власників належними їм земельними ділянками, а також належить визначити на державному рівні інструменти цінового регулювання на ринку земель, механізми сплати податків і державного мита за оформлення руху земельних ділянок. Одним із важливих аспектів результативного використання землі є визначення її реальної вартості та здійснення достовірного бухгалтерського обліку земельних ділянок у підприємствах аграрної сфери економіки. Для реального обліку землі варто, існуючу нормативну оцінку сільськогосподарських земель, пристосувати до умов сьогодення та врахувати чинники, які впливають на її вартість. Окрім цього, із впровадженням ринку сільськогосподарських земель необхідно буде розрізняти середні ринкові ціни на земельні ділянки та середні орендні ціни на них для об'єктивної оцінки землі з метою результативного обліку земель.

Список використаних джерел

1. Аграрна реформа в Україні: сучасний стан і основні тенденції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/additional/analytical_report_NSD17_ukr.pdf
2. Белінська С.М. Методичні аспекти оцінки земельних ресурсів для цілей бухгалтерського обліку / С.М. Белінська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3915>.
3. Беседа О.Л. Відображення в обліку земель сільськогосподарського призначення та витрат на їх поліпшення. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2011. Вип. 3. С. 153-157.
4. Бичек М., Лугін М. Індекс Біг-Мака та його економічне значення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.universum.kiev.ua/index.php/2009-09-18-12-57-46/2013-01-31-11-59-48/86-2013-03-02-12-51-07.html>
5. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
6. Бухгалтерський облік на підприємствах АПК / за ред. Ю.Я. Лузана і В.М. Жука. –К., 2004. Т. 2: Посібник по застосуванню нормативно-методичних документів Мінагрополітики та ДПА України. 2004. 496 с.
7. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах України / За заг. ред. А.М. Коваленко. Дніпропетровськ: ВКК «Баланс - Клуб», 2009. 736 с.
8. Горбач, Л.М. Природно-ресурсний та економічний потенціал регіону: поняття та особливості. Фінансова система України. Збірник наукових праць. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2008. Випуск 10. Ч.3. С. 88–95.
9. Жук В. М. Пріоритетність обліково-фінансової складової у залученні земель сільськогосподарського призначення до економічного обороту [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://socrates.vsau.edu.ua/repository/getfile/6146.pdf>.
10. Закон України «Про оцінку земель» від 11.12.2003 № 1378-IV. –[Електронний ресурс]. –Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
11. Земельний кодекс України, затверджений Наказом Президента України № 2768-III від 25 жовтня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: search.ligazakon.ua/l_doc2.../FIN11085.html.
12. Кірейцев Г.Г. Облік основних засобів у сільськогосподарських підприємствах. К.: Урожай, 1987. 176 с.
13. Обліково-оціночні аспекти включення землі до економічного обороту: Колективна монографія / [В. М. Жук, Ю.С. Бездушна, Б. В. Мельничук, В. М. Метелиця, А.І. Коріненко]. К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2013. 232 с.
14. Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: стан та перспективи Частина 1. Проблеми адаптації бухгалтерського обліку АПК України до міжнародних правил та вимог [Текст]: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, листопад 2003р.: тези доповідей [редкол.: П.Т. Саблук, М.Я. Дем'яненко, В.М. Жук]. К.: ННЦ «ІАЕ» УААН, 2003. 183 с.
15. Пасемник О. Г. До бухгалтерського обліку і оцінки земельних ділянок/ О. Г. Пасемник, Л. Р. Воляк // Всеукраїнський науково – виробничий журнал «Інноваційна економіка». 2011. №3 С.144-146.
16. Податковий кодекс України, затверджений Наказом Президента України №2755-VI 2 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
17. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27 квітня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?artid=366774&catid=363499>.
18. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. №242 (зі змінами та

доповненнями від 01.01.2015 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.

19. Суліменко Л.А. Особливості бухгалтерського обліку земельних ділянок у фермерських господарствах. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. 2012. №2 (18). С. 264-270.

20. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.

21. Пуцентейло П.Р. Стратегічні напрями розвитку тваринництва України. Інноваційна економіка. 2013. № 8 (46). С. 12–16.

22. Язлюк Б.О. Волошина В. В. Організація обліку витрат операційної діяльності в умовах комплексної автоматизації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 15. С. 118-121.

Олег Козак

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ У ГЛОБАЛЬНИХ КОМПАНІЯХ

Система управління якістю – це організаційна основа управління організацією, яка в широкому розумінні може розглядатись як система менеджменту організації стосовно якості.

Під створенням систем управління якістю розуміється її розроблення та впровадження у діяльність підприємства. Зазвичай питання про створення системи якості здійснює керівництво компанії під впливом вимог певних замовників або ситуації на ринках збуту.

В умовах глобалізації ринку проблема якості є актуальною для всіх держав, галузей, установ і компаній. Мудрість управління на всіх рівнях полягає в забезпеченні належної якості продукції, оскільки лише продукція високої якості може бути конкурентоспроможною. Проблема якості багатомасштабна і має політичний, соціальний, економічний, науково-технічний і організаційний аспекти.

У сучасних умовах виживає та компанія, котра має найновіші технології, найвищу якість продукції, найнижчі ціни і найвищі орієнтири стосовно найвимогливішого споживача. Саме споживач сьогодні визначає рівень вимог до якості продукції.

Найзначнішим досягненням у сфері забезпечення високого рівня якості і конкурентоспроможності продукції за останні роки стало запровадження на промислових підприємствах системи комплексного (тотального) управління якістю Total Quality Management (TQM). Ця система охоплює всі підрозділи підприємства, спрямовуючи їхню діяльність на забезпечення потрібної якості продукції на всіх етапах її життєвого циклу.

TQM заснована на міжнародних стандартах в галузі управління якістю серії ISO 9000, ISO 14000, ISO 10000 та ін. Система комплексного управління якістю TQM заснована на використанні широкого набору певних методів, які можна класифікувати за двома найбільш значущими ознаками: залежно від функції управління якістю; залежно від об'єкта управління якістю.

Процес організації комплексного управління якістю на підприємстві охоплює три основних етапи: проектування; запровадження; функціонування та удосконалення. Керування та вказівки щодо реалізації системи якості за стандартами на системи якості мають виходити особисто від головного керівника організації, що засвідчує відданість ідеї та демонструє наміри керівництва. У системі якості виконують як стратегічне, так і оперативне управління.

Залучення працівників до програм якості є дуже ефективним засобом стимулювання їхньої зацікавленості в роботі відповідно до вимог системи якості. Реальної участі можна чекати лише тоді, коли працівникам надається змога критикувати та пропонувати способи підвищення системи якості. Ініціатива робітників щодо висунення пропозицій повинна заохочуватися. Доцільно, щоб пропозиція була реалізована в найкоротші терміни, і автор отримав публічне визнання. Якщо пропозиція є неприйнятною, її недоліки мають бути обговорені з працівниками та пояснені їм.

Підсумовуючи, можна сказати, що для завоювання організацією твердих позицій як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, їй потрібно мати таку систем менеджменту якості, яка орієнтується на глобальний ринок із забезпеченням критеріїв конкурентоспроможності. Такою може бути система, яка відповідає вимогам стандартів ISO 9000. На сьогодні це обов'язкова умова, але ще недостатня. Образно кажучи, стандарти ISO 9000 – це фундамент цієї системи менеджменту якості, на якому можуть успішно підніматися поверхи, які відповідають вимогам стандартів ISO 14000, QS 9000, Міжнародної системи рейтингу якості, концепції "шість сигм", TQM тощо.

Поряд з тим очевидно, що в новому столітті продовжиться пошук масштабних і загально визнаних концепцій типу стандартів ISO 9000, QS 9000 тощо міжнародних і національних моделей ділової досконалості, реалізація яких дає найбільшу гарантію якості споживачам і одночасно зменшує ізольованість організацій у спробах знайти власні оптимальні рішення. Не так важко передбачити, що подальший розвиток практики буде пов'язаний із переходом від менеджменту якості до якості загального менеджменту компанії/організації. Якість все далі і далі більшою мірою буде визначати стратегію компанії в умовах ринкової економіки.

Список використаних джерел

1. Кириченко Л.С. Сертифікація та якість продукції в сучасних умовах господарювання / Л.С. Кириченко, Н.М. Чернухіна. Львів, 2005. 215 с.
2. Момот А.И. Менеджмент качества и элементы системы качества. Донецк: Норд-Пресс, 2005. 320с.
3. Рахлін К.М. Система менеджменту якості: помилки і помилки. Методи менеджменту якості. 2005. № 12. С. 19-20.
4. Система якості відповідно до норм міжнародних стандартів ISO 9000 [Електронний ресурс]. 2011 Режим доступу: http://toplutsk.com/articles-article_379.html

Олександр Корнаківський
слухач магістерської програми

Тетяна Дідоренко

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ДОСВІД БІЛОРУСІЇ У БЛОКЧЕЙН, ЯК НОВИЙ СТАНДАРТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТОКЕНІВ

Поряд з Естонією, Мальтою і Швейцарією Білорусь стала однією з перших країн світу, які створили правове і фінансове регулювання для кріптоіндустрії. 28 березня набув чинності новий стандарт бухгалтерського обліку для цифрових токенів.

Оскільки токени є активами, їх розміщення юридичними особами за визначенням веде до виникнення зобов'язань перед власниками цих токенів.

Результатом роботи білоруського Мінфіну став новий національний стандарт бухгалтерського обліку та звітності «Цифрові знаки (токени)», затверджений постановою Міністерства фінансів 6 березня 2018 року.

Новий стандарт поширюється на всі організації, що використовують токени, крім Національного банку Республіки Білорусь, банків, ВАТ «Банк розвитку Республіки Білорусь», небанківських кредитно-фінансових організацій, банківських груп, банківських холдингів, бюджетних організацій.

Первинний обліковий документ, на підставі якого підтверджується вчинення господарських операцій з криптовалютами, складається організаціями - учасниками операцій.

Джерелом інформації можуть виступати як записи в блокчейні або іншої розподіленої інформаційної системи, так і інші джерела.

Звітним періодом є календарний місяць, звітною датою - його останній день.

Токени, отримані організаціями, враховуються по-різному в залежності від способу їх отримання та передбачуваного використання.

Перший критерій дозволяє відокремити токени, здобуті організацією самостійно в процесі Майнінгу, від токенів, отриманих в результаті транзакцій.

Згідно з другим критерієм токени розпадаються на три великі категорії - куплені в ході ІСО (інвестиції), що використовуються для взаєморозрахунків з контрагентами і придбані для подальшої реалізації.

Визнання токенів припиняється у зв'язку з припиненням прав організації на отримання засвідчуваних токенами об'єктів цивільних прав, відчуженням токенів іншій особі і згідно інших підстав, встановлених законодавством.

Якщо токени купуються для безпосереднього використання в якості цифрових активів або, згідно зі стандартом, для здійснення засвідчуваних токенами прав, вони враховуються в дебетовій частині рахунків фінансових вкладень, які можуть бути довгостроковими і короткостроковими.

Довгостроковими інвестиціями вважаються токени, термін обігу яких перевищує один рік з моменту їх розміщення.

Крім того, придбані з цією метою токени також можуть визнаватися в якості засобів для розрахунків з дебіторами і кредиторами або як доходи організації (рахунка «Інші доходи і витрати»).

Ці правила актуальні насамперед для організацій, які купують токени в ході ІСО.

Токени, придбані для реалізації, новий стандарт класифікує як товари або як засобу розрахунків з постачальниками та підрядниками або доходи і витрати, що виникають в процесі поточної діяльності компанії.

Токени, одержані як винагорода за надання послуг, - за винятком випадків, коли організація «заробляє» їх шляхом верифікації транзакцій і підтримки роботи блокчейна, - враховуються таким же чином або як фінансові вкладення.

Якщо ж цифрова валюта отримана організацією за участь в обробці транзакцій на блокчейні (шляхом Майнінгу), маркери розглядаються як «готова продукція» (дебет) або результати «основного виробництва» (кредит).

При цьому власні маркери, створені організацією для розміщення, не приймаються до бухгалтерського обліку.

Операційні витрати, пов'язані з розміщенням власних токенів, відображаються за рахунками, де фіксуються інші доходи і витрати, а також розрахунки з різними дебіторами і кредиторами, постачальниками і підрядниками, а також на інших рахунках.

Найбільш важливі правила білоруських компаній можна підсумувати таким чином:

1. Стартапи, що запускають ІСО або краудфінансінг, зобов'язані заздалегідь надавати інформацію про вартість токенів. Це правило діє тільки для приватних осіб і не поширюється на державні інститути або агентства.

2. Токени, отримані через ІСО, вважаються інвестиціями (фінансовими вкладеннями) з різним терміном - в залежності від періоду обертання токенів.

3. Всі операції з криптовалютами - покупка і продаж токенів - повинні бути відображені в бухгалтерській, фінансовій і податковій звітності як доходи або розрахунки з дебіторами і кредиторами.

4. Токени, придбані в комерційних цілях (для подальшої реалізації), відображаються в бухгалтерській звітності як «товари» і «розрахунки з постачальниками та підрядниками».

5. Токени, отримані в результаті Майнінгу, розглядаються як «готова продукція» від «основного виробництва».

Список використаних джерел

1. The third industrial revolution [Електронний ресурс]. The Economist – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economist.com/node/21553017>.

2. Бухгалтерський облік: навчальний посібник / Н.С. Акімова, О.В. Топоркова, Т.А. Наумова, Н.С. Ковалевська, І.В. Янчева, В.В. Янчев. Х.: «Видавництво «Форт», 2016. 447 с.

3. Михайлов О.М. Індустрія 4.0 – 4 Індустріальна Револуція [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://aprau.org.ua/Indusrtu_4-0-4_Industry_revolution.

4. Пасічник О.С. Четверта промислова революція: особливості та наслідки. Doctoral dissertation, Міжнародна науково-практична конференція «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі»: Збірник тез. К.: Вид-во: Національного авіаційного університету. 2016. С. 90-92.

5. Yazlyuk B., Guley A., Brukhanskyi R., Shovkoplias H., Shvydka T. Basic principles of financial markets regulation and legal aspects of the legislative requirements. Investment Management and Financial Innovations. 2018. 15(1). 337-349.

Роман Костюкович

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТНИМИ ПЕРЕВАГАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Перспективи розвитку вітчизняної економіки та підвищення її конкурентоспроможності на самперед пов'язують з підвищенням конкурентоспроможності її господарюючих суб'єктів. Конкуренція є головним фактором, який визначає, стане підприємство успішним або зазнає краху. Саме в ході конкуренції стає ясно, наскільки інноваційна діяльність підприємства рухає його вперед, як вироблення загальної корпоративної культури або реалізація обраної стратегії сприяють її ефективності, що і власне формує конкурентні переваги підприємства.

Проблема формування конкурентних переваг та вибору конкурентних стратегій як і інші аспекти конкурентоспроможності підприємств досліджувалися багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими. Однак, зарубіжний досвід не можна сліпо використовувати для вітчизняних підприємств, так як для України характерним є нестабільний економічний розвиток, відсутній досвід ефективного створення і управління конкурентними перевагами.

Провідні зарубіжні вчені Колз Річард та Ул. Джозеф вважають, що конкуренція в ринковій економіці виконує кілька важливих функцій. Вона допомагає організувати економічну діяльність та відповідає на такі основні питання: що, скільки та як виробляти, як правильно розподілити товари та послуги. Конкуренція дозволяє виробити ціни, які в подальшому впливатимуть на поведінку як покупців так і продавців та на розподіл ресурсів [1].

Конкурентоспроможність підприємства-виробника можна охарактеризувати як відносну характеристику, яка відображатиме відмінності процесу розвитку даного виробника від виробника-конкурента. Вона характеризує можливість і динаміку пристосування виробника

до постійно змінюваних умов конкуренції на ринку [2]. Тому, для того, щоб бути конкурентоспроможним необхідно управляти конкурентними перевагами підприємства.

Концептуально управління конкурентними перевагами підприємства відображається як більш ефективний, в порівнянні з конкурентами, рівень управління, який забезпечує формування та посилення конкурентних переваг, які виражаються в наступному:

- досягнення стійкого зростання прибутку достатнього для забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства та для нарощування його економічного потенціалу;
- в ефективній організації структури управління підприємством;
- створення позитивного іміджу підприємства та впізнаваності його корпоративного бренду через високу якість продукції, своєчасне виконання ділових зобов'язань, надання певних гарантій;
- випуск якісної та конкурентоспроможної продукції.

Проведений аналітичний огляд літератури з питань визначення механізмів управління, показав що вони виражаються в сукупності зв'язків і відносин між підрозділами підприємства які виникають в процесі управління. Так, Г. Л. Азов і А. П. Челенков розглядають побудову методологічних основ пошуку конкурентних переваг через механізм розробки та реалізації стратегії конкуренції [3].

Інші вчені розглядають організаційний механізм управління підприємством і визначають його як сукупність різноманітних за своєю природою конкретних організаційних механізмів, покликаних організувати в інтересах підприємця ефективну діяльність підприємства як виробничо-господарської та соціальної системи, яка діє за умови мінливих потреб суспільства та нестабільності зовнішнього середовища. І. М. Кірцнер представляє механізм управління конкурентними перевагами підприємства як систему організаційно та процедурно оформлених елементів, методів та інструментів, що визначають порядок здійснення управлінських дій на рівень конкурентоспроможності підприємства.

Оскільки механізм формування та управління конкурентними перевагами тісно пов'язаний з п'ятьма конкурентними силами, які визначають його прибутковість, а саме: загрози з боку конкурентів; ринковий вплив влади постачальників; ринковий вплив влади покупців; суперництво між діючими на ринку підприємствами; загрози з боку продуктив-замінників, то створення механізмів формування та управління конкурентними перевагами ґрунтується на певних принципах. Основними з яких є принципи наукової обґрунтованості, ефективності, безперервності, гнучкості та адаптивності. Будь який підхід в управлінні, а особливо, при прийнятті рішень повинен бути науково обґрунтованим. Економічна ефективність функціонування будь якого механізму полягає в досягненні максимального результату при мінімальних затратах. Безперервність функціонування механізму полягає в необхідності його постійного вдосконалення під впливом негативних чинників зовнішнього середовища. Гнучкість і адаптивність механізму обумовлюється з урахуванням всіх можливих зовнішніх та внутрішніх чинників його становлення, серед яких є формування виробничих відносин і зв'язків, розробка та вибір методів управління, які дозволяють досягти як стратегічних цілей підприємства, так і забезпечити інтереси та потреби трудового колективу.

Але сучасні умови визначають необхідність посилення підприємством конкурентних переваг в інтегрованому управлінні. Відмінною особливістю такого управління є правильний підхід при формуванні завдань управління конкурентними перевагами. Таким чином, до основних завдань управління можна віднести: управління персоналом; управління якістю продукції; управління інноваціями; стратегічне управління; управління фінансовими ресурсами; управління матеріальними ресурсами і запасами; управління інформаційними ресурсами; управління тимчасовими ресурсами і системою планування; управління продуктивністю праці; антикризове управління підприємством; управління маркетингом; управління по цілям [4]; управління за результатами.

Таким чином, управління конкурентними перевагами і конкурентоспроможністю підприємства слід будувати на основі ексклюзивних цінностей об'єктів. Так як цінність це

щось особливе, тобто внутрішнє становить те, чим підприємство володіє, містить в собі, прагне зберегти або бажає мати в майбутньому. Як показує світова практика ринкових відносин, взаємозалежне вирішення цих проблем і використання даних принципів гарантує підвищення конкурентоспроможності підприємств. Виділені завдання управління конкурентними перевагами дозволять системно підійти до визначення основних напрямків у вирішенні питань пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності її господарюючих суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Ричард Л. Колз Маркетинг сельскохозяйственной продукции. М.: «Колос», 2012. 512 с.
2. Азоев Г. Л. Конкурентные преимущества фирмы. М. : «Типография «Новости», 2012. 256 с.
3. Діденко Є. О. Управління конкурентоспроможністю юридичної компанії на основі визначення ключових факторів успіху в умовах насиченого конкурентного середовища. Технології та дизайн. К. : КНУТД, 2014. №4 (13).
4. Ріпа Т. В. Змістова характеристика конкурентоспроможності підприємств торгівлі. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв. 2016. №10. С. 474-477.
5. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
6. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
7. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічне забезпечення ефективного розвитку тваринництва в умовах кризи. Економічний дискурс. 2016. № 2. С. 37–46.
8. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.
9. Пуцентейло, П.Р. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва як найвищий рівень прояву конкуренції. Інноваційна економіка. 2014. № 3 (52). С. 55–61.
10. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.
11. Язлюк Б. Формування та реалізація інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства. Наукові записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. Економіка. 2006. № 20. С. 149-152.

Анастасія Кравець

Слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА

Успішний розвиток сільськогосподарського виробництва, на сьогоднішній день, залежить в першу чергу від підвищення ефективності виробництва зернових. Зернові культури володіють найвищою питомою вагою у структурі посівних площ України.

Зерно, а також продукти його переробки (хліб, макарони, крупи, кондитерські вироби тощо) становлять основу харчового раціону людей. Продукти із зерна володіють високими смаковими та поживними якостями, характеризуються достатньою кількістю вітамінів, вуглеводів, амінокислот, білків і мінеральних солей. Разом з тим зерно є головним і незамінним кормом у скотарстві, птахівництві та рибористві. Воно характеризується набагато вищою поживною цінністю в порівнянні з іншими типами кормів, володіє високою кількістю перетравного протеїну, кормовими одиницями та мікроелементами. В вигляді корму використовується і побічна продукція зерновиробництва – солома та соломка.

Для переробної промисловості зернові культури виступають у вигляді сировинної бази: результатом переробки зернових є мука, крупи, крохмаль, спирт тощо; соломи – папір, целюлоза та інше.

Зернові є одним із основних експортних продуктів України, що забезпечують значні поступления валютних коштів. В процесі зберігання зерно майже не втрачає своїх властивостей і в зв'язку з цим його використовують для формування державних продуктових і кормових резервів.

Потреба в зерні, в цілому, розраховується як сума необхідної кількості зерна, яке потрібне на харчові потреби, для переробної промисловості, кормо виробництва, на експорт, насіння та формування держрезерву. Найбільшу частку, з усього переліченого, займає зерно, яке споживається населенням у вигляді продуктів харчування та використовується у тваринництві. Відповідно із статистикою в Україні на потреби тваринництва використовується від 50 до 60 % виробленого зерна, на забезпечення потреб населення – 15 – 20 %, насіння – до 10 %.

В останні роки відбувається значне зростання експорту українського ячменю, відкриваються оптимістичні перспективи у нарощуванні експорту вітчизняної кукурудзи. Спостерігаючи кон'юнктуру привабливості зернових, відбувається зміна структури їх експорту, так протягом останніх років сумарна доля ячменю, пшениці та кукурудзи, в загальному експорті зерна, становить 97 – 98 %.

Отже, спираючись на науково обґрунтовані норми споживання хліба та хлібопродуктів для населення, відродження тваринницької галузі, а отже і постійне зростання потреби у кормах, а також виходу нашої держави на нові світові ринки зерна у якості одного з провідних експортерів, виникає необхідність виробництва зернових до 1 т на душу населення.

Список використаних джерел

1. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
2. Rozum R.I. Improving efficiency of using agricultural land. Науковий вісник Полісся. 2017. - № 3 (11). Ч. 1. С. 193-196.
3. Розум Р.І., Буряк М.В., Любезна І.В. Еколого-економічні системи: основні аспекти. Науковий огляд. Науковий журнал. Київ, 2015. № 6 (16). С. 33-49.
4. Розум Р. Формування просторової структури землекористування в нових соціально-економічних умовах [Текст] / Руслан Розум, Валентин Карпенко // Теоретичні та прикладні аспекти розвитку аграрного бізнесу України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [м. Тернопіль, 28 жовт. 2015 р.]. Тернопіль: Економічна думка, 2015. С. 200-202.
5. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.

Наталія Кравчук

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ТЕНДЕНЦІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Інвестиційна політика стає все більш складною і невизначеною. Сучасні вимоги сталого розвитку ставлять перед інвестиційною політикою нові виклики і надають їй більше різноманіття. Ця політика стає і більш різноманітною, відображаючи все різноманіття підходів, якими керуються суспільство і держава перед обличчям наслідків глобалізації. Все це, а також розширення державного втручання робить інвестиційну політику менш передбачуваною для інвесторів. «Правовий» інвестиційний режим, який користується довірою, має широку міжнародну підтримку і націлений на забезпечення стійкості і всеосяжність, може допомогти знизити невизначеність в інвестиційних відносинах і надати їм більшу стабільність.

Більшість заходів інвестиційної політики, які приймалися в 2017 році, були спрямовані на заохочення, спрощення та лібералізацію інвестицій. Було лібералізовано умови доступу іноземних інвесторів в цілому ряді самих різних галузей, і дуже багато країн спрощували процедури реєстрації, вводили нові інвестиційні пільги або продовжували процес приватизації. З новими інвестиційними обмеженнями або нормами регулювання була пов'язана приблизно п'ята частина вжитих заходів, що набагато більше в порівнянні з 1990-ми роками, коли ЮНКТАД тільки почала публікувати відповідні щорічні дані. Ці обмеження і норми знайшли відображення не тільки в нових законодавчих актах, але і в адміністративних рішеннях, особливо в контексті регулювання злиттів з іноземною участю. Багато країн регулюють транскордонні інвестиції на основі конкретних інвестиційних законів, в яких піднімаються ті ж питання, що і в міжнародних інвестиційних угодах (МІУ) [1].

У реформуванні МІУ вдалося досягти помітного прогресу. Закріплюючи успіхи першого етапу реформи, більшість нових договорів слідує «Дорожній карті» ЮНКТАД, в якій виділяються наступні п'ять областей роботи: збереження права здійснювати регулювання при забезпеченні захисту інвестицій; реформування механізмів врегулювання інвестиційних спорів; заохочення і полегшення інвестицій; забезпечення відповідального інвестування; підвищення системної узгодженості. Другий етап реформування МІУ полягає у модернізації існуючих договорів колишнього покоління. Договорів старого зразка збереглося дуже багато: понад 2 500 діючих сьогодні МІУ (95% всіх діючих договорів) були укладені до 2010 року. За станом 2017 рік, практично всі відомі суперечки між інвесторами та державами були пов'язані з старими договорами [2]. ЮНКТАД пропонує, аналізуючи їх плюси і мінуси, десять можливих варіантів політики для другого етапу реформи МІУ: 1) спільне тлумачення договірних положень; 2) внесення змін в договірні положення; 3) заміна «застарілих» договорів; 4) консолідація мережі МІУ; 5) регулювання взаємозв'язку між існуючими договорами; 6) посилення на глобальні стандарти; 7) багатосторонні зусилля; 8) відмова від старих нератифікованих договорів; 9) вихід зі старих діючих договорів; 10) вихід з багатосторонніх договорів [3]. Країни можуть брати на озброєння ці варіанти при проведенні реформ, прописаних в «дорожній карті», і адаптувати їх до своїх політичних пріоритетів. Для того щоб вибрати з цих десяти варіантів політики той, який підходить для тієї чи іншої країни з урахуванням її конкретних умов, потрібен ретельний і заснований на фактах аналіз витрат і вигод.

Комплексному реформуванню режиму могла б допомогти більш активна багатостороння підтримка. Світ є свідком швидкого зростання числа пов'язаних з ринками капіталу політичних заходів і інструментів, покликаних заохочувати інвестиції в стійкий бізнес і сприяти досягненню цілей сталого розвитку (ЦСР). Ці політичні заходи і інструменти розробляються в першу чергу біржами і їх органами регулювання, однак активну участь в цьому процесі беруть та інші учасники ринку капіталу, наприклад інституційні інвестори.

Список використаних джерел

1. Лановий В. Інвестиції та розвиток. К. : Центр Ринкових реформ, 2002. 86 с.
2. Сокурєнко П. І. Кришан О. Ф. Інвестиційна політика як ефективна форма управління ухваленням інвестиційних рішень. Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1 (8). – С. 208–214.
3. Музиченко А. С. Державне регулювання інвестиційної діяльності : монографія / А. С. Музиченко. К. : Науковий світ, 2001. 345 с.
4. Коюда О. П. Інвестування. К. : Знання, 2008. 452 с.
5. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.

Ірина Кулик

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ОЦІНКА ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Ринкова стратегія, як одна з початкових стадій планування діяльності підприємства, дозволяє виділити першочергово важливі проблеми, вирішення яких вимагають підготовки спеціальних програм і створення проблемно-цільових груп управління, що дозволяють визначити шляхи досягнення поставлених цілей відповідно до обставин, що складаються у навколишньому середовищі. Це дає якісно узгоджену і кількісно збалансовану робочу гіпотезу розвитку підприємства на перспективу і систему основних показників цього розвитку [3, с. 76]. Тому, враховуючи нестабільність сучасного ринку, ринкова стратегія розвитку підприємства має бути адаптивною, тобто здатною пристосовуватися до умов, що змінюються в часі.

Можна виділити основні ключові компоненти і фактори, які слід перш за все врахувати при виборі ринкової стратегії підприємства. Такими компонентами і факторами є:

1. Цілі підприємства.
2. Економічний потенціал, що дозволяє оцінити сильні і слабкі сторони підприємства.
3. Зовнішнє середовище, що робить істотний вплив на вибір стратегії в залежності від ступеня впливу постачальників або покупців, правового регулювання, соціальних обмежень, умов взаємодії з природним середовищем.
4. Набір стратегічних зон господарювання всередині підприємства, що дозволяє мати комплексний, стабілізуючий механізм погашення ринкових невдач в одній господарській зоні успіхами в іншій.
5. Щодо прийнятності ризику, який може виникнути на будь-якому з етапів стратегічного управління на підприємстві в результаті обмеженості у ресурсах, а також якщо реальні витрати перевищують можливості підприємства, або попит на ринку виявиться нижче планованого рівня, або будуть потрібні додаткові ресурси для забезпечення розвитку діяльності.
6. Часовий фактор як обмежувач для планованих змін.
7. Конкурентні позиції на ринку.

Вибір ринкової стратегії розвитку підприємства відбувається в залежності від поставлених цілей підприємства. Від кожної стратегії очікується досягнення поставлених цілей протягом тривалого часу з певним рівнем ризику. Реалізація стратегії повинна забезпечувати підтримку ідеального з точки зору підприємства компромісу між ризиком і основною метою шляхом реалізації запланованих заходів. Це може бути одна стратегія або комбінація з декількох стратегій (портфель стратегій).

При проведенні аналізу сильних і слабких сторін економічного потенціалу підприємства необхідно встановити ключові характеристики потенціалу, які зумовлять успіх обраної підприємством ринкової стратегії розвитку. До них можна віднести: фінансові та інноваційні можливості підприємства; територіальна близькість до покупця; репутація підприємства і популярність його товарного знаку; якість продукції, що випускається і широта асортименту; організація збуту та рівень обслуговування покупців (сервіс).

Проведемо оцінку впливу факторів зовнішнього середовища на формування стратегії підприємства.

Формування стратегії або портфеля ринкових стратегій розвитку підприємства вимагає чіткого визначення реальних характеристик зовнішніх умов його діяльності. Оцінюючи вплив факторів зовнішнього середовища на діяльність підприємства, можна дати відповіді на питання про те, в яких умовах працює підприємство, з якими проблемами може зіткнутися, як можливі зміни у зовнішньому середовищі можуть вплинути на його бізнес.

Одним із факторів зовнішнього середовища, який впливає на діяльність підприємств, є ринок. Оцінюючи ринок, на якому працює підприємство, перш за все, слід мати на увазі три його параметри: ємність (розмір) ринку, тобто граничне значення ринкового попиту при максимальних зусиллях в царині маркетингу за даних умов; оновлення ринку, з урахуванням його динаміки та життєвого циклу продукції, що реалізовується; чутливість ринку до цін, що дозволяє підприємству визначитися з вибором бажаних сегментів ринку і виробити правильну цінову політику, яка зводиться до встановлення цін із урахуванням еластичності попиту.

Оцінюючи вплив соціально-економічних тенденцій у зовнішньому середовищі, слід мати на увазі, що саме соціально-економічні умови встановлюють для підприємств кордону їх діяльності.

Найбільш важливими є ті фактори зовнішнього середовища, динаміка, зміни яких істотно впливає на виробничу діяльність підприємства. Перш за все це стосується рівня інфляції, зайнятості, економічного зростання, рівня доходів населення і розмірів оподаткування.

Крім параметрів ринку на діяльність підприємств істотно впливає конкуренція всередині галузі. Вона являє собою конкуренцію між підприємствами, що виробляють аналогічну продукцію і реалізують її на одному ринку. Як показує практика, конкурентна боротьба стає найбільш жорсткою при наявності певних умов. Такими умовами можуть бути:

- збільшення кількості підприємств-конкурентів при поступовому вирівнюванні їх розмірів і потенціалу;
- повільне зростання попиту на даний товар, який призводить до боротьби за частку на ринку і виштовхування з ринку слабших та менш ефективних підприємств;
- зниження цін або застосування інших засобів збільшення обсягів продажів і обсягів виробництва, особливо в разі, якщо попит падає, а завантаження виробничих потужностей скорочується;
- низький рівень витрат покупців при переході зі споживання одного виду продукції на споживання іншого. Зокрема, низькі витрати на зміну виду продукції полегшують підприємствам завдання переманювання споживачів такої продукції конкуруючих підприємств;
- незадовільність одного або декількох підприємств своєю часткою ринку, і спроба її збільшити за рахунок частки конкурентів – становище, коли вихід з галузі обходиться підприємству дорожче, ніж продовження діяльності та участь в конкурентній боротьбі [4, с. 227].

Вплив постачальників на діяльність підприємств залежить від умов, що склалися в галузі, і від значущості (для споживача товару) яку вони поставляють. Конкурентний вплив з боку постачальників у значній мірі знижується, якщо вироби, що поставляються ними, є стандартними предметами споживання, що поставляються на відкритий ринок великою кількістю підприємств, які повністю забезпечують попит на їх продукцію.

Конкурентна сила постачальників зростає в тому випадку, якщо вони можуть забезпечити поставку комплектуючих виробів за нижчими цінами, ніж якби їх виробляли самі підприємства-споживачі. У цих випадках вплив постачальників значний доти, поки кількість комплектуючих виробів, необхідних споживачеві, не збільшується настільки, щоб виправдати зворотну інтеграцію. Тоді рівновага сил змінюється не на користь постачальника.

Кожен окремий фактор зовнішнього середовища впливає на можливість підприємства отримати конкурентні переваги. Проведені дослідження дозволили встановити взаємозв'язок факторів зовнішнього середовища і ринкових стратегій розвитку. У зв'язку з цим з'являється можливість вибору тих конкурентних стратегій, при здійсненні яких підприємство могло б найкращим чином реалізувати свої стратегічні плани і отримати переваги у конкурентній боротьбі.

Список використаних джерел

1. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
2. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
3. Дахдуева К.Д. Рыночная стратегия социально-экономического развития производственного предприятия. Вопросы структуризации экономики. 2011. № 1. С. 76-81.
4. Кочкаров А.Б. Разработка стратегии развития предприятия как субъекта рыночной экономики. Социальная политика и социология. 2008. № 4. С. 223-234.
5. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
6. Пуцентейло П.Р. Концептуальні засади функціонування м'ясопродуктового підкомплексу в системі АПК України. Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. 2010. № 1. С.134-138.
7. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.
8. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Детермінанти аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю підприємства. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 34. С. 402-414.
9. Пуцентейло, П.Р. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва як найвищий рівень прояву конкуренції. Інноваційна економіка. 2014. № 3 (52). С. 55–61.
10. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.
11. Язлюк Б. Формування та реалізація інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства. Наукові записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. Економіка. 2006. № 20. С. 149-152.
12. Язлюк, Б. О. Фундаментальні та прикладні економічні механізми підприємств при реалізації соціальних інвестицій як основа інноваційного розвитку держави. Економічний аналіз. Тернопіль. 2014. Т. 18, № 2. С. 280-285.

Артур Марцюк

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

**ВИХІД КОМПАНІЙ НА МІЖНАРОДНІ РИНКИ
З МІНІМАЛЬНИМИ ЗАТРАТАМИ**

В ситуації економічного спаду можна, як не дивно, знайти і переваги. Так, внутрішній ринок зараз стискається, але в той же час українська гривня робить українські товари і послуги більш конкурентоспроможними за кордоном.

Сьогодні у всьому світі більш 2,7 млрд інтернет-користувачів, з яких мільярд – активні покупці. Це більш ніж перспективний ринок для ведення бізнесу на глобальному рівні з будь-якої точки світу. Конкурувати з локальними компаніями абсолютно реально, адже, згідно з дослідженням Європейської комісії 2009 року, кожен третій покупець готовий придбати товар за кордоном, якщо він буде краще або дешевше.

Можливість виходу на глобальний ринок бажано передбачити на етапі формування бізнес-моделі. Якщо колись у Walmart на це пішло 32 роки, а у Hilton – 24, то зараз компанія Amazon витратила на вихід на іноземні ринки всього 3 роки а Airbnb – 1 рік.

Щоб не допускати поширених організаційних помилок, керуйтеся наступними принципами:

Прагніть до глобалізації з самого початку, не варто відкладати її на майбутнє;

Відразу задайте собі питання, чи буде ваш продукт цікавий для зарубіжних ринків або ж він орієнтований виключно на внутрішнього споживача?

Переконайтеся в наявності ресурсів (наприклад, фінансових і ІТ), розширення бізнесу, швидше за все, потребуватиме додаткових сил і засобів;

Розробляючи бренд (назва, лого і т.п.), Подивіться, як він співвідноситься з культурними особливостями потенційних ринків, щоб згодом не було потрібно його змінювати;

Якщо ваш продукт унікальний, відразу ж подбайте про авторські права;

Вибираючи доменне ім'я в українському сегменті, перевірте, чи вільно аналогічне ім'я в міжнародному;

Намагайтеся відразу набирати співробітників, кваліфікації яких буде достатньо для ведення міжнародних проектів в майбутньому;

Постарайтеся зберегти гнучкість структури компанії, щоб оперативно відповідати на запити нових ринків.

Важливо мати на новому ринку місцеву компанію-партнера. Це дозволяє збільшити конкурентоспроможність вашого товару або послуги, так як локальний партнер краще розуміє потреби і модель поведінки клієнтів, а також може співвіднести якість сервісу або продукту з особливостями ринку і дати цінні рекомендації щодо його поліпшення, адаптації та ціноутворення. Партнерство на місцях дозволить знизити адміністративні витрати, так як хоча б на першому етапі вам не потрібно буде створювати власні підрозділи компанії в регіоні. Так, сервіс дистанційного навчання Coursera в Китаї запустив на базі свого дистриб'ютор а, великого місцевого гравця NetEase, портал Coursera Zone. Зараз Coursera співпрацює більш ніж з 50 китайськими університетами та реалізує більше 125 курсів, велика частина з яких локалізована. Очевидно, що ті комунікації, які працюють зі споживачем в одній країні, можуть виявитися зовсім неефективними в іншій. Не варто банально дублювати маркетингові концепції, краще персоналізувати їх для жителів саме цієї країни. Як це зробити?

Перш за все, не варто забувати про важливість дослідження поведінки споживача, щоб зрозуміти, чого він хоче. У цьому вам може допомогти Consumer Barometer - спільний проект Google і аналітичних компаній TNS і IAB Europe. У цьому сервісі зібрана статистика по поведінкових факторів користувачів в різних країнах світу: як вони купують в офлайн і онлайн, які тематики більш-менш популярні і т.д. Ці дані можуть істотно підвищити персоналізацію пропозиції для клієнтів в конкретній країні;

Зверніть увагу на особливості місцевого календаря маркетингових активностей. Інтерес місцевого населення до тих чи інших глобальних свят може сильно варіюватися від країни до країни. Місцеві свята, як правило, впливають на купівельні та поведінкові моделі людей, тому при побудові маркетингової стратегії варто на них орієнтуватися;

Сайт компанії – ключова ланка в пошуку спільної мови зі споживачем. І якісний переклад розміщеного на ньому контенту є обов'язковою вимогою для будь-якого бізнесу. Буде добре, якщо до процесу локалізації вийде залучити носіїв мови або спеціалізовані агентства;

Якщо є ресурси, можна провести пошукову оптимізацію сторінки виходячи зі статистики запитів при пошуку вашої категорії товарів і послуг в даній країні. Як показує практика, простий переклад ключових слів може не збігатися з тими термінами, які використовують місцеві користувачі при пошуку;

При локалізації потрібно звернути увагу на те, які платіжні системи поширені в даній країні, і адаптуватися під них. Це зробить придбання вашого продукту або сервісу зручніше для місцевого населення. Так, наприклад, крім глобально поширених систем Visa і MasterCard, в Китаї поширена система China UnionPay, в Білорусі – Белкарт, в Нідерландах – iDeal, а в Бразилії у населення популярна платіжна система Boletão Bancário.

Не можна гарантувати, що дотримання всіх перерахованих рекомендацій забезпечить 100% -ний успіх при виході компанії на зарубіжні ринки, але вони значно збільшать шанси.

Віктор Матулка

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ СТРАТЕГІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні практикуючі фахівці все більше визнають доцільність прийняття управлінських рішень на основі показника вартості підприємства. При цьому на практиці часто виникають суперечки з приводу порядку розрахунку такої вартості. При всьому різноманітті методик оцінки, доцільніше буде розраховувати вартість підприємства на підставі узгодження вартостей, визначених двома підходами. Перший підхід відомий як прибутковий, другий – витратний. Особливу увагу слід звернути на порядок оцінки вартості підприємства в рамках витратного підходу. У цьому аспекті доцільніше розглядати вартість підприємства з позиції вартості його потенціалу.

Під потенціалом підприємства слід розуміти невикористані можливості розвитку підприємства. При цьому в технічному і ринковому аспектах потенційні можливості розвитку підприємства доцільно характеризувати інвестиційним потенціалом.

Інвестиційний потенціал підприємства слід розділити на два підвиди:

- 1) потенціал розширення поточної діяльності підприємства;
- 2) інноваційний потенціал [6, с. 65].

Потенціал розширення поточної діяльності – це можливість збільшення масштабів та ефективності поточної фінансово-господарської діяльності за рахунок використання існуючого виробничого потенціалу з урахуванням ринкової затребуваності (ринкового потенціалу) і за допомогою ефективного використання людського потенціалу без застосування значущою інноваційної новизни. При цьому посередником в досягненні збалансованості між використанням виробничого потенціалу і ринковим потенціалом виступає людський капітал та його можливості (людський потенціал).

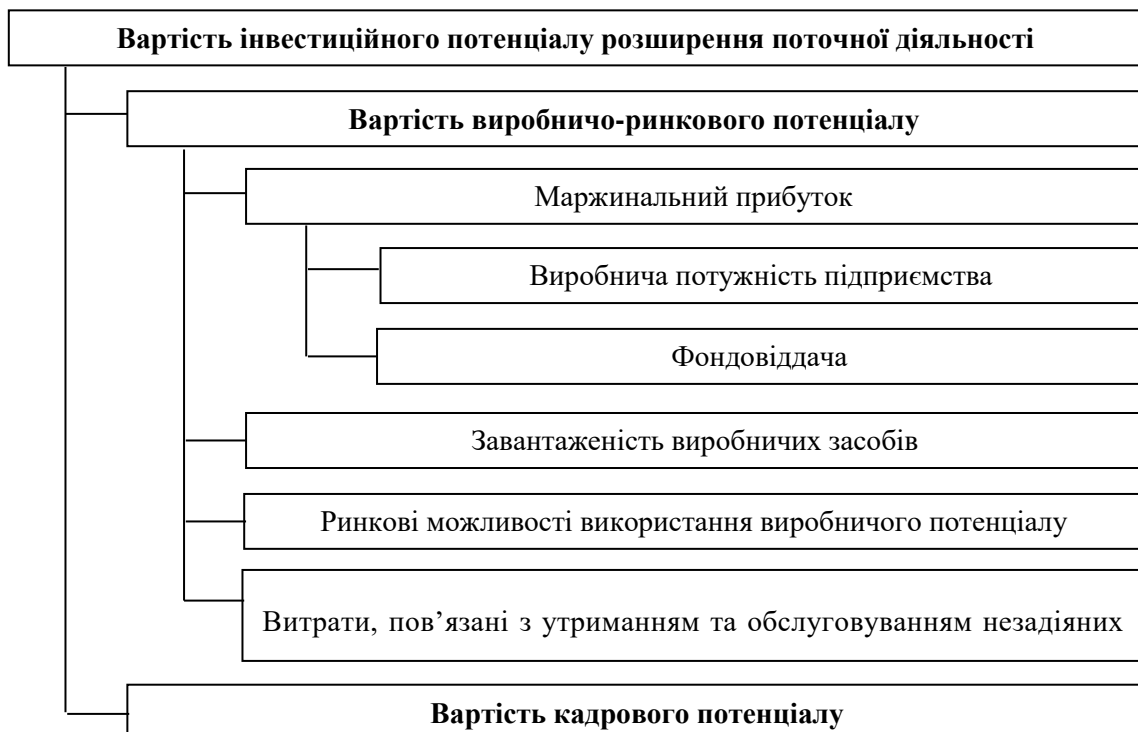

Рис. 1. Факторна модель вартості інвестиційного потенціалу розширення поточної діяльності підприємства

Інноваційний потенціал – це можливість розширення підприємства за рахунок відкриття нових для підприємства напрямів діяльності, збільшення обсягів продажів за

рахунок підвищення якості продукції за допомогою застосування нових технологій; зниження виробничих витрат за допомогою застосування нових технологій.

У структурі інноваційного потенціалу вихідною ланкою є людський потенціал, використання якого у цьому контексті означає генерування інноваційних ідей. Виробничий потенціал має забезпечувати можливість реалізації інновацій. Проте при нарощуванні виробничого потенціалу слід також враховувати значимість балансу між його використанням і ринковим потенціалом.

З огляду на тісний взаємозв'язок виробничого потенціалу і можливості його використання з ринкових позицій, при оцінці інвестиційного потенціалу слід оцінювати його складові: виробничо-ринковий потенціал та кадровий потенціал.

Факторна модель вартості інвестиційного потенціалу розширення поточної діяльності представлена на рис. 1.

Під виробничо-ринковим потенціалом варто розуміти можливий випуск конкурентоспроможної продукції певного асортименту при найбільш ефективному використанні виробничих ресурсів і компетенцій (комплекс колективного знання, досвіду і здібностей учасників виробничого процесу) підприємства.

Кадровим потенціалом є інтегровані трудові можливості підприємства, які наявні сьогодні та передбачаються у майбутньому і які характеризуються наявністю кваліфікованого персоналу підприємства, його освітнім та професійно-кваліфікаційним рівнем, іншими якісними характеристиками [4, с. 41].

Таким чином, під інвестиційним потенціалом підприємства варто розуміти організовану сукупність наявних економічних ресурсів та можливість розвитку підприємства, що досягається через реалізацію можливостей мобілізації внутрішніх та зовнішніх інвестиційних коштів для досягнення стратегічних та тактичних цілей підприємства через механізм інвестування.

Список використаних джерел

1. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
2. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
3. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
4. Економіка праці та соціально-трудова відносини : навч.-метод. посібн. / В. Я. Брич, О. П. Дяків, С. А. Надвигиничний [та ін.] ; за ред. Є. П. Качана. Тернопіль : Економічна думка, 2006. 373 с.
5. Єпіфанова І.Ю., Бардадин О.А. Сутність інвестиційного потенціалу підприємства. Інвестиції : практика та досвід. 2017. № 14. С. 39-42.
6. Николаевская О.А. Оценка инвестиционного потенциала промышленного предприятия. Наука и бизнес пути развития. 2013. № 2(20). С. 64-73.
7. Пуцентейло П.Р. Концептуальні засади функціонування м'ясопродуктового підкомплексу в системі АПК України. Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. 2010. № 1. С.134-138.
8. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.
9. Пуцентейло, П.Р. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва як найвищий рівень прояву конкуренції. Інноваційна економіка. 2014. № 3 (52). С. 55–61.
10. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.
11. Язлюк, Б. О. Фундаментальні та прикладні економічні механізми підприємств при реалізації соціальних інвестицій як основа інноваційного розвитку держави. Економічний аналіз. Тернопіль. 2014. Т. 18, № 2. С. 280-285.

Владислав Мацюк

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Ірина Белова

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Результати фундаментальних досліджень українських та зарубіжних вчених однозначно свідчать про те, що процеси економічного росту обумовлюються обсягом і темпами зростання інвестицій, їх структурою та якісними характеристиками. Незважаючи на деяке погравлення інвестиційного процесу в Україні, позитивні тенденції в інвестиційній сфері ще не набули сталого характеру. Крім того, в умовах трансформації економічних відносин продовжують діяти чинники, що стримують розвиток інвестиційної діяльності.

Актуальним питанням залучення інвестицій в економіку України і поліпшення її інвестиційного клімату присвячено праці Л. Анчука, І. Бланка, А. Бутнярова, О. Гаврилюка, П. Гайдуцького, Л. Збразької, М. Дацишина, О. Козака, В. Комарова, В. Ланового.

Відповідно до закону України «Про інвестиційну діяльність», інвестиція – це господарська операція, яка передбачає придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно [10].

Функціонування та подальший розвиток будь-якої соціально-економічної системи значною мірою залежить від раціональної інвестиційної політики. У нинішніх умовах інвестиційна діяльність є головною рушійною силою економічного зростання. Найважливішим завданням інвестиційної політики є активізація інвестиційної діяльності та створення цілісної системи її фінансового забезпечення, яка має ґрунтуватися на широкомасштабному залученні та максимально ефективному використанні фінансових ресурсів із різноманітними джерелами походження [14].

Інвестиційна політика в кожному регіоні має свої особливості, які обумовлені наступними чинниками: економічною і соціальною політикою, що проводиться в регіоні; величиною наявного виробничого потенціалу; природно-кліматичними умовами; оснащеністю енергосировинними ресурсами; географічним місцезнаходженням і геополітичним становищем; станом навколишнього середовища; демографічною ситуацією; привабливістю регіону для іноземних інвестицій та ін. [3].

Інвестиційна привабливість є головною умовою формування інвестиційного клімату регіону. Інвестиційна привабливість регіонів – незаперечний чинник стабільного соціально-економічного розвитку регіону і країни. Держава в цьому процесі відіграє роль координуючого центру, запобігаючи економічній відокремленості регіонів. Тільки у співпраці виробничих структур та органів влади центрального та місцевого рівнів і органів місцевого самоврядування можливо досягти максимально ефективних результатів. Подолання економічної кризи й формування об'єктивних передумов стійкого розвитку економіки України та її регіонів неможливе без реального інвестування, оновлення основного капіталу, реструктуризації всієї фінансово-інвестиційної сфери й створення сприятливого інвестиційного клімату як важливої конкурентної переваги подальшого економічного розвитку регіону.

Інвестиційна привабливість регіонів – це інтегральна характеристика окремих регіонів країни з позицій інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення фінансових ресурсів та врахування ряду інших факторів, які суттєво впливають на формування доходності інвестицій і мінімізацію інвестиційних ризиків [12].

Характер інвестиційних процесів, їх інтенсивність та результативність, а також управління ними залежать від інвестиційного клімату, що сформувався в державі. Крім того, глобалізаційні процеси впливають на взаємовідносини між суб'єктами і потребують якісно

нових управлінських підходів. Адже сучасний розвиток економіки пов'язаний з прискоренням інформаційних процесів, необхідністю отримувати відповідні дані в найкоротший термін. Суспільство увійшло в інформаційну епоху, що потребує прийняття нестандартних рішень та використання нових підходів до управління як економікою в цілому, так і діяльністю окремих суб'єктів ведення бізнесу. Сучасні стратегії розвитку економіки України мають формуватися з урахуванням використання моніторингу в системі управління інвестиційним кліматом. За таких умов зростає роль моніторингу як системи, що може забезпечити гармонійне поєднання вимог усіх учасників економіко-правових відносин, які ініціюють виконання визначеної стратегії розвитку економіки [4].

В період розвитку інвестиційних потоків та направленості державної політики на сталий розвиток усі суб'єкти інвестиційної діяльності повинні здійснювати постійний контроль і нагляд за процесом реалізації проекту, оцінювати поточні результати (відхилення) та вносити корективи у бізнес-план, проект організації будівництва, проект виробництва робіт, план фінансування, календарний план або сітвовий графік та інші документи, за допомогою яких можна спостерігати та регулювати освоєння інвестицій [7].

Однією з причин низької інвестиційної привабливості української економіки для системних іноземних інвесторів можна вважати наявність величезного тіньового сектору в Україні, який нині дорівнює, за різними даними, від 20 до 35% ВВП. Значним є відставання України від «країн-еталонів» ОЕСР за показниками рівня захисту інвестицій. Зокрема, найбільше відставання спостерігається за критерієм розкриття інформації, що ускладнює прихід на український ринок системних іноземних інвесторів, а також підвищує ризики придбання пакетів акцій, які не є контрольними, внаслідок зростання витрат на вивчення потенційних партнерів та загроз втрати оперативного управління інвестиціями.

Суттєвою вадою розбудови сприятливого інвестиційного клімату є фокусування політики переважно на розвитку великого бізнесу і відставання у здійсненні регуляторної реформи, що гальмує розвиток підприємницького середовища в країні. Зосередження заходів державних стратегій і програм на розподілі державних коштів чи наданні преференцій окремим групам господарюючих суб'єктів або окремим регіонам призвело до викривлення конкурентних можливостей на національному ринку та непрозорості в сфері розподілу ресурсів, не дозволило сформувати на державному рівні єдине нормативно-правове поле реалізації економічної діяльності (яке у кінцевому підсумку і формує привабливий для вітчизняних та іноземних інвесторів інвестиційний клімат). Важливим негативним наслідком створення «інвестиційного клімату для обраних» стала втрата довіри суспільства до влади та наявність певних макроекономічних і міжрегіональних диспропорцій.

В Україні зберігаються такі системні загрози для інвесторів як: висока інфляція, валютна нестабільність, нерозвинуте й непередбачуване правове поле, вади системи державного правочинства (зокрема, у сферах захисту прав власників та поширення «рейдерства», дисципліни виконання законодавчих актів), високий рівень корупції, тінізація економіки.

З теоретичної точки зору, головним інституційним завданням державної та регіональної інвестиційної політики має стати створення високопривабливого економіко-правового середовища, яке активізує інвестиційний процес на пріоритетних напрямках реального та інфраструктурного секторів економіки [13, с.190].

При організації обліку фінансових інвестицій підприємства важливим є їх розподіл на поточні та довгострокові фінансові інвестиції. Під поточними фінансовими інвестиціями розуміють – інвестиції на термін, що не перевищує один рік та можуть бути вільно реалізовані у будь – який момент. Довгостроковими вважають фінансові інвестиції на період понад один рік, а також всі інвестиції, що не можуть бути вільно реалізовані у будь – який момент.

Відповідно до П (С) БО 12 « Фінансові інвестиції» до складу поточних включаються: еквіваленти грошових коштів та інші поточні фінансові інвестиції. Згідно з вищевказаним положенням довгострокові фінансові інвестиції включають: інвестиції, що утримуються для

їх погашення; інвестиції в дочірні та асоційовані підприємства; інвестиції в спільну діяльність та інші фінансові інвестиції [8].

Загальною метою організації обліку інвестицій є забезпечення об'єктивної оцінки, своєчасного реєстрування та повного відображення в облікових реєстрах операцій, пов'язаних із фінансовими інвестиціями, можливістю узагальнення інформації про такі операції у звітності з метою забезпечення інформаційних потреб зацікавлених осіб, а також з порядком їх внутрішнього аудиту та аналізу. У випадку обліку інвестицій все зазначене складає безперечний інтерес для потенційних і реальних інвесторів, а отже, і для самого підприємства, що є реципієнтом інвестиційної діяльності. У такий спосіб при веденні бухгалтерського обліку його функціональна спрямованість змінюється з інструменту ретроспективного відображення інвестиційних процесів до функції інформаційного забезпечення обґрунтованих інвестиційних рішень як необхідний елемент прийняття конкретних управлінських рішень.

Організація обліку інвестиційної діяльності базується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах бухгалтерського обліку – базових концепціях, які покладено в основу відображення в обліку та звітності господарської діяльності підприємства, його активів, доходів, витрат, фінансових результатів; безперервності діяльності; грошового вимірювання та ін. Так, облік капітальних інвестицій передбачає організацію обліку витрат на капітальне будівництво, на придбання або створення основних засобів, інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів.

Головною метою організації обліку фінансових інвестицій на підприємствах є забезпечення об'єктивної оцінки, повного відображення та своєчасного реєстрування в облікових реєстрах операцій, що пов'язані з фінансовими інвестиціями. Організація обліку узагальнює інформацію про такі операції у звітності з метою забезпечення інформаційних потреб зацікавлених осіб, а також дає змогу проведення аналізу та аудиту для зростання ефективності інвестиційної діяльності підприємства.

На підприємствах України організація обліку фінансових інвестицій включає первинний, синтетичний та аналітичний облік.

Документи первинного обліку є різноманітними, в залежності від фінансових інвестицій. На підприємствах України при придбанні чи перепродажі цінних паперів з каси або поточного рахунку підставою для здійснення записів в бухгалтерському обліку є прибутковий касовий ордер чи виписка банку. Додатково може складатися довідка бухгалтерії, в якій показується списання чи донарахування частини різниці між купівельною та номінальною вартістю. Довідка є необхідною лише за умови, що вартість придбаного цінного паперу вища або нижча від їх номінальної вартості.

Якщо підприємство купує цінні папери, то за кожним придбаним пакетом складається реєстр в двох примірниках, що має містити такі обов'язкові реквізити як найменування емітента, номінальну ціну, купівельну вартість, кількість, номер, серію та дати купівлі і продажу.

Первинний облік дає змогу підприємствам отримати необхідну інформацію про досліджуваний суб'єкт. Інформація, що отримується з первинних документів є підставою для складання фінансової звітності будь – якого суб'єкта господарювання.

Аналітичний облік фінансових інвестицій на підприємствах ведеться у відомості 4.2. У ній перевіряються аналітичні дані про інвестиції в асоційовані, дочірні підприємства та в спільну діяльність, а також еквіваленти грошових коштів. Відомості необхідно вести окремо для довгострокових та поточних фінансових інвестицій.

Досить часто підприємства ведуть оборотно–сальдову відомість по рахунку фінансових інвестицій. Проте, її необхідно вести в розгорнутому вигляді за емітентами цінних паперів з наступним згортанням сальдо на початок та кінець року для подальшого відображення в балансі.

Синтетичний облік фінансових інвестицій ведеться на рахунках 35 та 14.

Інформація про рух поточних фінансових інвестицій узагальнюється на рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції», призначеному для обліку інвестицій в акції, облигації, депозитні сертифікати, придбані з метою перепродажу протягом дванадцяти місяців.

Важливим етапом організації обліку фінансових інвестицій на підприємстві є їх оцінка, яку можливо та необхідно здійснювати за різними методами залежно від способу їх придбання та вибуття. Тобто, оцінку фінансових інвестицій необхідно здійснювати на кожному етапі їх обліку у інвестора. На першому етапі оцінюються за первісною вартістю, яка складається з ціни придбання, комісійних винагород, мита та податків, а також всіх затрат, що безпосередньо пов'язанні з придбанням фінансових інвестицій.

Другий етап – переоцінена вартість, яка проводиться за справедливою, амортизованою та за методом участі в капіталі. Якщо придбання фінансової інвестиції здійснюється шляхом обміну на цінні папери власної емісії або обміну на інші активи, то собівартість такої інвестиції визначається за справедливою вартістю переданих активів.

Вартість інвестицій на дату складання балансу відрізняється від первісної їх оцінки. Фінансові інвестиції (крім інвестицій, що утримуються підприємством до їх погашення або обліковуються за методом участі в капіталі) на дату балансу відображаються за справедливою вартістю. Фінансові інвестиції, справедливую вартість яких достовірно визначити неможливо, відображаються на дату балансу за їх собівартістю з урахуванням зменшення корисності інвестиції [5].

Балансова вартість фінансових інвестицій збільшується (зменшується) на суму, що є часткою інвестора в чистому прибутку (збитку) об'єкта інвестування за звітний період, із включенням цієї суми до складу доходу (втрат) від участі в капіталі. Одночасно балансова вартість фінансових інвестицій зменшується на суму визнаних дивідендів від об'єкта інвестування. Балансова вартість фінансових інвестицій збільшується (зменшується) на частку інвестора в сумі зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування за звітний період (крім змін за рахунок чистого прибутку (збитку) із включенням (виключенням) цієї суми до іншого додаткового капіталу інвестора або до додаткового вкладеного капіталу (якщо зміна величини власного капіталу об'єкта інвестування виникла внаслідок розміщення (викупу) акцій (часток), що привело до виникнення (зменшення) емісійного доходу об'єкта інвестування) [5].

Виходячи з вищезазначеного, організація обліку інвестицій полягає у наступному:

- 1) здійснення коректної класифікації операцій;
- 2) проведення оцінювання інвестицій на дату здійснення та дату формування балансу;
- 3) організація документування операцій із інвестиціями;
- 4) проведення аналітичного та синтетичного обліку у системі рахунків в облікових регістрах;
- 5) здійснення підсумкового обліку в журналах-ордерах, Головній книзі та формування фінансової звітності;
- 6) проведення інвентаризації наявних ресурсів підприємства;
- 7) організація внутрішнього контролю та аналізу правомірності та ефективності операцій щодо здійснення інвестицій.

За даними О. Матрос [6, с. 262], на сьогодні на вітчизняному ринку інвестиційного забезпечення присутні фази обліку ресурсного забезпечення інвестування. Зокрема у обліку в передінвестиційній фазі здійснюється облік формування інвестиційних ресурсів, в інвестуванні – облік операцій з капітального інвестування, в забезпеченні віддачі інвестицій – облік результатів інвестиційної діяльності. Відповідно в першій фазі об'єктами бухгалтерського обліку діяльності підприємства зі здійснення капітальних інвестицій здійснюється облік майна підприємства та джерел його утворення відповідно до основних класифікаційних ознак інвестиційних ресурсів. У другій фазі об'єктами обліку виступають: нове та додаткове будівництво, монтаж об'єктів основних засобів, придбання основних засобів, реконструкція, модернізація, капітальний ремонт основних засобів, придбання та

виготовлення інших необоротних активів, придбання та створення нематеріальних активів. В кінцевій фазі об'єктами обліку виступають результати інвестиційної діяльності: або зростання необоротних активів на підприємстві, або прибуток чи збиток, отриманий внаслідок продажу об'єктів капітальних інвестицій.

Отже, для прийняття рішень в інвестиційній сфері може використовуватися практично весь обсяг обліково-аналітичної інформації, що стосується як операційної виробничо-комерційної діяльності, фінансових операцій, так і інвестиційної сфери для встановлення структури і обсягів реальних капітальних вкладень і фінансових інвестицій, джерел їх фінансування, інших доходів і витрат від операцій з необоротними активами.

Формування дієвої облікової політики залежить від принципів, що лежать в його основі. Дані принципи встановлені у Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Логіко-методичний підхід до побудови принципів формування інвестиційної політики для цілей забезпечення інвестиційної безпеки, дозволить проводити дослідження у напрямі виявлення змісту даних правил через осмислення практичних прикладів. Даний підхід є перспективним, оскільки дозволяє визначити основи формування інвестиційної політики як економіки в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
2. Економіка праці та соціально-трудова відносини : навч.-метод. посібн. / В. Я. Брич, О. П. Дяків, С. А. Надвиничний [та ін.] ; за ред. Є. П. Качана. Тернопіль : Економічна думка, 2006. 373 с.
3. Бутник О.О. Активізація інвестиційних процесів в Україні [Електронний ресурс]. Державне управління: удосконалення та розвиток. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=210>.
4. Вакулич М.М. Моніторинг інвестиційного клімату економіки України [Текст]. Економічний нобелівський вісник. 2014. №1 (7).С.76–86.
5. Максимова В. Ф. Облік у галузях економіки [текст]: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2010. 496 с.
6. Матрос О.М. Облік і контроль капітальних інвестицій: теорія і практика здійснення. Збірник наукових праць ЧДТУ. 2008. Вип. 19. С. 261–264.
7. Пересада А.А. Інвестування : Навч. посіб. [Текст]. К.: Київ. нац. екон. унт., 2004. 249с.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Наказ Міністерства фінансів України № 91 від 26.04.2000р. (Редакція від 09.08.2013). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00>.
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України № 996-ХІV ВР від 16.07.99 р. (із змінами і доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/-996-14>.
10. Про інвестиційну діяльність: Закон України № 1560—ХІІ від 18.09.1991 р. (із змінами та доповненнями)–[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/10-12>.
11. Про Концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки: Постанова Кабінету Міністрів України № 384 від 01.06.1995(з змінами та доповненнями). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/-95>
12. Хопчан В. М. Теоретичні засади оцінювання інвестиційної привабливості регіону [Електронний& ресурс]. Ефективна економіка. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1z=3135>.
13. Шутюк С.В. Моделирование системы взаимоотношений крупных компаний с регионами : [монографія]. М.: ВИНТИ РАН, 2010. 336 с.

14. Экономическая теория [Электронный ресурс] // Studing. Режим доступу: <http://studin.ru/all/ekonomicheskaya-teoriya>

15. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічне забезпечення ефективного розвитку тваринництва в умовах кризи. Економічний дискурс. 2016. № 2. С. 37–46.

16. Пуцентейло П.Р. Стратегічні напрями розвитку тваринництва України. Інноваційна економіка. 2013. № 8 (46). С. 12–16.

Петро Медвіцький

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Андрій Вітровий

к.т.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ПЕРЕРОБНИХ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Участь України в СОТ, збільшення обсягів торгівлі з ЄС та США і Канадою має дуже велике значення для розвитку економіки держави, особливо агропромислового комплексу, який має величезний експортний потенціал. Саме особливі еколого-економічні умови України, заставляють аграрні підприємства впроваджувати в себе на виробництві системи, які б забезпечували якість і гарантували різні рівні безпеки їх продукції переробки. Серед таких систем, які ми рекомендуємо впровадити на підприємствах переробки сільськогосподарської продукції є система «Hazard Analysis and Critical Control Point» («Аналіз небезпечних чинників і критичні контрольні точки») скорочено ХАССП та система NON GMO URS («НІ ГМО») [1; 4].

Система ХАССП за своєю суттю є новим рівнем в менеджменті якості. В Україні застосування даної системи є обов'язковою умовою для всіх підприємств, які виробляють або торгують продуктами харчування. Впровадження ХАССП стосується стратегічних рішень, які приймаються найвищим керівництвом підприємства для підвищення якості, безпечності та конкурентоспроможності вітчизняних харчових продуктів, з метою забезпечення захист інтересів і здоров'я споживачів, розширення ринків збуту як у вітчизняному так і світовому економічному просторі, підвищення авторитету та іміджу України в цілому. Основне завдання впровадження на переробних аграрних підприємствах системи NON GMO URS це виключити можливість переробки на них генномодифікованої продукції. Оскільки країни ЄС, США та Канада дуже прискіпливо ставляться до генномодифікованої продукції, то для того щоб потрапити на їх ринки, агропромислові підприємства України повинні довести свою спроможність чітко контролювати процеси унеможливлення попадання продуктів з ГМО в склад чистих харчових продуктів чи кормів, на що і направлена система NON GMO URS.

Сучасні дослідження системи якості харчових продуктів та кормів показують, що вітчизняні переробні підприємства мають в першу чергу зосередити свою увагу на таких факторах, як якість сировини, контроль за станом її зберігання та переробки. Системи управління безпечністю продуктів харчування на основі принципів ХАССП та НІ ГМО покликані якраз забезпечити високу якість даної продукції.

Одним із ефективних шляхів забезпечення конкурентоздатності продуктів харчування та кормів на міжнародних ринках є створення системи контролю якості за їх виробництвом у відповідності до вимог міжнародних стандартів ISO серії 900. Запровадження даних систем якості дозволяє підвищити експортні можливості сільськогосподарської продукції вітчизняних аграрних підприємств. У харчовій та переробній промисловості України практичним застосуванням даних стандартів стала система з аналізу ризиків і контролю

критичних точок (АРККТ), або її англійський варіант – Hazard analysis and critical control point (ХАССП). Сутність даної системи містить 7 основних принципів: [1].

Принцип 1. Аналіз небезпечних факторів шляхом ідентифікації потенційно небезпечних факторів, що пов'язано з виробництвом харчових продуктів чи кормів на всіх операціях виробничого процесу «сировина–продукт–споживач». Оцінюють ймовірність виникнення небезпечних факторів та розробляються заходи для їх усунення.

Принцип 2. Визначення критичних точок для контролю (КТК), які потрібно контролювати з метою попередження та усунення даних небезпечних факторів або мінімізувати ймовірності їх виникнення.

Принцип 3. Розрахунок граничних значень, яких потрібно дотримуватися для забезпечення контролю КТК.

Принцип 4. Розробка системи моніторингу КТК шляхом випробувань або спостережень відповідно до встановлених план-графіків.

Принцип 5. Проведення коригувальних дій у випадках виявлення шляхом моніторингу втрати контролю в КТК.

Принцип 6. Встановлення процедур аудиту ефективності функціонування системи ХАССП.

Принцип 7. Розробка документації для всіх процедур та реєстрації даних відповідно до встановлених принципів їх застосування.

Принцип застосування системи NON GMO URS базується на спрощених методах застосування системи ХАССП. Основна задача даної системи усунення ризиків попадання на виробництво харчових продуктів чи кормів сировини яка б містила генномодифіковані складові. Суть даного методу полягає в тому, що відсутність генномодифікованої сировини в ап'орі дає гарантію того, що харчові продукти чи корми виготовлені з даної сировини, будуть без ГМО [5].

Ефективне застосування систем ХАССП та NON GMO URS вимагає залучення до своєї діяльності керівництва та персоналу підприємства, які володіють ґрунтовними знаннями з агрономії, тваринництва, технології харчових продуктів, ветеринарної санітарії, мікробіології, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, хімії тощо.

Враховуючи вище сказане можна констатувати, що для впровадження розглянутих систем на підприємстві потрібно вирішити ряд завдань:

1. Створити робочу групи з підготовлених і обізнаних працівників для розробки та впровадження даних систем на конкретному підприємстві.

2. Створити повний опис продукції, етапів її виробництва та переробки, включаючи всі інгредієнти, пакувальні матеріали тощо з відповідними даними їх безпеки, з метою ідентифікації всіх можливих небезпечних факторів, які можуть існувати в інгредієнтах, пакувальних матеріалах або під час застосування будь-якої технологічної операції, пов'язаної з продукцією.

3. Встановити призначення продукції виходячи з передбачуваних сфер її застосування з врахуванням вразливих груп населення, зокрема, харчування у спеціальних закладах.

4. Складання переліку всіх потенційно небезпечних факторів, пов'язаних з кожною технологічною операцією, їх аналіз і розгляд заходів для їх контролю.

5. Визначення критичних точок контролю.

6. Розрахунок граничних значень для кожної КТК.

7. Розробка системи моніторингу для кожної КТК.

8. Визначення коригувальних дій для кожної КТК.

9. Встановлення процедури аудиту для визначення правильності функціонування даних системи.

10. Встановлення документування та реєстрація даних, що має велике значення для ефективного застосування системи ХАССП та NON GMO URS.

Ефективність застосування даних систем в процесі управління якістю на переробних аграрних підприємствах є очевидною. Застосування даних систем у технологічному процесі

виробництва та переробки сільськогосподарської сировини є основою одержання конкурентоспроможної харчової продукції, яка є досить перспективною складовою експорту України.

Список використаних джерел

1. Ахметова Ж.Т. Внедрение системы ХАССП в производство /ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств. Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції (22 травня 2012 року). Львів, 2012. С.19-21.
2. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
3. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
4. Дзядичевич Ю. В. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія. Тернопіль: Астон, 2016. 392 с.
5. Саблук П.Т. Аграрний сектор в умовах членства України у Світовій організації торгівлі: здобутки і перспективи. Економіка АПК. 2011. №3. С. 3-8.

Уляна Олійник

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

**ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ
ЗА УМОВИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ**

Сучасний стан економічного простору України характеризується певною нестабільністю та невизначеністю щодо подальшої стратегії росту. Основними причинами невизначеності є: надмірна політична плинність, інфляція, відставання в цифровізації економіки, застарілість технологій тощо. Проблема невизначеності посилюється також порушенням часових строків на виконання кожної фази проекту. Тому вкладаючи свої кошти в інвестиційний проект, інвестор має визначити вплив інфляції на оцінку інвестицій, оцінити результати аналізу чутливості проекту, аналізу беззбитковості та аналізу еквівалента певності та прийняти правильне рішення щодо вкладення коштів. Рішення про проведення оцінки в умовах невизначеності приймається лише в тому випадку, якщо існують серйозні сумніви відносно життєдіяльності інвестиційного проекту. Інфляція – це загальне підвищення цін. Коли росте інфляція, реальна вартість сподіваних грошових потоків падає. Таким чином в процесі аналізу інвестиційного проекту, варто враховувати інфляцію, корегуючи або грошові потоки за проектом, або ставку дисконту. Для визначення оцінки ефективності проекту з урахуванням інфляції необхідно: або скорегувати грошові потоки на середньо річний індекс інфляції, а потім на ставку дисконту, або визначити ставку дисконту, яка б враховувала індекс інфляції, і потім скорегувати грошові потоки за новою ставкою, яка враховує індекс інфляції.

Для оцінки інвестиційних проектів використовують декілька аналізів. Перший з них аналіз чутливості проекту. За допомогою цього аналізу можна показати як змінюється чистий прибуток або прибутковість інвестицій при різних значеннях заданих перемінних таких як питомої продажною ціни, питомих витрат, обсяг продажу та інші. Аналіз чутливості повинен прийматися уже на етапі планування проекту, коли приймаються рішення, які стосуються основних факторів проекту. Цей аналіз використовується для вибору параметрів ризику, які є критичними для економічної життєздатності проекту.

В проектному аналізі прийнято перевіряти чутливість внутрішньої ставки доходу проекту та чистого приведенного доходу до зміни найважливіших вхідних показників. Аналіз чутливості інвестиційного проекту проводять в такій послідовності: 1) обирається ключовий показник ефективності інвестицій; 2) обираються показники, відносно яких є певна

невизначеність: капітальні витрати та вкладення в оборотний капітал; ринкові фактори – ціна товару та обсяг продажу; компоненти собівартості продукції; час будівництва та введення в дію виробничих потужностей; 3) встановлюються номінальні та граничні значення невизначених факторів, вибраних на другому етапі процедури; 4) визначається ключовий показник для усіх вибраних граничних значень невизначених факторів.

Стандартний підхід до аналізу чутливості проекту вміщує в собі розрахунок його прибутковості в умовах найбільш імовірного прогнозу усіх вхідних параметрів. Цей розрахунок приймається за базовий варіант. В доповнення до базового варіанту проводять також розрахунки по песимістичному та оптимістичному сценаріях. Саме так будуть підходити до цієї оцінки потенційні інвестори і кредитори проекту.

Наступним аналізом є аналіз беззбитковості. Мета цього аналізу – визначити точки рівноваги, в яких надходження від продажу дорівнюють витратам на продану продукцію. Коли об'єм продажу нижче цієї точки то фірма несе збитки, а в точці де надходження рівні витратам, фірма веде справи беззбитково. Аналіз беззбитковості служить для порівняння, використання збалансованої потужності з об'ємом виробництва, нижче якого фірма має збитки.

Точку беззбитковості можна визначити в показниках фізичних одиниць виробленої продукції або рівня використання виробничої потужності, при якій надходження від продажу та витрати виробництва рівні. Надходження від продажу одиниці продукції в якій точці є беззбитковою продажною ціною.

Перед тим як вирахувати величини беззбитковості необхідно перевірити наявність таких умов та допущень: витрати виробництва та маркетингу є функцією об'єму виробництва або продажу; об'єм виробництва дорівнює об'єму продажу; постійні експлуатаційні витрати однакові для будь-якого обсягу виробництва; зміні витрати змінюються пропорційно об'єму виробництва і таким чином, повні витрати виробництва також змінюються пропорційно до його об'єму; продажні ціни на продукт або продуктовий комплекс для усіх рівнів випуску не змінюється з часом, тому загальна вартість продажу є лінійною функцією від продажних цін та кількості проданої продукції; величина беззбитковості визначається для одного продукту, а у випадку різної номенклатури її структура, тобто відношення між виробленою кількістю, повинні залишатися постійними.

При реалізації концепції беззбитковості можна помітити, що будь-яка зміна виручки від реалізації продукції та послуг сильно впливає на зміну прибутку. Це явище називається ефектом виробничого лівереджу, або операційного важеля.

Ще один аналіз який використовують є аналіз еквівалента певності. Ідея цього аналізу полягає у тому, щоб розділити грошовий потік на безпечну та ризикову частину. Грошові потоки переводяться в безпечні, певні, потім дисконтуються за безпечною ставкою. Наприклад, в США ставка за державними облігаціями уряду вважається безпечною і, як правило береться за основу. На Україні це може бути облікова ставка НБУ.

Врахування еквівалентів певності проводиться в такій послідовності: 1) визначаються сподівані грошові потоки від проекту; 2) визначається фактор еквівалента певності або відсоток сподіваного грошового потоку, що є певним; 3) вираховуються певні грошові потоки: величину сподіваних грошових потоків, перемножують на фактор еквівалента певності; 4) визначається теперішня вартість проекту, шляхом дисконтування певних грошових потоків на безпечну дисконтну ставку; 5) визначається чиста теперішня вартість проекту: від чистої теперішньої вартості безпечних грошових потоків віднімають початкові інвестиції; 6) якщо значення внутрішньої ставки доходу дорівнює нулю або позитивне, проект можна ухвалити, і навпаки, проект слід ухвалити, якщо значення внутрішньої ставки доходу негативне.

За допомогою даних аналізів можна визначити чи проект є ефективним чи ні, і чи потрібно його використовувати. Аналіз беззбитковості дозволяє визначити обсяг продажу, менше за який підприємець не може скоротити кількість продукції, що виробляється.

Сучасна практика управління витратами фірми, постійними та змінними, дозволяє не тільки мінімізувати витрати на виробництво одиниці продукції, а й зменшити ризик значного падіння прибутковості проекту у результаті зниження обсягу випуску. Розрахунок виробничого, операційного, важеля дозволяє визначити, наскільки суттєвою для проекту є стабільність збалансованого обсягу виробництва та який потенційний ризик інвестора при падінні попиту на дану продукцію. Аналіз проектних ризиків та визначення методів їх зниження є найважливішим етапом підготовки проектів. Вивчення джерел та причин виникнення ризиків проектів дозволяє з'ясувати методи їх зниження та способи управління. До найважливіших методів управління проектними ризиками належать страхування, хеджування та диверсифікація.

Враховуючи проведений нами аналіз ситуації, що склалася стосовно фінансування інвестиційних проектів, слід зазначити несприятливий інвестиційний клімат та високий рівень ризику, враховуючи фактори невизначеності. Саме тому, варто прийняти на рівні держави програму щодо залучення інвестицій в економіку країни, яка б покращила та спростила механізм фінансування інвестиційних проектів на Україні.

Список використаних джерел

1. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
2. Бутов А.М., Костецький В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
3. Пуцентейло П.Р. Концептуальні засади функціонування м'ясопродуктового підкомплексу в системі АПК України. Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. 2010. № 1. С.134-138.
4. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.
5. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Детермінанти аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю підприємства. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 34. С. 402-414.
6. Пуцентейло, П.Р. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва як найвищий рівень прояву конкуренції. Інноваційна економіка. 2014. № 3 (52). С. 55–61.
7. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.
8. Язлюк Б. Формування та реалізація інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства. Наукові записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. Економіка. 2006. № 20. С. 149-152.
9. Язлюк Б. О. Фундаментальні та прикладні економічні механізми підприємств при реалізації соціальних інвестицій як основа інноваційного розвитку держави. Економічний аналіз. Тернопіль. 2014. Т. 18, № 2. С. 280-285.

Андрій Палямар

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Зовнішньоекономічна діяльність відіграє вирішальну роль в умовах посилення інтеграційних процесів, забезпечує передумови активного розвитку підприємств на інноваційній основі, що визначає конкурентні переваги на світовому ринку товарів та послуг через упровадження комплексу сучасних форм, методів міжнародних економічних відносин, техніко-технологічного вдосконалення виробництва, підвищення продуктивності праці, якості продукції та послуг. Водночас зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) підприємств

сприяє відтворенню експортного потенціалу країни, залученню іноземних інвестицій, формуванню економіки відкритого типу.

Стратегія зовнішньоекономічної діяльності як одна зі складників загальної стратегії підприємства являє собою чітко сформований план розвитку підприємства, спрямований на вихід на зовнішній ринок, завоювання бажаної частки ринку, розширення та підтримка своїх конкурентних переваг. При цьому це поняття є комплексом управлінських рішень, які сприяють формуванню найбільш ефективних цілей зовнішньоекономічної діяльності підприємства та враховують можливі дії та протидії інших учасників ринкових відносин [5, с. 7].

Підприємства, що працюють на зовнішньому ринку, повинні здійснювати правильне оцінювання бізнес-середовища та розробляти ефективні способи підвищення міжнародної конкурентоспроможності, які відповідали б, з одного боку, конкретній ринковій ситуації і тенденціям її розвитку, а з іншого – особливостям виробництва.

Реалізація стратегії ЗЕД на підприємстві має як свої переваги, так і недоліки. Переваги використання стратегії ЗЕД для підприємства полягають у: підготовці до непередбачуваних змін відповідно до умов зовнішнього оточення; мінімізації ризиків негативних впливів мінливого міжнародного середовища; раціоналізації використання ресурсного потенціалу; створенні передумов підвищення кваліфікації керівників і спеціалістів; стимулюванні менеджерів до реального запровадження прийнятих управлінських рішень у довгостроковій перспективі; підвищенні координованості дій; формалізації повноважень та відповідальності працівників [1, с. 124].

При цьому формування стратегії управління підприємством має свої недоліки, серед яких виділимо такі: втрата правильної виробничо-господарської орієнтації в результаті переслідування короткострокових інтересів; невміння розглядати діяльність підприємства як комплексний процес, де оперативні зміни безпосередньо відображаються на стратегічних змінах; неможливість визначення запитів, інтересів та потреб цільової аудиторії на ринку; послаблення або втрата стабільних конкурентних позицій.

Формування стратегії управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства впливають як внутрішні, так і зовнішні чинники, які, у свою чергу, формують експортний потенціал підприємства, що є основою для формування стратегії. Серед внутрішніх чинників визначають організацію управління підприємством, інформаційне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності, планування експортного виробництва, облік та аналіз експортного постачання, кадровий менеджмент. До зовнішніх чинників формування стратегії ЗЕД відносять такі: економічні (рівень та темпи інфляції, рівень цін, попит, зростання та спад виробництва, оподаткування, коливання курсу національної та іноземної валюти, умови одержання кредиту і відсоткова ставка, платоспроможність контрагентів тощо); політико-правові; науково-технічні (рівень розвитку науки й техніки в країні, рівень впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво, доступність новітніх технологій тощо); демографічні (кількість населення, його вік, стать, сімейний стан тощо); соціокультурні (відмінності у ставленні людей до самих себе і до інших, ставлення до суспільних інститутів, природи, основних культурних цінностей, відмінності у потребах тощо); природні (особливості кліматичних умов, можливість виникнення природних надзвичайних ситуацій тощо) [2, с. 65]. Сукупність усіх вищезазначених чинників формують зовнішньоекономічний потенціал підприємства, на основі якого здійснюється розробка стратегії ЗЕД.

Готовність підприємства до мінливих зовнішніх чинників, загроз і ризиків прямо пов'язана з його конкурентоспроможністю: чим більше конкурентних переваг воно має, тим вища його готовність. При цьому формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємств повинне узгоджуватися з цілями підприємства, а також з можливістю їх досягнення.

Список використаних джерел

1. Бабій І.В. Особливості формування стратегій управління зовнішньоекономічною діяльністю промислових підприємств. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2016. Випуск 2. С. 123-126.
2. Баула О.В., Савчук А.В. Особливості формування стратегія зовнішньоекономічної діяльності підприємства в сучасному глобалізаційному просторі. Настоящие исследования и развитие – 2013 : материалы IX межд. науч.-практ. конф. София. 2013. С. 64-68.
3. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
4. Брич В. Я. Шушпанов П. Г. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення. Україна: аспекти праці. 2010. № 4. С. 28-30.
5. Бутов А.М., Костецький В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
6. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
7. Кісь О.П. Формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Харків. 2005. 21 с.
8. Пуцентейло П.Р. Концептуальні засади функціонування м'ясопродуктового підкомплексу в системі АПК України. Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. 2010. № 1. С.134-138.
9. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.
10. Пуцентейло, П.Р. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва як найвищий рівень прояву конкуренції. Інноваційна економіка. 2014. № 3 (52). С. 55–61.
11. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.
12. Язлюк, Б. О. Фундаментальні та прикладні економічні механізми підприємств при реалізації соціальних інвестицій як основа інноваційного розвитку держави. Економічний аналіз. Тернопіль. 2014. Т. 18, № 2. С. 280-285.

Златослава Папарига

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

**УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЄЮ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА**

Основною причиною гальмування переходу до інноваційного типу розвитку української економіки є відсутність у вітчизняних підприємств чітко вираженого спрямування власного бізнесу інноваційним шляхом розвитку, відображеного у відповідній стратегії. Власне, стратегія визначає логіку бізнес-розвитку підприємства з метою забезпечення його довготривалої конкурентоспроможності та прибутковості в мінливому ринковому середовищі. Вона повинна являти собою інноваційну бізнес-модель, яку обиратиме підприємство до всіх своїх видів бізнес-діяльності для забезпечення їх конкурентоспроможності та прибутковості на основі інновацій у всіх ланках формування споживної вартості як окремо кожного продукту, так і сукупного бізнесу [3]. У цьому контексті необхідно зазначити, що сьогодні підприємствам для підвищення прибутковості свого бізнесу (виробництва) окрім, власне, інвестування коштів у великих розмірах у дослідження та розробки треба також забезпечити їх ефективне використання відповідно до найбільш вдалої інноваційної стратегії.

Інноваційна стратегія являє собою цілеспрямовану діяльність щодо визначення найважливіших напрямків, вибору пріоритетів перспективного розвитку підприємства.

Залежно від конкретних умов мікро- і макросередовища виділяють два типи інноваційної стратегії: адаптаційний, що носить пасивний характер, і творчий, активний.

Сутність адаптаційної стратегії полягає в проведенні часткових, непринципових змін, які, не будучи кардинальними, дозволяють удосконалити раніше освоєні продукти, технологічні процеси і послуги у рамках вже сформованих на підприємстві тенденцій діяльності. Підприємства виходять на ринок нововведень не в якості першого продавця, а слідом за ним, коли вже можна ретельно вивчити реакцію ринку на запропоноване нововведення. Тому інновації в даній стратегії виступають як форма вимушеної реакції на зміни зовнішнього середовища для того, щоб не втратити завойовані ринкові позиції. В умовах стабільних товарно-грошових відносин адаптаційна стратегія малоефективна. Тут інновації, як правило, повинні ставати вихідною базою для підвищення конкурентоспроможності продукції, розширення і зміцнення ринкових позицій, інакше кажучи, активним засобом бізнесу, що становить суть стратегії іншого типу, тобто творчої.

А.К. Федотов склад стратегій інноваційного розвитку підприємств визначає видами передбачуваних інновацій: створенням і освоєнням нових видів продукції (послуг), технологій, способів організації виробництва, ринків, структури, систем управління, наукового інструментарію. Реалізація даних стратегій забезпечує досягнення інноваційних цілей, які представляють собою бажаний результат інноваційної діяльності підприємства. На підставі цього автор під інноваційним розвитком підприємства пропонує розуміє кількісне та якісне збільшення інноваційного потенціалу підприємства в результаті здійснення ним інноваційної діяльності [5].

Метою управління стратегією інноваційного розвитку є забезпечення довготривалого функціонування промислового підприємства на основі ефективної організації інноваційних процесів та високої конкурентоспроможності інноваційної продукції. Управління стратегією інноваційного розвитку знаходить свою реалізацію в цілях і завданнях тактичного рівня, виконання яких зазвичай чітко визначено або обмежена в часі й пов'язане із конкретними термінами вирішення необхідних завдань або етапами функціонування інноваційних процесів.

Зміст системи управління формуванням і реалізацією стратегії інноваційного розвитку визначається сукупністю етапів стратегічного інноваційного розвитку на основі цілеспрямованого упорядкованого поєднання окремих елементів інноваційно-виробничої діяльності, визначення напрямку стратегічних змін, розподілі функцій, повноважень і відповідальності згідно структури функціональної підсистеми і забезпечення реалізації стратегічного розвитку відповідно до складу виконавчої підсистеми. При цьому слід орієнтувати роботу системи на самоврядування, самоорганізацію, саморозвиток [4].

Система управління формуванням та реалізацією стратегії інноваційного розвитку повинна будуватися з урахуванням наступних вимог: 1) комплексність стратегічного розвитку економічних процесів і явищ; 2) облік зовнішніх і внутрішніх умов стратегічного розвитку; 3) забезпечення високої якості всіх процесів у системі стратегічного розвитку.

Управління стратегією інноваційного розвитку передбачає реалізацію наступних напрямків: кадровий розвиток; використання і розширення внутрішніх можливостей підприємства; модернізація існуючого виробничого потенціалу підприємства; запровадження інноваційних досягнень у виробничо-технологічну базу підприємства; використання галузевих можливостей; сприяння модернізації виробничого потенціалу підприємства.

Обґрунтовано обрана та відповідно змістовно наповнена стратегія інновацій – як певний стратегічний набір (портфель) рішень із забезпечення інноваційного процесу на підприємстві на всіх його рівнях та для всіх складових бізнес-процесів – є запорукою тривалого успіху будь-якого підприємства і засобом забезпечення його конкурентної стійкості. Цьому мають слугувати чітка типологізація та детальна декомпозиція інноваційної стратегії за різними її складовими, які демонструють її місце у структурі стратегічного портфеля підприємства та в системі забезпечення його конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.

2. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
3. Ковтун О.І. Інноваційні стратегії підприємств: теоретико-методологічні засади. Економіка України. 2013. № 4(617). С. 44-56.
4. Свиридова С.В. Система управління формуванням и реалізацією стратегії інноваційного розвитку підприємств. Організатор виробництва. 2012. №1. С.95-99
5. Федотов А.К. Планирование и управление инновационным развитием промышленного предприятия. Бизнес в законе. 2011. № 2. С. 280-283.
6. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
7. Бутов А.М., Костецький В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
8. Пуцентейло П.Р. Аналіз сучасного розвитку галузі тваринництва України. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 31. С. 268-276.
9. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможність підприємства: методологія аналізу дефініції. Інноваційна економіка. 2015. № 4 (59). С. 80–86.
10. Пуцентейло П.Р. Методологічні засади оцінювання конкурентоспроможного розвитку галузі тваринництва. Сталий розвиток економіки. 2014 № 2 (24). С. 13–20.
11. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічне забезпечення ефективного розвитку тваринництва в умовах кризи. Економічний дискурс. 2016. № 2. С. 37–46.
12. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
13. Язлюк Б. Стратегія інноваційної безпеки як подолання асиметрії конкурентоспроможності підприємств у міжрегіональному розвитку. Наука молода. 2012. Вип. 18. С. 178-184.
14. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.
15. Язлюк Б.О., Шандрук С.К., Гугул О.Я. Соціальна відповідальність суб'єктів господарювання : економічна природа та зміст. Науковий вісник Полісся. 2017. № 1 (9). Ч. 1. С. 119–127.

Олександр Паращук

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ОЦІНКИ МАЙНА В УКРАЇНІ

В умовах активного реформування відносин власності потреба в послугах з оцінки майна, майнових прав закономірно зростає. Разом із цим, з'являються такі проблеми, як примусове відчуження майна за рішенням суду, проблеми земельної реформи, податкової застави, вирішення майнових суперечок тощо, об'єктивне вирішення яких багато в чому визначається об'єктивністю оцінки вартості.

Оцінка майна – це дослідження якості (споживчих властивостей, нешкідливості, харчової цінності тощо), кількості та відповідності умовам нормативної документації, умовам договору (контракту) партії (або окремого) товару, його споживчої цінності з наданням мотивованого, компетентного висновку [4, с. 518].

До суб'єктів оціночної діяльності належать: 1) суб'єкти господарювання – зареєстровані в установленому законодавством порядку фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, а також юридичні особи незалежно від їх організаційно-правової форми і форми власності, які здійснюють господарську діяльність, у складі яких працює щонайменше один оцінювач і які мають сертифікат суб'єкта оціночної діяльності і 2) органи державної влади і місцевого самоврядування, наділені повноваженнями щодо

здійснення оціночної діяльності в процесі виконання функцій з управління і розпорядження державним майном або комунальним майном, у складі яких працюють оцінювачі [3, с. 31].

Під час проведення оцінки майна дослідження проводяться для встановлення властивостей, споживчої цінності, відповідності стандартам і технічним умовам товарів народного споживання, напівфабрикатів, сировини, тари, пакувальних матеріалів, спеціальних пристроїв (машин) та обладнання. Виходячи із вищевказаного, предметом товарознавчої експертизи є фактичні дані (факти, обставини), які встановлюються на основі спеціальних наукових знань у сфері товарознавства і дослідження об'єкта.

Під час проведення оцінки майна перед фахівцем ставляться такі основні завдання: ідентифікація об'єкта дослідження, тобто визначення приналежності досліджуваного товару (марки, моделі, сорту або виду); оцінка відповідності якості досліджуваного товару еталонним зразкам зазначеним у відповідних документах (стандартах, ГОСТах та ін.); встановлення наявності дефектів, які впливають на якість об'єкта, зміна якості, які відбулися через псування об'єктів; встановлення відповідності характеристик досліджуваних об'єктів, які зазначені безпосередньо на самому виробі (упаковці, етикетці, ярлику); аналіз зміни якості продукції в результаті впливу на неї окремих факторів; визначення ринкової вартості товару, а також зміни вартості внаслідок порушення його фактичного стану.

Методика проведення оцінки майна являє собою систему заходів, послідовно застосовуваних під час вивчення об'єктів для встановлення фактів, які стосуються предмета дослідження. На кожному етапі фахівець вивчає окремі властивості досліджуваних об'єктів. Своєю чергою, використовуються відповідні технічні засоби і вирішуються конкретні завдання. Важливою умовою вирішення завдання є дослідження не всіх властивостей досліджуваного об'єкта, а тільки тих, які мають значення для її вирішення.

Під час визначення ринкової вартості досліджуваного об'єкта важливо правильно оцінити ступінь зміни якості продукції у зв'язку з наявністю фізичного, морального зносу. Методика проведення оцінки майна для визначення його вартості містить різні підходи на різних етапах дослідження.

Відповідно до вимог нормативних документів, товари, споживчі властивості яких відповідають вимогам усіх чинних нормативних документів і законодавчих актів, оцінюються за ринковими цінами з урахуванням їх фактичного стану (товарного вигляду) та зносу. Отже, товари, споживчі властивості яких відповідають вимогам всіх відповідних діючих нормативних документів та законодавчих актів, повинні оцінюватися за ринковими цінами (за ринковою вартістю).

Ринкова вартість – це вірогідна ціна, за яку товар може бути продано на дату оцінки на відкритому конкурентному ринку за відсутності додаткових інвестиційних умов, угоди між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами [4, с. 520].

Дослідження на етапі визначення ринкової вартості передбачають аналіз цінової інформації, що міститься в різних офіційних джерелах інформації. У разі відсутності інформації щодо ціни на досліджуваний об'єкт фахівцем проводяться маркетингові дослідження аналогічного товару, який пропонується на даний момент часу. Під час вибору аналога враховуються відповідність властивостей аналога з об'єктом дослідження, технічна характеристика, країна походження. Якщо таке питання не ставиться перед фахівцем з оцінки майна, то в дослідній частині обов'язково має бути зазначено, чи відповідали аналоги, обрані як джерело цінової інформації, характеристикам оцінюваного товару. В результаті проведених досліджень визначається середня ринкова ціна досліджуваного товару на ринку в заданий період часу.

Враховуючи сказане, зазначимо, що існує єдиний вид господарської оціночної діяльності – незалежна оцінка. Таким чином, господарська оціночна діяльність – це професійна (практична) діяльність з оцінки майна, здійснювана суб'єктами оціночної діяльності (суб'єктами господарювання) на договірних засадах, результатом якої є звіт про вартість об'єкту оцінки.

Список використаних джерел

1. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
2. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
3. Науменко А.В. Три правових механізми оцінки майна в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2013. Випуск 22. Частина I. Том 2. С. 30-33.
4. Помірча О.М. Визначення ринкової вартості під час проведення оцінки майна в сучасних умовах. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 20. С. 518-520.
5. Бутов А.М., Костецький В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
6. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможність підприємства: методологія аналізу дефініції. Інноваційна економіка. 2015. № 4 (59). С. 80–86.
7. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічне забезпечення ефективного розвитку тваринництва в умовах кризи. Економічний дискурс. 2016. № 2. С. 37–46.
8. Пуцентейло П.Р. Особливості сучасного розвитку м'ясо-продуктового підкомплексу України. Сталий розвиток економіки. 2012. № 5 (15). С. 13–18.
9. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
10. Язлюк Б. Стратегія інноваційної безпеки як подолання асиметрії конкурентоспроможності підприємств у міжрегіональному розвитку. Наука молода. 2012. Вип. 18. С. 178-184.
11. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.

Мар'яна Петльована
слухач магістерської програми
Тернопільський національний економічний університет

ВПЛИВ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Існують різні способи класифікації стратегій розвитку підприємств. одна з найважливіших класифікаційних ознак є рівень управління розвитком підприємства. За рівнями управління розрізняють такі стратегії розвитку: корпоративні (портфельні), конкурентні (ділові), функціональні.

Корпоративні (портфельні) стратегії стосуються діяльності підприємства в цілому. Основною метою портфельної стратегії є вибір тих напрямів діяльності, в які слід направляти інвестиції.

Конкурентні стратегії поширюються на господарські підрозділи підприємства. Вони покликані показати, як підприємство буде конкурувати на конкретному товарному ринку, кому і за якими цінами буде продаватися продукція, як її рекламувати тощо. Портфельна стратегія покликана визначити, якими видами діяльності має займатися підприємство, а конкурентна – як йому досягти успіху в кожному з них.

Функціональні стратегії розробляється в інтересах підрозділів підприємства, це стратегії виробництва, маркетингу, фінансів, персоналу, інновацій. Їх мета полягає у раціональному розподілі ресурсів підрозділу підприємства, а також пошуку ефективної поведінки в рамках заданої функції.

Конкурентні стратегії або стратегії конкуренції є базовими. До них відносяться стратегії: зниження собівартості продукції; диференціації продукції; сегментування ринку; впровадження нововведень; негайного реагування на потреби ринку [1, с. 228].

Стратегія зниження собівартості продукції полягає в орієнтації на масовий випуск стандартної продукції, що вимагає менших питомих затрат, ніж виготовлення невеликих партій різномірної продукції. В цьому випадку економія змінних витрат досягається за

рахунок високої спеціалізації виробництва. Постійні витрати в розрахунку на одиницю продукції, зменшуючись із ростом обсягів виробництва, створюють додатковий резерв здешевлення продукції. Акцент на зниження витрат найбільш ефективний, коли структура витрат на підприємстві є гнучкою і швидко коректується, а структура бізнесу на ринку близька до точки ринкової рівноваги.

Використання стратегії зниження собівартості продукції завжди пов'язане з необхідністю посилення контролю за використовуваними засобами, зниженням витрат і економією ресурсів; обмеженням найму нових працівників; модернізацією існуючих виробництв для досягнення більшої продуктивності; перенесенням капітальних вкладень на більш пізні терміни.

Підприємство, що дотримується стратегії зниження собівартості, орієнтується на виготовленні недорогих, але якісних виробів масового споживання. Прагнення бути лідером щодо досягнення найменшої собівартості в галузі вимагає оптимальних, з точки зору витрат, розмірів виробництва, захоплення великої частки ринку, застосування ресурсозберігаючих технологій, здійснення чіткого контролю за накладними витратами та іншими видами постійних витрат.

Стратегія зниження собівартості продукції впливає на організацію виробництва і управління на підприємстві. Це вплив позначається на вимогах: оптимізації розмірів виробництва; досягнення високого рівня технологічної підготовки виробництва; механізації та автоматизації найбільш трудомістких виробничих процесів; використання ресурсозберігаючих технологій; інтенсивного використання персоналу; жорсткого контролю за собівартістю продукції; оперативної системи поточної звітності; використання переважно оптової реалізації продукції.

Слід підкреслити, що часто складається неправильне уявлення про стратегію зниження собівартості, як про стратегію реалізації товарів тільки за низькими цінами. Насправді виробник, який має низькі витрати, може тимчасово дозволити встановити ціни нижче ринкових. Але поки він буде проводити таку політику в умовах жорсткої цінової конкуренції, з'являється ймовірність втратити частину прибутку. Підприємству з низькими витратами важливо орієнтуватися на середні ринкові ціни або ціни незначно нижче середніх. При цьому воно здатне витримати конкуренцію і отримати більший прибуток, ніж при реалізації продукції за низькими цінами.

Стратегія диференціації продукції ґрунтується на спеціалізації у виготовленні особливої, іноді незвичайної продукції, що є модифікацією продукції стандартної. Така продукція є незамінною для споживачів в тому випадку, якщо стандартні вироби їх не влаштовують. Виділення продукції з стандартного ряду може здійснюватися за рахунок надання продукції більш досконалих, ніж у стандартних виробів, технічних, ергономічних або екологічних параметрів, якості виконання, забезпечення більш широкого вибору послуг при реалізації та експлуатації виробів. Таким чином, основна ідея диференціації полягає у зосередженні зусиль підприємства на виготовленні продукції, що користується обмеженим попитом. Це дозволяє ухилитися від цінової конкуренції з більш потужними виробниками і одночасно дає можливість конкурувати з ними за специфічні групи споживачів.

Стратегія сегментування ринку спрямована на забезпечення переваг над конкурентами у відокремленому, і часто єдиному сегменті ринку, що виділяється на основі географічного, демографічного або поведінкового принципів. Основна ідея стратегії полягає в тому, що підприємство може обслуговувати свій вузький цільовий ринок більш ефективно, ніж конкуренти, які розосереджують свої ресурси на всьому ринку. В результаті створюється перевага над конкурентами або диференціацією товарів на основі більш повного задоволення потреб цільового ринку, або шляхом досягнення менших витрат при обслуговуванні обраного сегмента.

Стратегія впровадження нововведень полягає у тому, що підприємства, не пов'язують себе необхідністю знижувати собівартість виробленої продукції, диференціювати її або розробляти конкретний сегмент ринку, а зосереджують зусилля на пошуку принципово

нових, ефективних технологій, проектуванні нових видів продукції, методів організації виробництва, прийомів стимулювання збуту тощо. Їхня мета – випередити конкурентів і одноосібно зайняти ринкову нішу, де конкуренція відсутня або дуже мала.

Підприємства, що реалізують стратегію негайного реагування на потреби ринку, повинні бути націлені на максимально швидке задоволення виникаючих потреб у різних сферах бізнесу, на вибір і реалізацію проектів, найбільш рентабельних у поточних ринкових умовах. Такі підприємства мають бути готові до негайної переорієнтації виробництва, зміни його масштабів з метою отримання максимального прибутку в короткий проміжок часу, не дивлячись на високі питомі витрати, які визначаються відсутністю будь-якої спеціалізації свого виробництва.

При аналізі використання різних стратегій розвитку виникає питання про можливість одночасного використання декількох конкурентних стратегій одним підприємством. Підприємство, що має яскраво виражений основний вид діяльності, як правило, реалізує його за допомогою однієї з наведених вище стратегій розвитку. Однак це не означає неможливість або небезпека використання двох або більше стратегій. Як показує практика, більшість підприємств, що мають широку номенклатуру продукції, що випускається або різні сфери бізнесу, одночасно використовують кілька стратегій для різних груп товарів, періодів свого розвитку або діяльності в різних регіонах. Іншою причиною, яка визначає необхідність використання підприємством різних стратегій розвитку в рамках одного виробничого комплексу, може бути обмеженість виробничих ресурсів і потужностей.

Але головний критерій вибору підприємством стратегії розвитку – адаптація своїх можливостей до конкретних умов ринку. І в цьому сенсі зазначені стратегії є принциповою, загальноекономічною основою, на якій будуються практичні дії конкурентів.

Список використаних джерел

1. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
2. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
3. Кочкаров А.Б. Разработка стратегии развития предприятия как субъекта рыночной экономики. Социальная политика и социология. 2008. № 4. С. 223-234.
4. Бутов А.М., Костецкий В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
5. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможність підприємства: методологія аналізу дефініції. Інноваційна економіка. 2015. № 4 (59). С. 80–86.
6. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічне забезпечення ефективного розвитку тваринництва в умовах кризи. Економічний дискурс. 2016. № 2. С. 37–46.
7. Пуцентейло П.Р. Стратегічні напрями розвитку тваринництва України. Інноваційна економіка. 2013. № 8 (46). С. 12–16.
8. Пуцентейло П.Р. Особливості сучасного розвитку м'ясо-продуктового підкомплексу України. Сталий розвиток економіки. 2012. № 5 (15). С. 13–18.
9. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
10. Язлюк Б. Стратегія інноваційної безпеки як подолання асиметрії конкурентоспроможності підприємств у міжрегіональному розвитку. Наука молода. 2012. Вип. 18. С. 178-184.
11. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.
12. Язлюк Б.О., Шандрук С.К., Гугул О.Я. Соціальна відповідальність суб'єктів господарювання : економічна природа та зміст. Науковий вісник Полісся. 2017. № 1 (9). Ч. 1. С. 119–127.

Галина Радівілова

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Ірина Спільник

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

QR-КОДУВАННЯ В ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННІ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

QR-коди є простим, зручним та інтерактивним способом розповсюдження і отримання інформації. Перевагами цього коду є великий обсяг інформації, яку можна закодувати, та швидкий доступ до неї за допомогою сканування і розпізнавання сучасними пристроями. Технологія QR-кодування найчастіше використовується в рекламі, торгівлі, логістиці, туризмі, банківській сфері тощо.

Слово «QR-code» є аббревіатурою від англійського «Quick Response code» (код Швидкого Відгуку). Ці графічні коди вперше були розроблені та використані в Японії. Вони застосовуються для передачі інформації від носія до пристрою і можуть містити таку інформацію як: нагадування, телефонні номери, текстові повідомлення, описи продукції, заповнені повідомлення електронної пошти та багато що інше. Коди можуть бути використані на упаковці, вітринах, дошках оголошень, вивісках, візитках або рекламних буклетах, для відстежування продукції та ідентифікування об'єктів.

Існує два основні типи QR-кодів: динамічні і статичні. Після створення динамічного коду, інформація, може бути відредагована без втручання в сам код. Динамічний код зручний тим, що його створюють і наносять один раз, при цьому можлива зміна інформації, яка відображується при його скануванні. На відміну від динамічних кодів, інформація, закодована шляхом статичних кодів не може бути змінена або відредагована (доведеться кожного разу створювати новий статичний код). Статичні коди становлять безпосередньо корисну інформацію. Вони ідеальні для поширення незмінної інформації. Це означає, що коди не можна відстежити і змінити інформацію. Це дуже незручно, оскільки при необхідності змінити інформацію, що відображується, доведеться переробляти попередньо надруковані матеріали.

До переваг QR-кодів можна віднести: зберігання великих обсягів цифрової і текстової інформації будь-якою мовою; друкарський розмір коду може бути досить малим і при цьому йому властива висока швидкість розпізнавання; можливість зчитуватися в будь-якому напрямку (всеспрямоване або 360° сканування); для розміщення підходить практично будь-яка поверхня, що є також досить важливим; стійкість до пошкоджень, тобто навіть якщо частина коду пошкоджена (до 30 %), його однаково можна зчитати. Щодо недоліків, можна виділити таке: низький рівень поінформованості населення про технології QR-кодування (досить незначний ступінь охоплення аудиторії); технічні неполадки (наприклад, неправильно встановлений девайс на мобільний телефон).

Більшого розповсюдження QR-код набув на етикетках товарів, хоча багато компаній все ще використовують штрих-коди, але QR-коди також набувають свого поширення. При використанні QR-коду потенційні покупці мають змогу зчитати дані щодо продукту, який випускає компанія. Залежно від кількості продукції та кількості характеристик можливе різне кодування. Наприклад, якщо компанія випускає особливий вид товару, тоді необхідне кодування, що захистить від фальсифікації продукту та гарантує якість товару. Це зручно для компанії, оскільки при нанесенні унікального кодування на товар він стає більш привабливим для покупців, адже означатиме якість товару, що створює додатковий попит на ринку [1].

Важливим напрямком облікової та контрольно-аналітичної роботи підприємства є наявність і стан необоротних активів, адже ці матеріальні цінності пов'язані з інвестиціями,

переважно значними. Втрата, непридатність активів зумовлюють недоодержання доходів, а необхідність їх відновлення або заміщення — нових інвестицій.

Збирання даних щодо наявності, стану та повної інформації про об'єкти досить тривалий процес, особливо у великих компаніях. Зазвичай даною процедурою займаються різні підрозділи в межах наданих повноважень, тому це ускладнює процес загального збору даних, так як потрібно узагальнювати дані надані з різних джерел.

Для спрощення вищевказаної системи збору даних, яка є типовою для багатьох компаній, можливе використання QR-кодування об'єктів з нанесенням особливого шифру для певного підприємства на кожному об'єкті. Звичайно, для системи QR-кодування потрібно замовляти велику кількість кодів та обладнання, зокрема, смартфонів та планшетів, для безпосереднього використання, але після запровадження даної системи можливо швидко зібрати дані, так як відповідальні особи зможуть мати доступ до даних про об'єкти, що раніше належало до компетенції іншого підрозділу. Всі дані, які будуть надані керівництву будуть відображатись в одній базі даних, яка надана одним підрозділом, що буде сприяти швидкому прийняттю рішень [2].

При здійсненні процесу інвентаризації використання QR-кодів пришвидшить процес перевірки, зокрема необоротних активів, так як на об'єктах нанесені QR-коди, в яких зашифровані всі дані щодо цих об'єктів. При зчитуванні кодів відкривається вся інформація про певний об'єкт, яка вказана в інвентарній картці необоротного активу. В QR-коді можливо закодувати зображення об'єкта, та змінювати його під час проведення інвентаризацій. Зображення об'єкта дає змогу об'єктивно оцінити стан, а також зміни активу між періодами проведення інвентаризацій. У разі запровадження QR-кодування робота інвентаризаційної комісії полегшиться, а також прискориться зведення даних, що вплине на оперативність прийняття рішень.

Мобільне управління запасами на основі QR-кодів означає, що співробітники можуть записувати транзакції, навіть перебуваючи на полі. Операції фіксуються в той момент, коли вони відбуваються, шляхом сканування QR-коду зі смартфоном. Це зменшує вірогідність згаяти момент оновлення інвентаря, втрати запасів і необоротних активів та помилок в обліку і звітності. Для створення ефективної системи відстеження активів та інвентаризації за допомогою QR-кодів та смартфонів необхідно мати якісну програмне забезпечення та додаток для виконання робіт [3].

Управління активами за допомогою програмного забезпечення для відстеження та тегів інвентаризації QR-кодів сприятиме запобіганню втрати та пошкодження обладнання компанії, сприятиме зниженню витрат на ремонт або своєчасному оновленню обладнання. Крім того економія часу у порівнянні із здійснюваною вручну необхідною звіркою активів допоможе заощадити чимало годин роботи працівників, які можуть бути присвячені іншим видам діяльності.

Хоча таке нововведення потребує первинного інвестування часу та грошей, однак є виправданим і доцільним, оскільки позитивним чином відобразиться на рівні організації облікової роботи підприємства, підвищенні ефективності праці облікових працівників.

Список використаних джерел

1. Діброва Т.Г., Цуканова І.В. «Особливості застосування QR-коду в інтегрованих маркетингових комунікаціях». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/10820/1/72.pdf>
2. TrustThisProduct. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://trustthisproduct.com/>
3. Managing Fixed Assets Using QR Codes and a Smartphone [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.gocodes.com/managing-fixed-assets-using-qr-codes-and-a-smartphone>

Андрій Рихтик

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Тетяна Дідоренко

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ЕКОНОМОЛОГІЯ В СИСТЕМІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Концепція цифрової (електронної) економіки сформувалася в кінці ХХ ст., яка передбачає необхідність розробки нових технологій роботи з числовими даними, в тому числі в сфері обліку, аналізу та аудиту діяльності господарюючих суб'єктів. Розглянемо і обговоримо дискусійні питання нового підходу до вирішення цих проблем, об'єднаних в комплексі економічних знань про підприємство - «Економологія».

Економологія – економічна дисципліна, яка досліджує феномени економічної діяльності, підпорядковуючи їх заздалегідь встановленим правилам.

Визначення змісту економології як облікової науки і практики, які об'єднують облік, аналіз і контроль формування і використання цифрової інформації для управління відокремленим суб'єктом господарювання, розгляд генезису і основних чинників її розвитку на базі сучасних електронних технологій.

У процесі дослідження використані методи системного підходу, аналізу і синтезу, абстрагування і узагальнення, аналогії та моделювання.

Сьогодні Україна знаходиться на унікальному етапі розвитку, коли є шанс зробити так званий «цифровий стрибок» у ключових сферах економіки. Тобто, швидко перейти на новий щабель розвитку в цих сферах, минаючи проміжні стадії, і почавши використання відразу сучасних систем, минаючи кілька поколінь технологій. Україна або відстане на все життя від світу, або інтегрується в загальний тренд. Оскільки ми концептуально рухаємося в західний і в цілому глобальний світ, у нас немає іншого шляху. Глобальна економіка вже там, і мова зараз про те, щоб не опинитися на її узбіччі. У нас є можливість одразу взяти кращі технології і почати їх використовувати для розвитку.

«Цифрова економіка - це будь-яка діяльність, пов'язана з інформаційними технологіями. І в даному разі важливо розділити терміни: цифрова економіка і ІТ-сфера. Адже йдеться не про розвиток ІТ-компаній, а про споживання послуг чи товарів, які вони надають - онлайн-торгівля, електронне врядування тощо – з використанням цифрових інформаційних технологій.

Цифрова економіка визначена як економічна діяльність з використанням сучасних цифрових технологій, а економологія – як наука про сукупність знань про економіку господарюючого суб'єкта для управління його бізнесом. Питання формування економології, що об'єднує на рівні підприємства всі види обліку, аналізу та контролю на сучасній електронній основі і принципах балансування.

Область застосування економології можуть бути використані при розробці теоретичних питань бухгалтерського управлінського обліку, аналізу і контролю в умовах цифрової економіки та впровадженні їх результатів у організаціях матеріального виробництва.

Цифрова економіка являє собою комплексну систему удосконалення управління економічними відносинами з використанням сучасних інформаційних технологій. Це свого роду революційний процес, що вимагає істотної зміни уявлень про роль і зміст обліку, аналізу і контролю в управлінні підприємством - основної господарської осередком суспільства. З'являється потреба у їх об'єднанні в єдину обліково-аналітичну науку - «Економологія», основні положення якої були визначені на зорі розвитку науки рахівництва. Економологія як наука і практика може розглядатися у вигляді складової частини, елементу цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Лебедев К.Н. Будущее учета в свете перспектив совершенствования планирования // Международный бухгалтерский учет. 2017. Т. 20. Вып. 3. С. 135–149. URL: [Link](#)
2. Huibregtse S., Sood A. Digital Economy Handbook 2016: Tax, Transfer Pricing and Other Legal Aspects of Business Configurations. 1st Edition. Transfer Pricing Technologies BV, TPA Global, CreateSpace Independent Publishing Platform, February 2016.
3. Holroyd C., Coates K.S. The Global Digital Economy: A Comparative Policy Analysis. New York, Amherst, Cambria Press, 2015, 302 p.

Роман Сало

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Андрій Вітровий

к.т.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ НА ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

На підприємствах лісового комплексу процес праці є важливим елементом виробництва лісової продукції. Праця як виробничий ресурс має свої особливості. Головна з них полягає в тому, що праця невіддільна від людини і несе соціальний і економічний аспекти. Разом з тим, при дослідженні праці як фактора виробництва, можна застосовувати той же самий інструментарій, що і при вивченні виробничих ресурсів. Основними факторами, які визначають розвиток даних підприємств є: посадка та посів лісу, створення промислових лісових плантацій, охорона лісів від пожеж та самовільних рубок, надання соціальних пільг та відповідних гарантій працівникам. Варто відмітити, що саме соціально-економічній мотивації працівників лісової галузі та надання їм відповідних гарантій приділяється досить мало уваги, оскільки вважається, що це є другорядним фактором ефективного функціонування лісогосподарських підприємства. В промислово розвинених країнах таку думку змінили давно, вважаючи, що людина є найціннішим ресурсом підприємства і їй потрібно створити найкомфортніші умови праці та відповідну платню.

Аналіз останніх досліджень системи мотивації на лісогосподарських підприємствах показав, що мотивація праці відіграє основну роль, оскільки досягнення мети поставленої перед підприємством напряму залежить від вмотивованості його персоналу.

Визначення пріоритетних напрямків розвитку мотивації у даній галузі ґрунтується на вивченні взаємозв'язку двох основних категорій економіки: виробництва та споживання. Пошуку відповіді на питання, що спонукає людину до праці, заставляє її підвищувати свою кваліфікацію, застосовувати нові форми та методи роботи. Розв'язок даного завдання полягає в поєднанні важливості фактору споживання у розвитку людського суспільства з фактором виробництва, саме у споживанні продукції усвідомлюється необхідність її виробництва чи його припинення у разі відсутності попиту на неї [1].

За визначенням ряду вчених під мотивацією розуміють сукупність рушійних сил, які спонукають людину до виконання певних дій. Ці сили можуть мати як зовнішнє, так і внутрішнє походження і спонукають людину свідомо чи не свідомо робити ті або інші вчинки [2].

Мотивацію працівників поділяють на два види:

- матеріальну;
- нематеріальну.

Під матеріальною мотивацією розуміють прагнення достатку, певного рівня добробуту матеріальних стандартів життя. Прагнення людини поліпшити свій добробут змушує її

збільшувати свій трудовий внесок, а отже, збільшувати кількість, якість та результативність своєї праці. Матеріальна мотивація є пряма та непряма. До непрямої відноситься харчування на підприємстві, пільги на придбання житла, пільги на проїзд тощо. До прямої відносять премії, заробітну плату та різні винагороди і подарунки.

Нематеріальна мотивація є процесом, спрямованим на немонетарне заохочення та формування корпоративного духу в робітників, що також направлене на підвищення зацікавленості персоналу в якості своєї роботи. До такої мотивації відноситься можливість кар'єрного росту, надання права голосу при прийнятті важливих рішень, отримання гнучкого графіку роботи.

На лісогосподарських підприємствах, як і на інших застосовують як матеріальну, так і нематеріальну мотивацію. Хоча, варто відмітити, що матеріальна мотивація є популярнішою, оскільки керівництво вважає, що премії та винагороди для працівників є вагомими стимулами їх ефективної праці. Нематеріальна мотивація на даних підприємствах проявляється як правило у можливості кар'єрного росту, видачі грамот і похвальних листів.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день матеріальне заохочення без нематеріального не приносить бажаного ефекту як при поєднанні цих двох методів. Тому нематеріальна мотивація має бути постійним пріоритетом та частиною політики підприємства і базуватися на емоційних та внутрішніх потребах працівників, а матеріальна повинна підсилювати загальний мотиваційний механізм та мати додатковий преміальний характер.

Мотиваційна політика лісогосподарських підприємств повинна акцентуватися на принципах формування механізмів оплати та стимулювання праці. Це передбачає застосування прямої матеріальної залежності прибутку працівника від якості їх роботи та її кінцевого результату як на структурних виробничих підрозділах, так і на підприємстві в цілому.

У лісопромисловій галузі використовують як правило дві форми оплати праці:

– відрядно-преміальну – при оплаті праці основних робітників (навальників-штабелювальників деревини, чокерувальників, робітників на лісогосподарських роботах, та ін);

– погодинно-преміальну – при оплаті праці керівників, спеціалістів, службовців підприємства та водіїв і трактористів.

До нетрадиційних форм та методів оплати та стимулювання праці робітників лісогосподарських підприємств, належать:

– додаткова доплата до окладів начальників та майстрів за перевиконання завдань;

– надбавки робітникам за професійну майстерність, керівникам, спеціалістам та службовцям – за виконання надскладних та важливих завдань;

– премії лісникам за вдало організовані роботи на лісозаготівельних ділянках;

– грошові винагороди за продуктивну працю, на професійне свято та інші урочисті події.

Фонд оплати праці лісогосподарських підприємств формується за рахунок прибутку від реалізації продукції.

Варто відмітити, що на лісогосподарських підприємствах немає заохочувальних та компенсаційні виплат, таких як матеріальна допомога та різні соціальні пільги.

Звичайно, матеріальна винагорода відіграє важливу роль у трудовій поведінці працівників, але не варто повністю відкидати роль нематеріальних мотивів для досягнення загального результату. Гроші є визначальним чинником, але працівникам також важливо є відзнака їх роботи керівництвом, можливість безкоштовного навчання, додаткові вихідні дні чи персональні винагороди. Кваліфікований робітник відчуває самоповагу, самоутверджується, якщо результати його роботи високо оцінюються як ним самим, так і керівництвом.

Велику роль потрібно віддати статусній мотивації, яка є внутрішньою рушійною силою поведінки робітників, пов'язаною з прагненням людини займати вищі посади, виконувати складнішу та відповідальнішу роботи, працювати у престижнішій сфері діяльності. В цьому

контексті увагу варто приділити освітньо-кваліфікаційному рівню робітників, тобто врахувати, що зростання свідомого ставлення до праці відбувається із зростанням їх освіти. Варто зазначити, що рівень задоволеності роботою також зростає через інтелектуалізацію праці. Що підтверджує високу спонукальну силу освітнього чинника в системі мотивації.

Проведений аналіз системи мотивації на лісогосподарських підприємствах дозволив виділити основні ризики та проблеми мотивації працівників даної галузі:

- 1) моральна мотивація працівників знаходиться на дуже низькому рівні;
- 2) недосконала система заробітної плати;
- 3) незацікавленість працівників у якості роботи та збільшенні обсягу виробництва;
- 4) відсутність заохочувальних і компенсаційних виплат, таких як матеріальна допомога та соціальні пільги.

Ми пропонуємо наступні пріоритетні напрямки покращення системи соціально-економічної мотивації праці в галузі лісового господарства:

1. З метою покращення моральної мотивації на підприємствах варто встановити дошки пошани, що підвищить у працівників відчуття своєї значущості в діяльності підприємства, що стимулюватиме їх до більш плідної праці.

2. Також пропонуємо запровадити такий метод нематеріального стимулювання, як вручення похвальних листів та грамот, застосування керівництвом усної похвали та підбадьорювань. Що дозволить, на нашу думку, стимулювати підвищення якості та продуктивності праці, підвищить дисциплінованість у колективі та особисту зацікавленість рядового працівника в інтересах підприємства.

3) Поєднувати з моральною мотивацією матеріальну. Вдосконалювати систему оплати праці на підприємствах лісової галузі, а саме перевести робітників підприємства на комбіновану форму оплати праці, яка б складалася із трьох компонентів: погодинної (включаючи тарифну оплату), відрядної (доплати за виконання нормованих завдань) та преміальної (премії за виконання певних показників). Характерною особливістю комбінованої форми оплати праці є те, що вона органічно поєднує переваги відрядної та погодинної форм: відрядна – стимулює зростання обсягів виробництва, а погодинна – стимулює якісне виконання роботи; а також усуває їх можливі недоліки.

Список використаних джерел

1. Алексеева Н. Ф., Приходько І. С. Удосконалення мотивації трудової діяльності працівників машинобудівних підприємств. Менеджмент, маркетинг та управління персоналом: Вісник КРНУ імені Михайла Остроградського. 2012. Вип. 3. С. 174–178.

2. Брич В. Я., Сасенко М. Г. Трудовий потенціал АПК. Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. 288 с.

3. Брич В. Я. Шушпанов П. Г. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення. Україна: аспекти праці. 2010. № 4. С. 28-30.

4. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.

5. Дзядикевич Ю. В. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія. Тернопіль: Астон, 2016. 392 с.

6. Ходаківський Є. І. Психологія управління: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2008. 608 с.

7. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможність підприємства: методологія аналізу дефініції. Інноваційна економіка. 2015. № 4 (59). С. 80–86.

8. Язлюк Б. О. Гевко Р. Б., Дзядикевич Ю. В. Теоретичні та прикладні аспекти економічної безпеки України. Інноваційна економіка 2015. № 4 (59). С. 301-210.

Юрій Сенів

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Відповідно до чинного законодавства України зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [6].

Звідси зовнішньоекономічну діяльність регіону варто визначити як діяльність суб'єктів господарської діяльності регіону та іноземних суб'єктів господарювання, що має місце як на території регіону України, так і за її межами. Важливо відзначити, виходячи із цілей дослідження, у рамках зовнішньоекономічної діяльності окремого регіону особливу увагу варто приділити принципам реалізації зовнішньоторговельного й інвестиційно-виробничого співробітництва, як основного напрямку включення України в світогосподарські зв'язки на рівні регіонів, при цьому зовнішньоекономічні зв'язки регіону будуть характеризувати конкретні напрями, форми й методи реалізації такого роду економічних відносин.

Зовнішньоекономічна діяльність регіону охоплює міжнародні господарські та торговельні відносини регіону, до сфери яких входять: обмін товарами, спеціалізація і кооперація виробництва, науково-технічне співробітництво, надання економічної і технічної допомоги, створення спільних підприємств та інші форми економічного співробітництва.

До видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюються в Україні суб'єкти цієї діяльності належать: експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили; надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарювання, наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України; кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; спільна підприємницька діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; підприємницька діяльність на території України, пов'язана із наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торгових марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів; товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку; роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами [7].

У відповідності до державних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні зовнішньоекономічна стратегія держави повинна базуватися на таких принципах: збереження національного суверенітету України, гарантування її економічної безпеки; досягнення ефективного господарювання суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на основі їх певної самостійності в цій сфері та дієвого державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; обмеження лібералізації зовнішньої торгівлі та посилення ролі держави в цій сфері; якісна перебудова всієї системи зовнішніх економічних зв'язків як

передумова подальших структурних перетворень в економіці та інтегрування продуктивних сил України в світову економіку.

Державна політика стосовно зовнішньоекономічної діяльності повинна будуватися на таких принципах: юридична рівність будь-яких суб'єктів цієї діяльності, верховенство закону у регулюванні нею, захист інтересів суб'єктів на території України і за її межами, еквівалентність міжнародного обміну, неприпустимість демпінгу у ході вивезення та ввезення товарів; системність структурних перетворень з орієнтацією на активний експорт, підвищення конкурентоспроможності української продукції; варіантність підходу до вирішення проблем зовнішньоекономічної діяльності, еволюційність розвитку і формування цієї політики; ґрунтування зовнішньоекономічної політики на загальновизначених нормах і принципах, торгівля з усіма країнами світу на рівноправній, недискримінантній основі.

Ретроспектива наявних досліджень щодо вибору напрямку розвитку економіки України визначає необхідність зміцнення регіональних структур, їх зовнішньоекономічної складової. Стимулювання розвитку експортного потенціалу регіонів створює стійку базу для підтягування інших структурних комплексів економіки, сприяючи підвищенню рівня розвиненості національної економіки. Експортний потенціал регіону являє собою здатність усього суспільного виробництва (підприємств, галузей і економіки в цілому), розташованого в межах даної території, виробляти і реалізовувати на конкретних закордонних ринках у перспективі конкурентоспроможні товари і послуги при досягнутому рівні розвитку економіки і системи організаційно-економічної підтримки експорту [5, с. 97]. Розвиток експорту створює умови для забезпечення економічної, технологічної, продовольчої і фінансової безпеки країни.

Отже, зовнішньоекономічна діяльність регіону в умовах ринкової економіки являє собою діяльність суб'єктів господарської діяльності регіону та іноземних суб'єктів господарської діяльності, що має місце як на території регіону України, так і за її межами. Зовнішньоекономічна діяльність регіону базується на принципах регіональної вигідності, податкового стимулювання, динамічної активізації, добросовісного виконання зобов'язань, системності та рівномірності, а також має власні форми й особливості їх регулювання.

Список використаних джерел

1. Брич В. Я. Шушпанов П. Г. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення. Україна: аспекти праці. 2010. № 4. С. 28-30.
2. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.
3. Брич В., Крамарчук С. Управління ризиками у туристичному бізнесі. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Сер. Географія. 2010. № 2. С. 105-110.
4. Брич В. Шушпанов П. Соціально-економічна структура населення Тернопільської області як чинник зовнішньої трудової міграції. Україна: аспекти праці. 2009. № 1. С. 33-37.
5. Коломієць В.В. Прийняття стратегічних рішень у сфері експортно-імпортних операцій в умовах ринку. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2004. Випуск 10. С. 96-103.
6. Про зовнішньоекономічну діяльність України : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. Дата оновлення: 04.10.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
7. Бутов А.М., Костецький В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
8. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможність підприємства: методологія аналізу дефініції. Інноваційна економіка. 2015. № 4 (59). С. 80–86.
9. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
10. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.

Олександр Сокровищук

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ЗНАЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЛІ В УМОВАХ РИНКУ

В умовах розвитку ринкової економіки України земельна реформа сприяє підтримці конкурентного стану економіки, створює суспільний лад та формує клас земельних власників країни. Кінцевою метою земельної реформи повинно стати формування цивілізованого ринку землі, що, своєю чергою, є невід'ємною частиною економіки будь-якої розвиненої держави.

У результаті земельної реформи в Україні понад дві третини сільськогосподарських угідь передано у приватну власність громадянам та юридичним особам [3, с. 6]. Суб'єкти права власності використовують земельні ділянки у своїх інтересах і отримують певний дохід залежно від способу реалізації права власності. Проте земельні ділянки різняться між собою за якістю та місцем розташуванням, що значною мірою впливає на ефективність господарювання, адже на кращих землях окрім необхідного утворюється і додатковий (рентний) дохід, водночас на найгірших можуть не відшкодуватися понесені витрати. Внаслідок такого парадоксального факту гостро постає потреба у здійсненні оцінки земель, яка б слугувала основою економічного регулювання земельних відносин. Саме оцінка земель є основою запровадження платного землекористування, ринку земельних ділянок, повноцінного функціонування землі як природного ресурсу, просторового базису та основного засобу виробництва, капіталу.

Земля є основою всіх процесів життєдіяльності суспільства, що відбуваються в політичній, економічній, соціальній, виробничій, комунальній, екологічній та інших сферах. У зв'язку із цим вона володіє вартістю, адекватна оцінка землі являє собою одну з найважливіших умов нормального функціонування і розвитку економіки і суспільства. Необхідність у результатах об'єктивної оцінки землі (земельних ділянок) мають як державні, так і муніципальні органи виконавчої влади в цілях ефективного управління земельними ресурсами і проведення раціональної земельної і податкової політики.

Із розвитком ринкових відносин у сучасній Україні земля поступово стає товаром, тобто об'єктом господарського обороту, і як будь-який товар, земля повинна мати споживчу і ринкову вартість. Ринок землі з урахуванням його масштабів і величезного незадоволеного попиту населення і юридичних осіб має великі перспективи для розвитку і переходу на якісно новий рівень відносин його суб'єктів. Темпи його розвитку значною мірою залежать від удосконалення правової бази та механізму земельних відносин [2, с. 69].

Потреба достовірної оцінки земель зумовлюється необхідністю включення вартості земельних ділянок як активів в економічний оборот та підготовкою до формування ринку цих земель. Саме це дасть змогу врахувати весь потенціал сільськогосподарських підприємств.

Проведення оцінки земель зумовлене практичною необхідністю суспільства у застосуванні її даних для організації раціонального та ефективного використання земель та їх охорони з метою забезпечення населення продовольством, а промисловості – сировиною. Процес організації використання земель повинен допомогти державі отримати певні споживчі вартості від власників землі та землекористувачів відповідно до якості наданих їм земель. Ці споживчі вартості надходять у національний дохід держави через систему рентних відносин.

Список використаних джерел

1. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
2. Степаненко Т.О. Теоретичні положення оцінки земель як основа економічного регулювання земельних відносин. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2016. Випуск 20. С. 69-72.
3. Федоров М.М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов. Економіка АПК. 2009. № 3. С. 4-18.
4. Бутов А.М., Костецький В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
5. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
6. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможність підприємства: методологія аналізу дефініції. Інноваційна економіка. 2015. № 4 (59). С. 80–86.
7. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічне забезпечення ефективного розвитку тваринництва в умовах кризи. Економічний дискурс. 2016. № 2. С. 37–46.
8. Пуцентейло П.Р. Стратегічні напрями розвитку тваринництва України. Інноваційна економіка. 2013. № 8 (46). С. 12–16.
9. Пуцентейло П.Р. Особливості сучасного розвитку м'ясо-продуктового підкомплексу України. Сталий розвиток економіки. 2012. № 5 (15). С. 13–18.
10. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
11. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.
12. Язлюк Б. Стратегія інноваційної безпеки як подолання асиметрії конкурентоспроможності підприємств у міжрегіональному розвитку. Наука молода. 2012. Вип. 18. С. 178-184.
13. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.

Павло Терида

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

**ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ РОБОТИ
З БІОЛОГІЧНИМИ ПЕРЕТВОРЕННЯМИ В ПТАХІВНИЦТВІ**

Підвищення рівня продовольчої безпеки держави на основі нарощування виробництва продуктів харчування, поліпшення їх якості та збалансованості за поживними елементами, а також забезпечення захисту інтересів вітчизняного виробника є стратегічним пріоритетом соціального та економічного розвитку України в умовах ринкових перетворень. У розв'язанні харчової проблеми продукти птахівництва, зокрема виробництво пташиного м'яса та яєць, за співвідношенням ціни та якості, враховуючи купівельну спроможність населення України, завжди займало провідні позиції. Однак в агропромисловому виробництві України галузь птахівництва залишається проблемною, хоча у той же час стрімко розвивається. Створити сприятливі умови для підвищення ефективності птахівництва в цілому, забезпечити населення високоякісними продуктами харчування, витримати значну конкуренцію на внутрішньому ринку і знайти шляхи виходу на зовнішній ринок – ось перелік далеко не всіх питань, які стоять перед галуззю на сучасному етапі розвитку [2, с. 171].

Облік на птахівничих підприємствах має певні особливості, пов'язані з технологією вирощування біологічних активів, основною та побічною продукцією, що і є основою цієї галузі.

Виокремлення біологічних перетворень на птахівничих підприємствах в обліково-економічну категорію є важливим етапом у розвитку системи бухгалтерського обліку галузі.

Відповідно до П(С)БО 30 «Біологічні активи», біологічний актив – це тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди.

Біологічний актив при управлінні ним людиною приносить економічні вигоди від його використання, хоча досить важливим є акцент на його природне походження і функціонування, яке можливе і відбувається лише за умов впливу біологічних законів.

Для підприємств, що займаються виробництвом продукції птахівництва, така категорія, як біологічний актив, є новою. У процесі бухгалтерського обліку на птахівничих підприємствах птиця є біологічним активом, а біологічним перетворенням – ріст птиці. Це пояснюється тим, що основною ознакою біологічного активу є його здатність до біологічної трансформації, що включає процеси росту, виробництва і відтворення, які приводять до якісних та кількісних змін біологічного активу [1, с. 81].

Біологічні активи птахівництва за своїми характеристиками досить різноманітні, про що свідчить їхня велика кількість. Для цілей бухгалтерського обліку виділяють дві категорії біологічних активів: поточні, які використовуються протягом періоду, що не перевищує 12 місяців; та довгострокові, які використовуються понад 12 місяців.

Класифікація біологічних активів птахівництва впливає на організацію аналітичного обліку витрат на біологічні перетворення (об'єктів обліку витрат) та оприбуткування продукції. Виділення молодняку курей та ремонтного молодняку птиці яєчного напряму зумовлено відповідними технологічними процесами, а саме молодняк курей вирощують для переведення його в промислове стадо, а ремонтний молодняк – для забезпечення сталої кількості голів у батьківському стаді. Об'єктом обліку витрат птиці м'ясного напряму виділяємо лише ремонтний молодняк, оскільки вирощування м'ясних курчат бройлерів не потребує ремонтного молодняку.

Отже, система управління ефективним розвитком птахівництва вимагає якісно нового рівня обліково-аналітичного забезпечення, яке має ґрунтуватися на комплексній економічній діагностиці стану управління поточними біологічними активами, де пріоритетними доцільно вважати такі напрями, як аналіз результативності використання активів та витрат на їх утримання, окупності, віддачі та рентабельності.

Список використаних джерел

1. Рибаківка Р.А. Класифікація біологічних активів птахівництва в системі бухгалтерського обліку. Збалансоване природокористування. 2015. № 4. С. 80-83.
2. Ставська Ю.В. Передумови розвитку підприємств галузі птахівництва в умовах глобалізації агропродовольчого ринку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2015. Випуск 10. С. 171-174.
3. Бутов А.М., Костецький В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
4. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
5. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможність підприємства: методологія аналізу дефініції. Інноваційна економіка. 2015. № 4 (59). С. 80–86.
6. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічне забезпечення ефективного розвитку тваринництва в умовах кризи. Економічний дискурс. 2016. № 2. С. 37–46.
7. Пуцентейло П.Р. Особливості сучасного розвитку м'ясо-продуктового підкомплексу України. Сталий розвиток економіки. 2012. № 5 (15). С. 13–18.

8. Пуцентейло П.Р. Стратегічні напрями розвитку тваринництва України. Інноваційна економіка. 2013. № 8 (46). С. 12–16.

9. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.

10. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.

11. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.

12. Язлюк Б. Стратегія інноваційної безпеки як подолання асиметрії конкурентоспроможності підприємств у міжрегіональному розвитку. Наука молода. 2012. Вип. 18. С. 178-184.

13. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.

Петро Теріда

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

Земля є унікальним продуктом природи, який одночасно виступає найважливішим засобом виробництва і, як будь-який інший засіб виробництва, є товаром. Визнання землі товаром зумовлює необхідність формування ринку землі.

Загальновідомо, що в основу формування ринку землі покладено право приватної власності на землю. На сьогодні, в умовах дії мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення, право власності на землю не є абсолютним, адже власники земельних ділянок сільськогосподарського призначення обмежені у праві їх розпорядження, зокрема її купівлі-продажу. За таких умов можна стверджувати, що на сьогодні земля як засіб виробництва частково вилучена з економічного обороту. Проте ринковий шлях розвитку української економіки передбачає необхідність залучення всіх факторів виробництва до економічного обігу, що неможливо без права власників землі її відчужувати [3, с. 83].

З переходом України до ринкової економіки особливого значення набуло питання економічного обороту землі, включення земельних ресурсів у товарно- грошові відносини. У процесі реформування економічних відносин в Україні важливо сформувати таку модель земельного ринку, яка б відповідала інтересам всього суспільства. Адже від успішного функціонування ринку землі перш за все залежить продовольча безпека нашої держави та підвищення ефективності аграрного виробництва.

У зв'язку з занепадом аграрного сектору економіки у 90-х роках ХХ ст. і нездатністю держави забезпечити ефективне використання земель сільськогосподарського призначення посилилася необхідність формування земельного ринку як запоруки соціально-економічного розвитку країни і підґрунтя для забезпечення економічної безпеки. Водночас формування цивілізованого ринку землі є дуже складним і тривалим у часі процесом, який створює додаткові загрози для соціально-економічного розвитку України. Тому важливого значення набуває питання забезпечення економічної безпеки держави.

Більшість вчених сьогодні вважає, що нашій державі потрібен повноцінний ринок землі, але щодо часу його становлення та подальшого розвитку виникає велика кількість суперечок. Відсутня однастайність щодо того, яким має бути цей ринок, чи доцільно впроваджувати ринок земель сільськогосподарського призначення та включати їх в економічний обіг. Деякі науковці висловлюють думки про формування виключно ринку оренди землі, інші пропонують зняти будь-які обмеження на торгівлю землями сільськогосподарського призначення.

На необхідності створення та функціонування ринку сільськогосподарських земель в Україні наголошують такі українські економісти, як В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, М.М. Федоров та інші. Зокрема, П.Т. Саблук вважає, що без запровадження в аграрному секторі ринкового механізму неможливо кардинально поліпшити стан справ на селі й у всій продовольчій сфері.

Протилежної точки зору дотримуються В. Ярмоленко, А. Данькевич та ін., стверджуючи про недоцільність включення сільськогосподарської землі в товарно-грошовий обіг в Україні в сучасних умовах. Наприклад, В. Ярмоленко вважає, що «ринок землі не націлений на покращення умов праці і життя землеробів, а виключно на перерозподіл земельної ренти...» [5, с. 103]. А. Данькевич пропонує формувати ринок земель через механізми застосування моделі середньо- та довгострокової оренди земель з подальшим переукладанням договорів оренди, успадкуванням чи викупом земель [1, с. 41].

Сьогодні в Україні досить інтенсивно розвивається ринок земельних об'єктів несільськогосподарського призначення, особливо в межах населених пунктів. Але цивілізований ринок земель сільськогосподарського призначення в Україні на даний час відсутній, що є наслідком незавершеності його формування зокрема і земельної реформи в цілому. Сьогодні купівля-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення не здійснюється, оскільки відсутні найважливіші умови функціонування ринку землі, зокрема платоспроможний попит на землю і чітке правове поле. На сучасному етапі реально діючим сегментом ринку земель сільськогосподарського призначення є тільки оренда земель.

Запровадження повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення та його ефективного державного регулювання в Україні дозволить забезпечити реалізацію цілої низки важливих на сьогодні проблем, зокрема: повноцінна реалізація права приватної власності та інших прав на земельні ділянки сільськогосподарського призначення всіма суб'єктами земельних відносин; створення сприятливого ринкового середовища, що забезпечує постійний перехід прав на нерухоме майно до найбільш ефективних власників; кардинальне підвищення інвестиційної привабливості сільського господарства; раціональний перерозподіл та оптимізація використання земель сільськогосподарського призначення; встановлення об'єктивної ринкової власності земельних ділянок сільськогосподарського призначення у процесі їх економічного обороту; підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу земель сільськогосподарського призначення та забезпечення стратегічної продовольчої безпеки держави; безперешкодний доступ громадян до землі як ресурсу людського розвитку; збереження та створення робочих місць у сільській місцевості; стимулювання розвитку інститутів громадянського суспільства у питаннях захисту прав власників земельних ділянок [3, с. 41].

Серед основних негативних наслідків продовження мораторію на купівлю-продаж вищезазначених земель можна виокремити такі: стримування оптимізації сільськогосподарського землеволодіння та землекористування, неможливість поліпшити технологічні умови використання сільськогосподарських земель унаслідок нераціональних розмірів землеволодіння.

Забезпечення економічної безпеки формування ринку землі - процес дуже складний, поступовий і тривалий у часі. Ефективність, справедливість і економічна безпека ринку землі для України, в кінцевому підсумку, будуть залежати від того, в чиїх інтересах цей ринок буде функціонувати і хто конкретно представлятиме інтереси держави в процесі державного регулювання земельно-ринкових трансакцій. Якщо становлення повноцінного ринку землі дасть значний поштовх для розвитку національної економіки, можна буде стверджувати про суттєвий крок на шляху забезпечення економічної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.
2. Полковниченко С.О., Седнівець М.М. Формування ринку землі в Україні в контексті економічної безпеки. Науковий вісник ЧДІЕУ. 2014. № 1(21). С. 40-46.

3. Ступень М., Дума Ю. Ринок земель в Україні : основні проблеми та перспективи розвитку. Економіст. 2015. № 4. С. 40-41.
4. Хомутенко В., Волкова О. Ринок землі в Україні : передумови та наслідки. Економіст. 2011. № 11. С. 83-85.
5. Ярмоленко В.П. Ринок землі : омана і реальність. Агроінком. 2006. № 9-10. С. 100-109.
6. Бутов А.М., Костецький В.В. Управління фінансовими потоками підприємств з позиції фінансової логістики. Інноваційна економіка. 2018. Випуск 3-4 (74). С. 139-145.
7. Бутов А. М. Фінансовий аутсорсинг та його застосування в управлінні діяльністю підприємства Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2015. Випуск 5. С. 91-95.
8. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможність підприємства: методологія аналізу дефініції. Інноваційна економіка. 2015. № 4 (59). С. 80–86.
9. Пуцентейло П.Р. Організаційно-економічне забезпечення ефективного розвитку тваринництва в умовах кризи. Економічний дискурс. 2016. № 2. С. 37–46.
10. Пуцентейло П.Р. Особливості сучасного розвитку м'ясо-продуктового підкомплексу України. Сталий розвиток економіки. 2012. № 5 (15). С. 13–18.
11. Пуцентейло П.Р. Стратегічні напрями розвитку тваринництва України. Інноваційна економіка. 2013. № 8 (46). С. 12–16.
12. Пуцентейло П.Р. Формування і розвиток інфраструктури аграрного ринку. АгроІнКом. 2008. № 1-2. С. 9-11.
13. Язлюк Б. Застосування диверсифікації при реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. Наука молода. 2010. № 14. С. 198-202.
14. Язлюк Б.О. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 194 с.
15. Язлюк Б. Стратегія інноваційної безпеки як подолання асиметрії конкурентоспроможності підприємств у міжрегіональному розвитку. Наука молода. 2012. Вип. 18. С. 178-184.
16. Язлюк Б. Управління диверсифікацією в контексті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії розвитку підприємств. Галицький економічний вісник. 2010. № 4. С. 86-91.

Аліна Черевата

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Юлія Мельник

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Різні вчені трактують визначення « антикризового управління » по різному. Так, у праці Е.О. Уткіна антикризове управління визначається як управління, спрямоване на запобігання можливим серйозним ускладненням у ринковій діяльності підприємства, на забезпечення його стабільного, успішного господарювання з орієнтацією розширеного відтворення на власні накопичення[7, с.390]. А. І. Ансофф вважає, що «антикризове управління – це така система управління підприємством, котра має комплексний, системний характер та спрямована на передбачення або усунення несприятливих для бізнесу явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту[1, с.368]». На мою думку, антикризове управління – система заходів управління для подолання несприятливих умов в діяльності організації.

Сутність антикризового управління проявляється в тому що: кризу можна викликати, передбачити та очікувати; до кризи заздалегідь потрібно готуватися; за певних умов кризу можна пом'якшити; кризу можна прискорити або випередити [4, с.388].

Виокремлюють такі принципи антикризового управління:

- готовність до зміни фінансової рівноваги на підприємстві;
- об'єктивність, тобто аналіз і оцінка не тільки зовнішнього середовища, а і внутрішніх глибин організації;
- вчасне реагування на кризові ситуації, оскільки зволікання може призвести до погіршення кризової ситуації;
- прийняття управлінських рішень повинно відбуватися на основі оперативної та достовірної інформації;
- компетентність, тобто кризовою ситуацією на підприємстві повинні займатися фахівці професіонали в даній сфері чи проблемі;
- принцип основної ланки, тобто вирішення проблеми повинно орієнтуватися на джерела її походження[2, с.503].

Манойленко О. В у своїй праці виділив певні етапи здійснення антикризового управління:

- 1 етап – діагностика кризового стану
- 2 етап – встановлення мети і виокремлення завдань антикризового управління.
- 3 етап – обрання суб'єкта антикризової діяльності.
- 5 етап – оцінка ресурсного забезпечення антикризового управління.
- 6 етап – розробка антикризової стратегії, яка включає систему заходів для реалізації поставлених завдань і досягнення мети антикризового управління.
- 7 етап – реалізація обраної стратегії та контроль за її виконанням.
- 8 етап – розробка антикризових заходів щоб криза не повторилася[5,236].

Пастухов В.В. у своїй праці виділив основні маркетингові стратегії :

- стратегія повернення підприємства на ринок;
- стратегія розвитку ринку;
- стратегія розробки товару;
- стратегія диверсифікації[6, с.301].

Стратегія повернення передбачає повторний вихід підприємства на ринок з товарами які не відрізняються від тих , що є на ринку. Стратегія повернення вона є менш витратна для платоспроможності підприємства, особливо коли ринок не наповнився новими конкурентами. Початковим етапом стратегії повернення є нормування діяльності підприємства. Головним аспектом реалізації цієї стратегії є організація маркетингу на підприємстві та збуту продукції. Дану стратегію найчастіше застосовують підприємства гумово- технічної , текстильної, меблевої, промисловості, машинобудування та виробництва будівельних матеріалів.

Стратегія розвитку ринку включає шляхи виходу підприємства на нові ринки. Реалізація стратегії включає в себе створення на нових ринках дилерської мережі, впровадження інструментів аналізу комерції, це означає планування, проведення рекламної компанії, збір інформації, оцінка продукції Під час реалізації даної стратегії підприємство проникає на нові географічні ринки шляхом скороченням витрат та підвищенням якості продукції яку виробляє. Дану стратегію найчастіше використовують у фармацевтичній галузі.

Стратегія розробки передбачає створення на старих ринках абсолютно нових або модифікованих товарів. Стратегію розробки товару застосовують підприємства, які не мають продукції, що користується попитом на ринку. Також для реалізації даної стратегії потрібно вкласти додаткове фінансування.

Стратегія диверсифікації здійснюється тоді коли підприємство хоче вийти на нові ринки з новим асортиментом товарів. Дана стратегія є досить ризиковою оскільки вона потребує великих капіталовкладень та незнання інформації про запити клієнтів на їх фінансової забезпеченості є досить поганим явищем для кризового підприємства.

Стратегічне й тактичне планування взаємопов'язані, і займатися одним у відриві від іншого неможливо. Тактичне планування має здійснюватися в межах обраної стратегії. Якщо

тактичні заходи будуть здійсненні окремо від стратегічних, то це покращить становище підприємства лише на короткочасний період, але не усуне справжніх причин.

Перший етап тактичного планування - реалізація обраної антикризової стратегії; при цьому менеджери повинні:

- остаточно усвідомити вироблену антикризову стратегію і цілі, їх відповідність один одному;
- детально довести ідеї нової стратегії і сенс цілей до співробітників з метою широкого їх залучення в процес реалізації антикризової стратегії;
- привести ресурси у відповідність з реалізованою антикризовою стратегією;
- виробити рішення з приводу організаційної структури [8, с.300].

Список використаних джерел

1. Антикризисный менеджмент / [под ред. А.Г. Грязновой]. М.: Ассоциация авторов и издателей "Тандем"; "Экмос", 2015. 368 с.
2. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. К. : ЦУЛ, 2005. 503 с .
3. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання. К., 2000.
4. Ковтун О.І. Стратегія підприємства: Навч. посібник. 2-ге вид., стереотип. Львів: «Новий Світ-2000», 2006. 388 с.
5. Масенко Б. П., Афонченкова Т. М. Антикризове управління: Навч.-метод. посіб. для студ. ВНЗ. Європейський ун- т. К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 263с.
6. Пастухов В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність. К.: КНЕУ, 2002. 301 с.
7. Портер М. Стратегія конкуренції / Пер. з англ. К.: Основи, 1998. 390 с.
8. Раєвнева О. В., Голіяд Н. Ю. Моделювання антикризового управління регіоном. Х. : Видавництво ХНЕУ, 2007. 300 с.

Віталій Чижовка

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр., схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р [1] визначає розвиток цифрової економіки України у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства для їх ефективності, національного розвитку, конкурентоздатності, зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення.

Ця концепція передбачає здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій.

Шлях до цифрової економіки пролягає через внутрішній ринок виробництва, використання та споживання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

У класичному розумінні поняття "цифрова економіка" означає діяльність, в якій основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як

числові, так і текстові. Цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних і цифрових технологіях, стрімкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну (фізично-аналогову) економіку, трансформуючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що створює ресурси. Саме дані є ключовим ресурсом цифрової економіки, вони генеруються та забезпечують електронно-комунікаційну взаємодію завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем.

Основними рейтинговими цілями реалізації Концепції є досягнення у 2020 році: 30 місця в рейтингу NetworkedReadinessIndex (WEF) (у 2016 році – 64 місце); 40 місця у рейтингу GlobalInnovationIndex (INSEAD, WIPO) (у 2016 році – 56 місце); 50 місця у рейтингу ICT DevelopmentIndex (ITU) (у 2016 році – 79 місце); 60 місця у рейтингу GlobalCompetitivenessIndex (WEF) (у 2016 році – 85 місце) [1].

Згідно принципу № 7 Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки цифровізація повинна супроводжуватися підвищенням рівня довіри і безпеки: інформаційної безпеки, кібербезпеки, захисту персональних даних, недоторканності особистого життя та прав користувачів цифрових технологій, зміцнення та захисту довіри у кіберпросторі, що є передумовами одночасного цифрового розвитку та відповідного попередження, усунення та управління супутніми ризиками.

Не менш важливими аспектами цифровізації суспільства є громадська безпека, оскільки життя людини та її безпека, правопорядок та громадський спокій є пріоритетними завданнями сучасної України. Загострення криміногенної ситуації та антитерористична операція на Сході країни вимагають створення надсучасної системи запобігання надзвичайним ситуаціям, протидії тероризму, “інтелектуальних” заходів безпеки громадян та критичної інфраструктури міст та селищ. Це є складним завданням та організаційно-технологічним викликом – використати потужні можливості цифрових технологій для забезпечення необхідного рівня загальної безпеки громадян. Велика територія країни, значна кількість комплексних інфраструктур, інтенсивний дорожній рух, велика кількість соціальних та громадських об’єктів, навчальних закладів, лікарень тощо підтверджує, що ефективно вирішити питання безпеки людей лише нетехнічними (аналоговими) методами та інструментами майже неможливо.

Використання цифрових технологій повинно запровадити новий рівень координації діяльності оперативних, чергових, диспетчерських та муніципальних служб, відповідальних за громадську безпеку та повсякденну життєдіяльність місцевих громад, а також запровадити механізми швидкого реагування відповідних служб з метою усунення наслідків правопорушень та надзвичайних ситуацій.

Окремої уваги потребує напрям безпеки, пов’язаний з контролем та спостереженням за дорожнім рухом. Кількість дорожньо-транспортних пригод можна потенційно зменшити втричі за умови використання технологій та значного світового досвіду щодо зменшення аварійності на дорогах. Моніторинг небезпечних перехресть та транспортних магістралей, паркувальних майданчиків, автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху, керування інфраструктурою світлофорів потребують впровадження цифрових технологій, відповідних систем, програмного забезпечення. Завдяки отриманню та аналізу інформації, яка надходить із систем відеоспостереження, дорожніх контролерів, телеметрії, датчиків та інших спеціалізованих засобів, забезпечується оперативне реагування на аварії та управління ситуаціями. Технології надають можливість диспетчерам командних та контрольних центрів координувати рух транспортних потоків, звільняти вулиці для машин швидкої допомоги та аварійних служб, здійснювати оперативне спостереження за транспортними засобами.

На окрему увагу заслуговують сучасні цифрові системи управління транспортними потоками, що здатні збільшити пропускну спроможність існуючих доріг та здійснювати керування дорожнім рухом. Їх використання зменшує кількість заторів, покращує екологічну ситуацію та має економічний ефект. Головна спеціалізація таких цифрових систем полягає в генерації оперативних сигналів щодо неправильно припаркованих транспортних засобів,

вчинення порушень правил дорожнього руху, перевищення швидкості та недотримання технічних параметрів транспортних засобів, нестандартних ситуацій.

Покращення доступу громадян до екстрених служб реагування є пріоритетним завданням Кабінету Міністрів України. Саме система екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 повинна стати основою для покращення доступу до екстрених служб і відповідного реагування як єдиний номер та сервіс оперативної допомоги.

Мета створення такої системи 112 повинна полягати в тому, щоб усі екстрені виклики гарантовано приймалися через усі можливі канали звернення та доступу, а послуги екстрених служб контролювалися комплексними командними центрами та диспетчерськими центрами єдиної служби. Швидкість реагування на надзвичайні ситуації повинна відповідати світовим стандартам щодо швидкості та комплексності надання таких послуг. Так, наявність відповідних електронних процедур міжвідомчої взаємодії та єдиної технологічної платформи використання абонентом інтернет-технологій (електронна пошта, соціальні засоби, месенджери) повинна стати нормою, має бути забезпечена можливість у разі необхідності ідентифікувати місцезнаходження абонента, потребує нових підходів система оперативного оповіщення громадян про екстрені ситуації. Власне ці аргументи і стануть передумовами реальної цифровізації суспільної безпеки.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/Koncepciya-razvitiya-cifrovojeekonomiki-i-obshhestva-Ukrainy-na-2018-2020-gody>.

2. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. Економічний дискурс. 2017. № 2. С. 37–47.

3. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Стратегічний аналіз як важливий елемент управління підприємством. Інноваційна економіка. 2016. № 3-4 (62). С. 196–205.

4. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Цифрова економіка як новітній вектор реконструкції традиційної економіки. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6 (75). С. 131-143.

Анастасія Юськевич

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ГЛОБАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Культура - це душа підприємства та суть успішного бізнесу. Вона завжди змінюється та розвивається. Організаційною культурою можна назвати спосіб мислення та поведінки всіх членів організації. Формування успішної організаційної культури є невідкладною справою керівництва для розвитку організації в цілому. Вона створює силу згуртованості всіх співробітників, надихає їх бути відповідальними, старанно виконувати усі завдання, почуватися важливою ланкою усього підприємства та підвищувати рівень загальної ефективності його діяльності.

Організаційна культура - це сукупність дій, які поступово формуються у виробництві та менеджменті, залежать та формуються усім персоналом. Вона може залежати від місії організації, її напрямку діяльності, цілей, цінностей та філософії бізнесу, а також системи управління, поведінки працівників, зовнішнього іміджу компанії.

Організаційна культура знаходиться на першому місці в структурі організації. Вона здебільшого формується на підсвідомому рівні, а проявляється через раціональний.

Робота буде приносити для працівників саме задоволення і наштовхувати на прояв себе з найкращої сторони тільки тоді, коли всередині підприємства буде на високому рівні розвинена культура. Можна навести приклад, коли керівник для мотивації працівників спонукає людей робити роботу у найкращому порядку і підвищувати її якість, обіцяючи додаткові дні до відпустки, якщо результат буде позитивним.

Для дослідження організаційної культури використовують анкетування, інтерв'ю, непрямі методи, за якими працівники порівнюють культуру підприємства з життєвими ситуаціями, залучають працівників до кращого вивчення документів, виявляють особливі правила та традицій, чи свята, які неформально сформувались, а також вивчають тип управління підприємством.

Змінювати чи формувати організаційну культуру необхідно відповідно до таких принципів, які б могли забезпечити найбільшу ефективність такого процесу, враховуючи взаємодію внутрішніх та зовнішніх факторів.

Поняття організаційної культури є нестабільним та різко залежним від персоналу. Воно у різний час може по-особливому відзначатись у відношенні між працюючими. Інколи від його нестабільності організації можуть знаходитись в кризовому становищі. Для того щоб вивести їх на належний рівень необхідно:

- визначити яким методом буде здійснюватися дослідження організаційної культури;
- застосувати його на підлеглих;
- зробити співбесіди з працівниками;
- визначити який саме відділ розпочав негативну роботу;
- знайти спосіб виходу з цієї ситуації;
- часто проводити заходи, які будуть залучати краще працівників до роботи та показувати їх важливість в організаційній структурі;
- можливо, знайти лідера, який би змінив становище, але не керівництво.

Якщо у компанії бракує власного досвіду щодо формування корпоративної культури організації, можна зробити дослідження того, як деякі компанії виходили з конфліктів та формували новий внутрішній клімат.

Всі проблеми можна вирішити, так і для питання з проблемною організаційною культурою потрібно здійснювати ряд заходів щодо її покращення. Такими є:

- проведення додаткових тестувань при прийомі на роботу для визначення кваліфікованості працівника, типу його характеру, майбутньої позиції в колективі;
- проведення навчань для працівників;
- виплата винагород працівникам, які зможуть самовдосконалюватись чи будуть проявляти ініціативу щодо проведення нових тренінгів на такі теми, які стосуються їх галузі роботи і не обговорювались раніше в колективі;
- оцінювання персоналу;
- повторення посадових інструкцій та вивчення документів, які були передані менеджером для кожного підрозділу для того, щоб чітко розуміти своє місце в структурі та значити чого від вас хочуть.

Якщо керівники будуть залучати такі методи, підлеглі краще розумітимуть їх і будуть старатися наслідувати менеджерів.

Коли нові працівники починають вивчати свої цілі, їх необхідно одразу ознайомити й з культурою підприємства, заохотити до її покращення, вислухати його, можливо менеджер почує справді цікаву пропозицію. Не завжди навіть вмілий керівник зможе відчутти потребу в змінах, адже до будь-якого явища можна звикнути, тому можна запрошувати експертів, які б вивчали проблеми та пропонували які вносити зміни.

Менеджери повинні започаткувати певний ідеал поведінки, в якому показати як повинен персонал відноситись до клієнтів, дотримуватись правил безпеки, чистоти робочого місця, проводити корисні тренінги, робити все, щоб їх цікаво було наслідувати. Вони можуть ставити наголос на конкретних працівників і зробити тестування, вибрати одного найкращого і зробити його менеджером робочої підгрупи, а кожного місяця повторювати цю

дію і також виплачувати нагороду. Це може бути, наприклад, як посада найкращого працівника місяця. Підвищивши свою компетентність, ця особа може виявити, що насправді бути менеджером не так і легко, навчитися робити щось більше своїх можливостей. У результаті повага до дирекції буде підвищуватись.

Отже необхідно вміти генерувати інформацію щодо клімату компанії, вчасно приймати правильні рішення, нагадувати працівникам їх завдання, мету підприємства, що вони повинні задовільнити споживача максимально, не бути конкурентами між собою, а активно співпрацювати і в результаті створювати таку культуру, в якій комфортно працювати, яку з гордістю можна показувати як взірць для інших. Це завдання особливо важливе і буде завжди залежати від самого керівника й від усіх частинок організації, правильності проходження комунікацій, відповідності працівників своїй кваліфікації та компетенції.

Юлія Яворська

слухач магістерської програми

Тернопільський національний економічний університет

Тетяна Дідоренко

к.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

ОНЛАЙН-БУХГАЛТЕРІЯ: АКТУАЛЬНІСТЬ, ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

Технічний прогрес щільно увійшов в наше життя. Він торкнувся абсолютно всі сфери. У зв'язку з швидким темпами розвитку деякі професії стали і зовсім неактуальні. Чи загрожує вимирання професії бухгалтера або онлайн-сервіси замінять «живу» бухгалтерську службу

Звернемо увагу, бухгалтерський облік – це строго документований облік, який не терпить вибіркості в числах, але відмінною рисою бухгалтерського обліку є його системність. Раз це система, так з чого вона складається? Компонентами системи є основні стадії процесу бухобліку. Розглянемо їх:

- 1) поточне спостереження, вимірювання та реєстрація господарських операцій, цей етап називають документуванням операцій;
- 2) систематизація і угруповання облікової інформації, що міститься в первинних облікових документах;
- 3) складання встановлених форм бухгалтерської (фінансової звітності) на основі даних бухобліку;
- 4) використання облікової та звітної інформації в аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства.

Таким чином, ми бачимо наскільки складною системою є бухгалтерський облік, а тому людині, яка не має спеціальної освіти буде вкрай складно опанувати всіма нюансами і тонкощами. Саме з цієї причини підприємці, рівень фінансових можливостей яких не дозволяє утримувати бухгалтерську службу в штаті своєї організації, вдаються до сторонньої допомоги – онлайн-бухгалтерії або до такої послуги, як бухгалтер на аутсорс. Онлайн-бухгалтерія – це найкраще рішення для тільки що відкрилися або зовсім невеликих підприємств малого і середнього бізнесу. У разі, коли сервіс зроблений добре, вже через кілька хвилин в ньому зможе освоїтися навіть людина, малознайома з бухгалтерією в принципі. Ще один приємний момент: через пару місяців роботи бізнесмен почне трохи розбиратися в тонкощах податкового обліку та звітності, це дозволить йому, коли бізнес почне рости, швидше навчитися спілкуватися вже з живим бухгалтером або бухгалтерською службою, або компанією. Деякі сервіси, йдуть трохи далі і пропонують користувачеві частковий аутсорс бухгалтерії. В такому випадку вони самі ведуть облік і складають

звітність на підставі документів і операцій, які користувач відбив у своєму особистому кабінеті. Не будемо категоричними, а тому розглянемо лише переваги роботи з різними видами бухгалтерії. Переваги роботи з онлайн-сервісами:

– Якщо у вас невелика компанія всього з декількома операціями в місяць, ви цілком можете заощадити на бухгалтера, ведучи бухгалтерський облік самостійно.

– Звітність до податкової можна здавати в електронному вигляді, при цьому сервіс сам нагадає вам, коли прийде термін для чергового платежу і допоможе порахувати ПДФО, виплати в Пенсійний фонд та інші платежі.

– При використанні онлайн сервісів майже виключається людський фактор, що призводить до значного скорочення ймовірності помилок в розрахунках.

– Веб-сервіси інтегруються з банками, призводять всі ваші фінансові операції і звітність в єдину злагоджену систему, що спрощує життя.

Переваги роботи з бухгалтером:

– Досвідчений бухгалтер володіє «1С: Бухгалтерія». Бухгалтер на аутсорс часто бере на себе обов'язки кадровика і становить трудові договори, одночасно враховуючи всі належні їм відрахування з податків та інші пільги. Веб-сервіси можуть вести кадровий облік, але вони не пишуть договори, і тонкощі з відрахуваннями далеко не завжди їм під силу.

– З ростом компанії бухгалтера все одно доведеться наймати, так як сервіси вже не зможуть обслуговувати такий великий документообіг належним чином самостійно, а час керівника дуже цінний.

Список використаних джерел

1. Барбаш А. Аутсорсинг в Україні: тенденції и прогнози. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.it4business.ru/business/2149>.

2. Брич В.Я., Корман М. М. Психологія управління: навч. посіб. К. : Кондор, 2013. 379 с.

3. Брич В., Нагара М. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. Україна: аспекти праці. 2009. № 6. С. 18-23.

4. Герасимчук Ю. Історичний розвиток аутсорсингу, переваги та можливості, ризики аутсорсингу. Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». 2004. № 23–24. С. 284.

5. Дідоренко Т., Белова І Значення оперативного обліку в системі управління сільськогосподарським підприємством [Текст]. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. зб. наук. пр. 2017. Вип. 1-2. С. 29-37.

6. Зозульов О. Микало О. Аутсорсинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації. Економіка України. 2009. № 8(573). С. 16–24.

6. Матвій І. Особливості розвитку ІТ-аутсорсингу в Україні. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2013.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА:
ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

До збірника увійшли матеріали
міжнародної науково-практичної конференції,
яка відбулася 25 жовтня 2018 р.
в Тернопільському національному економічному університеті

Підписано до друку 02.11.2018.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 70 г/м². Друк на дублюванні.
Умов.-друк. арк. 19,8. Обл.-вид. арк. 29,5
Тираж 100 примірників. Замовлення № 11/7/188.

Видавець та виготувач:

ФОП Осадца Ю.В.
м. Тернопіль, вул. Винниченка, 9/7
тел. (0352) 40-08-12, (0352) 40-00-63, (097) 988-53-23

*Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*